

Biblioteca școlii

MINISTERUL INSTRUCTIUNII
CASA ȘCOALELOR

MANUAL
DE
LIMBA ROMÂNĂ

PENTRU

CLASA VII-a A SEMINARIILOR
(Conform programului din 1908)

DE

GHEORGHE ADAMESCU

Profesor la Ilceul „Sf. Sava” și la Școala Normală a „Societății
pentru învățatura poporului român”

EDIȚIA II-a

BUCUREȘTI

Tipografia „România Nouă”, Th. Voinea, Calea Griviței, 41

1922

1492587

044-3/11206

7763

1954

~~Ribic
075.3/14206 Dublet
142567~~

142567

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
"CAROL I" BUCUREȘTI
COTA 37672

BCU-Bucuresti

C142567

Prefață la prima edițiune

Manualul acesta este a doua parte a istoriei literaturii românești care, conform programului din 1908, este destinată a fi trecută în clasa VII a Seminariilor.

După o scurtă introducere, urmează cele două diviziuni prevăzute de program: jumătatea întâia și jumătatea a doua a Secolului XIX. Pentru ambele diviziuni s'au ales scriitorii cei mai însemnați, începându-se cu un mare prelat, cu Veniamin Costache. La fiecare scriitor precede o biografie și o caracterizare a operei lui, apoi vin bucățile de lectură, luate cât mai potrivit cu spiritul care trebuie să domnească în învățământul unei școli preoțești.

După ce se termină șirul autorilor din fiecare diviziune, urmează cercetarea curentelor și influențelor prevăzute de program. Ca încheiere, am adăos o caracterizare generală a fiecărei diviziuni.

Autorii și caracterizările aduc istoria literaturii până la finele secolului XIX, lăsându-se la o parte mișcarea literară din ultimii 10 ani, care nu e prevăzută în program.

La finele cărții am pus un apendice bibliografic, începând din secolul XVI și venind până la cei mai noi scriitori de cari se vorbește în manual.

Elevii vor găsi în manualul de față portretele tuturor autorilor din cari s'au reprodus bucăți și ale altora cari au avut un rol oarecare în mișcarea culturală. Pentru mulți autori am pus și facsimile; am pus reproduceri de pe copertele cărților mai vechi și ilustrațiuni menite a lămurii sau a face mai interesantă bucățile de lectură.

O mare parte din aceste reproduceri sunt inedite, luate de pe cărțile, manuscrisele sau stampele din bogata colecțiune a Academiei Române. Pentru aceasta trebuie să mulțumesc d-lui I. Bianu, directorul instituțiunei, care nu numai mi-a dat libertatea de a face toate cercetările, dar mi-a dat chiar indicațiuni prețioase, cum și d-lor bibliotecari și arhiviști O. Lugoșianu, Nerva Hodoș, A. Ducea, I. Tuducescu, R. Caracaș, N. Cartoian, N. Zaharia, A. Obedenaru, cari mi-au dat ajutor prietenesc în căutările mele.

1912.

La a doua edițiune

Edițiunea aceasta reproduce pe cea precedentă fără modificări, afară de schimbările necesare în biografia autorilor ce erau în viață în 1912. S'a lăsat la oparte apendicele bibliografic, de oarece ar fi mărit prea mult volumul. Cine dorește indicațiuni mai amănunțite în această direcțiune poate consulta lucrarea mea; «Contribuțiune la bibliografia românească» fasc. I 1921, și fasciculele ce vor mai apărea. La finele cărții s'a pus un capitol care arată în rezumat dezvoltarea literaturii între 1900—1920; aceasta în afară de program.

1922.

Gh. A.

INTRODUCERE

Literatura română începe foarte târziu după începutul vieții politice a statelor românești. Eră natural să fie astfel, când limba românească nu se întrebuintă nici în afacerile statului, nici în biserică. Nici nu găsim documente și scrieri în limba română mai vechi decât secolul XVI. Din acest secol ne-au rămas câteva tipărituri și manuscrise, însă fără vatoare literară, de oarece nu sunt lucrări originale, ci traduceri de cărți religioase. În secolul următor încep a se ivi și scrieri de altă natură: cronici despre trecutul țărilor, cărți de legi, ba și câteva încercări poetice.

Această mișcare literară nu face progrese din pricină că influența grecească împiedică dezvoltarea-i firească; dar în aceeași vreme — în secolul XVIII — se produce la Români de peste munți o activitate de mare însemnătate datorită școalei ardelenе. Ea pune în contact pe scriitorii români cu cultura latină și italiană; perfecționează genul istoric, trecându-l dela cronică la istoria critică;

popularizează cercetările asupra limbii și gramaticii; produce și câteva genuri literare până atunci necunoscute : fabula și poema eroi-comică.

Aceasta este situațiunea la începutul secolului XIX.

I.

LITERATURA ROMÂNĂ ÎN PRIMA
JUMĂTATE A SECOLULUI XIX

Literatura română ia în secolul XIX, o dezvoltare foarte însemnată, mergând alături cu progresele Românilor în alte ramuri de activitate economică, politică și culturală.

În principate, pe lângă curentul grec se introduce încet, încet, chiar în ultimii ani ai veacului trecut un alt curent: cel francez. El merge progresând cu cât înaintăm spre mijlocul secolului.

Cu începutul secolului XIX se adaugă curentul cel nou venit de peste munți: curentul latinist al școlii ardelenice.

În fine, unii din scriitorii cunosc ceva din producerea poporului și se folosesc de ele.

Sub aceste influențe se dezvoltă literatura română în prima jumătate a secolului XIX.

La început între 1800 — 1830 se resimte mai ales influența grecească și apoi cea franceză. După 1830 încep a se simți efectele

curentului latinist. Iar pe la sfârșitul acestei perioade literatura poporană începe a fi răspândită și studiată și totodată se observă tendințe critice în contra unora din principiile școalei latiniste.

VENIAMIN COSTACHE

1768—1846

Născut dintr'o veche familie boierească, a învățat în Iași, la mănăstirea Neamțului și la episcopia din Huși. S'a călugărit tânăr și la 24 de ani ajunsse episcop în locul lui Iacob Stamati la Huși (1792). După ce trecu la episcopia Romanului (1794) fu înălțat la scaunul mitropoliei Moldovei (1803). Chiar în anul urcării sale în scaun mitropolitan, înființă la Socola un seminarium preotesc, reorganizează tipografia mitropoliei și întemeiează școala de cântări bisericești.

Incepând războiul între Ruși și Turci, demisionează din cauza intrigilor Rușilor (1808) și vine din nou în 1812; dar peste câțiva ani nenorocirile eteriei îl silesc să fugă în Basarabia, după ce încercase câțiva timp să conducă treburile țării pe care i le incredințase domnitorul Mihail Suțu, care părăsise tronul. Întors după restabilirea liniștii, el lucrează pentru binele Bisericii, începe clădirea mi-

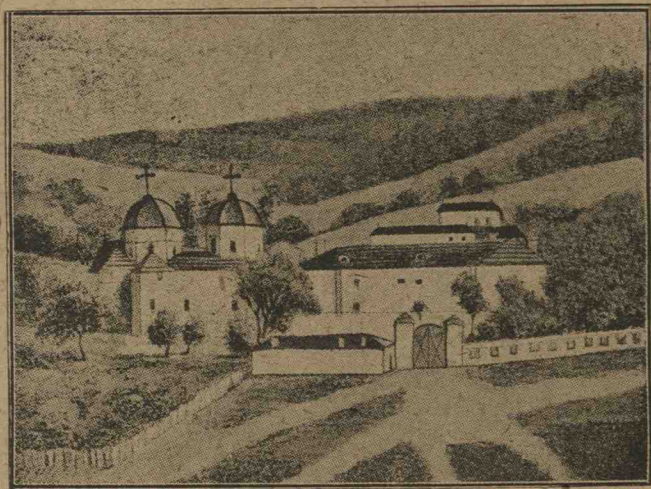
Veniamin Costache
(portret dela Seminarium din Iași)

școala de cântări bisericești.

tropoliei din Iași, traduce și tipărește cărți, dar în timpul domniei lui Mihail Sturdza e nevoit să se retragă la mănăstirea Slatina (1842) unde rămâne până la moarte.

* * *

Nu numai slujitor al altarului, nu numai propovăduitor al cuvântului dumnezeesc, dar iubitor de patrie și luptător pentru drepturile ei în vremuri grele și înnourate, Veniamin este una din figurile trecutului nostru care se impune prin mulțimea ca-

Seminariul din Socola
(stampă din colecția Academiei Române)

lităților înalte și rare, prin curățenia și sfințenia vieții, prin devotamentu-i nemărginit pentru adevăr și bine.

Dela dânsul nu avem lucrări originale; avem însă un mare număr de traduceri: cărți de dogme, de istorie bisericească sau de cult. Cele mai însemnate sunt: *Istoria vechiului și noului testament*; *Cele 7 taine*; *Funia întreită sau tratație despre existența lui Dumnezeu*; *Piatra scandelei sau istoria schismei*; *Istoria bisericească*.

Importanța lor stă nu numai în faptul că a îmbogățit literatura noastră ecleziastică, dar și prin aceea că a contribuit la așezarea limbii noastre literare prin terminologia întrebuințată și

Аще по до в а р е б с а м е н а в н о м е т а з : в о д н а , ю н и е , п , а д .
С а м ъ в а р и р о с т ѣ в е С а м е р ѣ н і я Н о а с т о г о в о л о к и н ѣ в о л о т о
н о с т н ѣ г о в о д н о м ѣ б р а т ѣ С а м ѣ г о в о д н о м ѣ в о л о к и н ѣ в о л о т о
в о т ѣ в а в о л о к и н ѣ в о л о т о в о л о к и н ѣ в о л о т о в о л о к и н ѣ в о л о т о
в о л о к и н ѣ в о л о т о в о л о к и н ѣ в о л о т о в о л о к и н ѣ в о л о т о
в о л о к и н ѣ в о л о т о в о л о к и н ѣ в о л о т о в о л о к и н ѣ в о л о т о

1803: 1028. 2

Autograf al lui Veniamin Costache
(manuscrisul No. 1462 din colectia Academiei Române)

prin discutarea chestiunilor de limbă în unele din prețioasele sale prefețe.

Iată cum apreția Regele Carol I (în discursul dela serbarea centenarului seminariului), activitatea marelui mitropolit:

„Mitropolitul Veniamin într'un lung șir de ani, nu cruță nimic pentru a ridica cultura morală și intelectuașă a ucenicilor săi și a

Ф Ш Н Ї Б

САЪ

Ф Р И Н Г І Е

Љ Т Р Е І Т Ъ

ТЪЛМЪЧИТЬ ДИИ ГРЕЧАСКЪ ПЪШМАНОДАКИЧАСКЪ
САЪ МОЛДОВЕНСКЪ.

ДБ

СМЕРНТАЛ КІРІХ КІР.

ВЕНІАМИН КОСТАКИ

МИТРОПОЛІТ СУЧЕВИН ШИ

МОЛДАВІВН

ШИ АНЪМ АНТЪЖАШ ДАГЪ ТИПЪРИТЬ, КЪ ТОАТЪ
КІЛТЪАЛА ПЪШЕФРНЦІИ СЪЛЕС СПЪ ФОЛОСЪЛА ДЕ
ВЪЩЕ АНЪМЪЛЪИ.

ЉТИПОРЪФІА С. М. АН ЇШ 1831.

Григоріе іконом шітиниторію.

Titlul cărții „Funia întreită” din 1831

înlătură înrăuirile slavone și grecești, atunci precumpănitoare în Biserica răsăriteană. Astfel fu întemeiat Seminariul dela Socola, care n'a întârziat a deveni, cu sânguința neobosită a marelui Veniamin, un focar de studii serioase și o pepinieră de preoți pătrunși de înalta lor menire.

„Să pomenim dar cu dragoste și recunoștință numele neuitat al acestui venerat Prelat, alătura cu numele celor mai buni și mai mari dintre fiii țării. În urma lui a rămas o operă adevărat națională, pe care a apărat-o în contra tuturor sguduirilor ce i-au stat împotriva. El ne-a transmis-o ca o dovadă pipăită de patriotismul clerului românesc și de strânsa legătură ce totdeauna a domnit între propășirea bisericii și desvoltarea Statului Român“.

PREFAȚĂ LA VIEȚILE SFINȚILOR

795237

În anul 1807 a apărut cartea „Viețile sfinților“, tradusă în mânăstirea Neamțului. Ea s'a tipărit cu blagoslovenia și cu ajutorul Mitropolitului Veniamin, parte în mânăstire, parte în tipografia Mitropoliei. În 1807 au apărut viețile sfinților din Septembrie. Cartea are la început o dedicațiune către Mitropolit din partea soborului mânăstirii; apoi vine prefața lui Veniamin, din care se extrag pasagiile ce urmează. Viețile sfinților din celelalte luni s'au tipărit în anii următori și s'au terminat în 1815. (Reproducerea de mai jos este din: „Bianu și Hodoș, Bibliografia românească veche“, vol. II).

Cuviosul Paisie, starețul și Arhimandritul sfințelor Mânăstiri Neamțului și al Secului, viind dela Sf. Munte cu câțiva din părinți, ucenici, Moldoveni și Sloveni și priimit fiind de prea blagocestivii¹ stăpânitori ai vremii aceea, atât politicești cât și bisericești, — și sălășluindu-se mai întâiu în sfânta mânăstire Dragomirna, apoi în Secul, după aceea și în mânăstirea Neamțului, unde și până acum petrec ucenicii lui, — și văzând pe blagocestivul neamul acesta românescul, lipsit de cuvântul lui Dumnezeu și de învățăturile sfinților părinți și dascali ai Bisericii noastre, care învață pentru viața și

¹ Blagocestivi : pioși.

petrecerea monahicească, pentru îndreptarea năravurilor, pentru descurcarea patimilor sufletului și ale trupului și pentru biruirea lor, pentru a supune pre trup sufletului și pentru unirea sufletului cu Dumnezeu, — s'au sârguit mai întâiu cuvioșia sa a talmăci cuvinte de ale sfinților părinți; apoi și pre ucenici săi, pre unii dintre dânșii să talmăcească din cele elinești, iară pre alții și din cele slovenești. Dintru cari au fost unul și acesta ce le-au talmăcit, pre carele ca pre unul ce eră și cam de limba slovenească și știă mai bine limba, l-au pūs să le talmăcească. Și având râvnă firească către lucrurile cele sufletești și îmbărbătându-se cu osârdia către cele de folos obștii și patriei, s'au apucat de acest lucru pre de mult folos sufletesc pricinuatoriu pre care văzându-l noi talmăcindu-se și cunoscându-l a fi de mare folos sufletesc pricinuatoriu nu numai monahilor, ci și mirenilor, nu numai celor mari, ci și celor mici, nu numai bărbaților, ci și femeilor, nu numai cetățenilor, ci și țaranilor, nu numai înțelepților, ci și proștilor, pentru aceasta l-am sineșit¹, și de aceea pre numitul talmăcitoriu duple putere, l-am ajutorat cu cele de nevole, l-am îndemnat, l-am făcut toată lesnirea ca să le poată talmăci cu lesnire. Care lucru lată că și după dorire și pofta noastră și a cuviosului Paisie Starețul, la bun sfârșit au ieșit, că viețile acum s'au talmăcit, și neamul cel sărac, de cuvintele sfinților părinți și de viețile lor s'au îmbogățit și cel gol de podoabe duhovnicești cu istorii frumoase și sfinte s'au împodobit. Ce-i mai lipsește? Ce alt? De cât să scrie cu condeiu de hier, după cum se roagă și lov, cine va da, zicând, să se scrie cuvintele acea cu condelu de hier², adecă să se dea în tipariu.

¹ *L-am sineșit*: mi l-am însușit (arhaism).

² *Hier*: fier (particularitate de pronunțare provincială în Moldova și parte din Muntenia).

Această lipsă voind ca să se împlinescă, am dat poruncă la Mănăstirea Neamțului ca să se înceapă a o da în tipariu. Și fiindcă Mănăstirea lăste lipsită de cheltuială, nu poate răspunde la o atâta cheltuială, încărcată și îngreuiată fiind cu ale sale cheltue, noi cu sfatul și cu voia părinților am luat șase luni¹ alce, ca în tipografia sfintei mitropolii să se tipărească, ca și viețile sfinților mai curând să iasă, și neamul rumânesc mai degrab să se folosească și Mănăstirea de jumătate cheltuială și supărare să se izbăvească.

Deci priimiți-o, prea iubiți și prea blagocești cetitori, cu toată osârdia și evlavia și dragostea.

Dar poate va zice cineva, aici împotrivindu-se : Eu văz că nu mai cetesc nici un cuvânt al lui Dumnezeu, și trăesc, văz că nu mai moriu; deci neadevărate sunt acele care le zici și mincinoase. Către carele răspundem : O omule, aceea ce vezi, iaste viață trupească, și trupul nu folosește nimic. Căci când tu nu poștești nici îți iaste drag să cetești cuvintele cele învățătoare de fapte bune, sufletul tău iaste mort de cătră fapta bună aceasta. Când sufletul tău nu se smerește, nu se umilește, nu se căește de păcatele cele făcute de tine, când nu te părăsești de răutăți, când nu cercetezi bolnavii, când nu miluești pre săracul ce-ți dă² mâna, când nu iubești pre aproapele ca pre sine-ți, când zăvistuești sporirea aproapelui, când nu numai nu miluești pre sărac, ci și ce are îl răpești,— atunci sufletul tău iaste mort cu totul despre faptele bune acestea, care prin cetirea dumnezeieștilor scripturi se lucrează, și se cresc și se adaog.

1 Șase luni : colecția de vieți ale sfinților pe 6 luni.

2 Îți dă : îți întinde.

Pentru aceasta vă rugăm și vă îndemnăm, îmbrățișați-o și citiți-o, nu odată, nici de două ori, ci de multe ori; nu ziceți că am citit odată sau de două ori și ne lăste destul, că mântuirea sufletului lăste întru mult sfat, zice Ecleslastul. Dacă de multe ori o veți ceti cu evlavie și cu credință dreaptă și cu luare aminte, sufletul d-voastre către urmarea celor bune se va deșteptă; mintea se va lumina, ochii se vor face două râuri, sau două iazere de lacrimi. Atunce se va da dela Dumnezeu putere sufletului spre lucrarea faptelor celor bune și spre urmarea celor cetite. Atunce veți cunoaște milostivirea lui D-zeu, bunătatea, face-rile de bine cele cătră om. Atunce veți cunoaște câtă dragoste au arătat sfinții cătră Dumnezeu Ziditorul său, cât unii adecă pre trupurile lor nu și le-au cruțat, ci tiranilor spre munci le-au dat, pentru dragostea lui, iară alții cu post și cu toată pătimirea rea și le-au to-pit. Deci îmbrățișați-o, banii acela cari-i cheltuiți rău la jocul cărților, la bancheturi și la alte cheltuele ne-folositoare și de suflet pierzătoare, pentru care, o! cât veți să fiți întrebați în ziua judecății, dați-i la cumpă-rarea cărților acestora, și veți avea plată dela Dumne-zeu și laudă că nu i-ați cheltuit rău. Vremea aceea pre care o cheltuiți la jocul panțarolii, și al lotului și a al-tor deșertăciuni, cheltuiți-o întru fapta bună a cetirii cărților sfinților părinți, și veți scăpa de acele vorbe multe deșarte ce vorbiți jucându-vă.

IANCU VĂCĂRESCU

1786—1863

Iancu Văcărescu este fiul lui Alecu Văcărescu, poet și acesta, și cel mai însemnat din această familie, din care a făcut parte și Ienăchiță, căruia i se datorește acel vestit testament în versuri :

Urmașilor mei Văcărești,
Las vouă moștenire
Creșterea limbii românești
Și-a patriei cinștire.

A căpătat o instrucțiune îngrijită, studiind la Viena (1804—1815) literatura clasică greacă și parte din literaturile moderne. A fost un patriot și un spirit doritor de progres : a sprijinit pe Gheorghe Lazăr în reformarea școlii ; a încurajat înființarea teatrului românesc ; a fost adversar al Domnilor greci și prieten al lui Tudor Vladimirescu ; a protestat în contra Regulamentului organic ; a ajutat pe tinerii cu însușiri literare, precum a fost Grigore Alexandrescu.

Iancu Văcărescu

* * *

Iancu Văcărescu ne-a lăsat mai multe traduceri, dintre care cea mai însemnată este *Britannicus*, tragedia lui Racine (1827).

precum și un volum de *poezii* originale (1830—1848), în cari vedem elegii, imnuri patriotice și lucrări inspirate din credințele populare sau imitate după poetul grec Anacreon.

Iată cum caracterizează Al. Odobescu însemnătatea Văcăreștilor.

„Trei generațiuni de Văcărești literați, în culmea cărora se înalță poetul Iancu Văcărescu, au venit într'adevăr, adăpați în sănătoase studii elenice, să aducă limbii românești, cu un adevărat amor al patriei și al frumosului, o cultură începândă, în care ei toți au simțit pornire de a uni verdeața vârtoasă și nemăestrăta cruzime a limbii naționale, cu docta și mlădiita perfecțiune a elenismului; în scrierile lor și mai cu seamă într'ale acestui din urmă, se ivesc invederate silințe de a conduce limba noastră încă șovăindă pe căile măestrite, dar anevoioase pentru imperfecțiunea ei, ale limbilor vechi; din asemenea încercări, uneori incununate cu cel mai deplin succes, și în alte dese rânduri înfrânte dinaintea unor grele arduități au născut asprimile și anevoințele de stil și de versificare ce se zăresc în unele scrieri ale Văcăreștilor și mai ales în tragedia *Britannicu*, unde traducătorul voind să se constrângă la un stil cu totul clasic, la prozodia complicată și exigentă a versului alexandrin, cu precugetare își crease mai de neînviș greutăți“.

LA PRAVILA ȚĂRII supt pecetea acestui principat

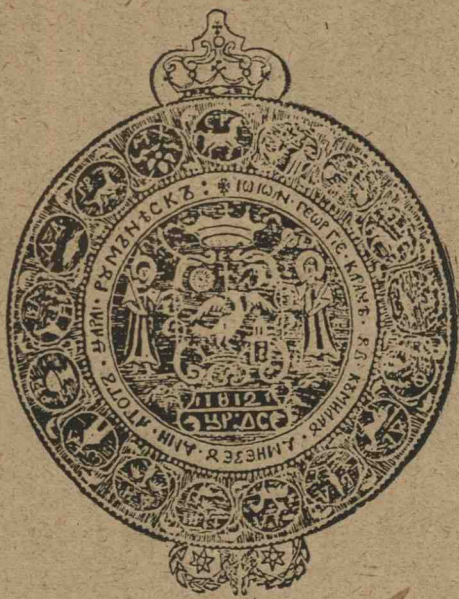
În sec. XVIII și în primele decenii ale sec. XIX eră obiceiul ca tipărițile cu caracter oficial sau dedicate Domnului ori Mitropolitului să poarte pecetea țării și adesea sub pecete sau în jurul ei se puneau câteva versuri, de regulă laude la adresa Domnitorului. Văcărescu face poezia de aci, care însă nu s'a tipărit în condică și astfel această legiuire a apărut fără „stihurile peceții“.

- Șapte-spre-zece înconjor,
Semne¹ de rodnicie,
Acvila ce-a venit în sbor,
Din Roma la Dacie.

¹ Simboalele a 17 județe ce alcătuiesc Țara-Românească, și a căror închipuire înconjoară pecetea țării (Nota aut.).

Pajere sfântă, ea, ș'aici
 Ca'n multe Provinții,
 Lesne-a supus pe Daci voinici,
 Cu dreptul biruinții.

Iar începând a s'odihni
 În multă 'ncredințare
 Că soarta-i de-a tot stăpâni
 Margini, hotare n'are, —

Pecetea Cendicii lui Caragea, 1818

Romanul suflet s'a adus
 Singur la moleșire,
 Știind tot Neam a-i fi supus
 A izbândi el, fire! ¹

¹ Știind tot neam a-i fi supus, a izbândi el, fire = știind [că e] fire [firesc] ca tot [orice] neam a-i fi [să-i fie] supus.

Incet, s'adoarme câțiva ani :
 Toate se dau uitării,
 Români se fac acei Romani,
 Acvila, — corbul țării ;

Corb ce'n pecete, odihnit,
 A sta se mulțumește,
 C'un semn de lege dăruit,
 In gură-i se păzește ;

Romanul împărat, cel sfânt,
 Stând la Mitropolie,¹
 De Romanie² c'un cuvânt
 Il dau lui mărturie.

Cu aceste semne cri la ce
 Pecetea când s'așază,
 Ea pentru vremi chezașă e,
 Și martoră și pază.

De-aceea asemenea ș'acum
 La pravilă se pune ;
 Românilor deschide drum
 Dă multe nădejdi bune.

Temeiul cel mai neclintit
 Al omului păzește,
 Nou, românește alcătuit,
 Din scrise 'mpărătește.

Cele ce avem a le păzi
 Pravila e datoare
 Și cumpană a nu porni
 Spre cap nici spre picioare.

1 Sf. Constantin.

2 *Romanie* : Romanitate.

Ah ! de-ar puteà-a ne dobândi
 Și câte-avem pierdute !
 Atunci cu duhuri n'ar gândi ?
 Ce guri ar mai fi mute ?

Atuncea și-acest Corb sărman
 Iar Acvilă s'ar face ;
 Și-or'ce Român ar fi Roman
 Mare'n rășboiu și'n pace.

Sfânta dreptate s'arătând ¹
 La suflete romane,
 Stări ar da loc după-al lor gând
 Nu 'nșelăciuni vicleane.

Iar nedreptatea p'ăst pământ
 N'ar fi dumnezeire,
 Spaimă făcând cu or'ce vânt
 La românească fire.

LA MILCOV

1830

De unde-ți vine numele, pârâu fără putere,
 Ce despărțirea Neamului tu îndrășnești a cere ?
 Milă 'nceputu-ți, Milcov sec, de va să-ți dobândească,
 Sfârșitu-ți va, lumea oftând, în veci să te urască.
 Desprețuire frații dar puterii-ți ne 'nsemnate !
 Căci, despărțit ori depărtat, fratele e tot frate.

¹ S'arătând : arătându-se, inversiune forțată.

ПОВЗІІ ЯЛЕСБ

ДІВ

алѣ Д. марилѣі

ІОГОФЪТ І. ВЪКЪРЕСКЪ.

1 8 3 0.

Titlul colecției de poezii a lui I. Văcărescu din 1830
(exemplar din bibl. Academiei Române)

VASILE CÂRLOVA

1809—1831

Vasile Cârlova se socotește a fi Târgoviștean. A dobândit învățătură grecească și franțuzească, cum se obișnuia pe acel timp. A fost ofițer și a murit în vârstă de 22 de ani. A început a scrie versuri foarte de tânăr. Încurajat de Heliade și de Voinescu II, ofițer ca și dânsul, a publicat câteva din poeziile sale.

* * *

Cârlova nu a putut să dea adevărata măsură a talentului său; însă poeziile lui, 5—6 la număr, arată că în adevăr se putea mult nădăjdui de la dânsul. Ele produsă un mare entuziasm printre contemporani când apărură în „Curierul românesc”, ziarul lui Heliade.

Cu deosebire au fost admirate: elegia asupra „Ruinelor Târgoviștei” și „Marșul Oștirii”, scris cu ocazia înființării miliției românești.

Iată cu ce cuvinte caracterizează Bălcescu opera lui Cârlova, vorbind despre cele ce s'au scris asupra Târgoviștei.

„Dar nimeni n'a simțit aceasta mai puternic și n'a exprimat în cuvinte mai frumoase simțirea sa, ca tine, Cârlova! floarea poeziei, june cu inimă de foc. Ca o cometă trecătoare, tu străluciși un minut peste România uimită și încântată de lucirea ta. O moarte crudă te răpi fără de vreme; dar apucași a ne lăsa o lacrimă fierbinte pentru gloria trecută și o scânteie dătătoare

Vasile Cârlova

(portret publ. în *Revista Nouă*)

de viață pentru viitor. Cântarea ta sublimă asupra ruinelor Târgoviștei pune pecetea veșniciei asupra-le și ni le va păstra chiar când pustiirile anilor le vor șterge cu totul de pe pământ“.

RUINELE TÂRGOVIȘTEI

O ziduri întristate, o monument slăvit!
 În ce mărire 'naltă și voi ați strălucit,
 Pă' când un soare dulce și mult mai fericit
 Iși revărsă lumina p'acest pământ robit!
 Dar în sfârșit Saturnu, cum i s'au dat de sus,
 În negura uitării îndată v'au supus.
 Ce jale vă cuprinde! Cum totul v'au pierit!
 Sub osândirea soartei de tot ați înegrit!
 Din slava strămoșească nimic nu v'au rămas,
 Oriunde nu se vede nici urma unui pas;
 Și 'n vreme ce odată ori are muritor
 Priviă la voi cu râvnă, cu ochiu așintitor,
 Acum de spaimă multă se trage înapoi
 Îndată ce privirea îi cade drept pe voi...
 Dar încă, ziduri triste, aveți un ce plăcut
 Când ochiul vă privește în l'niștit minut:
 De milă îl pătrundeți, de gânduri îl umiliți!
 Voi încă în ființă drept pildă ne slujiți
 Cum cele mai slăvite și cu temeiu de fier
 A omenirii fapte din fața lumii pier;
 Cum toate se răpune² ca urma îndărăt
 Pe aripele vremii, de nu se mai arăt;
 Cum omul, cât să fie în toate săvârșit,
 Pe negândite cade sau pierie în sfârșit...
 Eu unul, în credință, mai mult mă mulțumesc.
 A voastră dărâmare pe gânduri să privesc,

1 Particularitate dialectală muntenească.

2 Greșală particulară Muntenilor dela orașe.

Decât zidire 'naltă, decât' palat frumos
 Cu strălucire multă, dar fără un folos ;
 Și 'ntocmai cum păstorul ce umblă pre câmpii
 La adăpost aleargă când vede vijălii,
 Așa și eu acuma, în viscol de dureri,
 La voi spre ușurință cu triste viu păreri.
 Nici muzelor cântare, nici milă voiu din cer,
 O patrie a plânge cu multă jale cer!
 La voi, la voi, nădejde eu am de aju'or,
 Voi sunteți de cuvinte și de idei izvor.
 Când zgomotul de ziuă înceată peste tot,
 Când noaptea atmosfera întunecă de tot,
 Când omul de necazuri, de trude ostenit,
 În liniștirea nopții se afă adormit :
 Eu nici atunci de gânduri odihnă neavând,
 La voi fără sfială viu singur, lăcrămând
 Și, de vederea voastră cea tristă însuflat,
 A noastră neagră soartă descoper ne'ncetat.
 Mă văd lângă mormântul al slavei strămoșești
 Și simț o tânguire de lucruri omenești
 Și mi se pare încă c'auz un jalnic glas,
 Zicând aceste vorbe : „Ce vai ! au mai rămas,
 „Când cea mai tare slavă ca umbra au trecut,
 „Când duhul cel mai slobod cu dânsa au căzut !

 Acest trist glas, ruinuri !¹ pre mine m'au pătruns
 Și a huli viața în stare m'au adus.

 Deci primiți, ruinuri ! pân'voiu vedeă pământ,
 Să viu, spre mângâlere, să plâng p'acest mormânt
 Unde tiranul încă un pas n'a cutezat,
 Căci la vederea voastră se simte spăimântat !

1 Aceasta eră forma pluralului dela vorba *ruină*, formă ne-regulată, care a și dispărut.

ODA OȘTIRII ROMÂNE

Dragii mei ! copii războinici, ascultare mumei dați !
 Iată vremea, mic și mare, armele să 'mbrățișați,
 Strigând toți c'o glăsuire
 Spre a mumei fericire :
 S'alergăm de obște, frați !

Cerul vouă vă deschide un drum foarte lăudat,
 Ca să mergeți cu pas mare către slavă ne'ncetat.
 Fie vouă dar în minte,
 Că Europa însăși simte
 În ce cale ați intrat.

Glasul patriei să sune în auzul tuturor,
 Strigând vouă : „Lenevirea rușinată sub picior !“
 Toți acum cu o strigare
 Spre a voastră înălțare
 Să dați mână d'ajutor.

Acea armă ruginită și ascunsă în mormânt
 Brațele să înfierbinte ; iasă iarăși pe pă nânt !
 Tinerimea s'o 'ncunune
 Cu izbânzi și fapte bune ;
 Pe ea facă jurământ !

Înainte a fie-cărui indestul v'ați umilit ;
 Indestul și lenevirea în somn greu v'au stăpânt ;
 Acea soartă fără milă
 Sau de voie sau de silă
 În sfârșit v'au slobozit.

Priviți slava de aproape; voi în urmă-i ați călcat
 Și pe fruntea fle-cărul raza ei au lumlnat;

Deci la arme dați năvală
 Și pe rând leșțiți cu fală,
 Corbul' iată s'a 'nălțat!

El sub aripă-i vă chiamă și vestește ca să știți
 Că d'acuma înainte *Nație* să vă numiți;

Deci d'acuma înainte
 Alergați cât mai fierbinte
 Laudă să dobândiți.

Pe această cale sfântă infrunțați orice nevoi!
 Biruința pretutindeni să se fie după voi

Și strlgați c'o glăsuire:
 „Slavă, dragoste, unire
 „În veci fie lângă noi!”

Înainte-vă vrăjmașii să aplece fruntea lor,
 Să-și cunoască neputința, ca să scape de omor;

Dar atunci a voastră mână
 Pe ei fie mai blajină,
 Dându-le și ajutor.

Vitejia și răbdarea aici încă moștenesc;
 Încă curge printre vine acel sânge strămoșesc

Ce la vreme se arată
 Și nu pierde nici o dată
 Ca un dar dumnezeesc.

1 Se știe că semnul principatului Munteniei eră un *corb*. Bălcescu, publicând și el poezia aceasta, a pus în loc: *Vulturul*.

Pe câmpia românească, tot tăcere până când?
 Până când de arme pline să nu sune când și când?
 Și pe 'ntinsa ei lățime
 Să nu iasă cu iuțime
 Cetele mereu la rând?

Aici școala biruinții într'o vreme au stătut,
 Ale cărila ruine se văd încă vechi de mult;
 Dar acum fără zăbavă
 Acea strămoșească slavă
 A să vie în minut.

Glasul nostru strigând „Slavă!“ pe strămoși au deșteptat
 Ale căror țărâne în morminte s'au mișcat
 Ș'a lor umbre 'n veci tăcute
 Stau cât colo nevăzute
 Privind steagul înălțat.

Ce privire dulce mie! steagul fâlfâie în vânt;
 Armele lucesc și slava iese iarăși din mormânt;
 Tinerimea îndrăsneată,
 Mândră, falnică, măreață,
 Ușor calcă pe pământ.

Lacrimă de bucurie, curgi, ah, curgi neîncetat!
 Veacuri sunt de când ascunsă p'al meu sân tu n'ai picat.
 Arma, iată că lucește!
 Slava, iată că zâmbește!
 Corbul, iată-l s'a 'nălțat!

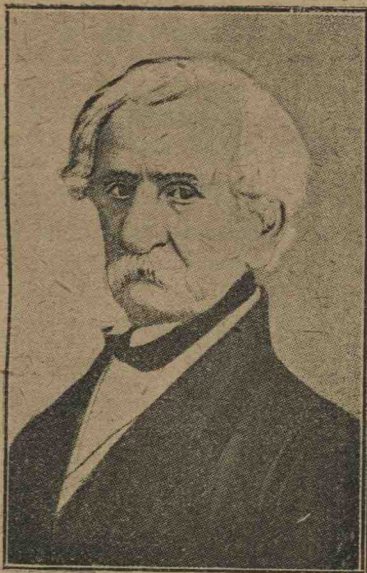
GEORGE ASACHI

1788—1871

Născut la Herța, fiu al unui preot învățat, făcù studii în Lemberg (1797—1804), unde învătă filozofia și ingineria. Se duse apoi la Viena (1805), unde învătă astronomia și pictura și la Roma (1809), unde se ocupă cu literatura și arheologia. Fiind la Roma scrise versuri în italienește care se publicară într'o revistă și fu admis într'o societate literară de acolo.

Întorcându-se în țară (1813), fu numit profesor la Academia dela Mitropolie, unde ținù, în vreme de cinci ani, un curs pentru ingineri hotarnici și la sfârșit organiză o expozițiune cu lucrările elevilor săi.

Sprijinit de Mihail Sturdza și Veniamin Costache, el putù să ție piept dascălilor greci și să păstreze cursurile sale predate în limba românească; ba, în 1820, fu trimis chiar în Ardeal să găsească profesori pentru seminariul dela Socola. Astfel deveni tovarășul de muncă al Mitropolitului și curând dobândi un rol de frunte în mișcarea culturală a țării.

George Asachi

După ce se urcă pe tron Ioniță Sandu Sturdza (1822), Asachi fu trimis de noul Domnitor ca agent diplomatic la Viena, unde stete cinci ani.

După încheierea păcii dela Adrianopol, el fu secretarul comisiunii pentru redactarea Regulamentului Organic și, în această calitate, se duse la București și mai târziu la Petersburg, astfel că lăsă câtva timp la o parte interesele școlii. Indată însă ce s'a pus în aplicare Regulamentul, a căutat să organizeze cât mai bine instituțiunea după noua lege.

În 1829 Asachi înființă cea dintâiu gazetă în Moldova: „Albina Românească”. Tot lui se datorește conservatorul filarmonic din Iași (1839), care a pregătit reprezentații de operă în românește.

În timpul domniei lui Mihail Sturdza, el lucră pentru întemeierea Academiei Mihăilene (1835) și pentru dezvoltarea învățământului de toate gradele.

În vreme de peste 40 de ani el ocupă funcțiunea de director sau „referendar” al școlilor din Moldova și în acest timp publică mai multe dări de seamă, cari sunt prețioase documente pentru istoria instrucțiunii la noi.

După 1850 Asachi se retrase din postul său și se ocupă cu literatura până la moarte.

* * *

El a scris foarte mult și în toate genurile: cărți didactice, piese de teatru, poezii, nuvele istorice, etc. Valoarea literară a scrierilor sale este însă foarte mică. El e mai însemnat pentru opera culturală ce a realizat. În acest înțeles vorbește de dânsul V. A. Urechia în discursul ce a rostit la inaugurarea statuei lui Asachi.

„G. Asachi nu este un om; el personifică o întreagă epocă, o întreagă națiune. Istoria lui G. Asachi este însăși istoria Moldovei din prima jumătate în secolul al XIX-lea.

„Și G. Asachi nu urmăria unilateral numai propășirea limbei și a școlii române, el se preocupă de toți factorii multipli ai culturii naționale.

„Urmărind îmbunătățirea școlii și cultivarea limbei, G. Asachi provocă numeroase creațiuni de institute proprii a înlesni cultura națională.

„Da, ilustre bărbat al națiunii române, retras mulți ani în modesta casă dela Copou, Națiunea în febrila agitațiune a renașterii te-a fost uitat.

„Da, uitat ai fost, o! G. Asachi în vălmășagul faptelor noilor generațiuni, dar națiunea și-a reamintit de tine de îndată ce seninul

se făcu pe cerul politic. Ea s'a întrebat: cine este acel om genial, care a pregătit în cursul de jumătate de secol regenerarea noastră națională? Și la această întrebare au răspuns munții și văile Moldovei, școalele mari și mici din această țară, temeliile tuturor instituțiilor culturale existente: e G. Asachi!

„Vreți să salutați pe marele restaurator al școalelor și conducător al culturii naționale în timp de $\frac{1}{2}$ secol, voi generațiuni tinere, care nu l-ați cunoscut? voiți să ingenuchiați înaintea lui, voi contemporanii săi, cari l-ați fost uitat? Iață-l! Bătrân, liniștit în durerea lui, cugetând la națiunea pentru care a lucrat ca nimeni altul. În nemișcarea lui granitică el pare că încă zice națiunii ce a iubit: știam bine că ești o națiune plină de vitalitate, căci numai acele națiuni trăesc, cari până în sfârșit nu uită pe cei cari au lucrat pentru dânsle“.

LA MOLDOVENI

La restatornicirea Domnilor pământeni

Această poezie e scrisă cu ocazia urcării pe tron a lui Ioniță Sandu Sturdza în 1822. Din ediția de poezii a lui Asachi dela 1868.

Viers înalt de bucurie să răsune împrejur,
 Astăzi gemetul Moldovei în armonii se preface,
 Astăzi soarta împlânzită ni urează cu ogur¹
 Și din cline seninoase se întoarnă lină pace,
 Se întoarnă sânte drituri² ce-s odoare unui neam,
 Spre a căroră domnire de mult rugi noi înălțam.

O puternică furtună pe Moldov' a fost împins
 Se plutească pe o mare de pericoli presurată
 Și poporul fără turmă, de mil tunete atins,
 Așteptă a sa sfărmară și peire 'nfricoșată.
 Obosite elemente mug și s'un' azi mai încet,
 Vântul stă, s'alină marea, de port ne-am apropiet.

1 *Ogur*: auguriu, prevestire.

2 *Drituri*: drepturi (arhaism).

КЪТРЪ НЪМУЛ МОЛДАВІЕЙ

Пѣнтрѣ Фѣодорѣ Писелѣгѣилшѣ Салѣ
Шѣ Прѣданшѣ АЗНАІИ 8. Октѣберѣ.
Антрѣ картѣ салѣ сѣнѣ прѣ Окалѣнѣлѣ Домнѣнѣ

ПРѣ АНХЛЧѣТЪЛ БЯНѢ КРѢДѣНЧОСЪЛ
Шѣ ПАТѢРІѢТЪЛ ДѢМАН

ІѢѢАННІ САНДЪЛ СТЪРЪЗЪ БВОД.

ѢДЪ

АЛѢН ГѢУРГѢ АЛѢКІИ

ІАННІ 1822.

Titlul cărții „Către neamul moldovenesc” G. Asachi, 1822
(exemplar din bibl. Academiei Române)

Ni s'arată la vedere un frumos liman vecin,
 Favoritul zefir suflă și lucesc senine stele ;
 Însă cursul cela este de mii stânce încă plin
 Și tresvie¹ cere dreaptă cu 'ndoite opintele,
 Căci o luntre sdruncinată ce a scăpat din Ocean
 Dacă ultă privegherea va peri chiar în liman.

Pe Moldova când ferice eră 'n pace și 'n războiu
 Schiți, Panoși, Sarmați și Asla n'a putut nici cum s'o
 [sfarme.

Prin a ei virtute gustă nemurire între noi :
 Înțeleptul Alexandru, Ștefan fulger între arme !
 Dar' pe a timpurilor aripi fericiri și măriri fug,
 Fil, Moldovo, neînvinsă puind patimele 'n giug.

Patrioți ! veniți cu toții lângă Tronul cel dorit
 Să 'ncheiem spre a lui țările jurământurile sfinte !
 Dup'un curs de ani o sută ziua ceea a venit
 Întru care *fiul Patriei* fi-va Domn și-al ei părinte.
 Patria maică 'n a ei floare a fost nouă ajutori,
 Fericiți de fii când astăzi vor fi ei cunoscători.

Auritele palaturi, nalță turnuri cătră nor,
 Ș'a străbunilor mărire din surpări vor să răsară,
 Necurmat va să reverse avuțiilor izvor :
 Înflorire, fericire și repaos preste țeară,
 Când ni-a fi temeiu și cârmă sub un Domn bun înțelept
 Legea, Patria, Unirea și un cuget bun și drept.

BROASCA ȘI BOUL

Asachi a publicat un mare număr de fabule, celè mai multe traduse din La Fontaine. Urmează aci două din acestea.

Broasca mică cât un ou,
 A văzut păscând un bou
 Și mirându-se prea tare

¹ *Tresvie* : băgare de seamă (arhaism).

Lupta de la Marienburg

Asachi a publicat mai multe tablouri din istoria Românilor pentru a răspândi în public cunoștințele istorice. Aci dăm pe cel care reprezintă lupta de la Marienburg (1422) între soldații români și cavalerii teutoni. Tabloul e lucrat de un pictor din Iași și tipărit în străinătate. Originalul, în colecțiunea de stampe a Academiei Române.

De-o făptură atât de mare,
 Cugetă c'ar fi noroc
 Ş'a familiei lauda, dacă
 Ar putea să se prefacă
 Din mic mare dobitoac!
 Deci d'ambitiile s'aprinde,
 Mereu s'umflă, se întinde

Ş'apoi zice : surjoară,
 Nu's ca boul buneoară?...
 Dar aceasta i-a zis : ba!
 Broasca urmând a se umflă,
 Zis-a iar : ia vezi, lelică ?
 — „Soro -ți spun că eşti tot mică !
 — „Oare acum l-am ajuns?...“
 — „Încă nu“, i s'a răspuns.
 Broasca atunci s'a mai umflat
 Foarte aşă cât a crăpat.

Vra, ca astă broască mică,
 Pe mai mari cel mic s'ajungă,
 Tot se umflă, se ridică,
 Făr' a-şi cere sfat la pungă.
 Se aşează la Paris,
 Unde, de nu este 'nchis,
 Rolul joacă de baron
 Fără bani, dar cu bun ton.
 De mii planuri îngâmfat
 Casa-şi schimbă în palat
 Şi'n princesă pe a sa damă.
 Vrând apoi a mai întinde,
 Creditorul pe a lui samă
 Toate pân' şi pe el vinde.

GREERUL ȘI FURNICA

Săltând grierul la țară
 Șuerat-a toată vara,
 Și când iarna a venit
 Cu nemica s'a trezit:
 Ne având măcar de dor
 Muscă sau un vermișor.
 Pe furnica sa vecină
 A rugat să-l împrumute
 Cu-un grăunte, c'o neghină,
 Să mai prindă la vârtute.

Zicând: zău, la timp de trier,
 Dau parola mea de grier,
 Inturna-voiu toată suma
 Și 'nteresul de 'mprumut.
 Dar furnica economă
 l-a zis: vara ce-ai făcut?
 — Prin câmpii și prin grădine
 Am cântat pân'a dat bruma.
 — Ai cântat? îmi pare bine,
 Joacă, vere, dar acuma!

 INAINTE CUVÂNTARE LA „ALBINA
 ROMÂNEASCĂ“

Primul ziar ce a apărut în Moldova a fost „Albina Românească“ a lui Asachi. Cel dintâiu număr a ieșit la 1 Iunie 1829. Urmează aici articolul din fruntea acestei foi.

Epoca, în care trăim poartă semne însușite și vrednice de mirare.

Dorul învățăturilor nu numai că înfrățește pe locuitorii unei țări întru câștigarea acestei moralece avuții prin

АЛБИНА

РОМЪНЪСКЪ

ТЪЗЕТЪ ПОЛИТИКО-ЛИТЕРАЛЪ

ПАРТЕ II.

ДЕ АА І ЮНІЕ ПЪЯ АА 31 ДЕКЕМВРИЕ 1829.

ЕСТЕ АЛБИНЕЙ ДОРЪ ШИ АЕЦЕ
ДИН ФЛОРИ МІЕРЕ А КВЕЦЕ.

ПРОПРИЕТАТЕ ПРИВИЛЕГІАТЪ ШИ ДРЕЦЕРЕ А АЛИ А.Т. АСАКИ ЦЮДИКЪТОРИ
АА ДЕНАРТАМЕНТЪА ПРИТИННОРИ СТЪРИНЕ РЕФЕРЕНДАРЪ ФВЪЦЪТЪ,
ИЛОРИ НАЦІОНАЛЕ А МОЛДОВЕЙ ШИ МЪДУЛАРІО АКАДЕМІЕЙ ДЕ РОМА.

ТИПЪРИТЪ ШИ ПЪБАИКА Д ЕШИ.

„Albina Românească”, primul ziar din Moldova. 1829
(exemplar din bibl. Academiei Române)

care o nație se face puternică și fericită, ci încă și oamenii neasemănați cu religia, cu limba și cu legile sunt însuflați tot de aceeași simțire lăudată de a pofti unul altuia gradul deplinirei moralice al învățăturali și al măestrlei. În zilele de acum oricare îmbunătățire și aflare a vreunei nații trece în posesia tutului, spre folosul omenirii. De asemenea cugetări povățuiri, se văd în Europa mulți învățați, cari sub umbrirea guvernului și cu ajutorul celor avuți, unii lucrează în patria lor pentru sporul bunelor învățături; alții fără a se teme de ostenele și primejdii, petrec luciul mării, călătoresc țări necunoscute, împărtășind pretutindenea razele moralului, al politiciei și al științelor. Prin asemenea mijloace în Egipt, în India, în America, carile odinioară erau întunecate de negura varvariei¹, vedem astăzi pe acei sălbatici locuitori dumesniciți politiciându-se, învățându-se și supunându-se dreptelor legi. Oare putem noi privi la aceste bune urmate înaintea ochilor noștri, fără a ne întrista că numai nația noastră în cea mai mare parte este lipsită de aceste îmbunătățiri și înapoată decât toate neamurile Europei, și decât multe altele ce locuesc pe celelalte părți ale pământului? Cine nu simte în țara noastră lipsa așezământurilor prin a căroră lucrare, precum suntem politicește să ne putem face și moralicește, mădulari folositoare ale familiei Europene, a căreia rază de învățătură de atâtea veacuri se refrâng pe orizontul nostru?

În asemenea înapoie, dacă astăzi ne povățuim de mai multe cugetări, dacă voim a urmă în lucrarea noastră paradigmei² aducătoare statului de folosuri și de nume strălucit, și care revarsă îndestularea asupra fiește căruia, se cuvine cu îndoite pasuri și sânguințe a ne porni spre câștigarea în parte a celor întârziate.

1 *Varvariei*: barbariei (arhaism).

2 *Paradigmă*: exemplu (arhaism).

Precum măestriile îndeplinesc lipsa vârtuței omului, asemenea și noi, spre a putea spori în scopul nostru, trebuie a ne folosi de uneltele, ce spre aceasta s'au cunoscut și se mărturisesc a fi cele mai nimerite. Dorința celor ce de mult poftesc înființarea unui mijloc înlesnitoriu prin care să poată nația noastră cunoaște îmbunătățirile și înaintările minții omenești, precum și cursul întâmplărilor lumii, de carele tot omul atârnă astăzi, se plinește prin publicația acestei gazete, ce subt prea puternica pavază a Impărăției Rusiei s'au privilegiat și prin ajutorul evgheniștilor compatrioți s'au înființat. Numele binevoitorilor prenumeranți¹, păstrate în filele acestea, vor fi cunoscute în Europa și în toată lumea politică, și trăitoare în istoria nației; iar nepoții noștri, cari deplin vor gustă roadele acestei bunătați, vor binecuvântă laudatul lor nume.

„Albina Românească“ astăzi întâiu vede lumina zilei și t'nerele sale aripi le cearcă în ostenitoarea sa călătorie. Mii și mii de flori cu felurite vâpsele și mirezme împodobesc câmpul, pe carele ea va să sboare, însă numai acele flori îi vor fi plăcute care aduc mană și vindecare; de însăși a ei blândă fire povățuită, se va feri de cele ce subț amăgitoare frumusețe ascund far-mece și venin în sânul lor.

Asemenea și redacția gazetei nu se va abate dela acele ce privesc către îmbunătățirea inimei și a minții; dogmele sfintei noastre religii ortodoxe, sevas² către ocârmuire și legile țării o vor povățui întru a sa lucrare; încunoștiințări adevărate, pre cât vor ajunge la cunoștința sa, și învățături folositoare vor cuprinde filele sale.

Fiind însă că tot lucrul la începutul său nu poate

1 *Prenumeranți*: abonați (arh.)

2 *Sevas*: respect (arh.)

avea îndeplînatatea care se câștigă numai prin o delungată *praxis*¹⁾, drept aceasta și binevoitorul cetitoriu va îngădui la neajunsurile ce pot întâmpina în această gazetă, și spre a ei întocmire redacția pururea va primi cu recunoștință înțeleptele îndreptări, atât ale acelor din lăuntru țării, cât și acelor străini, ce prin chipurile cuviincioase le vor împărtăși redacției.

PENTRU ZIUA ANIVERSALĂ A TEATRULUI

În anul 1817 Asachi a organizat într-o casă particulară în Iași o reprezentație teatrală românească dată de persoane din societate. S'a jucat atunci o piesă pastorală scrisă de Asachi: „*Mirtil și Chloe*”. Tinerilor actori, d-na Șubin și prințul Gr. Ghica, viitorul Domn, le adresează el poezia ce urmează.

Intr'un timp de ofilire, pe când limba cea română,
Din palaturi întărită² se vorbiă numai la stână,
Nobili, voi, de neam și cuget, sfărâmând a sale fiere,
Ați vorbit întâiu c'aceia ce ni dau pâne și miere;
Și'n Idilu acest vădit-ați c'a lor inimi nu sunt mute
La respect, la cunoștință, la amor și la virtute:
Pârga scenei naționale cu drept vouă se cuvine,
Amintire să vă fie a junețelor senine.
Picătura, deși mică, ca pe-o stâncă picurează,
Face râului o cale, care după ea urmează.

1 *Praxis*: practică (arh.).

2 *Intărită*: gonită (arh.).

ANTON PANN

1794 — 1854

Român de origine prin tatăl său, Anton Pann (prescurtat din Pantaleon) s'a născut în Bulgaria. Pe la 1806, izbucnind războiul ruso-turc, familia lui se duse în Basarabia, căutând o soartă mai bună sub stăpânirea Rușilor; dar după ce doi frați ai lui luați în armata rusească, pieriră în luptă, fugi cu mama sa în România și ajunseră în București.

Aci Pann intră paracliser la biserica Olari, apoi cântăreț la o altă biserică și în acelaș timp urma și la școala de cântări și la tipografia lui Petru Efesiu, vestit profesor de muzică bisericească în București. Mai târziu deveni director al acestei tipografii și se ocupă cu naționalizarea cântărilor eclesiastice și cu răspândirea artei muzicale în țară.

După ce funcționă ca dascăl domnesc la seminariul din Râmnicul Vâlclii, se întoarse în București, unde fu numit profesor de muzică vocală al școalelor naționale, fiind și cântăreț pe la biserici. La 1842 i se dete însărcinarea de profesor de muzică la seminariul din Capitală și se ocupă foarte mult cu această îndatorire nouă, dând la lumină o interesantă lucrare „Basul teoretic și practic al muzicii bisericești sau gramatica melodică”, scris în formă catihetică pentru uzul școalelor.

Pentru că scria mult și voiă să-și răspândească mai cu inles-

Anton Pann

(portret lucrat de Barbu Delavrancea și publicat în „Revista Nouă“)

nire lucrările, fundă o tipografie, în care se tipărește, în curs de vre-o zece ani, o sumă de opere atât ale lui cât și le altora. Muri de tifos și fu înmormântat în curtea bisericii Lucaci.

* * *

Scrierile sale, începând cu *Axionul* din 1819 și cu *Cântările de stea* din 1821, sunt foarte numeroase și se urmează regulat aproape în tot anul.

Dela 1821 el scoate calendare în unsprezece ani aproape de-a

rândul; traduce din grecește „*Noul Erotocrit*” și „*Christoitie sau școala moravurilor*”; tipărește opere bisericești sau de muzică orientală pentru trebuința cântăreților de pe la biserici și a elevilor de seminar, ca „*Noul doxastar*” „*Irmologhion*”, „*Rânduiala Sfintei Leturghii*”, ș. a.

Toate acestea — și alte lucrări și prelucrări de mai puțină importanță — deși au adus un real serviciu atât cititorilor în genere cât și în special elevilor, de cari vorbește cu mult drag în testamentul său în versuri, nu formează titlul de glorie a lui Anton Pann.

Cântece de stea de A. Pann 1846
(exemplar din bibl. Academiei Române)

Dacă cercetăm însă scrierile lui culese sau inspirate dela popor, acelea despre cari ar fi putut zice în genere:

De prin lume adunate
Și la lume iarăși date

Ne convingem că, în istoria literaturii noastre, el trebuie să aibă una din paginile cele mai strălucite.

В Е Р С Ъ Р Ъ

К Е С З К А Н Т З

Д А П А Ц Ъ Р Ъ Д О М У Х Р Ъ С Ъ
В О Г Т Р Ъ С І С . Х С .

П Р Е М О А Р З Т И П О Г Р А Ф И Т С .

А С

А . П А Н Н .

— ○ — — ○ —

В С К С Р Ъ С Ъ І .

Д А Н Т И П О Г Р А Ф И А С А .
1846 .

Două sunt punctele de vedere din cari trebuie să judecăm activitatea lui Anton Pann: cultural și folcloristic.

După cum Heliade a răspândit gustul de citire în pătura ridicată a societății românești și a produs o mișcare intelectuală indemnând pe toată lumea să se instruească și să scrie, tot astfel Anton Pann, luând idei ale poporului sau dând idei analoge, vorbind în limba curat românească, fără a se fi influențat de pendantismul ce începuse a se introduce în vremea sa, captivează poporațiunea săracă din capitală și din provincii, și necesitatea de a citi spre a pricepe cărțile lui Pann silește pe nenumărați băieți de prin prăvălii și de prin mahalale să petreacă orele libere descifrând buchile din tipăriturile acestui scriitor. Sinceritatea și naturalul expresiunii sale, ușurința versurilor au făcut pe cititorii săi să creadă că le dă ceva din al lor, că le scrie un amic sau că scriu ei înșiși. De aceea au avut mult efect satire ca „*Indreptătorul bețivilor*” — „*Cântătorul beției*” — „*Triumful beției*” ș. a.

Generațiunea boierească de pe la 1849-50 primi și ea cu incetul influența lui Pann și culegerea de poezii „*Spitalul amorului*”, apoi „*Memoriul focului mare dela 1847*” ș. a. deveniră cărțile ei favorite.

Noua și repede prefacere în viața noastră, în cultura și modul de a gândi, neapărat a dat la o parte pe Pann, l-a dat uitării. Acum însă trebuie să căutăm broșurile lui prăfuite, pentru că sunt importante din al doilea punct de vedere. În ele găsim comori ale spiritului poporan, găsim lucrarea enormă a unui folklorist român, care a făcut pentru alte ramuri ale literaturii poporane ceea ce a făcut Alecsandri pentru poezie.

Afară de „*Cântecele de stea*”, apărute în nenumărate edițiuni, lucrările de căpetenie ale lui Pann sunt: „*Fabule* — „*O șezătoare la țară*” — „*Năsdăvăniile lui Nastratin Hoge*” — „*Po-vestea vorbeii*”.

Iată cum caracterizează Teodorescu G. Dem. însemnătatea operei lui A. Pann:

„Familiar cu limba turcească, luă glumele lui Nasr-Edin Hoge și le publică în versuri, sub titlul de Năsdăvăniile lui Nastratin Hoge. Cunoscând limba sârbă și bulgară, cum și cântecele poporane ale acestor națiuni vecine, el se știu folosi de dănele în poeziile sale, cari s'au cântat atâta timp și se mai cântă și astăzi. Prin urmare tot ce a ieșit din pana lui Anton Pann nu se datorește numai propriei sale imaginări. Dar, în același timp, trebuie să recunoaștem că, mai presus de toate, fu

înzestrat cu un puternic și deosebit talent de a se inspira din geniul poporului cu care trăise și pe care îl studiasc cu atâta iubire. Pretutindeni, în scrierile lui, chiar și în cele dela alții copiate, a știut să introducă frumusețile unei proprii creațiuni, ș'acel foc, ș'acele glume pe care — cu toată lunga-ne amorțire de sub Fanarioți — le întâlnește vii nevătămate la țaranul român, sub coliba din Basarabia ca și pe vetrele din Ilfov, în munții Olteniei ca și în țara Ardealului. De aceea cărțile lui produscră o adâncă mișcare, în spirite; d'aceea publicul le cumpără pe întrecute și le citi cu atâta nesațiu, cerându-le mereu. Cu astfel de înclînări și sub influența acestor simțiminte culescse proverbele din „Povestea Vorbei“.

„Dac'a pus și aci ceva dintr'al său, acel ceva n'a fost, de bună seamă, decât priceperea de a le așeză astfel încât unul să decurgă dintr'altul sau să se întemeieze pe câte o istorioară, ce mai totdeauna le însoțdște.

„Merit mare pentru un biet dascăl „dascăl de muzică“, care oțelit de aprigul despotism sub care se născuse, încerca să vedească meritul țaranului și ale lui moșteniri frumoase; căci până atunci nimeni, absolut nimeni nu se gândise că Românul are o poezie și o proză, nescrise, dar bine păstrate într'a lui memorie; nimeni nu se desfătase de răpitoarele-i basme și de sglobiele-i ghicitori, spuse în „șezătorile dela țară“, unde caerul de lână părea că se toarce singur, unde bătrânii țineau școală de buhe învățători și povestiau faptele trecutului, tradițiunile neamului. Anton Pann fu cel dintăiu care ne dete o colecțiune de proverbe, cărți de imnuri religioase, basme și povești versificate, ghicitori, poezii poporane și descrieri de moravuri. O muncă atât de frumoasă și de neoboșită merită din parte-ne tot respectul și toată lauda“.

POVESTEA VORBEI

„Povestea vorbeii“ e o adunare de proverbe și anecdote versificate. Prima edițiune a apărut în 1847. Ediția din 1852—53 cuprinde 3 tomuri. Proverbele sunt grupate după ideile generale la cari se raportă; după fiecare grupă urmează o anecdotă sau mai multe în legătură cu ideea generală a grupei. Incepe cu „cusururi sau urăciuni“; găsim apoi: despre vorbire, despre minciuni, despre năravuri rele, ș. a. Urmează aci parte din capitoul relativ la beție, cu anecdota respectivă. Se va vedeă că Pann redă toată naivitatea și uneori și trivialitatea povestiiilor poporane.

DESPRE BEȚIE

Cine bea în cinste ori în dator se îmbată de două ori.
 Vinul îl bei de bun și el te face nebun.
 Tu îl bei pe dânsul și el te bea pe tine.
 Tu îl bagi în mațe și el iese în față.
 Cât să-i dai ocol, tot te dă de gol.
 Mergi pe cărare lină și dai drept în tină.
 Vinul, țulca cui îi place n'are cu ce să se 'mbrace.
 Cine bea pân' la 'mbătare nume bun în lume n'are.
 Decât să-ți iasă nume rău, mai bine ochii din cap.

POVEȘTEA VORBEI

Un grec oarecare din sate plugar
 Plecă și se duse cu al său măgar
 Până la o rudă ce-i eră cumnat
 Și aveà șederea departe l'alt sat.
 Cumnatu-său care prea mult îl iubiă
 Și-n casă-i văzându-l odată abiă,
 Il priimi vesel cum i s'a văzut
 Și seara la cină cu el a șezut,
 Cu vorbe cu glume tot s'a îndemnat
 Ș'a dat cu paharul pân' ce s'a 'mbătat.
 Culcându-se astfel și dormind cevă,
 A doua zi capul grozav îi urlă.
 Li păreă mai mare de cum eră 'ntăiu
 Și-l trăgeă să-l puie iar pe căpătăiu,
 Il puneă și geaba, oricum nu-i treceă,
 Li atărnă par'că, locul nu-i plăceă.
 Necăjit se scoală greața a-și scuipă,
 Vrând și dobitocul a și-l adăpă
 Și, dacă se duse în sat la cișmeă,

Fluerà din buze silindu-l bea.
 Dobitocul însă, dacă a băut,
 Iși ardică capul și'n loc a stătut.
 Deci văzând țăranul pe al său catâr
 Că la fluerarea-i nu duce hatâr
 Și de îmbiere n'are nici habar
 Ca o picătură să 'ngھیță măcar,
 Zize (clătind capul), hai dobitoc, hai!
 Tu mai multă minte decât mine ai!
 De făceam aseară ca tine și eu,
 Nu erà să-mi fie astăzi așa greu.

CUIUL LUI NASTRATIN

Sub titlul de „Năzdrăvăniile lui Nastratin-Hogea“, ni se povestesc în versuri o sumă de snoave cari circulă prin literaturile difteritelor popoare, atribuite aci unui personagiu, aci altuia. El le pune toate pe seama lui Nasreddin (Nastratin) care a fost un învățat pe vremea lui Tamerlan, dar a căpătat în gura poporului caracterul bufon. Urmează aci una din acele povești. Ea este o explicație a proverbului „Cuiul lui Nastratin“; e aceeași anecdotă care formează subiectul piesei lui Alecsandri: „Arvinte și Pepelea“. Prima edițiune a apărut în 1853.

Nastratin Hogea adesea, după cele ce făcea,
 Aci se 'mbogăția îndată și aci iar sărăcià.
 Astfel dar el iar odată, sărac după cum erà,
 Neavând de cheltueală nici măcar chioară parà,
 Se tot socoti în sine cum ar face vr'un mijloc
 Prin vreo năzdrăvănie să dea iar peste noroc.
 Și așa vine îndată la nevasta sa zicând:

— „Dragă! iată îți dau în știre ceeace am pus de gând,
 „Eu zic ca să vindem casa și să luăm ceva bani
 „Decât să umblăm în vreme flămânzind tot și golani“.
 — „Vai de mine! ea îi zise, apoi unde să ședem?
 „Vrei să rămânem pe drumuri și parale să avem“?
 — „Ba nu! Hogea îi răspunse, voiu oprì din loc cevaș-
 „Numai cât să ne facem un cât de mic bordeiaș“

Nevasta în contra se puse, în fel de chipuri nevrând.
 El iar altele îi zise și s'o vânză tot cerând.
 În cele de pe urmă el cu a o mângâia
 O înduplecă prea lesne ca să voească și ea.

Deci ștîind el aci în satu-i pe oarecare bogat,
 Fără să mai zăbovească la dînsul a alergat
 Și s'o cumpere-i propuse, un preț prea ușor cerând.
 Bogatul văzînd că cere pe dînsa preț mic atît
 Ca s'o ia cu toată voia fu gata numai decît
 Și deși lui într'atîta ieftină i s'a părut
 Dar tot dori ca să-i mai lase din prețul ce a cerut.
 Hogea îi mai scăzî prețul, capetele nu-l ținea,
 Că or pe cât să o vânză, lui tot bine îi venia,
 Și către bogatul zise: — „Las p'acest preț, dar îți spui
 „Că în peretele casei voi să bat și eu un cuiu,
 „Care cuiu pe totdeauna să se numească al meu
 Și-alt de el să nu s'atingă decît numai singur eu,
 „C'un cuvînt, numai pe dînsul că-s stăpîn și eu să zic
 „Și încolo să n'am vo'e să mă ating de nimic“.

Bogatul văzînd că casa chilipir o cumpără,
 Nu se gîndi mai departe de și 'ntîiu se apără,
 Dar văzînd că Hogea nu vrea s'o vânză în altfel,
 Zise 'n sine: — „Ce-o să fie să aibă un cuiu și el?“
 Și lăsîndu-se în voia-i îndată o cumpără
 Cu contract, cu întărire și banii îi numără.
 Bătî și Hogea 'n perete un cuiu cum s'a învoit,
 Care, și în zăpis, cuiul lui Nastratin s'a numit.

Mutîndu-se dar în casă bogatul cumpărător,
 Ca să păstreze și cuiul Hogei rămase dator.

Așa Hogea într'o noapte, cînd toți dormiau, s'a sculat
 Și la casa cea vîndută îndată a alergat,
 Strigînd și bătînd în ușe: să-i deschiză mai curînd

Și bogatul din năuntru : — „Cine este ? întrebând
Hogea : „Eu sunt“, îi răspunse. — „Dar ce vrei ?“ l-a
[întrebat.

— „Voiu să-mi văz cuiul, răspunse, de l-ați întrebuițat“.
Se sculă 'ngrabă-i deschise, Hogea se uită zicând :
„Te văzui ast'noapte'n visu-mi cevă de cuiu atârând,
„Dar vă culcați, nu-i nimica, cum văd visul m'a'nșelat,
„Ci păziți ca nu vr'odată să iasă adevărat“.

Altă dată iarăș Hogea la miez de noapte viind
Incepù să bată'n ușă când se aflau toți dormind.
Cumpărătorul de casă : — „Cine este ?“ a 'ntrebat.
— „Eu sunt ! eu ! Nastratin !“ Hogea către dânsul a
[strigat.

— „Dar ce vrei ?“ l-a întrebat iară. Răspunse el :
[— „Voiu să-mi puiu
„Chiulaful ce-l port eu ziua acilea într'al meu cuiu,
„Că'n bordeiul meu nu este nici un cuiu unde să bat
„Și nu voiu să-mi văz chiulaful a sta pe jos aruncat“.
Cumpărătorul de casă îi zise : — „Apoi ce fel,
„Tot așa o să-mi vii noaptea ?“ — „Vezi bine, răspunse el,
„N'avem condiția asta să fiu stăpân pe al meu ?
„O să viu ziua și noaptea și când volu voi eu“.
— „Care va să zică dară, cumpărătorul a zis,
„Mi-am dobândit eu beleaua cu tine cu forme'n scris.
— „Nici o beleà, zise Hogea, ce te supără un cuiu ?
„Și că vin câte odată cevă de dânsul să puiu ?“

Altădată veni Hogea o frânghie în mână având
Și 'ncepù de cuiu s'o lege către ai casei zicând :
— „Azi nevasta spală rufe și viu frânghia s'o întinz
„Din cuiul meu de aiceà și de bordeiu să o prinz“.
— „O vai de noi ! începură ai casei a se vaită,
„Ce păcate ne goniră să cumpărăm casa ta !

„Că ne amețești cu cuiul ce-l socotiam bagatel
 „Și acum n'avem pace necăjindu-ne cu el“.

Intr'o zi iar veni Hogeia în mână cu un bojoc
 Și-l atârnă'n cuiu zicând că'n bordeiu-și n'are loc.

Astfel Hogeia totdeauna cu una și alta viind
 Și pe cel ce-i vândù casa totdeauna necăjind,
 Neavând alt ce mai face fiind nevoiți astfel,

Intr'o zi de supărare zise: — „Frate, către el,

„Dă-mi banii pe jumătate din ceea ce-ți numărâi,

„Și-ți ia înapoi casa că nu am de tine traiu,

„Voiu fi de căit în viață de ce însumi eu făcui

„Că m'ai omorît cu zile cu pustiul tău de cuiu“.

Nastratin știà prea bine încă de când îl vindeà

Că bogatul cu pagubă înapoi o să i-o dea.

Dar tot făcea ceva nazuri fiindu-se cam semeț.

Zicând: „Eu cheltuii banii“ (ca să mai scază din preț)

Cumpărătorul îi zise: — „Dă-mi dar numai pe un sfert,

„Și'ncolo a treia parte cu tot sufletul ți-o iert“.]

— „El așa se mai poate, îi răspunse Nastratin

„Că voiu găsi mi se pare să-ți număr atât puțin“.

Și așa cumpărătorul cerù cu paguba sa

Să scape de supărare și casele a-i lăsa,

Decât să stea să mai umble 'n dandanale judecăți

După reaua sa tocmeală, știind că n'are dreptăți.

Iar Nastratin se alese și cu case și cu bani,

Ne mai umblând să se plângă că sunt săraci și golani.

LUPUL PĂCĂLIT

Subiectele fabulelor lui sunt sau originale sau poporane. Stilul este foarte simplu și foarte plastic. Versurile sunt corecte, deși ritmul uneori greșit, dar în aceasta se apropie de versul poporan.

Prima edițiune a fabulelor a apărut în 1839 într'un singur volum. În 1841 a scos două volume mici. Urmează aci o fabulă din această colecțiune.

Un lup, dac'a 'mbătrânit,
 Într'o zi, ce i-a venit!
 A vrut a se pocăi
 Și faptele a-și căi.
 Deci cu acest al său gând,
 Numele 'n câine schimbând,
 S'a smerit ca un bătrân
 Și s'a băgat la stăpân,
 Să slujească într'un an
 La oi, pe lângă cioban.
 Într'acest chip dar slujind
 Și oile 'n câmp păzind,
 Într'o zi, fiind lungit,
 O oae l-a mirosit.
 El îndată a uitat
 Că este în câine schimbat
 Și apucând oaea de trup,
 O jertfi în grab' ca un lup.
 Ciobanul, peste el dând
 Și azeastă faptă văzând,
 — „Ce-ai făcut?“ l-a întrebat,
 „Câine bătrân și spurcat!“
 Iar el smerit se uită
 Și într'acest chip se 'ndreptă:
 — „Eu“, zise, fiind culcaț,
 M'apucasem de visat;
 Oaea, cum pășteă 'mprejur,
 Viind tocmai ca un fur,

Pe la spate mă mușcă
 Și coada îmi îmbucă
 Eu i-am zis odată : bâr !
 Și-am mai zis și alt' dată : mâr !
 Dar ea tot mă supără
 Și nu se astâmpără.
 Atunci și eu necăjit
 Cum o trântii, a murit
 Și de frică, să n'o vezi
 Și să mă 'nvinovățezi
 M'apucai de o mâncai
 Și în burtă o băgai“.

Dar ciobanul nu glumi,
 Dându-i una, l-adormi.

O ȘEZĂTOARE LA ȚARĂ SAU CĂLĂTORIA LUI MOȘ ALBU

„O șezătoare la țară sau călătoria lui Moș Albu“ e o adevărată epopee comică, în care se oglindește întreaga viață a țaranului, cu obiceiuri cu credințe, cu povești, cu cântece, cu ghicitori.

Până își propunea să facă o lucrare mare ; dar n'a tipărit de cât două broșuri : prima în 1851, a doua în 1852. Moș Albu își povestește singur pățaniile. După ce arată cum a ajuns noaptea într'un sat — în partea dela început, care se reproduce aci — ne spune cum a nemerit în casa unui cimpoier și ce a pățit acolo, cum a scăpat și a ajuns fără voie sub șopronul unui sătean, cum s'a deșteptat și a ascultat toate poveștile și glumele dela o șezătoare. Povestea se întrerupe brusc, fâgăduind urmarea, care nu s'a mai dat.

Din București într'o toamnă plecând pentru un drum lung,
 Seara pân'la Colintina abià putui să ajung.
 Aci fiind hanuri multe aș fi putut să rămâiu
 Și ca un drumaș pedestru în acea noapte să mâiu.
 Dar să nu fac ca țiganul carele când a plecat
 Și-a luat pila, ciocanul, și în tindă s'a culcat,

Viindu-mi aceste 'n minte mi-iau traista pe ciomag
 Și după ce, ca tot omul, un ciocan de rachiu trag,
 O iau pe jos la drum iute, văzând că s'a inserat,
 Ca să ajung mai de vreme să găzduesc la vre-un sat.
 Mergând astfel puțin încă, niște ceață s'a întins
 Și o 'ntunecime adâncă din patru părți m'a coprins.
 Eu mergeam și ceața, fumul, cât treceă, se lasă gros,
 În cât abiă vedeam drumul cu ochii plecați în jos.
 Satul nu erà departe, dar eu drumul meu pierzând
 Luasem spre altă parte, unde mă duc nevăzând,
 Când mă pomenii d'odată între niște arături.
 Am stătut în loc îndată privind cu fluerături.
 Mă gândeam spre care parte să merg calea să'mi descurc.
 Ziuă erà prea departe să stau aci să mă culc.
 Privind așa, mai departe văz o lumină de foc
 Și prin mărăcini, prin gloduri o pornii spre acel loc.
 Intuneric fiind foarte, unde călcam nu vedeam,
 Țiind ochii spre lumină mă 'mpiedicam și cădeam,
 Până când în cea din urmă d'odată cum am pășit,
 Mă pomenii într'o groapă de unde n'am mai ieșit.
 Noroc că nu fuse apă, ci un puț nisipos, sec,
 Săpat, neisprăvit încă,—dar puteam să mă innec.
 Nici n'au fost ghizduri sau lemne de care să mă lovesc,
 Că adormiam somnul tatei, să nu mă mai pomenesc;
 De cât mă aleasei numai cu dureri din lovituri,
 Cu genuchi, coate belite, și la ochi cu sgârleturi.
 Și așa fără de voe am rămas să dorm aci,
 Nevrând să fac ca țiganul în tindă a conăci.
 Ii găsiam atunci dreptate, de și-l luasem de prost
 Și ziceam că mai cuminte de cât mine el a fost.
 De făceam și eu ca dânsul, nu eram să rătăcesc
 Și să caz în astă groapă, să mor să mă prăpădesc.
 Fiind mult până la ziuă am avut timp de prisos
 Ca să procetesc în minte mii de spunerii de folos,
 Pe care eu mai 'nainte nu le chibzuiaș așa,

Ci-mi intră pe o ureche și pe cealaltă-mi ieșă.
 Și ziceam, clătind cu capul, că d'aia bieții români
 La câte o întâmplare zic vorba celor bătrâni :

Că, omul până nu pătimește
 Nici odată nu se 'nțelepțește.

Dar, ca surdului, bați toba la ureche cu ăst cuvânt,
 Că din gură cu vânt iese și se duce iar în vânt.

Adică următoarea povață :
 Cine pleacă mai de dimineață
 (Ne-așteptând soare să răsară)
 Departe ajunge până seară.
 Și iarăși la orice călătorie
 Nu plecă fără tovarășie.
 Negoțul de vrei să-ți fie sigur
 Să-l întorci fără tovarăș, singur.
 Lupului de ce-i e ceafa groasă ?
 Că singur își gătește de masă.

Așa dar, tovarășia la negoț e de prisos,
 Iar la o călătorie să o iei e de folos,
 Căci poate cazi într'o groapă, în apă sau în vr'un râu,
 Și de n'are vr'o putere, tot îți întinde un brâu.
 Bunioară iacă mie acum cum mi s'a 'ntâmplat :
 Să fi avut un tovarăș, mâine ar vesti în sat,
 Dar acuma cine știe d'aici de voiu mai ieși,
 Poate de sete, de foame în chinuri mă voiu sfârși !
 Gândind astfel, văz că 'ncepe a se lumina de zi
 Și scârțâituri de care pe drum a se auzi.
 Atunci cunoscuți că puțul e 'n marginea unui drum
 Și pe lângă tot necazul mă bucurai oarecum.
 Deci când simții mai aproape scârțietura de car,
 Incepu să strig din groapă cu răcnet ca un văcar.
 Dar de alt necaz acuma fierea în mine crăpă
 Că sgomotul cel de care de tot glasu-mi astupa.

Mai trecând, auzil iarăși niște glasuri de copii,
 Care venise cu vite să le pască prin câmpii.
 Asemenea și la dâșii am început a strigă,
 Dar ei fără să auză se jucă și alergă.
 Mai dedei încă o gură tocmai cum strigă la lup,
 De eram să-mi rup și glasul și de tot să mă astup.
 Dar ce folos! că băieții de și au auzit glas,
 Și-au alergat să se uite în groapă în acel ceas?
 Căci cum mă văzură 'ndată în fundul puțului stând,
 O croiră toți la fugă, „aoleo, dracul!“ strigând.
 — Nu sunt drac! strigal la dâșii, dar ei nici n'au auzit,
 Ci 'n sat la părinți să spuie, pe fugă s'au repezit.
 Și sătenii auzindu-i au luat funii pe loc
 Gândind că din sat d'acilea a căzut vr'un dobitoc.
 Dar la puț dacă veniră și se uitară în el
 În loc de drac și de vită văd un om cu ei la fel.
 Și 'ncepură cu mirare a zice ș'a se cruci:
 —Ucigă-te crucea, drace!... Măi, dar cum căzuși aci?
 Beat ai fost, n'ai fost în firea-ți, or cum ți s'a întâmplat?
 Tu ai căzut aici singur, or cineva brânci ți-a dat?
 Acestea zicând lăsară funia ce au adus
 Și legându-mă cu dânsa de subțiori m'au tras sus,
 Apoi puțintel cu dâșii pe verdeață am șezut
 Și le-am spus toată 'ntâmplarea și în puț cum am căzut.

Deci dând la toți mulțumire și slavă lui Dumnezeu,
 Îmi luai traista 'n spinare și plecai pe drumul meu,
 Hotărând ca mai de vreme la vr'un sat să găzduiesc
 Ca nu cumva să se 'ntâmple ceva iar să pătinesc.
 Mersei vre-o câteva ceasuri, fără undeva să șez.
 Temându-mă, sillam calea pe drum să nu înserez.
 Și tot priviam înainte când și când să văz un sat
 Cum și în cele din urmă de el m'am apropiat.
 Și fiind acum de vreme și soarele încă sus,
 Rămânând ca două sulii să sfințească la apus,

Și nimeni nu se 'ntorsese din săteni până atunci,
 Ci se aflau toți la muncă 'ncolo 'ncoace prin lunci,
 Șezui acî jos pe iarbă, fiindcă vîntul bătea;
 Fiind și gardul aproape mă rezemai d'o propteă,
 Gîndind ca să mai răsufli și să odihnesc cevaș
 Până să vie sătenii și să-mi caut vr'un sălaș.
 Eu ostenit de drum, una, al doilea nedormit,
 Stînd în puț noaptea întreaga în cugete chinuit,
 Am adormit fără veste lângă gard cum am picat.
 Când m'am deșteptat, văzui că tot satul s'a fost culcat.
 Incepînd să fluer iară, mă scol, mă uit împrejur,
 Și Dumnezeu să mă ierte, cât p'aci eram să 'njur,
 Când văzui că nicăirea lumină nu se zăria
 De cât la o ferăstrue ceva, ceva licăria.
 Imi luai traista la umăr și ciomăgelul în mâini
 Și plecai spre acea casă, lătrîndu-mă mil de câini.

CÂNTĂREȚII

Anton Pann a tipărit multe cărți de muzică bisericească. Intre acestea este și un *Heruvico-Chinonicar* (1847). La sfîrșitul acestei cărți se află o satiră la adresa cîntăreților din acea vreme, cari erau lipsiți de cultură muzicală și nici nu voiau să se perfecționeze.

Despre abonați, cunoașteți că cîntăreți n'au rămas
 și câți sunt pe la biserici a se abona n'au nas,
 că meșteșug, psaltichia știu cât știe un cocoș;
 axioane viermănoase ți-le cînt ca pe răboj;
 iar cînd e la tereremuri¹ sunt vestitul Cucuzel,
 ba încă multor le pare că îl întrec și pe el.
 Cînd se umflă ca curcanul, și nu-ți ridică un glas,
 ca o mince îți trîntește nenenalele² pe nas,

¹ *Tereremuri*: ifose, înfățișare îngânfată (arh.).

² *Nenenalele*: (probabil) sunete exagerat prelungite în cîntece. Cuvînt format poate chiar de Pann.

de te face să caști gura și la dânsul să privești,
 și alteori te adoarme, de nu-ți vine să clipești.
 Despre a lor neștiință cât de purici nu se plîc :
 cânt și tot mereu în strană din dește¹ ca'n fluer mișc.
 Aci îl vezi clătind capul, ca răfoii unui alt,
 aci 'ntînd gât ca cocoșul (pentru că și el e psalt).
 Multe făc ei, dar n'am vreme aci toate să le 'nșir,
 care ei le țin de bune, gândind c'alți de ei se mir.
 „O doamne, îmi zise gândul, îți strici vorbele în vânt :
 „vrei să-i pricopsești cu sila și să-i prefaci din ce sunt?
 „De ce să se aboneze și carte belea să-și ia?
 „Cine o să stea să 'nvețe câte se coprink în ea ?
 „Invățătura nu este s'o la așa, ca un hap,
 „ci, pe lîngă plată, cere și cam bătaie de cap,
 „și atunci cine să doarmă și să umble haimană,
 „să tale căinilor frunză și s'alerge la cană ?
 „Geaba umbli cu umărul lumea să o îndreptezi !
 „Zi tu cât vrei, mii și sute, că la școală nu-i mai vezi.
 „Și ce au, dacă nu 'nvață ? Au doar cântăreți nu sunt?
 „Pasările nu știu note, nîci pe psaltichie cânt,
 „ș'uite... oamenii prin crînguri alerg să le prinză vii
 „și alți dau bani pentru ele să le cânte 'n colivii.
 „Cucul au nu și el este un foarte bun cântăreț,
 „că uite... îl pun ciasornic și dau pentru dânsul preț !
 „Dar ce zici de pitpalacul ? Nu e și el muzicant,
 „că cum mai cântă săracul ! Glasul lui este berlant !.²
 „Il cumpără și nu 'ntreabă la școală de a urmat
 „sau cumva să cerceteze de are vr'un atestat !
 „De aceea pe ei lasă-i după cum sunt învățați
 „și-ți caută de treboară și de ceilalți abonați !“

1 *Dește* : degetele (Munteniism, familiar).

2 *Berlant* : brilliant (popor.).

A D I A T A

Pann aveã o mare ușurință de a face versuri. Se găsesc pe la multe persoane scrisori de-ale lui în versuri pline de haz. În anul 1849, când a fost bolnav greu, și-a scris „testamentul“. El a fost aflat la biserica Lucaci și publicat în 1890 în ziarul „România“. Reproducem aci câteva pasagii. În 1854 scrie al doilea testament pe care l-a publicat Teodorescu G. Dem. în recenziunea sa bibliografică despre activitatea lui Pann (1891).

Am fost prunc, mă văzui june,
mai pe urmă și cărunt,
ș'acum vârsta mea se pune
la cincizeci și trei ani punct.

De am să mai trăesc încă,
nu s'a dat să cunosc eu,
c'această taină adâncă
e'n știrea lui Dumnezeu.

Atâta numai știu bine,
că om și muritor sunt
și soarele pentru mine
se va stinge pe pământ.

Acest stârv, adică trupul
haina sufletului meu,
își va da lutului lutul,
cum i-a ursit Dumnezeu,

Iar sufletu-mi se va cere
nemurirea a-și vedea
și l-a doua înviere
faptelor seamă să dea.

De aceea, mai 'nainte
de al morții mele ceas
voesc, cu treaza mea minte,
o adiată să las.

La mormânt să-mi ridice
un stâlp ca un monument
de marmură, să nu-i strice
tăria vr'un element,

Carșele lucrat să fie
cvadrat și lucrat frumos,
și pe dânsul să se scrie
aceste versuri din jos :

„Aici s'a mutat cu jale,
„în cel mai din urmă ar,
„care în cărțile sale
„se citește Anton Pann.

„Acum mâna-i încetează,
„ce la scris mereu ședeă ;
„nopti întregi nu mai lucrează
„la lumină cărți să dea.

„Implinindu-și datoria
„și talantul ne 'ngropând
„și-a făcut călătoria
„dând în lume altor rând“.

I. HELIADE-RĂDULESCU

1802—1872

I. Heliade-Rădulescu s'a născut la Târgoviște; a venit de copil în București, unde a învățat cu un dascăl grec, apoi cu Lazăr. După plecarea acestuia, a ajuns profesor în locul lui, a

fost obligat să predea singur toate cursurile și să compună cărți: aritmetică, gramatică, istorie. După 1825, el începuse să se ocupe de toată mișcarea culturală și apoi deveni om politic. În 1829 fondează cel d'întăiu ziar românesc: „Curierul românesc”; în 1836, cea d'întăiu revistă: „Curier de ambe-sexe”. În 1834 întemeiază cu Ion Câmpineanu „Societatea Filarmonică”, care avea de scop să ajute răspândirea culturii și în special să înființeze un teatru; a reușit să dea reprezentații și să organizeze o mică școală de declamațiune și cânt. Heliade a fost unul din conducătorii revoluției din 1848 și membru al guvernului

I. Heliade în 1848

(stampă din acel timp, publ. în „Anul 1848 în România”)

provizoriu. După căderea revoluției, el fu exilat: rătăci mai mulți ani prin Turcia, prin Franța și prin alte țări. În 1866 fu membru al Constituantei. Membru fondator și prezident al Academiei, își dădea demisiunea din cauza unor cestiuni ortografice.

* * *

Activitatea literară a lui Heliade, privită în întregul ei, este de o mare importanță pentru istoria noastră culturală și fără să o

cunoaştem, ar fi peste putinţă să înţelegem o mare parte a acestei istorii.

Invăţând singur şi cunoscând singur operele scriitorilor mari ai popoarelor streine, el pricepă cât de trebuincioasă este această cunoştinţă pentru progresul unei naţiuni. De aceea îşi propuse să traducă pe toţi autorii greci, latini, francezi, italieni, etc., pentru ca în scurtă vreme să aibă putinţa orice Român a citi în limba sa tot ce spiritul omenesc a produs mai strălucit. Pentru o asemenea vrednică de toată lauda dar uriaşă încercare, forţele unui om erau de sigur neindestulătoare: dar ştiu să găsească destui tovarăşi, adunând în jurul său o mulţime de tineri doritori de cultură şi indemnându-i la muncă. Alături cu ei traduse din Voltaire, Molière, Lord Byron, Lamartine, Dante, etc. Scopul lui nu a fost pe deplin ajuns, pe deoparte, pentru că nici el nici tovarăşii săi nu s'au consacrat exclusiv acestei întreprinderi, pe de alta pentru că nimeni în urma lui nu a luat în mână conducerea lucrării, astfel că până azi n'avem traduse toate capo-d'operele străine.

Heliade nu s'a mulţumit însă a fi traducător, ci a publicat şi lucrări originale.

Cele mai multe din poeziile lui lirice sunt traduse sau imitate după autori streini (V. Hugo, Lamartine, Schiller). Afară de câteva publicate la începutul carierei sale literare, cari sunt scrise într'o limbă românească frumoasă, majoritatea au defectul de a fi foarte greoaie ca limbă: peste măsură de multe italianisme şi exprimarea obscură. Dintre originale, de sigur, cea mai frumoasă e „Sburătorul“, model de scriere românească, importantă ca studiu asupra superstiţiunilor ţărăneşti şi perfectă în partea descriptivă.

Principala încercare epică este „Mihaida“, poemă în versuri albe, în care îşi propune să cânte faptele lui Mihaiu Viteazul.

Mai toate poeziile fură reunite de el pe la 1866 în câteva volume intitulate „Curs întreg de poezie generală“, precedate de o introducere, în care studiază cestiunea latinătăţii limbii române, şi de un tractat de versificaţiune.

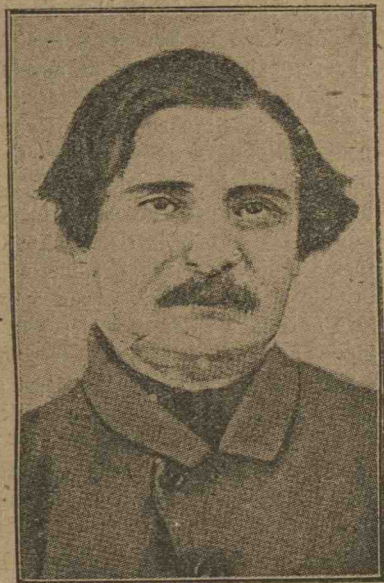
Mai multe din satire sunt scrise în proză şi au ori scop literar (Poetul dinastic, Poetul urlător, D. Sarsailă autorul) ori scop politic (Figaro şi Don Pascale, Danciul).

Ca fabulist, Heliad a lăsat un însemnat număr de lucrări în versuri de diferite măsurii, corecte ca rimă, dar uneori greşite ca ritm. În genere acţiunea e condusă bine şi interesant, dar lipseşte simplitatea fabulei, căci el întrebuinţează forma a-

ceasta numai ca să puc numele persoanelor ce vrea să atace. Toate sunt politice. Vom cită : „Măceșul și Florile“ îndreptată contra încercării lui Trandafilof de a aduce ruși lucrători de mine ; — „Corbul și Vulpea cum a fost“, tractând forma obișnuită ; — „Corbul și Vulpea cum este“, în care corbul a prins minte și nu se mai înșală de lingușirile vulpii.

Scrierile istorice și politice sunt numeroase. Afară de edițiunile elementare de istoria Românilor, trebuie să cităm încercarea de istorie universală critică, din care însă a publicat în cursul vieții sale numai câteva părți. Cele mai importante din această

categorie sunt : „Memoriu asupra istoriei regenerării române“, în care se ocupă de mișcarea din 1848, și „Aduceri aminte și impresii ale unui izgonit“, în care tratează aceeași parte a istoriei noastre, însă din punct de vedere mai personal. Amândouă sunt scrise în limba franceză. Alături de acestea trebuie să cităm cartea intitulată „Spiritul și Materia sau Equilibru între antiteze“, o colecțiune de articole politice și istorice pe care voește a le reuni într'un tot, legându-le de o idee generală : ideea antitezelor. În ordinea politică, spre a merge bine un stat trebuie ca antitezele să se echilibreze. Nu trebuie să fie nici prea multă libertate, nici prea multă

I. Heliade

restricțiune, ci moderație în tot. Dacă autoritatea sau guvernul va fi prea puternic, se va naște tirania ; dacă din contra poporul va fi mai puternic, se va naște anarhia. Prin urmare nu numai progres, nu numai conservare, ci progres și conservare totdeodată. Cine conservă, are, zice dănușul, și cine are poate progresă mai repede. Deși scrise cu patimă politică, articolele

acestea sunt importante prin amănuntele ce ne dau despre revoluția din 1848, despre societatea filarmonică și ne arată modul cum s'a privit de o parte din oamenii noștri politici diferite chestiuni, ca unirea, improprietărea țărănilor, ș. a.

Intre scrierile filozofico-religioase, vom pune în primul rând *traducerea Bibliiei*, căci el dă acesteia o importanță filozofică și politică exagerată.

Ideile lui Heliade cu privire la limba românească s'au schimbat mult în cursul timpului. Se pot deosebi două perioade: a) înainte de 1840: sunt ideile pe cari le vedem expuse în prefața gramaticii din 1828; b) după 1840: sunt ideile lui italianiste. Comparând limba română cu cea italiană, găsește așa de multe asemănări între ele, încât le socotește că sunt nu două limbi ci două dialecte. Pentru a-și ilustra teoria, compune o gramatică și un vocabular. Conduc de aceste idei, adică de dorința de a stabili cât mai multe asemănări între cele două limbi, introduce în scrierile sale o seamă de cuvinte luate direct din limba italiană, astfel că scrierile sale dintre 1860—70 sunt așa de mult împetrite cu vorbe de acest fel încât devin neînțelese. De aci în fine decurse ideea foarte ciudată de a schimba toate poeziile sale vechi, scrise în adevărata limbă românească, într'o formă italiano-română. Credințele linguistice ale lui Heliade fură primite de multă lume, din cauza autorității de care se bucură el, fură introduse chiar în școli; dar după câțiva ani dispărură, fiindcă erau greșite și fiindcă greșala era prea bătătoare la ochi.

Cum se vede, Heliade desfășură o activitate prodigioasă. Cu natura lui vie și entuziastă, cu spiritul pătrunzător, cu stilul plăcut și presărat cu ironii fine, el câștigă mulți amici și partizani, determină o adevărată mișcare literară și de aceea i se dăte numele de „părinte al literaturii române“.

DISPOZIȚIILE ȘI INCERCĂRILE MELE DE POEZIE

În „Curierul de ambe-sexe“ Heliade a publicat și câteva articole originale. Dintre ele, cel mai însemnat (în periodul II) este acesta care se reproduce mai jos. El arată ce talent literar de povestitor avea Heliade și ce frumos știă să scrie în limba românească curată și cât trebuie să deplângem teoriile lui de mai târziu asupra limbii cari au avut o influență păgubitoare asupra stilului său.

Învățam grecește, cum se învăța de atunci, Octoih și Psaltire; nu înțelegeam nimic. Într'o Duminică, am

văzut la poarta bisericii Krețulescului lume multă adunată; am stat și eu să văz ce este: un fecior sau vizitiu citia în gura mare Alexandria, și câți treceă pe drum se opră și ascultă. Când m'am oprit eu, citirea venise dimpreună cu Alexandru până la Ivantie împărat, unde zice „mira tebe brate, ș. c. l.“¹ Nu mă putui deslipi de acolo ascultând descrierea acelu locplin de răcoare, de verdeață și adăpat de fântâni cu apă vie. A trebuit să tacă acel om, minunat pentru mine (vizitiul, zic), ca să fug și eu d'acolo. Am venit acasă și am cerut foarte rebel, plângând, să-mi dea doi lei să cumpăr o carte. Eram rău când plângeam; sculam vecinii în picioare. A trebuit să mi se dea banii și a-lergai îndată și mi cumpărai cartea prețuită și plină de minuni. Dar ce să fac cu dânsa? că în mâinile mele eră mută. Vruî să citesc; câteva slove se potrivea cu cele grecești; dar mă împiedecă o grămadă de alte încurcături ce semănă² unele turnuri, și altele caractețe sau scorpi ж, altele țesturi și ciuperci ж, п. Tata nu eră în București să-mi spue, mama știa carte numai grecească; în via grădinei lucră câțiva Olteni; vre-o doi dintr'înșii eră cu călmărilor la brâu și știa carte. Mă rugai de unul, care mi se părû mie mai procopsit, și pe care-l recomandă către mine și numele lui (li chemă Alisandru). El îmi spuse pe picior, lângă un dud favorit al meu, ce-l găurisem de mai nainte și prin care petrecusem o funie cu mare meșteșug, ca să învăț să săr pe funie ca comediantii, ce văzusem că jucă la dulap în Cișmîgiu. Acolo, lângă acel dud, începui a sloveni românește: „Împărăția la

1 În diferitele ediții ale „Alexandriei“ sânt într'adevăr aceste cuvinte slavone păstrate în textul românesc. Ele sunt o formulă de salutare.

2 *Semăna(u)*: păreau. În acest timp și până pe la jum. secolului XIX imperfectul n'avea *u* la pers. III-a plurală.

Răsărit ș. c. I." Intr'o jumătate de ceas, nu mai aveam trebuință de dascăli, începui a citi, și în patru zile isprăvii Alexandria din scoartă până în scoartă. Se înțelege însă, că în cele patru zile dascălul de grecește nu m'a văzut prin școala lui. Plecam dimineața să merg la școală, dar mă întorceam pe altă uliță, intram prin grădină și pe după casă, pândind să nu mă vadă nimeni, mă urcam în pod, mă băgam sub un coș și acolo citiam vitejiile lui Alexandru cel mare, cum s'a bătut cu racii, cu furnicile și cu Por împăratul ș. c. I. Tot sub acel coș am învățat să scriu și numerele arabice până la 100, cum și să scriu slovele românești de tipar. Imi făcusem niște foite, pe cari scriam și prescriam; dar vream ca cu dânsel' să-mi rămâie și numele nemuritor. Așa, făcui altele cărora le didei formă de carte cu titlul ei după orândueală. Mă luai după titlul Alexandriei și făcui și la compoziția mea un titlu foarte iscusit și însemnător, după cum urmează :

ACEASTĂ CARTE
 FACUTĂ DE MINE
NIȚĂ SAU ION RĂDULESCU¹
 IN ZILELE
 POLCOVNICULUI ILIE (Tata)
 ȘI CU BLAGOSLOVENIA
 SFINȚIEI SALE FRUSINA (Mama)
 1811.

Astfel, în patru zile învățai a citi românește, scriam numere și mă făcui și autor al vestitei compunerii :

¹ Până atunci nu intrasem în școalele elenice, ca să mă numesc Heliade, zice autorul. Noi vom observa că el și-a scris numele în trei feluri în cursul vieții: Eliad, Eliade, Heliade. Acesta din urmă s'a adoptat în manualul de față.

Această carte. Mă gândiam eu că, dacă fac la cărți când sunt de nouă ani, dar când m'oiu face mare! Eram încredințat în mine că o să mă fac un mare cărturar, dar nu mă credea nimeni.

Procopseala însă și autorlâcul mi-a dat prin piele, că o drăcoaică de slujnică s'a suit a patra zi în pod, să dărăcească la in, fiind vremea cam ploioasă. Eu a trebuit să ies odată din coș, dar mă primejduiam să mă vază și să mi se dea pe față îndărătnicirea mea de a merge la dascăl; îmi luiau inima în dinți; ieșii din cabinetul meu de lectură (din coș) și făcui să țipe biata Ilinca cât alergară toți din casă. Mă deteră bineșor din pod, mă puseră în cărucia lui moș Măinea și mă trimiseră la școală. Dascălul mă priimi în bătai și mă puse iar la psaltirea grecească. Eu uram cartea grecească, dar din ziua aceea o urî și mai mult, ș'a trebuit s'o sufer până când dete Dumnezeu Cuma de la Caragea din 1812. Toată lumea eră tristă atunci; numai eu eram vesel c'am scăpat de Alexe și de psaltirea lui, pentru că fugiam la moșie, afară. Mai un an am fost slobod, și nu-mi petreceam vremea decât la o stână de oi, unde păstorii aveau felurimi de cărți. Acești oameni veniau sărbătoarea în sat și căutau la zodii fetelor și flăcăilor la un călindar ce eră tipărit nu știu unde, că semănă slova rusească. Li se duse vestea în sat, și fură chemați și la curtea bolerească (cum am zice, la noi acasă). De aci mă cunoscu cu dânșii și nu mă mai putu ține în frică nici câinii dela stână ce eră să mă rupă odată. Într'o vară citii cu ei împreună Poarta Poacăinței, Epistolia ce a căzut din cer, Viața sfântului Alexe omul lui Dumnezeu, scrisă de mână, Vieța părintelui Macarie, Avestița, fata Satanei, Pogorirea Maicei Domnului la Iad și alte vieți ale sfinților ¹.

1 Diferite cărți de literatură poporană scrisă.

Mai pe urmă veni din Braşov acestor păstori şi istoria lui Arghir¹. Eu până atunci din câte citisem, ştiam pe din afară numai Epistolia ce căzuse din cer la Palestina; îmi plăcea unde zice că se jură Cristos pe braţul său cel drept, şi, când declinam pe din afară, ardicam şi eu braţul.

Când văzui însă pe Arghir, eram în ceruri de bucurie; învăţai mai într'o săptămână cântarea întâiu. Mă încurcă însă că nu ştia nimeni să-mi spue ce este muză; într'un cuvânt eram de minune în casă, când mă auzia fetele, spuindu-le pe din afară în sluhuri istoria prea frumosului Arghir şi a prea frumoasei Elene: când ziceam: „Hip! hop! la a mea iubită“ aveam şi biciul în mână, plesniam cu dânsul şi săriam în sus, dar mi-eră necaz de ce n'are şi biciul meu puterea aceea de farmec (să mă facă să sbor).

Pe toamnă dote un guturaniu mare în toată casa, şi eu, deprins din veşnicia lui Arghir, făcui versuri guturaiului, care încep astfel:

O guturaniu, guturaniu!
 Mulţumeşte-te încai
 Că te odihneşti prin nasuri
 Şi prin gâturi faci taifasuri....

În vremea ciumei, învăţasem multă carte, că eu ţineam citirea în biserica satului. Alde fârcovnicul ajunsese nimic pe lângă mine (o spunea toţi sătenii).

Intorcându-ne la Bucureşti după încetarea boalei, auzii că se plângea părinţii că trebuie să fi uitat eu tot ce învăţasem mai din nainte, şi cu adevărat uitasem, căci pe *Macarios Anir* citeam tot aşa de încet ca şi pe psalmul cel din urmă *Micras imin*...².

1 Povestea „Arghir şi Elena“ de Ion Barac.

2 Primul şi ultimul psalm din colecţiunea cunoscută.

Bietul Dascălul Alexe murise și, pe atunci se du-sese vestea unui Dascăl călugăr la Sf. Nicolae, părin-tele Naum. Eră cam departe până la Sf. Nicolae, dar hotărîră părinții să mă dea acolo.

Incepuî la bietul Naum¹. Acesta știa elinica ; dar eră român și zise părinților să-mi ia cartea lui Papazoe ori Polizoe². Mă puse la Istoria Sfântă prin întrebări și răspunsuri ; din grecește îmi tălmăciă românește. Din ziua aceea nu-mi mai fu urifă cartea. In scurtă vreme mă puse la gramatică, la Esop. Chipul, mergeam bine, că înțelegeam ce învățam, pentrucă bietul Naum tălmăciă băieților săi din elinește în grecește și din grecește în românește.

Trecui de aci la școala grecească dela Măgureanul ; eram de vre-o 13 ani atunci, ș'am învățat acolo până a venit Gh. Lazăr, în anul 1818.

La deschiderea școalei românești am vrut să fac versuri, cari n'au plăcut conșcolarilor mei ; eu însă credeam că de pizmă nu le place. Incepeam astfel :

Muzele la Olimp cântă,
Săltând, cununî împletesc,
Dup'a lor dar pildă sfântă
Veniți să mă veselesc..

Când n'are cineva ce să spuie, când capul e sec și inima rece, atunci poate alergă la dușii de pe lume, să vorbească de muze, de Olimp, de Apolon, de Cerber, de Pluton, să grămădească vorbe d'alde astea câte voește, că potrivește și versul și seamănă și a poet. Bieții conșcolarii mei râdea de poeziile mele,

1 Probabil că eră călugărul Naum Râmnicianul, autor de cărți bisericești.

2 Heliade nu-și aduce bine aminte de numele acesta. E vorba de gramatica grecească tipărită de un preot grec numit Polizoi Contu.

dar eu, după cum zisei, credeam că râd de pismă, și paguba eră a mea, că mă necăjiam să nu se atingă nimeni de liră.

La moartea mamei am vrut să fac o tragedie, pe care, luându-mă după titlul grecesc *Αἶας Μαστιγοφόρος* ce învățam atunci, o intitulai și eu: *Ion țel zalnic*, pentru că eram peltic pe lângă celelalte. Pelticia nu știu de eră firească sau câștigată din limba grecească. Cu intrarea în școala românească, slavă Domnului, că m'am dres, pentru că eram prea fricos de râsul dracilor de băieți. P'atunci să mă fi pus cineva din câți zic ca să scrie Românu' cum pronunță, p'atunci zic să mă fi pus să fac o ortografie românească, că s'ar fi dus pomina de dânsa, de le-ar fi rămas și dumnealor numele nemuritor și mie; n'aș fi rămas un om așa neînsemnat ca acum.

Făceam, cum zic, versuri pe moarte, zece d'o pară, dar eu nu le-aș fi dat nici pe zece parale unul, pentru că le aveam dimpreună cu mine la mare ipolipsis (după cum se vorbiă pe atunci). Mi se părea că pe mine m'a orânduit Dumnezeu să luminez neamul, dar când îmi intră în mână Liricile lui Atanase Christopol mi se tăie tot cheful de a mai face versuri din capul meu. Le învățasem pe din afară și într'o vară mi-aduc aminte că le-am tradus pe toate.

Le-am dat d-lui Carcaleki² ca să le tipărească la Buda, când venise aci d-lui, la anul 1820; dar pe semne că au rămas netipărite, căci eu gândeam că cum le-or vedeà la tipografie, făcute mai vârtos de mine, și apoi și cu litere latinești, numai decât ori să le tipărească fără parale, pentru că eu nu dădusem nici o

1 Atanasie Cristopol, poet grec, preceptorul fiilor lui Alex. Moruzi.

2 Carcaleki eră un autor de Calendare și mai târziu ziarist (mort 1856).

para d-lui Carcaleki. Din mila lui Dumnezeu s'au pierdut acele traducții și începutul mai totdeauna îl ține cineva minte pe dinafară. Iată cum eră pœma dintâlu :

Int'o zi primăvăroasă
Cântând prea de dimineață,
Se coboară-o drăgăstoasă
Muză dulce cântăreață,
Ce Erato o numesc...

Și celelalte... că am uitat.

CÂNTAREA DIMINEȚEI

Poezia aceasta este una din cele mai vechi ale lui Heliade. E scrisă în 1822; dar în 1861 o modifică, schimbând cuvintele ce i se păreau că nu sunt destul de latinești. Ambele forme le-a publicat în „Cursul de poezie generală“. Noi reproducem pe cea dintâiu, care e mai bine reușită.

Cântarea dimineții	P'aceste saduri sfinte
Din buzi nevinovate,	Răcoritoare ploaie
Cui altul se cuvine,	De adevăr să pice,
Puternice părinte,	Să crească, să dea rodul,
Decât ție a da ?	Să fim prea fericiți.
Tu ești stăpân a toate,	Indreptătorul lumii,
Tu ești prea bunul Tată ;	Tu ai slăvit noroade,
A ta putere sfântă	Le ai dat Tu legi prea sfinte
Făptura ține întreagă,	Ce țin aceste saduri ;
Ne ține și pre noi.	Slăvește și pe noi !
În inimă 'n tot omul	S'aceste legi prea drepte
Tu ai sădit Dreptatea,	Orice norod le calcă
Unirea și frăția,	Sau care nu le știe,
Tu conștiința scumpă,	Cade, ruin' rămâne,
Tu bun ce-avem ne-ai dat.	Se face neștiut.

Din slava strămoșească	Cu toți dară Ție
De am căzut, ne 'nalță ;	Cântăm cântare nouă ;
De am uitat unirea	In flacăra unirii
Ce-i întărea în toate,	Intindem mâini la tine,
Acum ne fă uniți!	Rugăm să ne însoțești.

Să știm c'avem dreptate,	Ne luminează mintea,
Să știm ce, cine suntem	Să te cunoaștem, Bune,
Ș'așa să nu se uite	Să știm că ne ești Tată,
O nație slăvită	Să te cântăm mai bine,
Ce-am fost și ce-am fi noi.	Ș'așa să ne 'mpăcăm.

PREFAȚA GRAMATICEI DIN 1828

Gramatica lui Heliade însemnează un moment de căpetenie în desvoltarea studiilor lingvistice la noi. Prin ea reformează alfabetul cirilic, înlăturând spiritele, accentele și unele litere de prisos. Prin ea pune principiile reformei ortografice: ortografia cea mai simplă este cea mai bună; ortografia trebuie să fie fonetică. Prin ea rezolvă cestiunea termenilor tehnici: să luăm cuvinte din limbile moderne sau din limba latină și să le transformăm după cerințele limbei noastre.

— Ei! dar ce fel de carte e asta?! uite-te minune! aci lipsesc o grămadă de slove; ăștia vor să ne lase săraci! Aci fălosul și purtătorul de ortografie n lipsește; mărețul și îngâmfatul w, asemenea; ov, cel bogat în loc nu se mai vede! In loc de ђ, unde și unde se vede ea! în loc de ѱ, ѱ! Vai de mine, ce grosime și mojâcie! Ea te uite, că ăștia și pe delicatul și plinul de dulceață ѱ l-au scos! Nu, zău, ăștia sunt Rumâni groși, bătărași dela țară, nu vor să aibă cât de puțină evghenie pe dânșii! Dar ce văz! Ei în loc de ѱ pun kc; în loc de ѱ, nc; Sunt vrednici de răs întruadevăr. Vedeți lucruri copilărești! vedeți eresuri! vedeți nesocotinți! Toată lumea se silește din ce mai are să ma

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΖ

ΡΟΜΑΝΕΑΣΚΖ

Α Ε

Δ. Ι. ΗΛΙΑΔ.

ΔΑΤΩ ΑΔ ΤΥΠΩ ΚΒ ΚΕΛΤΪΛΛΑ

Δ. ΚΟΚΟΝΒΛΪ ΣΚΑΡΛΑΤ' ΡΟΣΕΤ.

1828.

Gramatica lui Heliade din 1828

adauge și să se mai îmbogățească; dar ei! la uitați-vă, că și din ce înai avem, vor să mai lepede!... Ait! s'a stricat, saa duus acum și limba!! ei au lepădat și ocsiile! și psili! și dasia!!! O! drăguțele. ca de ele de nimic nu-mi pare așa de rău, că par'că erau niște floricele! Oamenilor fără gust, fără leac de ortografie! Dar cine v'a pus pe voi să vă arătați mai iscușiți decât atâția înțelepți bătrâni? Voi v'ați găsit să stricați aceea ce au găsit cu cale atâția inși, și nu ca voi, ci altfel de învățați! și apoi... Nu știți voi că obiceiul este bătrân și că trebuie să purtați cinste și sfială către dânsul? Păcat de D zeu, să se ducă atâtea slove! — Așa, domnule, s'au dus, și acuma dumneata să fii sănătos; ele s'au dus și nu se vor mai întoarce, căci le-a gonit o soțietate întreagă, le-a gonit însuși dreptul cuvânt. Și dumneata, domnule, mai stâmpără-ți furia puș'n și gândește mai bine, ce va să zică o soțietate și ce au făcut soțietățile în lume, ca să știi către cine îți îndrepti cuvântul; și după ce vei începe a cunoaște, ce va să zică unu și ce va să zică o soțietate, ascultă glasul ei cel serios, liniștit și fără atâtea strigări și mirări lungi; învață că glasul soțietăței este glasul norodului și că ea poartă și înfătoșază persoana obștii.

Nevoia a făcut pe oameni să-și afle cele ce le eră de trebuință. Când oamenii au aflat mai întâiu slovele au băgat de seamă câte sunete și câte glasuri sunt în limba lor, și așa au hotărât pentru fieștecare sunet și pentru fieștecare glas câte un semn, adică câte o slovă. Așa au făcut toate neamurile, când au vrut să scape de semnele ieroglifice, și așa au făcut pe urmă după dânsele și Grecii...

Numirile *spiritelor* și *accentelor* în ortografia greacă: *ōestia* accent ascuțit, *φολή* spirit lin, *δασια* spirit aspru.

Astfel după dânșii au făcut și Latinii, primind numai cele ce le-au trebuit; astfel, și încă și mai înțelepțește, Italianii; astfel și toate națiunile cele înțelepte și gânditoare într'această pricină, ce a umblat numai după ce le-a trebuit! astfel a trebuit fi este să urmăm și noi. Dar fiindcă, când am început a ne întrebuința cu slovele cele slavonești, a fost tocmai în vremea când turburările, neodihniile, fugile și războaiele, ce aveam cu vrăjmașii noștri, nu ne da pas să ne gândim de alte lucruri mai interesătoare, necum de acest bagatel; de aceea până mai deunăzi, câte slove au avut Slavii, noi le grămădiam cu loc fără loc prin cărțile noastre, ni se părea că tot una poate să fie ortografia slavă cu ortografia noastră și că printr'insa dăm o strălucire limbii noastre, puindu-l o năpaste în spinare. . .

Meșteșugul scrierii este aflat ca să ne înțelegem și cu cei ce nu sunt de față cu noi. De multe ori însă scrierea cea nedesăvârșită a pricinuit confuzie și neînțelegere, care a stat cea dintâiu pricină de a se pune regulile ortografiilor; tot ce aduce neînțelegere, trebuie să lămurit. Și aceasta a făcut să se nască atâta semne ale prozodiei și ale punctuației. Dar fieștece limbă își are *ortografia sa și aceea a stăut mai norocită, care s'a supus la mai puține reguli*. Punctuația numai a stăut și este tot aceea la toate limbile; pentru că oamenii tot într'un fel se gândesc, și mișcărilor și opririle lor în vorbire sunt tot acelea. Cel mai delicat și cu gândire lucru în ortografie și care face cinste duhului omenesc este punctuația; ea desparte și face chiare¹ judecățile noastre, arată șirul și relația lor și ne face și să ne înțelegem, și să ne facem înțeleși în scrierile noastre; și ea singură împlinește sfârșitul pentru care

1 *Chiare* : clare (formă ardelenescă).

s'au aflat regulile ortografiei, mai vârtos în limbile cele vii. Toate celelalte nu sunt decât o penderie și o lipsă în gândul și duhul omenesc, adică un semn de necunoștință a folosului și sfârșitului ortografiei. Frații noștri Italieni foarte înțelepți și gânditori au cunoscut ce le este de lipsă și care sunt roadele pedantismului în această materie. Pre dânșii și drumul pășirii întru cunoștinți al duhului omenesc trebuie să urmăm și noi. Aci îndrăznesc a vorbi pentru frații noștri din Transilvania și Banat, cari sunt vrednici de toată lauda pentru ostenele și silința ce pun pentru literatura românească. Pentru ortografia însă care voesc să o introducă, scriind cu litere latinești, bine ar fi fost să urmeze duhului italianesc, adică a scrie, după cum vorbim. Și nu se ia după ortografia franceză și engleză, care păzește derivația zicerilor, care este născută în veacurile șolasticismului și de cari chiar singuri acum ar voi să se scuture. Un meșteșug care voesc să rămâne păstrat numai pentru cei ce vor avea norocire să știe latinește și fără nici un folos așa de mare încât să stea în cumpănă cu greutatea și neînlesnirea. Cel ce cunoaște limba latinească știe că zicerea *temp* vine delă *tempus*, sau de va fi scrisă *limpu* sau de va fi scrisă *tempu*; asemenea și *primăvara* este cunoscută de unde vine, sau de va fi scrisă *primavera*, sau de va fi scrisă *primavara* ș. c. l. Pentru cel ce nu cunoaște limba latinească este în zadar, or cum vor fi scrise zicerile, căci mijlocul scrierii nu poate să-l facă să cunoască izvorul, când el nicio dată n'a fost acolo. Așa dară, *pentru ce să nu scrim după cum pronunțăm când scrim pentru cei cari trăiesc, iar nu pentru cei morți?* Romanii, strămoșii noștri scriă după cum pronunță. Ciceron, Virgilie și ceilalți autori nu au scris faptele lor pentru Romanii ce au trăit pe vremea lui Romul și Brut, ci pentru contemporanii săi. Aseme-

nea și noi nu scrim pentru strămoșii noștri, pe care i-a adus Marele Traian aci, ci pentru contemporanii noștri, și nu trebuie să-i căsnim și să-i muncim atâta până să ne înțeleagă și să le luăm dreptul de a-și scri limba, rămânând pe seama numai celor ce știu latinește și celor ce în toată viața lor vor sta cu dicșionerul în mână.

Fieștecare limbă, când a început să se cultiveze, a avut trebuință de numiri nouă, pe care sau și le-a făcut dela sine, sau s'a împrumutat măcar de unde, și mai vârtos de acolo de unde au văzut că este izvorul științelor și al meșteșugurilor. Grecii s'au împrumutat dela Fenicieni, Egipteni, Arapi, Asirieni ș. c. l. de unde și învăță științele și meșteșugurile; Romanii dela Greci; cestelalte nații ale Europei dela Romani și dela Greci acelea care s'au împrumutat și Romanii. Noi asemenea o să urmăm și mai vârtos, când avem de unde. Noi nu ne împrumutăm, ci luăm cu îndrăzneală dela maica noastră moștenire și dela surorile noastre partea ce ni se cuvine.

Trebuie să ne împrumutăm, dar trebuie foarte bine să băgăm seama să nu pățimim ca neguțătorii aceia, care nu-și iau bine măsurile și rămân bancruți (moșluzi). Trebuie să luăm numai acelea ce ne trebuie și de acolo, de unde trebuie și cum trebuie.

Unii nu voesc nicidecum să se împrumute și fac vorbe nouă românești: *Cuvântelnic* (Dicșioner), *Cuvintelnică* (Loghică)..., *ascușit-apăsat* (ocsiton), *neîmpărșit* (atôm, individ), *asuprăgrăit* (predicat), *amiazăziesc* (meridian) ș. c. l. Alții se împrumută de unde le vine și cum le vine: de iau o vorbă grecească, o pun întreagă grecească, precum: „patriotismos, entusiasmos, cliros“ ș. c. l.; de iau dela Francezi, o pun întreagă

franceză, precum: „ration, ocaŝion, comision“, ș. c. l.; de iau dela latinește, le pun întregi latinești, precum: „privilegium, collegium, centum, punctum“ ș. c. l.; de iau dela Italiani asemenea: „soțietate, libertate, calitate“ ș. c. l. Vorbele *străine trebuie să se înfățișeze în haine românești și cu mască de Român înaintea noastră*. Romanii, strămoșii noștri, de au priimit vorbe străine, le-au dat tiparul limbii lor; ei nu zic „patriotismos, entusiasmos, cliros“ ș. c. l., ci „patriotismus, entusiasmus, clerus“. Francezii asemenea nu zic „geografia, energia, kentron“, ci „jeografi, energii, santi“; precum și Italianii: „geografia, energiă, centro“. Asemenea și noi de vom voi să rumânim zicerile aceste toate de sus, trebuie să zicem „patriotism, entusiasm, cler, nație, ocazie, comisie, geografie, energie, centru, punct, soțietate, libertate, calitate, privileghiu, colegiu sau mai bine privileghiu, colegiu“, după genul și natura limbii.

Dar ca să se desăvârșească limba și mai bine și ca să se hotărască odată cum să rămâie termenii cei noi, aceasta nu se va putea, până când nu se va întocmi o Academie de câți-va bărbați, a căror treabă să fie numai literatura românească, cari cu vreme vor pune în regulă și vor desăvârși limba prin facerea unui dicționar.

RUGĂCIUNEA PRUNCULUI

Este o poezie tradusă după poetul francez Lamartine și publicată în Periodul I al „Curierului de ambe-sexe“ (1836).

Părinte, cărui Tata se 'nchină,
 Și toți te chiamă genunchi plecând,
 D'al cărui nume grozav și blând
 A mamei frunte umil se închină!

CURIER

DE

AMBE SEXE

JURNAL LITERAL

Анѣтъ фоегес де доз ори не дунъ. аПрезидѣрація се фаче-ан Бъ
ахрети да редакция, не да шуаце ала ЧЧ. Окжртурѣ саѣ да DD. Про-
фесорѣи публѣци. Презуа не зп ан еста ун гаавел.

ISTORIA PATRIEI

Нѣчи о дивидуэторъ не поате фѣ
маѣ татеникъ шѣ маѣ фолоситоаре
пентрѣ ори каре паѣе, де кет по-
вестѣрѣ испъртиитоаре шѣ критикъ
а фантелор стръшошѣи, адекъ
исторѣа наѣионалѣ.

Ну се поате тѣгъхѣи къ исторѣа
зпѣберсаал копрѣнке мѣлате шѣпту-
тоаре дивидуэторѣи ан тот феада де
шатерѣи, шѣ зпмла де ентѣасиѣ
инѣшле чеае еѣмѣитоаре. Дар, ка
нѣше фанте съвршѣте де стрѣни (къ
тоате къ ероѣстѣа шѣ виртѣтѣ сѣнт
костпоаѣте) не рѣпеск сѣфлаетѣа
читѣторѣулу ка испрѣвѣае фѣкѣте де
компатриоти. Ачестѣ не се тѣр-
ципеск немаѣ а дѣсѣфла сѣпѣтѣмен-
тарѣ де тѣрѣниѣе, де жерѣфѣре шѣ
патриотѣсѣм, чѣ стаѣ ахрѣтѣрѣи

дѣаилѣтѣ окѣлор четѣрѣфѣхѣи къ еѣ
шодѣа пѣкѣт шѣ сѣре кѣм лотѣс-
лик каре довлѣше къ ан вреѣи кѣм
дѣаѣте къ пуѣѣне тѣжлоаче сѣа фѣкѣт
мѣлат, поате шѣ маѣ пре сѣс де ор
че пѣдѣжае пентрѣу къ зпѣрѣи, дра-
гостѣи шѣ наѣионалѣстѣа аѣ преао-
тѣит; шѣ къ ан аате епоче маѣ по
рочѣте шѣ къ тѣжлоаче маѣ тарѣ
сѣа дѣкрат саѣ нѣтѣк, саѣ фѣоарте
пѣѣиѣ, дѣи рѣѣина тоаѣчѣнѣи а нех-
нѣрѣи, а завѣстѣи шѣ а тот феада де
дѣегѣнѣрѣи.

О асѣшенѣ карте атѣт де инѣресаѣ-
тѣ, атѣт де неаѣрѣаѣтѣ, каре с
поате сокотѣ чеа де ааадоѣлѣи катѣ-
хѣсѣмѣ аа четѣдѣнѣтаѣи, дѣпсѣи пѣнѣ
акуш ан дѣмѣа поастрѣ. Дѣи тоа-
те пѣрѣѣае се чѣрѣи къ несаѣѣѣ. Фѣ-
ешѣ каре рѣшѣи дорѣи се афѣе че

"Curierul de Ambe sexe" Periodul I, 1836
(exemplar din bibl. Academiei)

Zic că ăst soare strălucitor
 E jucăria puterii Tale;
 Că sub picioare-ți e p'a lui cale
 Candelă d'aur luminător.

Zic că tu singur faci a se naște
 Mici păsărele peste câmpii,
 Lași cu a lor mamă micil copii,
 Le dai un suflet a Te cunoaște.

Zic că tu singur semeni cu flori,
 Livede, vale, câmpuri, grădine,
 Tu faci verdeața, și fără Tine
 Ar fi toți pomii neroditori.

La daruri multe, l'a Ta 'ndurare
 Tot universul este chemat;
 Nici micul vierme nu e uitat
 La al naturii ospăț prea mare.

Livedea paște mielul plăpând,
 La muguri ledul voios s'agață,
 Puji la cloșcă a ciupi 'nvață,
 Fug gândăceii hrană cătând.

Vrabia sboară și clugulește,
 Peste ogoare paseri se pun;
 Columbii stoluri, stoluri s'adun;
 Pruncul la mă-sa strâns se lipește.

Al tău sfânt nume să proslăvim
 În dimineață, la prânz și seară;
 Să faci pământul să ne răsară
 A lumii hrană; toți să trăim.

Doamne!... dar gura-mi slab gungunește
 Nume de înger prea înălțat
 Ș'un copil poate fi ascultat
 În corul slavei ce te mărește.

Zic că îți place a priimi
 Urări aduse de la pruncie
 Pentru acea nevinovăție
 Ce are pruncul fără a ști.

Doamne, Tu apa dă la izvoare,
 La păsări pene spre a sbură,
 La miel dă lapte și lâna sa,
 Și la câmpie rouă, răcoare.

Dă, Doamne, pâinea la cerșetor,
 La bolnavi dă-le 'nsănătoșire,
 La cei în temniți dă slobozire,
 L'al fără mamă dă ajutor.

La bunul tată, casă unită,
 Copii cuminte ș'ascultători,
 Și 'n mine, Doamne, să te cobori,
 Să fie mama prea fericită.

Mititel astfel să fiu bun eu
 Ca copilașul dela icoană
 Ce poartă cruce și o coroană,
 Și Tată-l are pe Dumnezeu.

În mine pune sfânta Dreptate
 Și adevărul pe buza mea,
 Și când în sufletu-mi vei vedea,
 Să vezi, Părinte, tot bunătate.

Precum se urcă tămâia 'n s^{us}
 Naște-se-mi ruga până la tine,
 Dă lumii pace, la vrășmași bine,
 Și toate fie precum le-ai pus.

O SCRISOARE CĂTRE C. NEGRUZZI

În vremea când Heliade redactă „Curierul românesc” și „Curierul de ambe-sexe”, a avut raporturi foarte strânse cu Costache Negruzzi. Din aceste raporturi a urmat un schimb de scrisori între ei. În aceste scrisori s'au tratat multe cestiuni relative la literatură, la cultură, la limbă. Heliade a publicat și multe scrieri de ale lui Negruzzi în Curier, iar în tipografia sa a tipărit cărți de ale scriitorului ieșan.

Urmează aci una din aceste scrisori — după: Șăineanu, „Autorii români”.

Domnul meu!

Până a nu intra a-mi da și eu părerea la câte cu dreptate mă întreb, voiu să vă arăt că o limbă, cu cât se lucrează, cu atât se cultivă, se regulează și se desăvârșește, legiuindu-se fiecare termen și fiecare frază, cum să se zică și cum să se scrie. Prin urmare limba noastră, când am început să o scriu, mai întâiu mi-am croit o sistemă potrivită, după a mea părere, pe natura și însușirile ei. Mai întâiu am scris foarte urât ca fiecare începător, fără model, fără ajutor, fără tovarăș carele să-mi sprljinie a mea părere în părerea lumii. Singur a trebuit să mă lupt cu prejudecățile și obiceiurile, cari de multe ori trebuie să le respecte cine-va, pentrucă de și sânt mai totdeauna nedrepte, dar sânt bătrâne, sânt înrădăcinate, sânt puternice! Pretutindene la început poate să mă vază

cineva un scriitor care începe, care nu are încă experiență și prin a căruia pană abia a trecut încă câteva vorbe și câteva frase ale lumii întregi. M'am silit însă totdeauna a nu ieși din sistema mea. De multe ori iară un scriitor încercat poate să mă vază că scriind, am vrut să fiu înțeles și prin urmare am respectat vorbele și frazele cele vechi și obișnuite sub forma în care se află, care, deși vicioase, da însă să înțeleagă cititorulul ceea ce s'a gândit scriitorul.

Sistema mea a fost, ca să poată cineva aduce limba în stare pe cât se poate a exprima tot ce se gândeste fie în materie fizică, fie morală, fie politică, fie religioasă. Pe drumul acesta am vrut să am de povăț, de se va putea *dreptul cuvânt*, *armonia* și *energia*, și sau pe cătetrele să le întrebunțez deodată, sau, după întâmplări, să aleg pe cea mai preferabilă și mai potrivită cu împrejurarea. *Dreptul cuvânt* mă povățuia, ca toate zicerile cele nouă să mă silesesc a le rumâni, după cum le-au grecit, latinit, italianit.... Grecii, Romanii, Italianii.... *Armonia* (pe cât a putut să fie primitoare urechea mea de armonie, sau după ce a mea crezare m'a făcut să mă deprind mai mult sau mai puțin cu sonuri mai blânzi și mai aspre), *armonia*, zic, cerea ca, în această pravilă de a rumâni zicerile, să nu uit și drepturile ei, ce în toate veacurile și în toate locurile le-au avut, de a i se face adică totdeauna scutire de pravilă, când a ei ureche delicată este rănită de asprimea întâlnișului celui urât. *Energia* iară având de cea dintâi imputernicire *dreptul cuvânt*, își pierde toată puterea, când e silită a se târâ zăbovinduse de lungimea zicerilor, ca să ajungă la a sa țintă. Atunci e măreață, atunci e sublimă, când, purtând adevărul pe brațele sale cele nervease, să repede ca fulgerul din gura oratorului și merge deună în urechile ascultătorilor. O limbă polisilabă mă

socotiam că nu poate să aibă acea destoinicie și putere ca una, ale căreia ziceri sunt scurte, lesne de pronunțat și cu îmbelșugare în fiecare rând, Limba noastră, după cea grecească, este cea mai polisilabă din câte cunosc și totdeauna m'am silit întru aceea ce s'au putut a o scăpa de acea întindere leneșă și de acele terminații, care ni le-au dat străinii, ce învățau rău și urât limba noastră. Și la zicerile cele nouă, ce le-am întrebuințat, am fost stăpân a le da orice formă voiu voi (stăpân zic pe mine, iar nu în opinia lumii). Cu această sistemă, croită după a mea părere, fără să silesc pe nimeni ca să o primească, am urmat drumul meu.

Mai întâi am vrut să-mi fac termenii ce-mi trebuiau, și nu am întreprins un dicționar, căci scopul meu nu era ca să vin nechemat de nimeni și să mă fac legiuitor, după al meu capris, al unei limbi, pe care nu o cunoșteam decât în general dela părinții mei, cari o învățase și m'au învățat și pe mine mecanicește.

Am vrut mai întâiu să-mi fac și să-mi hotărâsc mie o limbă, prin care să-mi exprim și să-mi înțeleg ceea ce gândiam; am vrut să-mi fac vocabularul termenilor tehnici și ca să pot să dau peste dâșii m'am apucat a traduce din științe; am început întâiu dela gramatică, și nu iară ca să mă fac legiuitorul lumii, ci ca să am prilej a trece prin tipii limbei, și ca să-mi pui pe vocabularul meu termenii cei noi gramaticali și să-mi formez limba gramaticii. Pe urmă am făcut sau am cules o geografie politică și matematică, am tradus cursul de matematică al lui Francoeur, Logica lui Condillac, câteva lecții de literatură sau de poetică și retorică și celelalte. Prin urmare eu am trebuit, vrând și nevrând, a trece prin toți termenii trebuincioși în acele

științi sau arte, a-i boteză într'un fel bine sau rău și a-mi îmbogăți vocabularul.

Ca să nu-mi rămâie lucrarea neroditoare, ca să mă pot folosi dintr'însa cugetând mai de multe ori asupra unui obiect, cele ce am cugetat odată, m'am făcut apostat din casa părintească, care îmi propunea protecție, slujbe, chive niseli și m'am pus, în mijlocul zidurilor celor sfărâmate din Sf. Sava, un biet dascălăș cu 50 lei pe lună, înconjurat de câțiva școlari săraci, hotărâți și fanatici în hotărârea lor și în prietășugul meu, am împărțit leafa mea între dâșii și am început lecțiile mele dela gramatică, până când am sfârșit cu dâșii un curs de matematică și de filosofie în limba națională în vreme de șase ani, fără să mă întrebe cineva ce fac, fără să vie cineva să încurajeze pe elevi. Veniă iarna; lemne de nicăieri; fiecare școlar aducea câte un lemn după unde găsiă, care abia eră în stare să încălzească preajma unei sobe sparte, ce umplea casa de fum, și să topeasă fulgii de zăpadă ce vijelia îi repeziă pe ferestrele cele sparte. Tremurând cu mâna pe compas și pe cretă, ne făceam lecția și Dumnezeu a bine-cuvântat ostenellile noastre, ce erau niște minuni ale *dragostii* și ale *hotărârii*. Școlarii aceia s'au împrăștiat profesori prin județe; în locul acelor dărămături s'a întemeiat muzeul național; alătura s'a înălțat colegiul Sf. Sava; limba ce s'a legiut în acele dărămături s'a îmbrățișat de toată tinerimea și felul scrierii și ortografia s'a introdus în toate cancelariile. Rodul aceleiași strădăni este teatrul național.

După ce dar mi-am format limba științelor sau a duhului, am vrut pe urmă să pășesc și la limba inimii sau a simțimântului. Fără să ies din sistema ce mi-am propus, din tipii ce-mi orânduiam în gramatică, fără să mă abat din drumul literaturii cei sfinte sau

bisericești, în care se exprimă așa de frumos și așa de înțeles prin cele mai multe tonuri s'ntimintele cele mai înalte și mai tinere, entuziasmul cel mai viu și patimile cele mai dureroase ale cântărilor lui Moise, ale psalmilor, ale elegiilor lui Irimia, și ale prorocilor tuturor, și în care poate cineva afla limba epopeii, a odei și a elegiei; fără să mă abat din toate acestea, fără să stric limba cea legiuită odată de moșii noștri, ci numai după drumul și metoda lor să îndeplinim lipsele ce n'au avut vreme a îndeplini, adică întru aceea ce atinge de limba științelor, a literaturii celei nouă și a ideilor ce lumea a dobândit de atunci încoa; mi-am pus în minte a traduce ceva din autorii cei mai vestiți noi; mi-am ales după a mea aplicare pe Lamartine și Byron; am vrut să văz pe cât să mlădiă limba și cât este destoinică să exprime acele idei așa de frumoase, înalte și pline de patimă. Limba am aflat-o destoinică, căci ea mi-a fost învățătorul și ea singură m'a povățuit cum trebuie s-o măiu; și cine o va ascultă, cine nu va ieși din regulele prescrise ale naturii ei, va ajunge în scurtă vreme departe, căci, fără a se rătăci, merge de-a dreptul, fără să se abată niciodată. Destoinicia ei am văzut-o mai destoinică decât pe cea franțuzească, că este croită dela începutul ei să fie limba, dacă nu a cugetării și a simțimântului, încăl a cuvântului și a înțelegerii. Vorbele îi lipsesc și frazele; urzirea sau scheletul ei este mare, e elegant, e nobil. Energia nu-i lipsește, armonia se simte pretutindeni și când va să fie zugrav, vezi însăși natura.

.....
 Prin îți, Domnul meu, încredințarea de cea mai înaltă a mea cinstire, cu care mă însemnez al d-tale plecată slugă

I. E.

M I H A I D A

Heliade a încercat să scrie o mare epopee națională, dar n'a publicat decât două cânturi din epopeea lui Mihaiu. Aci urmează începutul cântului prim.

Când armele române și Căpitanul mare
 Ce 'mpinseră păgânii și liberară Țara,
 Resbunătoare spaimă luciră peste Istru,
 Peste Carpați trecură de glorie încinse,
 Și toți Românii într'una uniră sub un sceptru
 O aquilă, o lege, cum are ca să fie.
 În van o crudă soartă i-alungă ne'mpăcată,
 În van conspiră ladul să-i ție 'n întunec
 Ș'asupra lor trimite fatala desbinare
 Și uneltiri străine și 'mperecheri¹ civile;
 Căci Domnul îi protege și-i ține peste secolii
 Și i-a ales să-și facă din el țările mare.

O muză 'mbărbătată ce 'n Helicon n'al nume
 Ce soarele Dreptății te 'ncinde² și te 'nspiră!
 Mută să fie buza profană ce te chiamă³
 Să amăgească Omul și Cerul să insulte.
 Severă Zeltate, a crimelor pedeapsă,
 Ce vizitezi pământul ca să desferi³ pe oameni,
 Să fulgeri tirania, să reintregi popoare!
 Eroica ta liră, acordă cu Unirea,
 Fă să-i auz vibrarea a coardelor sonore
 Intinse 'n negru sânge tiranilor purpurii⁴.
 Tu dă semnalul, Muză, la prima mea cântare:
 În sânul meu revarsă, *mânia* ceea sa ră;
 Aprinde a mele versuri cu flacăra-ți divină.

1 *Imperecheri* are sensul arhaic de: desbinări.

2 *Te încinde*: te inflăcărează.

3 *Să desferi*: să scoți din fiară.

4 *Purpurii*: îmbrăcată în purpură.

Și voiu aprinde inimi, voiu deșteptă Românul
Se te aținte 'n față, să te cunoască bine...

Mihaiu cel mare, Domnul Românilor și fală!
P'acela cânt, ș'ajută să bucium a lui fapte.
Mult s'a luptat. Eroul cu brațul și cu mintea:
Multe nevoi învinse, varii nemici¹ d'afară.
Și mai fatali d'n întru, și soarta ne'mpăcată
Pare că o abătuse din lupta prelungită;
Par'că ș'afilase Omul s'o 'nvețe să respecte
O nație celebră.

Întreagă România gemenă de ani atâția
Sub jugul sângeratic Osmanului feroce.
Fatale și rea cobe 'ncepuse Demiluna²
A se 'nălța lucindă pe Dacia smerită.
Și glasul mueginu³ în zi și 'n miezul nopții,
Svolă⁴ purtat de vânturi, ca harpa infernală
De crivăț șuerată, și răsună profetic,
Infiorând creștinul în impia chemare
A numelui sinistru, țipând: *alah! altà hu!*
Campana solemnelă⁵ cu totul amușise
Pe lâng'aceste hule, blasfeme inspirate;
Și ruga pietoasă⁶, ascunsă, spălmântată,
Abla cuteză mută pe Christ să mai adoare.
Pălită eră Crucea și razele ei triste
Ca Domnul zilei 'ntocmai când în uimirea lumii
A umbrelor Regină se pune înainte-i
C'o față infernală ca să insufle spaima

1 *Nemici*: inimi (formă imitată după italienește).

2 *Demiluna*: Semi-luna.

3 *Mueginu*: de muezin (cuvânt format de autor).

4 *Svolă*: sbura (cuvânt format de autor).

5 *Campana solemnelă*: clopotul sacru.

6 *Pietoasa*: cu pietate (formă după ital.).

La inime credule pământului în doliu.
 Avereă cu n'pătată și însăși neaverea
 Săteanului nemernic se spulberă din casă.
 Nici pasăre, nici vită, nici fructul muncii sale,
 Nici timp, nici loc, nici viața n'aveă în siguranță;
 N'aveă să-și plece capul, cu ce să-și ducă traiul:
 Fugar, fără colibă, își blestemă ființa ;
 Iar stabil, adăpostu-i chemă crudul nesațiu.
 Domn, sclav, clăcaș, tot una: averi erau pericol
 Și lipsa eră foame, frig, tremur, agonie.
 Copilul dela mumă, ca gnelul¹ spre junghere
 Se 'ngenuachiă înaintea bețiilor de sânge
 De ianiceri sălbatici și crunți în a lor poște;
 Sau încărcat de fiare cu soru-sa 'mpreună,
 Eră mânat să 'mpartă ultragiul și durerea
 În locuri transdanubii, în domeie ascunse
 Dorințele sfățate², orgiilor păgâne.....

LIMBA ROMÂNĂ ESTE LATINĂ

În cartea sa „Paralelism între dialectele român și italian“, He-
 liade susține o idee paradoxală: că limba română și cea italiană
 sînt în realitate două dialecte ale aceleiași limbi. Ideea este gre-
 șită; dar sunt multe pagini interesante în scrierea sa. Reproducem
 aci pasagiile în cari susține latinitatea limbii românești.

Scrierea cu literele cuviincioase a vorbelor româ-
 nești, și pronunțarea lor cea adevărată atît este de
 familiară, firească și cunoscută Românului, încât lui li-
 terele cuviincioase nu i se par o învățare nouă, ci cu-
 rat o aducere aminte. Par'că ar vedeă cineva Sufletul
 sau Genul cel vechiu al Romei strămutat din gene-

¹ Gnelul: mielul.

² Sfățate: răsfățate.

rație în generație, și ca un înger tutelar, nepărăsind pe Român nici în cele mai de pe urmă zile ale întu-necimii lui, nici atunci când el, orb de tot, par'că ar voi de sine să părăsească tot ce a fost strămoșesc și să se arunce în abisul uitării, spre a se stinge cu totul din registrul națiilor! E destul, Române, deschide ochii, caută împrejurul tău, întreabă-ți inima, cercetează costumele tale, auzi limba ta; întreabă-te ce ești, și Geniul pe care până acum n'ai vrut să-l mai cunoști și l-ai împins, Geniul acesta ce a fost nedeslipit de tine, acesta care intrupat și personificat în limba ta, te învață a zice: *naștere și murire*, a numi aceste două margini ale vieții în limba părinților tăi; care, stând pe aceste două însemnătoare hotare, te învață a articula cea dintâiu vorbă și cel după urmă suspin; care hrana ta cea dintâiu te învață a o numi *lapte*, și masa cea călduroasă *sân, piept*, și mâncarea *sugere*; care, legănându-te, îți cântă cea dintâiu melodie a dragostii cerești coborâte în sânul mamei tale, *adormindu-te cu pace*; care îți deschide ochii la *lumină*, la *cer*, la *natură*, la *Dumnezeu*; care îți spune numele *părinților* tăi, trebuințele tale, a ființei tale, care pune pe buzele tale numele cele mai drăge, care pe tovarășul vieții tale ți-l numește *muiere*, pe tine și pe ea *om* și pe rodul dragostei voastre *fiu*; acest Geniu îți va spune că *sufletul, inima, sângele* tău sunt *romane*; îți va arăta că ești *nepot* și al Bruților, al Catonilor și al Marcilor Aurelii, al lui *Pavel* Apostolul și al Traianilor, și te va învăța a jertfi tot pentru interesul și binele public, a fi virtuos, blând și filozof, a cunoaște pe Dumnezeu și a împinge din hotarele patriei tale pe tot vrăjmașul ce va căuta a-ți lua cele strămoșești, și a te face străin la căminul tău; într'un cuvânt a fi cetățean și creștin, dând Cesarului ce este al Cesarului și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu, adică Uni-

versul întreg, Patria și inima ta, pe care de veacuri le-ai lăsat în prada vrășmașului omenii. Acest Geniu îți va spune în sfârșit că cu elementele limbii tale s'au slujit cei mai mari Apostoli și Mucenici; cu aceste litere scria Apostolul *Pavel* epistolele sale, când pe aripile christianismului se răpiă până la al treilea cer; limba lui nu era incultă și părăsită ca a ta; el avea nație, și își adoptase de patrie Roma, și se făliă între ele când zice „sunt cetățean roman“: și tu acum strigi, poate, când îți arată cineva literele și limba moșilor tăi, că nu sunt ale tale și te fălești cu groasa neștiință, ce veacurile blestemului a grămădit pe mintea și cugetarea ta.

Prin limbă dăm și luăm cunoștințele, și prin limbă lămurită dăm și luăm cunoștințele lămurite. Eu îți dau această gramatică, și tu, în curăția inimei întrebă-ți sufletul tău, și el îți va spune și ce să primești și ce să lepezi, și cât am veghiat și am ostenit și am suferit pentru tine.

FOILE ȘI CĂRBUNELE

Dintre fabulele lui Heliade, una din cele mai interesante este „Foile și Cărbunele“. E o imitație după fabulistul francez *Viennet*.

Lâng'o lemnărie unde sta grămadă
 Una peste alta rău amestecate
 Surcele și așchii a securii pradă,
 Țândări și găteje, doage răsturnate
 Multe ciopliture,
 Și sfărământure
 D'ori ce fel de lemne, mobile stricate,
 Un grosior cărbune, cât nuca de mare,

Dar viu arzând bine căzù di'ntâmplare
 Din hârbul cu spuză sau chiar di' luleă
 Unui sătean care se duceă acasă
 Sau să-și facă focul, să-și cate de masă
 Sau cine mai știe ce treabă aveă.

Acì prea aproape, dupe drum nevoi

Eră niște foi

Al căror stăpân

Eră un jupân

Meșter spoitor,

Care spre repaos capu'-și rezemase
 Chiar pe lemnărie și somnu'-l furase.

— „Ce soartă te așteaptă, sărmane cărbune!

„Curând te vei stinge, și negru tăciune

„In zece minute bun n'o să mai fii

„Decât pe perete să scrie cu tine

„Și să mânjerească care cum îi vine,

„Să facă la posne dracii de copil;

„Dar ce mai renume când m'ai ascultă!

„Eu să suflu 'n tine și tu 'n lemnărie

„Să te oprești țintă și să 'ncepi a da

„Colea un foc țepăn! — Ce mai bărbăție!

„Ce nume ți ai face chiar în istorie!

„Gazetele toate tare-ar bucină!¹

Foile ca naiba astfel îi vorbiă,

Și bietul cărbune, ce nu se gândiă,

Licuriă acuma mereu de trufie

Și de bucurie.

N'apucă să zică fatalul său *da*

Și începù să sară sub iutea suflare

Ce în șuerare

Drept între surcele flacăra-l mâna.

S'aprinseră ac-stea, ș'apoi lemnăria

1 Ar bucina: ar buciună (formă după ital.)

Luă foc întreagă, vâlvoarea se 'ncinge,
 În aer se 'nalță, vâlvoarea se 'ntinde
 Satul e 'n pericol și megieșia
 Toată se deșteaptă,
 Soarta 'ntreagă a Trôlei în spaimă! așteaptă.
 Hei! acum vei zice
 Că-al nostru cărbune a cătat să fie
 Foarte mulțumit?
 Săracul Pârlice!
 Plesnit în scântee l'acea grozăvie
 De tot împărțit,
 Cine-l mai cunoaște în focul cel mare
 Care și mai tare
 Il făcù cenușă în vreo 'nghesuire?
 Pieri fără nume, fără pomenire.
 Și folle iară cuprinse de foc
 Lăsate în loc
 D'al ior jupân meșter, care spăimântat
 A fost și tulit-o din somn deșteptat,
 Arseră și ele
 Cu lemne și piele,
 Devenind cenușă fără de suflare.
 Iată-vă exemplu și dați ascultare,
 Voi cari suflați certele civili.
 Foj să nu mai fiți.
 Și voi juné inimi, organe docili,
 Care drept cărbune la suflări serviți,
 După scelerați
 Nu vă mai luați.

CANTECUL URSULUI

În 1848 Rusia trimise consul în principate pe Duhamel, care din prima zi s'a purtat foarte arogant cu boierii. Heliade a scris (la 20 Maiu 1848) satira ce urmează aici și a trimis un ursar cu ursul s'o cânte în curtea consulului. În același timp a avut grija să-i trimită și o traducere în franțuzește. Refrenul „*Diuha-măi*” avea oarecare asemănare cu numele consulului.

Ni, ni, ni, și na, na, na,
 Puiu de popă satară,
 Ursule nețăsălat,
 Puiu de codru 'nverșunat,
 Diha! diha-măi!

Vine ursul mormăind,
 Babele s'ascund bocind;
 Câinii ni s'au deșteptat,
 Vânătorii s'au armat.
 Sună cornul și răsună
 Potecașii se adună.
 Diha! diha-măi!

Puneți, bățălași, pe goană,
 Pe dihania rătănă;
 Măi dihanie, rea fiară,
 Dracul te aduse 'n țară?
 Că volnicii dau de tot
 Și mi-ți pun lanțuri de bot,
 Ursăreasa te așteaptă,
 Cu ciomagul te deșteaptă.
 Diuha! diuha-măi!

.....

Cotoii ți-au miorlăit
 Nevăstuicile ploscașe,

Veninoase și zăcașe
 Ți-au trântit uleiul jos.
 Ce-ți bagi botu noroios!
 Diuha! diuha-măi!

Vino, Ursule, la joc
 Și pământul bate 'n loc
 Și mi ți joacă muschicește¹,
 Ad' piciorul căzăcește!
 Joacă bine, măi Martine,
 Să ți dau pâine cu măslina,
 Să-ți mai dau și altceva
 Să fie pe seama ta.
 Diuha! diuha-măi!

Să te văz, fecior de lele!
 Fă o tumbă d'ale grele,
 Să ne-arăți vr'un marafet,
 Alivanta! berechet!
 Diuha! diuha-măi!

T A N D A L I D A

Această poemă eroi-comică este scrisă în 1854 pe când Heliade eră exilat și petrecea la Constantinopol. Într'un cuvânt introductiv, autorul ne spune că a cunoscut niște Poloni cari, făcând propagandă pentru reconstituirea regatului polon, cereau ca principatele române să se anexeze acelu viitor regat. Pentru a batjocori asemenea idei—zice el—a scris poema, din care reproducem aci începutul.

I

Lele muză cântăreață
 Mult pestriță și fâșneată,
 Ce cotoi și mâțe sute
 L'al tău *miau* rămân ca mute!

¹ *Muschicește*: că la Moscova, muscălește.

Gură-cască te ascultă
 Și învață carte multă ;
 Că ești și bătută 'n minte
 Și colțase tare în dinte :
 Procopseala o ai toată,
 Lumea 'n deget o faci roată.
 Ulte-mă, mă făcui ghem,
 Și te 'nvoc și mi te chem ;
 C'am să-ți fac o poezie,
 Or să fie-or să nu fie,
 Ca să sboare vorba în lume
 Și d'al tău și d'al meu nume.
 Versul meu pe românește
 Peaptănă-l și-l dăărăcește,
 Ca să fie ca acelea
 Ce mi-ți svântă ca biciu pielea :
 Am să-ți cânt un cavaler
 Ce nu s'a mai dat sub cer.

II

Vino mai curând, O Muză !...
 După nas și după buză
 Și cochetele-ți grimazuri,
 Te cunosc că-mi faci la nazuri.
 Vino deh ! nu te mai face ;
 Codirea de loc nu-mi place...
 Ce ! nu vrei ?—Du-te la dracul !
 Ai cojoc ?—Am și eu acul.
 Uite colea secătură
 Și pocită aventură...
 Eu o iau cu binișorul
 Ea par'că-și dă brânișorul
 La vr'un Șoangher sau vr'un Rus,
 Așa ține nasu' 'n sus !

Lucru mare par'că ești!
 Așa mi te fudulești.
 D'alde tine noi Români
 Câte, câte am trecut,
 Ca și rima ce-am făcut,
 Și căclula la o parte.
 Te știi cine ești, Leliță!
 Parc'ai fi și tu Domniță:
 În Parnas ești venetică,
 În saloane o calică;
 Caracter oficial
 Nici cât Archonta *ziarul*,
 Vreun aer marțial
 Nici ca nenea Vinărarul
 N'ai avut, nici vei visă,
 Nici vreodată vei pupă.

III

Uite că și fără tine
 Torn la versuri foarte bine;
 Și cată să fie bune,
 Căci mie-mi plac de minune...
 Eroul meu este mare
 Cât pereche nu mai are.
 Măre, numai descriindu-l
 Și frumos încondeindu-l
 Trec și eu la nemurire
 Fără multă t'cluire;
 Căci de mult — cine nu știe?
 Că și chiar fără tichie
 Când te pui p'un model mare
 Și mi-l scoți de lumânare
 Nu-e, nu-i de mâna treia,
 Este g'orie ș'aceea;
 Și dator sunt numai mie,

Făr'a fi dator și ție.
 Eu când dau d'un *kilipir*
 E pe 'ndată la chimir.
 Glorie de pe saltea ;
 Cu ciubuc și cu cafea !
 Mă 'nebunesc după tine !
 Că ești și cum se cuvine :
 Fără pic de osteneală,
 Ai și bani și procopseală.

LA SCHILLER

La 28 Octombrie (10 N. s. n.) 1859 colonia germană din București a serbat împlinirea a 100 de ani del^e nașterea lui Schiller. S'a jucat actul I din Wilhelm Tell ; s'au declamat poeziile : Ibycus, Calea la fâurârie, Impărțirea pământului. Cu ocazia aceasta Heliade a scris poezia „La Schiller“. Noi o reproducem aci după „Echilibru între antiteze“. (Buc. 1859—1869) pag. 137.

Autorul pune înainte o notiță din care extragem rândurile următoare :

„Milioane s'au cheltuit în ziua aceasta în Europa și America, celebrând nașterea lui Schiller : milioane după moarte, iar cât trăi omul n'avu nici o parte pe pământ decât privația și neaverea, amarurile ce-i aduseră lenta sau oftica și care foarte prematur îl luară dintre cei vii sau mai bine dintre cei... morți“.

Este o viață moartă, precum ș'o moarte vie ;
 Ci este și viață ce nu mai are moarte.
 Unii prefer pe una și alții ș'aleg alta.
 E trist'a omenirii fatală, crudă soarte !

Prin chinuri, și privații, și lup'e, și amaruri,
 Și deziluzii crude, pațienț' adamantină,¹
 Prin forță-asalt hēroic se ia Cetatea-Sfântă,
 Al cerului Imperiu, cea veră² Libertate.

1 *Adamantină* : răbdare tare ca diamantul.

2 *Veră* : adevărată.

Mult suferiși, o Schiller, și luptă avuși mare.
 Căci lungă e durerea și fericirea scurtă!
 Și strimță, și spinoasă e a Cerului cărare!
 Și greu, inert e corpul! greu dreptul la viață!

Du sarcina, o suflet, du corpul după tine
 În sus pe calea strimță cu filii¹ cu consoarte;
 Te luptă cu anangha,² cu aspra neavere,
 Cu limbile de Șarpe, cu ochi de Vasilisci
 (Calumnia, Minciuna, Invidia, Trădarea),
 Cu forța impilării, cu reaua tiranie;
 În sus! pe calea strimță, nici apă, nici merinde,
 Nici unde să-ți pleci capul la frigurile Lentei.³

Avuși de adversariu pe om; ș'atât ajunge.
 Te iartă să-i faci răul, iar binele nici mort:
 Iți iartă pe Baraba, pe Christ îl crucifică;
 Insultă-l, te onoară; strivește-l, te adoară;
 Dă-i glorie, onoare, te-'mpilă de ultragiu;
 Dă-i patrie, dă-i nume, exllul te așteaptă;
 Dă-i adevăr, dreptate, calumnia ți-e parte;
 E orb și-i dai lumină, el vede câte n'ai;
 E mut și-l faci cu limbă, te mușcă ca vipera.
 Dă-i viitor, viață, că-ți ia el și trecutul.
 Realță-l pân'la ceruri; de viu te-afundă 'n iad.
 Acesta e păcatul sau omul cel căzut!
 Mai mult decât eroic ți-a fost, Schiller, asaltul,
 O luptă de Arhanghel, triumful de Martir.
 A! rece este peatra încinsă de coroană!
 Și mâinile de virgini îi dau astăzi viață
 Și o încălesc atâta cât flăcărează inimi
 Și lacrimile curg.....

1 El zice *filii* (sing. *filiiu*).

2 *Anangha*: nevoia, sila.

3 *Frigurile Lentei*: frigurile ofiteei.

Cântați, virgini, dreptatea
Ș'a Terei¹ împărțire !
Dați partea la poet ;
Cântați azi libertatea,
Ș'a omului unire !
Onoare la profet !

Și repetați în coruri, prin mil de miriade,
Germania întreagă, America, Anglia ;
Răsune tot pământul, ori undă e om liber.
Cântați patria, onoarea, virtutea, libertatea,
Tot ce adoră Schiller, cântați pe Dumnezeu
Ce scapă inocența și focului dă crima.
Suspinele lui Schiller în coruri repetați !

¹ El zice *Teră* în loc de *Pământ*. Aluzie la poezia lui Schiller „Impărțirea pământului“.

NICOLAE BĂLCESCU

1819—1852

Născut în București la 1819, Bălcescu, îndemnat de familie a-și alege o carieră, intră în armată cu rangul de cadet în cavalerie. Din interesul ce purtă înstrucțiunii publice, înființă la regimentul în care servea o școală pentru gradele inferioare. Această școală fu desființată după puțină vreme prin stăruințele consulului rus și, nu târziu după aceea, și Bălcescu ieși din armată.

La 1838 se formase în țară o partidă națională, care voia să schimbe situația principatului, introducând reforme democratice și, de s'ar fi putut, să unească țările sub un Prințipe strein. Intre frunții acestei partide era și Bălcescu. După ce Câmpineanu se întoarse din călătoria ce făcuse pe la cabinetele Europei și fu arestat, Bălcescu socoti că a venit momentul să facă o revoluțiune, dar proiectul fu desoperit și capii acestei

Nicolae Bălcescu

portret de pictorul Negulici, pela 1845
(din revista : „Literatură și artă“)

mişcări, Bălcescu și Mitică Filipescu, fură inchiși la mănăstiri. Filipescu muri în închisoare, iar Bălcescu fu liberat la venirea pe tron a lui Bibescu.

Peste câțiva ani își începù cariera de scriitor, publicând într'o revistă din Iași studiul intitulat „Puterea armată a Românilor“.

La 1845 începù să redacteze, împreună cu A. T. Laurian, revista intitulată „Magazin istoric pentru Dacia“, care făcù epocă în dezvoltarea istoriografiei la noi, alături cu Cronica lui Șincai și cu Cronicile moldovenești publicate de Kogălniceanu.

Fu unul dintre fruntașii revoluțiunii din 1848 și, când se constituì guvernul provizoriu, i se dete însărcinarea de secretar al statului, împreună cu Rosetti și I. C. Brătianu.

După căderea revoluțiunii, în Septemvrie, exilat, se duse în Transilvania, unde tocmai se începuse lupta Românilor, aliați cu Austria contra Ungurilor.

După aceste evenimente, atins de oftică din cauza vieții sdruncinate ce dusesse, trăi când în Franța când în Italia și muri în Palermo într'o extremă sărăcie în 1852. Singur și departe de țară, el s'a stins, cu numele ei pe buze.

* * *

Bălcescu începe seria lucrărilor sale cu „Puterea armată“, cu care întreprinde studiul nu numai pe baza *autorilor* români și streini, dar și pe baza *hrisoavelor*.

Tot în „Magazinul istoric“ publică el: „Despre starea socială a muncitorilor plugari în principatele române în diferite timpuri“, în care studiază pentru prima oară această cestiune, bazat pe documente.

Preocupat de aceleași idei, tipărește la Paris în franțuzește o lucrare intitulată „Cestiunea economică a principatelor danărene“ în care zugrăvește reaua stare a țăranilor.

Opera de căpetenie a lui Bălcescu, pe care n'a putut însă s'o termine, este: „Istoria Românilor sub Mihaiu-Viteazul“, -- publicată de Academia Română, sub îngrijirea lui A. Odobescu.

Iată cum aprețiază Gr. Tocilescu activitatea lui Bălcescu:

„Născut într'un veac când nașiunea sa sta turtită sub despotism și nici există pe lume ca stat politic și neatârnat, el se luptă pentru regenerarea ei. Eră nevoie de revoluțiune; dar nimeni n'a atins cestiunile sociale, reformele de introdus, cu atâta curagiu, cu atâta pătrundere, cu atâta vioiciune! Nimeni ca el n'a semănat idei, și idei sănătoase, regeneratoare pentru

viața noastră politică și socială ! El a căutat să deștepte conștiința națională și să aprinză flacăra patriotismului în sufletele amărâte și amorțite ! Ca militar, ca politic, ca bărbat de știință, ca revoluționar în țară și în străinătate, nu a lucrat decât pentru mântuirea patriei, pe care o iubiă până la nebunie !

„El a concentrat în sine toate aspirațiunile neamului român ! Unitatea națională, neatârarea națională : iacă ideile mântuitoare — zicea el — ce trebuiesc să stea săpate în inimile generațiunilor viitoare.

„Cu o vocațiune extraordinară pentru istorie, fără studii, însă de ajuns, fără cunoștință de limbi, numai prin o răbdare, prin o voință de fier, el consultă mai toate scrierile străine privitoare la istoria națională ; și pe când un Bolintineanu creă palate de cristaluri în versurile sale, genialul Bălcescu răscolia arhivele Statului, bătea la ușa mănăstirilor, străbătea văile pentru a culege inscripțiuni și tradițiuni, colindă Europa Occidentală întrebând cu un entuziasm febril arhivele și bibliotecile străine despre tot ce putea să-i spună de trecutul neamului său ...

„Pe când ceilalți istorici contimporani ai săi își concentrau atențiunea asupra războaielor și datelor cronologice, iar alții dedeau sbor liber imaginațiunii, scriind istorie cu condeiul romanțierilor în loc de a face cercetări serioase, Bălcescu se afundă în amurgitul timpilor și, lărgind orizontul istoriei, studiază condițiunea țăranilor, a poporului, fazele sociale, în documente autentice, singurele surse pentru certitudinea istorică, căci el știa că spiritul și imaginațiunea, în ce privește istoria, nu pot crea nimica durabilă“.

IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNILOR

Primul volum al „Magazinului istoric“ (1845) se începe cu acest articol al lui Bălcescu. El este o caracterizare minunată a diferitelor categorii de izvoare istorice și o arătare exactă a situațiunii științei historiografice, din acest punct de vedere, în epoca în care scria el.

Românii au trebuință astăzi să se întemeieze în patriotism și în curaj și să câștige statornicie în caracter. Aceste rezultate credem că s'ar dobândi când ei ar avea o bună istorie națională și când aceasta ar fi în-

destul de răspândită. Privind la acel șir de veacuri în care părinții noștri au trăit și la chipul cu care ei s'au purtat în viața lor soțială, noi am căută să dobândim virtuțile lor și să ne ferim de greșele în care au picat. Am părăsi, prin urmare, acel duh de partidă și de ambiție mârșavă. Am scăpa de acele temeri de nimic și de acele nădejdi deșarte. Am dobândi adevărate prințipe care trebuie să ne povățuească în viața noastră soțială, ca să ne putem mântui. Istoria încă ne arată că părinții noștri se aflară în vremi cu mult mai grele decât acele în care ne aflăm noi acum. Călcați dela începutul lor de atâtea popoare barbare, Goți, Uni, Ghepizi, Avari, Bulgari, Pacinați, Cumani, Tătari, înconjurați apoi de nații puternice, cum Ungurii, Polonii și Turcii, cari toate țintiă a-i robi, ei își păstrară naționalitatea lor. O mână providențială priveghiă asupra-le și-i strecură minunat din toate primejdiile. Aceasta ne va aduce să credem că o nație, care, în mijlocul atâtor nevoi, și-a păstrat naționalitatea ei în curgere de 18 veacuri, nu mai poate pleri. Această convicție apoi ne va face să avem mai multă încredere în viitor și să lucrăm cu mai multă inimă la o reformă politică și soțială, care să ne facă vrednici a ne luă rangul ce ni se cuvine în marea familie a națiilor europene

Dar, ca o istorie să poate aduce aceste foloase, nu trebuie să fie numai ca un șir de oarecare întâmplări politice sau militare uscate, fără nici o culoare, fără nici un adevăr local; nu trebuie să se ocupe numai de oarecare persoane privilegiate; dar să ne arate poporul român cu instituțiile, ideile, simțimentele și obiceiurile lui în deosebite veacuri.

Noi credem că o asemenea istorie este cu putință. Pentru-aceasta socotim că cei ce se ocupă de istoria noastră nu trebuie a se ține numai de ceea ce au lu-

MAGAZINU ISTORIKU

ПЕНТРЪ

D A C I A

СЪБТ РЕДАКЦІА

А З І

А. ТРЕБ. ЛАЗРИАНЪ

Проф. de Philosophie et Κοινωνια Nationala.

III

ΝΙΚΟΛ ΒΛΑЧЕСΚЪ.

Tom 3 I.

БУКЪРЕЩІ.

Къ типоарѣа Κοινωνια Nationala

1845.

Titlul primului volum al „Magazinului”

crat și au zis istoricii noștri cei modern¹; dar, tot într'o vreme folosindu-se de adevărurile descoperite de dânșii, să meargă mai departe, să alerge la izvoarele originale, să caute și să adune toate daturile puțin-cioase și atunci vor putea țese o bună istorie.

Dar care sunt aceste izvoare și unde le putem afla? Aceasta voim a arăta pe scurt în acest articol...

Istoria noastră, ca a tuturor națiilor, se cuprinde în cinci feluri de documente: 1. Poeziile și tradițiile populare, 2. Legile și actele oficiale, 3. Cronicile care copriind faptele generale, 4. Inscricțiunile și monumentele, 5. Scrierile care zugrăvesc obiceiurile private...

1. *Poeziile și tradițiile populare.* — Oamenii întâiu cântă, pe urmă scriu. Cei dintâiu istorici au fost poeți. Poeziile populare sunt un mare izvor istoric. Într'insele aflăm nu numai fapte generale, dar ele intră și în viața privată, ne zugrăvesc obiceiurile și ne arată ideile și simțimentele veacului.

Tradițiile sau poveștile populare sunt un izvor care slujește la aceeași țință ca și poeziile. Treaba agerei critici a istoricului este să deosebească dintr'aceste daturi, ca și din toate celelalte, adevărul de falșitate și sa se poată bine folosi.

O adunare dar a poeziilor și a poveștilor ce se află în gura poporului român este de trebuință.

2. *Legile.* — Români de la întemeierea ambelor principate n'au avut legi scrise. Obiceiul pământului le-a ținut multă vreme loc și de constituție politică și de condică civilă și criminală. Acest obicei deși nu-l avem scris tot în vreo condică, dar îl găsim în hrisoave aplicat la cazuri deosebite. Hrisoavele sau uricele (cum le numesc frații noștri de dincolo de Milcov) sunt izvorul cel mai însemnat al istoriei Românilor. Într'ânsele găsim nu numai acturi generale de o mare importanță istorică, nu numai cronologia cea mai sigură a

Domnilor, dar și constituția generală, legislația noastră și trăsuri de obiceiuri. O adunare de hrisoave este dar neaparată. Clucerul Dumitrache, în veacu trecut, făcuse o asemenea adunare, după care a lucrat și cronologia Domnilor Țării Românești. Această adunare nu știm ce se va fi făcut..

Alexandru VV. cel Bun al Moldovei pe la începutul veacului XV-lea a făcut o prăvilă, ce acum nu se mai găsește. După dânsul, d'abiă în veacul XVII-lea Mateiu Basarab VV. în Țara Românească și Vasile VV. în Moldova publicară condici de legi traduse după cele împărătești¹ la cari se adaugă și ceva din obiceiul pământului. Cea dintâiu se numește „*Indreptarea legii*“, tradusă de Daniil Panoneanu și tipărită în Târgoviște la 1652. A doua numită „*Carte românească de învățătura pravilelor.. s. c. I.*“, tradusă de logofățul Evstratie și tipărită în Iași la 1646. După aceste pravili veni în Țara Românească pravila lui Scarlat Ghica², a lui Alexandru Ipsilante³, a lui Ion Caragea⁴ și Regulamentul⁵; iar în Moldova condica țivilă dela 1817, condica criminală și de procedură dela 1822 și Regulamentul.

3. *Cronicele.* — Cronicele cari slujesc de izvoare istoriei noastre sunt de două feluri: străine și naționale. Incepând dela Erodof, care ne-a lăsat geografia Daciei, până acum, putem număra mai multe mii de istorici streini cari slujesc de izvoare istoriei noastre. N'are cineva decât să citească deosebitele liste de a-

¹ Bizantine.

² Scarlat Ghica a domnit de două ori în Țara Românească: 1758—1761 și 1765—1766.

³ Alexandru Ipsilante a domnit de două ori în Țara Românească: 1774—1782 și 1796—1796.

⁴ Ion Caragea a domnit între 1812—1818.

⁵ E vorba de Regulamentul Organic din 1832.

semenea scriitori ce se află tipărite sau să vadă citațiile vestitei cronice a lui Gheorghe Șincai. Istoricii greci, romani, bizantini, poloni, unguri, turci, cronicile slavone dau destulă materie istoricului român. Ei ne slujesc mai cu seamă pentru vremile cele vechi despre care cronicarii noștri tac.... Prințul D. Cantemir zice că Românii nu s'au îndeletnicit a scrie istoria lor „căci lor le era mai la inimă să facă fapte bune decât să le scrie“. Intr'adevăr câtă vreme au ținut luptele mari pentru independență, sgomotul armelor împiedică pe Români ca să-și scrie analele. D'abiă în al XVI-lea veac, când semnalul decadenței lor se dedese, simțiră ei trebuința d'a scăpa gloria părinților de uitare. Atunci se iviră trei cronice (sau leatopisețe) asupra istoriei Moldovei în trei limbi deosebite, unul românesc începând dela Dragoș Vodă și mergând până la Petru Vodă Schiopul (1359—1570), altul latinesc și al treilea slavonesc. Aceste cronice, cele mai vechi ce au Moldovenii, s'au pierdut: fragmente numai dintr'ânsele ni s'au păstrat de cronicarii mai noi. După aceea pe la sfârșitul aceluia veac, Vornicul Grigore Ureche scrisse cronica sa dela Dragoș Vodă până la a doua domnie a lui Aron Vodă (1313—1593). După dânsul au ieșit încă trei cronice scrise de Logofătul Eustratie, de fiul său Simion Dascălul și de nepotul său Misail Călugărul. Aceștia au copiat pe Ureche, adăogând deosebite adnotații dela dânsii și au urmat cu istoria până la Vasile VV. (1634). După dânsii, Logofătul Miron Costin a completat pe Ureche, începând cronica sa dela venirea lui Traian în Dacia urmărind apoi originalul lui Ureche până la Aron Vodă; iar d'acolo până la Dabija Vodă (1662) scriind dela sine. Continuatorul lui Miron a fost fiul său Logofătul Nicolae Costin. Aceasta au copiat pe Ureche și pe tată-său până la Dabija VV. cu deosebite adaosuri; iar d'acolo până la

1712 au scris după Izvoadele lui Vasile Dubău și Tudor Damian. Dela 1712—1716 l-a continuat Axentie Uricarul. După acești cronicari a venit Vornicul Ioan Neculcea. El a copiat pe cronicarii dinainte până la Dabija Vodă, iar d'acolo până la Duca Vodă (1665) a scris de pe niște originale particulare aflate la dânsul. Iar înainte până la 1743 a scris dela sine câte s'au întâmplat în viața sa. „Nu i-au mai trebuit, zice el în precuvântare, nici un izvod al nimenui, nici istoric să citească și să scrie, că au fost scrise în inima sa“. Două cronice anonime s'au găsit încă asupra Moldaviei. Una coprinde pe cronicarii Miron și Nicolae Costin până la Dabija Vodă; iar de acolo până la 1716 scrie autorul dela sine într'un duh cu totul anti-grec. Cealaltă, care se află în grecește la Paris în Biblioteca Regală, coprinde pe Miron și pe fiul său până la Dabija VV.; iar de acolo până la 1766 scrie autorul singur. După acestea, Ioan Cantacuzino și Alexandru Beldiman au făcut asemenea cronice, întinzându-le cel dintâiu până la 1780 și cel d'al doilea până la 1770. Acesta a mai scris și insurecția dela 1821 în versuri.

Acești cronicari se deosebesc toți printr'o mare erudiție. Stilul lor e serios, sentențios și plin de reflexii filozofice, aceasta îl face să fie cam rece și ostenitor. Uneori însă ne reprezintă câte un tabel mai variat și naiv...

Cele mai vechi cronici ale Țării Românești ce am găsit sunt din veacul al XVII-lea. Două cronici care le credem mult mai vechi nu le-am putut încă găsi. Acestea sunt: „Cronologia dela Vârșeț“ și „Cronologia Iancului Vodă“ (Ioan Unfăde). După mărturia Ierodiaconului Naum Clococeanu, care le citează într'o precuvântare a sa asupra cronologiei Domnilor Țării-Românești, ele sunt foarte interesante și vorbesc cu

deamănuntul despre întemeierea Banatului Craiovei și cele dintâiu timpuri ale Principatului, partea istoriei noastre cea mai săracă în documente.

Cronicle din veacul al XVII-lea ce avem sunt în număr de șase: a lui Tudosie, fiul lui Stoian din Tunși, a lui Constantin Căpitanul și alte patru anonime care toate copriind istoria Țării-Românești dela Negru-Vodă până la Șerban Vodă Cantacuzino sau dela 1290 până la 1686 și 1689. După aceștia, Logofătul Radu Greceanu a compus cronica sa, scriind pe scurt Domniile dela început, iar pe larg Domnia lui Constantin Brâncoveanu până la 1700. De acolo până la 1729 a continuat Vornicul Radu Popescu. În același an Logofătul de Divan Radu Lupescu din porunca Domnului Nicolae Mavrocordat făcu un tot din cronicile acestor cronicari. O altă cronică anonimă copriind istoria Țării-Românești dela 1595 până la 1730.

Vornicul Nicolae Roset a scris la 1727 o broșură asupra vieții lui Nicolae VV. Mavrocordat. În sfârșit genealogia familiei Cantacuzinilor scrisă la 1787 de Spătarul Mihailu Cantacuzino copriind multe documente istorice interesante și multe amărunturi asupra Domnilor fanarioți. Asupra acestora avem însă vre-o 50 condici în Arhiva Statului care copriind toate lucrările Domnilor dela 1775—1828.

Arhiva Statului, pe lângă aceste condici și vre-o șapte sute de hrisoave și alte acturi diplomatice interesante, ne-a păstrat și o condică de veniturile și cheltuelile Visteriei pe 10 ani ai Domniei lui Constantin Brâncoveanu 1696—1706.

Afară de acestea, mai avem manuscrise două istorii asupra Țării Românești. Una grecească copriind istoria țării dela 1200—1618, lucrată după cronicile străine și naționale. Alta latinească copriind cele șase Domnii ale lui Constantin Mavrocordat, scrisă întâiu

în grecește de doctorul Petru Depasti și apoi în latinește în Veneția de un anonim.

Deosebit de cronice, avem și șase cronologii ale Domnilor, întocmite după hrisoave între care cele mai bune sunt: a lui Pârvu Cantacuzino, a Clucerului Dumitrache și a Ierodiaconului Naum Clococeanul.

Cronicarii români au puțină erudiție. Ei, în stilul lor, formează două școli deosebite. Una mai serioasă se aseamănă cu cărțile bisericești, citează adesea fraze din Biblie și din Psaltire, de aceea cam ostenește pe cititor, este însă prea interesantă pentru faptele ce ne arată; alta mai ușoară și plină de naivitate, se cetește cu mare plăcere...

4. *Inscripțiile și monumentele.*— Nimeni nu se poate îndoi că acest izvor aduce mult folos istoriei. Inscripțiile romane sunt singurul izvor istoric ce avem pentru petrecerea coloniilor romane în Dacia în veacurile cele dintâiu ale strămutării lor.

5. *Scrierile ce zugrăvesc obiceiurile.*— Noi suntem foarte săraci în asemenea scrieri pentru vremile cele mai vechi. Pentru veacul al XVII-lea cunoaștem numai două cărți ce ne pot sluji. Cea dintâiu este: Descrierea Moldovei de Prințul Dimitrie Cantemir, și a doua Călătoria Arabului Patriarh Macarie dela Alep la Moscova prin Țara-Românească și Moldova¹. Pentru vremile mai nouă avem mai multe scrieri de acest fel făcute de deosebiți călători în locurile noastre și tipărite în mai multe limbi. Pentru obiceiurile și ceremoniile sărbătorilor naționale și domnești s'a păstrat la noi în Arhiva Statului niște condici și una în Moldova.

Acestea sunt în scurt documentele ce avem pentru

¹ Patriarhul Macarie a trecut prin țara românească pe la 1653. Eră însoțit de un arhidiacon *Paul* care a scris în limba arabă povestirea acestei călătorii.

istoria noastră. Noi știm cu bună seamă că o mulțime altele se află pe la mănăstiri și particulari în țările noastre și prin bibliotecile și arhivele publice și private ale Transilvaniei, Ungariei, Poloniei, Vienei, Moscovei, Petersburgului și Stocholmului¹. Noi ne vom sili să adunăm câte vom putea, însă mijloacele noastre nu ne iartă a întreprinde călătorii prea depărtate ca să adunăm toate câte se pot găsi. Spre aceasta, părerea noastră și a mai multor Români ce se interesează la istoria nației, este de a se întocmi o societate istorică care să aibă fondurile trebuincioase ca să poată trimite oameni în deosebite părți după asemenea descoperiri. Noi nădăjduim că și guvernele române vor îmbrățișa cu inimă această lucrare folositoare și vor înlesni mijloacele pentru culegerea documentelor.

DESPRE STAREA SOCIALĂ A MUNCITORILOR PLUGARI

Publicat în vol. II al „Magazinului istoric“, acest studiu este din cele mai însemnate ale lui Bălcescu și pune în discuție probleme din cele mai grave și mai interesante ale vieții poporului nostru.

Deosebirea ce se vede în starea muncitorilor plugari între mai multe popoare își are pricina în instituțiile ce cârmuesc proprietatea. Unele popoare au primit împărțirea pământului în proprietăți private, în vreme ce altele au păstrat principiul că tot pământul este al statului. Este cunoscut că Romanii ca și Grecii, Fenicienii și Cartaginezii adoptaseră pe cel dintâiu și-l întrebuițară în toate coloniile lor. El este astăzi comun la toate popoarele europene. Cel d'al doilea s'a adaptat mai de obște în Asia... Imprejurările care deo-

sibesc aceste două moduri de organizație socială sunt că coloniștii ce se expatriază ca să dobândească pacea, libertatea sau buna stare materială ce le lipsește în locul lor de naștere, sunt agricultori și alcătuiesc o adunare de familii sau asociații egale, care firește că împart pământul cuprins în părți, și la toată familia, poate și la tot insul se dă o parte. Popoarele concherante însă, supuse fiind neapărat unui cap războinic îndrăzneț și investit cu o putere nemărginită, sunt mai adesea străine agriculturii. Despotismul dar este sufletul concuistei după cum egalitatea este sufletul colonizației. După aceste considerații generale, nu ne mai îndolm că Romanii colonizând Dacia au împărțit după obiceiul lor pământul între coloniști. Năvălirile barbarilor în această provincă nu putură vătăma acest obicei, căci barbarii, după cum știm, au fost mai mult trecători prin acest loc. Pe lângă aceasta și era cu totul străini agriculturii. Coloniștii dar rămânând singuri a se îndeletnici cu agricultura putură a-și păstra obiceiurile străbune, căci, deși înconjurați și coprinsi de barbari, ei nu avură nici un amestec cu dânșii. Mulți încă dintr'acești coloniști n'avură a suferi nimic de barbari căci retrăgându-se în Carpați își păstrară libertatea lor. De unde când barbarii mai slăbiră, ei se pogorâră ca niște alți Pelașgi, se întinseră cu încetul în câmpie și-și redobândiră locurile strămoșești. Astfel în veacul al XIII-lea familia Negru, suverană în Făgăraș, își mută capitala în Câmpulung și, după o jumătate de veac în urmă, familia Dragoș, suverană în Maramureș, se coborî în Moldova.

Unii din istoriografii noștri, necăutând printr'o critică sănătoasă a se orienta prin întunericul ce din mulțimea fabulelor acoperă începutul istoriei noastre precum a tuturilor popoarelor vechi și nouă, s'au plecat a crede că Radu Negru în Țara Românească ca și

Bogdan Dragoș în Moldova au fost niște concheranți ce au coprins aceste țări și le au împopulat găsindu-le pustii. De aci s'au întemeiat a zice că tot pământul a fost proprietate a statului și că împărțirea lui în proprietăți private au urmat prin voința și dăruirea stăpânitorului. Nouă această părere ni se pare rătăcită. Mai întâiu că, încă înainte dn 1290, când cronicile și hrisoavele pun venirea lui Radu Negru VV., se află prinți români, între cari la 1247 unul numit Limoiu și altul Senelav, a căror stăpânire Bela al IV-lea, regele Ungariei, o întărește în diploma prin care dă Banatul Severinului cavalerilor Ierusalimului. Al doilea, că, de ar fi fost țara românească pustie în acea epocă, cum se putea ea împopula în vre-o câți-va ani atât de mult încât ch ar dela 1330 Românii să poată sprijini lupte așa crâncene mai întâiu cu Ungurii și apoi cu Turcii? Asemenea și Moldavia cum ar fi putut fi pustie când știm că în veacul XII și XIII înfloriă mai multe republici vestite, precum Bârladul, Cetatea Albă, Galați, Chilla, Hotinul și Tighina? Noi dar găsim adevărată părerea obșteștil adunări a Moldaviei dela 1817, care chemată fiind a deslegă această întrebare, a dovedit, prin citații de istorici și azte ale Domnilor, că Moldova eră lăcuită la venirea lui Dragoș, că pământul eră împărțit în proprietăți private și că locurile domnești eră numai locurile de pustiu, adică cele ce nu se stăpâniă de nimeni din nepomenit veac, braniștile domnești și locurile târgurilor. Dacă Radu Negru și Bogdan Dragoș au găsit țările populate, ei n'au putut fi concheranți, căci niște stăpânitori de staturi așa mici ca Făgărașul și Maramureșul nu putea aveă destulă putere spre a coprinde asemenea provințe. De n'au venit ca concheranți, ei n'au putut robi, n'au putut desposedă un popor întreg, ci din potrivă au trebuit a respectă obiceiurile lui după cum istoria lămurit ne

spune că au respectat pe ale Banatului Craiovei. Feudalitatea dar nu se putu introduce în țări cu acești Domni. Munții eră mai populați și tot locuitorul a trebuit să și aibă moșia sa. Acum încă cei mai mulți moșneni se află la munți. Câmpia care, din apăsarea năvălirii barbarilor, pe alocurea rămăsese pustie, trebuie să fi rămas pe seama statului, formând aceea ce la Romani se numia *ager publicus*. Din aceste locuri Domnii făceă dăanii. Ele însă au trebuit să fie puține la număr, căci curând după aceea vedem pe Domni a fi siliți a cumpără moșii dela moșneni spre a face dane vre-unui boier sau a înzestră vre-o mănăstire. Câmpia trebui în urmă să se împopuleze și mai cu seamă la 1320 sub Mihaiu I Basarab, când năvălirile Turcilor în Tracia sili pe mai mulți din Românii Misiilor să treacă în Țara Românească. Asemenea și în Moldova proprietarii câmpiei sau a țării de jos și-au adus colonii din locuitorii din țara de sus cum și din alte țări vecine de le-au așezat pe moșiile lor. Atunci stăpânul pământului făcù trei părți din domeniul său, din care două le împărți în părți mici pe la coloniștii săi și cealaltă fu cultivată de aceștia în folosul lui prin mijlocul clăcei, adică a unui număr de zile de lucru. Dar în starea de atârnare și supunere desăvârșită în care se află cultivatorii săraci și dezarmați înaintea stăpânului lor rășboinic, care aveă puterea în mână și care eră proprietar absolut nu numai peste pământ, dar și peste tot ce-l slujă a-l exploată, înaintea stăpânului dela care ei aveă hrana de toate zilele, ei eră foarte slabi și peste puțin se văzură siliți a subscrie la legile cele mai aspre. Mai curând sau mai târziu le luă și libertatea și-l făcù robi ai pământului. Astfel a urmat în toată Europa, astfel a trebuit să urmeze și la noi, căci robia este o consecvență neapărată a sistemii de clacă; ea totdeauna a înso-

tit o sau a venit îndată după dânsa. La început însă eră puțini la număr acești nenorocii; cea mai mare parte a populației fiind moșneni sau răzași. Curând însă deposedarea acestora începù a se face, numărul lor a se împuțina din zi în zi și moșioarele ior a se concentra în proprietăți mari. Interesul, nevoia și sila conlucrării la aceasta.

Interesul, căci proprietarii cel mari dobândind dela stăpânitori dreptul de scutire de dăjdi pentru satele lor și toată greutatea statului rămâind pe moșneni, mulți dintr'aceștia, spre a scăpa de tirania guvernului și spre a se bucura de folosurile ce le da scutirea dăjdiilor și protecția unui stăpân puternic, preferară a se vinde ei cu moșiile lor pe un preț prea ușure. *Nevoia*, căci îndată libertatea țării fiind amenințată de națiile vecine, moșnenii trebuiră să alerge să o apere.

Ei au apărat-o vitejește și au mântuit-o. Dar în vreme ce patria își păstră libertatea sa, ei și-o pierdeă pe a lor. . . . Studiul hrisoavelor ne-au făcut să cunoaștem că această observație e dreaptă. Intr'adevăr din zilele principilor răsboinici sau curând după dânsii se găsesc cele mai multe acte prin care moșnenii își vând moșiile sau le sunt răpite de către stăpânitorii lor și boieri. . . .

Cum că *sila* asemenea a contribuit mult spre deposedarea moșnenilor și robirea lor, hrisoavele și cronicele, care împreună o mărturisesc, nu ne mai lasă să ne îndoim. În lauda ce un cronicar face Domnului Constantin Duca VV, zice „că acest domn făcea dreptate tuturilor și mai cu seamă celor ce pâră pentru vecinătate; nu-l da fie-rum la vecinătate și fără jurământ, ci-mai cu dinadinsul răspundeă celuiia ce aveă nevole de vecinătate, zicându-i: Pas de-ți caută 3—4 oameni jurători cum n'au fost nici tată-său, nici moșul său vecin de moșie acelaia cine îl trăgeă și așa jurând li

da volnicie să fie slobod în veci de vecinătate; că acum făcuse boierii obiceiul nou de zicea: Cine au șezut în sat boieresc 12 ani să rămâie vecin“. Cantemir asemenea mărturisește: „Că o parte din clăcași sunt din răzași care pentru sărăcie și-au vândut moșiile lor cele părintești și i-au silit cu strâmbătate să primească jugul supunerii“. Hrisovul Clococenilor asemenea arată „că adesele turburări ale locurilor și marea îmbelșugare a unora au făcut pe cel mai mulți din Românii Transilvaniei iobagi sau robi, precum în Valahia sunt ru nâni și în Moldavia vecini“. Acestea fură, după socotința noastră, pricinile cari stinseră egalitatea străbună de drepturi și de stare în țările noastre și formară acea monstruoasă soțială ca o țară întreagă să rebească la vre-o câțiva particulari. O aristocrație de bani sau de stare, singurul fel de aristocrație ce a fost în totdeauna în țara noastră se întocmi atunci. Puternică prin avuțiile sale, ea se organizează mai bine din zi în zi și se întemeie pe robia gloatelor.

Această robie nu putu să fie completă decât prea târziu din pricina turburărilor țării care favoriză oarecât pe țărani, dându-le prilej a rătași dintr'o parte a țării într'alta și operând astfel o deasă strămutare în stări. Mihaiu Viteazul fu cel dintâiu domn¹ care legiui printr'un așezământ al său că fiecare țaran pe a cui moșie se va află atunci acolo să rămâie rumân veșnic. Acest act barbar făcut de un prinț ce a lucrat atâta pentru libertate, anevoie s'ar putea pricepe, de n'am ști că aristocrația, puternică atunci, a trebuit să-l silească la aceasta. De atunci se desăvârși regimul feudal în țara noastră. De atunci clăcașii, transformați în robi, nu numai că urmașii a se vinde împreună cu

¹ Studiile ulterioare, în deosebi ale lui C. Giurescu, au arătat că și înainte de Mihaiu s'au făcut asemenea așezăminte.

pământul, dar și numele lor începù a se trece în actul vânzării, deși nu se putea vinde deosebit de pământ ca robii țigani; de atunci proprietarul, murindu-l robul fără moștenitori, putea să-l moștenească; de atunci el putea să-i îndatoreze a munci cât va voi. Singurul drept ce se da țăranului rob era ca stăpânul lui să nu-i poată răpi după voință banii, vitele și instrumentele de arătură și de a nu-l putea pedepsi decât corecțional, iar nu a-l omori, căci făcând-o se osândia ca un ucigaș, iar nevasta și copiii ucișului rămâneau slobozi.

Fără a ști când s'a desăvârșit sistemul feudal în Moldova, știm că pe acea vreme aceleași obiceiuri eră și acolo. Legiuirile lui Vasile VV din Moldova și a lui Matei Basarab VV din Țara Românească mai întări în urmă acest obicei, adăogând pentru proprietarul care ar primi un rob străin pe moșla sa o pedeapsă de 12 litre argint către stăpânire și 24 către stăpânul acelu rob.

Așa robia fu răsplata claselor de sus ale societății către clasele de jos, care le-au hrănit, le-au respectat totdeauna, le-au păstrat în poziția lor și au jertfit și muncă și bani și viață pentru patrie și libertate. De atunci, dela Mihaiu Viteazul, țara se împărți în două tabere vrăjmașe având interese impotrivate. De atunci poporul se făcù nesimțitor la glasul Domnului și al boierilor, nu mai vru a se jerti pentru o patrie unde nu i s'a lăsat drepturi și pentru o libertate de care el nu se poate bucura, și țara în loc de a se realța, merse cu grăbire spre scădere. Timpuri nenorocite o copleșiră în urmă. Acea lege înaltă a naturei, că toată fapta trage după sine răsplata sa, acea lege se manifestă în sfârșit cumplit asupra capetelor boierilor. Ei, cari făcuseră din frații lor robi, fuseră atunci siliți

să și plece trufașul lor cap și să geamă sub jugul robilor din Fanar.

În acele minute, când toate duhurile erau preocupate de trista vedere a ruinei acestei țări, când obiceiurile, instituțiile, drepturile lor se corupeau și se sfâșiau de ghiara de fier a fanarioților, când țărani, desperați de îndoita tiranie ce-i apăsă, își părăsă în gloate patria sau își căută ușurarea chinurilor ce-i munciă în tâlhărie, umblând să dobândească prin silă aceea ce li se răpise prin silă, în acele triste minute Dumnezeu vorbi în inimile celor puternici ai țării. Ei recunoscuseră vina lor și osânda cerească și își aduseră aminte că sunt creștini și că Hristos s'a jertfit pe pământ ca să piara robla. În seanța dela 5 August 1746 obșteasca adunare a Țării-Românești. . . . hotărî libertatea tuturor țărănilor. Această declarație răsună cu putere în inimile tuturilor și obșteasca adunare a Moldaviei nu întârziă a lua asemenea hotărîre.

În urma acestor acte se hotărî un număr de scutelnici și poslușni i spre îndemnizația proprietarilor pentru jertfa făcută și se leglu și urbariul. Dar măsura ce se luă atunci, sau din neexperiență sau că interesele egoiste biruiră, fu greșită și anulă cu tot folosul ce ar fi adus acele acte. Astfel, în loc de a asigura starea materială și viitorul țărănilor făcându-i proprietari și părțile de pământ trebuitoare hranei lor cu o răsupărare în bani din parte-le potrivită și omeoasă sau cel puțin a le da un drept ereditariu pe acele părți de pământ pentru care să li se ia o plată ușure de embatic pe fiecare an, ei hotărî ca țărani să lucreze 24 zile de clacă, să dea dijmă din semănături, fân și deosebite dări pentru unele vite și să nu poată ieși din satul lor fără voia stăpânirei. Până în acea epocă, țărani se deosibă în *moșneni* sau *cnezi*, cari aveă moșiile lor, în *vecini*, *rumâni* sau *robi* și în

oameni slobozi sau domnești, cari locu'ă pe moșii boierești sau mânăstirești fără a fi robi ai pământului. Acești din urmă în mic număr, eră din cei ce, fiind mai târziu din țările vecine, nu apucaseră a se robi cum și din ostașii cari ieșiau din slujbă după ce slujiau în oarecare cete deosebite, cum eră în Moldova a călărașilor, a curtenilor și a aprozilor. Înainte ei lucrău proprietarului moșiei unde se aflău tot nehotărâți ca și robi. . . . Dela emancipația vecinilor, aceste două clase, vecinii și cei slobozi, se împreună într'una și țărani nu se mai deosebira decât în *moșneni și clăcași*.

Soarta țăranilor nu se îmbunătăți prin emancipația lor, căci după cum un scriitor a observat-o prea bine: „Emancipând pe țărani, nu facem nimic sau mai nimic pentru soarta lor. Lege a care îi declară sloboz nu schimbă nimic la această stare a lucrurilor. Acea ce e de lipsă, sunt cultivatorii capitaliști sa proprietarii, putând să întreprinză cultura pe seama lor. Capitalul numai poate asigură independența țăranului“. Astfel această independență rămase numai recunoscută în lege, iar în faptă relațiile lui cu proprietarul rămăseră tot aceleași, cu singura deosebire că proprietarul găsi în această înnoire prilej de a scăpa de îndatorirea ce aveă de a da țăranului instrumentele de cultură și de a-l hrăni în vreme de boală sau de foamete.

Deosebit de cele ce ziserăm, țărani avură a suferi, atunci și toată povara blurului de care mai înainte ca robi, erau scutiți. Așa, numai prin păstrarea clăcei, libertatea țăranilor se făcū iluzoară, robia se păstră și starea lor merse din rău în mai rău. Într'acest chip încă odată interesele egoiste ale proprietarilor aduseră ruina acestor țări.

În Țara-Românească starea țăranilor merse din zi în z

mai rău până la 1821, când desperarea lor izbucni. Dar această mișcare întreprinsă numai în favorul lor, nu folosi întru nimic, din pricina unor împrejurii fatale. Țara sau ca să zicem mai bine clasele înalte cari singure se folosesc de drepturile țării câștigată mult, dar poziția țaranului nu luă nici o prefacere. În sfârșit după nouăle zdruncinări a războiului din urmă¹ în care țărani și-au plătit tributul lor și de muncă și de sânge și au cooperat puternic la izbândă oștilor creștine, spre recunoștința acestora tractatele încheiate asigură drepturile țării călcate de vreme îndelungată. O reformă completă și radicală în toate instituțiile noastre eră atunci trebuincioară și se și lucră. Poporul și cu toți acei oameni luminați și filantropi cari iau parte la suferințele lui eră plini de nădejde în acea reformă. Dar . . .

Însă aci credem de cuvîntă a ne opri. Documentele nu ne lipsesc. Dar socotirăm că vremea nu le-a venit spre a le publică.

Până atunci, noi ne-am socoti fericiți dacă acest articol, cu toată imperfecția lui, dacă actele ce reproducem, doveditoare de o prigonire înverșunată de mai multe veacuri a claselor de jos de către clasele de sus, ar deșteptă în inima acestora sentimente de omenire și de dreptate, dacă ele s'ar pătrunde de trebuința de a înfrăți deosebitele clase ale societății, de a le interesa pe toate deopotrivă la apărarea și fericirea patriei comune, și aceasta luminând și ridicând poziția soțială a claselor de jos, dându-le drepturi deopotrivă

¹ Aluzie la războiul între Ruși și Turci, care s'a terminat cu pacea dela Adrianopol (1828), după care a urmat regimul Regulamentului Organic (1832 înainte). Articolul e scris pe la 1845—46.

și îmbunătățind mult starea lor materială. Căci vai de acele nații unde un mic număr de cetățeni își întemeiază puterea și fericirea lor pe 'robirea gloatelor. Ele pier!

DIN „ISTORIA LUI MIHAIU VITEAZUL“

„Istoria Românilor sub Mihaiu Viteazul“ este lucrarea de căpetenie a lui Bălcescu.

La început e o introducere, în care își propune a face un tablou sumar al istoriei Românilor și o privire filozofică asupra principiilor ce trebuie să călăuzească națiunea noastră în drumul spre reorganizare, dar n'a putut s'o termine și unele puncte sunt atinse foarte pe scurt sau numai indicate. Lucrarea e împărțită în șase cărți, a șasea neîncepută și a cincea neterminată: I. Libertatea națională; venirea la tron a lui Mihaiu și primele lupte. II. Călugărenii. III. Robirea țaranului: diferite războaie și așezământul. VI. Unitatea națională: luptele din Transilvania și Moldova, unirea temporară a țărilor. V. Mirislău: nenorocita luptă de acolo unde Mihaiu a fost învins.

Bălcescu a consultat peste 500 de opere și a voit să facă nu numai o lucrare științifică, dar și o lucrare națională. Iubirea de patrie și de libertate încălzește această operă, scrisă într'un stil plin de frumuseți și de energie. Povestește evenimentele așa ca să le facă interesante, dar nu se mulțumește cu aceasta, ci le judecă, cercând a păstra oarecare nepărtinire: precum laudă calitățile și faptele mari, așa critică defectele și greșelile.

Părți din această scriere s'a publicat în „Revista Română“ (1861—1863). Intreaga lucrare a publicat-o Academia sub îngrijirea lui Odobescu în 1878. Au urmat apoi alte edițiuni.

INCEPUTUL

Deschid sfânta carte unde se află înscrisă gloria României, ca să pun dinaintea ochilor fiilor ei câteva pagine din viața eroică a părinților lor. Volu arăta acele lupte uriașe pentru libertatea și unitatea națională, cu care Români, sub povața celui mai vestit și mai mare din Voevozii lor, încheiară veacul XVI.

Românii
sunt
Mihail Voevod Utejul.

- Cartea I
Libertatea Națională
1848 - 1849 - 1850 - 1851 - 1852 - 1853 - 1854 - 1855 - 1856 - 1857 - 1858 - 1859 - 1860 - 1861 - 1862 - 1863 - 1864 - 1865 - 1866 - 1867 - 1868 - 1869 - 1870 - 1871 - 1872 - 1873 - 1874 - 1875 - 1876 - 1877 - 1878 - 1879 - 1880 - 1881 - 1882 - 1883 - 1884 - 1885 - 1886 - 1887 - 1888 - 1889 - 1890 - 1891 - 1892 - 1893 - 1894 - 1895 - 1896 - 1897 - 1898 - 1899 - 1900 - 1901 - 1902 - 1903 - 1904 - 1905 - 1906 - 1907 - 1908 - 1909 - 1910 - 1911 - 1912 - 1913 - 1914 - 1915 - 1916 - 1917 - 1918 - 1919 - 1920 - 1921 - 1922 - 1923 - 1924 - 1925 - 1926 - 1927 - 1928 - 1929 - 1930 - 1931 - 1932 - 1933 - 1934 - 1935 - 1936 - 1937 - 1938 - 1939 - 1940 - 1941 - 1942 - 1943 - 1944 - 1945 - 1946 - 1947 - 1948 - 1949 - 1950 - 1951 - 1952 - 1953 - 1954 - 1955 - 1956 - 1957 - 1958 - 1959 - 1960 - 1961 - 1962 - 1963 - 1964 - 1965 - 1966 - 1967 - 1968 - 1969 - 1970 - 1971 - 1972 - 1973 - 1974 - 1975 - 1976 - 1977 - 1978 - 1979 - 1980 - 1981 - 1982 - 1983 - 1984 - 1985 - 1986 - 1987 - 1988 - 1989 - 1990 - 1991 - 1992 - 1993 - 1994 - 1995 - 1996 - 1997 - 1998 - 1999 - 2000 - 2001 - 2002 - 2003 - 2004 - 2005 - 2006 - 2007 - 2008 - 2009 - 2010 - 2011 - 2012 - 2013 - 2014 - 2015 - 2016 - 2017 - 2018 - 2019 - 2020 - 2021 - 2022 - 2023 - 2024 - 2025 - 2026 - 2027 - 2028 - 2029 - 2030 - 2031 - 2032 - 2033 - 2034 - 2035 - 2036 - 2037 - 2038 - 2039 - 2040 - 2041 - 2042 - 2043 - 2044 - 2045 - 2046 - 2047 - 2048 - 2049 - 2050 - 2051 - 2052 - 2053 - 2054 - 2055 - 2056 - 2057 - 2058 - 2059 - 2060 - 2061 - 2062 - 2063 - 2064 - 2065 - 2066 - 2067 - 2068 - 2069 - 2070 - 2071 - 2072 - 2073 - 2074 - 2075 - 2076 - 2077 - 2078 - 2079 - 2080 - 2081 - 2082 - 2083 - 2084 - 2085 - 2086 - 2087 - 2088 - 2089 - 2090 - 2091 - 2092 - 2093 - 2094 - 2095 - 2096 - 2097 - 2098 - 2099 - 2100

Doșd sânta carterunde se află în
terea gloriei Românilor, ca să pună în
ter ochilor fâclor ei înțeva pagine din
viata eroică a părinților lor. Voi arăta
acele lupte urșire pentru libertatea și uni-
tatea națională în care Români
sunt popor și aluzi mai vestit și mai
mare din eroilor lor în țări veșit
și XIV / Povestirea mea va cuprinde
numai opt ani (1595 - 1601) dar
istoria Românilor - ce mai bogată
și fapte vitejose - nu poate înțeva
deșertire către patrie - timpuri de
acuzare aminte glorioasă - timpuri de
vrednic și deșertire! Cînd părinții
noștri vrednic și sublim înconștient pe
cîmpul patriei lor cînd de la înțevit lor
sunt înțevit sau cînd înțevit.

Autograf al lui Bălcescu
(manuscris No. 77 din colecția Academiei)

Povestirea mea va cuprinde numai opt ani, 1593-1601, dar anii din istoria Românilor, cei mai avuți în fapte vitejești, în exemple minunate de jertfire către Patrie. Timpuri de aducere aminte glorioasă! timpuri de credință și de jertfire! când părinții noștri, credincioși sublimi, îngenunchiau pe câmpul bătăliilor, cerând dela Dumnezeu laurii biruinței sau cununa martirilor, și astfel îmbărbătați, ei năvăliau unul împotriva a zece în mijlocul vrășmașilor, și Dumnezeu le da biruința, căci el a lăsat libertatea pentru popoare și cei ce se luptă pentru libertate, se luptă pentru Dumnezeu!

Moștenitori ai drepturilor, pentru păstrarea cărora părinții noștri s'au luptat atâta în veacurile trecute, fie ca aducerea aminte a acelor timpuri eroice, să deștepte în noi simțământul datorinței ce avem d'a mări pentru viitorime această prețioasă moștenire.

BĂTĂLIA DELA CĂLUGĂRENI

Drumul care merge dela Giurgiu spre București trece printr'o câmpie șeasă și deschisă, afară numai dintr'un loc, două poștii departe de această capitală, unde el se află strâns și închis între niște dealuri păduroase. Intre aceste dealuri este o vale, largă numai de un pătrat de milă, acoperită de crâng, pe care gârla Neajlovului o îneacă și pâraele ce se scurg din dealuri o prefac într'o baltă plină de nomol și mocirlă. Drumul acolo trece în lungul acelei văi, parte pe o șosea de de pământ, parte pe un pod de lemn, cari amândouă sunt așa de strâmte, încât d'abia poate cuprinde un car lărgimea lor. Această strâmtoare, pe care locuitorii

o numesc *Vadul Călugărenilor*, fu aleasă de Mihalu-Vodă spre a sluji de Termopile Românilor. Astăzi acea vale se află întocmai cum o descriu analiștii acelor

Portretul lui Mihaiu
(litografie găsită la Lipsca)

timpuri. Nici un monument nu ne arată că acolo fu lupta cea crâncenă pentru libertate. Atât suntem de ne-

simțitori la gloria națională. Românul trece acum prin aceste locuri sfinte, fără ca nimic să-i aducă aminte că pământul ce calcă e frământat cu sângele părinților săi și acoperă oasele vitejilor...

Mihaiu-Vodă voi a se folosi de poziția și de strâmtoarea Vadului Călugărenilor, în care nu se putea destinde un front mai mult de doisprezece oameni, ca să facă mulțimea Turcilor nefolositoare, și ca să se poată astfel lupta cu puteri deopotrivă. Pentru aceea el tăbări acolo cu oștile sale, puind strajă în deosebite părți, ca să vadă de nu vor umbla Turcii a trece printr'alt loc. Dar Sinan voind a înainta spre București, eră nevoit a trece pe la Călugăreni, fiind acesta drumul cel mai scurt, temându-se, ca dând prin altă parte, să nu lase în urma sa un vrăjmaș așa de întreprinzător și îndrăzneț ca Mihaiu. Ingâmfarea sa și mulțimea oștilor sale îl făcea a crede că va birui lesne. Intr'adevăr armata lui eră, cum știm, de 180 mii ostași, mai mult decât de zece ori mai mare ca a lui Mihaiu-Vodă, care, cu toate ajutoarele ce primi din Moldova și Ardeal, d'abia se urcă la 16 mii oameni și 12 tunuri. Sinan poate nu bănuia că numărul creștinilor eră așa de mic, dar știa că armata lui e mult mai mare decât a lor.

- Deși puțini, ostaș creștini erau însă plini de foc și de dorința de a se măsură cu dușmanul. Exaltația și înfurierea soldaților crescū atât, încât, înțelegând că unii din căpitanii lor, cătând la mulțimea, puterea și rânduiala păgânilor, erau de părere a se trage înapoi, spre a nu primej cul unei zile gloria și re-
putația cu greu dobândite, începură a face multă larmă în tabără, strigând că în orice chip ei vor să încerce o bătaie, ca să scape odată, cum ziceau ei, prin prăpădirea oștirii dușmane, ce se află acum adunată toată la un loc, de acest războiu, și să sdrobească de tot

jugul nesuferitei tiranii turcești. Vrând nevrând, trebură și capil oștilor cu toții a se învoi de a aștepta acolo sosirea dușmanului.

După ce trecu Dunărea, marele vizir dete comanda avant-guardiei armatei lui Satârgi-Mehmet-Pașa și la arier-guardie orându-i pe Hasan-Pașa, beiler-beiul Rumeliei, iar pe beii Salonicului și Nicopolei îi însărcină cu paza și apărarea podului. Cele zece galere ce se urcaseră pe Dunăre până la Rusciuk fură descărcate de tot felul de arme și muniții, și primiră poruncă d'a rămâne pe loc spre a păzi podul. Apoi în 11 (21) August, Sinan porni cu toată armata sa spre București. În cea dintâiu noapte, Turcii conăciră într'un sat ruinat în dreptul Camurii, și a doua zi 12 (22) August, sosiră în capul Vadului Călugărenilor, trecând râul Salcea pe trei poduri. Călărimea ușoară, care manevră la avant-posturi, înaintă până la intrarea strămtorii, și sta acolo, odihnindu-și și pascăndu-și caii, când un nor mare de pulbere îi vădi apropierea Românilor. Ea fu îndată izbită cu putere și fugi înspălmântată până în tabără. Spahiii înaintară spre a sprijini năvălirea călărimii române, până când să apuce vizirul să-și pună armata în orânduială. Sinan se uită plin de mirare la puținul număr al creștinilor cari cutezau să aștepte și încă să izbească o armată așa de numeroasă. Cu toate acestea, nedisprețuind pe vrășmașii săi și temându-se de vre-o cursă, el îngrijă de tot ce-i putea fi spre folos. Pentru aceea porunci beiler-beiului Rumeliei a înainta spre stânga cu oștile sale și cu șapte tunuri și a merge drept către ai noștri, în vreme ce el însuși în capul spahiilor, urmând după artilerie, puse, în lipsă de pod, de aruncă scânduri peste mocirla de lângă pădure ce aveă dinaintea sa, spre a o putea trece. De altă parte Segban-Bași cu douăsprezece mii ianiceri, se așeză în pădure, coprinzând posturile cele ma-

importante ; și, urcând douăsprezece tunuri mari într'un deal înalt, le îndreptă spre armia noastră și începù a tună asupra-i.

În această întocmire puternică și îngrozitoare înaintând Turcii, ai noștri începură a se trage înapoi mai la strâmtoare, dar cu multă rânduială și luptându-se neîncetat. Pedestrimea însă, strânsă în urmă prea de aproape de Turci, fu respinsă în pădure și dete înapoi în lungul strâmătorii mai iute și cu oarecare neorânduială, dar fără a încercă vre-o pierdere simțitoare.

Eră atunci pe la 3 sau 4 ceasuri după amiază, și Turcii, mulțumiți că au împlins înapoi năvălirea creștinilor, nu îndrăsniră a înaintă mai mulți în acea strâmtoare necunoscută, unde îi puteă așteptă vre-o cursă. Vizirul își așeză corturile într'o poziție foarte bună și pe o înălțime la intrarea strâmătorii, fiind oștile armate și având toată noaptea masalalele aprinse la câte patru colțuri ale taberei.

Mihaiu-Vodă luase poziție dincolo de râu pe o înălțime, două mile de tabăra turcească, ocupând strâmtoarea despre București. Astfel armatele protivnice se aflau așezate pe două înălțimi, față în față, fiind despărțite numai de pădurea din vale ce nu le opriă a se vedea. Românii aveau înaintea lor o turmă de bivoli cu steaguri și toată tabăra lor eră plină de focuri mari, în mijlocul cărora petrecură toată noaptea aceea, viermuind și mișcându-se necurmat, cântând, chiuind și hăulind, după natura lor veselă în mijlocul nevoilor și supărând și hărțuind pe Turci cu numeroase avantposturi.

Ambele armate așteptară astfel ziua cu nerăbdare și cu acea neodihnă ce simt oștile în ajunul unei mari bătălii. Turcii îngâmfați de mica izbândă ce dobândise, aveau de sigur credința că a doua zi se va vedea triumful Islamismului prin zdrobirea lui Mihaiu și

armatei lui. Ai noștri se pregăteau a apăra cu bărbăție acea strâmtoare, care eră cheia țării lor și a Europei creștine. Ei știau cât sunt de puțini pe lângă dușmani, dar, credincioși înfocați, inima lor ardea de dorința de a-și da viața pentru patrie și lege și de a merita cununa martirilor.

În sfârșit soarele veni să umineze această zi de Miercuri 13 (23) August, menită a fi briliantul cel mai strălucit al coroanei gloriei românești. Înaintea zorilor încă, Mihaiu-Vodă trimise o seamă de pedestrime cu puști, de se așeză la intrarea pădurii și își puse tunurile într'o bună poziție pe o înălțime. În vremea aceea, Turcii își luau poziție în preajma podului de ceea parte. Sfârșindu-și pregătirile, Mihaiu își înălță împreună cu ostașii săi rugăciunile către Dumnezeu. Apoi, îndreptându-se către dâșii, le zise „să-și aducă aminte de vechia lor viteză, căci ocazia de acum e frumoasă și de o vor pierde, anevoie o vor mai căpăta... Turcii, le zicea el, sunt uimiți de atâtea pierderi; cetățile lor din toate părțile sunt coprinse; din câte capete au avut armatele lor, numai unul a rămas care mai îndrăznește a ține frunte creștinilor, că cu dâșul au a se luptă și gloria d'a-l birui va fi foarte mare. Mulțimea vrășmașilor nu trebuie să-i sperie, de vreme ce Sinan a lăsat cele mai bune oști ale sale în garnizoane prin cetăți și a adus cu dâșul numai oameni cari vor aduce mai mult sgomot decât vătămare. Pe lângă aceasta locul de bătaie nu putea fi mai bine ales, de oarece mulțimea lor aci le este nefolositoare. El le zise încă să-și aducă aminte de cruzimea vrășmașului care nu iartă niciodată pe cei biruiți, cu atât mai mult pe cei ce s'au revoltat; că nu este destul că a scuturat jugul robiei, că a învins vechile legături cu împăratul și că s'a pus sub o putere ardeleană, dacă printr'o faptă strălucită ei nu

„vor căută a întemeia această vrednică hotărâre; că a
 „venit vremea a se luptă puternic pentru libertate, iară
 „mai cu seamă pentru cinstea legii, ca să dovedească
 „Turcilor, că de le-au călcat ei mai nainte patria a
 „fost numai din pricina neunirii lor; dar că acum,
 „când toate puterile vecine stau în bună înțelegere îm-
 „preună, trebuie a dobândi prin unire ceea ce au pier-
 „dut prin zavistie și împerecheri, și a goni pe acești
 „cruzi tirani dincolo de strâmtoarea lor, de Dardanele;
 „că toți vecinii și-au făcut datoria lor, când bătându-i,
 „când gonindu-i din cele mai bune cetăți ale lor, ast-
 „fel în cât ei prăpădiră cea mai bună parte din acea
 „armie ce Sinan dusesese în Ungaria“. În sfârșit, încheie
 zicându-le „că acum pot și Românii dobândi o aseme-
 „nea glorie, căci toate dovedesc că vor avea aceiași
 „norocire“.

Apoi Domnul se îndreptă către oastea ungurească
 aducându-i aminte că ea e depozitară a vechei vitejii
 ungurești.

Astfel vorbi Mihaiu, neînspăimântatul voevod, și ostași,
 inimați foarte împotriva Turcilor, învâpăiați și de
 aceste cuvinte, dar geloși încă mai mult d'a eclipsa
 printr'o biruință strălucită toate glorioasele biruințe ale
 vecinilor, răspund învârtind în mână paloșele și lăncile,
 și, prin strigări mari de-o războinică veselie, cer
 dela Domnul lor ca să-i ducă îndată către dușmani.

Atunci Mihaiu, plin de încredere în energia armatei
 sale, trece podul în capul a 8000 de ostași și se lasă
 cu furie asupra Osmanlâilor, în vreme ce focul iute și
 bine ținut al pușcașilor din pădure și al tunurilor pus-
 tiește armata turcească, doborând la pământ lume
 multă. Câteva cete de Turci se încearcă a stânjeni
 năvălirea Românilor; dar în zadar, căci aceștia, ini-
 mându-se, îmblindu-se unii pe alții, îi izbesc cu atâta
 furie, încât, cu toată minunata poziție a Turcilor pră-

vălindu-i, ei ajunseră până la cele dintâiu corturi ale taberei lor. Vrășmașli, ajutați de poziție, de numărul lor și de machinele lor de războiu, își vin curând în sine și încep a se lupta cu tărie. Patru pași, Satârghi Mahomet, Haider, Husein și Mustafa, cu o armată însemnată compusă din oștile Siriei și de Ianiceri, aleargă în ajutorul cetelor ce se luptau, sprijină cu putere năvălirea Românilor, trec podul, și lupta cea mai înverșunată începe atunci din toate punctele.

Astfel, întinsă peste toată fruntea armatelor, țină bătaea mai multe ceasuri, până când Sinan, disperat de puținul spor ce a dobândit până atunci, își înglotește oștile pe lângă sine, strânge pe toți pașii și căpeteniile, îi inimează, și în capul unei coloane îngrozitoare ei fac o năvală mare și izbutesc a împinge pe ai noștri cu un pătrar de milă înapoi și chiar până în tabăra lor, luându-le și artileria.

Mihaiu, fără a pierde inima de această neizbândă, își culese puterile și din nou dete năvală asupra Turcilor, tăind și omorând dintr'înșii. Indărătnicul voinic Albert Kiraly izbutește a lua înapoi două tunuri. Dar vrășmașul se bate cu inimă, își împropătează des oștile sale, ceea ce nu pot face ai noștri, și îi respinge; de trei ori Români împinseră și prăvăliră pe Turci, și de trei ori fură respinși înapoi.

Astfel urmă lupta cu noroc schimbăcios dela răsăritul soarelui până către două ceasuri înaintea apusului, biruitorii rămânând adesea biruiți și biruții biruitori. „Turcii, spun analiștii contimporani, se luptau ajuto-rați de mulțime și de număr, Români de tărie și îndrăsneală“. În sfârșit, furia îmbărbătând de o potrivă pe unii ca și pe alții, biruința sta să rămână numărului, și mica oaste românească, împovărată de mulțimea vrășmașilor, trăsniță de numeroasa lor artilerie, este nevoită a da îndărăt. Retragerea lor însă e fru-

moasă și strategică. Spre a nu se lăsa a fi ocolită de Turci, spartă și risipită, ea se întocmește în figura unui colț (cuneum) și, aruncând astfel de toate laturile focuri asupra vrășmașului, se retrage înapoi cu înțelul, luptându-se neîncetat; această retragere e o minune de vitejie, de sânge rece și de eroism. Stolurile nenumărate ale călăreților turci în zadar se aruncă asupra laturilor acestui triunghi, cătând a-l sparge: silințele lor, fără a-l vătăma întru nimic, se zdrobesc de dânsul ca de o stâncă de piatră. Strâmtoarea locului de bătălie, pădurile și dealurile favorizau înapoierea Românilor și zăticniau mișcările și silințele lor de a-i înconjura de toate părțile. Dar era de temut ca vrășmașii să nu izbutească a scoate pe ai noștri din strâmtoare și să-i împingă în câmpie, unde i-ar fi zdrobit cu numărul lor.

Soarele acum cătă spre sfințit; Români se luptase cu eroism, dar, osteniți de o luptă lungă și nepotivită ei se plecară numărului celui prea covârșitor al dușmanului; bătălia se putea privi acum ca pierdută de dânsii, dacă vre-o împrejurare nu-i va ajuta și o soartă mai blândă nu le va mai străluci. Mihaiu însă, ca totdeauna liniștit și trufaș în primejdie, mai avea încă o sperare; el trimesese de dimineață să cheme lângă dânsul o ceată de pedestrime ce se află departe de, tabără... Sosi-va ea oare la vreme?... De dânsa spânzură soarta bătăliei.

Sta să apună soarele după orizon, când vestea că ajutorul așteptat a sosit vărsă sperarea izbândeii și un curaj nou în inima acelei mâni de voinici Români, care ca niște smei se luptau, trăgându-se în fața nenumăratelor gloate ale unui dușman învingător. A est ajutor însă, ce ai noștri și-l închipuiau tare, nu era de cât o ceată de 300 pedestrași din Ardeal cu puști. Mihaiu fără a pierde vreme, cătă a se folosi de acest

neînsemnat ajutor și de reîmbărbătarea oștilor sale, ca să smulgă biruința dela vrășmași. El își preumblă privirea pe câmpul bătăliei, vede mișcările Turcilor și după dănsule își pregătește pe ale sale. Sinan-Pașa, văzând retragerea Românilor, luase inimă și vrea a-i desface și a-i deschiră de tot. Spre acest sfârșit, în capul rezervei sale el umblă să treacă podul spre a izbi pe ai noștri, în vreme ce Hasan-Pașa cu Mihnea-Vodă, din porunca lui, alergau prin pădure să-i lovească pe la spate. Mihaiu atunci se așeză cu ceata de curând sosită la capul podului spre a întâmpina pe Sinan, trimite pe căpitanul Cocea cu 200 Unguri și alți atâția Cazaci pedestri, ca să ia pe vrășmași pe la spate, și Albert Kiraly așeză cele două tunuri, ce le redobândise dela Turci, într'o bună poziție și stă gata a trăsni pe vrășmași, de vor îndrăzni a trece podul.

Sfârșind aceste pregătiri, Mihaiu cugetă în inima sa că împrejurarea cere neaparat vre-o faptă eroică spre a descurajă pe Turci și îmbărbăta pe ai săi. El hotărăște atunci a se jertfi ca altădată și a cumpăra biruința cu primejdia vieții sale. Ridicând ochii către cer, mărinimosul Domn chiamă în ajutoru-i protecția mântuitoare a zeului armatelor, smulge o secure ostășească dela un soldat, se aruncă în coloana vrășmașe ce-l amenință mai de aproape, doboară pe toți ce se încearcă a-l sta împotriva, ajunge pe Caraiman-Pașa, îi sboară capul, izbește și pe alte capete din vrășmaș, și, făcând minuni de vitejie, se întoarce la ai săi plin de trofee și fără de a fi rănit. Această faptă eroică înflorește pe Turci de spaimă, iar pe creștini îi însuflețește și-i aprinde de acel eroic entuziasm, izvor bogat de fapte minunate. Și cum n'ar fi crezut ei că pot face minuni cu un astfel de general și cu asemenea exemple ce le dă!

Sinan, văzând aceasta, spre a da curaj la ai săi, ia

Mihaiu în lupta dela Călugăreni
(stampă din colecțiunea Academiei)

ofensivă și trece podul. Dar deodată se vede oprit în față de Mihaiu ca de un zid de piatră tare, în dos izbit cu o furie înfocată de căpitanul Cocea și în coastă trăznit de tunurile așezate pe deal de Albert Kiraly, care bătând în mulțimea îndesată a Turcilor, le găurește rândurile și pustiește toată aripa dreaptă. Îndărătnicul vizir, fără de a-și pierde cumpătul, izbutește a-și întocmi oștile în rândueală; dar o izbire nouă a lui Mihaiu, în fruntea armiei, pustirile furioase ale lui Cocea de dinapoi, ferbintele și ucigătorul foc al tunurilor lui Kiraly zdrobesc iar această rândueală; și Turcii, minunați de îndrăzneala cu care Români, ce-i priviau ca biruiți, îi izbesc acum, încep a fugi răzlețiți. Satârgi-Mahomet-Pașa, trăgându-se înapoi fu rănit și îndată, schimbând retragerea în fugă, dete cel dintâiu semnalul neorânduiei, și toată armia musulmană se întoarse în răsipă spre baltă, lăsându-și coastele și spetele expuse loviturilor noastre. În zadar ianicerii se țin semetri împotriva alor noștri și caută a le răspunde cu focurile lor, căci celelalte cete spaimântate de aceste izbiri împreunate la care nu se așteptau, răschirându se îi întorc și pe dânșii înapoi. În zadar Sinan muștră pe ostașii ce fugiau, acum cu cuvinte ocărătoare, acum bătându-i cu măciuca sa înfierată (massa ferata), silind în tot chipul a-i pune în rândueală și a-i întoarce le bătaie. Glasul și autoritatea lui sunt nesocotite, și nici o putere omenească nu mai poate opri în loc valurile zgomotoase ale fugarilor, care se prăvăliau cu furie și repede spre pod, cătându-și mântuirea în trecerea lui.

La capul acestui pod stau îmbulzite în neorânduială artileria, cavaleria, pedestrirea, împingându-se de a trece care de care mai înainte; dar, văzând că toți nu pot încăpea pe dânșul, mulți din Turci fură siliți a se arunca în baltă, unde își aflară moartea. Intre aceștia

erau și pașii Haider, beiler-beiul de Sivas (Capadocia) Husein, beiul Nicopolei, și Mustafa, feciorul lui Aias-Pașa. Ei se cufundară în mocirlă, unde fură uciși și primiră, cum zice un analist turc, cununa martirilor de la ghiauri. Bătrânul Sinan însuși, târât de ai săi și în graba fugii sale, fu călcat în picioarele cailor și apoi, împuns de sulița unui ostaș român, căzî călare de pe pod în baltă cu atâta repeziciune încât, izbindu-se de pod, își pierdî chlulaful și feregeaua și cei doi dinți, ce singuri mai aveă în gura lui. El eră p'aci să piară sau să cază în mâinile Românilor, dacă, din norocirea lui, un voinic soldat d'n oștile Rumellei, anume Hassan, nu s'ar fi aruncat după dânsul ca să-l scape, și, lăsându-i calul inomolit în lut, pe umeri îl scoase de acolo și-l duse în tabără. De atunci, acel soldat se numi *Deli-Hasan-Batakgi* și ajunsse căpitan al deliilor lui Cogia-Murat-Pașa.

Vestea morții vizirului se împrăștiă între Turci și cei ce se mai împotriveau deteră și ei dâsul. Români, cu furia lor obișnuită și electrizată încă prin izbândă, îi goniră dinaintea lor ca pe niște turme de vite până îi vâriră în tabăra lor. Hasan-Pașa și Mihnea-Vodă, ce veniau să înconjure pe ai noștri, aflând că Sinan a pleșit și oastea lui e biruită, se trag îndărăt spre tabără.

Intr'acel minut Mihailu, precum odinioară semi zeii cântați de nemuritorul Omer, aleargă într'o parte și într'alta prin tabăra turcească, căutând pe Sinan, când văzând de departe pe Hasan-Pașa, se luă după dânsul strigându-i să stea, de e viteaz, să se lupte cu dânsul piept la piept și când de când eră să l ajungă cu paloșul; dar Hasan fugi înspăimântat și nu se putea ține pe picioare de groază. El merse de-și ascunse rușinea într'un crâng spinos, de unde d'abiă a doua zi cuteză a ieși la ai săi.

Noaptea opri măcelărirea armatei musulmane și o păzi d'a fi cu totul zdrobită și risipită.

Românii se întoarseră triumfători în tabăra lor, în-

Un portret al lui Mihail, aflat în hârtiile lui Bălcescu
(publ. în „Revista română“ 1861)

cărcați cu prăzi bogate. Pe lângă tunurile lor, ce și le redobândise, alte tunuri mari d'ale dușmanilor, cai mulți și mai multe steaguri, între care și steagul cel

verde și sfânt al proorocului, fură trofeele acestei strălucite zile. Trei mii Turci zăceau în câmpul bătăliei. Pierderea Românilor încă eră simțitoare, căci Turcii se apăraseră cu curaj. Apele Neajlovului se roșiseră de sângele vărsat în acea zi.

Spre a odihni sufletul cititorului de aceste scene sângeroase istoriograful contemporan Walter ne povestește aci o anecdotă interesantă. El zice că, în toată această expediție a Românilor împotriva Turcilor, doi cerbi domestici însoțiră pe Mihaiu-Vodă, și, chiar în vremea bătăliei dela Călugăreni, sub focul și vuetul tunurilor și ale bombelor, ei ședeau neclintit lângă cortul lui, însă, omorându se unul dintr'ânșii, cellalt de durere merse de se ascunse în pădure.

Astfel fu acea vrednică de o neștearsă aducere a-minte zi de bătaie dela Călugăreni, în care Români scriseră cu sabie și cu sânge pagina cea mai strălucită din analele lor. De zece ori mai puțin numeroși decât dușmanii, ei câștigară asupra-le o biruință strălucită și avură gloria de a învinge un general până atunci încă neînvincs. Munteni, Moldoveni și Ardeleni, soldați și căpitani se luptară toți ca niște eroi. Dar cinstea cea mai mare a biruinței se cuvîne cu tot dreptul viteazului Domn. Prin întocmirile sale cele ingenioase, prin sângele rece și neînspăimântarea sa, și prin primejdia în care își puse el viața, el asigură biruința. Intr'această bătălie, ca în multe altele, nu știm de ce a ne minună mai mult în acest mare bărbat: de geniul său de general or de vitejia lui de soldat. Intr'adevăr, toate operațiile acestei bătălii dovedesc din partea lui Mihaiu și a Românilor o artă militară înaintată care cu tot dreptul poate minună pe toți câți cunosc starea de pruncie în care se află în acel timp această artă în toată Europa.

Dacă cu această biruință nu se sfârși atunci campa-

nia, ea contribui însă mult în urmă la săvârșirea ei, căci demoraliză într'atât pe Turci încât, când creștinii luară mai târziu iarăși ofensiva, Turcii nu mai îndrăzneau, a se mai măsură cu dânșii și nu se crezură în siguranță decât puind cât mai în grabă Dunărea între dânșii și îngrozitorii lor vrășmași.

INTRAREA LUI MIHAIU ÎN ALBA-IULIA

Intr'aceea Mihaiu-Vodă, ridicându-și tabăra dela Sibiu, înaintă cu încetul spre Alba-Iulia. Prin toate orașele pe unde trecu prin cale, locuitorii alergau înaintea-i cu daruri, trăgând puști în semn de veselie și primindu-l cu mare dragoste și entuziasm. Apropiindu-se de Alba, locuitorii orașului și ai județului îl întâmpinară cale de o leghe înainte cu multă cinste și daruri. În capul lor eră episcopul catolic Dimitrie Naprazdi, înconjurat de clerul său. El felicită în numele poporului pe Domn de sosirea sa, jurându-i tot felul de fericiți, o domnie veșnică asupra țării Ardealului ce el dobândise cu sabia, o viață îndelungată și izbânzi multe care să se adauge unele peste altele. În aceeași zi, Luni 1 Noembrie (s. n.) Mihaiu-Vodă intră cu mare pompă în capitala Ardealului. Dorința ce adesea aveă d'a face întipărire asupra popoarelor printr'o strălucită priveliște adăogindu-se la vesela îmbătare a unei izbânzi de atâta vreme dorită, făcù pe Mihaiu de puse în această intrare triumfală o podoabă neauzită în părțile noastre. Intrarea s'a făcut prin poarta Sfântului George. Dela această poartă până la palatul domnesc sta înșirați ostașii de ambe părțile căei, în mai multe rânduri, în dósul cărora se grămădise mii de mii de

Intrarea lui Mihaiu în Alba-Iulia
(tablou de pictorul Lecca)

popor. Înainte veniă episcopul și clerul său, corporațiile orașului, apoi o bandă de muzică, care se compunea din opt trâmbițe ce cu multă armonie modulau sunetele lor, de atâtea tobe de oțel de pe obiceiul turcesc, de un bun număr de flaute și fluere. În urma acestei orhestre veniă Mihaiu călare pe un măreț cal alb. Opt copii de casă, investiți cu mare eleganță, înconjurau calul domnului.

Mihaiu purtă pe cap un calpac unguresc împodobit cu o fulie neagră de pene de cocor, legată cu o copcă de aur; o mantie lungă albă de mătase țesută cu fir, având pe de laturi țesuți vulturi de aur; o tunică albă de aceeași materie; lungi ciorapi de mătase albi, cusuți cu pietre scumpe și cisme de saftian galben; de brâu atârnă o pală de Taban împodobit cu aur și rubine.

O ceată de zece lăutari urmă îndată după Domn, cântând cântece naționale. Opt seizi duceau de frâu opt cai acoperiți cu șeile prețioase, lucrate în aur și în argint și împodobiți la cap cu pene mari. Apoi veniă o mulțime de boieri și ofițeri străluciți, toți călări, și o numeroasă trupă de soldați. Lângă Domn se purtau steagurile lui Andreiu Batori, luate în bătălia dela Sibiu. Ele eră desfăcute și plecate spre pământ în semn că Ardealul este supus.

Astfel în mijlocul concertului trâmbițelor tobelor și altor instrumente, în sunetul clopotelor și în vuetul tunurilor, cu care se unia strigările de bucurie ale poporului, intră Mihaiu în capitala Ardealului și trase la palatul domnesc. În cale, pân' a nu ajunge la acest palat, Mihaiu spun că se îndreptă către un nobil ungar Ștefan Bodoni, ce căzuse prins în bătălia dela Sibiu și-l întrebă unde ar fi mai bine să tragă. „Fără îndoială, zise Bodoni, în palatul prințului Andreiu“. La care vorbe Mihaiu răspunse: „Ce, nu sunt eu încă bi-

ruitor?“ mirându-se că încă se da numele lui Andreiu unui palat, care acum erà cu drept cuvânt al său. Toată ostășimea se împărți în liniște și cu orânduială prin ospătării și case publice, fără a face nici o pagubă sau vătămare locuitorilor. Nimeni n'ar fi îndrăznit a face vreun rău, știind pe strașnicul Domn acolo.

Exemplul Albanilor fu urmat de locuitorii tuturilor orașelor țării cari se grăbiră a trimite deputații la Mihaiu spre a-i aduce închinăciunile și credința lor și a cere mila și ocrotirea lui. Cetatea Clușului la cea dintâiu somație ce i se făcu, se închină în 4 Noembrie și primi în garnizoană 1000 soldați sub comanda banului Mihalcea. Mihaiu porni 3000 de soldați spre a aduce la supunere toată țara de jos, și într'aceeași vreme scoase un decret deosebit, prin care făgăduia mila și iertarca sa la toți deopotrivă, de orice treaptă ar fi, cari vor depune armele și vor ascultă de dânsul și de slujbașii săi. El obșii acest decret în toate părțile prin obișnuții curieri. Astfel toată țara Ardealului până la Solnocul din acest ținut, erà acum supusă lui Mihaiu, deosebit numai de cetățile Husta și Uiuara. Mihaiu începù a purtă titlul următor: „Mihaiu voevodul Țării „Românești, al sântitei maiestăți cesarocrăești consiliar „și locușitor asupra Ardealului și oastei Maiestăței „sale dincoace de Ardeal și de părțile lui supuse că- „pitan“.

Știrea biruinței lui asupra cardinalului fiind îndată dusă prin scrisori la împăratul Rudolf, acesta se bucură foarte mult și o vesti întregii împărății, dând lui Mihaiu cele mai mărețe laude. Toată lumea erà acum plină de numele lui Mihaiu-Vodă și minunată de repezile lui izbânzi. Prin vitejia lui, pustiirile Turcilor și Tătarilor fusese stăvilite și creștinii trăiau liniștiți sub apărarea sabiei sale pururea învingătoare. Acum tot el, pedepsind pe rebeli și împăcând turburările popoare-

lor, da în mâinile cesarului *cheile Daciilor*. Nimic nu mai lipsia gloriei lui și, de pe spusa istoricului Bissellu, lui i se aplică, în mintea națiilor creștine, vechea cântare de b'ruință a bisericii, în care se proslăvește, ca biruitor al tuturilor celor răi sântul patron al vitejilor și mai cu osebire al lui Mihaiu, cerescul voevod și Archanghel Mihail.

DUPĂ LUPTA DELA MIRĂSLĂU

Mihaiu, obosit, plin de grijă și de întristare, cu puținii oameni ce-l însoțiau, lăsând de laturi Sibiiul, merse la Făgăraș unde avea în cetate femeia și multe lucruri prețioase ale lui. Aci se apucă să-și adune rămășițele spăimântate ale oștirii sale, cari alergau căutând scăpare în acest loc sigur. Printre acești ostași se arată și Baba Novac, rănit, cu părul și barba arse, cu fața smolită de pulberea sângeroasă a bătăliei, căci își făcuse cum se cade datoria lui în ziua luptei, îndeplinind totdeodată și slujha unui căpitan prevăzător și a unui voinic soldat. Infățișându-se el dinaintea Domnului său, îi zise suspinând și întristat: „Suntem biruiți și înfrânți, Doamne, mai mult de împotrivnicul nostru noroc decât de armele dușmanului; și, pentru ca el să nu rămână cu totul mângâlat prin moartea ta, încalecă-ți calul și mântuește-te trecând în Țara Românească. Acest loc nu este atât de sigur cât să nu poată fi luat de b'ruitorul Bașta, care mereu gonește răspânditele rămășițe ale ticătel noastre oștiri. Și într'adevăr, să mă crezi, că ași fi voit mai bine să rămân mort printre atâți viteji soldați, uciși în bătălie, decât fugind să mai trăiesc după o pierdere atât de nenorocită și vrednică de lacrimi, de n'aș fi dorit a îngriji încă de siguranța ta și a te sluji până la cel

„din urmă suspin. Fugi dar, cu ce ai mai scump, căci
 „dușmanii peste puțin vor sosi aici, vor împresură a-
 „ceastă cetățue, și atunci îți va fi peste putință să scapi.
 „Eu însă voi rămâne aci, spre a adună pe nenoro-
 „ciții risipiți, și voi sta până la moarte împotriva duș-
 „manilor noștri“.

Mihaiu iubiă și stimă foarte mult pe bătrânul său general Baba-Novac, și hotărî a urmă po viața lui. Deși Baba-Novac stăruia ca să rămână cu câțiva soldați spre apărarea acelei cetățui și a ținea în loc pe dușmani, până să apuce Mihaiu să scape, voind astfel a-și jerfi viața pentru mântuirea stăpânului său, dar Mihaiu nici într'un chip nu voi să plece fără dânsul. Deci, împreună intrară în țara Bârsei la 23 Septembrie și tăbărâră la Codlea. Aci Mihaiu întâmpină trupele ce, de pe porunca lu', îi aduceă fiul său Pătrașcu din Țara Românească și cele ce i venise în ajutor din Moldova.

DEPARTE DE PATRIE

Aceste rânduri în cari vibrează cel mai cald patriotism și cea mai puternică iubire de libertate au fost găsite pentru foile lui Bălcescu și publicate de Odobescu în prefața ediției a II-a : 1887.

Minutele în care scriu sunt pline de amar și întristare. Pe când Europa întreagă se pregătiă a saluta triumful libertății, eroica Franță, dela care ca totdeauna se așteptă semnalul, Franța, prin fatalitate și prin neunirea fiilor săi, cade gemând în neputință sub un jug umilitor. Fiii fără de legii triumfează în toate părțile și întemeiază spurcata lor tiranie. Sufletele generoase zdrobite și rănite de moarte văd apuind din vedere lor ziua mântuirii. Insu-mi eu, cu inima sfâșiată de durere, mă lupt cu o boală crudă și neîmblânzită, caut a câștigă timp asupra-i și a o întrece în iuțeală

ca să pot lăsa fraților mei aceste pagine din viața părinților noștri și cad sleit de putere, mistuit prin silințele ce fac.

Cu toate aceste temeieri de descurajare, sufletu-mi te slăvește încă, înzeită libertate ; și, de și oamenii sângiurilor au învelit cu maramă neagră dulce fața ta, crede că va veni ziua fericită, ziua izbândirii, când omenirea întreagă se va scula spre a sfâșiă acest văl și dușmanii tăi se vor împetri la vederea soarelui tău de lumină ; atunci nu va mai fi nici om rob, nici nație roabă, nici om stăpân pe altul, ci domnirea *Dreptății și Frăției*.

Aceste cuvinte, ce odată am dat de deviză nației mele, vor domni lumea ; atunci așteptarea, visarea vieții mele se va împlini, atunci toți Românii vor fi una, liberi și frați ! Vai ! nu voiu avea noroc a vedea această zi, deși eu asemenea am muncit și am pălmit pentru dreptate și cel din urmă al meu cuvânt va fi încă un imn ție, țara mea mult dragă !

COSTACHE NEGRUZZI

1808—1868

Născut în Iași, Negruzzi își începî învățătura grecește cu unul din dascălii greci mai cu renume pe atunci în Iași, iar românește învătă singur pe o carte a lui Petru Maior, precum însuși mărturisește într'un articol intitulat „Cum am învățat românește”, foarte interesant pentru detaliile ce dă asupra metodelor întrebuintate de profesorii din acea vreme.

Izbucnind revoluțiunea în 1821, fugi în Basarabia cu tatăl său. La Kișinău făcî cunoștință cu poetul rus Pușkin, care-i deșteptă gustul pentru literatură, și cu un emigrat francez, dela care luă lecțiuni de limba și literatura franceză.

Murind tatăl său, intră copist la visterie, începînd astfel viața politică, cum făceau toți fiii de boier pe atunci.

În acest timp publică câteva traduceri de poezii, câteva nuvele, cari făcură mult efect. Indemnat de scrierile patrioților

Costache Negruzzi

de peste munți, studiază istoria și dăte la lumină „Aprodul Purice“, ca un fel de protestare indirectă la adresa Domnului și boierilor din timpul său.

Ca deputat în obșteasca obișnuită adunare, instituită de Regulamentul Organic, ca funcționar superior și ca director al Teatrului, se arată pătruns de idei liberale și doritor de progres și-și dăte toate silințele pentru ca aceste idei să fie puse în practică.

Negruzzi nu luă parte la mișcarea din 1848 și mult timp rămase retras din afacerile statului, reintrând numai mai târziu ca judecător și apoi, sub domnia lui Cuza, ca director al departamentului finanțelor, ca deputat și ca episcop la Sf. Spiridon.

* * *

Negruzzi debută cu traducerea „Șalul negru“, poezie după Pușkin. Apoi întreprinse traducerea baladelor lui Victor Hugo, lucrare meritorie pentru că a căutat să întrebunțeze un vers analog cu al poetului francez, vers ades greu de făcut în românește mai ales în timpul când scria Negruzzi [ex.: Pasul de arme al Regelui Ioan], și pentru că multe din ele exprimă foarte bine ideea autorului într'o românească vrednică de model. Dintre cele mai reușite, cităm „Uriașul“. O altă traducere importantă e a satirelor lui Antioh Cantemir. Le traduse din rusește, împreună cu Al. Donici.

El traduse și pentru teatru: „Angelo tiranul Padovei“ și „Maria Tudor“, după Victor Hugo.

Negruzzi scrisse și poezii originale. Cele mai multe păcătuiesc prin slăbiciunea și nesiguranța versului. Ca mai bună putem cită „Potopul“, în care ne arată starea sufletească a doi tineri în momentul în care apa se ridică spre ei.

Cea mai însemnată lucrare în versuri e „Aprodul Purice“. În ceputul e pastoral; tonul epic e păstrat câtva, dar interesul și calitățile poetice scad dela un moment și de aci încolo lucrarea seamănă mai mult a cronică rimată.

În 1857 și-a adunat scrierile într'un volum intitulat „Păcatele tinerețelor“, așezându-le în patru grupe.

În prima intră „amintirile din junețe“, câteva povestiri, din cari unele cu caracter personal. Vom cită „Zoe“ și „O alergare de cai“, frumoase nuvele, în cari intrigă e bine condusă și plină de interes, iar limba e românească și cu expresiuni nemerite. Tot în această grupă intră și povestirea „Toderică, jucătorul de cărți“, imitată — de el și n'o spune — dar imitată

cu destulă libertate, după *Prosper Mérimée*. E vorba aici de un jucător de cărți care pierduse toată averea și, găzduind odată pe Isus Hristos și Sf. Petru, a obținut ca răsplată trei lucruri: cărțile pe care le avea în mână au fost dăruite cu putere ca totdeauna să aducă câștig lui Toderică; pomul dela ușa lui să fie așa ca oricine se va sui să nu poată cobori fără voia lui; în fine un scaun de asemenea fu blagoslovit ca oricine va sta pe el să nu se ridice fără voia lui Toderică. Cu mijloacele acestea el făcù avere mare, scăpă în câteva rânduri dela moarte și în fine, când muri, izbuti să intre în raiu prin șiretenia lui. Această glumă nevinovată, despre care însuși Negruzzi ne spune că s'a tipărit mai mult ca să umple coloanele revistei, decât cu vreo pretențiune literară, supără grozav clerul și administrația din acel timp (1840), încât fu trimis în exil la o mănăstire, iar revista „Dacia literară“ fu suspendată.

Dintre fragmentele cari alcătuiesc grupa a doua, cea mai însemnată lucrare e „Alexandru Lăpușneanu“, una din cele mai frumoase scrieri ale literaturii române. Aci ne arată cum boierii din trecut se indeletniciau numai cu intrigi, cum se schimbau odată cu schimbarea domnilor, cum Lăpușneanu i-a înșelat, i-a chemat la masă și i-a ucis. Atunci, pe când crudul Domn alături cu consilierul său Moțoc privia lacul de sânge în care zăceau leșurile ucișilor, mulțimea iatră în curte cu mare zgomot și cerù capul lui Moțoc. Iar când acesta spune că nu se cade ca el, boier de prima treaptă, să fie jertfit pentru niște *proști*, Domnul răspunse: „Proști, dar mulți!“ și porunci ca vornicul Moțoc să fie aruncat în mijlocul gloatei, care-l făcù fărâme. Răspunsul Domnului cuprinde în trei cuvinte, după cum a observat Alecsandri, o întregă revoluțiune socială. Prin ele Negruzzi voia să spună aristocrației și Domnului că poporul e mai puternic decât clasa stăpânitoare și atrăgea băgarea de seamă a cârmuitorilor asupra faptului că, dacă povara nedreptății este prea apăsătoare, poporul, din bun și supus, devine neînduplecat și crud.

Grupa a treia intitulată „Neghină și pământă“ cuprinde poeziile sale originale lirice și cele două piese: „Cârlanii“, *vo-devil* într'un act și „Muza dela Burdujeni“. În aceste din urmă și propune a ridiculiză pe neologishi, cari schingiuiesc și sfășie frumoasa noastră limbă.

În a patra grupă intră o serie de peste treizeci de scrisori către un prieten. Observațiuni asupra obiceiurilor societății, descrițiuni, notițe despre diferiți scriitori, schițe arheologice,

amintiri personale observări critice asupra limbii și ortografiei române: iată ce găsim în această adunare de felurite schițări scrise în frumoasa limbă a lui Negruzzi și cu simplitatea genului epistolar.

Iată cum caracterizează Alecsandri activitatea lui Negruzzi:

„Crescut în țară sub privegherea părintelui său, el își dezvoltă spiritul, își înmulți cunoștințele prin citirea autorilor clasici, atât elini cât și francezi și dela sine se înfrăți cu școala romantică, al căreia șef eră Victor Hugo.

„Pe când tradițiile istorice căzuseră în uitare și faptele glorioase ale strămoșilor noștri se pierdeau în întunericul ignoranței, C. Negruzzi avu nobila dorință de a deșteptă simțul național prin poemul istoric: *Aprodul Purice*.

„Pe când palatul domnesc eră considerat ca un soi de templu, iar Domnul ca un soi de Buda nefailibil, C. Negruzzi aveă curajul a scoate la lumină imaginea lui *Alexandru Lăpușneanu* și a spune boierilor un mare adevăr: „*Poporul e mai puternic decât boierimea!*“

„Orice întâmplare zilnică, orice istorioară cât de neînsemnată, Negruzzi știă să o prezinte sub forme interesante, și atât convorbirea lui variată, cât și tactul purtării, modestia și blândețea caracterului său, l-au făcut a fi mult simpatic contemporanilor săi.

„Ca om de litere, a fost, este încă și va fi mult timp în fruntea compozitorilor români.

APRODUL PURICE

În 1837 a publicat Negruzzi acest poem, pe care el l-a numit cu modestie numai „anecdote istoric“. De sigur că-i lipsesc multe din calitățile cerute unui poem istoric, dar dacă ținem seamă de vremea în care s'a scris, trebuie să recunoaștem meritul lui Negruzzi în această privință.

Ciocârlia cea voioasă în văzduh se legână
Și 'nturnarea primăverii prin dulci cripiri serbă;
Plugarul cu hărnicie s'apucase de arat
Pământul ce eră încă de-al său sânge rourat;

Uitase-acum Moldoveanul trecutele lui nevoi,
 Și cu fluerul la gură păstorul pe lângă oi
 Cântă dragostele sale. Vai! el nu putea găci
 Că vrăjmașu' 'ntr'a lui țară se gătește-a năvăli.

Generalul cel mai falnic al dârjilor Ungureni,
 Hroiote, ros de'nverșunarea ce aveà pe Moldoveni —
 Care'n multe sângeroase lupte i-au fost arătat
 Că nume de viteaz mare pe nedrept și-a câștigat —
 În ținuturi depărtate, având cu el oastea sa,
 Socoti că favorabil prilej altul n'ar găsi
 De Moldoveni și de Ștefan de odată a-și răsplăti
 Ca să poată c'o lovire acea rușine a spălă,
 Ce româneștile arme au săpat pe fruntea sa.
 Așa dar adunând noaptea pe toți ofițerii săi,
 Le expuse-a sale planuri, și le zise: „Frații mei!
 Știți c'acești Români sălbatici, vrăjmași aprigi ne'mpăcați
 Au ucis mulțime mare dintr'ai noștri bravi soldați,
 Știți că însetați de sânge în Ungaria-au intrat
 Și că foc și pustiire pe-a lor urmă au lăsat;
 Iar noi care bărbătește n'am lipsit a ne luptă,
 De abia numai prin fugă, viața ne-am putut scăpă,
 Și cununile de laur ce'n răsboaie am adunat
 Moldoveanul cel obraznic în picioare le-a călcat;
 Oare-această înfruntare și batjocură și rău
 N'or să aibă răsplătire dela dreptul Dumnezeu?
 N'a să mai sosească vremea să ne răzbunăm și noi,
 S'arătăm că'n Unguri curge viteaz sânge de erol?
 Vremea este îndemână, prilejul favoritor,
 Oastea lor este departe, și cu ea-i și Domnul lor;
 Mergeți dar, și'n astă noapte toți ostașii vă gătiți
 Și când va miji de ziuă, nesmintit călări să fiți,
 Ca prin marș iute și grabnic, fără veste să-i călcăm,
 Cine sunt Ungurii noștri și Hroiote să le-arătăm.

Se falià deșertul Ungur cu-acel vis amăgitor,
 Că o țară neapărată va pustii prea ușor

Și'n a sa zădărnice i se pareă că vedeă
 Lacrimile cum se varsă, sângele cum șirolă !
 Dar dreptatea Provedinții n'a putut îngădui
 Gândul său cel sângeratic să se poată săvârși ;
 Și Dumnezeu milostivul pe-al său popor credincios,
 Nu-l va lăsă în călcarea Ungurului furios.
 Deci sfântul Duh, cu 'ndurare pe un Român insuflând
 Ce de mult se află încă printre Unguri petrecând
 Și carele auzise tot planul acel cumplit,
 Ce asupra țării sale Ungurii au slimuit,
 Deși se găsiă nemernic, pribegit de țara sa,
 Patriotică simțire în inimă-i tot se-află !
 Așa dar în vălmășagul ce gătirea prileji,
 S'aruncă pe-un cal cu grabă și spre Moldova porni.
 După ce ieși din lagăr alergă neconținut
 Toată noaptea, pân'ajunse când soarele-a răsărit
 În oraș la Roman unde pe pârcălabul aflând
 Și primejdia ce vine, abia a-i spune apucând,
 De osteneală și trudă a căzut jos leșinat,
 Iar calul său lângă dânsul răsuflarea și-a și dat.

Pârcălabul iese îndată cu mica sa oaste și cu oamenii ce a putut
 strânge întru întâmpinarea dușmanului.

Precum norul de lăcuste soarele întunecând
 Vine pe sus cu iuțeală țarinile-amenințând,
 Incât tremurând așteaptă speriatul muncitor
 Neștiind unde-o să cadă acel nor îngrozitor ;
 S'amăgește cu nădejdea că ogoru-i va scăpă
 Și-a sudoarei sale roduri va putea înc'adună ;
 Inșă deodată lăcusta cade toată pe câmpii
 Și'ntr'un clip în praf preface, țarini, holde, ogoare, vii,
 Sau după cum primăvara omătul cel adunat
 Printre râpi și de-a lui Febus ¹ calde raze săgetat

1 Soarele.

Se topește și s'asvârle, șiroiu iute furios,
 În pârâul care curge printre flori în vale în jos,
 Îl tulbură, îl mărește, îl umflă cu al său val
 Și nu-l lasă pân' nu-l face de se varsă peste mal;
 Câmpiile se îneacă, iar păstorii spăimântați
 S'aciuează¹ cu-a lor turme în munții învecinați;
 Acest fel sumeții Ungurii în Moldova năbușesc,
 Orice 'ntâmp nă înainte, robesc, tae, pârjolesc.
 Cu omor și pustiire drumul lor se însemnă,
 'Naintea lor mergea groaza și'n urmă foc fumeșă.

Armata maghiară năvălește toată asupra Românilor. Ei rezistă cât pot, dar forțele lor erau cu mult prea mici față de ale Ungurilor. Disperați, sunt pe punctul de a fi zdrobiți. Atunci pârçălabul și cu câțiva tovarăși se hotărăsc să se arunce în mijlocul oastei dușmane ca să piară cu cinste, dacă nu pot învinge.

Când deci astă hotărâre a împlini se gătia,
 Iat'un călăreț zărește ce'n fugă spre el venia.
 De pulbere ce ridică calul său cel înspumat
 Nu putea ca să-I cunoască, dar inima i-a săltat:
 Ea par'că-i spune c'acela aduce vr'un ajutor
 Pentru bravii ce de Unguri fără milă se omor².
 Nu trecu mult și atuncea ochilor nu a crezut,
 Când pe Purice Aprodul lângă dânsul a văzut,
 Purice care'n răsboaie a fost pururea vestit,
 Român vrednic întru toate, a lui Ștefan favorit.
 — „Pârçălabe, sănătate! (zise) Ștefan a plecat
 Cum luă înștiințarea ce prin cartea ta i-ai dat;
 Și m'a și pornit la tine ca să-ți spun să te grăbești
 Să aduni oameni de oaste cât vel putea să găsești
 Și 'naintea lui îndată, cu toții să alergați...

La auzul acestei știri Românii se retrag și așteaptă sosirea Vo-evodului.

Precum când o stâncă mare dintr'un munte s'a surpat
 Sdrobește, omoară, sfarmă orice'n drumu-i a aflat,

1 *Se aciuează*: se adăpostesc.

2 *Se omor*: care sunt omorâți de Unguri.

Casele de pe costişă, grădini, saduri, livezi, vii,
 Prăvale, rostogoleşte cirezi, turme, herghelii,
 Până ce se întâlneşte cu nişte 'nvechiţi stejări¹
 Uitaţi de timp şi de veacuri pe a muntelui dărmări,
 Uriaşa stânc'atuncea toată puterea perzând
 Nu mai face stricăciune neclintită rămâind,
 Iar norodul de pe vale care sta înspăimântat,
 Dă lui Dumnezeu mărire văzându-se c'au scăpat;
 Sau după cum hoţul noaptea prin codru călătorind
 Şi la prada ce-o să facă cu mulţumire gândind,
 Se bucură când priveşte cerul învelit cu nor
 Căci are bună nădejde c'a putea prădă uşor,
 Şi-acum calul său prin pinteni îl sileşte-a alergă,
 Dar fulgeră şi trăsneşte tocmai dinaintea sa!
 Calul sare, sforăşte şi tâlharu', 'ncremenit,
 Scapă dârlogii din mână socotindu-se pierit;
 Astfel şi Hroiot rămase când pe Ştefan au văzut,
 Ce din luptele trecute îi eră prea cunoscut;
 Inşă trebui să stea 'n faţă, n'are 'ncotro cotigi,
 E pierdut şi el şi oastea dacă nu va izbândi.

.....
 Viteazul braţ al lui Ştefan prin vrăjmaşi cărări făcea,
 De a sângelui vărsare pământul se înroşia:
 Când de-un plumb dintr'o săneată calul său rănit fiind,
 Sforăşte şi-apoi cade înc'odată nechezând.
 Cade şi eroul Ştefan, zicând: „Copii, nu vă daţi!
 Şi pe Domnul vostru pradă duşmanilor nu lăsaţi“.
 Hroiot strigă în glas mare: „Fraţilor, am biruit!
 Fiorosul nostru duşman a căzut, şi a pierit;
 Pe trupul lui puneţi mâna, hrană corbilor să-l dăm,
 Ca şi ei să se'ndulcească, când şi noi ne răsbunăm“.
 Sumeţindu-se, vrăjmaşii, năvălesc mai furioşi;
 Inşă nu pot să răsbată prin Aprozii credincioşi.

1 *Stejări*: provincialism, în loc de : *stejari*.

Aprodul Purice
(tablou de pictorul T. Aman)

Toți împrejurii s'așează, se luptă ca niște lei,
 De sabia românească se înjunghie, se omor¹,
 Se fac jertfă cutezării și obrăzniciei lor,
 În vremea aceasta Ștefan să se scoale izbutind
 Și din căderea aceea nimica nepătimind,
 Cere alt cal; deci îndată Purice descălecă
 Și fiind frâul și scara la Domnul său îl trasă
 Zicând: „Doamne! Iată calul, arată-le mai curând
 Că de tine Ungureanul n'au scăpat într'acest rând“.
 Dar de stat fiind mic Ștefan, nu putea încălecă.
 Purice-atunci iar îl zice: „De voești Măria ta,
 Eu un moșinoiu m'oiu face pe carele să te sui“.
 Și îndată pe brânci se pune jos la picioarele lui.
 Deci cu mijlocul acesta, Eroul încălecând,
 Către dânsul se întoarce și îl zice-așa zâmbind:
 „De va vrea Dumnezeu astăzi să putem ca să scăpăm
 „De primejdia aceasta întru care ne aflăm,
 „Să știi, Purice băiete, că nu-i mai fi moșinolu,
 „Ci spre vrednică răsplată, movilă-a a te face vroiu“.

În această luptă căzuse și viteazul pârcălab. Ca să răsplătească familia lui, și ca să răsplătească și pe Purice, Voevodul îi înobilă, îi dete moșii și sate și-l căsătorii cu fiica Pârcălabului.

A doua zi îngroparea Pârcălabului făcând,
 Și pe Movilă Armașul cu fata lui cununând,
 Viteazul Ștefan cel Mare cu oastea sa s'a pornit,
 Și la cetatea Sucevei în bună pace a sosit.

Neamul lui Movilă-Armașul multă vreme-au fost vestit
 Și pe tronul României mulți Domni din el au stătut,
 Dar de multele prefaceri ce pe țară au venit,
 De abia acum mai este între nobili cunoscut.

¹ Se omor : se omoară.

ALEXANDRU LĂPUȘNEANU

Nuvela lui C. Negruzzi este alcătuită din 4 capitole, având fiecare câte un epigraf, care rezumă ideea fundamentală.

Ne aflăm în anul 1564, când Lăpușneanu, care fusese răsturnat din tron de Despot, se întorcea acuma să-și ia scaunul pe care-l ocupă nu vechiul său rival, ci Ștefan Tomșa. Lăpușneanu venia cu oștire turcească și, pe când se oprise la un popas, vine o solie de boieri cari îi dau sfatul să se întoarcă înapoi sau să dea drumul armatei. El respinge sfatul și-i încredințează că va lua tronul cu forța, căci: „*dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau*”.

Între boierii din solie era și Vornicul Moțoc, care rămase lângă Lăpușneanu și curând intră în bunele lui grații astfel că îndată ce acesta luă din nou tronul, deveni sfetnicul său cel mai de aproape.

Domnia a doua a lui Lăpușneanu a fost însemnată prin cruzimi nenumărate, îndreptate mai ales împotriva boierilor, de ale căror uneltiri se temeă. La cea mai mică greșală capul cădea și se spânzură în poarta curții. Femeile și copiii celor uciși astfel întâmpinară în mai multe rânduri pe doamna Ruxandra, soția lui Lăpușneanu, și-i cerură să intervie pe lângă Domn ca să înceteze cu aceste fapte, ba o și amenințara: „*Ai să dai seama, Doamnă!*” Rugăciunile ei fură zadarnice; ele chiar supărară pe crudul Lăpușneanu, care-i făvădui... „un leac de frică”. Acest leac se vede în cap. III ce urmează. Domnia lui Lăpușneanu se sfârșește prin moartea acestuia. După patru ani Alexandru Vodă, bolnav, se retrăsese în cetatea Hotinului unde își petrecu ultimele zile. Acestea sunt povestite în cap. din urmă al nuvelei.

Capul lui Moțoc vrem...

De cu seară se făcuse de știre tuturor boierilor să se adune a doua zi, fiind sărbătoare, la Mitropolie unde era să fie și Domnul, ca să asculte Liturghia și apoi să vie să prânzească la curte.

Când sosi Alexandru Vodă, sfânta slujbă începuse și boierii erau toți adunați.

Împotriva obiceiului său, Lăpușneanu în ziua aceea era îmbrăcat cu toată pompa domnească. Purtă coroana Paleologilor, și peste dulama poloneză de catifea stacojie, avea cabanița turcească¹. Nici o armă

1) Cabanița era o mantie cu ceaprazuri de fir.

nu aveà alta decât un mic junghiu cu prăselele de aur; iar printre bumbii dulămii se zăria o zea de sârină.

După ce a ascultat sfânta Slujbă, s'a coborît din strană, s'a închinat pe la icoane, și apropiindu se de racla sf. Ioan cel nou, s'a plecat cu mare smerenie și a sărutat moaștele sfântului. Spun că în minutul acela el erà foarte galben la față, și că racla sfântului ar fi tresărit.

După aceasta, suindu-se iarăși în strană, se înturnă către boieri și zise:

„Boieri dumneavoastră! Dela venirea mea cu a doua domnie și până astăzi, am arătat asprime către mulți; m'am arătat cumplit, răv, vărsând sângele multora. Unul Dumnezeu știe de nu mi a părut rău și de nu mă căesc de aceasta; dar dumneavoastră știți că m'a silit numai dorința de a vedeà contenind gâlceviriile și vânzările unora și altora, care țintiau la răsipa țării și la peirea mea. Astăzi sunt altfel trebile. Bolerii și au venit în cunoștință; au văzut că turma nu poate fi fără păstor, pentrucă zice Mântuitorul: *Bate-voiu păstorul și se vor împrăștia Oile.*

„Boieri dumneavoastră! Să trăim de acum în pace, iubindu-ne ca niște frați, pentrucă aceasta este una din cele zece porunci: *să iubești pe aproapele tău ca însuși pe tine*, și să ne iertăm unii pe alții, pentrucă suntem muritori, rugându-ne Domnului nostru Iisus Hristos — își făcu cruce — să ne ierte nouă greșalele, precum iertăm și noi greșiților noștri“.

Sfârșind această deșanțată cuvântare, merse în mijlocul bisericii și după ce se închină iarăși, se înturnă spre norod în față, în dreapta, și în stânga, zicând: Iertați-mă, oameni buni și boieri dumneavoastră!

— Dumnezeu să te ierte, Măria ta! răspunseră toți, afară de doi junți boieri ce sta gânditori, rezămați

de un mormânt lângă uşă, însă nimeni nu le-a luat seama.

Lăpuşneanul ieşi din Biserică, poftind pe boieri să vie ca să ospăteze împreună; şi încălecând se înturnă la palat. Toţi se împrăştiară.

— Cum îţi pare? zise unul din boierii care i-am văzu că nu iertase pe Alexandra Vodă.

— Te sfătuesc să nu te duci astăzi la dânsul la masă, răspuse celălalt, şi se amestecară în norod. Aceştia erau Spancioc şi Stroici.

La curte, se făcuse mare gătire pentru ospăţul acesta. Vestea se împrăştiase că Domnul se împăcase cu boierii; şi boierii se bucurau de o schimbare ce le da nădejde că vor putea ocupa iarăşi posturi, ca să adune nouă avuţii din sudoarea ţaranului. Cât pentru norod, el era indiferent; el din împăcarea aceasta nu aşteptă vre-un bine, nici prepunea vre-un rău. Norodul se învoia cu oblăduirea lui Alexandru Vodă; cârtia numai asupra ministrului său Moţoc, care întrebuiţea creditul ce avea la Domn, spre împilarea gloatei. Căci, deşi era necontenite jalobele obştiei pentru jefuirile lui Moţoc, Lăpuşneanu sau nu le răspundeă, sau nu le ascultă.

Ceasul prânzului apropiindu-se, boierii începură a veni călări, întovărăşiţi fieşte-care de câte două trei slugi. Luau seama însă că curtea era plină de Lefecii înarmaţi, şi că patru tunuri sta îndreptate spre poartă; dar socotia că sunt puse pentru a serba după obiceiul ceremonia prin salve. Unii poate că şi prepunea vre-o cursă, dar odată intrând, nu se mai putea înturna, căci porţile era străjuite, şi păzitorii poruncii a nu lăsa să iasă nime.

Aduându-se boierii, 47 la număr, Lăpuşneanul se puse în capul mesei, având în dreapta pe logofătul Trotuşan, şi în stânga pe Vornicul Moţoc. — In-

cepură a zice¹ din surle, și bucatele se aduseră pe masă.

În Moldova pe vremea aceea nu se introdusese încă moda mâncărilor alese. Cel mai mare ospăț se cuprindea în câteva feluri de bucate. După borșul polonez, veniau mâncări grecești flerte cu verdețuri, care plută în unt; apoi pilaful turcesc, și în sfârșit fripturile cosmopolite. Pânza mesei și șervețele erau de filaliu² țesute în casă. Tipsiile pe cari se aduceau bucatele, talgerile și paharele erau de argint. Pe lângă părete sta așezate în rând mai multe ulcioare pântecoase pline de vin de Odobești și de Cotnari, și la spatele fieștecărui boier *dvoriă* câte o slugă, care *dregeă*³. Toate aceste slugi erau înarmate.

În curte pe lângă două junci și patru berbeci fripți, erau trei poloboace desfundate pline de vin; slujitorii mâncau și beau; boierii mâncau și beau. Acum capetele începură a se înfierbântă: vinul își făcea lucrare. Boierii închină și ură pe Domn cu vivate sgomotoase, la care răspundea Lefecii prin chiote și tunurile prin bubuit.

Acum era aproape a se scula dela masă, când Veveriță ridică paharul și închinând zise: Să trăești întru mulți ani, Măria ta! Să stăpânești țara în pace, și Milostivul Dumnezeu să te întărească în gândul ce ai pus de a nu mai strică pe boieri, și a bântui norodul...

N'apucă să sfârșească, căci buzduganul Armașului, lovindu-l drept în frunte, îl oborî la pământ.

— A! voi ocărăți pe Domnul vostru! strigă acesta. La ei flăcăi! — În minut toți slujitorii de pe la spa-

1 *A zice*: A cântă, Cuvânt vechiu. (Nota aut.)

2 *Filaliu*: O țesătură foarte subțire. (Nota aut.)

3 *Dregea*: Turnă vin. (Nota aut.)

tele boierilor, scoțând junghiurile, îi loviră; și alți ostași aduși de căpitanul de Lefecii intrară și năpustiră cu săbiile în ei. Cât pentru Lăpușneanul, el luase pe Moțoc de mână și se trăsese lângă o fereastră deschisă de unde privia măcelăria ce începuse. El râdea; iar Moțoc silindu-se a râde ca să placă stăpânului, simția părul sbârlindu-i-se pe cap și dinții săi clățăind. Și cu adevărat eră groază a privi această scenă sângeroasă. Inchipuească-și cineva într'o sală de cinci stânjini lungă și de patru lată, o sută și mai mulți oameni ucigași și hotărâți spre ucidere, călăi și osândiți, luptându-se unii cu furia deșănădejdei și alții cu aprinderea beției. Boierii neavând nici o grije, surprinși mișelește pe din dos, fără arme, cădeă fără a se mai împotrivi. Cei mai bătrâni murlă făcându-și cruce; mulți însă din cei mai junii se apăară cu turbare; scaunele, talgerele, tacâmurile mesei se făceau arme în mâna lor; unii deși răniți se încleștă cu furie de gâtul ucigașilor și, nesocotind ranele ce primia, îi strângeă până îi înădușia. Dacă vre-unul apucă vre-o sabie își vindea scump viața. Mulți Lefecii pieriră, dar în sfârșit nu mai rămase nici un boier viu. Patru-zeci și șapte de trupuri zăceau pe parchet! În lupta și trânta aceasta masa se răsturnase; ulcioarele se spărseseră, și vinul amestecat cu sânge făcuse o baltă pe lespezile sălei.

Odată cu omorul de sus, începuse uciderea și în curte. Slugile boierilor văzându-se lovite fără de veste de soldați, plecară de fugă. Puțini care scăpară cu viață, apucând a sări peste ziduri, dase alarmă pe la casele boierilor; și invitând pe alte slugi și oameni boierești, burzuluiseră norodul și tot orașul alergase la poarta curții, pe care începuse a o tăia cu securile. Ostașii amețiți de beție făcea numai o slabă împotrivire. Gloata se întărtă din mult în mai mult.

Lăpuşneanul, pe care îl înştiinşase de pornirea norodului, trimise pe Armaş să-i întrebe ce vor şi ce cer. Armaşul eşi.

— Ei, vornice! Moţoace, zise apoi, întorcându-se spre acesta, spune, n'am făcut bine că m'am mântuit de răii aceştia, şi am scăpat ţara de o aşă râle?

— Măria Ta ai urmat cu mare înţelepciune, răspunse mârşavul curtezan; eu de mult aveam de gând să sfătuesc pe Măria Ta la aceasta; dar văzând că înţelepciunea Măriei Tale a apucat mai 'nainte şi ai făcut bine că l-ai tăiat; pentru că... fiindcă... eră să...

— Văd că armaşul întârzie, zise Lăpuşneanul curmând pe Moţoc, care se învălmăşia în vorbă. Imi vine să poruncesc să dea cu tunurile în prostimea aceea. Ha, cum socoţi şi Dumnea-ta?

— Aşa, aşa, să-i împoaşte cu tunurile; nu-l vr'o pagubă c'or muri câteva sute de moşici, de vreme ce au pierit atâţia boieri. Da, să-i omoare de istov.

— Mă aşteptam s'aud asemenea răspuns, zise cu oţerire Lăpuşneanul, dar să vedem întâiu ce vor.

În vremea aceasta Armaşul se suise pe poarta curţii şi făcând semn, strigă: Oameni buni! Măria sa Vodă întreabă ce vreţi şi ce cereţi? şi pentru ce aţi venit aşă cu *zurbă*?

Prostimea rămase cu gura căscată. Ea nu se aşteptă la asemenea întrebare. Venise fără să ştie pentru ce a venit şi ce vrea. Incepù a se strânge în cete, cete, şi a se întrebă unli pe alţii ce să ceară. În sfârşit începură a striga:

— Să micşoreze dăjdile! Să nu ne zapciească!

— Să nu ne mai îplinească! — Să nu ne mai jefuească!

— Am rămas săraci! — N'avem bani! — Ni i-au luat toţi Moţoc! — Moţoc! Moţoc! — El ne beleşte şi ne pradă! — El sfătueşte pe Vodă! — Să moară!

— Moțoc să moară! — Capul lui Moțoc vrem!

Acest din urmă cuvânt găsiind un eho în toate inimile, fu ca o scânteie electrică. Toate glasurile se făcură un glas și acest glas strigă: capul lui Moțoc vrem!

— Ce cer? întrebă Lăpușneanul, văzând pe Armaș intrând.

— Capul Vornicului Moțoc, răspuse.

— Cum? ce? strigă acestă sărind ca un om ce calcă pe un șarpe; n'ai auzit bine, fârtate! vrei să șuguești, dar nu-i vreme de șagă. Ce vorbe sunt acestea? Ce să faci cu capul meu? îți spun că ești surd; n'ai auzit bine!

— Ba foarte bine, zise Alexandru Vodă, ascuțită singur. Strigările lor se aud de aici.

În adevăr ostași ne mai împotrivindu-se, norodul începuse a se cățăra pe ziduri, de unde strigă în gura mare: Să ne dea pe Moțoc! Capul lui Moțoc vrem!

— Oh! păcătosul de mine! strigă ticălosul. Maică prea-curată Fecioară, nu mă lăsă să mă prăpădesc!... Dar ce le-am făcut eu oamenilor acestora? Născătoare de Dumnezeu, scapă mă de primejdia aceasta, și mă jur să fac o biserică, să postesc cât voiu mai aveà zile, să ferec cu argint icoana ta cea făcătoare de minuni dela Mânăstirea Neamțului! Dar, milostive Doamne, nu-i ascultă pe niște proști, pe niște mojici. Pune să dea cu tunurile într'inșii! Să moară toți! Eu sunt boier mare; ei sunt niște proști!

— Proști, dar mulți, răspuse Lăpușneanul cu sânge rece; să omor o mulțime de oameni pentru un om, nu ar fi păcat? Judecă d-ta singur. Du-te de mori pentru binele moșiei dumitale, cum ziceai însuși când îmi spuneai că nu mă vrea nici mă iubește țara. Sunt bucuros că-ți răsplătește norodul pentru slujba ce mi-ai

făcut, vânzându-mi oastea lui Anton Sechele, și mai pe urmă lăsându-mă și trecând de partea Tomșii.

— Oh! nenorocitul de mine! strigă Moțoc smulgându-și barba, căci de pe vorbele tiranului înțelegea că nu mai este scăpare pentru el. Incai lăsați-mă să mă duc să-mi pun casa la cale! fie-vă milă de jupâneasa și copilașii mei! lăsați-mă să mă spoveduesc! și plângea, și țipă, și suspină.

— Destul! strigă Lăpușneanul, nu te mai boci ca o muiere! Fii român verde. Ce să te mai spoveduești? Ce-i să spui duhovnicului? Că ești un tâlhar și un vânzător? Asta o știe toată Moldova. Haide! luați-l de-l dați norodului și spuneți că acest fel plătește Alexandru Vodă celor ce pradă țara.

Îndată Armașul și căpitanul de Lefecii începură a-l târi. Ticăitul boier răcnia cât putea, vrând să se împotrivească; dar ce puteau bătrânele lui mâni împotriva acelor patru brațe sdravene care-l trăgeau! Vrea să se sprijinească în picioare, dar se împedica de trupurile confrăților săi și lunecă pe sângele ce se închegase pe lespez! În sfârșit puterile îi slăbiră și sateliții tiranului ducându-l pe poarta curții mai mult mort decât viu, îl îmbrânciră în mulțime.

Ticălosul boier căzu în brațele idrei acestei cu multe capete, care într'o clipală îl făcu bucăți.

— Iată cum plătește Alexandru Vodă la cei ce pradă țara! ziseră trimișii tiranului.

— Să trăiască Măria Sa Vodă! răspunse gloata. Și mulțumindu-se de astă jertfă, se împrăștiă.

În vreme ce nenorocitul Moțoc pieriă acest fel, Lăpușneanul porunci să ridice masa, și să strângă tacâmurile; apoi puse să reteze capetele ucișilor, și trupurile le aruncă pe fereastră. După aceea, luând capetele, le așeză în mijlocul mesei pe încet și cu rânduială, puind pe ale celor mai mici boieri dedesubt

și pe a celor mai mari de-asupra, după neam și după ranguri, până ce făcù o piramidă de patru-zeci și șapte căpățâne, vârful căreia se încheiă prin capul unui Logofăt mare. Apoi, spălându-se pe mâni, merse la o ușă lăaturalnică, trase zăvorul și drugul de lemn care o închideă și intră în apartamentul Doamnei.

Dela începutul tragediei aceștia, Doamna Rucsanda neștiind nimic de cele ce se petreceau, eră îngrijită. Ea nu puteă află pricina sgomotului ce auzise, căci după obiceiul vremii de atunci, femeile nu ieșiau din apartamentul lor, și slujnicele nu puteă a se riscă în mijlocul unei oștîmi ce nu cunoșteă ce este disciplina. Una din ele mai îndrăsneață ieșind, auzise vorbă că este zurbă asupra lui Vodă și adusese această veste stăpânei sale.

Buna Doamnă, temându-se de furla norodului, eră speriată, și când a intrat Alexandru, a găsit-o rugându-se dinaintea icoanei, având copiii lângă dânsa.

— A! strigă ea, slavă Maicei Domnului că te văd! Mi-a fost tare frică.

— Pentru aceea, precum ți-am făgăduit, ți-am gătit un leac de frică. Vino cu mine, Doamnă!

— Dar ce țipete, ce strigări se auziă?

— Nimic. Slujitorii s'au fost luat la sfadă, dar s'au liniș it.

Zicând aceste, luă pe Ruxanda de mână și o aduse în sală.

Întru vederea grozavei priveliști, ea slobozi un țipăt strașnic și leșină.

— Femeia tot femeie, zise Lăpușneanu zâmbind; în loc să se bucure, ea se sperie. Și luând-o în brațe o duse în apartamentele ei. Apoi înturnându-se iarăși în sală, găsi pe căpitanul de Lefecii și pe Armașul așteptându-l.

— Tu pute să se arunce peste zid hoiturile cânilor

acestora. iar titvele lor să le înşire pe zid, zise Lefegiului. Iar tu, adresându-se către Armaş, să-mi pui mâna pe Spancioc şi pe Stroiçi.

Însă Stroiçi şi Spancioc erau acum aproape de Nistru. Gonacii îi ajunseră tocmai când trecea¹ hotarul:

— Spuneţi celui ce v'a trimis, strigă către ei Spancioc, că ne vom vedeà până a nu muri.

U R I A Ş U L

Între traduceriile lui C. Negruzzi am pomenit *Baladele* lui V. Hugo. Urmează aci una din ele: poate, cea mai reuşită.

Ostaşi! Eu primii viaţa în Galia mănoasă
 Colò unde odată ai mei moşi loculă;
 Ei nu mai sunt acuma, ci numai a lor oase
 Şi 'naltele morminte se văd încă în ea.
 Colò eu raza zilei văzui întâia dată.
 Abia născut fusesem, când tata m'a luat
 În braţele-i vânjoase — şi 'n Marea îngheţată
 M'a dus de m'a scăldat.

Căci tatăl meu pe-atunce erà volnic şi tare;
 Slăbi însă acuma de când a 'mbătrânit
 Şi desrădăcinează cu greutate mare
 Stejarul ca să-l facă toiag de sprijinit!
 Eu astăzi îi ţin locul! Eu port armele sale,
 Baltagul lui cel straşnic şi arcul ostăşesc,
 Eu, care, stând pe munte, picioarele pe vale
 Îmi pun, de m'odihnesc.

¹ Să se observe că forma de plural pers. III a imperfectului aveà în epoca lui Negruzzi terminarea în *a nu au*, ca astăzi.

Când eram copilandru, mergeam des la plimbare,
 Prin Alpii negurați drumul îmi deschideam,
 Capul meu ca un munte prin nori făcea cărare,
 Suflam și'n atmosferă fulgerele stingeam.
 Atunci îmi plăcea foarte să merg la vânătoare,
 Ursu' 'n brațele mele înădușit muriă;
 Să prind din fugă cerbii, ciute și căprioare,
 Eră plăcerea mea.

Apoi, când venia seara, mergeam la scaldătoare,
 In valurile line a mării mă băgam;
 Călare pe balene cu-a mele lungi picioare
 Spumoasele ei unde până'n fund turburam.
 Dar azi aceste jocuri nu îmi mai sunt iubite;
 Acum mi-e drag războiul, foc, sânge și omor,
 Ostași viteji și taberi, ucideri, morți cumplite,
 Chinul celor ce mor.

Când văd că'ncepe lupta, eu stau și de departe
 Privesc cum între dânșii se taie, se injung;
 Atuncea, dacă-mi pare că are drept o parte,
 Alerg spre ajutoru-i, și, cum la ei ajung,
 Precum secerătorul în spicele-aurite
 Ca trăznetul de iute în dușmani năpustesc;
 A lor scuturi și arme, a lor zale oțelite
 Cu pumnul le turtesc.

Gol umblu totdeauna, pentru c'a mea vârtute
 Râde de ostașii voștri cu fier înveșmântați;
 Port numai două suliți din dol frăsni făcute
 Și ast coif ce-l trag lesne opt tauri injugați.
 Nu-mi poate opri calea tărie sau cetate;
 Iau turnurile'n brațe și'n șanțuri le dobor,
 Și astfel — cu ruine după ce-s astupate —
 Intru foarte ușor.

Dar timpul fuge, zboară, se trece-a mea junie!
 Cum pe stejari usucă criveții viforoși,
 S'apropie sfârșitul și moartea a să vie
 Ca să mă ducă acolo unde-s ai mei strămoși!
 Atunci voi cu onoare trupu-mi în groapă puneți,
 Și de a 'ntrebă drumețul pe călăuzul său:
 Ce munte e acela? gândind la mine, spuneți
 Că e mormântul meu.

SCRISORILE LUI NEGRUZZI

Scrisorile lui C. Negruzzi sunt dintre cele mai reușite lucrări ale sale. Intrebuintând tonul ușor și liber al genului epistolar, el tratează cele mai felurite subiecte: aci satirizează obiceiuri ale societății, aci discută cestiuni istorice și de limbă, în altele povestește amintiri personale. Reproduc mai jos două din ele:

SCRISOAREA II

(Rețetă).

Aprilie 1838

Una din cele mai mari supărări a tralului din provincie este curiozitatea care un lașan deșteaptă, când din nenorocire vr'o nevoie îl silește a ieși în țînut. Abia apucă a se coborî din trăsură și gloata curioșilor înconjoară pe postilion.

— Cu cine ai venit?

C'un boier. (Pentru postilion tot ce nu e țăran, este boier).

— Cum îl chiamă?

— Nu știu.

— De unde vine?

— Dela poșta din urmă.

Și râzând că l-a păcălit, postilionul lasă pe curios să caute pe alții, ca să-l dea mai lămurit răspuns.

În vremea aceasta, locuitorul capitalei se culcă și doarme, fără să știe ce revoluție a făcut venirea lui. Dar târgul fierbe până seara când toți provincialii se adună și se așează la preferanță. Nu e vorbă decât de noul venit: șoșotesc, vorbesc, născocesc, alcătuesc.

Oare însurat e? — Tânăr e? — Bătrân e? — Ce caută? — Ce vrea? — La ce-a venit? — Știe franțuzește? — Cum îl chiamă? — Ce familie? — A să șadă aci? — Știe contradanțul cel nou? — și... și... li vine cuiva auzindu-i să crape de necaz.

Mai deunăzi vorbiam c'un june prieten de astă supărătoare boală de ținut, ce asuprește pe bieții lășeni.

„Eu am aflat o rețetă, îmi răspunse, cu care am scăpat. Am avut trebuință, sunt acum vre-o trei luni, să mă duc la fârgul... Cum am ajuns, a doua zi, am dat un prânz mare la care am invitat pe toți magnații târgului, mari, mijlocii și mici; bărbați, femei, babe, fete, ș. a.

„S'au cam mirat de astă poftă, dar au venit cu toții. Am mâncat, am băut, și când am văzut că erau gata a se duce, i am rugat să mai îngăduie puțin, și suindu-mă în picioare pe un scaun, le-am făcut acest cuvânt:

„Boieri, cucoane și cuconițe!

„Eu sunt dela lași.

„Șed în casă cu chirie în mahalaua Păcurarii.

„Trăesc din venitul unei moșioare ce am.

„Mă numesc B. B.

„Am venit aici să scap de tina și de pulberea lașilor, și o să șez vre-o lună.

„Sunt trei ani decând a murit tatăl meu și șapte de când a murit maică-mea.

„Am o soră măritată în Bucovina, care trăește foarte

bine cu bărbatu-său, ce ține moșii cu anul, și are velniță cu mașină, și un unchiu la București care șeade pe podul Mogoșoaei No. 751.

„Sunt holteiu și n'am gând să mă însor.

„După slujbă nu umblu.

„Nu-mi bat capul de politică și n'am nici o opinie.

„Nu sunt nici bun nici rău. La biserică merg rar. Nici fac, nici primesc vizite. Vorbesc puțin. Nu știu nici mazurcă, nici vals. Nu joc nici stos, nici vist, nici preferanț.

„Obişnuesc a mă culcă dela șeapte și a mă sculă la unsprezece ceasuri.

„Mă bărbieresc de trei ori pe săptămână.

„Iarna port pieptar de flanelă și galoși blăniți.

„Am două frace, trei surtuțe și patru perechi de pantaloni.

„Boieri, cucoane și cuconițe!

„Vă rog să nu bănuți că vi le spun aceste, fiind chiar în interesul domniilor voastre ca să nu vă ostentiti a le afla. Mă închin cu plecăciune!”

Ideia acestui june, părându-mi originală și nimerită, o împărtășesc d-tale, ca una ce poate să-ți slujească și pe acolo.

Adio!

SCRISOAREA VI
(Catacombele Mănăstirei Neamțu)

August 1839

Nu departe de cetățuea Neamțu — a căreia ruine se mai văd încă dărâmate de oameni și de timp — mai în sus pe o vale ce se întinde verde și răco-roasă între două șiruri de munțișori umbroși. Alexandru cel bun făcù la 1402 o bisericuță de lemn în cinștea Sf. Ioan Teologul, pe lângă care se adunară câți-va monahi, și pentru adăpostirea lor și a altor creștini în timpurile acelea, pe când Moldavia se bântuia de răsboaie și răscoale, zidi aproape de biserică și un turn de platră.

Pe atunci înturnându-se dela Viena Ioan Paleologul trecù prin Moldavia, Alexandru îl priimi cu tot onoșul cuvenit moșteanului imperiei Bizantine, însoțindu-l până la Galați. Spre răsplata ospeșiei ce priimise, Ioan suindu-se pe tron îi trimise lui purpură și coroană împărătească, iar mitropolitului Iosif sacos și mitră; dar spre a-și înveșnici pomenirea, trimise Doamnei Anei, soșiei lui Alexandru, și o icoană făcătoare de minuni a Maicei Domnului.

Icoana aceasta se puse în bisericuța mai sus arătată.

După trecere mai de un veac, Ștefan Marele, văzând că s'a mărit numărul călugărilor, începù a zidi la anul 1497 lângă bisericuța lui Alexandru Vodă, o altă biserică mare de piatră cu hramul Înălțării, dar murind el la 1503, o sfârși fiul său Bogdan și, aduse icoana fecioarei acea hărăzită de Paleologul în biserica astă nouă, unde este și până în ziua de astăzi.

Acea icoană se cunoaște că e făcută pe când arta zugrăvită erà în decadență la Greci. Desenul este grosier și coloritul slab.

Mănăstirea Neamțul — ce luase astă numire dela pârâul ce curge aproape — luă o întindere mare. Prin

pietatea Domnilor și a boierilor căpătă venituri însemnate, și astăzi această lavră nutrește la o mie cinci sute monahi, și oricare sărac află în toată vremea aici căutare și ospățare.

Mai multe biserici și paraclise se zidiră pe lângă aceasta, dar bisericuța Sf. Ioan Cuvântătorul de Dumnezeu, cea făcută de Alexandru, cel bun, deși învechită, stă pe lângă ele ca o sfântă relicvie doveditoare că ea a fost începătura acestui locaș dumnezeesc; însă învechindu-se foarte, se făcù în același loc alta de piatră, tot în numele Sf. Teolog, dar de o arhitectură nouă. Deși aceasta e mai frumoasă, mai grațioasă, e de jălit cea veche de lemn și eră de dorit ca asta de acum să se fi făcut întocmai după modelul lui Alexandru Vodă. Din norocire tot a mai rămas turnul de care ți-am vorbit mai sus, care stă încă întreg cuprins într'un unghiu a zidului mănăstirii.

Lângă biserica aceasta e mormântul monahului Chiril Carp, unul din ostenitorii și funcționarii ei¹. Alături stă mormântul monahului Platon, ucenic al cuviosului Stareț Paisie. Frații ne-au spus lăudata viață a acestui călugăr, care, deși privit de toată obștimea ca un cuvios, eră cel mai smerit între toți, urmând porunca evanghelică: Cel ce vrea să fie mai mare între voi, să fie vouă slugă.

Prevăzându-și sfârșitul, cucernicul Platon s'a rugat să nu-l îngroape cu paradă, ci numai un preot să-l întovărășească la groapă spe a-i citi rugăciunile morților; dar nu fu ascultată cererea lui. Toți slujbașii mănăstirii îmbrăcați în aurite vestminte, cu cântări, tămâieri și făclii, plecară ca să însoțească rămășițele sfântului bărbat, când iată cerul se întărătă, vântul stinge luminele și ploaia, vărsându-se în șiroaie, silește

¹ Fiind mirean se numia serdarul Constantin Carp. (N. A.).

pe toți a-și căută aciuare prin chilii. Însă îndată ce a rămas mortul cu un singur preot, soarele sparge norii, ploaia stă atârnată în aer fără a cuteză să cază, și înmormântarea cuviosului monah se sfârșește în pace și l'niște.

Sub biserica asta nouă sunt catacombele mănăstirii în care se pun oasele morților când le dezgroapă din umedul lor lăcaș, ca să dea locul lor altor morți mai proaspeți. Această hrubă e boltită; are șese stânenji lungime, trei lățime și șese palme de înălțime. O singură ferestruică ce sloboade o rază misterioasă pe o icoană a Mântuitorului care stă pe un tetrapod în fund, luminează acest loc funerar. Trei rânduri de poliți zidite sunt dealungul păreților, iar pe sub ele dulapuri.

— Ce se înșiră pe poliți? — Tidve de morți! —
Ce se pune în dulapuri? — Oase de morți!

Când s'a deschis ușa și m'am coborât în acest azil al morții, un sfânt fior m'a cuprins; și de n'aș fi fost pregătit pentru o asemenea priveliște sau de eram singur, aș fi căzut în genunchi, umbindu-mă dinaintea lui Dumnezeu în fața acestei mulțimi de morți. În adevăr, omul se simte cât e de mic înaintea marei puteri a lui Dumnezeu, înaintea acestor oase mucedu ce au avut odinioară carne și sânge ca noi!

După aceste întâiu cugetări triste, altele mai lumești m'au cuprins. Aste capete așezate cu simetrie pe poliți, aste oase puse cu regulă în dulapuri, m'au mâhnit și m'au supărat. Ce sunt ele alta decât noi, rămășițe a celor ce au fost ca noi? Și nouă nu ne place a vedea că se joacă cineva cu noi când trăim, cu atât mai vârtos după ce am murit. L'niștea mormântului e mai de preferat decât astă regulă, unde tidvele noastre figurează ca șipurile în magazinul unui spițer.

Mai bine de două sute capete sunt pe aceste poliți de piatră; fiecare are lipit pe el câte o țidulă pe care

e însemnat numele celui ce l-a purtat. Este de luat seama că unele din ele sunt mai pe jumătate putrede de rugina pământului sau de boalele de care au pătimit în viață. Un doctor Gall¹, pipăindu-le, ni le-ar putea spune, și poate din știința craniologiei s'ar putea afla câte virtuți, câte viciuri au fost în ele.

Căutând aceste tidve, văzui una mai mică, mai delicată; osul era alb și luciu, (dar nu avea nici o etichetă lipită pe ea). Monahul ce-mi slujia de cicerone² mi-a spus că era a unei fete ce-a murit acolo, dar nu știu să-mi spue mai mult. Curiozitatea mea nu se îndestulă cu atâta. Am întrebat, am cercetat și am descoperit o foarte tristă dramă pe care îți voi spune-o altă dată, căci acum mă grăbesc a lăsa pe morți, ca să mă întorc între cei vii.

1 Doctorul Gall (1758—1828), medic german, cel care a născocit teoria zisă a *frenologiei*, adică aceea care poate citi caracterul, pasiunile, virtuțile, etc. ale unui om după examinarea exterioară a craniului (și la vii). El și adepții lui credeau că fiecare talent, pasiune, virtute, etc. Se află localizat într'un punct al creierului și aceasta se poate cunoaște și dela exterior. Astăzi această teorie nu mai are mulți susținători.

2 Cicerone: conducător într'un oraș, muzeu, etc.

GRIGORE ALEXANDRESCU

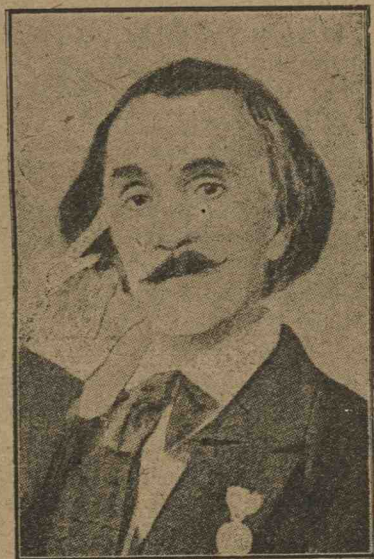
1812—1885

Născut în Târgoviște, Alexandrescu veni în București la o rudă, unde învătă singur câțeva vreme: apoi ascultă lecțiunile francezului Vaillant. Fiind luat în casă de Heliade, Alexandrescu se imprieteni cu o sumă de ofițeri, amestecați în mișcările secrete ale partidei naționale, și intră în armată. Ajungând sub-locotenent, fu trimis la Focșani la graniță.

După puțină vreme demisionă și, întors în București, publică mai multe poezii, pentru cari fu dat în judecată; după ce însă poliția făcu cercetare printre manuscrisele lui și nu găsi nimic compromițător, fu liberat.

În 1842 făcu, împreună cu Ion Ghica, o călătorie pe la mănăstirile de peste Olt.

Numit în același an funcționar la postelnicie, atrase atențiunea lui Bibescu, care îl favoriză foarte mult, dar nu-l transformă în lingușitor. Mai târziu fu director la departa-

Grigore Alexandrescu
(portret publicat în „Revista
Nouă“)

mentul Credinței. Ajunse apoi, la venirea lui Cuza, ministru interimar fără a primi însă numirea ca titular. La 1860 fu trimis la Focșani ca membru în comisiunea centrală; acolo fu lovit de o crudă boală, de care suferi până la moarte, fără a mai putea lucra ceva.

* * *

Opera poetică a lui Grigore Alexandrescu se împarte în trei: meditații și elegii, — satire și epigrame, — fabule.

În prima grupă se cuprind poezii erotice, ode filozofice și eroice.

Poeziile de amor de și au — ici, colo — versuri frumoase, sunt în genere slabe și adesea fondul e cu totul prozaic. Vom cită ca mai bune: „Eliza“, „Așteptarea“, „Nu, a ta moarte...“

În celelalte își arată el toate calitățile: cugetare adâncă, energie și plasticitate în expresiune. Uneori înfățișează istoria întreagă sau soarta omenirii, lăsându-se personal cu totul la o parte, răsând de durerea sa, ca în „Anul 1840“; alte ori persoana sa, durerile, nefericirile proprii îl preocupă chiar când admiră ruinele Târgoviștei sau când își reinviază trecutul țării.

El simte „duhul care fierbe“ în toată societatea Europei pe la 1840, când scrie minunata sa poezie adresată acestui an, și așteaptă o schimbare.

Dar cine va face schimbarea dorită de poet? Câțiva oameni mari? Iată ce se întreabă el în poezia „Meditație“ și găsește că „duhurile mărinimoase“, cari fac binele pentru a face bine, se nasc foarte rar, pe când de ordinar ambițiunea personală e mobilul atâtor fapte celebrate de istorie și adesea află chiar „virtutea pornită de patimi“.

Iată de ce e așa de trist poetul, iată de ce își exagerează durerea până a ne spune în „Miezul Noptii“, că-și socotește viața după ierne:

Căci zilele-mi ca iarna de friguroase fură,
Copaci din miezul iernei, ce vânturi îi clătesc.

În asemenea stare sufletească se explică acel sentiment de pietate și de adâncă admirațiune ce i se deșteaptă când stă culcat pe ruinele Târgoviștei, sub cari se află „adâncită gloria străbună“ sau când cercetează mănăstirile de peste Olt, dovezi ale credinței și vitejiei străbunilor. La Cozia îi apare umbra lui Mircea. La Tismana el vede pe un rege ungar năvălind în țară în fruntea oștilor, dar Românii îl înving și-l silesc să uite planurile de cucerire.

Și, comparând trecutul cu prezentul, faptele acelea i se par aproape peste putință și citește luptele vitejești ale străbunilor cum ar privi armura veche „ce un uriaș odată în răsboaie a purtat“.

Acestea sunt cele mai însemnate idei dezvoltate în meditațiile și elegiile sale.

Trebue să amintim încă două poezii, cari au căpătat — cu drept cuvânt — un succes strălucit și au ajuns populare: „Ucigașul fără voie“ și „Căinele soldatului“.

Epigramele sale calcă regula esențială a acestui gen de poezie, căci sunt foarte lungi.

Satirele merită toată atențiunea.

În unele ia tonul glumei și râde fie de o instituție, fie de un individ, fie de o patimă sau viciu. În versurile ce adresează „Cometei“ cere un termen de 10 mii ani ca Țara Românească să îndrepteze legile; în „Profesiunea de credință“ râde de aceia cari caută să profite de schimbările guvernelor și sunt adoratori ai unirii:

Căci mărimdu-se pământul, lefile poate vor crește.

În „Satira duhului meu“ ia în răs educațiunea societății.

În altele tonul devine aspru; vorbește aproape cu ură. Astfel e „Confesiunea unui renegat“, cumplită executare a renegațiilor, și „Adio“, blestem înfiorător la adresa unui consul rus, care stătuse câtva timp în principatul Țării Românești.

Epistolele către Văcărescu, Voinescu, Câmpineanu, Donici, satirizează în mod fin pe cei neînvățați cari nu prețuesc pe poeți, râde de cei ce nu înțeleg valoarea fabulelor și se plânge de persecuțiile cenzurii.

Neapărat că prin fabulele sale și-a căpătat Alexandrescu cea mai mare popularitate. Unele subiecte sunt originale, nu le aflăm nici în La Fontaine, nici în Phaedru, nici în alți autori. Stilul e simplu și limba curat românească, versurile foarte variate.

Vom vedea într'insele pe stăpânitorul puternic dar gros de cap, care pune pe lup ministru la oi („Elefantul“); pe neciopliți cari își permit a face glume nesărate („Măgarul răsfățat“); pe cei ce se laudă cu faptele strămoșilor, uitând că ele nu ajută la nimic nepoților („Pisica sălbatică și Tigru“); vom vedea cum omul puternic e lăudat și când declină e ocărât („Căinele izgonit“); vom vedea pe cei ajutați de noroc ajunși sus și disprețuind chiar pe rudele lor („Boul și vițelul“) și pe fal-

șii democrați ce doresc egalitatea numai cu cei mari („Căinele și cățelul“), pe falșii liberali strigând în numele principiilor și înecându-se până la urmă cu oase („Vulpea liberală“) și alte tipuri, alte scăderi, pe cari le întâlnim atât de adesea în societatea de azi, ca și pe când scria Alexandrescu.

Un caracter general al poeziilor acestuia este incorectitudinea formei; gramatica e foarte des călcată, regulile de versificare uitate. Preocupat numai de idei și nepunând nici un preț pe formă, ne dă versuri cărora le lipsesc silabe, versuri cu accentul ritmic nepotrivit cu cel tonic, cu inversiuni silite, adesea cu umpluturi. De tranzițiuni nu se preocupă niciodată: cum a terminat o idee, pune un rând de puncte și începe alta.

Cu toate aceste scăderi, Grigore Alexandrescu, prin sentimentele ce exprimă, prin energia și frumusețea expresiunii, va rămâne unul din cei mai mari poeți ai noștri.

Iată cum apreciază Ion Ghica valoarea literară a lui Alexandrescu.

„Poeziile lui se deosebesc prin mari calități de stil, de cugere și de simțire, care-l pun între fruntașii poeziei române.

„Meditațiile au un sbor înalt, care le ridică alături cu acele ale lui Lamartine.

„Satirele lui sunt înarmate cu împunsături de felul lui Boileau.

„Fabulele, cari formează o parte însemnată și originală din scrierile lui Alexandrescu, multe, precum *Lebăda și puii corbului*, *Padurea și toporul*, *Vulpea liberală* și altele, le-ar fi subsemnat chiar însuși La Fontaine.

„A zice de dânsul că a fost poet de un talent superior, nu este destul. El a fost un suflet mare și nobil, o inimă curată și generoasă, vesel și glumeț; îi plăcea societatea aleasă, și, dacă, câteodată, căută singurătatea, eră mai mult ca o alinare de amărăciunile vieții; de aceea și scrierile lui dintr'acele momente respiră o stare de intristare melancolică a sufletului său.

Eră de școala aceea care consideră darul poeziei ca un depozit sacru pe care omul inzestrat de sus este dator să-l păstreze curat, neatins de patimile și slăbiciunile omenești, așa că el privia sus în liniște senină, splendoarea adevărului și frumosului care luminează binele și lovește viciul și nemernicia; în mândra și majestoasa sa indignațiune, condeiul său stigmatiză înjosirea, cinismul și lipsa de probitate, precum o vedem în unele din poeziile sale. Viața lui a fost o viață de luptă și de martir; a luptat pe față, cu curaj, la lumina mare, pentru libertate în contra despotismului, pentru dreptate în contra a-

Comitetul anumele vânt
13. 1882

Comitetul este compus din
urmasii si minte.
De ce este un astfel de lucru, si
nu este in locurile
de la, de par, nu este un astfel de lucru
tot acum urmasii
de ce ad un astfel de lucru este un
de ce este un astfel de lucru.

De ce este un astfel de lucru, si
nu este un astfel de lucru
de ce este un astfel de lucru, si
nu este un astfel de lucru, si
nu este un astfel de lucru, si
nu este un astfel de lucru, si
nu este un astfel de lucru, si
nu este un astfel de lucru, si

Autograf al lui Gr. Alexandrescu
(Manuscris No. 801 din colecția Academiei Române)

buzului și năpăstuirii, păstrând totdeauna căldura și devotamentul tinereții. A luptat fără altă ambițiune decât aceea de a fi folositor țării sale. Condeiful său, original și plin de spirit și de grație, nu s'a inspirat decât de pulsațiunile mari și patriotice ale sufletului său.

„Generația veche a admirat cu iubire scrierile lui Alexandrescu, le-a avut ca un catehism de virtute și de patriotism; și mulți poate că au pășit pe calea cea dreaptă, de teamă să nu-și recunoască abaterile în vre-o satiră sau în vre-o fabuiă d'ale lui Alexandrescu. Tinerilor români ai generațiunii care se ridică le zic: „Fiți patrioți și modești ca Alexandrescu, și, „când voiți să știți cum se glorică faptele cele mari, citiți o-„dele și elegiile lui; când voiți să știți cum se râde de ambi-„țioșii de rând și cum se biciuește viiul, citiți satirele și fabu-„lele lui Alexandrescu“.

„Dotat de un talent mare, el și-a iubit țara, s'a respectat pe sine și a lăsat în memoria noastră operele spiritului și ale inimii sale“.

EPISTOLĂ CĂTRE VĂCĂRESCU

Poezia ce urmează a fost publicată pentru prima dată în ediția din 1838. Ion Ghica ne spune împrejurările în cari ar fi făcut-o. După ce cunoscuse în casa părintelui lui Ion Ghica pe Iancu Văcărescu, care eră pe acel timp un poet foarte prețuit, după ce acesta îl încurajase cu vorbe prietenești, într'o zi, în ajunul Sf. Ion, Alexandrescu a venit la Ghica și l-a rugat să pună sub căpătâiul patului unde dormia Văcărescu — venit în București în casa lui Ghica — un plic, în care se află epistola aceasta.

Tu care-ai fost din pruncie al Muzelor favorit,
 Și ca strămoșească-avere geniul l-ai moștenit,¹
 Cântător al primăverii,² ce ai darul a plăceà,
 A fi înalt cu deslușire, simplu fără a cădeà,
 Care lucruri mici de sine știi să le mărești frumos
 Și să nu zici niciodată cuvânt ce ar fi de prisos, —
 Dacă mai gândești și astăzi cum atuncea sozotiai,

1 Aluzie la testamentul lui Ienache Văcărescu.

2 Aluzie la poezia lui I. Văcărescu „Primăvara amorului“.

ΕΛΙΕΖΕΡ
III
ΝΕΦΤΑΛΙ

.ΠΟΕΜΉ ΤΡΑΔΥΣΉ

ΔΙΝ

FLORIAN

ΔΕ

Γρ. ΑΛΕΚΣΑΝΔΡΕΣΚΥ

ΒΥΚΥΡΕΨΗ

1832

Ἐν Τυπογραφίᾳ Δεῦ Ελιακ

Prima ediție a poeziilor lui Alexandrescu
(exemplar din bibl. Academiei)

Când hotărît de natură să fiu poet mă credeai,
Făr' a-ți vorbi de folosul bunelor tale poveți,
La a mea nedeslușire alerg încă să mă 'nveți.

Când ne'nțeleasa natură, din sânu-i cel roditor,
Cu talentul Poeziei naște pe un muritor,
(Fără să mergem departe, atât ași dori să-mi spui)
Hotărăște deodată și felul scrierii lui?

Mulți îmi zic cum că aceasta nu e de tăgăduit
Și că tot omul s'apleacă la ce este mai pornit;
Că acela ce-n tragedii face patimi a vorbi,
Nu poate și'n Elegie chinurile a descri¹;
Dacă iar în cea din urmă știi frumos să zugrăvești
Plăcerea, melancolia, amor, chinuri sufletești,
Al Odeli cei înfocate ton înalt nu poți să-l ții,
Nici să alergi p'ale slavei pline de sânge câmpii².
Felurile-s osebite și voesc osebit dar:
Cine în multe se cearcă, osteneala-i e 'n zadar.

Eu dar, ce din cruda-mi vârstă, de când ochii am deschis,
Când a 'nceput pentru mine al vieții amar vis,
Am iubit de o potrivă tot ce mi-a părut frumos,
Tot ce sufletul înalță și e minții de folos,
Poet cum pociu a mă crede, când al lirei Dumnezeu³
Încă nu vrea să-mi arate care este felul meu?
Tot ce-mi place mă aprinde și 'n minutul ce cetesc,
A putea lucră întocmai d'ocamdată socotesc.
Apoi vine cugetarea. Pe-al meu spirit întreb: Știi
Dacă tu în felu-acesta ești născut sau nu să scrii?
Câte planuri astă aspră idee mi-a stânjinit?
Și din ce cărări plăcute, cu putere m'a oprit!
Eu aseamăn a mea stare cu a unui călător,

1 A descri: formă scurtă necorectă pentru descrie.

2 E vorba de poezia epică.

3 Apolon.

Care, neștiindu-și calea, fără povătuitor,
 Se oprește pe-o câmpie și cu totul întristat,
 Drumuri vede, dar nu știe care e adevărat.
 Pleacă, se întoarce 'ndată, se pornește iar pe loc,
 Pierde vremea prețioasă și aleargă într'un noroc.
 Astfel sunt și eu: ca dânsul totdeauna rătăcit,
 Ca să nu-l pierz, lăsând drumul, poate când l-am nemerit.
 Apoi nu ajunge-atâta, ci și chiar când mă pornesc
 A lucra cu hotărîre pe un plan ce îmi croesc,
 Nu pociu păzi cuviința, nici c'un umblet măsurat
 La sfârșit s'ajung de-adreptul, fără să mă mai abat.
 Dacă descriu o pădure, sumă de copaci îi las
 Și la un stejar mai mare trec cu un repede pas.
 Dacă sunt într'o grădină, pe la flori de rînd nu merg,
 Ci la trandafir îndată și apoi la crin alerg.
 Depărtarea cea mai mare și ocolul cel mai lung
 Un ceas nu mă zăbovește: fac trei pasuri și ajung.
 Mărunțișurile-mi scapă și idelle ce mi vin,
 Dacă 'ncep cu o zâmbire se sfârșesc cu un suspin.
 Aplicarea îmi lipsește și n'am darul însemnat
 A strică și a preface câte sunt de îndreptat.
 Fără astă slăbiciune ceva tot aș izbuti:
 Osteneala și răbdarea pot orce a dobândi;
 Însă eu, ca să mă apăr, las un lucru început
 Și 'ntr'un sfert stric câte-odată, ce 'ntr'o lună am făcut.
 De pământ trântesc condeiul, meseria o urăsc
 Și să nu-l mai iau în viață, eu mă jur și hotărăsc.
 Dar, precum Boalò¹ zice: un astâmpăr ne'nțeles
 Ne'ncetat se 'mpotrivește hotărîrii ce-am ales;
 De urechi par'că mă trage, din somn noaptea mă deștept,
 Și cu multă plecăciune rima mândră o aștept.
 Patlma inimii mele, chiar și străine nevoi
 A le pune pe hârtie, sunt silit, fără să voiu.

1 E vorba de scriitorul francez Boileau, autorul *artei poetice*.

Apoi, când în Elegie destul nu pociu să vorbes :
 Și s'arăt fără sfială toate câte socotesc,
 Vre un dobitoc îndată vine înaintea mea
 Și-mi ridică cu'nlesnire sarcina, orcât de grea :
 Lupii, urșii îmi fac slujbă, leli chiar mi se supun,
 Adevăruri d'un preț mare, când le poruncesc, ei spun.
 Socotesc că putem zice, fără să ne îndoim,
 Că e prea bun pentru fabuli veacul în care trăim,
 Măcar că se află oameni care nu pricep de loc
 Cum a pătut să vorbească un sălbatec dobitoc
 Și care vin să te 'ntrebe dacă e adevărat
 Că în vremea veche câinii au vorbit așa curat ?
 Inșă, cum știi foarte bine, adevărul desvălit,
 Fără mască, între oameni, lesne nu e primit
 Și sub feluri de podoabe dacă nu îl tăinuești,
 Ne'nțeleapta lui ivire poate scump să o plătești.

Tu dar, care-ai zis odată cum că națiile 'ncep
 Prin poezie, "ființa și-a lor stare de-și pricep,"¹
 Slăbiciunea Muzei mele, vino a o îndreptă ;
 Căci, de scriu astăzi în versuri, asta este vina ta.
 Tu amorul poeziei mie mi l-ai însuflat
 Și exempluri îndestule de ce e frumos ai dat.

Așa, când viitorimea, al nostru judecător,
 Care, fără de sfială, aspru, nepărtinitor,
 L'al său tribunal supune pe rășboinicii vestiți,
 Pe despoți și pe miniștri, scriitorii străluciți,
 Va voi să cerceteze pe acei care întâiu
 Stătură începătorii româneștel Poezii,
 În rândul celor de frunte, numele tău va găsi

¹ Aluzie la o poezie a lui Văcărescu : „Cununa lui Cârlova“
 în care se află această idee.

Și a întemeierii cinste de la ea vei dobândi.
 Sunt mult mai vrednici de slavă acei care au făcut
 În știință sau meșteșuguri fericitul început,
 Decât cei ce după dânsii și de dânsii îndreptați,
 Au ajuns desăvârșirea de exempluri ajutați.

CÂINELE SOLDATULUI

Această poezie a apărut în ediția din 1838. Este imitată după o lucrare a unui poet francez Casimir Delavigne; dar e mai bine izbutită decât modelul: în original câinele e considerat că luptă împreună cu stăpânul său pentru ideile revoluționare, pe când în poezia românească el este numai amicul soldatului; în original câinele păzește mormântul și cere dela trecători flori pentru mort și pâine pentru sine, pecând, în românește, câinele moare de în-tristare pe mormântul stăpânului său.

Rănit în răsboaie, soldatul căzuse
 Și'n puține zile chinuit muri
 Departe d'o mumă care îl crescuse
 Și care-l lubi !

Sărman, fără rude, pe țărături străine,
 N'avea nici prieten, nici un ajutor ;
 Nu eră ființă care să suspine
 Pentr'un trecător !

Singurul tovarăș de nenorocire,
 Singura-i avere, un câine lubit,
 Ședeă lângă dânsul și 'n mare mâhnire
 Părea adâncit.

Acum tot e gata pentru îngropare,
 Acum ridic' trupul pe mâini de soldați,
 Onori hotărîte acelora, care
 Mor pentru 'mpărați.

In fruntea paradei câinele pornește,
 Din ochii lui pică lacrimi pe pământ,
 Ca un iubit-frate el îl însoțește
 Până la mormânt.

Aci se oprește, aci se așază,
 Nimic nu îl face a se depărta :
 Așteaptă să l strige, crede c'o să-l vază
 Când s'o deșteptă !

Câteodată cearcă piatra s'o ridice,
 Câteodată latră după-un călător ;
 Coprins de durere : „Vino“, par'c'ar zice,
 „Să-mi dai ajutor !“

Apoi când străinul, de milă, voește
 A-l trage d'oparte și hrană a-l da,
 El își pleacă capul, în pământ privește
 Și nimic nu va !

De două ori noaptea, cu umbrele sale,
 Emisferul nostru l-a învăluit
 Și sârmanul câine din locul de jale
 A fost nelipsit ;

Dar în dimineața acea viitoare,
 Pe când se deșteaptă omul muncitor,
 Zăceă lângă groapă, mort de întristare,
 Câinele Azor !

ANUL 1840

Pentru anul 1840 mulți povestitori anunțase că va fi o catastrofă și că pământul va fi distrus. Poate acesta a fost motivul care a făcut pe poet să se adreseze „Anului 1840”, care amenință să distrugă lumea, înțelegând prin aceasta o prefacere radicală și distrugerea relexor cari bântuiau omenirea. După ce constată nedreptățile ce se găsesc în lume din cauza vechilor instituții, arată că dorește să vadă o schimbare nu numai a formelor, ci și a spiritului conducător și dacă schimbarea nu i-ar aduce lui nici un folos, ar fi totuși fericit, în durerea lui, dacă omenirea ar fi mai fericită.

„Să stăpânim durerea care pe om supune,
Să așteptăm în pace al soartei ajutor ;
Căci cine știe oare și cine îni va spune,
Ce o să aducă ziua și anul viitor ?

„Măine, poimăine, poate, soarele fericirii
Se va arăta vesel pe orizont senin :
Binele ades vine pe urmele mahnirii
Și o zâmbire dulce dup'un amar suspin“.

Așa zice tot omul ce 'n viitor trăește,
Așa ziceă odată copilăria mea ;
Și un an vine, trece ș'alt an îl moștenește,
Și ce nădejdi dă unul, acelălalt le ia.

Puține aş vrea, iubite, din zilele-mi pierdute
Zile ce 'n vecinicie şi-iau repede le sbor ;
Puține suvenirre din ele am plăcute :
A fost numa'n durere varietatea lor !

Dar pe tine, an tânăr, te văz cu mulțămire !
Pe tine te dorește tot neamul omenesc !
Și eu sunt mică parte din trista omenire
Și eu a ta sositre cu lumea o slăvesc !

Când se născu copilul ce s'așteptă să vie
 Ca să ridice iarăși pe omul cel căzut
 Un bătrân îl luă 'n brațe, strigând cu bucurie :
 „Sloboade-mă stăpâne, fiindcă l-am văzut“.

Astfel dreptii ar zice de ar vedeà 'mplinite
 Câte într'al tău nume ne sunt făgăduite,
 O an prezis atâta, măreț reformator !
 Incepi, prefă, răstoarnă și îmbunătățează,
 Arată semn acelor ce nu voesc să crează ;
 Adu fără zăbavă o turmă și-un păstor.

A lumii temelie se mișcă, se clătește,
 Vechile-i instituții se șterg, s'au ruginit ;
 Un duh fierbe în lume și omul ce gândește
 A'eargă către tine, căci vremea a sosit !

Ici, umbre de noroade le vezi ocârmuite
 De umbra unor pravili, călcate, siluite
 De alte mai mici umbre, neînsemnați pitici ;
 Oricare sentimente, înalte, generoase,
 Ne par că niște basme de povestit frumoase,
 Și tot entuziasmul izvor de idei mici.

Politica adâncă stă în faufaronadă
 Și știința vieții în egoism cumplit ;
 D'a omului mărire nimic nu dă dovadă
 Și numai despotismul e bine întărit.

An nou ! Aștept minunea-ți ca o cerească lege
 Dacă însă păstorul ce tu ni l-ei alege,
 Va fi tot ca păstorii de care-avem destui,
 Atunci lasă în starea-i bătrâna tiranie !
 La darurile tale eu nu simț bucurie :
 De 'mbunătățiri rele, cât vrei, suntem sătui.

Ce bine va aduce o astfel de schimbare ?
 Și ce mai rău ar face o stea, un comet mare
 Care să arză globul ș'ai lui locuitori ?
 Ce-i pasă bieteii turme în veci nenorocită
 Să știe de ce mână va fi măcelărită
 Și dacă are unul sau mulți apăsători ?

Eu nu-ți ceiu în parte nimica pentru mine ;
 Soarta-mi cu a mulțimii aș vrea să o unesc :
 Dacă numai asupra-mi nu poți s'aduci vr'un bine,
 Eu râz d'a mea durere și o desprețuesc.

După suferiri multe, inima se 'mpletrește,
 Lanțul, ce 'n veci ne apasă, uităm cât e de greu ;
 Răul se face fire, simțirea amorțește
 Și trăesc în durere că 'n elementul meu.

Dar aș vrea să văz ziua pământului vestită,
 Și să respir un aer mai liber, mai curat,
 Să pierz ideia tristă de veacuri întărită
 Că lumea moștenire despoților s'a dat !

Atunci dac' a mea frunte palidă, obosită,
 Dacă a mea privire s'o 'ntoarce spre mormânt,
 Dacă a vieții-mi tristă făclie osândită
 S'o 'ntuneca, s'o stingă d'al patimilor vânt,

Pe aripile morții celei mântuitoare
 Voiu părăsi locașul unde-am nădăjdult ;
 Voiu lăsa fericirea aceluia ce-o are,
 Și a mea suvenire acelor ce-am iubit.

UMBRA LUI MİRCEA

Cu ocazia călătoriei din 1842 pe la mănăstirile de peste Olt, Alexandrescu a scris o povestire intitulată „*Memorial de călătorie*”, pe care a publicat-o în ediția din 1863. Afară de aceasta, el s'a întors din excursiunea dela mănăstirile oltene și cu o sumă de impresii cari i-au dat subiectele câtorva poezii dintre cele mai reușite ale lui: *Umbra lui Mircea la Cozia*, *Răsăritul Lunei la Tismana*, etc. Urmează aici prima din ele, publicată întâiu în ediția din 1847.

Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate,
Către țarmul din potrivă se întind, se prelungesc
Ș'ale valurilor mândre generații spumegate
Zidul vechiu al mănăstirii în cadență îl izbesc.

Dintr'o peșteră, din râpă, noaptea iese, mă 'mpresoară:
De pe muche, de pe stâncă, chipuri negre se cobor;
Mușchiul zidului se mișcă... printre iarbă se strecoară
O suflare, care trece ca prin vine un fior.

Este ceasul nălucirii: un mormânt se desvălește.
O fantomă 'ncoronată d'n el iese... o zăresc...
Iese, vine către țarmuri... stă... în preajma ei privește.
Râul înapoi se trage... munții vârful își clătesc.

Ascultați!... marea fantomă face semn... dă o poruncă..
Oștiri, taberi, fără număr împrejuru-i înviez...
Glasul ei se 'ntinde, crește repetat din stâncă 'n stâncă,
Transilvania l-aude, Ungurii se inarmez.

Oltule, care-ai fost martur vitejilor trecute
Și puternici legioane p'a ta margine-ai privit,
Virtuți mari, fapte cumplite, îți sunt ție cunoscute,
Cine oar' poate să fie omul care te-a 'ngrozit?

ІСМІРЧ
БОЕВЪ КТИТО
РІНЖІОНЧУД
НІН СІАТРОЦЬ

Portretul lui Mircea dela Mănăstirea Cozia
(stampă din col Academiei Române)

Este el cum îl arată sabia lui și armura ¹,
 Cavaler de al credinței, sau al Tibrului stăpân
 Traian, gloria Romei, ce se luptă cu natura?
 Uriaș e al Daciei, ori e Mircea cel bătrân?

„Mircea!“ îmi răspunde dealul. „Mircea!“ Oltul repe-
 [tează;

Acest sunet, acest nume valurile-l priimesc,
 Unul altuia îl spune, Dunărea se 'nștiințează
 Ș'ale ei spumate unde către mare îl pornesc.

„Sărutare, umbră veche! priimește 'nchinăciune
 Dela fiii României, care tu o ai cinstit.
 Noi venim mirarea noastră la mormântu-ți a depune:
 Veacurile, ce 'nghit neamuri, al tău nume l-au hrănit,

„Râvna-ți fu neobosită, îndelung'a ta silință;
 Până l-adânci bătrânețe pe Români îmbărbătași;
 Însă, vai! n'a iertat soarta să 'ncununi a ta dorință
 Și-al tău nume moștenire libertății să îl lași.

„Dar cu slabele-ți mijloace faptele-ți sunt de mirare;
 Pricina, nu rezultatul, laude ți-a câștigat:
 Întreprinderea-ți fu dreaptă, a fost nobilă și mare,
 De aceea al tău nume va fi scump și nepătat.

„În acel locaș de piatră, drum ce duce la vecie,
 Unde tu te gândești poate la norodul ce-ai iubit,
 Câtă ai simțit plăcere, când a lui Mihaiu soție
 A venit să-ți povestească fapte ce l-au strălucit!²

1 Aluzie la costumul de cruciat cu care este înfățișat Mircea în portretul dela Cozia.

2 În realitate e înmormântată acolo mama lui Mihaiu.

„Noi citim luptele voastre, cum privim vechea armură
 Ce un uriaș odată în răsboaie a purtat;
 Greutatea ei ne-apasă, trece slaba-ne măsură,
 Ne 'ndoim dac'așa oameni întru adevăr au stat.

„Au trecut timpii aceia, timpî de fapte strălucite,
 Însă triste și amare; legi, năravuri se 'ndulcesc:
 Prin științe și prin arte națiile înfrățite
 În gândire și în pace drumul gloriei găsesc.

„Căci războiul e biciu groaznic, care moartea îl iubește
 Și ai lui sângerați dafni națiile îl plătesc;
 E a cerului urgie, este foc care topește
 Crângurile înflorite, păduri care îl hrănesc“.

Dar a nopții neagră mantă peste dealuri se lățește,
 La apus se adun norii, se întind ca un veșmânt;
 Peste unde și 'n tărie întunericul domnește:
 Tot e groază și tăcere... umbra intră în mormânt.

Lumea e în așteptare... turnurile cele 'nalte
 Ca fantome de mari veacuri pe eroii lor jelesc;
 Ș'ale valurilor mândre generații spumegate
 Zidul vechiu al mănăstirii în cadență îl izbesc.

UCIGAȘUL FĂRĂ VOE

Autorul ne spune că poezia aceasta — publicată întâiu în ediția din 1847 — are de subiect o întâmplare adevărată. Un om își ucide soția și înaintea judecătorilor mărturisește crima, spunând că a visat o luptă cu niște ființe grozave și în acea luptă și-a lovit de moarte soția. Tribunalul n'a admis scuza, dar poetul s'a

gândit că ar putea să fie aci un mare adevăr și a compus lucrarea aceasta, care prin puterea descripțiunii e un adevărat capod'operă.

O temniță adâncă îmi e locuința:
Prin dese, prin negre zăbrele de fier
O rază pierdută îmi spune ființa
Cerescului soare, seninului cer.

Și frigul mă 'nghiață, e umed pământul;
De ziduri, de lanțuri, eu sunt ocolit:
Aici suferința așteaptă mormântul,
Căci legile lumii așa au voit.

Adus ca o crudă, sălbatică hiară,
L'a temniței poartă nădejdea-am lăsat
Și simț chinuire atât mai amară,
Cu cât a mea soartă eu n'am meritat.

O noapte fatală! o noapte cumplită!
Pe patul de trudă dormeam obosit;
Eră despre ziuă: soția-mi iubită
Ședeà lângă mine... un vis, vis cumplit!

Văzui: în bătrâne păduri depărtate
Părea că mă aflu; eram călător,
Dar calea pierdusem; pe rămuri uscate
Cântă cucuveaua cu glas cobitor.

Copacii în preajmă-mi părea că 'nviază!
Din toată tu'pina un geamăt ieșia:
Flămândă, cumplită, vedeam că-mi urmează
O ceată turbată de lupi, ce urlă.

Și eu fuglam iute, fugiam cu grăbire,
 Dar locul sub mine de sânge 'nchegat
 Silințe'mi¹ zadarnici, puneà 'mpotrîvire;
 D'o rece sudoare eram inundat.

Suflă un vânt iute și luna 'ngrozită
 În spațuri veșnici treceà alergând,
 Cu stinsele-i raze, cu fața-i pălită
 Întinse pustiuri abià luminând.

Apoi deodată în nori se ascunse
 Și lipsa ei dete cumplitul semnal;
 În spaima nespusă ce-atunci mă pătrunse,
 Văzul trecând moartea pe palidu-i cal.

Schelet d'altă lume, cu forme cumplite,
 Rânjind către mine privià neclintit;
 În mâna-i uscată, în unghi ascuțite
 Ținea o femeie... din capu-i sdrobot

Mușcă câteodată, mușcă cu turbare
 Și creeri și oase din gura-i cădeà;
 Uimit rămăsesem; la orice mișcare
 Părea că ea rupe din inima mea.

Dar ceata de hiare o văd... mă sosește...
 Fierbîntea-i suflare acum o simții...
 Mă plec, cat și mâna-mi grea piatra 'ntâlnește,
 Curaj desnădejdea îmi dă, și... izbii.

Un țipăt s'aude :... eu saiu în picioare
 Din somnu-mi de groază atunci deșteptat.
 Soția-mi lipsită d'a vieții suflare
 Zăceà... capu-i tânăr erà sfărâmat !

¹ Prescurtare greșită pentru : *silinței mele zadarnice*.

D'atunci zile multe și nopți osândite
Pe frunte-mi trecură, eu nici am simțit
A lor osebite: vedenii cu nplite
Și țipătu-acela în veci m'a 'nsoțit.

Răsună el seara, l-auz dimineața
Precum în minutul prin crimă 'nsemnat;
Și eu trăesc încă; trăesc, căci viața,
Amară pedeapsă, în dar mi s'a dat.

Aici aștept vremea și ziua dorită
Să văz, dacă dreptul, ceresc împărat
Privește la fapta mi ce este cumplită
Sau numai la cuget ce este curat.

SATIRA DUHULUI MEU

Această poezie e publicată pentru întâia oară în ediția din 1842. Ea este o satiră socială. Poetul vorbește cu spiritul său, îl critică fiindcă nu știe să fie ca lumea cealaltă și din această procedare ironică rezultă biciuirea multor obiceiuri ale societății din acea vreme.

— Trageți toți câte-o carte! Domnule, ești cu mine;
Șezi mă rog înpotrivă, și vezi de joacă bine.

— Dar ți-am spus, cuconiță, că eu din întâmplare
Nici bine nici nebine nu pociu să fac cercare.
Am cuvintele mele: aste jocuri plăcute,
Cu voia dumitale, îmi sunt necunoscute.

— Nebun cine te-o crede, vrei să te rugăm poate;
Astăzi chiar și copiii știu jocurile toate.
Veacul înaintează. Carò! vezi că ți-e rându;
Dar ce făcuși acolo? unde îți este gândul?

Când eu am dat pe Riga, bați cu alta mai mare?
Astfel de neștiință e lucru de mirare!

Așa-mi zicea deunăzi, cu totul supărată,
O damă ce la jocuri e foarte învățată.
Apoi șoptind pe taină cu câteva vecine :
— Vedeți, zise, ce soartă, și ce păcat pe mine ?
Două greșeli ca asta, zău, sufletul mi-l scot,
A! ce nenorocire! *ma chère*, ce idiot!

Vino acum de față și stăi la judecată,
Tu care le faci astea, ființă prea ciudată,
Spirit, ce joci o rolă în lumea trecătoare;
De ce treabă-mi ești bună, putere gânditoare,
Când nu pociu la nimica să mă ajut cu tine,
Când nu te-ai deprins încă nici vistul să-l joci bine?

Nu mai ești tu acela care 'n copilărie
Știai pe din afară vestit' Alexandrie
Și viața ciudată a unui Craiu cu minte,
Care lăsă pe Dracu fără încălțăminte? ¹

Tu care, mai în urmă, râzând d'aceste toate,
De rost puteai a spune tragedii însemnate,
Meropa, Atalia și altele mai multe,
Declamându-le toate cui vrea să te asculte?

Negreșit, îmi vei zice, știu minte ce îmi place,
Dar cărțile cu mine nu pot să se împace.
Mai lesne pociu a spune hoțurile urmate
La zece tribunale sub nume de dreptate;

¹ Arghir, eroul poemei ce poartă numele lui, a furat dela Dracu o pereche de papuci, cari slujiau drept aripi acelui ce se încălța cu dâșii. (Nota autorului).

Mai lesne pociu să număr pe degetele mele
 Câți sfinți avem pe lună, și câte versuri rele,
 Decât să bag de seamă ce carte nu e dată,
 A cui este mai mică și cine o să bată.

Când sunt în adunare, n'am altă mulțumire
 Decât să se deschidă sujeruri de vorbire :
 Atunci sunt gata, liber, ascult, și cu plăcere
 Tușesc, zâmbesc, mă leagăn și-mi dau a mea părere.
 — Frumos răspuns! Ascultă: pe cât mie îmi pare,
 De lume, de năravuri ai slabă încercare ;
 Trebuie să știi jocul și danțul ce-ți lipsește
 Și niște mici petreceri ce se zic românește
 „Jocuri nevinovate“. Nevinovate fie,
 Măcar că vini destule din ele pot să vie...
 Trebuie să faci pasuri și complimente bune ;
 La vorbe serioase când alții se vor pune
 Să n'ascuți, să spui glume, să scoți la jucării
 Și pân' a râde alții să râzi tu mai întâu.

Vezi domnișorul cela care toate le știe
 Căruia vorbă, spirit, îi stă în pălărie,
 În chipul de-a o scoate cu grații prefăcute ?
 Hainele dupe dânsul sunt la Paris cusute :
 Singur ne 'ncredințează. Lorneta atârnată
 Este și mai străină, de-o formă minunată ;
 Vrea s'o cumpere Prințul, dar ca un om cuminte
 Dumnealui o tocmise ceva mai înainte.
 Când le-a spus astea toate, o ia la ochi, privește
 Chiar pe dama aceea cu care-atunci vorbește ;
 I-o dă în nas, se pleacă, și în sfârșit o lasă,
 Zicându-i: „Ce lornetă! te arată mai frumoasă!“

Fieșcine cunoaște ce cap tânărul are ;
 Dar pentru că dă bine din mâini și din picioare
 Și trănțește la vorbe fără să se gândească,

Am văzut multă lume cu duh să-l socotească.
Iată de ce talente avem noi trebuință!

Dar tu care uiți lesne, spirit fără' de știință,
Socotești că poți oare prin altfel de mijloace
Arătându-te 'n lume vre-o figură a face?
Pretenția aceasta mi s'ar părea ciudată.

Când pe la nunte, baluri ne ducem vreodată,
(Căci din nenorocire puternica natură
Ne-a unit împreună cu-o strânsă legătură),
Râz văzându te singur și într'un colț d'oparte
Par'c'ai fi mers acolo ca să compui o carte,
Iar nu ca să te bucuri cu lumea dimpreună.
Dacă vr'o cuconiță, frumoasă, dulce, bună,
Crezând că ne prefacem, ne 'ndeamnă, ne poștește,
Ne ia la joc, greșala-i îndată și-o plătește.
Rar să se afle damă de mijloc așa tare
Ca să n'o fac să cază la cea dintâiu mișcare.
Asta îți e talentul și darurile toate!

Cât pentru darul vorbei, ce crezi că îl ai poate,
E numai o părere: îți ceiu și iertăciune,
Că nici pentru prietenl minciuni nu voiu a spune.
Adevărat, se 'ntâmplă să zici pe la soroace
Câte o vorbă două, care la unii place.
In câte rânduri însă distracțiile tale
Te fac să scoți cuvinte ce nu ar fi cu cale,
Să superi din greșală persoane însemaate,
Ba încă câte-odată și dame delicate...
Râzând d'acele două, statornică pereche,
Care își petrec seara șoptindu-și la ureche;
De celelalte patru contese ideale,
Umflata de pretenții și vrednice de jale,
Pe care dacă prințul le ia la bal de mână,
Nu mai vorbesc cu nimeni câte o săptămână.

Astăzi râzi de-o pedantă, mâine de-o prețioasă,
 Zici de una ajunsă în vârstă cuvioasă
 Că atestatul vremii nu va să-l prilmească
 Și de-alta ce iubește de cinste să vorbească,
 Ce laudă virtutea și'n veci ți-o pomenește,
 Zici că e virtuoasă cât știm noi evreește.

Greșelile acestea îți fac un urât nume.
 Tu știi ce se întâmplă când se aude 'n lume
 Că cinevași s'apucă defectele s'arate:
 Mulți scot sub a lui nume minciuni nenumărate.
 S'a vorbit într'o casă de un fanfaron mare,
 Declamând sentimente ce sigur nu le are,
 Care la lot ar pune suflarea omenească,
 Când cineva cu dânsul ar vrea să o tocmească;
 S'a zis ceva de lancu, de Stan, de Lăurescu;
 Cine le-a scos acestea? — Le-a scos Alexandrescu.
 Făr'a zice nimica, singura ta zâmbire,
 De t'ei află de față, e o 'nvinovățire.
 În zadar te porți bine și lauzi câte-odată,
 Chiar lauda în gură-ți de satiră-i luată,

Așa, în loc să critici greșalele străine,
 În loc să râzi de alții, mai bine râzi de tine.
 Învață danțul, vistul și multe d'alde alea,
 Iar, de vrei să faci versuri, ia pildă dela Pralea.¹

¹ Pralea, traducătorul Psaltirei în versuri. (Nota autorului).

BOUL ȘI VIȚELUL

De și este una din cele mai vechi ale lui Alexandrescu — prima dată o vedem în ediția din 1838 — este însă una din cele mai izbutite. Pe lângă faptul că subiectul nu este imitat, trebuie să notăm vioiciunea dialogului și naturalul situațiilor. Lipsită de „morală”, fabula este o batjocorire puternică a felului de oameni la cari se rapoartă: aceia cari ridicăți dintr'o treaptă socială inferioară, uită pe semenii și chiar familia lor.

Un bou ca toți boii, puțin la simțire,
 În zilele noastre de soartă ajutat
 Și decât toți frații mai cu osebite
 Dobândi 'n cireadă un post însemnat.

Un bou în post mare? Drept, cam ciudat vine,
 Dar asta se 'ntâmplă în oricare loc:
 Decât multă minte, știu că e mai bine
 Să ai totd'auna un dram de noroc.

Așa de-a vieței veselă schimbare
 Cum și de mândrie bou stăpânit,
 Se credeă că este decât toți mai mare,
 Că cu dânsul nimeni nu e potrivit.

Vițelul atuncea, plin de bucurie,
 Auzind că unchiul s'a făcut boier,
 Că are clăi sumă și livezi o mie:
 „Mă duc“, zise 'ndată, „nițel fân să-i cer“.

Făr' a pierde vreme, vițelul pornește,
 Ajunge la unchiul, cearcă a intră;
 Dar pe loc o slugă vine și-l oprește:
 — „Acum doarme“, zice, „nu-l pot supără“.

— „Acum doarme? ce fel! pentru 'ntâia dată
 „După prânz să doarmă! obiceiul lui
 „Eră să nu șează ziua niciodată;
 „Ast somn nu prea-mi place, și o să i-o spuie“.

— „Ba să-ți cauți treaba, că mănânci trântea,
 „S'a schimbat boierul, nu e cum îl știi:
 „Trebue 'nainte-i să mergi cu sială,
 „Priimit în casă dacă vrei să fii“.

La o mojiție atâta de mare
 Vițelul răspunde că va așteptă;
 Dar unchiul se scoală pleacă la plimbare,
 Pe lângă el trece, făr' a se ultă.

Cu mâhnire toate băiatul le vede,
 Inșă socotește că unchiu-a orbit;
 Căci fără 'ndoială nu putea a crede
 Ca buna sa rudă să-l ti ocolit.

A doua zi iarăș prea de dimineață,
 Să-i găsească vreme, la dânsul veni;
 O slugă, ce-afară îl vede că 'nghiață,
 Ca să-i facă bine de el pomeni.

„Boierule“, zice, „așteaptă afară
 „Ruda dumitale, al doamnei vaci fiu“.

— „Cine? a mea rudă? mergi de-l dă pe scară;
 „N'am astfel de rude, și nici voiu să-l știu“.

TOPORUL ȘI PĂDUREA

Subiectul acestei fabule — tipărită pentru întâia dată în ediția din 1842 — este imitat de pe fabulistul francez La Fontainé, însă este mult schimbat și ca învățătură și ca dezvoltare a compoziției; astfel că e ca și o lucrare originală.

Minuni în vremea noastră nu văz a se mai face,
 Dar, că vorbiă odată lemne și dobitoace,
 Nu rămâne 'ndoeală; pentrucă, de n'ar fi,
 Nici nu s'ar povesti.
 Și caii lui Ahil care proorociă,
 Negreșit că au fost, de vreme ce-l trăgeă.

Intâmplarea ce știu și voi u s'o povestesc
 Mi-a spus-o un bătrân pe care îl cinstesc
 Și care îmi ziceă
 Că și el o știă
 Dela strămoșii lui,
 Care strămoși ai lui ziceă și ei c'o știu
 Dela un alt strămoș ce nu mai este viu
 Și p'ai cărui strămoși, zău, nu pociu să vi-i spuiu.

Intr'o pădure veche, în ce loc nu ne pasă,
 Un țaran se dusese să-și ia lemne de casă.
 Trebuie să știți însă și pociu să dau dovadă
 Că pe vremea aceea toporul n'avea coadă.
 Astfel se încep toate: vremea desăvârșăște
 Orcă inventă omul, orce spiritul naște.
 Așa țaranul nostru numai cu fieru' 'n mână
 Incepù să slutească pădurea cea bătrână.
 Tufani, paltini, ghindari se îngroziră foarte:
 „Tristă veste, prieteni, să ne gătim de moarte“,
 Incepură să zică: „toporul e aproape!

„In fundul unei sobe țaranu-o să ne 'ngroape!“

— „E vreunul d'ai noștri cu el ca să i ajute?“

Zise un stejar mare ce aveà ani trei sute

Și care èrà singur cevà mai la o parte.

— „Nu“. — „Așà, fiți în pace; ast' datà avem parte;

„Țăranul și toporul a't n'o să izbutească

„Decât să ostenească“.

Stejaru-avù dreptate :

După multă silință, cercări îndelungate,

Dând în dreapta și 'n stânga cu puțină sporire,

Țăranul se întoarse fără de izbutire,

Dar când avù toporul o coadă de lemn tare,

Puteți judecà singuri ce tristă întâmplare.

Istoria aceasta, de-o fi adevărată,

Imi pare că arată

Că în fieșice țară

Cele mai multe rele nu vin de pe afară,

Nu le aduc străinii; ci ni le face toate

Un pământean d'ai noștri, o rudă sau un frate.

DUMITRU BOLINTINEANU

1819—1872

Bolintineanu s'a născut în Bolintinul din Vale, sat aproape de București. Tatăl său numit Cosmad, Român Macedonean, îl aduse în Capitală pe la 1829 și-l dete în casa unui boier, care-l puse, împreună cu copiii săi, să ia primele cunoștințe de citire și scriere. După aceea intră într'o școală particulară de la Colțea și apoi la St. Sava, unde urmă câțiva ani și fu numit funcționar la poște, la oficiul „pricinilor studițești“. În momentele libere se ocupă cu literatura și scria versuri, debutând la 1842 cu „O fată tânără pe patul morții“. Această poezie produse mult efect, autorul primi felicitări din toate părțile locuite de Români și chiar Domnul Bibescu și-a arătat admirațiunea, „văzând speranțele mari ce dă acest june“, cum se exprimă în rezoluția pusă pe o petițiune în care poetul cerea concediu.

„Asociația literară“, formată în București, îl trimise pe la finele anului 1845 la Paris.

Dumitru Bolintineanu
(portret de C. Stăncescu publ. în rev.
„Literatură și artă“)

Izbucnind revoluțiunea din 1848, veni în țară și redactă împreună cu Bălcescu, Boliac, ș. a. „Poporul suveran“, dar — căzând revoluția — fu exilat și se duse în Transilvania, apoi la Constantinopole și în fine la Paris ca să-și continue studiile întrerupte.

Apoi a făcut călătorii prin Palestina, Egipt, Siria, Macedonia, descriindu-le toate în publicațiuni diverse, cari cuprind adesea pagine pline de interes și scrise cu multă căldură.

Intorcându-se în țară la 1859, intră în politică și deveni ministru de externe, culte și instrucțiune publică.

Dela 1866 se retrase din viața politică ocupându-se cu literatura, publicând drame în proză și în versuri' poezii epice, satirice, dar ducând o existență foarte nenorocită. Așezat în spitalul Pantelimon, muri după o scurtă vreme și fu îngropat în satul natal.

* * *

Bolintineanu a scris foarte mult atât în proză cât și în versuri.

Opera poetică ce formează principala lui producțiune este poezia lirică și narativă, cu care s'a ocupat în prima parte a vieții sale până pe la 1865. Ea cuprinde: Legendele istorice, Florile Bosforului, Basmeele, Macedonele și Reveriile.

„Legendele“ sunt poezii narative, dar cu un insemnat element liric. Diferite subiecte istorice, aflate în cronicari (mai ales în Neculce) sau imaginate, sunt dezvoltate în versuri de o perfectă corectitudine, în cari se vede multă simțire și o mare iubire de țară. Acestea l-au făcut popular și multe din cugețările exprimate într'un stil sentențios au devenit niște maxime foarte des întrebuințate.

„Andreiu sau luarea Nicopolei de Români“ și „Sorin sau tăjerea boierilor la Târgoviște“ sunt două narațiuni în cari nu subiectul istoric formează partea principală, ci un subiect imaginat.

„Sorin“ este o compunere pe jumătate epică, pe jumătate dramatică. Ea se începe printr'un prolog, în care Herman, medicul curții, dezvoltă ideea neputinții omenești de a pătrunde tainele firii, idee inspirată din Faust al lui Goethe. Partea dela început are prea multe descrieri inutile, iar partea dela urmă trece prea repede asupra întâmplărilor. Și Sorin moare ducându-se la închisoare ca să scape pe altul; iar o fată, care-l iubiă, se aruncă în apă.

„Florile Bosforului“ cuprind poezii parte lirice, parte nara-

tive, cu subiecte orientale. Ni se descriu frumusețile naturii la Constantinopol, frumusețea femeilor, intrigile din Seraiu, nenorocita viață a cadânelor, târgurile de sclave, etc. Amorul și gelozia formează fondul mai tuturor acestor poezii, scrise într'o limbă foarte armonioasă.

Sub titlu de „Basme“ se copriind o serie de poezii narative cu subiecte felurite, în cari miraculosul joacă un rol însemnat, chiar dacă sunt amestecate și personagii istorice. Cele mai cunoscute din acestea sunt: „O noapte la morminte“ — „Ielele“ — „Mihnea și Baba“.

„Macedonele“ ne descriu frumusețile din țările locuite de Macedoneni și ne povestesc întâmplări din viața lor. În genere persoanele sunt păstori și păstorite. Cele mai însemnate: „Românele din Cavaia“ — „San Marina“.

Sub numele de „Reverii“ a adunat poeziile sale pur lirice și anume elegiile sale, cari, prin frumusețea versurilor și prin sentimentele triste ce inspiră, au fost foarte prețuite. Din acestea fac parte: „O fată tânără pe patul morții“, — „Plângerile poetului român“, — „Scopul omului“, — „Un tânăr român mort în streinățate“ ș. a.

Aceste diferite grupări sunt cele mai bune lucrări ale lui Bolintineanu. Dacă azi ele nu mai produc aceeași impresiune ca mai înainte și dacă nu mai sunt citite cu entuziasmul și plăcerea de altădată, această provine din cauza lipsurilor pe cari cei de azi le află în poeziile lui. Tablourile lui nu au destul relief, pe când maximele se găsesc într'o abundență prea mare, lucru care face să întâlnim des idei generale, deci abstracte, contrare firii poeziei. Uzul unui număr mai mare de cuvinte decât ar trebui, adoptarea unor forme gramaticale neobișnuite și de formațiune savantă, abuzul de diminutive și de perifraze și întrebuițarea unor expresiuni nepoetice, toate fac ca poeziile lui să fie în mare parte monotone și să ne lase reci. În schimb statornicia limbii față de scriitorii anteriori, regularitatea și varietatea versurilor, evitarea sunetelor aspre și delicatețea sentimentului sunt calități cari explică succesul poeziilor lui.

Dar Bolintineanu nu s'a mărginit aci. Luptele politice, dorința de a avea cât mai multe opere, la urmă nevoia materială l-au silit să scrie mult și în multe genuri.

Se încearcă în epeee și ne dă „Traianida“, poemă în șapte cânturi, în care voește să celebreze colonizarea Daciei, dar condițiunile epeeei lipsesc. Cu atât mai mult se vede lipsa

lor în poema „*Conrad*”, unde eroul principal e chiar poetul și unde la tot pasul sunt intercalate poezii lirice.

Se încearcă în dramă și ne dă o serie de drame istorice, parte în proză, parte în versuri, în cari acțiunea e rău condusă și interesul slab. Astfel: „*Mihaiu condamnat la moarte*” — „*Ștefan Geörghe Vodă sau voiu face doamnei tale ce ai făcut jupânesei mele*”, — „*Lăpușeanu*” după nuvela lui C. Negruzzi, — „*Mărirea și uciderea lui Mihaiu*”, etc.

Se încearcă și în roman și ne dă „*Manoil*”, în scrisori, și „*Elena*”, inspirat din romane franceze și plin de declamațiuni și cu caractere nenaturale.

Se încearcă în satiră și fabulă, dar nu izbutește. Lucrările acestea seamănă mai mult a articole de ziar decât a poezii. Mai toate au ton personal, iar cele generale sunt abstracte, declamatorii și uneori indecente. Colecțiile se numesc: „*Eumenidele*” — „*Nemesis*”, un fel de ziare sau reviste.

În toate aceste producțiuni îl vedem slab și se simte lipsa unei culturi mai înalte. De aceea se repetă des și întâlnim în operele din urmă idei și versuri din cele anterioare. Lipsa de cultură adâncă este și mai aparentă în scrierile istorice ca *Viața lui Ștefan*, *Viața lui Traian*, etc., cari cer cunoștințe întinse și cercetări îndelungate și de aceea cu dreptate sunt azi date uitării. Singură *Viața lui Cuza* prezentă oarecare interes, ca fiind scrisă de un contemporan care a cunoscut de aproape toate evenimentele.

Iată cum se aprețiază în „*Istoria literaturii române*” de N. Iorga opera acestui poet.

„Cu încredere, cu o bogăție de cuvinte abstracte și o ușurință de vers fără păreche, fără idei însă, fără sinceritate de simțire, fără puțință de concentrare, de mărginire, de alegere, de autocritică, naiv ecou sonor, se înfățișează Tache Bolintineanu.

„Întâiu... în poezii elegiace, cari seamănă perfect una cu alta și nu lasă în minte nicio urmă. După lunecarea zadarnică a valurilor retorice de silabe armonioase, el vorbește de „seri suspinoase”, de „trubadurul după cale” care „udă coada harpei sale”, de „ingeri blânzi” și „îmnuri de filomele”...

„Bolintineanu a vrut să imite în baladă pe Alexandrescu, spirit mai greoiu poate, dar dela început așa de matur, în evocarea lui Mircea la Cozia. Bine înțeles, Bolintineanu nu știe, nu simte și nu poate creă din nou acele vremuri sub înfățișarea lor deosebită sau măcar în proiectarea unei lumini fan-

tastice care transfigurează chipurile asupra cărora cade. A citit paginile palide ale lui Florian Aaron, mai curând cartea franceză a lui Kogălniceanu și va fi urmărit literatura istorică nouă. Dar a prins numai anecdote și nume cu mireasmă de vechime, ceea ce i se pare de ajuns pentru a încerca, din aceste puține elemente și cu un așa de sărac fond personal, să întemeieze balada românească.

„Și dacă măcar povestea ar fi bine înfățișată! Dar Bolintineanu nu știe, de obicei, să istorisească. În loc să dea mișcări, în loc să facă a scânteiă sufletul în dialoguri, el prezintă numai, sub alt titlu, aceleași două trei scene stereotipe în care crede că poate izbuti mai ușor...

„Firește că această pătrundere în poezie, și într'o poezie care se poate înțelege așa de ușor și de oameni fără nicio cultură literară, a chipurilor istoriei naționale, oricât de slab și monoton ar fi fost ele zugrăvite, are însemnătatea sa. Aceste versuri, întovărășite mai târziu și de muzică, răspândiau între acei cari nu învățaseră în școală nimic despre trecutul țării și neamului cunoștința oamenilor mari și a împrejurărilor însemnate de pe vremuri. Fiecare bucată aproape cuprindea în sine o morală... Rezumată pe trecutul ei neatârnat și vitejesc, țara trebuia să tindă spre libertate și pentru aceasta să aibă înainte de toate grija de a desgropă vechea armă, de a o curăți de rugină și de a-i ascuți tăișul...”

O FATĂ TÂNĂRĂ PE PATUL MORȚII

Această poezie, prin care Bolintineanu s'a făcut cunoscut, a apărut întâiu în revista „Curier de ambe sexe” Periodul IV 1842-1844. Heliade, care era pe atunci criticul cel mai ascultat, o însoți de următoarea notiță: „Câți cunosc frumusețile poeziei, acea legănată și lină cadențare, acel repaos regulat al semistihului, acele expresii și asemănări răpitoare ce întineresc inima, câți, pe lângă acestea, după dreptate, mai cer și o limbă dela poet, pot judica versurile d-lui Bolintineanu, acestui june necunoscut încă ca floricela împresurată în mijlocul unei lese, a-i saluta talentul și a aștepta dela dânsul opere demne de un secol mai fericite”. Poezia nu e pe deplin originală, este imitată — dar cu foarte multă libertate — după o poezie franțuzească.

Ca robul ce cântă amar în robie
 Cu lanțul de brațe un aer dulos,
 Ca râul ce geme de rea vijelle,
 Pe patu-mi de moarte eu cânt dureros.

Un crin se usucă și 'n laturi s'abate
 Când ziua e rece și cerul în nori,
 Când soarele-l arde, când vântul îl bate,
 Când grindina cade torente pe flori.

Așa făr' de veste pe zilele mele
 O soartă amară amar a bătut
 Și astfel, ca crinul de viscole rele,
 Pe patu-mi de moarte d'odat'am căzut.

Abiã 'n primăvară cu zilele mele,
 Plăpândă ca roua, abiã am ajuns,
 Atuncea când cântă prin flori filomele
 Și-o crudă durere adânc m'a pătruns.

Amară e moartea, când omul e june
 Și ziua-i frumoasă și traiul e lin,
 Când pasărea cântă, când florile spune¹
 Că viața e dulce și n'are suspin!

Să moară bătrânul ce fruntea înclină,
 Ce plânge trecutul, de ani obosit,
 Să moară și robul ce'n lanțuri suspină,
 Să moară tot omul cu suflet zdrobit;

Iar eu ca o floare ce naște când plouă
 Creșteam, pe cunună să am desmierdări
 Și mie amorul cu buze de rouă,
 Cu inimă dulce îmi da sărutări.

1 Greșală particulară graiului muntenesc, în loc de: *spun*.

Ca frunza ce cade pe toamnă când ninge,
 Suflată de vânturi aici pe pământ,
 Ah! juna mea viață acuma se stinge
 Și anii mei tineri apun în mormânt.

MIHNEA ȘI BABA

Este una din cele dintâu poezii ale lui. S'a publicat în ediția din 1847, cea tipărită de „Asociația literară“ din București, pe când poetul eră la Paris. Este o povestire care a plăcut în vremea când a apărut, mai ales prin nota romantică și prin excelența versificării; dar astăzi ea cu greu mai poate întâmpina aceeași apreciere. Defectul cel mai mare este lipsa de claritate în concepție și în compozițiune.

I.

Când lampa se stinge la negrul mormânt
 Atinsă de aripă, suflata de vânt,
 Când buha se plânge prin triste suspine,
 Când răii fac planuri cum au a reține
 În barbare lanțuri poporul gemând,
 Când demoni și spaima pe munți se adună
 De urlă la stele, la nori și la lună,
 Într'una din peșteri în munte râpos
 Un om oarecare intră curagios.

II.

În peștera Carpaților	Acî se fac misterele
O oară și mai bine	De babe blestemate
Vezi templul Pacinaților	Ce scot la morți arterele
Ce cade în ruine.	Și hârcele uscate.

Acì se fierb și oasele
 În vase aurite
 Acì s'adun' frumoasele
 Când nu mai sunt dorite.

Și liliicii nopților
 Ce au aicea locul
 Ascunși în hârca morților
 Umblau să stingă focul.

O flacăra misterică
 Da palidă lumină;
 Iar stâlpii în biserică
 Păreau că se înclină.

O babă, ce oroarele
 Uscaseră în lume,
 Tot răscolia vulvoarele,
 Șoptind încet un nume.

III.

S'aude un sgomot de pași pe aproape
 Cum calcă strigoii când va să desgroape
 O tânără fată.. — Colo... ascultați!
 Să fie Satana cu ochii de focuri?
 „Hei! cine să calce în negrele-mi locuri,
 Se'ntreabă bătrâna.. aici nechemăți?...“
 Ea zice, și'n umbră un om se arată
 Cu ochii de sânge, cu fruntea uscată,
 Teribil ca locul în care intră.
 „Bătrână, el zice, îți fă datoria!“
 Și vorba-i, cum geme în zid vijelia.
 Din colțuri în colțuri grozav răsună.

BĂTRÂNA

„Ascultă-mă, Doamne! aveam în oștime
 Un flu oarecare vestit în mulțime
 Prin luptele sale; eră flul meu
 Plăcut ca seninul, frumos ca o floare,
 Și pentru acesta mai stam eu sub soare;
 Eră pentru mine al meu Dumnezeu,
 Și pentru acesta m'am dat în pierzare:
 Să-l fac între oameni ferice și mare.
 Am dat al meu suflet la negrul tartar.

Tu știi mai departe. Ce? Gemi de turbare?
 Vrei sângele mamei, tu vrei răsbunare?
 Lovește! na sânul, tirane barbar!
 Căci viața îmi este acum blestemată.
 Oh! cum nu pot oare să sorb astă dată
 Și zilele tale și sângele tău!
 Dar nu pot, că fiu-meu, în ultima-l stare
 Opri orice mână a da răsbunare...
 Tirane! Vezi prada-ți, vezi cugetul său".
 Pe urmă c'o mână uscată și arsă
 Intr'una din hârce un sânge ea varsă
 Și, dându-l lui Mihnea, îi zise: „să bel!
 E sângele fiu-meu, na! soarbe-l mai tare;
 E cald și e tânăr, cum vrei tu, barbare!
 Na, soarbe, sau eu sorb p'al tău, de nu vrei“.

IV.

Toți moriți din mormânturi	Iar vârcolacii serii
Cu ghiarele încleștate	Ce chiar din lună pișcă
Ca frunzele uscate	Când frunzele se mișcă
Ce sbor când suflă vânturi,	În timpul primăverii,
Spre Mihnea alergau;	Țipând, acum sburau.

Șoimanele ce urlă
 Ca vijelii turbate,
 Coloase deșirate
 Cu forma ca o turlă,
 Din munți în văi călcau.

V.

Un glas în mulțime teribil gemu
 Și ceata infernă¹ îndată tăcu.

1 Formă necorectă în loc de: *infernală*.

VI.

BLESTEMUL

„Ori unde vei merge, să calci, o tirane,
 Să calci p'un cadavru și 'n visu-ți să-l vezi!
 Să strângi tu în mână-ți tot mâini diafane
 Și orice ți-or spune tu toate să crezi.
 Să-ți arză plămâni d'o sete adâncă
 Și apă, tirane, să nu poți să bei!
 Să simți totd'auna asupra-ți o stâncă!
 Să'nclini a ta frunte la cine nu vrei!
 Să nu se cunoască ce bine vei face!
 Să plângi, însă lacrimi să nu poți vîrșă!
 Și orice dorință și orice-ți va place
 Să nu poți, tirane, să nu poți gustă!
 Se crezi că ești geniu, că ai zile multe
 Și toți ai tăi moară, iar tu să trăești!
 Și vorba ta nimeni să nu o asculte,
 Nimic să-ți mai placă, nimic să dorești!“

VII.

Așa vorbi bătrâna
 Și Mihnea tremură:
 Iar Naiba, ce fântâna
 O soarbe într'o clipă
 Și tot de sete țipă
 La dreapta lui zbură.

El are cap de taur
 Și ghiare de strigoiu
 Și coadă de balaur
 Și geme cu turbare
 Când baba tristă pare,
 Iar coada-i stă vâlvoiu.

Iar nagodele-urâte,
 Ca un mistreț la cap,
 Cu lungi și strâmbe râte
 Cu care de pe stâncă
 Râm¹ marea cea adâncă
 Și lumea nu le 'ncap.

Și sease legioane
 De diavoli blestemați
 Treceau ca turbiloane²
 De flăcări infernale
 Călări toți pe cavale³
 Cu perii vulvoiați.

1 Formă gramaticală necorectă; trebuia: *râmă*.

2 Neologism nepotrivit: *vârtejuri*.

3 Cuvânt format, după franțuzește, de Bolintineanu, în loc de *cai*.

Și mii de mii de spaima
 Veniau din iad răsând
 Pe Mihnea se defaime,
 Căci astfel baba are
 Mijloc de răsbunare
 Pe mort nesupărând

VIII.

Mihnea încalecă, calul său tropotă;
 Fuge ca vântul;
 Sună pădurile, fâșie. frunzele,
 Geme pământul;
 Fug legioanele, sbor cu cavale,
 Luna dispare;
 Cerul se'ntunecă, munți se cleatenă,
 Mihnea tresare.
 Fulgerul scânteie, tunetul bubuie;
 Calul său cade;
 Demonii râseră; o ce de hohote!
 Mihnea jos sare.
 Însă el repede iară încalecă,
 Fuge mai tare;
 Fuge ca crivățul: sabia-i sfârâie
 În apărare.
 Aripi fantastice s'mte pe umere,
 Însă el fuge;
 Pare că-l sfâșie guri însetabile,
 Haîne!e-i suge;
 Baba p'o cavală¹ iute ca fulgerul
 Trece 'nainte

¹ Deși e același cuvânt format de el, ca mai sus, ritmul cere să citim: *căvală*.

Slabă și palidă, pletele-i fâlfâe
 Pe oseminte!
 Barba îi tremură, dinții se cleatenă,
 Muge ca taur,
 Geme ca tunetul, bate cavalele
 Cu un balaur.

IX.

O, ce de hohote, râseră demonii!
 Iadul tot râse!
 Iar pe creștetul munților, zorile
 Zilei venise.

CUPA LUI ȘTEFAN

Poezia aceasta își găsește subiectul într'una din povestirile lui Neculce din „O seamă de cuvinte”: Lăsat-au Ștefan Vodă la mănăstirea Putna arcul și un păhar... La vremea lui Constantin Cantemir Vodă, fiind răscoală, au venit niște Cazaci cu Leși, vrând ca să jăcuească ce ar găsi în mănăstire. Deci fiind un turn cu bună tărie nu puteau să jăcuească; deci au zis călugărilor să dea turnul... dară călugării nu vroiau să dea turnul. Iară acei Cazaci și Leși îndată au aprins mănăstirea; iară călugării îndată au dat turnul... Atunci au jăcuit tot din turn ce au fost a boieri și a negustori, iară a mănăstirii nu au luat nimic, fără numai arcul lui Ștefan Vodă. Iară păharul au fost până la a treia domnie a lui Mihail Racoviță și scoțându-l din turn un egumen pre anume Misail Chisăliță și vrând să se fălească au băut la masă cu acest păhar și bând mult s'au îmbătat și fiind beți au stricat un lucru scump domnesc și de minune ca acela”. — Să se observe însă cum a schimbat Bolintineanu datele din cronicar: la acesta este o simplă anecdotă fără nici o poezie, pe când la poetul modern faptele se prefac și li se dă o înfățișare poetică. — O aflăm publicată în „Legende noi” 1862.

Intr'o mânăstire din trecut rămasă,
 În domneasca sală se întinde masă.
 Misail prezidă ăst banchet volos
 Și în timpul mesei zice dureros :

— „Ștefan după moarte lăasă moștenire
 Arcul său și cupa l'astă mânăstire.
 Cu Cantimireștii, Leșii au venit
 Și prădând locașul, arcu au răpit ;

Insă nu răpiră cupa minunată !
 Ea trăește încă ; de mirare !... iată !“
 El arată cupa... toți s'au minunat.
 Ea eră săpată dintr'un matostat.

Servii varsă 'ntr'insa dulce tămâioasă.
 Fie cine 'nchină pentru o frumoasă.
 Când la cel din urniă rându a venit,
 Misail la cupa ș'astfel a vorbit :

— „Unde-este timpul cel de vitejie ?
 Timpul de mari fapte, vai ! n'o să mai vie?
 A căzut Moldova, căci orice Români
 Se roșesc la gândul a mai fi stăpâni.

Ei îmbracă manta de înțelepciune ;
 Dar ca să-și ascunză trista slăbiciune.
 Dar înțelepciunea făr'a a cuteză
 E ca cutezarea făr'a cugetă.

Când vedem sfioasă patria română,
 Ne-aducem aminte vorba cea bătrână :
 Cel ce-i mai aproape de mormântul său
 La ideia morții tremură mai rău !

Ștefan nu mai este... însă o să vie
 Alți Ștefani cu viață și cu bărbăție.
 Dacă timpul d'astăzi ne apasă greu,
 Viitorul este al lui Dumnezeu.

Însă, pân' să vie lanțul să ne rupă,
 Nu va mai bea nimeni din această cupă.
 Când un suflet mare se va arăta,
 Hârburile cupei le va adună“.

Zice, aruncă cupa și o sparge 'n trei...
 Nimeni n'a strâns încă hârburile ei!...

MOARTEA LUI MIHAIU VITEAZUL

Poezia aceasta, dedicată lui C. Negri, se publică întâia dată în colecțiunea „*Cântece și plângeri*“ din 1852, dar mai târziu poetul însuși a așezat-o în grupa „*Legen delor istorice*“. Ea se înfățișează cu aceleași însușiri ca și celelalte balade ale lui Bolintineanu: partea narativă foarte redusă și cea mai mare parte a poeziei e formată din discursuri.

Pe câmpia Turdei, pe un verde plaiu
 Tabără oștirea marelui Mihaiu,
 Acolo, în cortu-i Domnul se gândește:
 Fericirea țării inima-i răpește.
 Are-o presimțire ce l a turburat
 Și pe mâna-i mândră capul a plecat.
 În deșert speranța inima-i răsfăță,
 Lacrămile udă gânditoarea-i față.
 Înaintea celor ce îl ocolia,
 Cu o mantă d'aur el se ascundeă.
 Către căpitanii ce îl inconjoară:

— „Dragii mei! iertați-mi astă lăcrămloară!
 E o slăbiciune de care roșesc
 Toți cari au un suflet tare, bărbătesc;
 Inșă sunt minute cânt natura cere
 Dela cel mai tare partea-i de durere.
 Astăzi pot să număr mai la nouă ani
 De când noi ne batem cu atâți dușmani.

Moarte lui Mărei Călugăr

Moarte lui P. Răz.

Ue carmas. Tăpăi. în cugete vâh.
Tăpăi. țigăre. mureșai. Măre.
Ambe în noaptea. Dănuș. de. cind. țig.
Șigăre. țigăre. mureșai. țigăre.
Șigăre. țigăre. mureșai. țigăre.
Ue carmas. mureșai. mureșai. mureșai.
Ue carmas. mureșai. mureșai. mureșai.
Amureșai. mureșai. mureșai. mureșai.
Amureșai. mureșai. mureșai. mureșai.
Amureșai. mureșai. mureșai. mureșai.

Autograf al lui Bolintineanu

(manuscris din colecția Academiei Române)

Este adevărul... am făcut, în lume,
 Neamului acesta cel mai mare nume;
 Inșă, ce-i mărirea fără de folos?
 Ceea ce-i în noapte focul mincinos!
 Singura mărire nu-i destulătoare:
 Nu volu foc de stele, ci volu foc de soare.

Câte mii de inimi moartea n'a 'nghețat?
 Și în câte case dorul n'a intrat?
 Țara este 'n lacrimi și se pustiește!
 Floarea tinerimei câmpul învălește!
 Și în rază slavii unde strălucim,
 Văd, pe ne simțite noi ne mistuim.
 Astăzi fapta noastră orice luptă curmă;
 Ea va fi lovirea cea mai de pe urmă..
 Astăzi este timpul ca să isprăvim:
 Sau Români ne pierdem sau Români trăim!¹
 Astfel le vorbește... dar doi soli sosiră,
 Doi trimiși ai Bastei... Capii toți ieșiră.
 — Basta vă trimete? spuneți ce dorește!
 Basta, iară Basta!.. nu mai isprăvește!
 — Ce dorește? zice unul din calăi,
 Basta poruncește la vasalii săi!
 — Să pornești îndată banda ta în țară,
 li răspunse celalt cu o vorb' amară.
 — Mergeți, zise Domnul, l'al vostru stăpân!
 Spuneți-i că nu e încă un Român
 Care să dea arma pân'a nu se bate!
 De-i bărbat, ai.e vie a combate!
 — Este timp!.. șoptește un ucigător,
 Celalt trage iute paloșul ușor
 Și c'o lovitură repede și tare
 Il implântă 'n sânul eroului mare.
 Căpitanii iute sar și-l înconjur.
 Dar Mihaiu le zice: „Fraților, eu mor...
 Spuneți Doamnei mele să nu se mâhnească
 Și 'n iubirea țării fiilor mei să crească:
 Când vor fi în vârstă să le spuie ea
 Că nu voiu răsbună¹ pentru moartea mea;

¹ Cuvânt format de autor, în loc de: răsbunare.

Numai pentru țară și neatârnare
Sânul lor să simță sânfa răsbunare!
Iară voi, tovarăși, mie îmi jurați
Niciodată mâna cu străin să dați!“

La aceste vorbe cade 'ntr'al său sânge;
Toat'a a lui oștire cu durere-l plânge.
Apele pe cale stau și se opresc;
Păsările 'n aer triste ciripesc.
Moartea cu-a ei mână fața lui atinge;
Inima-i înghiață, vorba i se stinge;
Iar vleața i mândră sboară către nori
Ca mirosul dulce unei stinse flori.

S A N M A R I N A

Între călătoriile ce a făcut Bolintineanu a fost și aceea prin Macedonia. Macedonean de fel și el, a căutat să se apropie de sufletul fraților săi din ținuturile acelea și și-a căutat în viața și obiceiurile lor multe subiecte de inspirație. Poeziile sale de acest fel s'au adunat sub titlul de „Macedonele“ și s'au publicat mai întâiu în ediția din 1865.

E vorba aci de viața unora din Pomâni Macedonia, așa numiți Fârșeroți, cari duc o viață aproape nomadă: iarna merg spre câmpie cu turmele lor, iar vara se urcă pe munți.

San Marina astăzi are	Cei bătrâni cu albe plete
Sărbătoare de păstori .	Cei dintâiu la masă 'nchin ;
O serbare	Hora pasă ³
De plecare	Lângă masă

La Vardar ¹ ce cură'n mare	De flăcăi și june fete
Alergând pe pat de flori.	Cu păr negru, cu alb sân.

Se întinde masă dalbă	Fluerele și cavale
Pe un plaiu, lângă Cătun,	Sună vesele cântări ;
Cu smântână	Lângă mese
Dela stână,	Cete dese
Cu faguri de miere albă	De copii se joc pe vale,
Și cu vin dela Zeitun ² .	Ca 'ntr'un vis de desfătări.

Dintr'o mână 'n altă mână	Preoți binecuvintează
Cupa pregiurată 'n flori	Și atunci toți s'au mișcat
Trece plină ;	De plecare
Beau, închină	Către mare ;
Pentru țara lor română,	Turmele înaintează,
Pentru turme și păstori.	Toți cu totul le-au urmat.

1 Fluviul Vardar care se varsă în golful Salonic.

2 Localitate vestită prin vinurile sale.

3 Trece, formă verbală ce se întâlnește des la Alecsandri și la Bolintineanu. Azi e aproape dispărută.

Caii poartă în spinare	Și pe cale mic și mare
Corturi, paturi, așternut,	Stă, mai cată către sat
Toată casa	Cu plăcere
Toată masa	Și durere
Și vestminte de 'mbrăcare,	Și-i trimite fiecare
Tot ce au, tot ce-au avut.	Inc'un dulce sărutat.
Mumele, în glugi pe spate,	Seara vine, și păstorii
Poartă prunci cu păr bălalu	La pârâu toți se opresc
Sau mioare	Și fac focuri
Lânceoare... ¹	Și fac jocuri
Clopoțele legănate	Pân'ce visele-aurorii
Sună depărtat pe plaiu.	Peste ceana ³ lor plutesc.
Turma beagă ² , câinii latră,	Astfel trece scurta viață
Caii nechiază ușor;	De străini neatârnați
Mai departe	Ca cocorii
La o parte,	Și ca norii,
Sub o măgură de piatră,	Când pe câmpuri de verdeață
Cântă 'n fluer un păstor.	Când pe munții cei înalți!

1 Slăbite, abia născute.

2 Behăește.

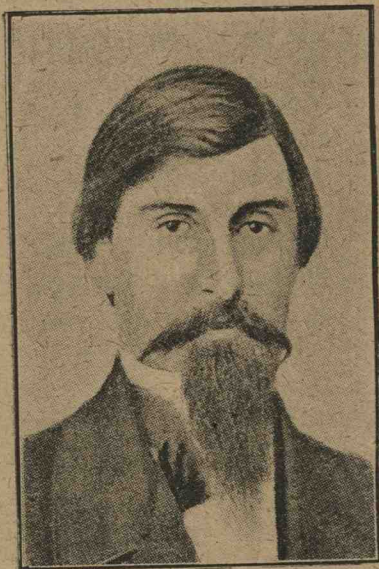
3 Formă particulară a lui Bolintineanu, în loc de : *geană*.

ALEXANDRU RUSSO

1817—1859

Avem puține date sigure despre viața acestui scriitor. Familia lui eră de fel din Basarabia, unde s'a născut și el; însă a trecut în Moldova pe la 1828. Numele adevărat al familiei ar

fi fost *Donici*, iar *Russu* (devenit apoi *Russo*) eră o poreclă.

Născut pe la 1817, a studiat în Elveția; apoi venind în țară, a luat parte la mișcarea tinerimei în 1848, ceea ce l-a silit să se expatrieze pentru câțiva timp. În vremea acestui exil, călători și prin Transilvania, unde fierbea revoluțiunea. Închis la Cluj de către Unguri, a scăpat de moarte ca prin minune.

Intors în țară, el a practicat advocatura, a publicat câteva articole prin reviste, dar a dus în genere o viață retrasă și modestă. Se pare că a fost director al ministerului lucrărilor publice în timpul cămăcămiei lui Vogoride.

A murit în 1859.

Scrierile sale s'au adunat de prin reviste și s'au publicat de P. Haneș în editura Academiei Române.

* * *

Russo a fost multă vreme foarte puțin cunoscut, mai ales în lumea scriitoare și cititoare de dincoace de Milcov, mai ales pentru că a publicat puțin și numai articole în reviste și adesea semnate cu pseudonime. Astăzi, când s'au tipărit, probabil toate operele lui, putem zice că merită a ne interesa de aproape de el.

Russo a scris mai multe articole critice și câteva compuneri literare, dintre cari unele în franțuzește. Intre acestea din urmă este și „Cântarea României“, o mică poemă în proză a istoriei noastre.

Iată cum aprecia V. Alecsandri pe acest scriitor :

„Russo avea un spirit ager, cultivat... Scrierile sale au un caracter de originalitate locală, fiind niște tablouri ale epocii dela 1818.

„Alec Russo este unul din acei tineri cari au început și susținut lupta generației nouă în contra obiceiurilor ruginite a societății vechi. El avea mult spirit, mult talent, dar, din nenorocire, scria mai bucuros în limba franceză, pe care o cunoștea bine.

„Al. Russo mi-a fost un bun și scump prieten și așa fi prea fericit de a-l face cunoscut compatrioților precum merită. Cât a fost el în viață, nu s'a gândit a cercă să iee loc între autorii moderni din principate, deși avea destule cunoștinți și talent ca să se poată ridică cât de sus“.

C R I T I C E

Sub titlul de „Cugetări“. Russo a publicat în 1855 mai multe articole de critică, atacând unele obiceiuri ale societății în mijlocul căreia trăia și apoi stăruiind mai ales să arate eroarea diferitelor sisteme de gramatică și de limbă ce se iviau pe acea vreme. Atacă în deosebi teoria lui Heliade, care dădea limbii o înfățișare ce se apropia de cea italiană; atacă mai vehement etimologismul Ardelenilor, susținând că ei fac o limbă artificială și că s'au depărtat chiar de felul de a scrie al începătorilor acelei școli, Petru Maior și Șincai, cari scriau românește ca și cronicarii.

Pentru noi Români studia¹ antichității este o studiu de neapărată nevoie; însă nu vrea să zică să luăm Romanilor limba și literatura, ca s'o schimonosim într'un jargon fără originalitate. În antichitatea romană stau ar-

¹ Formă particulară unor scriitori moldoveni, în loc de *studiu*.

hivele noastre; arhiva nașterii, a instituțiilor fundamentale a societății și arhiva limbii, dar într'o măsură istorică. Să studiem, iar nu să prefacem, pentru că-l un lucru peste fire; lumea merge înainte și nu se poate întoarce; fiul nu poate fi tată sau frate părintelui său; de aceea trebuie să rămânem Români, iar nu Romani. Anticitatea romană merge pentru noi până la punctul acela care leagă lumea veche cu cea nouă; o mai departe pășire se chiamă împresurare și ar fi tocmai ca și când am lega un om viu de un trup mort. Mai cu cale și mai logic ar fi, dar, în dragostea noastră de latinism, să lepădăm limba română și să luăm limba latină și prin urmare să schimbăm pantalonul și surtucul pe togă, și să ne chemăm *Cincinatus* și *Brutus* în loc de Costachi și Dimitrachi, și să cerem înapoi stăpânirea lumii de odinioară.

Răul n'ar fi fost mare, dacă oamenilor cu sisteme limbistice le-ar fi plăcut a produce numai gramatice și sisteme; răul este că au scris multe și de toate după visurile gramaticale. De se mărginiă în sintaxe, în ortografie, limba putea să scape la largul ei, să-și plămădească după nevoie și sporul ideilor, cuvintele și vorbele, fără a trece prin patimile de față.. Dar gramerianii¹ pe lângă fiecare sintaxă au alăturat, cum s'au zis, producțiile lor și câte un lexicon de cuvinte idea'e care fac din limba de astăzi o amestecare foarte curioasă la auzire și mai curioasă la analiză. Cum sare peste un șanț toată turma când a sărit o oaie, asemenea o turmă de copil, aprinși de focul lui Apolon și însuflați de flacăra muzelor, s'au aruncat după producători spre a *concheră* (tot stil roman) templul gloriei și a imortalității! Ne este milă de cetitori, altminterea am încărcă câteva coale de cuvinte culese în

¹ Formă apropiată de franțuzește; astăzi zicem: *gramatici* sau: *scriitori ori autori de gramatică*.

potopul cuvintelor străine ce îneară literatura, cuvinte care n'au nici o noimă, nici rudire cu ideia pe care autorii vor să dea la lumină. Mulți din scriitorii de astăzi, autori sau poeți, și-au pus gloria nu a traduce o idee oarecare într'o limbă înțelegătoare, ci a înăduși, a spărie și a câștiga mirarea păcătoșilor români cu cuvinte cât mai strălucite și mai sturlubatrice.

Iert copiii care au călcat pe urme rele și au ridicat astă literatură țigărită și șonțită, fără noimă, fără cap și rădăcină: îi iert și-i putem jăli, căci strădania lor, talentul pentru cei care ar fi putut avea talent, se acufundă de pe acum în uitare. Puține file, puține linii și puține glorii contimporane vor rămâne. Cei mai norociți se vor ascunde în colbul bibliotecilor, și din când în când câte vre-un anticar sau vre-un bibliofil a da la i-vală, peste vr'o 50 ani, câte o filă ca o *hinezărie*¹; dar pe grameriani nu-i iert; sistemele lor toate au început cu vânarea cuvintelor străine și au agluns a pune alte cuvinte străine în loc, sub cuvânt că limba română fiind izvorită d'n cea latină, este de nevoie ca cuvintele să fie latine. Judecata pare a fi dreaptă la întâia vedere, însă îi mai mult o părere decât un adevăr. Dacă ar fi ca limbele să urmeze după acest pricip, apoi, cum am zis adineaore, să ne întoarcem la limba mamă: toate limbele din lume, vechi sau nouă, se cobor dintr'o singură limbă primitivă. Sau filologii români nu cred bibliei și științei filologice, cari au străbătut și strecurat toate limbele globului, sau, în ipoteza rezonementelor dumilor-sale, ar trebui ca lumea întreagă să aibă numai o limbă, și feluritele limbi a Europei, a Asiei, etc. să se înece din purism în purism în limba primordială a omenirii.

1 *Chinezărie.*

AMINTIRI

„Amintirile“ lui Russo, publicate în 1855, sunt compuneri cari arată talentul literar al autorului. Scrise într'o limbă românească curată, dar adesea împestrițată cu forme dialectale, ele pierd câteodată farmecul naivității prin aluzii la discuții de limbă și de gramatică. Dăm aci începutul primului capitol.

De ce oare, cu cât ceasurile, zilele și anii se înmulțesc asupra lui, cu atât mai mult omul se uită în urma sa și din căutătură în căutătură, se oprește cu plăcere la cele mai depărtate aduceri aminte, aducerile aminte a tinereții și a copilăriei? Nu-i soarele frumos și astăzi? păsăruicele nu cântă aceleași cântece voioase sau jalnice? frunzele nu au același freamăt? pădurile nu înverzesc ca odinioară? florile nu au același miros, câmpiile, dulcile privesți frumoase ce aveau? mișcarea vietăților alinitu-s'au? ¹ Nu: dar nici un soare nu lucește mai frumos, nici o floricea nu are dulce miros, nici un fluer pe coasta dealurilor nu răsbate, nimica în lumea de față nu are asemănare cu florile și cu soarele zilelor văzute prin aducerea aminte. Vântul ce băteă atunci, lacrimile ce se vărsă se uit; din zilele trecute au rămas în închipuire un soare deapuri cu raza strălucitoare și un miros neșters.

Are dreptate aducerea aminte: nimică nu poate fi pentru un om mai frumos decât trecutul, căci trecutul e tinerețea și tinerețea este fericire!... fericire de a crede în toate pasările ce zboară, fericire de a crede în frumosul și în bunul, fericire de a nu se îndoii de cinste și de multe, fericire de a nu gândi la nimica, de a nu ști ce este viața și ce neagră prăpastie este sufletul omului..

Când se întoarce gândul spre zilele tinereții, inima stă nehotărâtă ce va povesti deodată: bătaia ei dintâu simțită, îmbătătoarele șoapte, plimbarea încântătoare,

¹ Alinitu-s'au: s'au alinit; au încetat.

umăr de umăr printre florile ce nu se zăria în acele minute, dar care acum resar și împodobesc suvenirul, voiniciile ce își făgăduia, patriotismul înflăcărat, visul măririlor căpătate prin osteneală, vrednicie și fapte mari, binefacerile ce se pregătia a revărsa pe lume ca un soare luminos și roditor? — lucruri ce se schimb toate încet câte încet în ceva cu totul dimpotrivă; la unii, bătaia lui Dumnezeu! nici nălucarea visurilor acestora nu mai este!

Din multele dulci ochiri a tinereții și a copilăriei două s'au tipărit în inima mea, verzi și vioaie, crescând iarăși, an câte an, ca mlădițele copacilor; primăvara mi le aduce, pe când dă frunza, pe când fluturii încep a se giucă, când trandafirii îmbobociți se deschid, când soarele încă desmiardă și nu arde, când de pe porumbiei pică ninsoarea mirositoare. Una din ele, zâmbind în ceriul trecutului, cine nu o știe?... cine nu a avut optsprezece ani, cine nu s'a uitat la lună și nu au vorbit cu stelele? A doua aducere aminte ce iarăși, ca toate aducerile aminte, dulce lucește între flori și raze aurite, este un sat frumos, rășchirat între grădini și copaci pe o vale a codrilor Bâcului, cu un păr mare în mijloc. De sunt mulți ce nu știu poate de codrii Bâcului, (căci de lungă vreme nu se mai vorbește în Moldova de ei!) și mai mulți vor fi care nu știu ce însemnează părul din mijlocul satului. Codrii eră odată așezare de apărare ca plăieșia munților, salbă de zmarand a Basarabiei, precum Basarabia eră cuibul răscoalelor din țară. moșia acelor Novaci de răul cărora urdiile tătărești nu se putea înturna în Buceag cu prada din Țara Leșească, și cuibul voinicilor din cântecele vechi. Codrenii eră mândri și nu purtă numele nașilor lor. Cântecul zice:

S'au aflat la Movilău
De Codreanu cel rău!

Părul din mijlocul satului eră odinioară : când divanul unde sfătuiă satul, când locul unde poposia voinicelul străin până a nu-și găsi gazdă, când locul jocurilor ale băieților, când spitalul unde zăcea bolnavii nevindecați, părăsiți în sărăcia lor de toți și de neamuri ! Balada lui Donciu spune :

Sub cel păr mare din sat
Zace Donciu într'un pat ;
Și de mult zace, măi frate,
Nouă ani și jumătate
Și nouă de vară
Și nouă de primăvară ;
Pe de-o parte carnea-cade,
Pe de-o parte vermii-l roade
Neamurile l-au uitat !
Toată lumea l-au lăsat !
Numai soră-sa Stăncuța,
Numai soră-sa drăguța,
Nici l-au uitat, nici lăsat,
Nouă ani că l-au căutat
Pernele că i-au mutat
Când la umbră, când la soare,
Când la cap, când la picioare,
Când la dalbe brățșoare.

De ce vorbesc de părul satului ? Vântul primăverii au bătut ; peste dealuri, peste văi, peste ani dorul leagănului mă agiunge ; spre codru mi se întorc ochii și zăresc umbra părului copilăriei mele, care își întinde ramurile ca niște brațe și își scutură florile pe inima mea ca o ploaie răcoroasă. Părul cu locul bătut pim-pregiurul de vitele satului lui ce singure astăzi mai țin divan ; curtea boierească, ocină strămoșească ce nu se mai află, albind pe troscotul verde al ogrăzii mari și întinse ; livada din dosul curței, biserica cu ținterimul pestriț de iarbă lungă, de sulcină aurită și de cruci negre ; cumpăna fântanei dela poartă, aninată de răchita crengoasă ; toate trec pe dinaintea mea, vii și în mișcare.

Iată pădurea unde alungam mierle, cireșul sălbatic unde mă băteam cu țărânașii ; iată colo, colo în depărtare, în zarea luncei, pe deasupra pârlazului țiganca cu desagii, o stahie uscată prietenă cu *mama pădurii*, ce vine să iee băieții, umbre ce mă fac să resar și acum, deși îri râd încet și cu iubire. Cât de dulci sunt amintirile bățăilor de inimă, cât de învăpăioase sărutările tinereței înflorite ; însă nu desfătează inima, nu descânt durerile lumii, nu mângâie de înșelăciunile vieții, ca ducele soare a copilăriei, alinit prin depărtare, ca soarele ce se vede prin ceață subțire.

Dar serile satului meu, când luna se ridică asupra părului și cumpăna fântănei i se pareă un cocostârc cu pliscul întins... ce sări senine ! Intr'amurgul se apropiă cârđurile aducând miroasele câmpurilor cu ele, turmele de oi sbierând cu ciobanii fluerând ; focurile se aprindeă dinaintea caselor ; fumul stuhului se împrăștia în văzduh cu mirosul teilor ce veniă dela pădure ; moșnegii spuneă de Turci și de Tătari, de moșul Adam cu barba până la brâu, de Ileana Cosinziana, de frații de lună, de lupte și de năvăliri : vedeam în lună ch'p de om rănit, culcat pe un pat frumos de scoarțe și de lăicere, și sângele bolborosind îi pică alături într'un ciubăr spart ; iar pe fratele ucigaș osândit din porunca lui Dumnezeu, până se va umpleă ciubărul, a bea sângele nevinovat ce nu încetează a curge dela începutul lumei. Auziam picătura sângelui ; zăriam frații amândoi, unul lungit, al doilea cu capul plecat și cu părul sburlit. De atunci nu m'am uitat la lună vreodată fără a-i vedea.

CÂNTAREA ROMÂNIEI

„Cântarea României“ este, de sigur, cea mai interesantă lucrare a lui Russo. Multă vreme s'a discutat asupra paternității acestei scrieri.

Publicată pentru prima dată în anul 1850 într'o revistă ce ieșea la Paris, „România viitoare“, ea a apărut fără nume de autor, ci numai cu o simplă notiță semnată de Bălcescu, care spune că e un manuscris găsit în biblioteca unei vechi mănăstiri. În 1855 scrierea apare din nou în revista „România literară“ din Iași sub numele lui A. Russo. O publică a treia oară Odobescu printre scrierile lui Bălcescu în 1887. Pe la 1863 s'a început discuțiunea în privința autorului acestei opere. Astăzi este stabilit că ea a fost scrisă în franceză de Russo și tradusă de Bălcescu în românește; apoi tradusă din nou și publicată de Russo. Aci se dau câteva paragrafe din textul românesc al lui Russo.

1.

Domnul Dumnezeuul părinților noștri înduratu-s'au de lacrămile tale, norod nemângâiet, înduratu-s'au de durerea plămăilor tale, țara mea? Nu ești îndestul de smerită, îndestul de chinuită, îndestul de sfâșietă? Văduvă de fecloii cei viteji, plângi fără încetare pe mormintele lor, precum plâng și jălesc femeile displetite pe săcriul mut a soților.

8.

Pentru ce tresari? Trupul ți se topește de slăbăciune, și inima ți se frământă cu iuțală... Cetit-ai oare în cartea ursitei?... Aerul mișcă turburat, vântul dogorește... Îngerul peirei arătat-ți-s'au? Noapțile tale sunt reci, visurile turburate ca valurile mării bătută de furtună... Ce-ți prevestesc?

9.

Privește: la miază-zi, la miază-noapte, popoarele își ridică capul, gândirea se ivește luminoasă pe deasupra întunericului. Gândirea, duhul dumnezeesc ce zidește și credința ce dă viața... Lumea veche se prăvălește și pe a ei dărâmături slobozenia se înalță!... Deșteaptă-te!

22.

Vântul dela miază noapte bate cu furie... Ceriul se întunecă... pământul se cutremură... în patru unghiuri a lumii se văd înălțându-se stâ'pi de flacără învăluită în nouri de fum... Se aud armăsarii nechezând, turmele mugind, sgomote de cară și o larmă îngrozitoare de glasuri de tot felul. Limbele se amestecă și oamenii nu se mai pot înțelegе... popoarele se grămădesc și se îndeasă unele peste altele... d'abiă umbra unora de pe pământ s'au șters, altele au năvălit în locul lor... Pare că ziua d'apoi a lumii ar fi sosit... scârșniri de dinți, gemete și țipete de moarte se mai aud... noroadele dau năvală peste noroade și oamenii peste oameni... Pustiirea pășește înainte și în urma lor... dreptatea stă în jaf... legea în sabie, noaptea cu beznele sale au cotropit omenirea... sângele curge pârae... focul mistuește ce scapă din sabie... și moartea săceră pământul... întunericimea se îndeasă și mai mult... tot neamul o nenesc se frământă și se zdruncinează... urgia Domnului... dreptatea dumnezească trece pe pământ pustiind !...

62.

Deșteaptă-te, pământ român, birue-ți durerea, e vremea să ieși din amorțire, seminție a domnitorilor lumii!... Aștepți oare, spre a învia, ca strămoșii să se scoale din morminte?... Intr'adevăr, într'adevăr ei s'au sculat și tu nu i-ai văzut... Ei au grăit și tu i-ai auzit... Cinge-ți coapsa ta, caută și ascultă... Ziua dreptății se apropie... toate popoarele s'au mișcat... căci furtuna mântuirii au început !...

MIHAIL KOGĂLNICEANU (1817—1891)

Născut în 1817, învăță mai întâiu în casa părintească și într'un pensionat francez din Iași. În 1834 plecă, cu fiii Domnitorului Mihail Sturdza, la Lunéville (Franța) și apoi la Berlin, unde făcù studii serioase. Fiind încă la studii, scrisese un articol despre *Limba și literatura română* într'o revistă germană și două

Kogălniceanu la 18 ani
portret publ. în broșura
„Unirea” 1909

lucrări istorice în limba franceză: despre *Țigani și Istoria Valahiei Moldaviei și a Valahilor de peste Dunăre*. În 1838 se întoarse în țară, iar în 1840 întemeiă revista *Dacia literară și Arhiva românească*. În 1843 fu numit profesor de istorie la Academia Mihăileană și deschise cursul său prin acea cuvântare care a rămas clasică. În aceeași vreme scoase împreună cu Ioan Ghica, V. Alecsandri și Costache Negruzzi revista *Propășirea*, care, ștergându-i-se de cenzură titlul, a rămas numai cu numele de *foaie științifică și literară*.

Luă parte la mișcarea din 1848, năbușită de Mihail Sturdza.

După aceea se ocupă de literatură: în 1852 apar cronicile Moldovei; în 1854, *Album istorico-literar*; în 1855, colaborează la *România literară*; dar îndată intra cu putere în mișcarea politică, redactând *Steaua Dunării* (1855—1859).

În propaganda pentru unirea țărilor, el joacă rol de căpetenie, ca jurnalist și ca deputat în divanul ad-hoc. Prin stăruințele lui,

partida națională căpătă casarea primelor alegeri și adunarea unui nou divan trimes de o alegere nouă și partizan al unirii. Lucră apoi pentru unirea definitivă a țărilor sub Cuza.

În timpul acestui Domnitor, el, ca prim-ministru, își legă numele de două mari acte: secularizarea averilor mănăstirești și împroprietărirea țăranilor.

Sub domnia principelui Carol, luă parte la toate actele principale ale vieții noastre politice; iar momentul cel mai însemnat din această parte a activității sale este în vremea războiului din 1877—78 și în vremea Congresului din Berlin. Eră atunci ministru de externe și fu trimis ca delegat, împreună cu Ion C. Brătianu. Amândoi se prezentară și susținură drepturile statului nostru în fața congresului.

Membru al Academiei din 1868, Kogălniceanu se ocupă cu studiul istoriei de câte ori trebile țării îi dădeau răgaz și cu câteva luni înainte de a muri, citi cu ocazia jubileului Academiei o interesantă lucrare despre liberarea Țiganilor, împroprietărirea țăranilor și alte chestii la a căror rezolvare contribuise ca om politic. Muri în 1891.

* * *

Kogălniceanu a dat cea mai mare parte a vieții lui politice și oratoriei; totuși și în mișcarea literară el a avut — în anumite momente — un rol însemnat.

Să notăm că, încă de tânăr, a atrăs atenția lumii științifice streine asupra poporului nostru, asupra limbii românești și asupra pușinelor produceri ce ieșise la iveală în literatura română. Întors în țară, toată vremea dintre 1838 și 1856 el și-a dat-o mai mult literaturii. Autor a câtorva nuvele și a câtorva piese de teatru, localizate sau traduse, el a fost mai ales istoric și critic literar. Critica

Kogălniceanu în 1877

lui urmăria dezvoltarea producțiilor românești în spirit românesc, prin înlăturarea traducerilor și imitațiilor după streini. El a fost, cu Alecsandri și cu Const. Negruzzi, un factor de căpetenie în activitatea culturală din epoca 1838—1848. Pentru istoriografia noastră el e și mai însemnat, fiindcă a cerut chiar la deschiderea cursului său o metodă cât mai serioasă, arătând exagerațiunile istoricilor ardeleni. Publicarea letopisețelor și documentelor din „Arhiva“ a însemnat un pas mare în dezvoltarea cercetărilor istorice.

Iată cum caracterizează Xenopol în discursul său de recepție la Academie figura acestui mare bărbat:

„În decursul întregii sale vieți, Kogălniceanu a urmărit o singură idee: înălțarea neamului său. În slujba acestui patriotism neînduplecat, el puse o putere de cugetare, o bogăție de mijloace și o încordare a voinței, cum rar numai se pot întâlni îmbinate în aceeași ființă. În puterea acestor însușiri s'a putut el înălța așa de sus în sânul unei generațiuni, pentru care iubirea de țară și jertfirea spre binele obștesc erau hrana obișnuită a sufletului. A fost un stâlp al țării, întruparea cea mai minunată și mai caracteristică a minții românești, cristalizată în geniala lui natură. Vesel și glumeț, bun și chiar blajin în relațiunile sale private, la treabă deveniă aspru și serios, stăruitor și energic. Știa să facă deosebirea între omul ce aparține lui și omul ce aparține țării. Inzestrat cu o mare bogăție de idei, totdeauna alimentată prin un studiu neîncetat, el posedă talentul minunat de a se cobori cu ușurință din sfera cugetării către lumea realității, precum și de a închege în idei bogata varietate a faptelor. De aceea fu el tot atât de mare legislator pe cât și orator neîntrecut. Desfătarea lui de munca obositoare a carierei politice o găsiă în sfera frumosului, în citirea autorilor mari și în contemplarea creațiunilor artei. În concepțiune, adevărul; în gust, frumosul; în fapte, binele: iată în rezumat viața lui Mihail Kogălniceanu.

„A murit, căci a trebuit să plătească birul neînduplecat al naturii; a lăsat însă după el o mare dungă de lumină, și generațiunile viitoare vor întâlni pretutindenea numele său alipit de tot ce s'a făcut mare și însemnat, în marea și însemnata epocă a regenerării noastre“.

Reminiscențe

Acestea au fost împlinite în urma
de când existaua puterea a
României și a recunoscut întru
după război, și și a proclamat
prin aceste ^{puteri} puteri de care au fost
parte înalte Puteri, suverane
naționale. Ligerență, și mare
putere a la Europa. Puteri naționale
naționale. Convențione - din 11/7
august 1818 cea îndreptat și
cu înțelegerea liberă și
respectarea acelor drepturi
propriei ca și asigură
proprietăți naționale

Și ca toate aceste Românie
a fost sta în și pe linie.
Drepturile unei țări.

Prădăciul la țară prin vechit
unanimă a la ambele Adunări
de țară înțelegem în drept de a

Autograf al lui Kogălniceanu

(Inceputul proclamației Domnitorului din 1864, redactată și scrisă
de Kogălniceanu. Din colecția de documente privitoare la lovitura
de stat publicată de V. M. Kogălniceanu)

LITERATURA IN PRINCIPATE INTRE 1830 — 1840

În anul 1845 Kogălniceanu publică într'un volum poeziile lui Hrisoverghi.

În prefața ce precede colecțiunea, el povestește viața acestui tânăr poet și îi apreciază—exagerându-i meritele—activitatea literară. Din această prefață se reproduce mai jos partea care caracterizează starea literaturii din principate între 1830—1840.

Literatura, în Moldova, pe atunci deabia începuse a reînvia, dar slabă, neînsemnată și alcătuită numai din proaste traducții, sau imitații, și mai rele încă, de originaluri străine; poezia era mai mult în formă, în cuvinte decât în idei. Mitologia părăjinită, afectarea și conțetele¹ italienești era de modă; la fieșcare rând a compunerilor din vremea aceea nu găsești decât muze și iar muze, Apolon, Orfeos, Belona, când Mars când Aris, Aheron, Dafnis, Tirsis și toți zeii din Olimp și Tartar. Toate acele compuneri erau ode imitate, versuri anacreontice, imne, fabule și mai ales sonete, felul de poezie favorit a orfeilor care ne asurzia urechile pe atunci². În Țara Românească, poezia avea mai multă nervă³ și începuse a se îndrepta după gustul național; multe bucăți de o adevărată poezie se și publicară de Văcărești, Elhad, Cârlova; cele întâiu încercări ale lui Alexandrescu ieșise de asemeni de sub tipar și vestia Românilor un mare poet. Dar, din nenorocire, scrierile lor sau nu pătrunseră încă în Moldavia, sau erau cunoscute numai de un mic număr de cititori; Milcovul este o stavilă destul de mare, care încă astăzi oprește

1 *Concetti*, fel de exprimare manierată în care autorul vrea să scoată efecte mai mult din vorbe decât din idei.

2 Aluzie la literatura ce făcea cu deosebire Asachi în *Albina românească*.

3 Nerv.

sau cel puțin întârzile sloboda trecere a rodurilor duhului din o țară în alta. Publicul nostru dar nu cunoșteă decât pe autorii moldoveni, cari, din pricina mediocrității lor, lăsă pe cetitor rece, căci nu aveă nimica cu ce să-l intereseze.

UNIREA PRINCIPATELOR

Se știe că divanurile adhoc erau convocate, în urma hotărârii Congresului din Paris, ca să se pronunțe asupra cestiunii unirii țărilor și altor cestiuni constituționale. Se știe asemenea că adunările ambelor țări au votat unirea. În adunarea moldovenească au fost două voturi *contra*: al episcopului Nectarie Hermeziu și al lui Alecu Balș. După ce Balș a citit propunerea sa în ziua de 7 Octombrie 1857, Adunarea a decis că n'o poate lua în considerație, de vreme ce e semnată numai de 2 membri. Cu toate acestea Kogălnicéanu a socotit că e nevoie să se spună câteva cuvinte și rosti discursul ce urmează, care e o pledare entuziastă pentru unire. După această cuvântare, unirea s'a primit cu 81 voturi fiind *contra* 2.

Mulțumesc Adunării, sau mai bine zicând să se feliciteze Adunarea de dovada de nepărtinire ce au dat astăzi, învoind onorabilului deputat de Putna și Prea sfințitului locotenent de Român de a-și exprima opiniile liber și neîmpiedicat, cu toate că pentru propuneri și amendamente art. 60 din regulament cere ca, spre a fi ele primite la cetire, trebuie să fie sprijinite cel puțin de cinci membri.

Propunerea onorabilului deputat de Putna însă în toată Adunarea n'au găsit decât un singur sprijinitor, și adunarea totuși au învoit cetirea acestei propuneri și înscrierea ei în protocolul zilei.

Mulțumesc, și felicitez adunarea. Noi astăzi am dat dovadă că suntem demni de libertatea ce Europa ne-a recunoscut, de a ne rosti dorințele și trebuințele.

În toată această adunare, însuflețită de o singură

simțire, de o singură dorință, asigurarea naționalității noastre, două singure glasuri s'au găsit, cari voesc a merge în contra voinței nației, în contra voinței lui Dumnezeu, cerând păstrarea statului quo, și prin urmare a nomolului de nenorociri și de abuzuri, care-i formează trista istorie, și cu toate acestea adunarea, puind de o parte restricțiile regulamentului său, au învoit ca astăzi toată opinia, fie cât de anti-națională, cât de singuratică, să se exprime liber și neîmpedicată în fața țării, care o va descuviința, în fața Europei, care o va judecă.

Libertate pentru opinii, respect pentru persoane. Aceasta este linia de purtare care ne însuflă astăzi, care trebuie să ne însuflă totdeauna.

După ce însă am ascultat opinia DD. Locotenentului de Roman și a deputatului de Putna, să-mi fie iertat acum de a-i întâmpină. Și întâiu încep cu părintele de Roman. Prea sfinția sa au rostit o curioasă teorie, adică că este învoit a aveă între patru ochi o opinie și în public o altă opinie. Intre alte cuvinte, alt om sunt, alte lucrez între patru ochi și alt om sunt și alte lucrez în public; că în patru ochi am o iscălitură și în public am o altă iscălitură.

Teorie curioasă, descuviințată de morală în gura fiecărui om, descuviințată de religie mai ales în gura unui preot. Socot că părintele de Roman singur va recunoaște ușurătatea expresiei, sub care au voit a ascunde apostazia sa politică.

Vin acum la D. marele logofăt și cavalier Alecu Balș. D-lui în loc să vie a ne vorbi ca deputat al țării, singurul titlu care ne dă drept de a vorbi alcea, ne-au rostit opinia sa ca proprietar de 80.000 fălci pământ. Mare avere, frumoasă avere; nimenea din noi nu o are.

Însă este cineva care o are înzecit mai mare decât d-lui deputatul de Putna. Acesta este unu oare cine,

care se numește țară, acea țară care o reprezintă această adunare. D. deputat ne zice că are 80000 fălci. Ei bine, noi Adunarea avem mai mult decât chiar 800 mii de fălci, căci înfățoșăm țara.

D. deputat ne zice că țara de abiă a ieșit din agonia relelor trecutului, și apoi ca singură tămăduire cere urmarea lor, adică păstrarea statului quo, numai păstrarea privilegiilor și imunităților și a tuturor consecvențelor care aduce după sine privilegiul nesprizinit de putere; dumnealui însă știe singur cum se păzesc în țară privilegiile obștești și privilegiile particulare; avem dinaintea noastră soarta privilegiaților.

Un rău pierde jumătate din puterea sa, când îi cunoaștem origina. Răul țării noastre ni-l spune istoria, ni-l spun suferințele poporului. Fiecare pagină din analele noastre să o stoarcem și va curge sânge și lacrimi. Răul țării noastre ni-l spune glasul poporului prin un proverb: „Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor!“ Onorabilul deputat de Putna, singur în această adunare, singur în țară, care saltă de entuziasm, a cărui inimă bate ca a unui unic om pentru drepturi, pentru naționalitate, pentru unire, care numai ea ne poate asigura și drepturile și naționalitatea, singur vine și ne zice că nu voește să fim alta decât aceea ce am fost; adică călcați în picioare de toate neamurile, îngenuchiați în slăbăciune, atacați de gangrena corupției, înglodați în gunoiul abuzurilor.

Însă aceasta nu va fi. Timpul au sosit ca vechea proorocie a eroului patriei noastre să se împlinească.

Sunt acum trecuți 350 ani de când Ștefan-cel-Mare, pe patul morții și văzând norii ce amenință existența țării noastre, chemă pe mitropolitul, pe consilierii săi pe fiul său Bogdan și-i îndemnă singur el, care de 40 ani ținuse sabia în mână tare și neinvinsă, și îndemnă ca să închee o capitulație cu Inalta Poartă, ca-

pitulație onorabilă și închizășluitoare ființei noastre ca nație, ca stat.

„Iar dacă dușmanul vostru v'ar prescrie condiții rușinatoare, sfârși el, atunci mai bine muriți prin sabia lui, decât să fiți privitori implării și ticăloșiei țării voastre. Dumnezeuul părinților voștri însă se va îndură de lacrămile slugilor sale, și va scula dintre voi pe cineva, carele va așeză iarăși pe urmașii voștri în libertatea și puterea de mai înainte“.

Proorocia acum se împlinește. Uitați-vă acei ce nu voiți a crede, la spiritul național, care astăzi insuflă cinci milioane de Români, și spuneți dacă acest mare cineva, dacă țara întreagă nu este sculată, și nu este vrednică de a fi iar o nație. Drepturile noastre eră călcate, naționalitatea eră ca și îngropată; când din mijlocul furtunilor, războaielor, se ridică curcubeul păcii, când noul Lazăr, poporul românesc, adormit de trei secolii într'un somn tot atât de adânc ca și moartea, noul mântuitor, Tratatul de Paris, vine și-i zice: „scoală-te și vin după mine“ și Lazăr, și poporul românesc, se scoală, își aruncă giulgiurile de pe dânsul și se arată nație tânără, plină de viață și plină de viitor.

Și tocmai în acest minut, oameni ai trecutului, veniți să ne faceți lauda trecutului, veniți și vă încercați să puneți o slabă stavilă căii unei nații; vă refuzați de a crede în predicția eroului și sfântului nostru! Protestați în contra Unirei. O cred. Unirea este pentru țară, și D-voastră nu voiți nici țară, nici nație.

Fraților, onorabilul meu amic Hurmuzachi v'a desvoltat toate considerațiile care ne fac o lege ca să cerem și respectarea drepturilor seculare ale Principatelor, și Unirea, și Prințul străin și toate celelalte dorinți, cuprinse în propunerea mea. Trebuie să le repet și eu acele zise și rezise? Nu le simte toată inima, nu

le judecă toată mintea? Nu ne-o spune îndestul legea
fiecărui popor ce voește a fi?

Însă nu mă pot opri de-a vă arăta și simțirile po-
porului acel ce nu știe a ceti, nici a scrie, acel care,
ca oameni ai naturii, nu știe a spune decât ceea ce
simțește. Să fim stăpâni în țara noastră, zicea un o-
norabil deputat pontas, să unim Moldova cu Munten-
nia, să tragem ca împrejurul unui loc sterp un gard
mare și sdravăn; locul numai să fie închis, și în cu-
rând, fără a fi chiar arat, fără chiar a fi semănat, vor
veni vânturile, vor veni păsările cerului, și vor aduce
sămânță și de flori și de copaci; în curând ici, colo
va răsări câte o floare, ici colo câte un copăcel; co-
pacii vor crește și la umbră sub copaci vom mirosi
florile, și vom avea o livadă mare și frumoasă; în
copaci vor cânta păsările, și la umbră se vor înveseli
oamenii, binecuvântând pre Dumnezeu și pre Împă-
rați. — Iată, Doamnilor de Roman și de Putna, cum
sătenii, cum noi, cum poporul, cum tot ce simte și
voește un viitor pentru copiii săi, pentru nația sa, în-
țelege Unirea. Inima poporului nu se înșeală nici odată.
Să ascultăm, fraților, inima poporului nostru; să as-
cultăm glasul și interesul nației noastre, care ne strigă
neîncetat: Unire și Unire.

Să gândim că astăzi este ziua cea mai mare din
veacul nostru, că astăzi nu numai că scriem, dar fa-
cem istoria țării noastre.

Cât pentru propunerea D. deputat de Putna, să-i
împlinim până la sfârșit cererile sale: să se puie la
acte.

OPERA GENERAȚIUNII DELA 1848

Tipărint a doua edițiune a Letopisețelor în anul 1872, Kogălniceanu pune în fruntea primului volum o prefață din care s'au extras pasagiile ce urmează. Aci el își propune să arate care a fost rolul generației românești dela 1848, din care făcea parte și el. Cu acest prilej, el înfățișează într'un tablou fazele principale, momentele cele de frunte ale trecutului nostru. Deși are pe alocurea fraze declamatorii, în total este scris cu multă căldură și cu mult simț istoric.

În istoria popoarelor lumii moderne, cu deosebire demnă de toată mirarea este soarta națiunii române! Din început înconjurată de puternici vecini, în luptă seculară cu ei, supusă apoi și sfâșiată în mai multe trunchiuri, nu odată ea a fost pe marginea prăpăstiei, nu odată existența și chiar numele său au fost în ajunul de a fi șterse din cartea omenirii; și, fapt curios, tocmai în acele momente de durere, când fiii ei cei mai energici, cei mai plini de credință în vitalitatea gîntel române disperau, tocmai atunci Provedința luă de mână pe națiunea noastră, ca pe fiica iubită între fiicele cele mai iubite, o scotea din toate pericolele și o realță mai tânără și mai sdrăvănă de cum fusese înaintea orei peirei! N'avem dar drept noi, Românii, de a susține că la gurile Dunării de jos, nouă ni s'a dat o misiune de împlinit?

Se apropie 200 de ani de când — în mijlocul reșelelor exterioare și civile, în mijlocul a tot felul de tiranii din lăuntru, sub cari apoi și-a perdat și viața — Miron Costin, în 1677, scriind Letopisețul Moldovei, zicea aceste dureroase cuvinte: „*Ce sosiră asupra noastră aceste cumplite vremuri de acum, de nu stăm de scrisoare, ci de griji și suspinuri; și la acest fel de scrisoare gînd slobod și fără valuri trebuiește; iar noi*

ЛЕТОПИСЦІЛЕ ЦЪРІІ МОЛДОВІІ

позднате между днѣшніи датѣ

ОУ

МІ КОГЪЛНИЧЕАНУ

ТОМ I.

Въ Москвѣ, въ Типографіи Императорскаго
Университета, въ 1852 году, въ Мѣсяцѣ Августѣ.
Въ продажѣ въ книжномъ магазинѣ М. С. Шибанова
въ Москвѣ, въ Александровскомъ переулкѣ, противъ
Кремля, въ 1852 году.
Въ Москвѣ, въ Типографіи Императорскаго
Университета, въ 1852 году.

Іаѡіі
АА ТОАТЕ ЛИБРЕРІАЕ
1852.

Titlul primei edițiuni a Letopiseților lui Kogălniceanu

privim cumplite vremi și cumpănă mare pământului nostru și nouă“.

Cincizeci de ani mai târziu, situațiunea devenise și mai rea; și bietul Ion Neculcea, aproape de a-și închide ochii, după o lungă viață plină de furtuni, strigă în marea sa durere: „*Oh! Oh! Oh! Săracă țară a Moldovei! Ce soartă de viață ti-au căzut! Cum a mai rămas om trăitor în tine, de mare mirare este, cu atâtea spurcăciuni de obiceiuri ce se trag până astăzi în tine Moldovo!*“

Când asemenea accente dureroase ieșau din piepturile bătrânilor noștri cronicari, fiecare din ei om de stat însemnat al timpului său — ei nu numai arătau durerile tristului secol în care trăiau, dar prevedeau și prevestiau viitoarele nenorociri ale țării: tăierea sau îsgonirea ultimilor Domni români, secolul de fier și de tină al fanarioșilor, prefacerea orașelor dunărene în cetăți turcești, cedarea pe un timp a banatului Craiovei, pierderea până astăzi a Bucovinei și a Basarabiei, în fine mai mult decât iminenta ștergere a țărilor române de pe harta Europei!

Și cu toate acestea, după grozavul potop strălucește curcubeul reînseninării orizontului românesc! Marea revoluțiune franceză zice popoarelor, ca și Christ lui Lazăr: *Sculați-vă!* Numele lui Napoleon, ca în toată lumea, străbate și la Dunărea de jos! Simțimântul național renaște, Tudor Vladimirescu revendică drepturile nu numai ale țării, dar și ale claselor desmoștenite. El ia arma nu numai în contra fanarioșilor, dar și în contra boierilor sau a despuiților norodului, spre a întrebuința propriile sale cuvinte. Revoluțiunea sa națională și tot odată socială, este sâmburele nu numai al revoluțiunii din 1848, dar și al actului de emancipațiune din 1864. Fanarioșii se izgonesc din domnia Moldovei și a Țării Românești. Pe urmă naște resbelul

între Rusia și Turcia din 1828—1829. Pacea dela Adrianopole se încheie. Autonomia Principatelor se consfințește prin acest tractat într'un chip pozitiv. Domniile române, viagere și alese, după data străbună, se reînființează. Un guvern întemeiat pe anume legi și așezăminte, supus controlului Adunărilor obștești, înlocuiește ocârmuirea desfrânată și distructrice a despoților streini; și gînta Română nu piere!

Dar, nouă nenoroci i vin să apese vechile colonii ale lui Tralan. Protectoratul rusesc degenerază în Proconsulat. Domnii nu sunt decît niște locotenenți ai consulilor Țarului. Tot si nțământul de naționalitate și libertate este interzis și înăbușit!

Revo'uțiunea franceză din 1848 își află răsunetul — ca în toată Europa—in Iași și în București! Inșă mișcarea este curând reprimată. Ocupațiunea turco-rusească vine în ajutorul reacțiunii din năuntru. Autonomia țării redevine un simplu cuvânt; garanțiile naționale și constituționale ale tractatului de Adrianopole se înlocuiesc cu hidoasa convențiune dela Balta Liman, care este negațiunea a toată independența, a toată libertatea și legalitatea dinăuntru. Domnii nu se mai aleg de țară; ei se numesc în Constantinopoli, sau, mai bine zicând, în Petersburg.

Când prezentul eră atît de negru, iată și viitorul ce în 1852 ne așteptă. Principatele erau în ajunul de a fi luate de către Rusia ca zălog pentru cheia Sfântului Mormânt! Sub pretextul de a se ocroti Grecii ortodoxi, Românii ortodoxi aveau a-și vedeă țara ocupată de armile Impăratului ortodox, și dată pradă tuturor relexor resbelului!

.....
 ✓ Ei bine, tocmai atunci, când națiunea renunță chiar la speranță, Franța, Anglia și Italia rădicau mînușa ce Rusia aruncase lumii civilizate. Resbelul Crîmeei naște!

Drapelele puterilor aliate fâlfâie pe zidurile sfărâmate ale Sebastopolei. În același timp, o mână de Români se fac pelerinii și apostolii naționalității lor. Ei străbat în oficiurile presei și în cabinetele diplomaților; glasul lor ajunge până la tronurile Monarhilor, arbitrii lumii! Energia și elocvența lor devine stăpână opiniei publice și România este copilul de predilecțiune al Europei, precum fusese Elada în 1821—1828!

Pacea dela Paris se încheie în 18/30 Martie 1856. Românii sunt chemați de a se roști înșiși ei în privința viitoarei organizațiuni a patriei lor; și înadins trimișii Areopagului European vin în București și în Iași, spre a ascultă glasul și dorințele unei națiuni deșteptată din mormânt!

Vântul libertății împrăștie norii negri de pe orizontul Dunării de jos. Ce mare, ce frumoasă epocă începe atunci! După secolii de despotism și de înjosire națională și socială, toate clasele poporului Român se întrunesc în Adunările-mume din 1857! *Frăția Românească renaște!* Pe aceleași bănci și pentru același mare scop: *formarea statului Român*, se întrunesc într'o strângătură de mână Domni, boieri și săteni. *Atunci n'am mai avut a scrie istorie; am făcut istorie!*

.....

Dela 1859 până la 1864, ce n'am făcut? Alegerea unui singur Domn pentru ambele principate; și, în curând, ca consecință, Unirea țărilor plină și întreagă, secularizarea averilor mănăstirilor închinată și neînchinată; oborîrea clacei (boerescul), împrăștierea țăranilor. Marea chestiune socială, care pretutindeni a costat sacrificii materiale colosale, ruina de clase întregi și șiroaie de sânge, în România se desleagă fără o picătură de sânge, fără ruina nimănui. Și apoi egala îndrituire a tuturor claselor societății române; instrucțiunea publică generală, gratuită și obligatoare; înar-

marea întregii națiuni, ca princip'u, în fapt o armată numeroasă și bine organizată, cum Dunărea de jos nu văzuse o asemenea din timpurile lui Ștefan și Mihailu! Și câte alte reforme, adevărat liberale! Unificarea codurilor cu maritagiul civil, cu juriul, cu oborîrea pedepsei de moarte; legea județeană; legea comunală; camerele de comerț și de agricultură; concursurile și expozițiunile de agricultură și de industrie națională, sistemul metric zecimal, etc. etc.

Și, mai presus de toate, ruperea convențiunii dela Paris, încât ea mărginiă autonomia țării; și, ca preambul la statutul din 1864, Europa recunoscând României dreptul absolut de a-și preface guvernul și legile dinăuntru după trebuințele și interesele sale, fără cel mai mic amestec și intervențiune din afară!

Iată ce a făcut generațiunea dela 1848—1864, generațiune la care, să mi fie permis, nu fără oarișicare mândrie, de a mă număra și eu!

D U N Ă R E A

Kogălniceanu a publicat în 1882 și o carte despre cestiunea Dunării. De și e o cestiune politică, totuși în ea găsim și pagini de adevărată literatură. Dăm aci câteva pasagii.

Dela moși și strămoși există în poporul român, instinctul că, fără Dunăre, România nu poate fi, și nu ar avea rațiunea de a fi! Dacă Românii au o m'șiune providențială de împlinit, aceasta nu poate fi decât aceea de a fi păzitorii Dunării. Cât Românii au fost stăpâni pe Dunăre, ei au fost tari și puternici; de îndată ce țărmurile ei au fost răpitate din stăpânirea lor și întărite prin cetăți străine, iar gurile ei au fost date

altora, consecința a fost decadența, națională, politică și economică, a principatelor. Tot istoria ne arată că reînflorirea țării noastre n'a început iarăși decât din ziua când cetățile turcești de pe țărmurile noastre s'au sfărâmat, și când libertatea Dunării a fost pusă sub scutul Europei.

Cuvântul magic al Dunării a legănat copilăria mea. Dunărea joacă un mare rol în cântecele, povestirile și cîndele românești.

Colecțiunea contimporanului și amicului meu V. Alexandri, ne-a păstrat acest cântec popular care ne arată ce însemnează Dunărea pentru Români:

Dunărea, mamă vitează,
De când lumea mi stă de pază,
Ea mă scaldă, mă 'ntărește,
Ea mă 'nchingă și mă crește!
Sufle, treacă vântul rău,
Treacă peste capul meu!
Eu cu Dunărea sunt una:
Batem timpul și furtuna.

Domnul Gr. Tocilescu, în remarcabila sa scriere: *Dacia înainte de Romani*, ne citează un pasagiu al lui Aufidius-Modestus, în care acest vechiu scriitor ne arată că Dacii, înainte de a merge la rebel, se duceau la malurile Dunării, luau dintr'însa apă, și bînd, se jurau de a nu se mai întoarce decât după ce vor fi ucis pe toți dușmanii!

Acest obicei din timpurile străvechi s'a ținut mult timp și între Români, și a ajuns până la noi, păstrat în cîntecile noastre populare.

Iacă astăzi după 60 de ani răsună la urechile mele două versuri din unul din aceste cântece cari au legănat pruncia mea:

Și te du la Dunăre
Și bea apă turbure!

Nu împlinisem încă 17 ani, când în 1834 fui trimis la Galați, ca membru din deputațiunea de boieri bătrâni și tineri, însărcinată de a întâmpina pe întâiul Domn român numit pe viață, în puterea tractatului de Adrianopoli, Mihail Gr. Sturza, carele după ce primise investirea din mâinile Sultanului, se întorcea în țară! Atunci pentru întâiași dată îmi văzui visul cu ochii: văzui Dunărea; și tot atunci, pe frumoasele-i unde, văzui primele vase cu vapor,

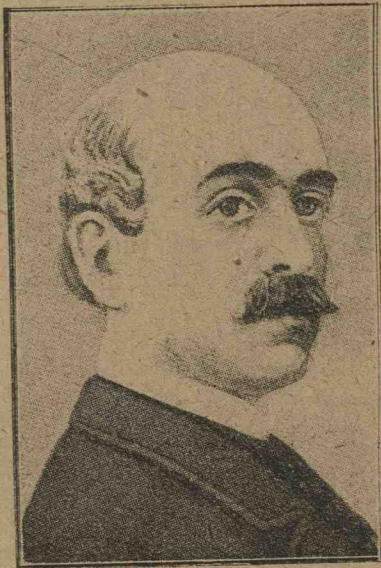
Încă pe băncile universității din Berlin, studiam istoria sub profesorul Ranke și alții; și scriind și eu istoria României, putui cunoaște și aprecia rolul ce din cea mai depărtată vechime, bătrânul Istru jucă în istoria omenirii; căci și în timpurile vechi, și în secolul de mijloc, nu odată la Dunăre s'a hotărât soarta lumii!

În 1840; ca profesor de istoria națională în Academie, la rândul meu arătai școlarilor și ascultătorilor mei marele rol ce Dunărea jucă în istoria noastră, și cum destinatele națiunii române erau strâns legate de acest fluviu.

VASILE ALECSANDRI

1819—1890

Aleksandri se născu la Bacău și-și făcu primele studii într'o școală franceză din Iași, unde cunoscù pe viitorii lui prieteni, Kogălniceanu și Millo; apoi fu trimis la Paris ca să învețe medicina; dar el se întoarse în țară la 1839 cu simplul titlu de bacalaureat în litere și cu câteva încercări poetice în limba franceză.

V. Alecsandri

Pe atunci Kogălniceanu scotea revista „Dacia literară”. Aci publică el, prima lucrare „Buchetiera din Florența”, amintire dintr'o călătorie în Italia.

Fiind închisă revista și pierzând pe mama sa, trăește câțeva vreme retras la munți, unde adună poezii populare, pe cari aveă să le dea la lumină mai târziu cu atât efect.

Numit la 1840, împreună cu Negruzzi și Kogălniceanu, director al teatrului, Alecsandri se hotărî să creeze genul dramatic în limba noastră, mai ales că înțelegea cât

de mare importanță are scena pentru mișcarea politică.

La 1848 el fu dintre tinerii cari voiau schimbarea cu orice preț și pe cari Mihail Sturdza îi prinse și-i închise sau îi exilă. Atunci plecă și el și cutreeră multe din capitalele Europei ca să-și facă cunoscută țara. În articole prin gazete și reviste, în convorbiri cu persoane politice apărea cauza principatele și întreținutul interesului din ce în ce crescând pentru națiunea română.

Întorcându-se în țară, scrisese poezii și fundă revista „România literară”, în care se publicară multe lucrări de valoare.

Membru în divanul ad-hoc, ministru de externe în timpul căimăcămiei din 1858, își dete toate silințele pe la cabinetele străine ca să îndeplinească dorințele Românilor. Venind la tron Cuza, tot el fu însărcinat să cutreere Europa ca să capete recunoașterea noii stări de lucruri.

După 1866 se retrase din politica militantă, fu unul din fondatorii *Junimii* și publică multe lucrări în *Convorbiri*. În această vreme scrisese *Pastelurile* sale; la concursul din Montpellier luă ca premiu o cupă, cu poezia: „Ginta latină”, fiind de atunci numit „Bardul latinității”.

Când veni războiul din 1877, Alecsandri regăsi în sine toată vigoarea tinereții ca să cânte acele fapte, dându-ne pe „Peneș Curcanul”, „Balcanul și Carpatul”, ș. a. Scrisese apoi piese: „Despot-Vodă” și „Fântâna Bladuziei”. În fine la 1887 se duse ca ministru plenipotențiar la Paris, unde, după câțiva ani, se bolnăvi și, venind în țară, muri la Mircești, lângă frumoasa luncă, pe care a cântat-o cu atâta talent.

* * *

Activitatea literară a lui Alecsandri e foarte întinsă și foarte variată.

În traiul său pe la țară, în călătoriile prin Ardeal și Bucovina adună poezii populare, pe cari le publică mai întâiu separat (1852-1862), apoi într'un volum mare (1866). Le-a publicat cu oarecari modificări și ne spune că le-a „întocmit” Acî stă defectul lui; dar are marele merit că a fost cel d'întâiu care a atras atențiunea atât în țară cât și în străinătate asupra muzei poporului.

Mai înainte de a le publică, el s'a inspirat dintr'insele și a luat idei, simțiri, și mai presus de toate, limba lor minunată, înțelegând că poezii anterioare luase o cale greșită când căutau inspirațiunea în izvoare străine. Prima lui colecțiune se numește „*Doine și lăcrămioare*”, la care putem adăoga ediția de

mai târziu „Mărgăritărele“. Doinele cuprind poezii cu subiect și ton popular. Vom cită „Sora și Hoțul“, „Andrii Popa“, „Baba Cloanța“. Lăcrămioarele sunt poezii lirice de un caracter intim, mai toate erotice. Cunoscută este „Steluța“ (titlul în volum: „Dedicație“). Mărgăritărele e cuprind poezii de amor și poezii ocazionale. Cele mai frumoase sunt: „Sentinela Romană“ — „Deșteptarea României“.

„Pastelurile“ sunt cele mai desăvârșite creațiuni ale lui Alecsandri. Ne înfățișează natura cu toate frumusețile ei, natura

Dorul de brate

*O bratei mei venite in vale
 Veniti cu mana n ori cu loc
 I respanditi pe a mea cale
 Umbrii te vesuri de noroc
 Alinau din cerna mi tinina
 Voi infloa cantem drage
 Cui inflorenu din radacina
 O langa in zemeni frugiu*

Murcesti, Sept. 1875

veselă și plăcută, iarna ca și vara, pe furtună ca și pe senin. În natură el caută viață, nu voește liniște, nemișcare. Descripțiile nu sunt numai descripții de peisage: omul are un însemnat loc în aceste minunate tablouri. Scenele sunt reale, dar sunt numai vesele. Așa eră firea lui, așa a văzut și simțit. Țăranii din Pasteluri vor cânta, vor face glume, țărâncile vor râde tocând sau venind dela apă cu cofița, zglopii și încântătoare; nici odată nu vom întâlni gemete, nu vom vedea pe țăran plângând de asprimea zilei, de lipsa hranei sau a lemnelor. Cele mai frumoase sunt: „Sfârșit de toamnă” — „Concertul în luncă”.

„Legendele” copriind o serie de lucrări cu ton epic, unele dezvoltând subiecte istorice naționale, altele subiecte închipuite. „Legenda Rândunicăi” și „Legenda Ciocârliei” povestesc în frumoase versuri cum atât una cât și alta au fost niște încântătoare „jumătate fete și jumătate flori”, cari s'au prefăcut în pasări. „Dan, căpitan de plai”, e poate cea mai reușită. Figura lui Ursan și a bătrânului Dan ne apar cu niște trăsuri supraomenești; luptele lor sunt din domeniul închipuirii, dar ne plac, ne entuziasmează prin modul cum sunt arătate. „Dumbrava roșie” este înfățișarea luptei lui Ștefan contra lui Albert, regele Poloniei; învingerea Polonilor și înjugarea lor la plug ca să are un loc ce va deveni Dumbrava roșie, adică pădurea sângelui. Cuprind multe frumuseți, dar nu are îndestulă porțiune. Partea introductivă e prea lungă, iar lupta (fondul real al poemei) prea scurtă și figura eroului principal, a lui Ștefan, ne apare mai mult în descriere decât în acțiune. „Gruiu Sânger” e o povestire romantică, având ca fond ideea că pentru Dumnezeu căința prețuește tot atât cât și nevinovăția. Un tâlhar crud ucide, fără să vrea, pe tatăl său. Cerul îl pedepsește a trăi ani îndelungați și a căra apă în gură din vale ca să ude o buturugă până va înverzi. Tocmai când ducea ultima picătură, întâlnește o pasăre care aproape muriă de sete, și i-o dă. Atunci Dumnezeu îl iartă.

În genere putem zice de compunerile lui istorice că ne arată persoanele cu totul idealizate, dar înfățișând trecutul măreț, el nu pune în față micimea prezentului ca Eminescu, ci găsește numai un prilej de a cânta țara sa.

De aceea tot ce se produce mare în vremea sa îl entuziasmează și găsește accente energice aproape de bătrânețe ca să cânte luptele dela 1877 în poeziile din colecția „Ostașii noștri”.

Aleksandri a scris foarte mul și pentru teatru. Activitatea lui pe acest teren se poate împărți în două : în prima intră lucrările lui dela 1840 până la Despot-Vodă : în a doua ultimele lui trei piese.

Afară de „Cetatea Neamțului“, „Lipitorile Satelor“, „Sgâr-

Millo în Moise din „Lipitorile Satelor“

(litografie din colecția Academiei)

citul risipitor“, cari sunt drame, Aleksandri ne-a dat numai lucrări din domeniul comediei. *Cânteccelele comice* infățișează diferite tipuri, cari incepeau să dispară în timpul său și cari astăzi nu se mai găsesc. Așa avem: „Mama Anghelușa“, știința medicală din acele vremuri; „Herșcu Bocegiul“, evreul care face comerț ambulant; „Surugiul“, amintind timpul cărușelor de poștă cu toată poezia și cu toate neplăcerile lui; „Barbu Lăutarul“, arătând rolul jucat de lăutari în viața boierimii trecute; „Vivandiera“, amintind-ne o funcțiune militară desființată mai în toate armatele. Prin urmare în cele mai multe aflăm importante documente pentru trecutul societății noastre.

Operetele, vodeviturile și comediile au de scop toate să biciuească diferite obiceiuri ridicule din societate, să lovească atât pe cei cari voiau să rămâie în deprinderile trecutului cât și pe cei ce umblau după reforme nepotrivite sau greșite, să combată într'un cuvânt exagerația, în orice direcție s'ar manifesta. Intre acestea sunt : „Iorgu dela Sadagura“, „Cocoana Chirița“,

„Piatra din casă“, „Millo director“. În mai toate, caracterele sunt slab desemnate; acțiunea e vie, dar constă mai mult din fapte ce impresionează în mod fizic; iar ca ultim resort pentru a produce râsul, are stricarea limbii, de aceea mai în toate piesele avem un Grec, un Ovreiu, un Neamț, un Țigan. Cea mai reușită din acestea este „Boieri și Ciocoi“.

A doua categorie a pieselor sale cuprinde: „Despot-Vodă“, „Fântâna Blanduziei“, „Ovidiu“.

În toate a căutat să idealizeze persoanele. Aventurierul Despot ne e înfățișat ca un om superior; Horațiu, poetul spiritual dar sensual, ne apare ca un visător și ca un iubitor al idealului; iar desfrânatul autor al Artei amatorice, ne apare în unele scene ca un cavaler din evul mediu, care pornește la luptă pentru stăpâna gândurilor lui. Culoarea locală e bine zugrăvită în Despot; dar în celelalte două e mai puțin izbutită; societatea romană n'a fost tocmai cum a arătat-o Alecsandri. În schimb versurile și cugetările sunt adevărate mărgăritare pentru literatura noastră.

Alecsandri a scris și lucrări în proză, dintre care vom cită: „Istoria unui Galben și a unei parale“.

Opera lui Alecsandri are de sigur multe scăderi, mai ales dacă o privim după dezvoltarea ce a luat literatura română în timpul din urmă. Ea însă trebuie socotită altfel. Iată cum o apreciază T. Maiorescu în articolul său „Poeți și critici“.

„Alecsandri are o altă însemnătate. În Alecsandri vibrează toată inima, toată mișcarea compatrioților săi, câtă s'a putut întrupa într'o formă poetică în starea relativă a poporului nostru de astăzi. Farmecul limbii române în poezia populară — *el* ni l-a descris; iubirea omenească și dorul de patrie în limitele celor mai mulți dintre noi — *el* le-a întrupat; frumusețea proprie a pământului nostru natal și a aerului nostru — *el* a descris-o; „chauvinismul“ gîntei latine și ura contra Evreilor — *el* le reprezintă; când societatea mai cultă a putut avea un teatru în Iași și București — *el* a răspuns la această dorință scriindu-i comedii și drame; când a fost chemat poporul să-și jertfească viața în războiul din urmă — *el* singur a încălzit ostașii noștri cu raza poeziei.

„A lui liră multi-cordă a răsunat la orice adiere ce s'a putut deșteptă din mișcarea poporului în mijlocia lui.

„În ce stă valoarea unică a lui Alecsandri?

„În această *totalitate* a acțiunii sale literare“.

S T R U N G A .

Alecsandri. culegând poezii din gura poporului, nu s'a mărginit să le publice ci s'a folosit de ele pentru opera sa poetică. Câteodată a imitat subiecte, alteori forme de vers, alteori comparații și alte figuri poetice; mai totdeauna s'a silit să fie pătruns de spiritul însuși al poeziei poporane. Poezia ce urmează e scrisă în formă populară și cu subiectul luat din poveștile și doinele haiducești populare. Ea face parte din colecțiunea „Doine și lăcrămioare“ tipărită întâiu la Paris în anul 1853.

În pădurea dela Strungă
Sunt de cei cu pușca lungă,
Care dau chiorăș la pungă!

Sunt de cei ce 'mpușcă 'n lăuă,
Care noaptea 'n frunze sună,
Feciori de lele nebună!

Fă-te 'n lături, mă creștine,
Dacă vrei să mergi cu bine,
Să rămâi cu viață 'n tine!

În potica fără soare
Ei te-așteaptă la strâmtoare
Să te prade, să te-omoare!..

În dumbrava cea vecină
Unde buhna greu suspină,
Vezi cea zare de lumină?

Opt voinici cu spete late
Și cu mâneci suflecate
Stau cu puștele încărcate.

Trei sărută crucea sfântă,
Trei se luptă greu la trântă,
Unul drege, unul cântă!

— „Oliolio! ciocoiu bogate!
Ici de ai trece din păcate,
Să-ți arunc doi glonți în spate!

„Oliolio, mândră fetică!
De-ai veni colea 'n potică,
Să te fac mai frumușică!

„Că mi i pușca hultuită
Și mi-i ghioaca țintuită
Și mi-i inima 'ncolțită.

„Oliolio, măi Taie-babă!
Căci nu șueri mai degrabă
Să sărim voinici la treabă!

„Pușculița-mi ruginește,
Ținta 'n ghioagă se tocește,
Murgul sare, nechezește!..

„În pădurea dela Strungă
Ce slujește pușca lungă
Fără luptă, fără pungă?

ADIO MOLDOVEI

Tot în volumul „Doine și lăcrămioare“ figurează și o altă grupă de poezii intitulată „Suvenire“. Din aceea face parte poezia ce urmează și care se vede a fi scrisă în 1848, când poetul a fost silit să părăsească țara din pricina ideilor sale liberale ce se socotiau primejdioase de către guvernul de atunci.

Scumpă țară și frumoasă,
O Moldovă, țara mea!
Cine pleacă și te lasă
E pătruns de jale grea,

Căci plutind în visuri line
 Pe-al tău sân că într'un raiu,
 Dulce-i viață dela tine
 Ca o dulce zi de Maiu!

Eu te las, țară iubită,
 De-al tău cer mă depărtez,
 Dar cu inima cernită
 Plâng amar, amar oftez.
 Trist acum la despărțire
 De fiori mă simt cuprins
 Ș'ori ce dragă nălucire
 Pentru mine acum s'a stins!

Cine știe, cine știe
 Dacă'mpins de-alsoartei vânt
 M'oiu întoarce 'n veselie
 Să sărut al tău pământ!
 De-oiu vedeà încă vr'o dată
 Munții tăi răsunători
 Ce cu-o frunte înălțată!
 Se pierd falnic printre nori!

Ș'ai tăi codri de verdeață,
 Unde curg, șoptesc ușor
 Reci izvoare ce dau viață,
 Doine care zic de dor!
 Ș'al tău cer care zâmbește
 Sufletului românesc,
 Și oricare mă iubește
 Ș'ori pe care eu iubesc!

Iată ceasul de pornire!
 Iată ceasul mult amar!

Veselie, fericire,
 Eu le las pe-ai tău hotar.
 Ș'a mea inimă îți zice :
 O, Moldovo, ce jelesc,
 Ad'lo ! rămâi ferice,
 Ferice să te gădesc !

DEȘTEPTAREA ROMÂNIEI

Când își tipărește poeziile sale din nou în 1862 în Iași, Alecsandri adaugă o grupare nouă „*Mărgăritărele*“. În fruntea acestei grupări se află poezia ce urmează, o poezie lirică răsboinică sau marș. Ea este inspirată de „*Răsunetul*“ al lui Mureșanu și mai mai mult de „*Marșul*“ lui Cârlova.

Voi ce stați în adormire, voi ce stați în nemișcare,
 N'auziți prin somnul vostru acel glas triumfător,
 Ce se 'nalță pân' la ceruri din a lumii deșteptare
 Ca o lungă salutare
 Cătr'un falnic viitor ?

Nu simțiți inima voastră că tresare și se bate ?
 Nu simțiți în pieptul vos'ru un dor sfânt și românesc
 La cel glas de înviere, la cel glas de libertate
 Ce pătrunde și răsbate
 Oricel suflet omenesc ?

Iată lumea se deșteaptă din adâncă-i letargie !
 Ea pășește cu pas mare cătr'un țel de mult dorit.
 Ah ! treziți-vă ca dânsa, frații mei de Românie !
 Toți sculați cu bărbăție,
 Ziua vieții a sosit !

Libertatea 'n fața lumii a aprins un mândru soare,
 Și acum neamurile toate către dânsul ațintesc
 Ca un cârd de vulturi ageri ce cu-ariپی mântuitoare
 Se cerc vesel ca să sboare
 Către soarele ceresc!

Numai tu, popor Române, să zaci veșnic în orbire?
 Numai tu să fi nevređnic de-acest timp reformatör?
 Numai tu să nu iei parte la obșteasca înfrățire
 La obșteasca fericire
 La obștescul viitor?

Până când să creadă lumea, o copii de Românie!
 C'ori ce dor de libertate a pierit, s'a stins din voi?
 Până când să ne tot plece cruda, oarba tiranie
 Și la caru-i de trufie
 Să ne'njuge ca pe boi!

Până când în țara noastră tot streinul să domnească?
 Nu sunteți sătul de rele, n'ați avut destoi stăpâni?
 La arme, viteji, la arme, faceți lumea să privească
 Pe câmpia românească
 Cete mândre de Români!

Sculați frați de-același nume, iată timpul de frăție!
 Peste Molna, peste Milcov, peste Prut, peste Carpați
 Aruncați brațele voastre cu-o puternică mândrie
 Și de-acum pe veșnicie!
 Cu toți mânilе vă dați!

Hai copii de-același sânge! hai cu toți într'o unire
 Libertate-acum sau moarte să cătăm să dobândim!
 Pas, Români, lumea ne vede... Pentru-a patriei iubire,
 Pentru-a mamei desrobire
 Viața noastră să jertfim!

Fericit acel ce calcă tirania sub picioare,
 Care vede'n a lui țară libertatea re'nviind !
 Fericit, măreț acela care sub un falnic soare
 Pentru Patria sa moare,
 Nemurire dobândind.

N. BĂLCESCU MURIND

În aceeași grupare a „Mărgăritărelelor” așează Alecsandri și poezia următoare, în care înfățișează într'un mod mișcător ultimele momente ale lui Bălcescu. El a scris un articol entuziast despre acest istoric și mare patriot, la finele căruia a pus poezia aceasta, în care — zice el — a voit să traducă în limba poporului său cea din urmă gândire a lui Bălcescu pe pragul veșniciei.

„De pe plaiu' 'nstreinării,
 „Unde zac și simt că mor
 „De amarul desperării
 „Și de-al țării mele dor,
 „Văd o pasăre voloasă
 „Apucând spre răsărit
 „Și o rază luminoasă
 „Și un nour aurit.

— „Păsărică sburătoare,
 „Unde mergi cu dorul meu ?“
 — „Am solie 'ncântătoare
 „Deia sfântul Dumnezeu
 „Să duc glas de armonie
 „Țărmurilor românești
 „Și să scald în veselie
 „Inimile ce jelești !“

— „Rază vie călătoare,
 „Unde mergi cu dorul meu?“
 — „Am solie 'nvietoare
 „Dela sfântul Dumnezeu
 „Să depun o sărutare
 „Pe al țării tale sân,
 „Și s'adus o alinare
 „Jalnicului tău suspin“.

— „Nouraș pătruns de soare,
 „Unde mergi cu dorul meu?“
 — „Am solie roditoare
 „Dela sfântul Dumnezeu
 „Să mă las în Românie,
 „Ca să crească mil de flori
 „Pe frumoasa ei câmpie
 „Ce o plângi adeseori!“

— „Du-te, rază strălucită,
 „Du te, mică păsărea,
 „Și pe țara mea iubită
 „Mângâiaț!-o 'n lipsa mea!
 „Iar tu, nour de rodire,
 „Fă să crească 'n sânul său,
 „Cu verzi lauri de mărire,
 „Floarea sufletului meu!“

POHOD NA SYBIR¹

Scrisă în versuri cu un ritm neobișnuit în poeziile sale, bucată de mai jos — pusă de el între „Legende“ — este una din cele mai izbutite ale lui Alecsandri

• 1 Convoiul la Siberia.

Sub cer de plumb întunecos,
 Pe câmp plin de zăpadă
 Se trăgân-ază 'ncet pe jos
 O jalnică grămadă
 De oameni triși și înghețați,
 Cu lanțuri ferecați.

Sărmani!... de șase luni acum
 Ei merg fără 'ncetare
 Pe-un larg pustiu, ce n'are drum,
 Nici adăpost, nici zare.
 Din când în când un os'enit
 Mort cade, părăsit!

E lung cel șir de osândiți!
 Pe vânăta lor față
 Neconținut sunt palmuiți
 De-un crivăț plin de ghiață
 Și pe-al lor trup de sânge ud
 Des cade biciul crud.

În urma lor și pe 'mprejur
 Cazaci, Baskiri sălbatici,
 Cu sulți lungi, cu ochi de ciur,
 Alerg pe cai sburdatici
 Și 'n zarea sură stă urlând,
 Urlând lupul flămând.

Dar unde merge-acest popor
 Ce nu mai are 'n lume
 Nici o sperare 'n viitor,
 Nici patrie, nici nume?...
 Se duce, șters dintre cei vii,
 Să moară prin pustii.

Palid convoiu, pierdut, uitat,
 Colonă funerară,
 Ea poartă'n frunte un stigmat :
 Amorul sfânt de țară !
 O! sfânt, sublim, ceresc amor,
 Câți pentru tine mor !

Ah ! câți martiri pentru-un cuvânt,
 Un dor de libertate,
 Cu zile mers-au la mormânt
 Prin răsbunări turbate !
 Câți au format grozavul șir
 Pohodul la Sybir !

Acum coloana s'a oprit
 Sub crivățul de noapte.
 Din sânu-i rece, amorțit
 Ies dureroase șoapte.
 Toți se înșiră-acum în rând,
 Gemând și tremurând.

Un comandant, aprig calău,
 I-adună ca pe-o turmă
 Și'nseamnă chiar pe biciul său
 Câți au căzut în urmă ;
 Apoi în vânt cu aspru glas
 Dă ordin de popas.

Convoiu' 'ntreg, nedeslipit,
 Ingenunchiând, se lasă
 Pe câmpul alb și troienit,
 Sub negura geroasă,
 Și stă grămadă la un loc,
 Făr'adăpost, nici foc.

Cu pieptul pe omăt lungiți,
 Sărmanii ! adorm îndată,
 Visând de câmpii înfloriți,
 De țara depărtată,
 Și pieptul lor plin de amar
 Se bate tot mai rar.

Unul prin vis vede plângând
 O mamă 'mbătrânită ;
 Altul se 'ngână desmierdând
 Soția lui iubită
 Și toți pe sub genele lor
 Au lacrimi de dor.

Ei dorm adânc ! ș'al nopții vânt
 Cu șuer viscoleşte ;
 Ei dorm adânc și pe pământ
 Mereu troianul crește
 Și stelele, privind la ei,
 Plâng lacrimi de scântei.

Treptat omătul spulberat
 Se 'ntinde ca o mare
 Și crește, și sub el treptat
 Convoiu' 'ntreg dispare
 Și 'n zori tot câmpu-i învelit
 C'un giulgiu nemărginit.

Au fost ! acum ei unde sunt ?
 Un cârd de vulturi zboară
 Pe sus c'un repede avânt
 Și iute se coboară
 Iar dintre brazi vin urlând,
 Urlând lupul flămân !...

LEGENDA LĂCRĂMIOAREI

Poezia ce urmează este una din frumoasele produceri ale lui Alecsandri, în care ia subiecte din popor și le versifică, uneori ținându-se aproape de povestea poporului alteori depărtându-se.

I.

În raiu nici o minune plăcută nu lipsiă,
Văzduhul lin, răcoarea, a crini a mirosiă,

Căci albele potire în veci tot înflorite
Scoteau din a lor sânuri arome nesfârșite.

Lumina eră moale și 'ndemnătoare șoptii.
Nici noaptea urmă zile!, nici z'ua urmă nopții.

Prin arbori cântau păsări, prin aer sburau îngeri
Și nu găsiu răsunset în el a lumei plângeri;

Căci scris eră pe ceruri, pe frunze și pe unde:
„Nici umbră de durere aice nu pătrunde“.

Pe maluri verzi, frumoase, de râuri limpeзите
Stau sufletele blânde, iubince, fericite,

Gustând în liniștire cerească veselie
Ce 'n fiecare clipă coprinde o veșnicie.

Dulce-adăpost de pace, grădină 'ncântătoare...
Aveă orice minune, dar îi lipsiă o floare.

II.

Și iată că sosește un oaspe de pe lume,
Un suflet alb și tânăr pe-un nor de dulci parfumé;

Iar sufletele toate îi ies lui înainte,
Primindu-l cu zâmbire cu gingaşe cuvinte

Şi i zic : „In raiul nostru bine ai sosit, copile !
„Curând plecaşi din viaţă ! Nu plângi ale tale zile?“

— „Nu, căci am dat o clipă de viaţă trecătoare
„Pe alta mai ferice şi 'n veci neperitoare“.

— „Şi nu ți-e dor acuma de lumea pământească?“

— „Nu, căci mai mult îmi place întinderea cerească“.

— „Cum ? Nu laşi nici o jale pe urma ta duiosă?“

— „Ah ! las o mamă scumpă, o mamă dragăstoasă

„Şi veşnic după dânsa voiui plânge cu durere !“

Zicând, copilul plânge lipsit de mângâiere,
Şi lacrămile-i calde se schimbă 'n Lăcrămioare.

De-atunci nu mai e lipsă în raiu de nici o floare !

LUNCA DIN MIRCEŞTI

Pastelurile sunt poeziile din vârsta matură a lui V. Alecsandri (1862—1874). Ele sunt socotite drept cele de frunte produceri ale lui şi între cele mai preţioase poezii ale literaturii române. Scrise într'o limbă românească *literară*, adică o fuziune a elementelor vechi româneşti din limba poporului şi a celor nouă introduse şi cerute de cultura modernă, ele înfăţişează scurte tablouri ale vieţii dela ţară, reale, însă privity numai în momentele senine ale vieţii.

Bate vânt de primăvară şi pe muguri îi deschide :
Vântul bate, frunza creşte şi voioasă lunca râde.

Sub verdeața drăgălașă dispar crengile pe rând
 Și sub crengile umbroase mierla sare șuerând

O! minune, farmec dulce! O! putere creatoare!
 În or'care zi pe lume iese câte o nouă floare
 Ș'un nou glas de armonie completează imnul sfânt,
 Ce se 'nalță cătră ceruri de pe veselul pământ.

Tot ce simte și viează, fiară, pasăre sau plântă,
 În căldura primăverii naște, saltă, sboară, cântă.
 Omul își îndreaptă pasul către desul stejăriș,
 Unde umbra cu lumina se alungă sub frunziș.

El se duce după visuri; inima lui crește plină
 De o sacră melodie, melancolică, divină,
 De o tainică vibrație, de un avânt inspirător,
 Ce-i aduc în piept suspinuri și 'n ochi lacrimi de amor.

Este timpul re'nvierii, este timpul re'noirii
 Ș'a sperării zâmbitoare, ș'a plăcerii, ș'a iubirii.
 Pasărea-și gătește cuibul, floarea mândrele-i colori,
 Câmpul via sa verdeață, lanul scumpele-i comori.

Sus, paingul pe un frasin urzind pânza-i diafană
 Cu-al său fir de-argint subțire face-o punte-aeriană,
 Iar în leagăn de mătase gangurul misterios
 Cu privighetoarea dulce se îngână-armonios.

Jos pe la tulpini, la umbră, fluturii, flori sburătoare,
 Se 'ndrăgesc în perechere pe sân alb de lăcrămioare,
 Și, ca roiu de pietre scumpe, gândăceii smălțuiți
 Strălucesc, vie comoară, pe sub ierburi tăinuți.

O pătrunzătoare șoaptă, umplă lunca, se ridică :
 Ascultați !.. stejarul mare grăește cu iarba mică,
 Vulturul cu ciocârlia, soarele cu albul nor,
 Fluturul cu plânta, râul cu limpedele izvor.

Și stejarul zice ierbei : Mult ești vie și gingașă !
 Fluturașul zice floarei : Mult ești mie dragălașă !
 Vulturul uimit ascultă ciocârlia ciripind ;
 Râu, izvoare, nouri, raze se împreună iubind.

Luncă, luncă, dragă luncă ! raiu frumos al țării mele,
 Mândră 'n soare, dulce 'n umbră, tainică la foc de stele !
 Ca grădinele Armidei ai un farmec răpitor
 Și Siretul te încinge cu-al său braț desmierdător !

Umbra ta răcoritoare, adormindă, parfumată,
 Stă aproape de lumină, prin poene tupilată.
 Ca o nimfă pânditoare de sub arbori înfioriți
 Ea la sânul ei atrage călătorii fericiți

Și i încântă, și i îmbată, și-i aduce la uitare
 Prin o magică plăcere de parfum și de cântare,
 Căci în tine, luncă dragă, tot ce are suflet, graiu,
 Tot șoptește de iubire în frumoasa lună Maiu !

MIEZUL IERNEI

Poezia aceasta face parte din *Pasteluri*.

În păduri trăsesc stejarii ! E un ger amar, cumplit !
 Stelele par înghețate, cerul pare oțelit,
 Iar zăpada cristalină pe câmpii strălucitoare
 Pare-un lan de diamanturi ce scârțâie sub picioare.

Fumuri albe se ridică în văzduhul scânteios
 Ca înaltele coloane unui templu maiestos,
 Și pe ele se așează bolta cerului senină
 Unde luna își aprinde farul tainic de lumină.

O! tablou mareț, fantastic!.. Mii de stele argintii
 În nemărginitul templu ard ca veșnice făclii
 Muștii sunt a lui altare, codrii organe sonoare,
 Unde crivățul pătrunde scoțând note 'ngrozitoare.

Totul e în neclintire, fără viață, fără glas:
 Nici un sbor în atmosferă, pe zăpadă nici un pas;
 Dar ce văd?... în raza lunii o fantasmă se arată...
 E un lup ce se alungă după prada-i soăimântată!..

BALCANUL ȘI CARPATUL

Războiul din 1877 deșteptă din nou inspirația lui Alecsandri. Acele momente de grea cumpănă prin care trecură Români, hotărâți a pieri sau a-și dobândi cu sabia neatârnată și au găsit cântărețul în bătrânul Alecsandri, care cântase în tinerețe vitejia strămoșilor. Sub titlul „Ostașii noștri“ el a publicat în 1878 o colecție de poezii având subiecte din războiul independenței. Dăm aici pe cea dintâia poezie din colecție.

Balcanul și Carpatul la Dunărea măreață,
 Ca doi giganți năprasnici stau astăzi față 'n față
 S'aprinși de dor de luptă cu ochi se măsoară,
 Cu glasul se amenință, cu gândul se doboară,
 Zicând: „Nu pot să 'ncapă doi paloși într'o teacă!
 „E scris din noi doi unul în pulbere să treacă!“
 Balcanul cel fanatic, muncit de aspră ură,
 Nu știe să 'ngrădească sălbatica lui gură
 Și zice cu trufie: „Carpatule vecine,
 „De nu plecă-vei fruntea, amar va fi de tine,

„Căci repezi-voiu grabnic din plaiurile-mi nalte
 „Torente 'necătoare deprinse ca să salte
 „Din maluri peste maluri, din munte peste munte,
 „Să bată-a tale coaste, s'acopere-a ta frunte,
 „Să facă într'o clipă ca să dispari din lume
 „Cu-a tale stânci și codri, cu-ai tăi copii copii și mume“

Carpatul scoate-un freamăt teribil de urgie,
 Mișcând coama i de codri, ca leul în mânia,
 Și'n clocot lung răspunde: „Balcane-a ta trufie
 „Arată că tu astăzi căzut ești în pruncie.
 „Nevoie ai de-o cârjă ruina-ți s'o supoarte,
 „Căci ești acum, sărmane, ajuns la prag de moarte.
 „Ai fost odinioară gigant prin înălțime,
 „Amar prin fanatismu-ți, puternic prin cruzime!
 „Ai revărsat pe lume și groază și rușine,
 „Și te-ai scaldat în sânge pân' ce-ai dat piept cu mine.
 „De-atunci au trecut secolii!.. Strivita omenire
 „S'au deșteptat, și numai tu stai în adormire
 „Ademenit de visuri nebune și trufașe,
 „Făr' a pătrunde norii care te țin în fașe!
 „Orb uriaș! cu cârja tu genele-ți ridică
 „Și vezi i'a tale poale cât umbra-ți e de mică!
 „Ești șters din cartea lumii, tu care d'n vechime
 „Stai rezemat în somnu-ți de-o putredă mărimel
 „Și vrei să ții în lanțuri popoarele creștine?
 „Și vrei, Balcane gârbov, eu să mă 'nchin la tine?
 „Dar n'auzi cum te râde și Dunărea și Marea?
 „Deviza ta-i *sclavia ș'a mea neatârnarea!*“
 Cum zic, doi vulturi ageri, sburând din vârful de munte,
 Se 'nalță până 'n ceruri și scot țipete crunte.
 De pe Balcani e unul și din Carpați e altul...
 Mult repede li-i sborul, mult crâncen le-i asaltul,
 Căci se izbesc ca fulger de lupt' ucigătoare!..
 Intinsele lor aripi se bat lucind la soare

Ș'a lor cumplite ghiare și pliscuri oțelite
Iși dau loviri pe moarte și răni își fac cumplite.

De-odată cade unul din vulturii dușmani :
E vulturul prădalnic din barbarii Balcani,
Și'n patru părți a lumii sbror smulsele lui pene !..

Și cântă libertatea pe maluri Dunărene.

Mircești, 14 Mai 1877.

BARBU LĂUTARUL

CÂNTECEL COMIC

(Teatrul reprezintă un salon. La ridicarea cortinei un taraf de lăutari începe a suna un cântec vechiu din dosul ușii din fund. Barbu Lăutarul este îmbrăcat cu anterior și giubea veche ; el poartă pe cap o jumătate de ișlic cu fund verde).

UN GLAS. — (Dintre culise). Lipsiți de-aici, balaurilor !

BARBU. — Ian lasă, jupâne vataje ! Așa să trăești,
că boieru' ne-o chemat să-i cântăm de ziua lui !

UN GLAS. — Minciuni ! boierului nu-i plac țirliturile
țigănești ! Hai, cărați-vă !

(Lăutarii se opresc)

BARBU. — (Deschizând ușa cu sfială). Dec!... Dacă eu
sunt Barbu Lăutariu cunoscut în toată țara Moldovii...
cum o să mă dai afară ? Mai stăi să grăiesc două
vorbe cu boierul ! (Intră și-și scoate ișlicul). Iaca !.. Aice-i
adunare mare ! și adunare fără Barbu, starostele de
lăutari, nu se poate ! (Se închină publicului). Așa-i, boieri
d-voastră, că nu vă lasă inima să mă dați pe scări,
pe mine Barbu cel bătrân, care am cântat la nunțile
și la mesele părinților d-voastră ? (Intorcându-se spre ușă).

Ei! apoi ce mai dărdăește guleratul cel de ciocolu? (Chiamă doi scripcari și un lăutar cu naiul). 'Veniți încoace, măi cei cu scripcele și cu naiul, iar cei cu trâmbițele să meargă la paharnicul Surdulea!... (Intră lăutarii). — Doamne sfinte și părinte!. în ce vremi am mai a-

Millo în „Barbu Lăutarul“

giuns!... Înainte mă rugă să merg pe la casele boierești, și acum mi se mucezește cobza sub beniu!...¹

¹ Haină pe care în timpurile mai vechi o purtau numai boierii; iar pe la începutul sec. XIX trecuse la lăutari.

Cine ar zice, văzându-mă, că eu am fost lăutarul Domnilor !... Hei! hei!... (Cântă).

Eu, sunt Barbu Lăutarul
 Starostele și cobzariul,
 Ce-am cântat pe la Domnii
 Și la mândre cununii,
 Cobza mea o fost vestită,
 Veac intreg o fost cinstită,
 De boierii de pe aici
 Ba și chiar de venetici !

Of, of, of ! mi-aduc aminte
 Of, of, of ! că mai 'nainte
 Nici un chef nu se făcea
 Fără astă cobz'a mea.
 Dar acum, acum, vai mie !
 De când lumea-i cu nemție
 Nu mai am în lume glas
 Și pe uliți am rămas !

Așa, așa, păcatele mele ! Vremea vremuește, bătrânii se duc, obiceiurile se prefac, oamenii se schimbă, cântecele se schimonosesc și lăutarii mor de foame !.. Hei!... în vremea boierilor cu ișlic și cu anteriu ca mine, ce de mai veseli ! ce bancheturi ! Când se cătăniă vreun boier, se duceă bărbier-bașă de-l rădeă cu bricele cele de mărgean în cerdacul casei, și eu mă duceam la el cu taraful meu de-l ziceam : „Și la mai mare, vere !.“ El îmi umpleă fesul de galbeni și eu îi cântam după cum se obișnuia pe atunci :

(Cântec vechiu)

Chiu ! și vivat fericit !
 Boierul s'o căftănit
 Chiu, chiu, chiu, și ha, ha, ha !
 Trăească Măria sa !

Cât îi șede de frumos
Cu șalvari de merinos
Chiu, chiu, chiu, etc.

Cu-anteriu de citareă
Și cu fes de inderneă¹
Chiu, chiu, chiu, etc.

Cu șal verde de pambriu²
Cu beniș portocaliu,
Chiu, chiu, chiu, etc.

Par'că-i Pașa din Rușciuc,
Când bea cafeă și ciubuc!
Chiu, chiu, chiu, și ha, ha, ha!
Trăească Măria sa!

D'apoi la nunți!.. Măiculița mea!.. ce de mai zai-
feturi!..

Țineă nunta câte o săptămână numai în chiote și'n
chicote! În curte oamenii frigeau boi întregi în frigări
și defundau la boloboaze cu vin de Cotnari, în vreme
ce arnăuții trăgeau din pistoale... Ear boierii, sus, beau
vutce cu fesurile și cu papucii cucoanelor... și apoi din
vreme în vreme își atârnă anteriuul în brâu, își asvârliă
papucii, de rămâneă numai în mestii³ și giucă parola
sau cordeaua... Mai pe urmă, au giucat mazurca cu
Rușii, valțu' cu Nemții, și acum cadrilu' cu Franțuzii!..
Dumnezeu știe ce-or mai giuca mâne! Cât pentru
mine... mă videă Dumnezeu!.. boierii se apucau de
umpleau un pahar mare cu vin și cu galbeni și mi-l
puneau la gură... Eu îl dam pe gât în sănătatea mi-
resel și-i cântam:

1 *Citareă*: o stofă turcească; *Indernea*: numele turcesc al o-
rașului Adrianopol.

2 O materie de lână.

3 *Mestii*: papuci.

(Cântec vechiu însoțit de lăutari)

Lado, Lado, nu mai plânge,
Că la mază-ta te-oiu duce
Când o face plopul perē
Și răchita vișinele
Și restel mugurele!

Acum nu mai plac cântecile vechi, nu mai sunt de modă, că s'o subțiet lumea!... Am fost silit la bătrânețe să învăț cântice nouă, de cele dela fteatru, dela operă, adică de cele opărite... ca aista de pildă...

(Arie din Rigoletto: La donna e mobile)

Lado na mobile
C'al lui Leventi.
Nene Acsenti.
Ediș prin ceriu.

Tronc! se potrivește ca nuca 'n perete!.. Vă întreb, boieri d-voastră, nu erau mai frumoase cântecile noastre cele creștinești? precum: *Doina*, *Viersu lui Bujor*, *Sub poale de codru verde*?... De! unde se mai pomeneste de-al-de-astea prin orașe! Numai pe la țară dacă se mai trec!.. Acolo numai o rămas să ne câștigăm hrana, noi lăutarii, pe la horele românilor, unde facem să saie opinca 'n sus!... Iaca de pildă: să zicem că s'o întins o horă, cât casa asta de mare. Flăcăii stau înșirați de giur împregiur strângându-se cu fetele de mâni, și noi lăutarii prinși în mijlocul horei, le cântăm, ian așa:

(Toți lăutarii pornesc cu pași iute de înconjoară salonul, sunând o horă. Barbu urmărindu-i cu cobza cântă):

Léleo roșie la obraz,
Lelițo, lelițo fa!
Floriică din pârlaz,
Lelițo, lelițo fa!

Ce folos că ești frumoasă
 Lelițo, lelițo fa!
 Și la cap căpățanoasă.
 Lelițo, lelițo fa!
 Strânge-ți, leleo, buzele,
 Lelițo, lelițo fa!
 Că le pișcă muștele.
 Lelițo, lelițo fa!
 Strânge-ți, lele-o, buzele,
 Lelițo, lelițo, fa!
 Că se văd fasolele,
 Lelițo, lelițo fa!

Stați, măi, c'am obosit!.. Sărmane, biete Barbule! ai agiuns cal de poștă împregiurul hōrii, de unde înainte le ziceai boierilor *vere*.. fie! Incalte mă mângâiu, că m'o învrednicit Dumnezeu să înveselesc cu cobza mea o lume întregă! (Căutând la cobză cu jale). Dragă cobzișoară!.. Bune zile am petrecut amândoi. Multă vreme mi-ai ținut isonu' numai într'o „strună!.. (Oftează): De-acum ne-o venit și nouă rându' de ducă cu cele multe obiceiuri vechi ale țării!.. (Ștergându-și ochii). Hai, drăgulița mea, să mulțumim cui se cuvine, că ne-am petrecut veacul în această țară bună și mănoasă care a desrobit țigani!

Dragi bo'eri de lumea nouă!
 Ziua bună vă zic vouă:
 Eu mă duc, mă prăpădesc
 Ca un cântec bătrânesc!

Ah! gândiți c'am fost odată
 Glasul lunei desfătată,
 Și 'nchinați câte-un pahar
 Lui biet Barbu lăutar!

(Barbu cu taraful pleacă sunând un cântec vechiu, Cortina cade).

CHIRIȚA ÎN PROVINCIE

Între piesele lui Alecsandri din prima perioadă a activității sale cele cari au avut o mai mare popularitate sunt desigur vodevilurile *Chirița în Iași* (1850) și *Chirița în provincie* (1852). În amândouă, ei înfățișază tipul provincialei care voește să se pună același nivel cu civilizația Capitalei și să imite obiceiurile și modul de traiu ale femeilor din lumea înaltă. Scenele ce urmează sunt luate din a doua piesă. Aci vedem pe Chirița fericită, căci soțul el a ajuns ispravnic și ea poate să privească pe toată lumea dela înălțimea acestei situații.

SCENA I

Chirița (pe canapea)

Iată-mă-s isprăvniceasă !
 Dorul meu s'a împlinit.
 Ce vis (bis) frumos și fericit !
 M'am făcut cea mai aleasă
 Și tot neamul mi-am mărit.
 Ce vis (bis) frumos și fericit !
 Toată lumea mi se 'nchină
 Căci eu aice domnesc
 Și din oricare pricină
 Eu întâiu mă folosesc.
 Păstrăvi buni și căprioare
 Căpățâne de zahar,
 Juvaeruri, bani, odoare...
 Toate le primesc în dar !
 Iată-mă-s isprăvniceasă
 Ș. c. l. ș. c. l.

SCENA II

Chirița, Ion (în livrea)

ION. Cucoană... cucoană... jidovii cei cu pricina de țeri o adus zece căpățâni de zahar.

CHIRIȚA. Numai?.. târtanii dracului!.. tot șaferi!.. de unde făgăduise 12 căpățâni!.. Las' că m'-or mai cădea ei la mână!..

ION. Să le primesc?

CHIRIȚA. Auzi vorbă?.. du-le în cămară.

Ion iese și începe a căra căpățânele prin fundul scenei câte două. El le ducea în odaia din fund în stânga și de câte ori trece, numără căpățânele, zicând : două, patru, șase, opt, zece.

CHIRIȚA (în parte). Dulce-i viața de isprăvniceasă!.. zăhărită viață!.. Ai jândari la poartă, la scară, la ușă.. și când ieși la plimbare, ai alaiu pe lângă trăsură!.. Cu toate acestea, de m'aș porni mai degrabă la Paris!.. că m'am săturat de Moldova!.. of! de-ar veni azi, monsiu Șarlă dela Eș să-mi aducă pasportu', m'aș porni cu nepusă masă!.. Puneți-ți în gând efect ce-oiu să fac în Paris ca isprăvniceasă!.. Oiu să le par franțuzilor cât!..

ION (trecând prin fund. Două!

CHIRIȚA (întorcându-se. Ce?

SCENA III

Chirița, Bârzoiu (iese din odaia din stânga cea de pe planul I-ii. El poartă șapcă de aghiotant și un paltor cu bumbi mari cât niște farfurioare).

BÂRZOIU (intrând). Arză-le focu' strae nemțești, că îmi viu de hac!

CHIRIȚA. Da bine, frate, încă nu te-ai mai dus la cantelerie?

BÂRZOIU. Apoi de! de când m'ai scos din minte ca să mă schimosești în strae strănte, pun câte două ceasuri până mă 'mbrac., și ian privește ce seamăn!.. cu bumbii își mari?.. Par' că-s un negustor de farfurii.

CHIRIȚA. Ian taci, taci!.. că de-o mle de ori te prinde

mai bine așa, decât cu antiriu și cu giubea... Incalte mai semeni a ispravnic... dar înainte par'că erai un lăutar din tarafu' lui Barbu... știi? cel cu năiu'.

BĂRZOIU. Ai vorbit de te-ai prichit! Măcar!.. ce-m mai bat eu capul să te aduc la cunoștință!.. De când te-ai făcut isprăvniceasă... nu ți-o rămas fire de minte în cap nici măcar..

ION (trecând). Patru.

CHIRIȚA (mânioasă). Ce face?

BĂRZOIU (văzând căpățânile). Ce-s aeste, Ioane?

ION. Peșcheșu' jidovilor celor cu pricina... zece căpățâni.

BĂRZOIU (Chiriței). Socot că nu te-i mai jălui că n'ai zahar... Hai, apucă-te de dulceți!

CHIRIȚA. Eu? să fac dulceți?... Ai 'nebunit?

BĂRZOIU. D'apăi cine?... eu?

CHIRIȚA. Facă cumnățica Safta, soră-ta... da, eu știu că nu mi-o'u părli fața la foc.

BĂRZOIU. Ce față?... ce față?... Da pân'acur, mă rog, cum ți-ai pâ lit o ca toate celelalte gospodine din târg?

CHIRIȚA. Pân' acu nu eram isprăvniceasă... de asta.. înțălesu-m'ai?

BĂRZOIU. Ard-o focu isprăvnicie!.. că mare belea-i pe capul meu!.. De când m'o împins păcatele să fiu în slujbă... tot doJane primesc de la Departament..

CHIRIȚA. DoJane?

BĂRZOIU. Asta n'ar fi nimică... dar ați căpchiet cu toții în casă... ta încă m'ați căpchiet și pe mine!

CHIRIȚA. Ce te o apucat azi?

BĂRZOIU. Las' că d-nee! cucoana nu se mai cata-dicsește să caute de gospodărie... să facă cozonaci pască, păstrămuri, dulceți, vutci, vișinapuri... ca la casa omului... sau măcar să-mi facă la masă vr'un cheșchet, vr'o plachie, vr'o musacă, vr'o capamă, vr'o paclavă..

vr'o ciulamă.. bucate creștinești... sănătoase și ușoare.. unde!.. șede toată ziua la tauleță, și din blanmanjele din bulionuri, din garnituri nemțești nu mă slăbește... auzi?... blamanje?... bulionuri?... Borș și aiivenci!.. că cu astea am crescut în casa părintească...

CHIRIȚA. Iar o început litopisitu!

BĂRZOIU. Ș'apoi și alt păcat... o luat obicei' să aducă la sfârșitul mesei păhăruțe verzi cu apă caldă... cică așa-i moda la Eș... de-și spală gura unii dinaintea altora... și nu-i zi în care să nu mă 'nșel.. și să nu beu apă caldă!

CHIRIȚA. (publicului, arătând pe Bărzoiu cu dispreț). Priviți, mă rog!

BĂRZOIU. Și când ar fi numai atâta... De-acole... cheltueli, nu șagă... pe mobili nouă cu lastic... pe trăsuri de cele cu fundu' la pământ... pe strae cu fir la slugi... pe lampe de cele cu apă... pe fleacuri... capele.. rochii cu jăletce... cușme jidovești de ascuns mânila iarna... conțerturi de strâns talia... Cine le mai poate înșiră?. Da-i lipsă de păsări în ogradă... da-i camera pustie.. aș!.. ce i pasă cucoanei!. când o cauți... unde-o găsești!?... la șandra mandra.

CHIRIȚA. Șandra mandră?

BĂRZOIU. Dar! cea care vinde rochii și capele... Sărmană Chiriță! ai nebunit la bătrânețe fa'a mea!

CHIRIȚA. Ian... nu mai boțogăni... că par'că ești o moară stricată... Mai bine du te la canțelerie, că te-or fi așteptând împricinații.

ION (trecând). Zece!

BĂRZOIU (tresărind). Zece împricinați?..

CHIRIȚA. Ha, ha, ha, ha.. S'o scăriet ispravnicu' de treabă multă. Hai, cară-te și vină mai de vreme acasă, că astăzi avem musafiri.

BĂRZOIU. Ce musafiri?

CHIRIȚA. Ai uitat că dăm masă mare astăzi... de zi-

ua bună că mă duc la Paris și că logodim pe Guliță cu Luluța?

BĂRZOIU. Ba să zici... altă nebunie!

CHIRIȚA. Nebunie?

BĂRZOIU. Guliță-i prea tânăr.

CHIRIȚA. Cu atât mai bine... însurat de dimineață și mâncat de vreme...

BĂRZOIU. Și Luluța-i bolnavă... pățimașă... are toane de nebunie. N'o vezi toată ziua cum necăjește biata mătă din casă? Cum o să-mi dau eu băetu'... bună-tate de bodor în mâinele ei?

CHIRIȚA. Cu adevărat îi cam lipsită acū... dar i-a trece... Când o aveà un bărbat n'a mai bate mătăle.

BĂRZOIU. De unde știi că s'a îndreptă?

CHIRIȚA. Știu, că doar și mie mi-eră dragi mătăle până a nu mă mărită... și cum te-am văzut pe d-tă, nu m'am mai uitat la ele.. Ș'apoi s'a îndreptă, nu s'a îndreptă... vrei să pierdem zestrea Luluței dela mână?

BĂRZOIU. Ei, bine... treacă pentru logodnă... dar la Paris ce ai să cauți?

CHIRIȚA. Să mă primblu... să mai mă răcoresc, că m'am uscat aici în provincie.

BĂRZOIU (pufnind). Ba că chiar... se vede că nu te-ai uitat de mult în oglindă?

CHIRIȚA. M'am uscat, îți zic... și de nu m'oiu porni degrabă... să știi că-mi vine ipocondrie... (tipând). Of! că nu mai pot trăi în țara asta!...

BĂRZOIU. Taci, soro... nu răcni așa, că te-aude musafiriul... Du-te și la Beligrad, dacă vrei.

CHIRIȚA. Musafiriu? oficeriu?... cu adevărat?

BĂRZOIU. Detreabă oficer'u, să-ți spun drept!... De aseară când o tras în gazdă la noi... tot părinte ispravnice mi-o zis.

CHIRIȚA. Nu ți o spus cu ce treabă o venit aici?

BĂRZOIU. Nu.. dar l-am priceput eu... Pare-mi-se că-i trimes tiptil ca să cerceteze starea isprăvniciiilor.

CHIRIȚA. Dacă-i așa... de ce șezi și nu te duci la cantelerle?.. că-s aproape de 12

BĂRZOIU. Iaca mă duc, mă duc... doar nu dau Tă-tarii... însă la ascultă, soro: cată să fie masa gata mai devreme, că eu nu-s deprins nemțește.

CHIRITA. Inainte de 5 ceasuri nu se poate.

BĂRZOIU. La 5?.. când se pun boierii la cărți?

CHIRITA. Așa-i moda la Eș.

BĂRZOIU. Sta-i-ar în gât cine o mai scornit-o!... (iese furios prin fund).

CHIRITA (singură). E!.. geaba, geaba!.. cât îmi bat eu capul să-i mai cioplesc.. să-l mai chilesc.. pace! îi stă rugina de-o schioapă la ceafă. Ce deosebire, cu musafiri' nostru! îl cunoști cât de colo că-i civilizată.. Iaca de pildă, aseară, când am luat ceaiu.. oficeriu' și-o pus frumușel zaharu' în ceașcă cu cleștele cel de argint... da d-lui lasă că bodogănește că n'ar trebui să dea ceaiu la luli, pe călduri.. dar ce face?.. ie zaharu' cu degit le din zăhărnită și'apoi îl pune în clește.. încât îmi vine așa paracsân! Imi eră mai mare rușinea de oficeriu asară...

DESPOT VODĂ

Piesa „Despot Vodă“ tipărită în 1880, este începutul unei nouă epoci în activitatea teatrală a lui Alecsandri. El părăsește terenul comediei pentru a încerca *drama istorică în versuri*. Aci el înfățișează domnia lui Despot Vodă, care a stăpânit în Moldova între 1558—1561 și despre care cronicarii au lăsat însemnări ca despre un Domn rău. Piesa are două părți: venirea lui Despot în Moldova și încercarea neizbutită de a lua tronul ocupat de Lăpușneanu (actul I, II și III), domnia și căderea lui (actul IV și V). Aci urmează scena I-a din tabloul al 2-lea, actul II. Bănuț de Lăpușneanu, e aruncat în închisoare și dacă nu l-ar fi ajutat Ciubăr Vodă să scape, ar fi fost ucis.

Scena arată un beciu de închisoare. — Fereastră cu gratii în stânga. — Ușă în fund. — O masă cu două scaune în mijloc. — Un fânar aprins.

DESPOT (pe scenă lângă masă)

O! soartă schimbătoare ce râzi de omenire!
 Nebun cine se 'ncrede în tine cu orbire!
 Nebun cine se urcă pe-al muntelui suiș:
 Prăpastia l-așteap!ă cu-adâncu-i prăvăliș,
 Așă dar eu, -sărmanul, a soartei jucărie,
 Ajuns, iubit de-un înger¹, aproape de Domnie,
 Iată mă-acum aice din raiul meu căzut
 Și din lumina lumii în lume iar pierdut!
 Sunt eu?... Sunt treaz?... în viață?... și-adevărat e oare?
 Eu Despot vultur falnic, eu zac la închisoare!

(Se scoală și caută împrejur)

Acești păreți sunt umezi, triști, negri!.. Ah! ei sunt
 Nu ziduri de palate, dar ziduri de mormânt!
 În ele cine intră, din ele nu mai iese
 Decât pe-o raclă neagră cu zilele-i culese!

(Infiorându-se)

1) E vorba de Ana, fiica lui Moșoc.

O! reci fiori de groază prin sufletul meu trec.
 Răsuflu aburi de moarte... Un biet străin, un Grec,
 La cine pot să aflu o rază de 'ndurare?
 La Doamna numai, însă nici o putere n'are,
 Căci Vodă Lăpuşneanu de milă-i depărtat
 Cât de pământul negru e cerul înstelat.
 Cum?... mort în floarea vieţii... Cum? mort ca un mişel!
 Ucis de Lăpuşneanu, lipsit de tron... — şi ei!...
 O! nu, nu! nu se poate... cu unghiile tocite
 Volu sparge-această hrubă, ce 'n sânul ei mă'ngHITE.

(Se asvârlă turbat peste păreţi şi-i loveşte cu pumnii)

Deschide-te, morminte!... dă-mi drumul să-mi răsbun!
 Cădeţi, infame ziduri! (căzând pe scaun) Ah! Doamne,
 [sunt nebun!

(După o scurtă pauză)

Mizerie!... cu gândul pătrund bolta cerească
 Şi braţul meu nu poate o piatră să urnească!

(Induioşându-se)

Ah! nu-i nicio sperare... Cei ce m'au cunoscut
 Vor zice-a fost un Despot, a fost... ce s'a făcut?
 Şi toţi m'or da uitării... chiar Ana... lume, lume!
 Uita-va, şi amorul şi jalnicul meu nume.
 Adio, planuri 'nalte! Adio, mari sperări,
 A lumii ideale sublime aspirări!
 Adio tot: junie, lumină fericire...
 Nălucă este omul şi viaţa o clipire.

(Priveşte fereastra)

O! Despot, te salută a veşniciei zori.
 Fii om!... Când vine moartea, te 'nchină ei şi mori!

(Stă abătut, cu capul plecat pe braţul lui)

CIUBĂR (intră, uşa se închide după el).

Ei!... Despot, frate Despot, așa-i că ai păţit-o?

DESPOT (tresărind).

Ce aud? ce văd?... Smintitul?

CIUBĂR

Cu Vodă-ai împlinit-o.

(Privește beciul)

Frumos palat!... privește: ce stofe pe pereți!
Pe jos ce de covoare țesute cu... bureți!
Ce mobile-aurite! Ce mândre policandre!...
Mărire ție, Vodă, măi Vodă Alexandre,
Ce bine știi în curte pe oaspeți să primești
Și pe ale tale rude cu drag s'adăpostești!

DESPOT (în parte).

Sărmane Despot, iată la ce-al ajuns pe lume!
Să râdă și nebunii de tine cu-a lor glume!

CIUBĂR

Despot!

DESPOT

Ce vrei, năuce?

CIUBĂR

Năuc ești tu și prost.

Tu vezi ce sunt eu astăzi, iar nu ceeace am fost.
Am fost odinioară un Domn în strălucire,
Cât soarele cu mine eră 'n nepotrivire;
Puternic ca trei Cezari, frumos ca Macedon,
Călare pe un sceptru, iar nu pe-acest baston,
Și mă loviam cu capul de nouri și de stele,
Și măsuram pământul cu pasurile mele!
Dar Vodă Lăpușneanul, un hoț, un destrămat,
M'a prins și de-a mea vâlfă în drum m'a desbrăcat!

Și eu, și tu, ajuns-am ca două frunze-uscate
 De-o pânză de păianjen în aer aninate.
 Tot vântul mic sau mare ne clatină suflând..
 Ei! ș'apoi vântul bate și căinii fug lătrând.

(Se apropie de fereastră)

DESPOT (in parte, sculându-se).

O! Doamne, să fiu oare și eu în a lui stare,
 În câmpul nebuniei, pe-un gărgăun călare?
 Cum? Visurile mele de falnic viitor
 Să fi făcut din mine un om aiuritor
 Cu dânsul?...

CIUBĂR

Frate Despot, știi tu ce-î mătrăguna?
 O fată ce aleargă pe câmp când iese luna
 Și merge de se scaldă în roua de pe flori
 Cu gând să se mărite c'un împărat în zori.
 Am prins-o într'o noapte...
 Dar hoțul Lăpușneanul mi-a șters-o, ca pe-o salbă!...
 Ce-mi pasă! Scaraoțchi îi este lui nănaș,
 Iar eu al mătrăgunei sunt mire drăgălaș.

(la o poză maiestuoasă)

DESPOT

Dar bine, Ciubăr, spune-mi cum ai intrat aici?
 Și tu ești, ca și mine, închis?

CIUBĂR

Eu?... Cine zice...

C'a îndrăznit vr'odată o mână de capcân
 Măcar să se atingă de-al lumilor stăpân?
 Nu! am venit eu însumi la tine 'n pușcărie
 Trimis de Lăpușneanul să-ți țin tovărășie,

Ca să-ți grăesc de moarte, ca un prietin' bun,
Pân' ce-a veni calăul, al temniței tăun.

DESPOT

Cum? Lăpușneanul însuși ți-a dat astă solie?

CIUBĂR

Ei! și-ți trimite... iată... un dar de berbănție

(Aruncă pe masă ecrinul oferit de Despot Doamnei Ručsanda
în actul I)

Șiraguri și pafiale, să ai cu ce-amăgi
Nevasta lui Satana spre a vă îndrăgi.

(Se pune pe un scaun în față cu Despot)

Ei!... ce mai zici tu, Despot?... Așă-i că viața-i scurtă,
Așă-i că nu plătește nici cât un dram de turtă?
În faptul viu al vieții ne pare drumul lung:
Trei pași de-abiă, și 'n capăt picloarele ajung.
Omul ca iarba!... vieța... ca iapa cea bălțată,
Cât trece dealul mare nu se mai vede... iată!
Eu unul cred că omul, nerezemat de tron,
E mic ca și o muscă pe muntele Sion,
Dar tu ce ești acuma sosit pe prag de moarte
Ce zici?

DESPOT (în parte).

O! ce ideie... (tare). Eu zic că relei soarte
E drept să ne supunem când altfel nu putem.

CIUBĂR

Cum asta?

DESPOT

Tu, de pildă, lipsit de diadem,
Să duci o viață tristă și plină de nevoie,
Iar eu în astă țară să fiu Domn făr' de voie.

CIUBĂR

Ce ? tu ? Domn ?

DESPOT

Eu, Ciubere ! (tainic) Crezi tu că-s destinat

A trece 'n ceea lume tziat sau spânzurat ?

Te 'nșeli... ai mei priet'ni sunt gata ca să vie

In zori, ca să mă ducă deadreptul la Domnie,

CIUBĂR

Ce spui ? ce spui ?

DESPOT

Și martur mi e sfântul Dumnezeu,

Că eu fug de putere ca de păcat.

CIUBĂR

Nu eu !

DESPOT

Așà-i fatalitatea, și n'am, vai ! ce mă face.

Am să fiu Domn, Ciubere, de-mi place, de nu-mi place.

Ah ! (face un gest de desperare).

CIUBĂR

Și te plângi de asta?... Ești un nebun, nătâng.

DESPOT

Decât păstor de oameni mai bine, zău !...

CIUBĂR

Te plâng !

DESPOT

Eu sunt un biet om simplu, eu n'am visuri deșarte :
De grijile măririi doresc a fi departe.
Mi-e teamă să fiu capul unui popor.

CIUBĂR

Ba, zău!

Decât a fi în coadă mai bine 'n frunte vreu.

(Despot observând pe Ciubăr, care se exaltează la cuvintele lui).

DESPOT

Nu-mi place pompa lumii, nici la a mea ivire
Poporul să m'aclame, poporul să m'admire
Și oșt le să 'nchine stindarde 'n fața mea
Și surlele să cânte, și tunul să detune,
Și clopotele toate în cale-mi să tot sune.
Ș'apoi, Ciubere dragă, eu am cugetul drept
Și mult și greu se bate a mea inimă 'n piept,
Când știu că tronul Țării e dreapta moștenire
A lui Ciubăr.

CIUBĂR (imbrățișând pe Despot).

Ah! frate, ești bun, bun peste fire!
Nu eu când vine fala așa zice ba!... Nu eu!
Hei! căci nu vrea norocul să fiu în locul tău!

DESPOT

Ai vrea!

CIUBĂR

Cum nu!

DESPOT

E lesne.

CIUBĂR

Cum, cum, cum ?

DESPOT

Foarte lesne.

CIUBĂR

Dar cum ?

DESPOT

Te schimbă 'n Despot din cap și până 'n glesne.
Și mâni, în zori de ziuă, poporul adunat,
În locul meu, te-a duce pe tine la palat.

CIUBĂR

Mâni ?

DESPOT

Mâni. (în parte). S'a prins nebunul.

CIUBĂR (încântat).

Despot, m'ai scos din minte,
Domn !... eu, Ciubăr !... dă-mi iute a ta îmbrăcăminte.
Dă-mi pălăria !

DESPOT

Na-ți-o !

(Ciubăr schimbă haina pe mantaua lui Despot)

CIUBĂR

Și, 'n schimb, na stema mea.
Dar fil cu îngrijire să nu te culci pe ea.

(Schimbă stema pe pălăria lui Despot)

DESPOT

Ce-ți pasă : mâni te-așteaptă o stemă 'mpărătească.

CIUBĂR (vesel)

A ! știu că Lăpușneanul de ciud'o să plesnească.

DESPOT

Acum ici, lângă masă, te-așează liniștit
Și stai, ca un om mare, pe gânduri adâncit.

(Ciubăr se pune pe scaun).

Așă, și pălăria pe frunte ți-o apasă,
Nicum să te cunoască cine ar intra în casă.

CIUBĂR

Bine-i așă?

DESPOT

Prea bine.

CIUBĂR

Dar tu ce-ai să devii ?

DESPOT

Eu dintre morți, Ciubere, mă'ntorc printre cei vii.
Noroc de-acuma nouă! . cu pene 'mprumutate,
Tu sbori către mărire, eu către libertate !

(Imbrăcat cu hlamida și încoronat cu stema lui Ciubăr,
vine în fața scenei).

Nebun aici intrat-am ? nu știu, dar nebun ies.
Priviți!... din pompa lumii cu ce, vai! m'am ales!
Cu-o stemă de hârtie, cu-o cârpă de hlamidă,
Cu tot ce poate face pe oameni ca să râdă.

Dar bună-i răsbunarea! Pre sfântul Dumnezeu!
 Voiu râde mult mai tare și eu la rândul meu!

(Iese)

UN GLAS (afară)

Stăi! Cine-i?

DESPOT (imitând glasul lui Ciubăr)

Ciubăr Vodă.

GLASUL

Tre :i.

(Hohote de râs afară)

CIUBĂR (singur)

Prost! Să-mi lase mie

Tot ce-i mai scump: mărire, putere, avere.

Și el să nu voească a fi chiar Domnitor!

Nebun! (cască) dar eu, cuminte, mă 'nalț... și sbor, și sbor

Sus, sus pe vârful lumii, ce visul îl arată,

Când omul mândru doarme cu gura lui căscată...

Posnașă întâmplare!... (cască) eu Domn, eu Domn,

[eu Domn...

Pe tron... mă urc... cu fală... și însă... cad de somn!

(Adoarme cu capul pe masă)

OVIDIU

Ultima dramă istorică a lui Alecsandri este „Ovidiu“, publicată în 1885 și reprezentată în 1887. În ea ni se arată triumfurile lui Ovidiu atât în lumea literară cât și în înalta aristocrație a Romei, apoi ne înfățișează exilarea lui. În actul V Ovidiu este în Mesia între Sarmați. Viața aspră ce a fost nevoit să ducă aici i-a scurtat viața și astfel nu se mai poate bucura de iertarea ce i se acordă de către împărat, căci moare tocmai când i se aduce știrea și când însăși lulia, nepoata lui August, vine să-l vadă. Înainte de a muri însă el are o viziune: nașterea poporului român din coloniile ce avea să trimită la Dunăre împăratul Traian. Aci urmează pasajul dela sfârșitul piesei.

OVIDIU, se scoală în picioare rezemându-se de pat
 Din morți la glasul Romei pe lume iar revlu.
 Sunt rechemat de Roma, îmi spuneți voi?... Târziu!
 Opt ani de exilare, opt ani de lungă jale
 M'au dus pe a veșniciei nemărgin'ță cale...
 Pe mine-a vieții poartă, amicilor, s'a 'nchis
 Și ce mai văd în față-mi îl văd ca printr'un vis.
 Ah! văd, și mă cutremur, cum timpul aprig vine
 Mărimea sacr'a Romei s'o schimbe'n mari ruine.
 Și cum din depărtare potopul cel barbar
 Se'ntinde să distrugă al zeilor altar...
 Văd Roma cum expiră!... Vai! Roma nu mai este!
 Puterea ei? legendă! Istoria-i? poveste!
 A fost, s'a șters cu nume, cu glorie cu tot,
 Văd multe, multe, multe, dar a grăi nu pot...
 Fiorul mă cuprinde... și glasul mi se curmă...

(mică pauză)

Stați... Norul greu dispare... lumină crește'n urmă.
 Trec secolii... o! minune... Aici în răsărit,
 Vlăstarul, fiu al Romei, stejar a devenit,
 Și Istrul moștenește al Tibrului renume...
 Se 'nalță o nouă Romă, renaște-o nouă lume.

Mormântu-îni se deschide.. din el în viitor
Un lung torent de viață se'ntinde roditor.

(cu entuziasm)

Dumnezeiri!. . Nu! ginta latină'n veci nu moare.

(șovăe și cade pe pat)

Ah! iată... noaptea..., noaptea .. ah! mor...! ah! soare!

[sc

(expiră)

IULIA, c'un s'rigăt disperat

Mort! Mort!

(cade 'n genuchi și-l sărută plângând)

(Toți cad în genuchi)

COTTA, întinzând coroana spre Ovidiu

Adio, geniu în veci neperitor!

IULIA, cu lacrimi

Adio, suflet nobil, iubit și iubitor!

CURENTUL LATINIST

Secolul XVIII, în istoria Românilor, este caracterizat de oparte — în principate — prin dominațiunea grecismului, de alta — în Ardeal — prin manifestările *școalei ardelene*. Această școală, care-și găsește începutul în actul religios politic, cunoscut sub numele de „unirea cu biserica catolică“, se manifestă prin scrieri și prin polemici în care se susține latinitatea limbii și a neamului românesc. Ideile acestea nu-și mărginiră efectul în Transilvania, ci se propagară de peste munți în ambele principate, dând naștere unui *curent* literar, care se numește *curentul latinist*.

Propagarea ideilor acestora s'a realizat prin oameni și prin scrieri.

Prin oameni s'a făcut :

a) prin tineri cari au mers să studieze în școlile de peste munți ;

b) prin profesori cari au venit de peste munți în principate ;

c) prin raporturi personale între oamenii maturi, stabilite cu ocazia tipăririi în Transilvania a unor cărți scrise în principate.

a) La începutul secolului XIX în principate nu se putea dobândi în școală o cultură

Gheorghe Lazăr

(portret publ. în Analele Acad. 1872)

mai serioasă decât dacă se făcea în limba grecească: profesorii greci erau peste tot și mai bine plătiți, aveau și rol mai însemnat și erau și oameni mai învățați; au fost unii cari au făcut lucrări importante pentru știința limbii grecești, ca Lambru Fotiadi, Vardalah, Comita ș. a. Invățătura românească era re-

dușă la citire și scriere și la lectura cărților bisericesti, iar alte limbi și alte studii nu se făceau. De aceea cei cari voiau să dea fiilor lor o cultură mai îngrijită și nu-i puteau trimite prea departe în țările apusului, îi trimeteau la școlile din Ardeal, mai ales la

Braşov şi la Sibiu. Putem cită ca exemplu pe *Grigore Pleşoianu*, fost profesor la Craiova, traducător vestit în epoca dintre 1830-1840, care şi-a făcut studiile la Sibiu¹.

b) Se înţelege însă că numărul acestor tineri, trimişi departe de familiile lor eră relativ mic, iar cei mai mulţi părinţi doriau să aibă chiar în ţară şcoli organizate mai bine. De aceea au început unele familii bogate să aducă profesori din Ardeal, iar cărmuirea să cheme şi ea asemenea oameni la şcolile publice.

Astfel, la 1818, episcopii şcolilor din Valahia aşează

la Sf. Sava profesor pe Ardeleanul *Gh. Lazăr*, care venise cu doi ani mai înainte în

Aaron Florian
(portret la liceul Sf. Sava)

¹ *Grigore Pleşoianu* a fost profesor la Craiova; apoi a practicat ingineria. A tradus pe *Telemac* al lui Fénelon, ş. a. A făcut şi o mică enciclopedie ştiinţifică: *Cele dintâiu cunoştinţe* (1833).

tară¹. La 1820, când Mitropolitul Veniamin Costache vrea să reorganizeze seminariul de la Socola, roagă pe Gh. Asachi să-i găsească

Gavriil Munteanu

(portret în No. jubilar al „Gazetei Transilvaniei” din 1908)

profesori noi și aceasta aduce din Transilvania pe *Vasile Pop*, *Vasile Fabian* (Bob), *Ion Cristea* și *Ion Manfi*.

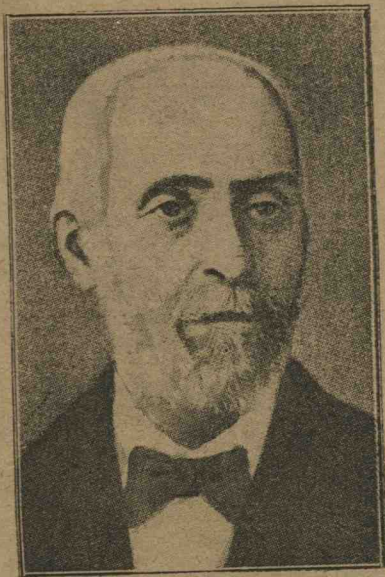
După 1821, numărul acestor profesori se face și mai mare. La 1826 *Florian Aaron*² e chemat de boierul Dinicu Golescu și întemeiază la Golești o școală de băieți; iar după moartea acestuia trece la București

la Sf. Sava, ocupă postul de revizor școlar și după 1848 e din nou profesor la Sf. Sava

¹ *George Lazăr* (1770—1823) născut la Avrig, a studiat la Cluj și la Viena. După ce a funcționat ca profesor și ca predicator la Sibiu, în 1816 a fost silit să plece de acolo și să vie în București. După doi ani epitropia școlilor din Valahia l-a așezat profesor la Sf. Sava. După mișcarea lui Tudor, bolnav, s'a întors acasă. A lăsat puține scrieri, între cari un *abecedar* (1826) și mai multe manuscrise.

² *Florian Aaron* (1805—1887) a studiat la Pesta, a venit la Golești în 1826, iar în 1836 a trecut ca profesor în București

și membru în consiliul superior al instrucțiunii. La 1830 vine în Muntenia *Moise Ni-coară*; iar în Moldova *Samuil Botezat*, care rămâne până la moarte în Iași și e admis între boieri dobândind titlul de serdar. La 1833. *Damaschin Bojinca* vine ca jurisconsult în Iași și în două rânduri funcționează ca director la Seminariul dela Socola¹. La 1834 *Eftimie Murgu*, începe a predă filozofia la Iași, iar

C. Fentaninu

(portret din colecția Academiei)

peste 2 ani trece în București, unde are prilejul să fie profesorul lui Nicolae Bălcescu.

Sf. Sava. A luat parte la mișcarea Românilor Ardeleni în 1848. Intorcându-se în România, a fost iar profesor la Sf. Sava și membru în consiliul superior al instrucției. A publicat mai multe cărți didactice precum: *Catehisme*, *Istoria lumii* (1846), *Istoria principatului Țării Românești* în 3 volume (1835—1838), *Dicționar francez român* cu P. Poenaru și G. Hill.

¹ *Damaschin Bojinca* (1801—1866) a făcut studii juridice în Pesta, a venit în Moldova în 1830 ca jurisconsult la departamentul dreptății; în 1834—39 și 1840—41 a funcționat ca director al Seminariului „Veniamin”. El a tradus anexele la ediția din 1834 a istoriei lui Petru Maior.

La 1853 vine în Muntenia *Nicolae Bălășescu*¹, care ajunge profesor la seminariul din București. La 1836

I. Maiorescu.

(portret publicat de „Revista Nouă“)

vine *Gh. Fontanin*² la Craiova, *Gavriil Munteanu*³ la seminariul din Râmnic și *Ion Maiorescu*⁴ la școala primară din Cerneți. Cel dintâiu rămâne peste 30 de ani ca director al liceului. Munteanu se duce la [Brașov și la înființarea societății academice este numit membru al ei; iar Maiorescu trece la li-

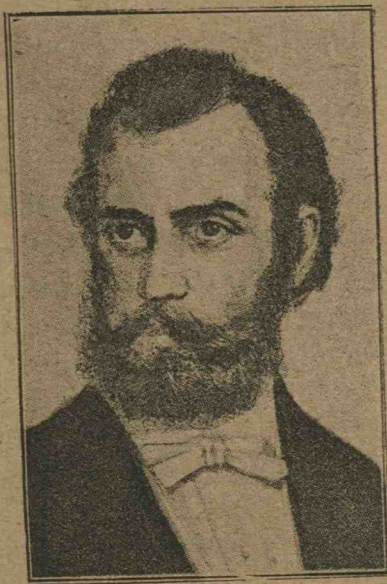
1 *Nicolae Bălășescu* născut în ținutul Sibiului, a venit în București în 1835 ca profesor la Seminariul Mitropoliei, a fost călugăr la Cernica, a luat parte la mișcarea din Ardeal în 1848, fiind chiar membru în unul din comitetele conducătoare. Principala sa lucrare este o *gramatică română* (1848).

2 *George Fontaninu* (1825—1866) a studiat la Sibiu, la Pesta și la Viena. A fost profesor de limba latină la Craiova. A publicat o carte de *geografie*. A fost membru al Academiei.

3 *Gavriil Munteanu* (1812—1869) după ce a funcționat ca profesor la seminariile din Râmnic și din Buzău, a trecut la 1850 ca profesor la gimnaziul din Brașov. Între 1853—1869 a fost și director.

4 *Ion Maiorescu* (1811—1864) a studiat în Blaj, Cluj, Pesta

ceul din Craiova, apoi la Iași la Seminariul „Veniamin“, în fine ajunge directorul Eforiei școalelor. La 1838 avem pe *David Al-mășeanul*, la seminariul din Râmnic, iar în 1840 vine *A. T. Laurian* în București, unde redactează în unire cu Bălcescu „Magazinul istoric“, trece la Iași după 1848, organizează școlile din Moldova și în 1858 revine la București și stă până la finele vieții în fruntea activității școlare, fie ca profesor la universitate, fie ca membru al consiliului permanent de instrucțiune¹.

Al. Papiu Ilarian
(portret publ. în „Revista Nouă“)

și Viena, a venit în țară ca profesor la școala din Cerneți, apoi a trecut profesor la gimnaziul din Craiova, iar în curând a fost numit inspector al școalelor din acel oraș. În 1848 a fost trimis de guvernul provizoriu al Țării Românești la Frankfurt, unde era adunată dieta Germaniei. Intorcându-se mai târziu, a fost director al Eforiei. A călătorit la *Români din Istria* și a publicat un studiu asupra lor.

¹ *Aug. Treb. Laurian* (1810—1881) a studiat la Sibiu, la Cluj și la Viena; a venit în București pe la 1840 ca profesor la Sf.

Cum văzurăm, acești bărbați continuară opera lor și după 1848, în care vreme veniră și alți profesori și scriitori de peste munți, dintre cari cei mai însemnați sunt: *Simion Bărnuț*, care a fost profesor de drept și filozofie la universitatea din Iași¹, *Ștefan Micle*, care a fost profesor de matematici la aceeași universitate, *Dionisiu Marțian*, care a înființat serviciul statistic², *Al. Papiu Ilarian*³, care a publicat documente și cronici și a fost chiar ministru de justiție în guvernul lui M. Kogălniceanu în 1864.

c) La începutul secolului XIX erau puține tipografii în principate și rău înzestrate; de

Sava. La 1848 a luat parte, în comitetul conducător, la mișcarea Românilor în privința Ungurilor. Mai târziu s'a dus în Moldova ca inspector al școalelor, a tipărit cronică în Șincai. Venind apoi în București, a fost profesor la facultatea de litere, membru în consiliul permanent al instrucției, membru fondator al Academiei.

1 *Simion Bărnuț* (1808—1864) a studiat la Cluj, la Sibiu și mai târziu la Pavia. A fost profesor în Transilvania; a fost unul din cei mai activi conducători ai Românilor în luptele lor contra Ungurilor în anii 1848—1849. În 1854 veni ca profesor la gimnaziu, apoi la Universitatea din Iași.

2 *Dionisie Marțian* (1829—1856) a studiat în Cluj, în Blaj, în Viena. Venind în țară, a întemeiat serviciul statistic și a publicat diferite scrieri relative la aceste chestiuni.

3 *Alexandru Papiu Ilarian* (1823—1878) a studiat în Transilvania și în Italia; a luat parte la mișcarea din Ardeal în 1848. Venind în țară, a fost profesor la facultatea juridică din Iași, magistrat la curtea de Casație din București și în 1869 ministru în cabinetul lui Mihail Kogălniceanu. A publicat scrieri istorice și juridice.

aceea mulți autori își tipăreau lucrările lor peste munți, fapt care a dat naștere la călătorii sau măcar la corespondențe personale cerute de asemenea împrejurări. Astfel *Eufrosin Poteca*¹ din București, tipărește la Buda traducerea unei cărți de logică și de etică; *Gr. Pleșoianu* din Craiova tipărește la Sibiu traducerea lui Telemac din Fenelon și alte scrieri; *Stanciu Căpățâneanu*² din Craiova de asemenea tipărește o parte din cărțile sale la Sibiu; *Simion Marcovici*³ din București tipărește o lucrare a

G. G. G. G.

1 *Eufrosin Poteca* (1786—1859) a studiat în țară, apoi la Paris și în Italia. Călugărit de tânăr, a fost profesor la Sf. Sava, apoi a trecut egumen la mănăstirea Motru din Dolj. A lăsat câteva scrieri, mai ales traduceri.

2 *Stanciu Căpățâneanu*, profesor în Craiova, a fost unul din traducătorii cei mai harnici. A tradus *Mărire Romanilor* a lui Montesquieu (1830) ș. a.

3 *Simion Marcovici* (1790—1877), a studiat în țară și străină-

sa tot la Sibiiu; același lucru face călugărul din Iași *Ghermano Vida*¹ cu gramatica sa

Gheorghe Ioanid
(portret la liceul Sf. Sava)

franceză, pe care o tipărește la Buda. La Sibiu tipăresc scrieri de ale lor *Gheorghe Ioanid*² din București, *Ion Gherasim Gorjan*, traducătorul *Halimalei*³, *Gheorghe Săulescu*⁴ din Iași, *Anton Pann* din București; ba și un Almanach al statului țării Românești (pe 1836) este tipărit la Buda.

In legătură cu tipografia a fost comerțul cărților, care în primele decenii

tate, a fost profesor la Sf. Sava și efor al școalelor. A lăsat multe și însemnate traduceri.

1 *Ghermano Vida*, călugăr, a fost profesor la seminariul „Veniamin Costache din Iași” între anii 1843—1851.

2 *Gheorghe Ioanid*, a fost profesor la Sf. Sava. A lăsat câteva scrieri de gramatică și de istorie și un *tractat de morală* (1859).

3 *I. Gherasim Gorjan* a fost institutor în Vălenii-de-Munte și a murit la 26 Octomvrie 1857. A publicat mai multe *calendare* și a tradus (din franțuzește) *Halimă*, vestita poveste arabică. Prima ediție s'a tipărit între 1835—1837.

4 *Gheorghe Săulescu* profesor la Iași, autor al unei colecții de *fabule* (1835) și a unei *gramatici* (1833).

ale secolului XIX erà în mâna Ardelenilor. Avem date în „istoria școalelor“ de V. A. Urechiă, de unde se vede că până la 1830, cărțile se vindeau la un loc cu mărfurile de breșovenie.

* * *

Să examinăm acum propaganda prin scrieri.

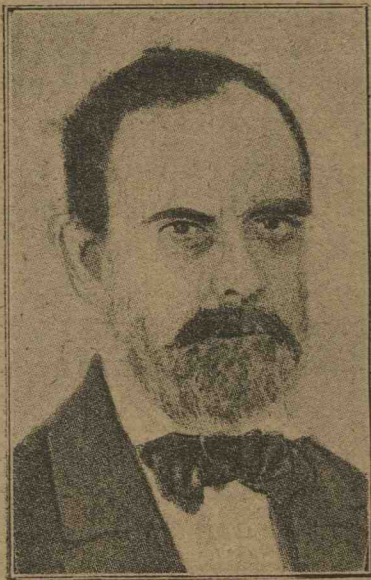
E adevărat că urmașii celor trei reprezentanți ai școlii ardelenice, Micu, Șincai și Maior, nu produc un număr prea însemnat de opere, dar ei au meritul de a fi popularizat unele din ideile marilor scriitori și mai ales de a fi pregătit prin școli legiuni de tineri cari să răspândească aceste idei.

Ideile privitoare la limba română și în genere studiul limbii au format obiectul de competență al preocupărilor lor. Gramatica lui *Ion Morariu*, (1788), a lui *Radu Tempea* (1797), a lui *Paul Iorgovici* (1799), a lui *Constantin Diaconovici-Loga* (1822), a Episcopului *Alexi din Gherla*, (1826), a lui *A. T. Laurian* (1840) formează trecerea la studiile însemnate ale lui *Timoteiu Cipariu*, care se poate socoti ca părintele filologiei române¹.

Problema pusă de întemeietorii școalei la-

¹ *Timoteiu Cipariu* (1805—1837) a studiat în Transilvania, a fost profesor la Blaj, unde erà și canonic la catedrala greco-catolică. A luat parte la mișcarea din Ardeal din 1848. A fost membru al Academiei Române.

tiniste erà următoarea: limba noastră fiind de origine latină, să se găsească chipul de a arăta aceasta atât prin alegerea cuvintelor cât și prin scrierea lor. După ce întemeietorii discutase dacă limba română se trage din latina clasică sau din cea vulgară, după

A. T. Laurian

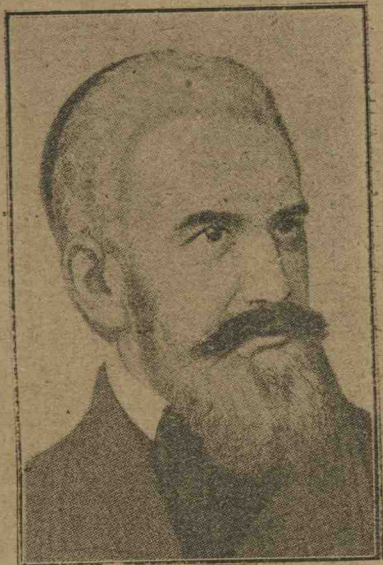
ce se admisesse de cei mai mulți ca mai temeinică părerea lui Petru Ma-lor că în latina vulgară trebuie să căutăm prototipurile cuvintelor românești, se urmă-riă acum aplicația practică a princi-piilor. Această a-plicațiune priviă ortografia și voca-bularul. Și pentru una și pentru alta s'au înfățișat multe și felurite teorii.

Toate au avut ca bază ideia că filologul poate și trebuie să potrivească limba vorbită și scrisă cu niște norme fixate de el. Prin urmare din vocabularul românesc se vor în-lătură cuvintele cari nu sunt de origine la-tină, pentrucă acestea strică fizionomia lim-

bii, iar ortografia va căută să înfățișeze etimologia latină a cuvintelor.

Această idee care a fost mult răspândită în secolul XVIII, când se credea că limba este o creațiune artificială a omului, s'a dovedit mai târziu a fi greșită și oamenii de știință ai secolului XIX au stabilit că limba este o creațiune naturală și că viața ei este supusă unor legi cari scapă voinței omenești. Astăzi rolul filologului se mărginește la studierea limbii așa cum se prezintă și la găsirea legilor după cari se îndeplinesc diferitele fenomene lingvistice.

Curentul latinist a rămas însă în ideile secolului XVIII și diferitele sisteme ortografice și lingvistice ce a produs au înfățișat diferite păreri individuale. Cele mai însemnate sunt: sistemul lui Laurian și sistemul lui Cipariu.

T. Cipariu (Țipar)
(portret publicat în „Revista
Nouă“)

Și unul și altul căutau un punct fix unde evoluțiunea limbii să fie desăvârșită și să dea forma care să rămână păstrată pentru totdeauna. Acel punct trebuia să fie realizat într'o anumită epocă : Laurian credeă că epoca aceea este secolul XII ; Cipariu socotia

Cesar Bolliac
(stampă din 1849)

că este secolul XVI. Cel dintâiu realiză aceea formă a evoluției desăvârșite numai pe baza unor rationamente filologice, pentru că din secolul XII nu există nici o urmă de limbă românească. Celalt se opriă în secolul XVI, fiindcă cele mai vechi texte de limbă română sunt din acel timp.

Și unul și altul înlăturau ideia că limba evoluează *necontenit* și niciodată nu se pot opri schimbările și nu se poate stabili forma care să rămână veșnică ; totuși Cipariu, pentru a-și putea înfățișa teoria lui, avea nevoie să cunoască vechea limbă românească și dialectele limbii românești, pentru că pe baza acestora își clădiă construcțiunea, iar nu pe reconstruiri teoretice. El își propune : „a re-
„duce limba la o formă mai omogenă și

„mai primitivă ; a reînsufleți moartele forme
 „cuvinte și însemnări ; a lepădă slovenismele
 „și locul lor a-l împlini cu termeni luați din
 „dialecte române, a întocmi pe cele împru-
 „mutate după for-
 „mele ce înfățișază
 „structura limbii,
 „iar nu după ușu-
 „rătatea buzelor
 „sau plăcutul ure-
 „chilor.“¹

Principiile școalei latiniste se găsesc aplicate în diferite scrieri, dintre cari cele mai însemnate sunt : *Gramatica* lui T. Cipariu și *Dicționarul* lucrat în numele Academiei de Laurian și Massim².

George Baritiu (Bariț)

(portr. numărul jubilar al
 „Gazetei“ 1908)

1 Cu ortografia lui Cipariu aceste cuvinte se înfățișează astfel: „A reduce limb'a la una forma mai omogenia, mai primitiva ; a reînsufleți mortele forme cuvinte și semnari ; a lepăda slovenismii și locul lor a pleni cu termeni lauti dein dialecte romane ; a togmi pe cele împrutate după formele ce ne infacizeza structur'a limbei, eră nu după liusioritatea buzelor seau placutul orechieloru“.

2 *Ion C. Massim* (1825—1877), de fel din județul Brăila, a studiat în țară și la Paris, a fost profesor în București și membru al Academiei.

Sub impulsul acestei școale s'au dezvoltat și studiile istorice. În afară de faptul că ei se datorește cronica lui Șincai, acel tezaur de informațiuni despre trecutul neamului, mai observăm că alte ramuri ale istoriei se studiază pentru prima dată de Ardeleni sau

Al. Donici

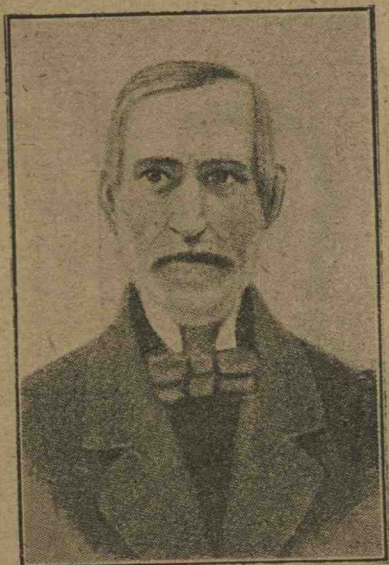
(„Autorii Români“ de C.
S. Stoicescu)

în unire cu ei. Astfel Laurian se întovărășește cu Bălcescu și stăruiesc pentru adunarea tuturor felurilor de izvoare în cari se găsesec mărturii istorice. În „Magazin istoric“ se publică, pe lângă cronici, articole de arheologie, hrisoave, memorii de călătorie ș. a. Cea dintâiu istorie universală e publicată de Florian Aaron (1846).

Ideile școalei latiniste s'au propagat în principate și prin presă. Aceasta s'a făcut în două chipuri: răspândindu-se aci ziarele de peste munți și apoi colaborând la ele scriitorii din principate.

Presă de peste munți a luat naștere după

câțiva ani după ieșirea la lumină a „Curierului“ lui Eliade și a „Albinei“ lui Asachi: în 1838 a apărut *Gazeta de Transilvania*, care trăește până azi, și *Foaia pentru minte inimă și literatură*, amândouă sub conducerea lui *George Bariț*¹, care mai târziu și-a asociat diferiți colaboratori.

Simion Barnutiu (Bărnuiț)

În ele, pe lângă partea de informații, se publicau articole asupra limbii și naționalității, scrieri literare și istorice. În paginile acestor reviste, în epoca dintre 1840—48, când censura severă împiedică libertatea cugetării în principate, găsiră adăpost articole de istorie și de politică trimise de *Bălcescu*, *Helade*, *Ion Ghica*, *C. A. Rosetti*², *Gr. Alexan-*

1 *George Bariț* (1812—1893) a studiat la Cluj și la Blaj; a fost unul din conducătorii mișcării Românilor ardeleni în 1848; întemeietorul presei în Ardeal; a fost membru fondator al Academiei. A lăsat scrieri istorice.

2 *C. A. Rosetti* (1816—1885) a studiat în țară; a fost unul din fruntașii revoluției din 1848. În tinerețe s'a ocupat cu literatura,

drescu, Costache Negruzzi, Bolintineanu, Al. Donici¹, Alecu Russo, Cezar Bolliac², Mihail Kogălniceanu.

Andreiu Mureșianu
(portret publicat în „Vatra“)

Se poate zice că în această revistă s'a făcut înfrățirea între luptătorii pentru libertate și naționalitate din cele două părți ale Carpaților; ea a fost un simbol al *unității culturale al tuturor Românilor de la nordul Dunăii*.

Astfel s'au răspândit în principate ideile școalei ardelenice, astfel s'a lățit curentul latinist.

Prin acest curent s'a dezvoltat și îmbunătățit instrucțiunea publică, iar istoriografia a intrat într'o fază nouă de cercetări științifice;

a publicat *poezii* și a fondat ziarul *Românul*. Mai apoi s'a dat numai treburilor publice și mișcărilor politice. A fost primar al Capitalei și de mai multe ori ministru și prezident al Camerei.

1 *Al. Donici* (1790—1870), de fel din Basarabia, și-a făcut studiile în Rusia. A fost magistrat în Iași. A lăsat două volume de *fabule*.

2 *Cezar Bolliac* (1813—1880), a studiat în țară și în Franța; a fost unul din fruntașii revoluției din 1848. Exilat, el a luat parte la acțiunea emigraților care voiau să împace pe Români din Transilvania cu Ungurii. Mai târziu se întoarse în țară, fu deputat și ziarist. A publicat și *poezii*.

prin reprezentanții lui s'au făcut cele dintâiu cursuri și s'au tipărit cele dintâiu cărți de filozofie; între ei s'au născut problemele cele mari ale limbii, precum și problema

Dumitru Chichindeal

Dr. Iosif Vulcan

Dumitru Chichindeal

(portret publ. de Iosif Vulcan în discursul său de recepție la Academie)

practică a ortografiei cu litere latine și ei au făcut posibile studiile asupra limbii române; în Ardeal în fine s'a produs un mare monument al elocuenței române, vestitul

discurs al lui Simion Barnutiu din 1848. In vremea când influența grecească făcuse să amortească până și conștiința națională, puținii Români cari nu puteau să se împace cu această stare de lucruri, „se uitau” — zice Negruzzi — cu dor spre Buda sau „Brașov, de unde le veniã pe tot anul calen-
„dare cu povești la sfârșit și din când în
„când câte o broșură învățătoare meșteșu-
„gului de a face zahar din ciocălăi de cu-
„curuzi sau pâne de cartofe“.

Mai puțin fecund în privința literaturii po-
etice, curentul latinist ne dă numai numele
fabulistului bănățean *Dumitru Chichindel*¹ și
al lui *Andrieu Mureșianu*², autorul faimo-
sului „Răsunet“, care a devenit cântul na-
țional al poporului. Totuși nu putem uita că
printre scriitorii acelei epoci și din acele
părți, au fost și *Vasile Aaron*³ și *Ion Barac*⁴

1 *Dimitrie Cichindeal* (1775—1818), a studiat în Temișoara; a fost profesor și preot. Luptător pentru autonomia școalelor românești din Banat, a avut o viață plină de greutate. A lăsat mai multe scrieri între care și *fabule* în proză, imitate de pe scriitorul sârb Obradovici.

2 *Andrieu Mureșianu* (1816—1863), a învățat în Blaj; a fost profesor la Brașov, apoi funcționar la Sibiu. A lăsat puține scrieri între care și *poezii*.

3 *Vasile Aaron* (1770—1822) a trăit în Sibiu. Cele mai însemnate lucrări: „*Leonat și Dorofata*“ (1803), „*Patimele lui Iisus Hristos*“ (1808), „*Piram și Tisbe*“ (1808).

4 *Ion Barac* (1772—1848) autorul poemului „*Arghir și Elena*“ (1801).

cari s'au inspirat din popor și au făcut scrieri în stilul popular ca și Anton Pann din Muntenia; iar *Ion Budai Deleanu*, printre scrierile sale istorice și de limbă, a compus o poemă eroi-comică (*Țiganiada*) în care se vede și apropierea de producțiunile poetice europene și inspirațiune din credințele și superstițiile poporului.

Prin aceștia, curentul latinist devine un element fundamental al dezvoltării literaturii românești în secolul XIX.

INFLUENȚA FRANCEZĂ

Primele începuturi ale literaturii scrise în românește s'au făcut numai când limba română s'a putut emancipă puțin câte puțin de sub stăpânirea limbii slavone, care servise, în curs de mai multe veacuri, ca limbă a statului și a bisericii. În această mișcare de emancipare, limba noastră a fost ajutată de un curent grec, care a devenit mai târziu el predominant. Acest nou curent strein nu a folosit literaturii românești, pentru că nu se potrivea nici cu spiritul maselor populare, nici cu al celor din păturile mai

culte și pentru că acest curent a adus cu sine spiritul grecesc nou, iar nu cultura anticității elene. De aceea puține și de puțină valoare lucrări literare s'au produs în vremea influenței grecești în secolul XVIII.

Curentul latinist a produs o mișcare puternică, el a întărit conștiința națională și a răspândit dragostea pentru ideea de naționalitate.

Producțiunile de literatură propriu zisă născute sub impulsivitatea acestui curent n'au fost însă de o valoare deosebită, pentru că el n'a adus la suprafață, n'a răspândit o cultură literară latină, ci s'a preocupat mai mult de limbă și gramatică.

Desvoltarea literară a secolului XIX se datorește unei influențe nouă : *influenței franceze*.

Să cercetăm cum se introduce limba și spiritul francez în principatele române.

Vom observa că avem întâiu o influență indirectă în secolul XVIII și până pe la 1820 ; apoi o influență directă după această dată și până pe la 1870.

Influența indirectă o datorim Grecilor și Rușilor.

Este interesant de văzut că chiar în veacul în care stăpânirea grecească ajunge la culmea ei și din punct de vedere politic și din punct de vedere cultural, ea poartă în

sine germenul propriei ei disoluțiuni: limba franceză.

Cum se întâmplă aceasta?

Se știe că Turcii, îndată ce s'au stabilit în Europa și au avut legături diplomatice cu alte state, s'au servit în asemenea împrejurări de oameni streini și în special de Greci, cari rămăsese în mare număr în Constantinopol, vechiul Bizanț, unde au și până azi un mare cartier în care trăesc în grupe compacte, având și patriarhatul lor. Acești Greci au fost siliți să învețe limba care eră mai mult întrebuințată în raporturile diplomatice. Câtă vreme Venețienii erau stăpânii mărilor și puternici în Europa, ei vorbiră italienește. Mai târziu, de prin secolul XVII, limba franceză devine predominantă; atunci Grecii vorbiră franțuzește.

Când Turcii încep a trimite domnitori în principate dintre foștii dragomani greci, aceștia, venind în țară, introduc cunoștința limbii franceze, își cresc copiii cu profesori francezi, lucru care curând se imită de către boieri, precum s'au imitat de către aceștia toate obiceiurile aduse de către Greci.

Unii Domnitori își iau și secretari francezi. Astfel Nicolae Caragea are pe Pierre Laroche, care a stat vre-o 20 de ani în principate, întrebuințat în această funcțiune de

mai mulți domnitori .Alexandru Mavrocordat are pe contele Hauterive, care a scris un memoriu despre obiceiurile din Moldova.

Prin acești secretari și învățători și prin înșiși domnitorii și familia lor se introduseră și cunoștința limbii franceze și scrieri în limba franceză.

Tot cultură franțuzească se introduce indirect și prin Ruși.

În secolul XVIII Rușii au suferit o puternică influență franceză, mai ales din vremea împărătesei Elisabeta (1741 — 1762). Curtea ei este imitată de pe curtea franțuzească; înalții demnitari ai statului se îmbracă franțuzește, mănâncă franțuzește, își aduc mobile din Franța, vorbesc și scriu franțuzește; se stabilesc legături personale între Francezi și Ruși. Voltaire e în corespondență cu împărăteasa și scrie „Istoria lui Petru cel Mare“ de pe documentele ce-i dă un ministru rus. O sumă de tineri ruși sunt trimiși să facă studii la Paris. Sub Caterina II (1762—1796) această influență ajunge la culme și se introduce în toate instituțiile din Rusia.

Eră deci foarte firesc ca această influență să treacă și în principatele române. Operațiunile deselor războaie dintre Ruși și Turci se desfășoară pe pământul nostru și sunt

însoțite de lungi ocupațiuni rusești. Astfel este cu războiul dintre 1768—1774; astfel cu cel din 1806—1812; astfel este ocupația dintre 1828—1834, cu care se stabilește protectoratul rusesc și regimul regulamentului organic. Toată ofițerimea rusă care intră în

relațiuni cu familiile boierești din principate are educațiune franțuzească, și obiceiurile ei, vorbirea ei franțuzească se introduc în clasele înalte din țările române. Rușii pronunță franțuzește mai bine de cât Grecii, ei deci arătară Românilor buna pronunțare franțuzească. Ei introduseră danțurile franțuzești; ei introduseră instrumentele muzicale și muzica franțuzească; introduseră mobilele și costumele occidentale.

Aceste înrâuriri indirecte — prin Greci, prin Ruși — pregătiră terenul pentru con-

Petrache Poenaru
(desemn de D. Stoica)

tactul direct al Românilor cu civilizațiunea și cu literatura franceză.

Revoluțiunea franceză cea mare și mai târziu restaurațiunea făcură să se răspândească în Europa o sumă de emigrați din Franța. Expansiunea napoleoniană dintre anii

Eufrosin Poteca
(portret la liceul Sf. Sava)

1804—1812 contribuî și ea la împrăștierea ideilor, moravurilor și limbii franceze. Toate acestea atinseră și principatele române și Francezii începură a se interesa de ele. La 1797 se stabilesc cele dintâiu consulate franțuzești în București și în Iași; iar în 1800, când o seamă de boieri se gândesc să scape țările de sub stă-

pânirea turcească, trimit pe boierul Dudescu la Paris ca să ceară ajutor dela guvernul primului consul.

Această influență franceză se întărește din ce în ce prin tinerii cari merg la studiu în Franța și prin pensionatele franțuzești de

băieți și de fete cari se stabilesc în capitalele celor două țări.

Printre acești tineri, erau, negreșit, fii de boieri și de oameni bogați, cari puteau trăi pe socoteala familiilor, dar erau și fii de familii modeste, trimiși ca bursieri ai statului. Cei dintâiu bursieri fură: *Eufrosin Poteca, Simion Marcovici și Petrache Poenaru*¹.

Dacă ținem seamă că această tinerime instruită în Franța devine conducătoarea mișcărilor politice și literare din țară, dacă adăugăm că și dintre oamenii maturi au început să călătorească prin țările străine, cum a fost

Dinicu Golescu

(portret din ediția „Călătoriilor“
publicate de N. Hodoș)

¹ *Petrache Poenaru* (1799—1875) a învățat în țară și în străinătate; a fost profesor de matematică și a lucrat sub Al. Ghica la reorganizarea școlii, a fost efor al școalelor și membru al societății academice. A lăsat câteva scrieri, între cari un *Dicționar francez-român* cu Hill și Fl. Aaron.

*Dinicu Golescu*¹, care a scris povestirea călătoriilor sale, atunci înțelegem cum s'a schimbat, în vremea dintre 1830 și 1850, spiritul public în amândouă principatele, cum „bon-juriștii“ impun ideile lor în toate manifestațiunile vieții, cum o nouă civilizație se introduce în locul celei vechi.

Această civilizație are mai ales caracterul franțuzesc.

Împreună cu ea, și activitatea literară se schimbă. Românii încep a cunoaște scrierile franțuzești și, văzând fecunditatea literaturii franceze, simt dorința de a avea și ei o literatură națională. Se produc un mare număr de traduceri, se produc imitațiuni, dar se produc și lucrări originale inspirate de ideile literaturii franțuzești. Mai ales nevoia de a traduce, silește pe scriitori a perfecționa alcătuirea frazei și a-i da o construcțiune mai clară, mai potrivită cu claritatea limbii franceze; iar vocabularul se îmbogățește într'un mod uimitor. Genuri și forme literare necunoscute până atunci încep a ieși la lumină.

Dar, în afară de formă, în afară de stil,

¹ *Dinicu Golescu* (mort în 1828) oficial numit: Constantin Radovici din Golești, a fost mare patriot și luptător pentru înaintarea culturală a poporului, a întemeiat o școală la Golești, a fost unul din fondatorii societății literare cu Heliade; a călătorit mult prin Europa și a povestit impresiile și reflecțiile sale într'o carte tipărită în 1826.

este ceva mai important pe care influența franceză îl dă literaturii române : este ideia de libertate. Prin limba, prin scrierile franțuzești, Românii devin din ce în ce mai stăpâniți de ideile democratice și doresc să schimbe întocmirea politică din țara lor. În Franța află refugiu cei exilați ; în Franța găesc ecou plângerile tineretului liberal și Francezii le dau mână de ajutor în momente grele.

Astfel influența franceză, unită cu înrâurirea curentului latinist, condiționează dezvoltarea literaturii române în prima jumătate a secolului XIX-lea.

CARACTERIZARE GENERALĂ

Să examinăm acum cum se înfățișează literatura română în secolul XIX în prima lui jumătate.

Trebue să deosebim două epoce în acest răstimp: epoca dintre 1800 și 1830 și epoca dintre 1830 și 1860.

I.

În prima epocă avem la început influența greacă încă puternică, însă curând începe să scază, pe deoparte din cauza loviturii pe care o încercă grecismul prin reînvierea domniilor naționale, pe de alta prin răspândirea ideilor școalei latiniste de peste munți.

În aceeași vreme începe să se accentueze influența franceză.

Între 1800 și 1830 se înmulțesc școalele

în amândouă principatele. *Mitropolitul Veniamin* înființează la 1803 seminariul dela Socola, pe care-l reorganizează la 1820 cu ajutorul lui *Asachi* și cu câțiva profesori transilvăneni aduși de

Costache Aristia
(tablou la liceul Sf. Sava)

acesta. *Lazăr* deschide în București școala lui de științe înalte pentru a arăta Românilor că și în limba lor se pot predă toate învățăturile. Continuată de *Heliade*, apoi de *Poteca*, *Marcovici*, *Poenaru*, *Aristia*,¹ ș. a., școala dela Sf. Sava devine, ca și sora ei din Moldova, nu numai o școală propriu zisă, dar

un centru de activitate culturală, alipindu-și o bibliotecă, alipindu-și o tipografie.

Acum apar câțiva scriitori, ale căror opere

¹ *Costache Aristia* (1802—1880), grec de origine, a luat parte la mișcarea Elenă în 1821, apoi la revoluția din 1848, fiind amic cu *Heliade*. A fost profesor la Sf. Sava și a tradus multe scrieri din italienește, grecește, etc. A tradus pentru prima dată câteva cânturi din *Iliada*.

arată toată nesiguranța și toată nedibăcia începătorilor. Așa sunt poeții *Văcarești*, *Alecu Nicolae* și, cel mai însemnat din toți, *Ion*. De și influențați în mare măsură de literatura greacă, ei au însă meritul de a fi cunoscut și cântecele poporului, din cari se văd ici, colo ecouri în poeziile lor fie în forma versurilor, fie în idei. Ion Văcărescu arată o mare varietate de strofe și de măsuri. Unele din ele (cum este măsura și strofa din „La pecetea“) au fost reluate mult mai târziu și au ajuns să fie dintre cele mai gustate dela Eminescu încoace. De forma poeziei populare se influențează și *Paris Momuleanu*,¹ însă poeziile acestuia sunt mult mai slabe decât ale Văcăreștilor. Boierii moldoveni *Alecu Beldiman*,² care scrie „*Jalnica Tragodie*“ despre întâmplările din anul 1821, și *Costache Conachi*,³ care a lăsat o colecție de poezii ce s'au tipărit după moartea lui, ni se arată imitatori mai ales ai autorilor greci, mai puțin ai celor francezi și, în orice caz, nu se ridică la o valoare vrednică de a fi ținută în

¹ *Paris Momuleanu* (1794—1837), a studiat în țară, mai mult singur. A publicat câteva volume de poezii.

² *Alecu Beldiman* (1780—1862), a lăsat mai multe traduceri și o cronică rimată *Jalnica tragodie* sau întâmplările din 1821 din Moldova.

³ *Costache Conachi* (1777—1849), boier învățat din Moldova, care s'a ocupat mult de cestiunile școlare și a lăsat o culegere de poezii ce s'a tipărit după moartea lui.

seamă. Trăește în această vreme un poet de talent, *Vasile Cârlova*, care încearcă o notă nouă, dar, murind tânăr, nu dete lucrările ce s'ar fi așteptat dela dânsul.

II.

A doua epocă se începe prin activitatea lui *Asachi* și a lui *Heliade*.

Ei văd drumul cel lung făcut pe calea culturii de celelalte popoare europene, cari trăise în împrejurări mai fericite decât al lor, și doresc ca Românii să le ajungă. Doritori de a merge cât mai iute, desvoltă o activitate fenomenală în comparație cu mijloacele de cari dispuneau, și operele lor, de și n'au dat roadele pe cari le așteptau, de și se resimt de pripa în care au fost făurite, totuși deteră puternicul avânt căruia îi urmă desvoltarea modernă.

Amândoi formară primele ziare și reviste române. În 1829 apărură întâiu „*Curierul românesc*” în București și apoi „*Albina românească*” în Iași. În 1836, „*Curierul de ambe-sexe*” îndemnă pe *Asachi* să despartă suplimentul literar al „*Albinei*” și să-i dea existență separată sub titlul de „*Alăuta Românească*”. În aceeași vreme, la 12 Martie 1833, scoate *Baritiu* la Brașov „*Gazeta de Transilvania*” cu

suplementul ei „Foaia literară“, devenită apoi „Foaia pentru minte, inimă și literatură“.

În acestea se publică, pe lângă știri politice, articole de critică literară, de istorie, de filozofie, nuvele, poezii, ș. a. Cu aceste publicații se duce lupta pentru înlocuirea vechiului alfabet slavon, pe care-l socotiau ei ca o piedică mare pentru dezvoltarea culturii. Iată cum caracterizează Heliade rolul primelor scrieri în cari alfabetul a fost întreg latin: „Au fost începutul unei literaturi române demne de a ne reprezenta în ochii Europei nu cum voiă a ne arată politica Petersburgului ca niște populade a căror origine se pierde în întunerecul secolilor, ci ca niște popoli în adevăr de stirpe romană“.

Pentru a dezvoltă gustul de citire deșteptat prin ziarele și revistele lor, cât și pentru a pune publicul românesc față în față cu capo-d'operele literaturilor streine, Heliade și Asachi întreprind traducerea celor mai vestiți scriitori. În special, Heliade are un plan măreț și bine definit pentru înființarea unei „Biblioteci universale“, care să dea 21 de volume pe an, cuprinzând scrieri de istorie, de filozofie, de drept, de politică, de economie politică, de științe naturale, de belle-arte, de retorică, de poezie și romane. Întreprinderea aceasta cerea și sforțări mari în-

telectuale și însemnate mijloace materiale; ea nu s'a putut urmă așa cum o proiectase el, dar a fost un îndemn puternic, care a dat naștere unei înfloritoare perioade de traduceri, în care vreme s'au dat pe românește un mare număr de opere literare și s'au dat într'o limbă curată și într'o traducere con-

FOAIA LITERARĂ.

(СЪМЪСЪТЪ 1. Іануаріа.)

БРАШОВ

№ 1.

1838

Дела Редакціи.

Де вомъ зичи, кѣмъкъ нѣ есте лѣкрѣ
 ѡшер а антокмі о астаііаі дѣ Фос, хо-
 тѣратъ ка се фѣ читѣте дѣ маі мѣлатъ
 плаіа дѣ оаміні, цѣмѣ, ка нѣ сѣнтимѣ,
 ноі чѣі аінтаі карі кѣноащѣмѣ ачѣста. Вапѣте
 мѣлатъ сѣнтимѣтѣрѣ мѣлатѣ да тоцѣ нѣ
 вомѣ пѣтѣ се плачѣмѣ, се чѣрхѣмѣ то-
 тѣш. Маі наінтаі дѣ аінз аінѣка се лѣкрѣ
 чева, мѣаіѣ вѣро доіспрѣзѣні Скріторѣ дѣ
 коріспондѣнціі ка се цѣі о аѣбнѣрѣ цѣ-
 нерѣла нѣ ачѣла. Дѡіа нѣіці сѣватѣрѣ маі
 аналѣнѣгѣте, опозіціа карі нѣ вѣра се
 кѣроаѣ се ваѣа ла ноі астаііаі дѣ Скрі-
 торѣ, аѣлааѣтѣ фѡартѣ слѣзѣ, кѣ чѣлааѣ-
 тѣ парѣрѣ нѣ аінвоірамѣ, ка се ешѣмѣ ла
 мѣмѣца, шѣ фѣра се се прѣгонѣаѣкѣ ѡна
 ла аѣта, се ашѣлѣте тоатѣ хотѣрѣрѣ Пѣ-
 еаікѣлѣтѣ романсѣкѣ, дѡіа кѣм ва фѣ аін
 парѣва ѡнѣа сеѣ а чѣлааѣте. Ноі таіаѣ
 дѣ Редакціи нѣ аѣгѣмѣ шѣ іаѣте кѣпрѣнѣла дѡрѣ

1

Скрісаоара ѡнѣі Барват сѣрѣс.

Фѡіа Дѡмітаіа Дѡмѣлаіа Редакторѣ аѣ
 аѣта кѣ мѣлатъ маі маіре прѣцѣ шѣ ваѣа, да
 не аі аінпѣрѣта дѣла аѣтѣа тоатѣ новѣлаіаі

шѣ історіоарѣа чѣла сѣрѣсаі, карі аѣ орѣ
 карѣ омѣ сѣрѣсѣ прѣіаіаѣтѣкѣ неплѣаѣтѣрѣ Дѣ-
 не ноѣ Дѡмѣлаіа ла чѣа кѣлѣ плаіа дѣ
 аінзѣаѣтѣрѣ дѣн тоатѣ повѣстѣрѣла, Іѣто-
 рѣа, фѣра нѣіці о подоаѣа сеѣѣ моаѣ, сѣн-
 гѣр аінзѣрѣла чѣла Іѣсторіаііаікѣ оімплѣ шѣ
 фѣрѣмоѣ се о аінфѣрѣмѣаѣцѣа, — аѣаіаі дѣ-
 скрѣрѣ дѣ аіціаіаі сѣрѣаѣаѣаѣрѣ чѣлаѣ маі,
 дѣн аіаѣкрѣрѣаі еікѣ прѣіаіаі шѣ дѣн чѣла маі
 дѣ аѡтѣ, аѣша шѣ харѣаѣтѣрѣ дѣ періодѣрѣ
 дѣоіаіаіте: — ноі тоаіа аѣмѣ аѣмѣ тѣ-
 бѣіаіаіаі дѣ пѣаіаі, дѣ карі мѣінѣаѣаѣаі се
 ла шѣ вѣрѣаіаі: — кѣрѣаѣ догѣтѣ тѣітѣла
 дѣѡѣлѣтѣ ноітѣрѣ, нѣ не фѣаѣ сѣрѣаѣаі еѣ
 заѣарѣіаіаі романсѣіаі, дѣні о хѣрѣаі маі
 сѣнзѣтоаѣаі шѣ маі аѡпѣтѣрѣтоаѣрѣ

Сѡст ачѣаѣтѣаіаі коңдѣціі рѣаіаіаі аѣона-
 тѣла Дѡмѣіаіаіроаѣдѣтѣрѣ

П.

Скрісаоара ѡнѣі ѡморѣт.

Пѣіаікѣ маіаі еістѣ маі неѣѡѣрѣтѣ дѣ-
 аѣатъ пѣдаіаііаіаіаі чѣла сѣіаѣ аіаѣаіаі сѣрѣ
 кѣ ѡморѣ Дѡмѣлаіаіаі аінѣа се аѣаіаі аіоѣ-
 чѣні Дѡмѣлаіаі ѡморѣ еістѣ еітѣкоңѣрѣіаі-
 оіѣ ерѣаіаіаі дѣ іѣѣрѣ, ѡн реіформѣторъ фѡ-
 лѣіаіаіаіаі ѡн Прѣтѣіаі дѣіѣаѣтѣаіаіаі.

Фѡіааі ел прѣіаіаіаі сѣкрѣрѣ, не фѣаѣ
 еіаіаі шѣ кѣрѣаѣаіаіаіаі дѣнѣ аінѣаѣтѣ Еаѣ-

știincioasă. Astfel, grație lor, avurăm în românește părți din poemele lui Omer, din Plutarch, din Xenofon, din Shakspeare, din Byron, din Tasso, din Dante, din Schiller, din Goethe, din Racine, din Molière, din Victor Hugo, etc.

Apoi, pe cât puterile îi ajută, ei fac și opere originale. Li vedem scriind articole de critică literară, de istorie, de gramatică, poezii lirice și epice, nuvele și povestiri, satire și fabule, cuprinzând un domeniu mai vast decât le-ar fi îngăduit forțele, dar mai mic decât aspirațiile cari îi însuflețiau. În această privință, se vede că Asachi era un om cu mai multe cunștințe și dobândite în mod mai temeinic și mai sistematic în timpul tinereții, dar în schimb avea mai puțin talent poetic decât Heliade. Acesta din urmă a fost un autodidact care, după trebuințele ocupațiilor sale, și-a însușit cunoștințe foarte variate și adesea nu destul de bine deslușite; dar el a avut un spirit clar și de o mare vioiciune, iar stilul lui scânteiază de glume, de ironii, pe cari le strică însă câte odată vulgaritatea expresiunilor.

Heliade și Asachi înființează primele teatre, traduc primele piese și organizează ei singuri reprezentațiunile.

În fine nici unul nici altul nu pierd din vedere școala, a cărei desvoltare o ajută

mai ales prin prelucrări de cărți didactice, iar Asachi stă chiar în fruntea organizațiunii școalelor statului în vreme de peste două decenii.

*

Alături cu dâșii, în prietenie cu dâșii, adesea prin încurajarea și impulsul lor se ridică între 1840 și 1860 o generațiune numeroasă de scriitori, printre cari străluciră câteva talente originale.

În fruntea acestei generațiuni au stat, ca poeți, *Grigore Alexandrescu*, *Dumitru Bolinteanu* și *Vasile Alecsandri*; au stat, ca prozatori, *Costache Negruzzi*, *Nicolae Bălcescu* și *Mihail Kogălniceanu*.

Unii dintr'înșii se deosebiră prin operele lor literare de o valoare reală, care a trecut chiar peste trebuințele sufletești ale epocii și s'au impus pentru totdeauna în literatura românească; alții știură să influențeze și să entuziasmeze pe contemporanii lor, fără să poată trece însă peste marginile vremii. Unii se mulțumiră să producă scrieri, alții se siliră să impună și directive literare.

La scriitorii din această generație influența franceză este vădită; dar unii din ei știu să se ridice dela simpla imitațiune și modelele nu distrug originalitatea lor.

Poet filozof, cugetător adânc, *Alexandrescu* unește, cu tristeța meditațiilor, ironia satirelor

și fineța fabulelor; lucrările sale sunt citite cu interes crescând din generație în generație. Din contră, Bolintineanu, cu poezia-i sentențioasă, cu lipsa lui de forță și cu monotonia compozițiunii, n'a putut să fie apreciat decât într'un cerc mărginit de timp. Alecsandri, de și n'a atins adâncimea de cugetare a lui Alexandrescu, de și unele din poeziile sale sunt lucrări ocazionale, totuși, printr'o mai bună știință a compozițiunii și mai ales prin dragostea de natură și prin posibilitatea de a redă această dragoste, a rămas între poeții de frunte ai Românilor. El mai are însă un merit: că a făcut cunoscute comorile poeziei poporane și că s'a inspirat din ele.

Negruzzi și Bălcescu sunt prozatori, se pot socoti ca întemeietorii prozei. Amândoi știu să dea farmec povestirii, cel dintâiu strecurând o ușoară ironie în cele mai serioase compozițiuni, celălalt vorbind totdeauna cu căldură și cu o însuflețire patriotică ce greu poate afla păreche.

Kogălniceanu începe ca istoric, urmează ca critic și sfârșește ca orator și om politic.

Din mijlocul acestei generațiuni se pornește și o activitate de critică literară. Fără să uite sau să micșoreze rolul însemnat al școalei latiniste, care a adus în literatura noastră nota naționalistă, conducătorii revis-

telor din Iași, „Arhiva românească“, „Dacia literară“ și „Propășirea“, se ridică în contra exagerărilor unora dintre latiniștii contemporani cu ei și stăruiesc ca scrierile românești să se inspire din viața poporului și să fugă de imitațiuni de pe cele streine. Între cei care luară parte la această luptă fu și *Alexandru Russo*, autorul „Cântării României“.

Astfel se dezvoltă literatura română între 1830 și 1860. Este o epocă pe care am putea-o numi *eroică*, fiindcă ea a pregătit ridicarea poporului român. Naționalistă și liberală, admirând trecutul și având încredere în sine, ea a știut să pregătească viitorul.

II.

LITERATURA ROMÂNĂ IN A DOUA
JUMĂTATE A SECOLULUI XIX

ION GHICA

1816—1897

Ion Ghica a învățat la Sfântu Sava, apoi la Paris, unde urmă la facultatea de științe și școala de mine. Intorcându-se în țară, după câtăva vreme fu silit să se ducă la Iași, unde fu printre profesorii cei noi dela Academia Mihăileană alături cu Mihail Kogălniceanu. Acești profesori provocară o adevărată mișcare în spirite și nu puțin contribuiră la schimbările sociale și politice ce se produsură în Moldova.

Fu unul din organizatorii revoluțiunii dela 1848. El se duse înainte de izbucnirea ei în Constantinopol pentru a face cunoscută în lumea diplomatică de aci cauza română.

Intre 1854 și 1858 ocupă funcțiunea de prinț al insulei Samos.

Venind în țară, fu ministru în Moldova și în Muntenia.

În timpul domniei lui Carol I, a fost în mai multe rânduri ministru și președinte de consiliu; apoi a reprezentat țara la Londra în curs de vre-o nouă ani, dar, din cauza boalei și bătrâneții, s'a retras, și a murit apoi la moșia sa în 1897.

Ghica a fost și membru al Academiei (din 1874) și în mai multe rânduri președinte al acestei înalte instituțiuni culturale. Intre anii 1777—1881 a ocupat funcțiunea de director general

Ion Ghica în 1848

(stampă din 1849)

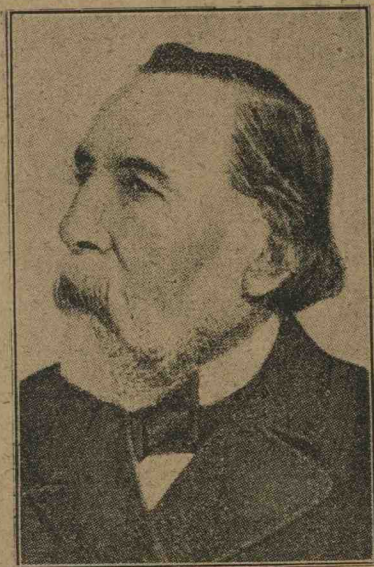
al teatrelor și a redactat legea prin care s'a organizat societatea dramatică.

) *

Ca scriitor, Ion Ghica poate fi privit din două puncte de vedere: ca vulgarizator și ca literat propriu zis.

Operele de vulgarizare îmbrățișează mai ales *economia politică și antropologia*

Sub titlul de „Convorbiri economice „Ghica a publicat o serie

Ion Ghica

(portret publ. de „Literatură și artă“)

de studii asupra cestiunilor fundamentale ale economiei politice: *Munca* (1863), *Creditul* (1864), *Imprumuturile statului*, *Proprietatea* (1865), *Trei ani în România sau corespondența onor. Bob Dowley* (1876), *Bucureștiul industrial și politic* (1876), *Producțiunea, consumațiunea și schimbul* (1884). El nu le-a tratat însă în formă dogmatică, ci a adoptat forma de dialoguri sau de scrisori pentru a le face mai atrăgătoare și pentru a le pune în legătură cu diferitele cestiuni de aceeași natură ce erau la ordinea zilei în țara noastră.

În anul 1884 Ion Ghica începe publicarea unei lucrări de „filosofie a natu-

rii“, parte alcătuită din articole inedite, parte din articole ce mai fusese publicate. El o intitulează „Pământul și omul“. Aci traktează cestiuni de antropologie, de antropogeografie, de calendaristică ș. a. Cercetări originale nu sunt, dar, într'o formă simplă și atrăgătoare, el pune la îndemâna tinerimii rezultatele cercetărilor științifice.

Talântul literar al lui Ion Ghica se vede însă mai bine în

Scrisorile sale către Alecsandri. Portrete de oameni din țară sau din streinătate, amintiri din viață sau din călătoriile sale, caracterizări ale stărilor sociale, politice, culturale: iată ce aflăm în acest volum care formează titlul de glorie al lui Ghica.

Și când examinăm această activitate de scriitor, trebuie să fim cu atât mai pătrunși de admirație față de dânsa, dacă ne gândim că în toată viața sa Ghica a fost neconținut prins de trebile publice.

Iată ce zice d. D. Sturdza (în răspunsul la discursul de recepție al d-rului C. Istrate):

„Activitatea lui Ion Ghica este caracterizată mai ales printr'o muncă harnică și neobosită în toate direcțiunile dezvoltării poporului românesc. În cercetări științifice și teoretice, ca și în viața practică și politică, el se mișcă cu siguranța ce dau cunoștințele profunde și o rară pătrundere a lucrurilor omenești.

„Munca care-l atrăgea mai cu deosebire era aceea care îmbrățișa viața socială. Cu ochiu ager, el a observat mișcările, tendințele și nevoile diferitelor clase ale poporului, relele economice și morale cari le bântue. Ion Ghica e fără îndoială economistul cel mai distins ce l-a avut România și bărbatul care în această direcțiune a tras brazde adânci și binefăcătoare“.

M U N C A

Prima cestiune cu care începe seria „Convorbirilor economice“ este *munca*. În paginile ce urmează este reprodusă introducerea; dintr'însa se poate vedea și felul lui de a scrie și modul cum leagă cestiunea teoretică cu observări asupra faptelor din țară și din timpul său.

Să ne gândim puțin împreună ca să vedem, noi Românii, ce suntem și ce am putea fi?

Noi ne împărțim în două mari categorii: unii care nu știu nici măcar a scrie și a citi, plugari cei mai mulți, așezați la țară, în sate, locuind case de pământ și de nuiete mulți încă îngropați în bordeie, sau așezați pe marg'nile orașelor și târgurilor, dulgheri, zidari, precupeți, exersând meseriile cele mai groase și

mai puțin bănoase, locuiesc căscioare cufundate în u-mezeală și în necurătenia suburbiilor.

Cealaltă categorie se compune din oameni care știu să scrie și să citească, mai mult sau mai puțin; formează în general clasa biurocraților dela secretar de primărie sau notar, până la prezident de consiliu de miniștri, ciocoi vechi și noi, boieri mari și mici, pensionari, funcționari în activitate, funcționari în disponibilitate, chivernisiți și paraponisiți.

„Am pus băiatul la școală“, însemnează în gura celor mai mulți părinți, l-am scos din rândul muncitorilor; când va fi mare va ședeă tolănit pe canapeă, va fumă toată ziua țigară, se va plimbă toată ziua și noaptea în trăsură, picior peste picior, și va scrie pe petițiunile nenorociților împricinați: „se va face cele de cuviință potrivit legilor în vigoare“. Băiatul meu va trăi din casa visteriei, adică din munca oamenilor de categoria dintâiu.

Mai toți părinții cari trimit copiii lor la școală, îi trimit acolo cu gândul de a-i face funcționari; dacă izbutesc a-i ține doi sau trei ani la Paris, cred că le au asigurat un viitor de boier mare. Când copiii vin în vârstă, părinții aleargă, cer, strigă, se roagă, intrigă, până ce le procură o slujbă sau o speranță de slujbă; nu se gândesc nicidecum la neodihna, la bătaia de inimă și la umilințele ce le pregătesc; nu știu ce pâine amară le frământă susținându-i dela condițiunea în care s'au născut și au crescut, dela condițiunea modestă după care mai târziu cei mai mulți au să ofteze greu!

Părinți care vă iubiți copiii, care vă iubiți patria! dați educațiune fiilor voștri, dați-le învățătură multă și sănătoasă, fiți mândri și ambițioși pentru dânșii, împingeți-i în carierele acelea unde este glorie și avere de câștigat; împingeți-i la științe, la litere, la arte, la

meșteșuguri, la industrie, la agricultură, la comerț; nu-i aruncați în prăpastia cancelariilor; căci acolo nu este nici renume, nici avere; nu este nici liniștea sufletului, nici mulțumirea inimii, acolo ispita se află neconținut în luptă cu conștiința, luptă în care cei mai mulți cad, căci nu au dobândit în educațiunea ce li s'a dat, puterea morală trebuincioasă ca să iasă învingători.

Alegerea profesiunii copiilor este mai mult sau mai puțin dictată de părinți, răspundere mare, căci dela dânsa atârnă desvotarea facultăților, progresul inteligenței. Dela această alegere depinde îmbunătățirea stării materiale a omului, relațiunile în societate, amicii ce-și va face, soția ce va lua; într'un cuvânt fericirea și independența lui. Nu aveți datorie mai sacră, mai grea de împlinit decât alegerea carierei în care voiți să aruncați pe copiii voștri.

Afară de un mic număr, un foarte mic număr de cazuri excepționale pentru tineri de o dispozițiune naturală, o vocațiune tare, care se manifestă singură, fără voia nimănui, care învinge toate împotrivrile și triumfă în contra tuturor pedicilor, afară de cazurile de geniu, cazuri foarte puțin numeroase, voi părinții hotărâți despre soarta copiilor, prin alegerea carierei în care îi aruncați. Porniți de iubirea ce aveți pentru dânsii, credeți că țintind la funcțiunile statului, împletiți copiilor voștri zile de fericire, credeți că le asigurați viitorul prin leafă și prin pensie; credeți că acelea sunt pozițiunile înalte ale societății. Dintr'un om care ar fi lăsat un cultivator bun, un artist de merit sau un meșter însemnat care să facă onoare țării și să poată ținea familia sa în îndestulare și da o bună creștere copiilor săi, faceți un biet funcționar care d'abiă se ține dintr'o zi până într'alta, un cerșetor pe la ușile miniștrilor, a rudelor, a amicilor și a favoriților oamenilor în-

fluenți; măriți concurența la lefi, împingeți la sporirea impozitelor și, fără să știți, pregătiți căderea morală a copiilor voștri și a țării.

Părinți cu iubire de copii și de țară, deschideți ochii și vedeți că în secolul în care trăim, și în secolii în care vor trăi copiii voștri sunt locuri onorabile în toate profesiunile. Astăzi nu mai există altă bază de distincțiune, decât inteligența; nu mai poate fi altă linie de demarcațiune între oameni decât cea însemnată de către educațiunea morală și intelectuală a fiecăruia; nu mai există și nu mai poate exista altă distincțiune decât aceea ce-și trage fiecare prin purtarea și prin folosul ce aduce în societate.

„Pământul va produce spini și ciulini, vei mânca „pâinea ta după sudoarea frunții tale, până ce te vei „întoarce în pământ“ sunt cuvintele cu care creatorul dă omului libertatea; cuvintele cu care omul fizic devine om intelectual, om moral. Munca este dar cea dintâiu condițiune a averii și a libertății; dar voim fiecare să ne suim sus pe scara socială, este în firea noastră a oamenilor, să aspirăm la o stare bună, să avem ambițiune, să voim fiecare să avem profesiunea cea mai onorată; dar care sunt profesiunile onorabile și înalte? Ai-i e cestiunea! Intr'un mod absolut, profesiunile nu sunt mai onorabile, mai înalte, unele de cât altele; într'un mod relativ însă putem zice că profesunea cea mai onorabilă este, pentru fiecare, aceea pe care suntem mai în stare a o îndeplini bine, aceea prin care putem să aducem mai mult folos societății, familiei și amicilor noștri. Erorile și prejudițiile, care adesea ratăcesc: opiniunea, ne fac să credem că funcționarii statului sunt mai sus decât bancherii, pe a eştia îi punem mai presus decât pe arendași și pe comercianți, pe care la rânțul lor îi considerăm mai presus decât pe meșteri și pe muncitorii de pământ. Dar

oare trebuie ca negreșit să judecăm pozițiunea ce vom să ne facem după ceea ce crede lumea? Nu este mai drept și mai bine să o judecăm după gradul de inteligență ce trebuie să aducem la exersarea profesiei ce luăm, și după întinderea mijloacelor de care dispunem ca să o îndeplinim bine și cu demnitate? Ne uităm la strălucirea ce înconjoară o profesiune și nu observăm că omul face profesiunea, iar nu profesiunea pe om. Omul superior poate ridică și ilustra meseria cea mai modestă, cea mai umilă. Watt¹ nu eră decât un fierar.

Să căutăm mai cu deosebire la gravitatea datoriilor ce prescrie profesiunea ce vroim să dăm copiilor noștri, la importanța datoriilor ce le impune și la mărirea resutatelor ce vor putea dobândi pentru dânșii și pentru țară; să căutăm să nu-i expunem a nu putea duce greutatea sarcinei ce le impunem, ci din contră să îngrijim să fie în stare a domina pozițiunea ce le facem. Mâna lui Dumnezeu conduce și proteje geniul; să nu ne temem că s'ar putea vreodată îneca talentul: în secolul în care trăim el se ridică singur din orice adâncime. Peel eră un postăvar, Lincoln un tăietor de lemne și Johnson un croitor. Modestele lor condițiuni, umilele lor profesii, opritu-i-au de a se sui la înălțimea² dela care erau să illustreze numele și țara lor?

Este însă trist a vedeă pe cel care fără voia lui Dumnezeu se sue acolo unde nu-l cheamă puterile sale

1 Watt (1736—1819) Scoțian (citește *Wat*), acela care a conceput principiul mașinii cu aburi.

2 Robert Peel (citește *Pil*) (1788—1850) a fost un mare om de stat englez; Abraham Lincoln (1809—1865) a fost unul dintre cei mai însemnați preșidenți ai republicii Statelor Unite americane; Andrew Johnson (citește *gions'n*) (1808—1875), alt preșident al aceleiași republici.

intelectuale și morale; nenorocitul nu-și poate împlini misiunea cu demnitate, se expune a fi de râs și devine rușinea nației și a familiei sale.

Secolul în care trăim este realizarea progresului social condus de progresul raționalismului, progres la care au lucrat toți oamenii de valoare, filozofi și eroi. Acest progres își are sorgintea lui în muncă.

CREDITUL

Se dă aci un pasagiu din Convorbirile economice: creditul. E un admirabil model de vulgarizare, adică de talentul și dibăcia cu care știe să facă atrăgătoare și lesne de înțeles cestiunile cele mai aride.

I.

Un amic al meu cam cioban, cam plugar, care noaptea întrebă stelele cum se învârtesc și unde merg, și dimineața cercetează vânturile și norii ce au de gând să facă peste zi și peste săptămână; om care nu este în stare să ne spuie ca răposatul Mateiu dela Drôme¹ zilele de ploaie, de soare, de frig și de cald ale anilor viitori, dar care poate spune intențiunile cerului de azi până mâine; om prost, cum se zice, adică neînvățat în școală, care nici nu scrie nici nu citește, dar care în realitate știe mai multe decât mulți docti, fiindcă cugetă și raționează; simplu în obiceiurile lui, trăește din spinarea oilor și din grăsimea pământului, poartă opinci, zeghe și căciulă de oaie. Om fără eresuri și

¹ *Mateiu dela Drôme* (1808—1865), publicist francez, autor al unui vestit calendar, care publică și prevestiri despre timp și care eră răspândit în toată Europa.

fără prejudețe, care nu crede nici în Iele nici în Rusalii, lucrează marțile și joile după Paști, când vine în București, trage la mine ca la dânsul acasă, fără să ție în seamă cele ce i se cântă despre ura și despre gelozia ce trebuie să existe între el și mine. Suntem amici din copilărie și nici revoluțiunea dela 1848 nici convențiunea dela Balta-Liman, nici convențiunea dela 1858, nici plebiscitul, nici dispozițiunea rurală de 1864 nu au putut altera sentimentele de afecțiune reciprocă dintre noi.

Alaltăieri ieșind din casă, pela amiazi l-am găsit la poartă, admiră pasul măreț cu care funcționarii se duc pe la ministerele respective, înecând praful stradelor fumul țigaretel. Se luă cu mine până în stfada Doamnei. In dreptul caselor lui Maior Mișa îl lăsa și intrai la cantorul d-lui Poumay ; peste două minute eram iarăși lângă el.

— Nu l-ai găsit acasă, se vede, îmi zise.

— Ba, acasă, Maneo ; dar nu am putut cumpără ; îmi cere prea scump.

Și intrai alături la cantorul d-lor Halfon și fii. Două vorbe și eram iarăși lângă amicul meu.

— Scump și aici ; prea scump, îi zisei.

In piața St. George iar îl lăsa și mă urca la Banca Otomană ; peste zece minute mă coboram fiind în mână o hârtie galbenă.

— Am găsit, și-am cumpărat.

— Dar ce-ai cumpărat ?

— Am cumpărat un credit, am cumpărat bani, ca să-i trimit la Londra.

— Cum ai cumpărat bani ? Banii nu se cumpără ; or ai vândut grâu ?

— Ba nu, i-am cumpărat tot cu bani !

Ciobanul se uită la mine ca un om care crede că n'a auzit bine. Știind cu cine am a face, mă gândii

că nu am să scap cu una cu două de curiozitatea lui Manea și mă hotărîi a-i desvoltă și a-i explică întreaga teorie a creditului, a-i face un mic curs asupra schimburilor, asupra băncilor, polițelor, biletelor la ordine, securilor, conosementelor sau warantelor, etc. Deși aceasta a fost o conversație între doi oameni simpli și despre lucruri pe cari toți le știm, am crezut însă că poate ar fi bine să o scriu pentru unii din bărbații noștri care scriu și vorbesc despre finanțe și a căror scrise și zise citindu-le și auzindu-le, lasă bănuială că dumnealor ar crede că după o oaie s'ar putea tunde mai multă lână decât crește într'un an, că un om poate bea și mîncă mai mult decît îi este venitul și că statul poate fi bogat și puternic cînd indivizii care îl compun sunt săraci și slabi.

Iată acea conversațiune peripatetică.

— Prăvăliie în cari am intrat, dragă Maneo, sunt prăvălii de bani. Marfa ce se află într'insele sunt banii. Acolo se vînde și se cumpără bani. Magazia se numește *bancă* și negustorul *bancher*. Zicem *zaraf*, întocmai precum zicem bogasier, marchitan, lipsan, etc. Treaba ce mi-am făcut cu acel din piața St. George este că peste zece zile aveam să plătesc la Londra opt sute de galbeni fabricantului dela care am luat mașina de treerat, pe care ai văzut-o lucrînd astă vară la moșie. Am cumpărat-o cu credit, pe datorie, adică cu făgăduiala că peste un an să-i dau banii; acum peste zece zile se îplinește sorocul și am cumpărat hîrtia aceasta ca să o trimit fabricantului chiar astăzi prin poștă. El îndată ce va înfățișa-o la un bancher anume către care scrie, va primi opt sute de galbeni.

Dar o să-mi zici poate că de ce nu m'am dus cu banii drept la poștă în loc de a alerga la bancher? Trebuie să-ți spui că chiar de aș fi avut bani bătuți, tot nu-i aș fi trimis prin poștă; ar fi trebuit să fac

grop, gropul să-l pecetluiesc cu o mulțime de peceti, să fac declarații și alte multe formalități; și după toate acestea să plătesc și $\frac{1}{2}^0/0$, adică patru galbeni ca să mi-l ducă până la Londra; în vreme ce la bancher nu am plătit nimic, și iată cum: El având neconținute daveri cu bancherii din Londra, are ordine să plătească aci mai mulți bani în socoteala lor, bani ce acei bancheri au primit acolo dela mai mulți negustori cari trimit sau scriu să le cumpere d'acii grâne sau sămânță de gândaci, și cărora le-a dat polițe ca să le numere banii în București, ca cu acei bani să plătească proprietarilor sau plugarilor dela cari iau acele produse. Pe de altă parte bancherul de aici trage polițe asupra corespondenților săi de acolo pentru banii ce el primește dela negustorii de aici, cari au să plătească la Londra manufacturile ce aduc de acolo. Aceste hârtii, aceste polițe se numesc *schimb*. Dacă nu ar fi schimbul între două piețe, între două târguri cum am zice, ar fi trebuit ca bancherii de acolo să trimită bani aici prin poștă, ceea ce ar fi pricinuit mari cheltueli de transport, de cel puțin câte o jumătate de galben de fiecare sută. Bancherul la care am fost, având multe plăți de făcut aici în socoteala celor dela Londra, a fost foarte bucuros să-i dau opt sute de galbeni ca să-i plătească la Londra pentru mine, cui voiu voi eu; l-am scutit de plata de patru galbeni la poștă; a cumpărat banii mei cu hârtia ce vezi în mâna mea. Din parte-mi dând banii bancherului în loc de a-i trimite prin poștă, am scutit și eu o cheltuielă de alți patru galbeni; cu modul acesta treaba se face tot așa de bine și scutim și unul și altul câte patru galbeni. Să nu crezi însă că poți găsi totdeauna asemenea hârtii la bancheri, fără plată; aceasta atârnă dela starea schimbului. Schimbul cu Londra se poate face fără plată, *au pair, al pari, pe tocmai*, cum se zice, când se cere

acolo tot atâți bani dela București câți se cer și aici dela Londra; însă când acolo se cer d'aici mai mulți bani, bancherul poate să fie silit a-ți plăti și un *agio*, un *baș*, pentru bani, când aici se cer mai mulți bani decât acolo. Prețul schimbului între două piețe se regulează în toate zilele întocmai ca și prețul oricărei mărfi.

Dar să-ți spui una: nu aveam în pungă bani bătuți nici măcar un sfanț; în oc de bani am dat bancherului două polițe dela arendașii cărora le-am bătut grâul cu mașina mea; una de trei sute și cealaltă de cinci sute de galbeni; am vândut bancherului acele două polițe platnice la 1 Septembrie viitor. Mi le-a scontat, cum se zice, le-a primit drept bani, scăzându-mi din sumele scrise în ele, dobânda pe trei luni, de azi până la 1 Septembrie, termen la care acei arendași au să plătească polițele lor. Ei le vor plăti atunci bancherului, iar nu mie; căci acum el este proprietarul acelor polițe pe cari le-a cumpărat dela mine cu această hârtie.

IN INSULA SAMOS

Dintre epistolele lui Ghica către Alecsandri, dăm aci o bună parte din cea intitulată „Căpitanul Laurent“, în care se vede cum trăia el în insula Samos.

Prin luna lui Aprilie 1854 mă așezasem în orașul Chora, pe o înălțime aproape de portul Tigani (antica Samos). Din pridvor puteam vedeà marea și insulele dela Palatia (vechea Milet) până la Scala-nova (antica Ephes); aveam în față pe de o parte zidurile Cyclopeene Pelagice și dincolo, pe partea Asiei-Minore

Bogadykany 15 Septembrie

Iti transmitu incuviint lui Aschke
asupra proprietatii partea care ma
hipocriticii transmito prin postea
virtute. Daru ma avam inuica unu
deputatii acceptati din partea boierilor
in puterea impotriva lui Abasit efendi
si au fost aici aici. Au un timpu la
respondu. Bolintinuntur la scrisu ce
aici scriu partea ce au de scris mult partea
transmisi de Bucuresti. Opinesc din
partea ce partea cea ce finasea astreabila
lui Ibrad din jurnalul la Ligue des peuples
siu in totul de parereu lui. Au tucul
facu inuic; impotriva parereu male au
de la Prusa au scriu redacti o scrisu pe
care au au scriu; Dar au din mult

Autograf al lui Ion Ghica, 1850
(manuscrisul No. 802 din colectia Academiei)

maiestuosul și gloriosul munte Mical (Samsun Dagh), și pe șesul mării presărate o mulțime de insule mici. Am putut asista cu ochianul la mai multe vitejii pira-ticești, fără a putea fi de nici un ajutor nenorociților cari cădeau în mrejele acelor sălbatici. Indată ce o corabie apucă pe strâmtoarea care despărțea insula Samos de coasta Asiei, năpădiau asupra-i două bărci, una din sus și alta din jos, cari stau ascunse în încre-șturile malurilor stâncoase sau cufundate în mare, o apucau la mijloc. Bărcile piraților erau mai toate bărci mari, cu două pânze latine, numite *Perama*, care cu vânt bun alunecă pe mare mai iute decât orice altă corabie, iar pe vreme lină, fără vânt, pot, cu opt lo-peți, desfide orice vapor.

Am putut privi cum listopiratul¹ Nicozara cu Simo-ria² lui de zece inși au prins o goeletă³ cu pavilion turcesc în dreptul insulei Gatos (Kedi adas) și, după ce au legat pe oamenii echipajului de catarte și au je-fuit-o, i-au spart fundul și au scufundat-o cu oameni cu tot.

Altă dată am văzut când, unul după altul, nouă lis-topirați, Simoria lui Moru, au sărit ca pisicile pe o barcă adăpostită la Ieronda, pe coasta Asiei, unde a fost odinioară vestitul templu Branchiților, consacrat Dydimilor Castor și Polux, și cum înfuriați că n'au găsit ceea ce sperau, au pus pe bieții patru matrozi cu ochii la fum de pucioasă. Barca aducea la Samos ce-nușă vulcanică dela Nisiro și dela Santorina, pe care cultivatorii o întrebuițea ca prezervativ în contra boalei viilor (odium). Pe seară acei nenorociți tor-turați au fost găsiți de niște pescari, care i-au adus

1 *Listopirat*: hoț de mare și de uscat (gr. mod. ληστής=hoț, πειρατής=hoț de mare).

2 *Simoria*: ceată de pirați (gr. mod. συμμορία=bandă).

3 *Goeletă*: corabie cu două catarturi.

la Samos. Uouia îi plesnise ochii și celorlalți nu li se putea cunoaște unde le era gura și unde le era nasul: obrazul lor era tot o rană.

O corabie englezească, încărcată cu proviziune pentru armată, fusese jefuită și abandonată în mare după ce au măcelărit pe toți oamenii echipajului, în număr de nouă. Nu avusese vreme să o scufunde, fiindcă se zărise în depărtare un vapor, și au fost grăbiți să fugă. Acei pirați erau toți ascunși în Samos și numărul lor era mare.

Din deosebite părți aveam știre că se arătase spre apus de insulă niște corăbii, venind despre Syra cu steaguri albe cu cruci albastre, ca cele din timpurile Revoluției Grecești, că acele corăbii erau o expedițiune comandată de bătrânul viteaz căpitan Stamati, proscris stabilit în Grecia la Chalkida, și că venia cu scop de a răscula pe locuitorii insulei.

În împrejurările de atunci, pe când șefii pirați veniau de petreceau Duminica, ziua în amiaza mare de gât cu căpitanii mei de jandarmi, chefuind prin cafenele, mă gândiam că o asemenea încercare nu putea să nu reușească, și mă aflam în cea mai mare nedumerire. Mă uitam în cer și în pământ, și nu vedeam cum puteam conjura răul.

Într-o dimineață îmi iau, cum se zice, inima'n dinți, pun de-mi gătește doi cai, iau cu mine pe un căpitan de jandarmi, pe Caravasli, și fără a spune nimănui nimic despre scopul excursiunii mele, pornesc spre portul cel mai spre apus al insulei, unde dam cu socoteala că au să debarce ațele corăbii. Pe la amiază căldura era de nesuferit și mă opresc lângă o fântână la umbra unui platan. Invârtiam o țigaretă, când aud pe Caravasli că-mi zice:

— „Eu zău, mă mir de încrederea ce ai în mine; știi dumneata că aș putea să te omor aici în bună

voie și s'apuc drumul pe ici încolo, că ceata lui Cargari Iani e pe aproape?

Eu îl întreprind zicându-i :

— Dar cu ce? cu pistoalele care le ai la brâu? nu fac două parale. Ia să văd dacă știi să dai; uită-te colo o creangă uscată.

Caravasili scoase mândru un pistol, ocheste, pistolul țacănește și nu ia foc. Eu aveam sub jachetă un bun revolver Colter, îl scot, dau și nimeresc, și îndată slobod un al doilea foc. Caravasili îmi zice :

— Ți-e pistolul cu două țevi.

Nu isprăvise vorba bine și aude și o a trela, și-o a patra lovitură. N'am văzut în viața mea om mai în uimire. Caravasili rămăsese înmărmurit. Existența de asemenea arme nu ajunsese încă nici la cunoștința, nici la auzul locuitorilor din Samos.

Pe seară, ajungând la Calabactas, țelul călătoriei mele, aflu dela șeful carantinei, că se arătase în mai multe rânduri corăbiile despre care eră vorba, că le văzuse chiar el despre insula Nicaria, patria lui Icar sburătorul¹, dar că vântul le eră contrar, și de s'ar ridică austrul, ar putea sosi a doua zi pe la amiază. M'am dus de am petrecut noaptea sus la orașul Marathocambo, de unde puteam să observ mișcările acelei flote. Tocmai a treia zi am putut vedea dintr'însele, ieșind dintre insulele Furni, și pe la amiază una din ele a tras la un mal de nisip, aproape de casa carantinei, și oamenii ce conțineau săria pe uscat unul după altul, în număr de douăzeci și cinci, toți cu fustanele, cu pistoale la brâu și cu câte un desag cu meringe la spinare. Toată populațiunea de sus se coborîse în port și formau împrejurul meu un cerc în formă

¹ *Icar*: personaj din mitologia greacă, despre care se spune că ar fi încercat să scape din închisoarea din Creta punându-și aripi ca să zboare pe deasupra mării.

de potcoavă. O altă corabie mult mai mare, aruncă ancora și strângea pânzele. M'am adresat drept la acela care sărise cel dintâiu din barcă; voind să-i vorbesc, el mi-a răspuns măreț și laconic :

— „Vorbește cu generalul (με τὸν στρατιγόν)“, arătându-mi în corabia cealaltă pe un tânăr înalt și frumos, care sta în picioare la proră¹ și porunciă. Am așteptat până ce a venit la mal, într'o mică barcă, m'am apropiat de dânsul cu „bine-ai venit, căpitane“, i-am declinat numele și calitatea mea, spunându-i că eram venit într'adins ca să-l întâlnesc, cerându-i să ne tragem la o parte ca să vorbim, pentru că ne năpădise și oamenii lui și populația venită de sus din oraș.

În vorbirea mea i-am făcut o descriere sinceră și adevărată a stării politice a lucrurilor, arătându-i retele ce putea atrage asupra patriei sale; i-am adus aminte masacrele dela Chios, din vremea când Saminti s'a dus de a resculat insula în contra Turcilor, și aceasta încă într'un timp când Turcia era izolată; dar acum că are de aliante pe cele două mai mari puteri maritime din lume, i-am spus că în curând trupe franceze aveau să debarce la Pyreu și să ocupe chiar Atena de va fi trebuință, și că un corp de bași-buzuci sta gata la Aidin să intre în Samos, îndată ce ar fi o răscoală. Am discutat cu dânsul toate împrejurările și am avut norocul că cele ce i-am zis să-l imprezioneze, l-am văzut mișcat; a scos un suspin și s'a depărtat trist, zicându-mi :

— „Dumneata crezi că pot face cum voiu!“

Îndată s'a făcut cerc împrejur toți oamenii care debarcase și au ținut un fel de sfat și după o lungă discuțiune, care a durat mai mult de o oră, am văzut că

1 *Proră* : partea dinaintea a unui vas.

vine către mine un bătrân care ma salutat mândru cu cuvintele: „Să trăești (νὰ ζήσεις)! Eu sunt Căpitanul Saltafero, Samiot d'aici de sus din Marathocambo, proscris viu să-mi liberez țara. Voiu independența patriei și unirea cu Grecia (τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Πατρίδος καὶ τὴν ἔνωσιν μὲ τὴν Ἑλλάδα)“. Vorbîă o grecească elegantă și intonă ca un orator. I-am lăudat sentimentele și elocința, dar i-am zis că părerea mea ar fi să nu le cheltuească în zadar, ci să le păstreze împreună eu vitejia sa, pentru timpuri mai favorabile, când jertfirea lor ar putea să aducă realizarea dorințelor sale.

M'a ascultat cu atențiune, dar aceasta nu l-a oprit d'a mai spune că poate face și drege și că este angajat către acești voinici (μὲ αὐτὰ τὸ παλληκάρια), arătându-mi oamenii care debarcau mereu.

Tonul și atitudinea ce luase Saltafero cu mine nu mă făcêă să aștept nimic bun dela mijlocirea lui. Și care nu-mi fu mirarea când, după ce făcuse câțiva pași ducându-se către camarazii lui, deodată se întoarce către mine zicându-mi:

— „Bine, dar cu băieții aceștia ce facem?“

Eu, fără să pierd vremea, chem pe Cașavasili și-i dau ordin să se ducă cu căpitanul Saltafero să compeze ori câte capre și pâini va trebui pentru băieți (διὰ τὰ παιδιὰ); și mă apropiu de tânărul șef printre mulțime, il iau de mână și dinaintea tutulor îl rog că de va vedeă pe viteazul căpitan Stamat, să-i prezinte salutările mele, și să-i spuie din parte-mi că atât el cât și ceilalți proscrisi din Chalkida se pot întoarce nesupărați de nimeni la căminurile lor, având să se bucure de toate libertățile afară de acea d'a mai fi spaima oamenilor cinstiți pe mare și pe uscat.

A doua zi flotila lui Saltafero ridică ancora și porniă spre apus de unde venise, și eu, întovărășit de

șease jandarmi din Marathocambo și de căpitanul Themistocli Burneli, porniam spre Chora acasă.

Eră o lună ca ziua. Ajunsesem deasupra mănăstirei Stavros, când aud în urma mea o detunătură de pistol și pe Themistocli luându-se la înjurături cu niște nevăzuți dintre stâncile pe lângă care treceam. După mai multe legi, cruci și răscruci, întovărășite cu amenințări și laude: c'o să-și mănânce suflete, inimi și mațe, întocmai cum făceau strămoșii lor, eroii din Omer înainte de a se lovi în spade și în suliți, încep la pistoale, și după câteva descărcături aud un strigăt „με έφαγεσς σκυλι“ (m'al mănecat, câine). Vestitul^o pirat Bilibas, care eră ascuns acolo, fusese rănit de moarte; tovarășii lui toți au fugit și i-au lăsat; am luat pe rănit cu mine și l am dus la Chora, unde am chemat îndată pe doftor, dar până în ziuă a și expirat. Eră tatuat pe spate, mai jos de șale, cu portretele de o parte al regelui Oton cu sabia scoasă, pe cealaltă cu al reginei cu inscripțiunea *ὁ Οθων και ἡ Αμάλια* (Oton și Amelia).

Acum temerile din afară mai încetase. Saltafero se întorsese la casa lui la Marathocambo și se astâmpărase; dar în contra piraiilor nu aveam nici o putere, căci îndată ce-i strâmtoram în insulă, ei aveau marea dinaintea lor, unde nu aveam cu ce să-i urmăresc.

Nu știu de mă pândiă sau nu, dar pe toate zilele veniă falși amici cu povețe: că să nu mai trec prin cutare loc că mă așteaptă Iaurta; că să nu mă mai duc la vânătoare că mă pândiă Buiuca, etc. Deși nu țineam seamă de acele prietenești prevestiri, și amorul propriu și demnitatea mea mă făcēă să apuc tocmai spre locurile desemnate; dar mărturisesc că asemenea vorbe nu îmi făcēă un efect plăcut, așa că mă hotărāsc a pune capăt acelor intrigi. Și într'o zi, când vine unul să-mi denunțe confidențial un complot în

care viața mea eră în joc, chem pe Procuror și-i ordon să-l închidă până se va dovedi arătările sale. De aici încolo am putut trăi liniștit despre asemenea temeri.

Intr'o seară târziu mi se anunță doi ofițeri francezi, veniți din portul Tigani, unde se vedeă fumul unui vapor mare, și intră în casă doi tineri: unul eră Bastard, locotenent de vasel, adjutantul amiralului de Tinan; celalt, un dragoman armean. Înțelegerea cu locotenentul Bastard a fost mai scurtă și mai amicală, când ne-am convins că puteam vorbi fără intermediar. M'am dus chiar într'acea seară de am întâlnit pe amiral, pe bordul său. El mergea să ia comanda trupelor franceze, care debarcau la Pyreu, ca să ocupe Grecia. I-am explicat că fără un vapor, cu care să se poată urmări pirații pe mare, eră peste putință a se pune capăt răului. El mi-a făgăduit că îndată ce va ajunge la Pyreu, va trimite la dispozițiunea mea un vapor pentru urmărirea spumegătorilor de mare. Puține zile după aceea mă întorceam cu o barcă mică dela orașul Carlovas, unde fusesem pentru o cercetare; căpitanul bărcii mele de odată dă ordin cărmaciului să vireze către un mic port, care se află în apropierea noastră, văzuse fumul unui vapor; eu îi zic să ște marea înainte. Nu isprăvisem vorba și auzim un tun, eră avertismentul să stăm pe loc și să arătăm pavilionul; am pus îndată pânzele în pană, vaporul bătea bandiera franceză în prună și la pupă¹, și cu fiamure de răsboiu la catart; un quart de oră ne ajungea și se opriă în dreptul nostru; un aspirant de ma-

1 *Pună*, franțuzism în loc de *proră*; *pupă*: partea din urmă a unei corăbii. Expresia de aci „bătea bandiera franceză“, însemnă: avea steag francez la ambele capete. Expresia „am pus pânzele în pană“, franțuzism: „am strâns pânzele pentru ca să nu mai plutească vasul“.

rină se coboară într'o barcă, vine să ne ceară hârtille. Acest ofițer erà tânărul Corea Souza, astăzi consilier de ambasadă la Legațiunea Braziliană din Londra, cu care ne aducem adesea aminte de viața dela Samos. Vaporul erà coverta cu elisă Chaptal¹, cel mai iute mergător de atunci al marinei franceze; comandantul erà căpitanul de fregată Pouthier, un vechiu și vestit lup de mare, care în tinerețea lui, abià eșit din școala dela Brest, avusese nenorocirea să fie imbarcat pe Medusa și să trăească cu carne de om șapte săptămâni pe dramaticul radou, pe care marele pictor Jerico l-a prezentat cu atâta măiestrie în îngrozitorul tablou care se află în salonul cel mare patrat dela Louvre². Pouthier erà unul dintre puținii scăpați dintr'acel vestit naufragiu. Locotenentul de vasel Laurent erà secundul corvetei.

Ne-am împrietenit îndată ce am știut cine suntem și unii și alții; ne-am împrietenit în mijlocul mării și am petrecut șeșe luni împreună, până ce Șaptalul, dehulat de alergături, a fost trimis mai întâiu la Camiș și de acolo la basinul dela Tulon în reparație. Căpitanul Pouthier, înaintat la gradul de căpitan de vasel, i s'a dat altă comandă. Locotenentul Laurent, un ambițios care vrea să ajungă amiral, a rămas, după cererea și stăruința sa, la bateriile de marină care băteau Malacoful, Redanu și Mamelonu verde sub comanda amiralului Rigault de Genouille, împărția la toate bateriile d'a rândul iarba și proiectilele trebuincioase și trebuia să le inspecteze regulat de două ori pe zi, pe ploaie pe ninsoare și în noroiu până la genuchi, de unde s'a

1 *Coverta*: veche corabie de războiu, cu mai multe catarguri. În loc de *elisă* noi zicem azi *elice*.

2 E vorba de pictorul francez Géricault (1791—1824). Autoru întrebuințează franțuzismul *radou* în loc de: *vlută*.

întors comandant al avizului *Averne*¹, staționat la Constantinopol la dispozițiunea ambasadorului, dar prăpădit de șale cum l-ai cunoscut. Ceilalți ofițeri ai Șapталului, Rocmor Hugo și Corea Souza au fost imbarcați pe vasele ce e mari de războiu descărcate de tunuri, și cărau în tot timpul războiului trupe proaspete din Franța și luau dela Camiș și dela Balaclava² de duceă în Franța bolnavi și răniți.

Amiralul de Tinan mi-a mai trimis tot-odată o corvetă englezească cu abur *Wasp*, comandată de Lordul John Hay, astăzi amiralul care comandă diviziunea navală din Mediterana în Egipt. Șapталul a fost înlocuit succesiv cu *Heron*, cu *Promethu* și cu *Narval* mai tot timpul de 6 ani cât am stat la Samos.

Deși Laurent a putut să-ți povestească viața noastră dela Samos, dar noi bătrânii trăim cu suvenirile și de multe ori aducerea aminte a zilelor grele pare că ne întinerește.

ION GHICA.

¹ *Aviz* sau *Aviso* : corabie mică ușoară, care se întrebuițează în acel timp pentru a duce ordinele.

² Orașe în Crimeea.

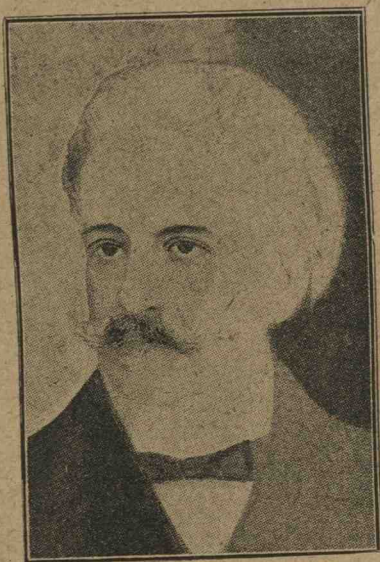
ALEXANDRU ODOBESCU

1834—1895

Născut în București, Alexandru Odobescu a studiat mai întâi acasă și la Sf. Sava, apoi la Paris, unde a obținut titlul de bacalaureat și a terminat facultatea de litere.

Fiind încă în străinătate, publică în diferite reviste din țară câteva articole, iar când se întoarce devine un colaborator asidu al revistei lui Alexandri „România literară” și în același timp se hotărăște să servească statului, ocupând diferite funcțiuni, intrând un moment în magistratură ca procuror la Curtea de Apel din București; iar după aceea, mai conform cu dispozițiile sale firești, fu numit membru în comisiunea documentală. Când se uniră ministerele la 1861, fu numit director al ministerului instrucției; iar la 1863 ministru de culte și instrucțiune publică.

În timpul acesta se ocupă și cu știința și literatura, făcând cercetări arheologice prin țară, publică diferite articole și fundă *Revista Română*.

Alexandru Odobescu
(portret din colecțiunea Academiei
Române)

Pe când eră ministru, s'a agitat foarte tare chestiunea mănăstirilor închinat. Deosebindu-se în păreri de colegii săi din minister a tipărit sub pseudonimul *Agaton Otmenedec* o lucrare foarte importantă în limba franceză intitulată: „Studii asupra drepturilor și îndatoririlor mănăstirilor românești închinat Locurilor-Sfinte“. Atunci s'a retras din minister.

Mai târziu în 1867, când s'a început organizarea expoziției din Paris, guvernul român a însărcinat pe Odobescu, care fusese membru în consiliul de stat, să mijlocească pentru participarea României la acea expoziție.

Prin stăruințele lui, România fu primită să participe în mod oficial la acel concurs universal, unde a figurat pentru prima oară cu numele general de „România“. Atunci a publicat Odobescu în unire cu P. S. Aurelian o lucrare în franțuzește sub titlul: „Notiță despre România, mai ales din punctul de vedere al economiei rurale, industriale și comerciale, — urmată de catalogul special al produselor expuse în secțiunea românească la expoziția din Paris în 1867. — și de o notiță despre istoria muncii în țara aceasta“.

Odobescu publică apoi diferite articole în „Columna lui Traian“ și prin alte reviste și ziare, mai ales ocupându-se cu arheologia.

Ales membru al Academiei în 1870, el află tocmai în splendoare direcțiunea latinistă, care voia să reformeze limba, eliminând cuvintele vechi și să facă o ortografie care să oglindească originea latină a cuvintelor. Odobescu eră contra acestu i mod de a vedea și de aceea stăruia să se revizuească dicționarul și glosarul Academiei, lucrare de mare răbdare, dar „greșită în însăși concepțiunea ei“. Revizuirea cerută nu s'a făcut atunci, dar prin acest curent s'a născut ideea unui dicționar în care să intre limba „poporană“ așa cum a propus Academiei M. S. Regele.

La 1874, Odobescu făcū lecțiuni de arheologie la facultatea de litere din București și mai târziu deveni profesor titular, când se înființă prin lege catedră anumită.

Intre 1876—79 se ocupă cu politica și publică mai ales în ziarul „Românul“ o mulțime de articole.

După o boală grea, Odobescu plecă la Paris, unde ocupă câțva timp funcțiunea de prim-secretar și însărcinat-de-afaceri al legațiunii (1882—1885) și începū publicarea monumentalei lucrări „*Le Trésor de Petroassa*“. Intorcându-se în București la 1887, reîncepū cursul de arheologie la universitate, fu membru

al consiliului permanent de instrucțiune, de unde trecu director al școlii normale superioare.

* * *

După ce se făcu cunoscut prin câteva articole, precum cel despre *Poezii Văcărești* ș. a., Odobescu publică două nuvele istorice „Mihnea” și „Doamna Chiajna”, fruct al studiilor sale istorice și al citirii cu folos a cronicarilor. Scrise într’o limbă curat românească înfrumusețată prin cuvinte din cronicari, cuvinte cari dau o culoare de vechime, aceste lucrări ne arată o fațetă de poet în combinațiunea detaliilor, pe când fondul rămâne istoric fără nici o falsificare, ne arată pe scriitorul știutor al limbii, care a devenit stăpân pe toate farmecele ei. Prin asemenea calități pot sta alături cu celebra nuvelă „Alexandru Lăpușneanu” a lui Costache Negruzzi, întemeietorul prozei moldovenești.

Subscriu propunerea de a
 fi ales ca membru străin al
 Societății Academice Române. D
 B. Petru Hasdeu

V. Maniu
G. Baritiu
A. Roman
P. S. Aurelian
Sion
D. Sturdza
Dr. Hodosiu
I. Caragiani
Gr. Ștefănescu
Ion Ghica

Autograf al lui Al. Odobescu

(Este propunerea scrisă de Odobescu pentru admiterea lui Hasdeu ca membru în Academie. Se văd semnăturile colegilor ce au aderat: V. Maniu, G. Baritiu, A. Roman, P. S. Aurelian, Sion, D. Sturdza, Dr. Hodosiu, I. Caragiani, Gr. Ștefănescu, Ion Ghica. E luată dintr’un dosar din arhiva Academiei).

La 1874, publică „Pseudocyneticos” sau Fals tractat de vânătoare. Scrisă în stil epistolar, lucrarea se dezvoltă cu libertatea vorbirii obișnuite și cugetările ne apar ca inspirațiuni ale momentului. Aci aflăm felurite cestiuni în legătură cu vânătoarea, aluziuni la diferite întâmplări politice sau literare, descrițiuni de opere artistice, minunate fragmente din cugetarea și limba poporană; în total e o operă care te captivă, astfel că, după expresiunea unui critic, „sfârșești cartea fără să știi că ai ajuns la capătul ei”.

În „Istoria Arheologiei” a tipărit lecțiunile făcute la universitate în 1874, relative la anticitate și la renaștere.

Sub titlul caracteristic de „*Moșii și Curcanii*”, a tipărit două conferințe rostite în vremea războiului.

Cu prilejul serbării Univerșității din București, când se împlinise 25 de ani dela întemeiere, Odobescu fiind delegat de colegii săi să rostească un discurs, făcând într-o lucrare maestră elogiul unui fost profesor și director de școale, *Petrache Poenaru*, care în curs de șasesprezece ani a dirigit instrucțiunea publică în Tara Românească.

În anii din urmă a publicat la Paris „*Trésor de Petroassa*”, studiu amănunțit în 3 volume asupra vestitului tezaur cunoscut sub numele de *Cloșca cu pui*, care se păstrează la muzeul din București, și apoi în București diferite cărți didactice pentru clasele elementare.

Odobescu dar este un scriitor de valoare deosebită prin cercetările sale în domeniul arheologiei, căci, precum zice Urechia, „arheologia română născu numai cu lucrările lui Odobescu”. Apoi, ca director al școlii normale, ca autor de cărți didactice, aduse un mare serviciu învățământului nostru. Dar mai ales s'a distins Odobescu ca prozator, cu stilul său energic și presărat cu ironii fine, cu acea fumusețe de limbă, care a îndreptățit pe Titu Maiorescu să zică în fața Academiei: „Precum Alecsandri este cea mai înaltă expresiune a poeziei române, asemenea Odobescu este cel mai eminent prozator”.

MOARTEA DOAMNEI CHIAJNA

În anul 1860 Odobescu publică în „Revista Carpaților” a lui G. Sion a doua năvelă istorică intitulată „Doamna Chiajna”. Pe cea dintâiu o publicase în 1857 în ziarul „Românul”.

„Doamna Chiajna” înfățișează caracterul acestei femei extraordinare, care — rămânând văduvă prin moartea soțului său Mircea Ciobanul în anul 1560 — izbuti să învingă pe toți boierii răsculați și să dobândească tronul Țării Românești pentru fiul său Petru Șchiopul. Acesta domni fără nici o autoritate și nici nu rămase mult pe tron, căci Turcii îl maziliră și-l puseră la închisoare; dar Chiajna nu fu de tot înfrântă, căci tronul țării se dete celuilalt fiu, Alexandru. După ce scoase pe Petru din închisoare, ea dobândi pentru el firman de domnie în Moldova. Aci însă stăpâniă Ion Vodă Armanul. În potriva acestuia trebuia dusă lupta. Și se porniră oști turcești cu Petru și oști muntene cu Alexandru. În vremea aceasta, Chiajna făcu lungă călătorie prin Oltenia ca să împiedice la răscoală a boierilor din acele părți, dușmani ai familiei sale. Intorcându-se în tabăra fiilor săi, fu întâmpinată de câțiva boieri moldoveni veniți cu viclesug, și ucisă. Această din urmă parte se reproduce mai jos.

De când doamna Chiajna își urmă ispititoarea colindă peste Olt și prin țara de sus, tinerii ei feciori domnești, însoțiți unul de oaste pământească și de ajutorințe ungurești, altul de Turcii ce i se dase ca să-l așeze pe scaunul năzuit al Moldovei, se întâmpinase în ocolul Focșanilor și se lăsase cu taberele lor amestecate la satul Săpățeni pe lunca înfloritoare a Milcovului. Doamna mămă îi ajunse acolo, purtând în sufletu-i zmăcinat o îngrijată présimțire care, sub aspră-fălnicie, se vedeă printr'un neastâmpăr fioros. Ea câtă în zadar să-și potolească neodihna cu nădejdea ispravilor viitoare; oștirile împrejură-i, multe și veghiate, i se păreau molatice și nevoioase. Un neîncetat susur de tainică trădare îi șoptia la auz; mintea i se munciă cu tot felul de bănueli. Ziua ea colindă fără repaos tabăra, vrând să încerce credința ostașilor, să învie, ca odinioară, bărbăția în inimile lor; dar iazma neîn-

crederii o urmăria pretutindeni și viersul îmbolditor îi pieria pe buză; apoi iar în tăcerea nopții în veci deșteaptă și frământată de griji, ea trăgea cu urechea la strigările prelungite ale strejilor depărtate și adesea, coprinsă de o nedomirită temere, alerga să pân-dească la perdeaoa corturilor, unde se odihniau, în visuri de izbândă, fii săi, uneltele nesățioasei sale mândrii.

Din potrivă, acești doi tineri, bizuindu-se cu încredere pe reazimul lor ostășesc, pe părtinirea soartei și pe toate voioasele inchipuiri ale juneței lor, petreceau zilele în vesele ospețe, benchetuind cu boierii și purtătorii oștilor și gata a purcede asupra lui Ion Vodă, dacă nu i-ar fi amânat din zi în zi îngrijatele presimțiri ale Doamnei mumei lor.

Intr'astfel de felurite aplecări se află tabăra frățască a fiilor lui Mircea, când sosi știrea cum că boerii moldoveni, temători a se vedeà pe viitor înstrăinați dela mila noului Domn, ar fi hotărît să părăsească relei sale soarte pe vechiul lor stăpânitor și are să vină, mânați de Dumbravă Vornicul, ca să se închine lui Petru Voevod. Această veste umplu tabăra de bucurie; cu nădejdea viitoare împăciuirii, strejile se ridicară, vegherea se desființă, caii se sloboziră la pășune, armele se așezară în snopi; toate se pregăteau pentru o obștească înfrățire. Doamna Chiajna însă, care nu privea cu suflet liniștit acea nesocotită risipire a tuturor mijloacelor de o grabnică apărare, cu cât se apropiu Moldova, mai cu dinadinsul stăruia ca tinerii Domni să se țină în laturi cu bună și zdravănă pază.

Norocul lor voi ca, înduplecați de nepregetata rugăciune a mumei lor, dorința acesteia să fie implinită și ca dânșii amândoi să lipsească din cortul lor, în

ceasul când Moldovenii se iviră dinaintea taberil muntenești.

Intr'adevăr, Dumbravă Vornicul descălică în fața șatrei domnești, însoțit cu o gloată năprasnică de boieri și de slujitori, purtând nu veșminte de sărbătoare, nici zâmbetul smerit al supunerii, ci podoaba oțelită a unei zile de harță și semeța căutătură a unei biruințe lesnicioase.

Osebit de aceea se zăr'a în depărtare oști numeroase cari, depe caii lor mărunței și păroși, depe largii lor șalvari roșii, depe chiverele lor țuguiete, depe cântările lor prelungite și depe înaltele lor sulite ce luciau la soare ca spicurile pe holdă, lesne se cunoșteau că sunt pâlcuri de Cazaci, venite, sub povățuirea lui Sfirski în ajutorul lui Ion Vodă.

Chiajna, care într'această grea prilejire, știuse a întipări pe chipu-i fătarnic o senină și rece mândrie, adăstă pe boierii moldoveni într'un falnic cort rotat de covor alb, cusut cu fir și legat jurîmprejur cu țarusi poleiți.

Dumbravă Vornicul intră în fruntea tovarășilor săi; el eră un voinic înalt și spătos, purtând o țurcă de blană flocoasă ce ascundeă capu-i ras, din creștetul căruia o singură şuviță de păr atârna în jos pe ceafa-i lată și vânoasă; eră îmbrăcat cu un mintean de urs lăptos și încins cu o curea, de care sta aninată o ghioacă nestrujită cu dinți de fier, adevărat baltag de uriaș:

— „Unde-s puii de năpărcă?...“ strigă el cu glas răgușit, intrând în cort cu mâna în șold. — „Li-o sosit ceasul peirei! halal di ei, fărtați!“

— „Pare-mi-se că în beție ți-ai pierdut cumpătul vorbeii, jupân vornice“ — rosti doamna înstrunându-și mânia — „ori pe semne c'ai mintea ca de prunc intr'atâta trupeșie?“

— „Taci, muiere; nu bârfil!“ — răspunse Dumbravă, — nu doară c'ăți socoti voi că-i Moldova țară „di jac, să ni gioace ca pi urs o mișă pripășită pi la „Munteni și doi feciori di lele fărmețați, doi lingăi „nătângi ce li pute botu' a lapte?.. N'avem noi ne- „voie di domn muntean. Munteanul îi om viclean: „nu-i ca Moldovanul ortoman și dănos la mână și „la suflet fălos... Hai! voinici, drăguții mei, dați nă- „vală di mi-i prindeți și mi-i legați colè cot la cot „să-i ducem poclon lui Ioniță Vodă, ca doi berbeci di „Armiden!“

— „Câlni nerușinați, liftă rea!“ strigă Chiajna, spumegând de turbare; dar Dumbravă nu-i dote vreme să urmeze zadarnicele-i sudălmii, ci desprinzând ghioaga dela brâu o învârti de câteva ori cu brațu-i vartos și apoi glăsuind un groaznic blestem, o asvârli drept în capul înfuratei Doamne.

Chiajna căzù răsturnată pe spate și atunci îndată, cu ochii sângerăți, cu fălcile căscate, încercă să se ridice în genuchi, să se sprijine pe palme, să rostească un cuvânt; dar abiă putù să iasă din gâtteleju-i năbușit, vorbele: — „Domnii! feciorii mei!“ ș'o înecă sângele ce curgea șiroaie din tot capu-i găurit de ținte. Trupu-i se svârcoli cu scrâșniri din dinți, saltă încă de câteva ori, se rostogoli cu creștetul în țărână, se sgârci și se întinse în câteva încordături dureroase, ș'apoi căzù înțepenit într'o baltă de sânge.

În vreme a aceasta Moldovenii și Cazacii deteră jaf taberii românești; fugiau Muntenii care unde puteau. Alexandru Vodă nimeri să scape la cetatea de Floci; Petru se oprì din fugă la Brăila. Ion Vodă intră în Țara Românească și făcù Domn pe un Vintilă; dar peste câteva luni, soarta se schimbă. Ion Vodă muri robit la Turci; Alexandru își dobândi iarăși tronul și

Petru Schiopul domni la Moldova lăudat și iubit de toată obștea.

ENGOLPIONUL DELA SNAGOV

În anul 1862 Odobescu tipări în „Revista Română” un articol intitulat „Câteva ore la Snagov” cuprinzător de un mare număr de chestiuni variate: descriere de călătorie, descrieri de peisagii, discuții istorice și arheologice, descrițiuni de clădiri și de obiecte; etc. Urmează aici descrierea unui engolpion, a cărui imagine se dă în ilustrațiile alăturate.

Un *engolpion* sau iconiță de piept, pe care o purtau arhierii atârnată la sân.

Am mai avut prilej a descrie un asemenea obiect, vorbind despre unele argintării ale mănăstirii Bistrița¹;

1 Mănăstirea Bistrița păstrează mai multe suvenire dela Banul Preda Basarab fiul vornicului Pârvu, care eră frate cu banul Barbu, devenit monahul Pahomie, și, între altele, acel frumos *engolpion* de aur și de smal, despre care am vorbit mai sus și care poartă în exerga lui de smalțuri verzi și albastre alternate, o inscripțiune amintind asemenea și pe monahul Pahomie, unchiul lui. Cuvintele acestei inscripțiuni, sunt traduse pe românește: „Au făcut acest panaghia (sau iconă a Maicii Domnului) „robii lui Dumnezeu, monahul Pahomie și jupânul Preda marele ban, la anul 7029 (1521)”.—Acest frumos obiect de artă e format din două tipsii rotunde ca de șeșe centimetri în diametru, ce se deschid pe balamale. Partea convexă sau capacele înfățișează: pe o față, Adormirea Maicii Domnului, încrustată pe argint aurit; pe cealaltă, chipul Mântuitorului înconjurat cu flori săpate în argint și suflate cu smalț roșu, verde și albeștru. Partea concavă sau interiorul are: pe o față, pe Maica Domnului cu Hristos prunc în brațe, încrustată între patru heruvimi aripați, cu o rugăciune în limba slavonă și o bordură de flori gravate împrejur; cealaltă față reprezintă o lucrare și mai complicată. Exerga e ocupată de inscripțiunea citată; cercul din centru încinge un pătrat ce figu-

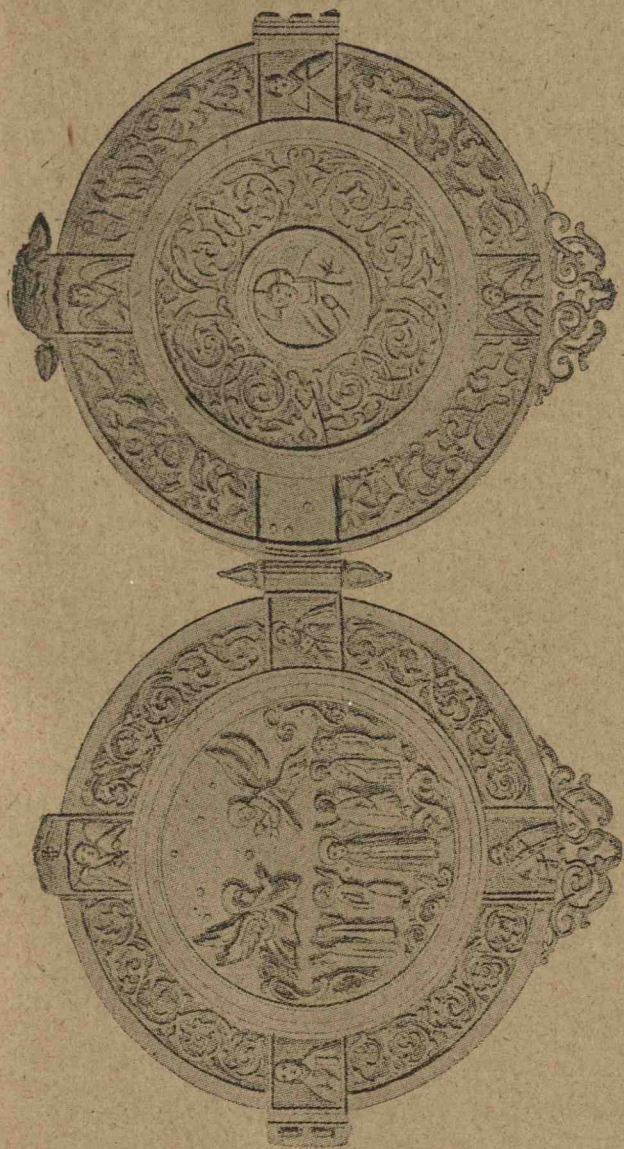
cel din Snagov are chiar aceeași structură, fiind compus și el din două mici tasuri metalice ce se deschid pe balamă; fiecare tas are o parte convexă și alta concavă. Totul este de argint aurit, dar poleiala și smălțul (*în glafuri*) ce decorau mai toate ornamentele au pierit cam pretutindeni.

La unul din tasuri, decorul din centrul cavității s'a pierdut rămânând numai niște chipuri de sfinți pe cercul buzei. Pe partea convexă se vede Domnul Hristos la mijloc, în relief, și împrejurii-i, un desen de foi și de arabescuri.

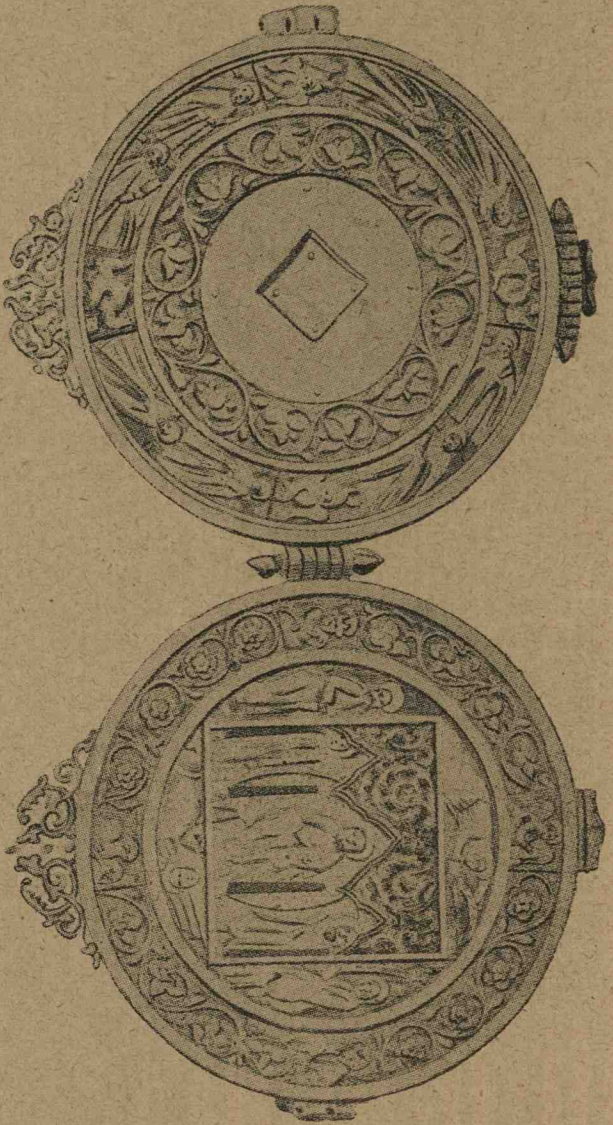
Pe al doilea tas, în fundul cavității, se zărește într'un pătrat adâncit, Domnul Hristos coprins într'un nimb oval de argint, șezând pe un jeț, cu sfânta Carte în mână, iar maica sa Preacurată și sfântul Ion Botezătorul, cu vesmântul său de piele de oaie, stau de laturi. Aceste figuri se străvăd printr'o colonadă formată de patru stâlpișori, uniți sus prin arcade *à jour*, lucrate toate cu dălțița.

În sfârșit partea convexă prezintă pe Maica Domnului, patroana mănăstirii Snagovul, în picioare; doi îngeri stau alături, arătând în sus; pe lângă ei mai multe personaje câtă spre cer. D'asupra capetelor,

rează o galerie cu doi stâlpi de aur, boltită *à jour*, în fundul căreia, format de convexitatea tipsiei, se vede figurat în smălț în glafuri (*champlevé*) un ospăț de îngeri. Porțiunile de cerc ce rămân împrejurul patratului sunt ocupate de patru figuri de serafimi și de prooroci, gravați pe foaie de aur și acoperiți cu un strat translucid de smălț verde. Această delicată și frumoasă lustrare, cu totul bizantină ca stil, chiar de ar fi executată în Italia, și-a pierdut în multe locuri smălțurile sale, mai ales pe cele roșii. Un *engolpion* de acelaș fel, dar mult mai stricat încă se află la Snagov, dat de jupân Drăghici, la 1431. Arhieriei purtau atârinate pe piept asemeni ornamente, din cari se mai găsesc și în tezaurul sinodal dela Moscova.

Engolpionul dela Snagov
Partea convexă

Engolpionul dela Snagov (1431)

Partea concavă

(de pe „Revista Română” 1862).

sbor doui alți îngeri care negreșit stăteau sub picioarele Domnului Isus Hristos, înălțându-se la Tărie ; căci imaginea poartă d'asupra titlul de *Inălțarea Domnului*. Dar acea parte a reprezentațiunii a pierit și se văd numai locul cuielor ce o prindeau de tas. Jurîmprejur pe muchea convexă, se vede gravată o inscripțiune slavonă săpată cu litere în relief, care se traduce românește :

† a făcut acest panaghir (sau icoană a Maicii Domnului) jupân Drăghici, pentru locașul de păstrare Vintilesc, spre a se coprinde în zestrea mănăstirii dela Snagov. În anul 6939. Iunie 7 (dela Hristos 1438).

Acest prețios dar al jupânului Drăghici, care, înscris și astăzi în zestrea și în inventariile Snagovului, se păstrează acum încă, după patru sute douăzeci și patru ani, în ruinata mănăstire, este interesant sub mai multe privințe. Model vrednic de însemnat al feluritelor măestrii executate de argintarii bizantini încă pe începutul secolului al XV-lea, el ne arată, împreunate, arta săpătorului cu a gravorului, și nu ne rămâne lipsă decât foiața de smalt transparent care a picat de pe conturnele ornamentelor crestate cu acul pe metal. Aceste arte delicate poate că nu periră în Constantinopol îndată cu luarea cetății de Turci ; poate că toți meșterii greci nu se risipiră îndată prin Italia și alte țări mai depărtate ; căci aceleași măestrii le găsim exercitate cu o identică asemănare, în iconița *engolpion*, lăsată la Bistrița de banul Preda, pe la 1521.

DIN ΨΕΥΔΟ ΚΥΝΗΓΗΤΙΚΟΣ

În 1874 Odobescu e rugat de amicul său C. Cornescu să facă o prefață la scrierea acestuia: „Manualul Vânătorului“. În loc să scrie câteva pagini, el compune o carte întreagă, pentru că adunase material foarte mult, și adaugă:

„Am luat dar pretențioasă hotărâre a le deșertă într'un volum osébit, ce-l voiu tipări numai pe seama lor, și care, sub un titlu pendentesc și arhaic, spunând vânătorilor numai lucruri ce sunt cu totul de prisos artei lor, va întocmi un fel de *Fals tractat de vânătorie* Ψεῦδο-κυνηγετικός în opozițiune fătîșe cu *Manualul* tău, care, deși mai scurt, este însă fără îndoială cu mult mai folositor celor cari vor să învețe ceva cu temeiu“.

În același an lucrarea lui Odobescu s'a tipărit într'un volum. Ea se compune din 12 capitole, în cari întâlnim cestiuile cele mai variate, literatură, istorie, arheologie, critică artistică, ș. a. cari au vre-o legătură depărtată sau apropiată cu vânătoarea. Într'un loc vedem fazele prin cari a trecut vânătoarea din cele mai vechi timpuri până azi; în altul descrierea sau critica celor mai însemnate lucrări de pictură ori de sculptură cu subiecte de vânătoare. Multe capitole povestesc vânători din țara noastră; altele au descrițiuni de peisage. În mijlocul lucrării figurează un basm, care poate forma singur o bucată literară de sine stătătoare. E o scriere în care autorul ne arată ușurința cu care știe a tracta chestiuni aride în mod plăcut și atrăgător, ne arată apoi o mare varietate de cunoștințe și ne dă pagini cari au rămas ca modele în literatura noastră. Sfârșitul este spiritual. Ultimul capitol e format dintr'o pagină de puncte și intitulat „Capitolul cel mai plăcut pentru cititor“.

Urmează aici câteva extrase și anume: Vânătoarea pe Bărăgan (din cap. I), Istoria vânătorii (cap. V), Despre plagiatori (cap. VII).

VÂNĂTOAREA PE BĂRĂGAN

Oare ce desfătare vânătoarească mai deplină, mai nețărnută, mai senină și mai legănată în dulci și duioase visări, poate fi pe lume, decât aceea care o gustă cineva, când prin pustiile Bărăganului, căruța în care stă culcat abia înaintează pe căi fără de urme? Dinainte-î, e spațiul nemărginit; dar valurile de iarbă, când înviate de o spornică verdețură, când ofilite sub

pârilitura soarelui, nu-i insuflă îngrijirea nestatornicului ocean. În depărtare, pe linia netedă a orizontului, se profilează, ca moșoroaie de cârțițe uriașe, movilele a căror urzeală e taina trecutului și podoaba pustietății. Dela movila Neacșului de pe malul Ialomiței, până la movila Vulturului din preajna Borcei, ele stau semănate în prelargul câmpiei ca sentinele mute și gârbovite sub ale lor bătrâneți. La poalele lor cuibeză vulturii cei falnici cu late pene negre, precum și cei suri, al căror cioc, ascuțit și aprig la pradă, răsare hidos din ale lor grumazuri jupuite și golașe.

De cu zorile, atunci când roua stă încă aninată pe firele de iarbă, căruța s'a pornit dela conacul de noapte, și, tocmai când soarele e de-asupra amiazului, ea sosește la locul de întâlnire al vânătorilor. Mai ades, acest loc este o cruce de piatră strâmbată din piua ei, sau un puț cu furcă, adecă o groapă adâncă de unde se scoate apă cu burduful. Trebuie să fii la Paicu, în gura Bărăganului, sau la Cornățele în miezul lui, ca să găsești câte o mică dumbravă de vechi tufani, sub care se adăpostesc turmele de oi la poale, iar mii și mii de cuiburi de ciori printre crăcile copacilor. În orice alt loc al Bărăganului, vânătorul nu află adăpost, spre a înbucă sau a dormi ziua, decât umbra căruței sale. Dar ce vesele sunt acele întruiri de una sau două ore, în care toți își povestesc câte izbânzi au făcut sau mai ales erau să facă, cum i-a amăgit pasărea vicleană, cum i-a purtat din loc în loc și cum, în sfârșit, s'a făcut nevăzută în sboru-i prelungit!

După repaos, colinda prin pustiu reîncepe cu aceeași plăcere.

Când soarele se pleacă spre apus, când murgul serii începe a se destinde treptat peste pustii, farmecul tainic al singurătății crește și mai mult în sufletul că-

lătorului. Un susur noptatic se înalță de pe fața pământului; din adierea vântului prin ierburi, din țârâitul greerilor, din mii de sunete ușoare nedeslușite, se naște ca o slabă suspinare ieșită din sânul obosit al naturii. Atunci, prin nălțimile văzduhului, sboară cântând ale lor doine, lungi șire de cocori, brâne șerpuiinde de acele păsări călătoare, în care *divinul Dante* a întrevăzut grațioasa imagine a stolului de suflete duioase ¹.

Dar câte una-una căruțele sosesc la târla sau stâna unde vânătorii au să petreacă noapt-a. Un bordeiu acoperit cu paie, o ceată de dulăi țepeni, lătrând cu înverșunare, iată adăpostul și streaja ce le poate oferi baciul dela Rădana sau cel dela Renciu. Din aceste cață vânătorii să-și întocmească culcuș și cină, dacă cumvâ n'au avut grijă a-și aduce așternut și merinde în căruțe. Pe când însă, pe sub șure și la vatra bordeiului, ospățul și paturile se gătesc, după cum pe flecare îl taie capul, limbile se desmorțesc și prin glume prin râsuri cu hohote, ele răscumpără lungile ore de tăcere ale zilei.

Dar, chiar și în căruță, vânatul obosește,
și, dup'o cină scurtă, și somnul a sosit ².

Vânători și căruțași, mârtoage și dulăi, culcați toți la pământ, dorm acum duși, la târlă!...

„Sngure stelele nopții se uită de pe cer la dânșii;
ei aud cu urechile toată acea nenumărată lume de in-

¹ E vorba de un pasagiu din „Infernul“, (prima parte din poema „Divina Comedie“) a lui Dante, în care autorul compară stolul de suflete cu stolul de cocori.

² Reproducerea, cu mici schimbări, a două versuri din „Sburătorul“ lui Heliade:

Dar câmpul și argeaua câmpeanul ostenește,
și după o cină scurtă și somnul a sosit.

secte ce se strecoară prin ierburi, țărâind, scârțâind, fluerând, șuerând, și toate acele mii din glasuri se înalță cu răsunet potolit în tăria nopții, se limpezesc în aerul ei răcoros și leagănă în somnie auzul lor aromit. Când însă vre-unul se deșteaptă și clipește ochii, câmpia i se înfățișează luminată de s hinteile strălucitoare ale licuricilor; uneori, cerul se încinge pe alocurea în depărtare de o vâlvoare roșiatică, provenită din pârjol, și un stol întunecos de păări se strecoară prin noapte...

ISTORIA VÂNĂTORII

Sezând acuma colea, fără grijă, răsturnat în jețul meu, privind liniștit pe fereastră cum mugurul liliacului se despică și nverzește sub aburoasele sărutări ale soarelui de Aprilie, și ascultând, cu o dulce răpire, cum vrăbiile limbute ciripesc și cum brotăcelul cântă vesel înturnarea zilelor calde, te încredințez că mi-ar plăcea să străbat — fără totuși de a mă mișca din loc, — și codrii umbroși, alergând cu gândul în goana cerbilor, și piscurile de stâncă, după urmele ideale ale caprelor negre, și vizuinele de prin munți, în prepusa dibuire a urșilor, și luncile cu richită, după umbra dărei de mistreț, ba chiar și pustiiile nisipoaze, pe unde mi s'ar năluci vânători eroice de tigri înfricoșați și de lei fioroși.

Dar fiindcă până acum, nici prin vis piciorul nu mi-a călcat prin asemenea prăpăstioase locuri, și fiindcă însumi, — o mărturisesc cu umilință, — n'am fost niciodată la acea aspră școală în care, după spusa anti-

cului dascăl de vânătoare¹, „cetățenii învață a fi meșteri în războaie, și în toate cele unde trebuie omului să știe a cugeta, a vorbi și a lucra bine“, de aceea, zic, nu mă voi încumăta a spune ceea ce aieva n'am văzut cu ochii, ci legănat în răsfățările poeziei și ale frumoaselor arte, voi cerceta numai cum alții, mai pricepuți au cugetat, au vorbit și au lucrat, descriind și reprezentând episoade caracteristice din viața plină de neastâmpăr a vânătorii celei mari.

Dar în ce parte să ne întoarcem mai întâiu privirile? Pe cine să întrebăm a ne spune în ce timp, în ce loc a fost vânătoarea mai prețuită, mai măreață, mai trebuincioasă, mai desfătătoare?

Căta-vom a descoperi, prin negura timpilor preistorici pe sălbaticii primitivi ai pământului, cutrierând colosalele vegetațiuni antideluviane și luptându-se cu fiare uriașe, ale căror seminții s'au stins acum de mult de pe fața lumii? — Tu ai spus, la începutul cărții tale, că vânătoarea este o aplecare firească a omului, veche ca și dânsul; eu voi adăoga, tot spre lauda vânătoriei, că acest instinct a înlesnit chiar omului primele sale inspirațiuni artistice și aceasta ne-o dovedesc cu prisos figurile de elefanți-mamuți cu coame stufoase, cele de reni cu late coarne răschirate, de urși ai speluncelor și de alte animale dispărute, ce s'au găsit pe unelte de corn, pe arme de os și pe plăci shistoase, gravate cu sula de către oamenii străvechi, cari în timpii perioadei glaciare a Europei, se adăposteau în peșterile dela Madeleine, dela Augerie, dela Massat și din alte stațiuni cufundate azi sub tărâmul Perigordului, al Gasconiei și al multor provincii din Franța meridională².

1 *Xenoponthis* : de Venatione.

2 Despre descoperirile de asemenea natură ale d-lor *Lartet*, *Cristy*, de *Vibray*, *Garrigou* și alții, vorbes: toate publicațiunile

Urma-vom cu ochii cetele nesocotite de arcași și de lănceri, cârdurile nenumărate de sburătoare, turmele nesfârșite de animale, ce stau puse la șirag printre ieroglifele templelor egiptene sau păreții de platră văroasă ai palatelor ruinate din Niniva și din Babilon? — Ca să vâneze lei și tigri, girafe și gazele, ba chiar iepuri și cocori, faraonii Egiptului, despoții Asiriei și tiranii Perși rădicau în picloare ordii și popoare întregi; iar după terminarea acelor năprasnice măceluri, legiuni de zugravi și de pletrari erau osândiți ca să aștearnă pe ziduri, pentru încremenirea viitorimii, toate acele nemărginite epopei vânătorești, care, prin nemilostiva lor monotonie, sperie și obolesc azi ochii călătorului minunat.

Asculta-vom de pe râpele înverzite ale lacului Celor patru-cantoane, voiosul și semețul cântic al plăiașului elvețian, cadențat de muza lui Schiller, amanta libertății? Fiul lui Gulom Tell îl întoană cu glas puternic și echo îl repetă din sânul munților înimați în Uri, în Schwytz și în Unterwalden:

Mit dem Pfeil, dem Bogen,
Durch Gebirg und Thal,
Kommt der Schütz gezogen
Früh' im Morgenstrahl.

Wie im Reich, der Lüfte
König ist der Weih —
Durch Gebirg und Klüfte
Herrscht der Schütze frei.

care se ocupă de timpii preistorici, așa de mult studiați în anii cei din urmă. În anul acesta chiar, pentru prima oară, s'au descoperit oase de reni, sculptate cu figure de același animal, și într'o peșteră din Elveția, la Thaingen. Cine știe dacă și peșterile munților noștri nu ne păstrează destăinuri de felul acesta? (Nota aut.).

Ihm gehört das Weite :
 Was sein Pfeil erreicht,
 Das ist seine Beute
 Was da kreucht und fliegt !

Aci mă aflu din nou în mare primejdie ca să asvârl
 din mână foala pe care, cu multă sau mai puțină răb-
 are, tu te silești a mă cîti. Cum ! am cutezat a-ți pune
 ub ochi chiar și versuri nemțești ? Oare putea-vei să
 mă ierți? . .

Dă-ți osteneala, rogu-te, a cătă în josul paginei, tra-
 ducerea schiopătândă a acestor frumoase strofe, în care
 clocotesc cele mai nobile simțiminte ce iubirea de vâ-
 nătoare poate aprinde în inima unui om, și sper că tu,
 vânător, te vei împacă îndată cu poetul, dacă nu și
 cu limba lui.

În acea limbă însă este scrisă cea mai expresivă
 poemă a vieții vânătoarești, eroica dramă a lui Guilom
 Tell, în care răsuflă peste tot aerul liber și curat al
 pădurilor alpestre și iubirea necumpătată de patrie a
 cetățenilor liberei Elveții. O țara întreagă scăpată din
 robie numai prin inima vitează și prin săgeata dibaciu
 mînată ale unui vânător : iată de sigur cea mai fal-
 nică izbândă cu care se poate mândri vânătorla. Po-
 etul s'a pătruns de acea mândrie de vânător și auzi-l

1 *Schiller*, Wilhelm Tell, III. Scena I. (Nota aut.)

Cu săgeata, cu arcul,	Precum în împărăția vânturilor
Prin munți și prin văi,	Domn este vulturul, —
Vânătorul calcă întins	Prin munți și prin prăpăstii
De timpuriu, la raza dimineții.	Domnește liber vânătorul.

Al lui este spațiul.
 Tot ce atinge a sa săgeată,
 Este prada lui
 Tot ce se târăște și zboară.

(Traducerea lui Odobescu)

cu câtă dragoste vorbește el chiar și de înțelepciunea caprei-negre, care, când merge cu cârdul să pască la înțercători, pune streajă la pândă ca să tragă cu urechia și să fluere când se apropie vânătorul.

Tot despre acea sprintenă și sfiicioasă fiică a stâncelor a zis și poetul latin, în versuri mai vii și mai colorate decât cel mai nemerit tabel :

Pendentem summa capream de rupe videbis ;
Casuram speres ; despicit illa canes !

Iată cum știe poetul să ne facă a simți chiar și deceptiunea vânătorului. Ajuns pe culmile alpestre,

pe stânci de scuți de ghiață, troene de zăpezi
pe care o suflare le-aruncă rezezi jos,

el se oprește, se uită în dreapta și în stânga, cătând să zărească amăgitoarea pradă care i-a pierit din ochi, și apoi întăritat, obosit, mânios de zadarnica-i oste-neală, el strigă în limba lui Byron... ba stăi ! mai bine să-l facem să vorbească românește, în versuri pe care însuși autorul lor va fi și uitat că le-a scris odinioară, în depărtatele i *Ceasuri de mulțumire* :

Așa : și 'n aste locuri căprița a sărit.
Piciorul ei cel ager m'a încurcat de tot ;
Căștigul meu de astăzi abia de va plăti
Primejdioasa-mi muncă !

I *Martialis*, Epigram.

„Vei vedeà capra neagră pe vârful unei râpe ;
Speri că va cădeà ; dar ea cată cu dispreț la câini“. (Nota aut.)

I *C. A. Rosetti*, *Ceasuri de mulțumire*, (București, 1843) traduce versuri din *Manfredul* lui *Lord Byron*, Act. I. Scena II.
(Nota aut.)

DESPRE PLAGIATORI

Știi frate, c'au ajuns băieții să te dea de prime die în țară la noi! Nu poți să mai scrii un rând, fără ca să te descoasă și să-ți ia socoteală că adică, de unde ai furat cutare ideile și că de unde ai tradus cutare pasaj? Ce plăcere mai poate gustă atunci un biet român, care și-ar fi pus binișor numele său pe o carte sau pe o cuvântare, rumegate de altul și scrise în vre-o limbă străină, scrieri pe care el, mintosul, le-ar fi scos frumușel pe românește, curate și luminate și numai bune de deochi, ca apa neîncepută?

S'au deprins să stea mereu la pândă, drăcoșii, ca și când altă treabă n'ar mai avea! caută, miroș, se furișează prin cărți și dibuesc, mai rău decât copoiul când adurmecă dâra fiarei prin țărână, și bine n'apuci să te bucuri de vre-o nevinovată haiducie ce te-ai isplătit a face prin codrii literaturii, când fără veste, te și pomenești dovedit. Atunci se fac Dunăre de mânie dumnealor, pare că i-ai fi jefuit chiar pe dânșii, de a-veea lor.

La noi în țară însă, a dat Dumnezeu că n'avem lege care să ne poprească de a vână pe moșia altuia, și până acum nu s'a întâmplat vre-un proprietar să facă pretențiune că l-ai despuiat de vânatul său. Dar neamul scriitorilor, — totdeauna și pretutindeni mai arțăgos, — nu numai că-și apără morțiș toate ale sale, dar încă duce și grija autorilor de peste șapte țări și șapte mări. Indată ce te-a călcat focul ca să te dovedească vre-un colțat din școala nouă că ai făcut în carte și oarecare împrumuturi tănuite, adică, cum am zice, vre-o ciupeală, fericirea lui e să te scoată în vi-leag. Se grăbește, păgânul, a da sfoară în țară că te-a

prins cu mâna'n sac; te aşterne prin gazete cu frazele originale ale hoţului de păgubaş de gât; te batjoco-
reşte cum îi vine la gură şi la pană; te pune în rând
cu pungăşii, cu controbonzii, cu calpuzanii...¹ Vai de
lume!

Văz că tu, şiretule, te-ai ferit deasemenea neajun-
suri şi judecând după vorba Românilui, că „paza bună
trece primejdia rea“, ai înşirat o listă de toţi autorii
cinegetici pe cari i ai consultat pentru *Manualul* tău.

HORIA LA IMPĂRAT

În anul 1878 Odobescu rosti la Ateneul din Bucureşti două con-
ferenţe (una în Februarie şi alta în Martie) pe cari le publică sub
titlul de „*Moşii şi Curcanii*“. Cea dintâiu este istoria mişcării lui
Horia, Cloşca şi Crişan în 1784; a doua este povestirea luării Ra-
hovei de către ostaşii români în Noembrie 1877. Nu numai prin
faptul că le-a publicat împreună a vroit el să le lege, dar în chiar
textul conferenţelor se spune că aceleaşi virtuţi războinice s'au păstrat
în cursul timpului în toate ramurile neamului românesc.

Conferenţa dintâiu, după ce arată icoana Ardealului şi cuprinsul
ţinuturilor zise Munţii Apuseni, povesteşte luptele seculare dintre
Români şi Unguri, şi ajunge până în vremea lui Iosif II, care că-
lătorise în Transilvania şi făgăduise dreptate Românilor. Aci se
reproduce partea privitoare la mergerea lui Horia în Viena. Lu-
crarea desfăsoară apoi toate fazele revoluţiunii.

Deasupra Zarandului şi încins într'un brâu îngust de
munţi aspri şi înalţi, şerpueşte râul Arieşul, în a cărui
sălbatică vale stau pitulate, printre stânci şi păduri,
numai selaşe neaoş româneşti, adăpostiri ale mândri-
lor Moşi din t... Abrudului. Acolo sub piscu ile semeţe
ale Detunate sta târgul Abrudului şi băile lui de aur.

Mai sus, pe apa Arieşului — carele ieşind apoi din

¹ Cuvânt deformat în mod comic, în loc de *contrabandişii*.
Calpuzan i neamnă i semnificator de monedă.

strâmtoarea munților, curge spre răsărit, pe lângă Turda — mai sus pe Arieș se văd satele Câmpenii, Ponoarele, Scărișoara și Vidra, ce se reazămă spre apus de munții Bihorului; iar în fundul cel mai adânc al văilor, chiar la obârșia Arieșului, zace Albacul, satul de naștere al lui Horia, unde modesta lui căscioară țărănească, încă și până astăzi se păstrează cu sfințenie de nepoții eroilor și martirilor dela 1785.

Horia din Albac, iobagiu de pe domeniile Statului, fost-a el, mai întâiu, precum se pretinde, cătană împărătească?

Aceasta e probabil, și ce este încă și mai probabil este că el știa scrie și citi, că vorbiă nemțește și fără îndoială că, prin mintea și isteciunea lui, eră privit ca omul cel mai de frunte și mai de temeiu dintre țărani Români din ținuturile împrejmuitoare.

Pe dânsul îl aleseră dar ei, în mai multe rânduri, ca să ducă la Viena plângerile lor către Împăratul.

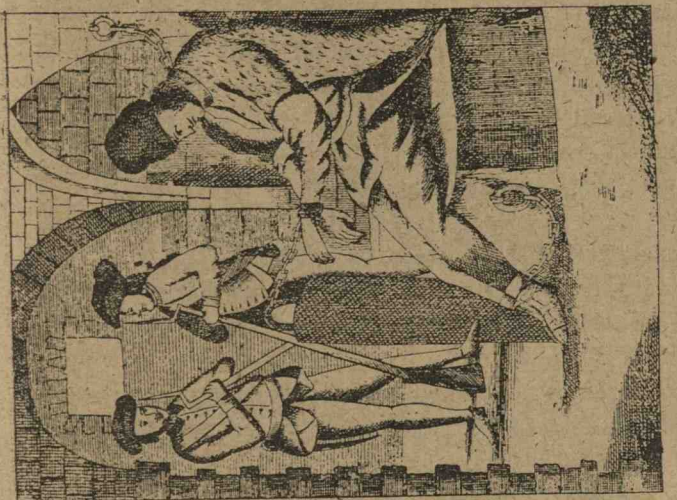
Intr'un rând chiar, văzând ei că, din câte bunuri le făgăduise, nimic nu se împlinîa și, încredințați fiind că vina nu este a monarhului, ci a nemeșilor, a viceșpanilor și a solgabi-ăilor, adică a boierilor, prefectilor și subprefectilor unguri, ei legară cu jurământ pe trimisul lor, ca să nu se întoarcă înapoi, până ce nu se va fi încredințat cu ochii cum că Împăratul le-a citit jalba.

Horia jură, și plecând pe jos la Viena, — ca și în alte rânduri, — avu vreme, în patru săptămâni, cât ținudrumul, să plănuească cum va face spre a-și împlini juriere.

Horia eră un om cu minte și încercat; el știa bine că împăraților nu le prea place a-și pierde vremea citind lungi jeluiri.

Iată dar ce se gândi să facă:

Împăratul Iosif aveă obiceiul foarte lăudabil de a primi pe oricine în palatul să. Vizitatorii de orice

Horia și Cloșca în închisoare
(gravuri contemporane, publ. în: „Papiu, Tezaur de monumente“ vol. III)

treaptă se înșirau, la anumite ore ale zilei, în lungi galerii, și monarhul, trecând pe dinaintea fiecăruia, îl întrebă ce-i este de lipsă.

În ziua când veni și rândul lui Horia de a fi cercetat de Iosif, el zise că vine cu plângeri dela Românii din Ardeal și-i înmână o hârtie, în care toate acele plângeri erau coprinse.

— „Bine, voinice; voi îngriji eu de voi!“

— „Așa e, mărite Impărate, — răspunse Horia, — dar eu am venit aici legat cu jurământ de la ai mei, ca să văd pe Măria ta, citind cu ochii Măriei tale, cartea noastră; că de-i citi-o însu-ți, bine știm noi cu toții că nu ne-i uita“.

Iosif zâmbi cu bunăvoință de obstinațiunea țaranului și deschizând hârtia, iată, domnilor, ce citi într'ansa:

„Mărite Impărate !

„Împărțeala săptămânii :

„Patru zile de robot (adică de clacă) ;

„A cincea la pescărit ;

„A șasea la vânătoare ;

Și toate acestea la o laltă, numai pe seama domnului.

„A șaptea zi, doară-i a lui Dumnezeu !

„Apoi, judecă, prea drepte Impărate, cu ce o să ne mai plătim și noi de bir și de toate cele dări !“

Anecdota, — fie autentică sau nu, — ne dă totuși măsura înțelepciunii lui Horia.

De am crede ceea ce au mai spus în urmă Ungurii, Horia, în același rând sau în altă întrevvedere a sa cu Impăratul, i-ar fi zis că, dacă nu se va face dreptate iobagilor români, apoi ei au să și-o facă înșiși, ucigând pe toți domnii lor unguri.

Iosif ar fi răspuns atunci, scurt și coprinzător :

„*Thut ihr das !*“

„Faceți voi aceasta“.

Spus-a sau nu a spus într'astfel Iosif Impăratul, — de altmintrelea nu prea mare prieten al neamului unguresc, — noi știm că în toamna anului 1784, Horia eră întors acasă în Ardeal și colindă mereu sa'ele românești din Bihor, din Zarand, din Hațeg, din Abrud și din Zlatna, îndemnând pe iobagi a împlini voințele Impăratului, dela care ei trebuie să aștepte numai bine și aj tor.

BISERICA DELA CURTEA DE ARGEȘ ȘI LEGENDA MEȘTERULUI MANOLE

În anul 1879 Al. Odobescu eră secretar general al Academiei Române. Înainte de închiderea sesiunii generale din acel an, membrii au făcut o excursiune la Curtea de Argeș. După această excursiune, eră hotărât să se țină o ședință solemnă în prezența Domnitorului, când Odobescu aveă să rostească o cuvântare. M. S. n'a putut fi de față la ședință și nici Odobescu n'a rostit cuvântarea sa. Ea s'a păstrat însă în manuscris și s'a tipărit în vol. II al „Scrierilor“ lui Odobescu. (Ed. Socec pag. 499).

„Pe Argeș în jos
Pe un mal frumos
Negru Vodă trece
Cu tovarăși zece :
Nouă meșteri mari,
Calfe de zidari
Și Manole zece
Care-i și întrece.
Merge tot pe cale
Să aleagă 'n vale
Loc de mănăstire
Și de pomnire !...“

Astfel începe cântând, prea luminate Doamne și Domnilor colegi, vechiul cântec bătrânesc pe care l-a răpit uitării, și prin care ne va răpi îndată acum auzul mult prețuitul nostru poet și confrate, laureatul cântăreț al gîntei latine.

Așa zice balada despre un fabulos Negru-Vodă și despre un mitic Meșter-Manole; zică că ei vre odinioară ar fi coborît cu ceata lor de pe plaiu în jos până în valea Argeșului, ca să cate acolo loc pentru o mândră mănăstire.

În amurgul poetic al legendei ni se înfățișează ca întemeietori ai monumentului de căpetenie al artei române, două falnice umbre: un Domn cu credință creștină, cu dor de țară, cu iubire de tot ce este nobil și frumos; apoi un Meșter mare, carele, în îngâmfata ardore a geniului său creator și a măestriei sale fără seamăn, se lăudă că va ști să zidească și să dureze

Mănăstire 'naltă
Cum n'a mai fost altă,

Pe acești nebuloși luceferi, însoțiți de pleiada lor de nouă meșteri mari, toți calfe de zidari, îi vede mai întâiu licurind pe cerul trecutului, drumețul care se pornește în peregrinașiu istoric către vestita noastră biserică dela Curtea de Argeș.

Mai deunăzi, pare că tot ei, ascunși printre piscurile aburate ale Căprăreselor dela obârșia Argeșului, ne-adimeneau și ne călăuziau pe noi toți în cale, d'alungul aceleiași văi a Argeșului în sus, până la locul de pomenire, unde s'a durat acum 350 și mai bine de ani, acea mândră clădire.

Noi, domnilor, porniți cu voie bună într'un peregrinașiu la care ne-a îndemnat patriotica dorință de a vedea mai de aproape cum, în ziua de astăzi, renasc în țară la noi, vii, mândre și strălucitoare, nobilele crea-

Biserica episcopală dela Curtea de Argeș
de pe o stampă din 1860
(publicată de „Revista Română“ 1862)

țiuni din trecut ale geniului românesc, precum au născut prin noi toate virtuțile sufletești ale străbunilor; noi, ca odinioară meșterii lui Manole — umile calfe de zidari — am umblat voioși în cale. Dar cu mult încă mai voioși, mai pătrunși de întăritoarea credință că patria noastră întru toate pășește acum iute și temeinic spre bine, cu mult mai îndestulați și mai mulțumiți ne am simțit în momentul când ne aflarăm drept în fața bisericii episcopale pe care ne dusesem s'o admirăm.

Din momentul acela a dispărut ca năluca din mințile noastre, fantasma întunecată a lui Negru-Vodă și legenda întristătoare a Meșterului Manole.

N'am mai văzut atunci decât măreța realitate a splendidului monument, curățată cu o minunată măiestrie de pecinginea cu care îl năclăise secolii de barbarie și de nepăsare.

Biserica Curții de Argeș, deși încă încinsă de schelele-i de bârne necioplite, ni se arată ca un fenice încântător ce abia își scuturase ghioacea mucezită. Ea se străedează ca într'o colivie, printre ale cărei grosolane zăbrele se zăriau, chiar de acum strălucitoare, tullelele-i de marmură, nuiele felurit împletite, altele viu colorate, și altele încă, mândru poleite.

Meșterul Manole al acestei măestrete refaceri, junele artist plin de talent și de perseveranță cu care Franța ne-a împrumutat, d-l arhitect Andrei Lecomte du Nouy, ne-a călăuzit pe toți în examinarea atâtor minunate amănunte, pe cari d-sa le-a urmărit, — ba, ce zic! le-a descoperit, — și le-a reprodus cu acea pasionată iubire care leagă în totdeauna pe artiștii adevărați de opera lor predilectă ¹.

Am văzut cum, sub mâna sa dibace turnurile cele

¹ E vorba de arhitectul francez care a restaurat mănăstirea aceasta, precum și biserica Trei Ierarhi din Iași, Sf. Dumitru din Craiova, ș. a.

de multe cutremure din locul lor clătite, și-au reluat acum solida lor eleganță din epoca clădirii. Am văzut reînflorite pe frunțile de mult pleșuve ale turnulețelor spirale din fața bisericei, am văzut strălucind ușoare cunune de piatră săpată.

Apoi, pe toate aceste turnuri au început a scânteia ca smălțuri de lazur¹ și de smarand risipite pe covoare de aur, ornamentele cu câmpul colorat și cu muchele aurite. Mai jos, în loc de strașina grosolană a tinichelei ce o așternuse în piez d'asupra păreților, restauratorii inepti ai secolilor din urmă, am admirat noua brână de piatră, săpată întocmai ca alesăturile unei bogate cămăși țărănești, și întreruptă pe alocurea de șipote grațioase prin cari, scurgându-se apele de ploaie, va fi cruțată pe viitor învălitoarea cea de plumb, încordată în spetezele-i poleite.

Pe corpul edificiului toate acele minunate brâne, arcuri, roșate² și bumbi de piatră sculptată și-au redobândit, sub daltele săpătorilor povățuite de d. Lecomte, acele relievuri proeminente cari le fac a fi întocmai ca niște flori învoalte, ca niște ramure cu pârgă, ca niște bolți înfoliate, adevărate minuni ale artei în luptă cu natura. Nu numai atâta! dar în curând, pe toate acele caprițioase rotocoale ce răsar ca benghiuri scilpicioase, împodobind sprâncenele de sub streășină, se vor zări fâlfăind, ca în timpurile lui Neagoe Basarab, păsările de alamă cu aripile destluse, ca și cum? și burând, și cari, când se ridică vântul, șuerau a lene și cletinau dulce clopoșei aninați de ciocul lor.

În fine, ca să nu lungesc peste măsură această re-

1 E vorba de piatra prețioasă numită *lapislazuli*, de un albastru foarte frumos.

2 E vorba, de sigur, de acele ornamente arhitecturale, cari au forma de trandafir desfăcut sau de stea. E o formă românicizată din cuvântul francez *rosace*.

pede înșirare a diferitelor restaurări ce s'au făcut și se fac încă pe exteriorul edificiului, voiu mai spune că pentru bază s'a pregătit acea prispă cam teșită și împrejmută cu mari balustre de piatră, pe care o reclamă nu numai mărturia păstrată de călătorul arab, diaconul Paul din Alep, cel ce a vizitat mănăstirea de pe Argeș sub Mateiu-Vodă Basarab, dar încă și stilul caracteristic al acestei minunate clădiri. Având planul și menirea unui templu creștinesc, ea reamintește totuși, prin dispozițiunile ei ornamentale, elegantele edificii ale arhitecturii otomane din Constantinopol, înălțate tocmai pe vremea când Neagoe Basarab clădiă la Argeș măestrita sa biserică. Astfel, voevodul român se întrecea în înfundăturile muntoase ale Carpaților, cu sultanii Balazid, Selim și Soliman de pe malurile Bosforului...

Maestrul arhitect al bisericii dela Argeș este - cu totul necunoscut, și totuși ne face a crede că numele lui pururea va rămânea o taină.

Dar însuși edificiul este atât de atrăgător, atât de extraordinar, el însuflă atâtea impresiuni vii și felurite în cât a trebuit neaparat ca el să deștepte o curiozitate excepțională în gloatele de popor cari au venit mereu să-l admire. Acea curiozitate, întărâtată prin misterul ce plană asupra clădirilor acestei minuni artistice, a făcut să nască de sine-și o legendă. Poporului îi trebuia neaparat un nume de meșter mare, pentru cel care va fi clădit biserica dela Argeș. Dar letopisețele, dar pisaniile, dar hrisoavele, ba chiar și poveștile tăceau mute despre acel nume.

Atunci poporul l-a scornit.. sau mai bine nu: el a luat numele unui personaj real, pe care, la un moment dat al istoriei noastre artistice, toată lumea, și mai ales oamenii de rând, l-au fost bine cunoscut. Pe acel personaj, poporul cu puterea de imaginațiune, ce-l ca-

racteriză, l-a învăluit în mantia malestoasă dar întu-
necată a legendei. Acel personaj, carel a răit și a
lucrat mult timp printre Români, dela care avem opere
subscrise cu propria sa semnătură, al cărui chip îl
poate vedeă flecare dintre noi pe părății interioari ai
tindei din biserica cea mare la mânăstirea Horezul din
Vâlcea, acel personaj este *Meșterul Manole* sau *Ma-
nea vâtaful zidăriei*, care stă zugrăvit până la brâu,
alături cu Vucașin Caragea pietrarul și cu Istrate lem-
narul, tustrei ca meșteri lucrători ai numitei biserice,
ce a înălțat-o, la anul 1693, Constantin Vodă Brâncoveanul. Acel personaj este Manea Meșterul, carele a
sculptat, sub Șerban Vodă Cantacuzino, vechiul toc
de piatră dela ușa bisericeii din mânăstirea Bistrița de
lângă Olt; este același carele, restaurând, tot sub Șer-
ban Cantacuzino, antica biserică a mânăstirii Cozia, a
adaos pe părății ei exteriori rosate și brâne de piatră,
sculptate de pe forma și stilul acelora ce el văzuse,
ba și chiar completase în mod can grosolan, tot sub
Șerban Vodă, la însăși biserica din mânăstirea de
Argeș.

Așa dar, Meșterul Manole sau Manea vâtaful zidă-
riei, este un personaj care, pela finele secolului al
XVII-lea, a trăit o viață de muncă printre poporul ro-
mân, carele a contribuit cu mistria și cu dalta la pră-
facerea bisericeii dela Argeș, sub domnia zisului Șer-
ban Cantacuzino, și apoi tot el și-a întins activitatea
lui meșterească peste toate mânăstirile câte s'au res-
taurat și s'au clădit în țara de peste Olt, la epoca, re-
lativ prosperă, a Cantacuzinilor și a Brâncoveanului.

De sigur poporul nostru l-a avut pe atunci la mare
preț, și tare îmi vine a crede că, după a lui răposare,
svonul public s'a aplecat bucuros a-i perpetua aduce-
rea aminte, unind numele lui, așa de mult cunoscut în
mai multe unghiuri ale României, cu o legendă fantas-

tică a cărei origine pare a fi cu mult mai veche. Și într'adevăr acea legendă o regăsim și aproape și departe de noi, la mai toate popoarele peninsulei balcanice, la Sârbi, la Albanezi la Greci. Cine știe dacă nu cumva ea va fi fost răsădită pe țărmurile răsăritene ale Mediteranei, împreună cu alte multe cântice și povești cavalerești ale apusului, de către Frâncii, Teutonii și Nordmanii rătăcitori, cari s'au tot ispitit în Orient după dobânzile Cruciatelor? Nu este îndoială că, și la dânșii, pe râpele Rinului și pe șesurile marine ale Danemarcei, se povestește, încă de mult, basmul unei ființe omenești zidită în părășii unei cetăți ori unei biserice, ca să le plămădească tărnia cu suflul ei de veci întemnițat.

Din secol în secol, din țară în țară, din neam în neam din graiu în graiu, se va fi prefirat această jalnică poveste, care deveni cu timpul plânsoarea unei blânde soții, a unei nenorocite mame, osândită cu sila a se preface în stafie la temelile unei zidiri; de aceea și eu, tare m'aș înduplecă a crede că, tocmai într'al XVII-lea secol, deodată cu alte câteva cântece sârbești, precum sunt a lui Sârb-Sărac, a lui Hagi Baba Novac, al lui Corbac și altele, vre-unui guzlar¹ anonim, pribegit, — Dumnezeu știe pentru ce? — pe malul stâng al Dunării, îi va fi dat în gând a tâlcui pe românește acea baladă, pe care o primise și o cântau de mai 'nainte frații lui din Serbia. Inșă, ca un dibaciu inițiator al poporului românesc, guzlarul de decinde² a căutat să împământenească cu temeiul la noi, cântecul său cel străin, moștenit și la el de aiurea. A cercetat care este în Țara Românească, clădirea cea mai de

1 *Guzlar*, cântător din *guzla*, instrument de muzică, care seamănă cu vioara, întrebuințat de unele popoare din peninsula Balcanică.

2 *De decinde*: de dincolo.

frunte, cea mai cu vază. I s'a răspuns: „Care să fie alta decât mânăstirea dela Argeş?” — A vrut să ştie care e Domnul țării cel mai vestit prin vechimea sa. I s'a răspuns: „De bună seamă e Negru Vodă cel de la descălicătoare!” — A mai întrebat încă și cine a fost meșterul cel mai lăudat al mânăstirilor de aci. I s'a zis, după svonul încă proaspăt al gloatei: „Altul nu poate fi decât domnescul vătaf de zidărie, Meșterul Manea sau Manole, cel ce a lucrat la Argeș, la Cozia, la Bistrița, la Hurez, pretutindenii unde a fost mânăstire mare de durat și de întărit“. Și astfel, printr'o localizare confusă și îndrăsneată, dar plăcută poporului, s'a înghebat legenda românească a bisericii dela Argeș, împestrițată cu d'alde Negru-Vodă și d'alde Meșterul Manole.

Intr'adevăr, când căutăm bine, datina acestei legende este una și aceeași cu a podului dela Arta în Grecia, cu a cetății Școdra din Albania, cu a zidurilor Semendriei de pe țărmul sârbesc al Dunării. Pretutindenii, în aceste locuri, e vorba de o femeie pe care au zidit-o meșterii în părete, spre a-l face să fie mai trainic, spre a-i da viața unui suflet omenesc; dar nicăieri, afară din România, nu apare în această tradițiune,—aș putea zice ca și cosmopolită,—numele unui meșter special, și mai ales al lui Manole.

Acest nume este deci, fără tagă, al vestitului meșter român pe care poporul nostru a fost îmbiat într'o epocă de prosperare națională cum a fost aceea de sub Șerban Cantacuzino și de sub Constantin Brâncoveanu a-l serbă și a l cântă cu laudă, ca făptuitorul nemijlocit al preînolrii atâtor vechi și mândre așezăminte, al înălțării atâtor noi, mari și bogate ocașuri. Pe acel vrednic și iscusit bărbat, poporul îl văzuse, mari de ani, preumblându-și din loc în loc, pe văi și pe șesuri, ceata lui de calfe de zidari, breasla sau iznaful de

meșteri dibaci și silitori, al căror vătaf eră dânsul, Manea, dânsul Meșterul Manole, fin al poporului, dânsul, carele, în ochii semenilor săi, numai el știa să facă și să prefacă

Mănăstire 'naltă
Cum n'a mai fost altă !

Iată, pare-mi-se, cum s'a întâmplat că numai spusele poporul să ne fi păstrat acest nume. Numai el aveà trecere la treptele de jos ale națiunii, unde basmele, poveștile, cântecile și snoavele au ținut loc pururea de hrisoavele domnești și de pisanii ctitoricești.

De sigur, după lucrările ce ne-au rămas din mâna meșterului Manea, vătaful zidăriei, trebuie să mărturisim că el, în concepțiunile sale artistice, a stat cu mult mai pe jos de arhitectul și sculptorii cari au înălțat și au ornamentat, pe timpul lui Neagoe Basarab, biserica de la Argeș.

Din puțin și iute ne putem domiri. N'avem decât să aruncăm în treacăt ochii asupra acelor câteva lespezi și rotocoale de piatră vânăta de Săcueni, pe care meșterii din vremea lui Șerban Cantacuzino, le-au cioplit întocmai la fel cu cele pregătite, tot de dânsii, pentru bisericile dela Cozia, dela Bistrița, dela Hurez, ba și dela Cotroceni, dela Mogoșoaia și dela Colțea. Indată o să ne cuprindă mare ciudă cum de au îndrăznit ei să alătoreze acele grosolane schimosituri și să le așeze d'a rândul, la locuri de lipsă, printre finele și grațioasele alesături sculptate pe piatra sură de Albești, cu vre-o sută și șasezeci de ani mai înainte. Artiștii lui Neagoe Basarab scormonlau, ferecau, fățuiau și sclivisiau subțire cu dălțița; pietrarii lui Manole croiau, retezau, ciopârțiau și făuriau gros din ciocan.

Toțuși, — o mai repețim, — poporul la noi și-a făcut

mari iluziuni asupra meșterului său favorit; printr'un salt puternic al închipuirii sale, el a avântat totdeodată pe iubitul său meșter Manole până în negurile timpilor legendari și l-a înălțat pe acele culmi ideale ale perfecțiunii artistice, care o caracterizează la noi numai epoca extraordinară a lui Neagoe Basarab și a lui Ștefan cel Mare.

Manole cel oacheș și bărbos dela Hurez, îmbrăcat cu anterior roșu, încins cu brâu gălbuiu, purtând pe umeri dulamă verde și ținând, într'o mână dreptarul zidarilor sau toiagul de cinste al maimăriei, iar în cealaltă păpușa de sfoară pentru măsurătoare, acel vâtaf Manea n'a fost cătuși de puțin, ca artist, de statura uriașe ce-i atribue legenda. Crezând că drege ceea ce aripa sîrbitoare a timpului și urgiile încă și mai prăpăstioase ale oamenilor stricase la gingașul monument al lui Neagoe, el n'a făcut altceva decât a-l altera și mai tare, decât a-l ciunti, a-l păta, a-l știrbi și a-l scrânti în multe părți ale sale. Dregerile lui Manole au fost mai mult pocituri.

De altmintrelea, urmașii lui din epoce și mai apropiate, au înțeles din ce în ce mai mult această risipă a decorațiunii armonice care făcea fala și podoaba bisericăi dela Argeș. Fiecare pe rînd a contribuit la scâlâmbarea treptată a capului de operă primitiv.

Acum câțiva ani această nenorocită sistemă de me-remet eră p'aci p'aci să-i dea lovirea cea de moarte.

A voit însă buna soartă a României ca Măria Ta, iubitor și cunoscător de tot ce este adevărat nobil și frumos, să te urci pe tronul, ilustrat odinioară chiar și în domeniul artelor de luminatul și virtuosul Voevod al țării, Neagoe Basarab, și să pui în fine stavilă a celor nedemne degradări aduse mereu de neștiutori la opera principelui nostru artist al XVI-lea secol.

Măria Ta, — așa te-a ajutat și întru aceasta soarta

și buna chibzuință! — Măria Ta ai avut chiar și mâna mai norocoasă decât predecesorii-Ți cei cu aceleași gânduri luminoase. Hotărînd a face ca în țara Măriei Tale, să se întepenească și să se despăinjeze zidurile, vai! de mulț timp dăulate și sortite ale bisericii dela Argeș, Măria Ta ai nimerit să dibuești un geniu ocrotitor, și ai sprijinit cu mare bunătate pe un artist de talent, cari amândoi au în sine mai mult temeiu și decât o misterioasă stafie muruită, și decât un neprițut meșter Manole. Neagra stafie s'a luminat azi prin știința rațională a echilibrului construcțiunii și s'a nălucit prin cercetări erudite în artele arhaice. Meșterul modern a așternut, peste sterpele și nedibacele ticluri ale vătafului de zidari Manea, un strat neted, solid și elegant, care ne strămută acum d'a dreptul într'o mândră regiune artistică a trecutului nostru. Aceea înfloriă pe timpul când Neagoe Voevod Basarabul, găsind la Curtea de Argeș, — precum zice însăși inscripțiunea dictată de dânsul — „o veche biserică a Maicei Domnului, dărâmată și neîntărită, a hotărît prin darul lui Dumnezeu, să zidească acolo din temelii alta nouă, să o înalțe, să o întărească și să o dăruească cu tot soiul de avuții și de odoare!“

Tot astfel ai făcut și faci Măria Ta!

BOGDAN P. HASDEU

1836—1907

Hasdeu s'a născut în Hotin și a primit numele de Tadeu, pe care l-a schimbat în Bogdan la venirea sa în Moldova.

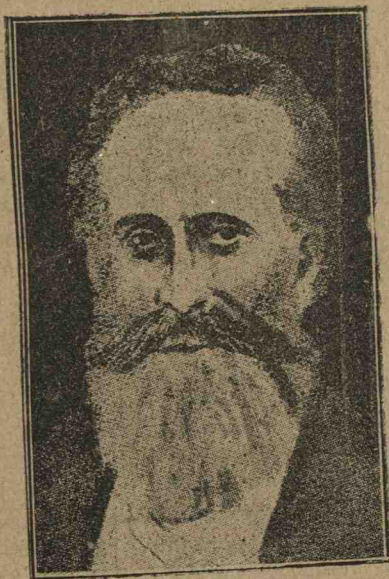
deu își făcu studiile la universitatea din Harcov.

Servi apoi în armată cu gradul de sublocotenent în regimentul de huzari Radetzki.

La 1856, când se anexă sudul Basarabiei la Moldova, trecu în acest ținut ca să se scape de protecțiunea rusească și ca să se facă cetățean român. Rușii cerură extrădarea lui și-l despuiară de dreptul de moștenire ce avea asupra unor moșii ale familiei rămase în partea rusească a Basarabiei, dar mai târziu i s'a recunoscut acest drept pe cale judiciară.

La 1857 fu numit membru la tribunalul din Cahul, dar nu stete decât șapte luni și demisionă. Veni la Iași, unde fu numit profesor de

ie, și fundă, între altele, ziarul „România” și revista

B. P. Hasdeu

(portret publicat de revista „Literatură și artă română”).

„Din Moldova“, în care, pe lângă istorie, se încercă să scrie poezii lirice, fabule, nuvele, critice, etc. Tot atunci fu numit bibliotecar al universității, funcțiune pentru care arată mare râvnă, dăruind chiar bibliotecii 400 de volume.

Fu membru în comisiunea instituită în București, pentru examinarea documentelor mănăstirilor închinat și deputat.

Numit în 1878 director general al arhivelor statului, întreprinse publicarea documentelor din arhivă și a altora privitoare la Români în „Arhiva istorică“ și în „Cuvente den bătrâni“. Atunci fu numit și profesor la universitatea din București pentru filologia comparativă, în care calitate tipări o parte din lecțiunile sale pline de originalitate și de cunoștințe vaste asupra literaturilor străine și asupra limbii române.

* * *

Activitatea literară a lui Hasdeu este foarte întinsă. A scris nuvele, poezii, piese de teatru.

Volumul de poezii, cuprinde poezii ocazionale, fabule, satire sociale și politice precum și o traducere din „Tristele lui Ovidiu“. Cugetări adânci, exprimate într'o „formă dură“, cum spune însuși autorul, versuri scrise în momente de supărare sau de desnădejde: această e opera poetică a lui Hasdeu care n'a avut un răsunet deosebit. El a caracterizat-o prin următoarele versuri:

O poezie neagră, o poezie dură,
O poezie de granit,
Mișcată de teroare și palpitând de ură
Ca vocea răgușită pe patul de tortură
Când o silabă spune un chin nemărginit.

Dintre piesele de teatru cea mai însemnată e „*Răsvan Vodă și Vidra*“, foarte criticată în vremea apariției ei (1867) de către criticii „Convorbirilor literare“. Ea zugrăvește una din epocile sbuciumate ale trecutului nostru: sfârșitul secolului XVI, plină de lupte pentru tron între boieri și de lupte între bogați și săraci. Infățișarea epocii este arătată cu o cunoștință desăvârșită a oamenilor și a lucrurilor; dialogul este natural și foarte viu; se observă încă oarecare tendință spre declamațiune, mai ales în ce privește naționalismul. Cu toate scăderile ei, piesa aceasta se reprezintă și astăzi cu succes, mai

ales din pricina căldurii și simpatiei cu care este înfățișată pătura țărănească.

Cea mai mare parte a activității sale Hasdeu a consacrat-o istoriei și filologiei.

Dintre lucrările istorice, cea mai cunoscută este monografia asupra lui „*Ion Vodă cel cumplit*”. Cele mai importante sunt: „*Arhiva istorică a României*” și „*Istoria critică*”.

Incepând la 1865, *Arhiva* este o colecțiune în 3 volume de documente streine și interne privitoare la istoria Românilor. Aci s'au dat întâiu la lumină un mare număr de acte inedite românești și streine, s'au publicat în traducere documente streine publicate în diferite colecțiuni și s'au extras pasagii interesante din altele. E un vast repertoriu în care cercetătorul află materialul adunat, clasat și pus în stare de a fi bine înțeles. Ea a contribuit mult la înaintarea studiilor istorice în țara noastră, ducând mai departe opera începută de *Cronica* lui Șincai, de *Magazinul istoric* al lui Bălcescu și Laurian și de *Letopisețele* lui Kogălniceanu.

Istoria critică își propune a studia secolul XIV, epoca formațiunii naționalității române. Primul volum — singurul ce a apărut întreg — cuprinde trei studii; *întinderea teritorială, nomenclatura, acțiunea naturii asupra omului*. Lucrarea aceasta a fost primită cu mare entuziasm de către Români. Parlamentul a votat atunci un premiu pentru continuarea istoriei naționale și s'a dăruit autorului o medalie-specială de aur pentru această operă.

Dintre lucrările filologice, cele mai însemnate sunt: „*Cuvente den bătrâni*” și „*Etymologicum magnum*”.

Sub titlul arhaic de „*Cuvente den bătrâni*”, a publicat o serie de documente și de studii de o mare valoare. Volumul I se ocupă cu limba dintre 1550—1600. Din acest timp noi posedăm un număr foarte restrâns de opere, mai toate bisericești și mai toate traduceri. Hasdeu și-a dat seama că ar fi mai interesant pentru istoria limbii compuneri românești propriu zise. Compuneri literare n'a găsit, dar a găsit acte publice și particulare, scrisori, etc., în cari — dacă nu se poate urmări dezvoltarea unor idei — se pot însă vedea fazele evoluției limbii. El nu s'a mulțumit să le transcrie, ci le-a însoțit de observații felurite, despre cari marele filolog german Schuchardt a zis: „Pătrunderea și erudiția lui Hasdeu se pun în evidență aici în modul cel mai splendid”. Volumul II-lea poartă titlul special de „*Cărțile poporane ale Românilor în sec. XVI*”; aci publică și

Forma e unghurea • fara parte din Loui-
bela Academii Romane? & de la ca opta pentru Sec-
tiunea Filologu-Literari

• B. P. Hasdeu

Autograf al lui B. P. Hasdeu, 1877
(adresa prin care multumeste pentru alegerea sa în Academie)

colecțiunea de texte cunoscute sub numirea de „Codex sturdzanus” însoțită de studii.

„*Etymologicum magnum Romaniae*” este dicționarul limbii lucrât în numele Academiei după îndemnul M. S. Regelui Carol. Conceput pe un plan prea vast, acest dicționar s'a oprit când d'abiă începuse și nimeni nu l-a continuat, căci Academia și-a stabilit alte norme după cari se lucrează noul dicționar.

Ultimii ani ai vieții i-a consacrat Hasdeu altor preocupări: acum a scris articole și poezii filozofice, multe satire literare și, dela moartea fiicei sale Iulia, s'a dat cu totul cercetărilor asupra spiritismului.

Spirit cu o cultură vastă, cu o vioiciune rară, Hasdeu are adesea scrieri geniale în combinarea detaliilor pentru a închegea teorii istorice sau filologice spre deslegarea problemelor celor mai grele și mai obscure. Din nenorocire el nu a urmărit vreme îndelungată studiul unei chestiuni pentru a da o operă desăvârșită, ci a trecut, în cursul vieții, prea de multe ori dela o serie de preocupări la altele, încât cele mai de frunte din operele lui rămân neterminate.

Iată cum îl caracterizează N. Gane în discursul de recepție la Academie:

„Hasdeu este deci și va rămâne, orice s'ar zice, cel mai mare istoric al generațiunii sale, căci el cel dintâiu, a înțeles noua îndrumare ce trebuie să se dea istoriei, care nu se cuvine să fie o simplă înșirare de fapte, ci are mai cu seamă menirea să oglindească întreaga și adevărata viață intelectuală, economică și politică a unui popor, și să arate cauzele determinante cari au produs șirul faptelor ce închiagă istoria acelu popor.

„De asemenea în ramura filologiei dânsul, prin cunoștința multor limbi străine și mai ales a tuturor dialectelor slave, precum și prin operele sale limbistice săvârșite, a ocupat cât a trăit neîntrerupt și fără contestație vârful piramidei.

„Prin urmare cât va exista un neam românesc, o limbă românească și o cultură românească, Hasdeu va străluci pe cerul cultural al neamului ca un luceafăr de mărimea întâia”.

IOAN VODĂ CEL CUMPLIT

La 1864—1865 a scris Hasdeu monografia istorică despre Ioan Vodă cel cumplit, acel Domnitor al Moldovei (1572—1574) care a îndrăsnit să reziste Turcilor și care i-ar fi învins, dacă n'ar fi fost trădat de către un boier, unul din cei mai de aproape oameni ai săi. Cartea este scrisă cu multă căldură, cu multă admirațiune pentru erou, uneori într'un stil cam declamator. Chiar titlurile capitolelor ne arată aceasta: „Aventurierul, — Domnul, — Căpitanul, — Catastrofa, — După el, — Epilog“. Reproducem aci epilogul, din ed. 2-a apărută în 1894.

E P I L O G.

§ 1. — Până acum Ioan-Vodă jucă un rol secundar în analele române și formă o lipsă în istoria universală.

§ 2. — Nu vorbim nimic despre periodul cel aventuros al vieții sale, sau de tot necunoscut, ori în totul desfigurat la Engel, Wolf, Șincai, Photinos, Vailant, Laurian¹ și la toți ceilalți, câți crezură de ajuns o pagină sau două pentru a cuprinde pe un om pe care nu-l putuse cuprinde o țară: ne vom pironi toată atențiunea noastră asupra altor elemente, prin cari persoana individuală a lui Ioan-Vodă se contopește cu persoana cea colectivă a României și atinge colosul umanității.

§ 3. — Ca Domn, el fu judecat până astăzi numai de pe înveninatele spuse ale vrăjmașilor săi: ciocoi, farisei și streini.

Astfel marele Julian Apostatul, unul din cei mai sublimi împărași ai Romei de căzute, zăceă, osândit fără rezervă în cursul secolilor, până ce, în fine, trebuia să vină un Bayle² și un Voltaire pentru ca să întoarcă Cesarului ceea ce este a lui Cesar.

¹ Diferiți istorici, streini și români, cari au vorbit în scrierile lor despre acest Domn.

² Bayle (citește *be-le*) a fost unul din filozofii cari au precedat școala lui Voltaire. A trăit între 1647 și 1706 și a lăsat între altele, un *dicționar istoric*.

Astfel, de asemenea, uriașul Napoleon apare și mai puțin decât mic în pamfletul lui Victor Hugo; dar nu Victor Hugo este istoricul lui Napoleon.

§ 4. — Ca ostaș, Ioan Vodă fu micșorat până astăzi după viclenele relațiuni ale Polonilor, când dușmani neputincioși, când aliați perfizi, cari, în ambe cazurile, voiau a-i răpi sau toată gloria sau partea-i cea mai frumoasă, împăunându-se ei înșiși cu miserabilul plagiat de pene strălucite.

Această soartă o avură vai! toți eroii României.

Maghiarii oare nu-și atribuiau ei loruși, în fața nedomeritei Europe, cele mai falnice și mai legitime victorii ale lui Mircea, Țepeș Ștefan și Mihai?

§ 5 — Numai un democrat poate înțelege domnia lui Ioan Vodă, a cărui toată administrațiunea fuse ca o luminoasă presimțire a cuvintelor lui Saint-Simon:

„Nu lăsați ca cei săraci, despoindu-se de puținul ce au, să mai adauge la prisosul celor avuți;

„Nu lăsați ca hoții cei de frunte să fie puși judecători peste greșelile cele mici;

„Nu lăsați ca neștiința, superstițiunea, lenea și desfrânarea, născute pe puful saloanelor, să calce în pi-

Ioan-Vodă cel Cumplit
(portret publicat de Hasdeu în monografia sa)

„cioare capacitatea și moralitatea ieșite din întunericul „unui bordeiu“.

§ 6. — Numai un soldat poate înțelege războaiele lui Ioan-Vodă, cari se povestiau până acum ca un lung înșiră-te mărgărite fără plan și fără succesiune; dar în cari arta militară descopere cu ulmire o prodigioasă diversitate de mijloace, cârmuită de o minunată unitate de direcțiune.

§ 7. — Ce e dreptul, ca Domn, Ioan-Vodă, se arătă câte odată prea crud: dar Mircea, Ștefan, Mihaiu, fost-au ei oare mai blânzi? Dar secolul al șasesprezecelea întreg nu fu el oare unul din secolii cel mai încruntați în toate țările lumii, în Spania, în Franța, în Anglia? dar până și capii bisericilor, până și predicatorii păcii evangelice, până și Lu her și papa Piu V, nu strigau ei oare atunci cu furie: „tăiați! tăiați! tăiați mereu!“

§ 8. — Ce e dreptul, ca ostaș Ioan Vodă după ce făcuse miracole, căzù; dar nu uitați cuvintele lui Frederic: „nici un geniu militar nu poate ține contra trădării“; dar nu uitați moartea lui Cesar, Enric IV, Gustav Adolf și chiar pe a lui Mihaïu; dar nu uitați Waterloo!..

Nu totdeauna succesul este ceea ce distinge pe oamenii cei mari; căci adesea sunt foarte mari tocmai nenorociții cari mor semănând, pentru ca mediocra posteritate să aibă fericirea de a culege mai târziu rodul cel ce se coace cu greu.

§ 9. — Mircea domnise aproape 40 de ani;

Ștefan de asemenea;

Mihaiu tot încă, cu bine cu rău, își trăgăna până la 9 ani eroica-i domnie..

Mircea, Ștefan, Mihaiu, având puternici dușmani, avură însă și puternici amici, regi și împărați.

Dar căutați cu lumânare'a ca Diogen, nu numai în

România, ci căutați în toată istoria universală, un singur principe, carele cu mai puține mijloace să fi executat în pace și în războiu, ca domn și ca ostaș, într'un interval de douăzeci și opt de luni, niște lucruri mai gigantice decât reformele administrative și bătăliile lui Ioan-Vodă.

§ 10. — Fiecare fapt istoric este o învățătură, adresată la un moment oarecare ce se va ivi cândva în viitor, precum în poezia lui Heine cedrul Libanului se gândește la depărtatul brad din codrii Scandinaviei.

Zilele noastre mi se par a fi anume oara, care răspunde la vechea lecțiune a lui Ioan-Vodă : suntem slabi și desorganizați, nu avem amici, dușmanii ne împresoară, ne amenință, ne năbușesc din toate părțile.

Dar trebuie oare să desperăm...? Lipsească un pâr-călab Jeremia Golia, lipsească niște vornici Bilăe și Murgul, lipsească un hatman Slavilă, lipsească negrul stol de lacomi vânzători; și atunci, sub un alt Ioan-Vodă, ne vor ajunge doi ani, numai doi ani, fraților Români ! pentru a răsăd în scumpa noastră țărișoară un paradis păzit la hotarele sale de mii de îngeri cu săbii înflăcărate.

§ 11. — **Pentru cine vrea, în puțin timp și din nemica se face ceva.**

CERINȚELE ISTORICULUI

(DIN ISTORIA CRITICĂ)

Istoria critică s'a publicat în fascicole în anii 1865—1873. O a doua ediție, a apărut în 1874. Numai primul volum este complet; din al doilea a ieșit o singură fascicolă. Volumul I cuprinde trei capitole:

Intinderea teritorială arată că Muntenia în sec. XIV și XV cuprindea și ținutul Făgărașului, sudul Moldovei până la Bârlad, sudul Basarabiei, Dobrogea și o parte din Temișana. Creșterea s'a făcut treptat: la început sâmburele coloniei romane cuprindea Oltenia și Hategul și partea orientală a Banatului.

Nomenclatura explică originea multor termeni întrebuințați ca să arate teritoriul Munteniei. Tot aci se tratează și fundarea principatului muntean, socotindu-se că nu descălicătorii au venit de peste munți, ci Românii din Banatul Severinului s'au întins către Nord și Răsărit.

Acțiunea naturii asupra omului se ocupă cu acțiunea diferitelor elemente ale naturii (atmosfera, hidrografie, topografie) asupra omului. Acțiunea naturii se modifică prin *ginte*, prin *instituțiuni*, prin *oamenii mari*, prin *accidente locale*. În acest capitol studiază și teoria lui Roesler, pe care o combate, susținând că naționalitatea română s'a format în Oltenia și Temișana și de-acolo s'au întins Românii și limba lor și peste Dunăre și la nordul Dunării.

Istoria critică este precedată de o prefață, din care se reproduce aici un paragraf.

.....

1. Nu e permis istoricului a-și întemeia aserțiunile decât numai pe date sincronice evenimentelor;

2. Chiar o sorginte în înțelesul de mai sus, nu e suficientă dacă este una, nesusținută printr'o altă serie de considerațiuni;

3. O mărturie mai nouă atunci numai capătă caracterul de fântână, dacă se poate demonstra că a fost foarte aproape de loc și de timp, sau cel puțin avușese la dispozițiune niște adevărate sorginți în virtutea cărora se pronunță;

4. Să nu se citeze niciodată ceea ce nu s'a citit, iar în caz de a fi împrumutată de aiuri vreo citațiune să

se pună modestul *apud*, fără care nu se poate ști pe a cui responsabilitate se vorbește ;

5. Afară de fântâne, scuturate de orice dubiu, nu există nici o autoritate în istorie, ci cu atât mai puțin nici o nefaibilitate ;

6. O sorginte trebuie studiată în text și în context, cunoscându-se într'un mod filologic limba originalului ;

7. Nu este iertat a sacrifica eterna veritate trecătorului interes, fie acesta de orice natură, căci falsificându-se o singură verigă, nu vom mai putea înțelege totalitatea catenei ;

8. Cineva se naște Transilvan, Moldovean, Muntean, Basarabean, etc., dar istoricul poate fi numai Român prin simțimânt și trebuie să fie numai om prin rațiune: provincialismul și fanatismulucid știința ;

9. Ceea ce-i comun naturii umane întregi, formând o nestrămutată lege universală, se aplică către toate cazurile concrete, subliniind chiar lipsa fântânelor propriu zise ;

10. Istoria fiind partea cea mai supraordinată în clasificățiunea pozitivă a științelor, nu este nici o ramură a cunoștințelor care să nu poată răspândi câteodată o vie lumină asupra unei chestiuni istorice.

DIN „ETYMOLOGICUM“

În sedința dela 23 Martie 1884, M. S. Regele propune Academiei să se facă un „*Etymologicum magnum Romaniae*“ conținând toate cuvintele vechi, cari altminteri vor fi pierdute pentru generațiile viitoare“. Academia dă această nobilă sarcină lui Hasdeu, care se și pune pe lucru. După ce adresează un cestionar preoților și învățătorilor ca să stabilească pentru fiecare ținut formele, sunetele, sensurile cuvintelor, numirile obiectelor, etc., începe a re-

dactă după un plan propriu: fiecare cuvânt o monografie; de aceea unele cuvinte, ca *ban*, *Basarab*, ș. a. iau proporții foarte mari. Tomul I a apărut în 1887 (*a-amurt*), având o prefață și un studiu introductiv de o mare însemnătate, în care figurează și capitoul despre circulația cuvintelor. Tomul II nu are dată. Tomul III a ieșit în 1893 (până la vorba *bărbat*). Din Tomul IV a tipărit numai introducerea: un studiu despre *Negru-Vodă*. Urmează aci un paragraf din volumul I despre cuvântul *adevăr*.

Adevăr (plur. adevăruri și adevere), s. n.; vérité, réalité. În opozițiune cu minciună.

Cantemir, Chron, I, 212: „minciuni cu voroava frumoasă ascunse și cu numele *adevărului* căpтуșite...”

Zilot, Cron. p. 75 :

Să tălmăcim așa: vezi pe dușman că vine,
Te 'ncredințezi atunci și fugi să scapi pe sine;
Dar când numai l-auzi, tu stai la îndoială:
Ori fi-va — zici — sau nu, și poți face greșală;
Și poate ș'*adevăr* să fie auzirea,
Și tu gândind minciuni, stai să-ți găsești peirea...

și ceva mai jos, p. 77:

Unul zice un fel, altul altfel răspunde;
Săracul *adevăr* cum subt minciuni s'ascunde..

În aceeași opozițiune cu *adevăr* este *bârfire*: Corbea, Psaltire 1700 (Mss. Acad. Rom.), ps. XIV :

Cel care nu bârfește,
Ci *adevăr* grăiaște...

Mai departe, *adevăr* e în antiteză cu orice întunecă realitatea.

Caragea, Legiuire 1818 p. 89: „jurând mai întâiu că nu o pornește (judecata) din vreo pizmă, ci întru *adevăr*...”

Coresi, Omiliar 1580, quatern XVIII p. 13: „o nă-lucitură este, nu pre *adevăr* trupul nostru luat-au...”

Noțiunea de *adevăr* se asociază mai ales cu acea de *dreptate*:

Arsenie dela Bisericiani, circa 1650 (Mss. Sturdzan în Acad. Rom., p. 221): „va veni să giudece pamentianii, să giudece lumii întru dreptate și oamenilor întru *adevărul* său...“.

Dacă *adevărul* nu e ascuns, atunci cineva îl află, ca în pasagiul de mai sus; iar dacă e tănuț într'adins îl vedește:

Caragea, Legiure 1818, p. 49: „Dacă vreo parte prigonoare va ascunde sau va fură, ori însuși ori prin altul, dovezile dreptăților cellalte împotivnice părți, și cu vicleșug se va învoi cu aceia, și apoi se va vădi *adevărul*...“.

Dacă *adevărul* nu e tănuț într'adins, dar totuși nu se vede, trebuind urmărit, atunci noi îl descoperim:

Cantemir, Ist. Ieroglif. (Mss. Acad. Rom., p. 25): „și mai multă ocară s'ar fi lucrat, de n'ar fi fost Brebul, lucrul cu un ceas mai 'nainte spre descoperirea *adevărului* apucat...“.

Mai rar se zice: „a găsi *adevărul*“, „a cercă *adevărul*“, „a nemeri *adevărul*“, deși câte trele sunt permise pentru varietatea stilului; de exemplu:

Cantemir, Chron. I, 151: „sufletul odihnă nu poate afla până nu găsește *adevărul*, carile îl cearcă oricât de departe și oricât de cu trudă i-ar fi al nimeri...“.

Când cineva nu mai poate ascunde *adevărul*, îl mărturisește, termen teologico-juridic trecut în graiul comun, unde își pierde cu totul urma provenienței:

Costa hi Negruzzi. Au mai pățit-o și alții, p. 68: „*adevărul* vă mărturisesc, nu mă pot oprî de a blăsemă pe Englezi...“.

Fără amestec de minciună, de patimă, de nălucire, se zice: *curat adevăr*. Și mai energic este la Zilot,

Cron., p. I: „ritorică n'am învățat ca să vorbesc și să scriu cu meșteșug, ci am învățat singur curat *adevărul*, întâiu dela părinți...“, unde: „singur curat“ e un fel de superlativ, ca și când ar fi „cel mai curat“, și de aceea autorul, ca să nu despartă logicește ambii adjectivi, post-articulează substantivul.

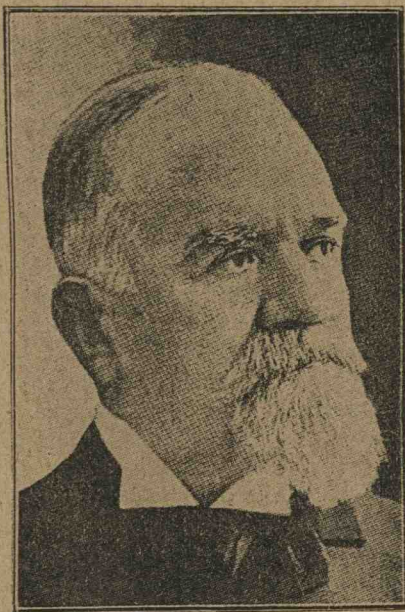
Cod. Mss. miscel. al Bis. Sf. Nic. din Brașov, sec. XVII, p. 406: „*adevăr* adeverit grăesc vouă, că nu iaste robul mai mare de domnul său...“

TITU MAIORESCU

1840—1917

Titu Maiorescu, s'a născut la 1840, în Craiova. Și-a făcut studiile secundare în Viena, cele superioare în Berlin și Paris și venind în țară (1862) este numit profesor la gimnaziu și apoi la Universitatea din Iași. Aci, în unire cu P. P. Carp, Iacob Negruzzi, Teodor Rosetti și V. Pogor, întemeiază pe la 1865 societatea literară „Junimea”, care atrage în sânul său mai pe toți oamenii culți din acel oraș; iar dela 1867 revista „Convorbiri literare”.

Maiorescu fu profesor la Universitate până la 1871; atunci fiind ales deputat părăsi profesura; devenind în 1874 ministru al Instrucțiunii publice, căută printr'o lege, ce n'a putut trece, să reformeze învățământul public. El continuă aproape neîntreput să facă parte din parlament, totuși în 1882 i se dă catedra de Logică și Istoria filosofiei contemporane la Universitatea din București, unde a profesat până în anul 1909 și unde a contribuit

Titu Maiorescu

la crearea unui început de mișcare filozofică, fapt nou în literatura noastră. Ministru de instrucție în 1888 și în 1890, apoi ministru de justiție în 1900 și ministru de externe în 1910, Maiorescu a aflat totuși timp să se intereseze de mișcarea literară a noastră, fie ca membru al Academiei (încă din 1867), fie ca critic literar. În 1912 a luat prezidenția consiliului și a prezidat conferința de pace din București (1913).

* * *

Opera literară a lui Maiorescu este bogată și foarte interesantă.

În primii ani dela întoarcerea sa dela studii din străinătate, s'a ocupat cu chestiuni didactice și pedagogice, redactând anuare ale diferitelor școli pe cari le conducea (1863—1864).

De când se întemeiază societatea *Junimea* și de când apare revista „Convorbiri literare“, Maiorescu se ocupă mai ales cu critica literară. După ce cercetează teoriile ortografice pentru *scrierea limbii române* în o serie de articole, ce apărură și în volum (1866), el începe a urmări sistematic diferitele genuri literare cari s'au manifestat în literatura noastră în trecut și apoi judecă valoarea operelor de tot felul ce apăreau în timpul său. Astfel, publică în 1867 o cercetare critică *asupra poeziei române*, în care pe deoparte studiază condițiile teoretice ale poeziei pentru a vedea întrucât ele se realizează în scrierile românești, pe de altă parte face pentru prima dată, o antologie română, alegând bucățile mai meritoase.

În această colecțiune, pe lângă operele scriitorilor mai vechi, ca Alecsandri, Gr. Alexandrescu, A. Donici, Bolintineanu, dă și câteva poezii apărute în „Convorbiri“. Mișcarea provocată de această revistă, care se prezentă ca o direcție nouă, trebuia să fie susținută, și Maiorescu, după ce publică, în 1868, o critică severă *în contra direcției de atunci* în cultura română, întreprinde o justificare, prin teorie și prin exemple, a *direcției celei nouă* (1872). În aceasta susține valoarea literară a câtorva scriitori mai vârstnici, ca Alecsandri în poezie, Odobescu în proză și apoi scoate la lumină o sumă de scriitori, cari debutase în revista *Junimei*, unii cu mai mult, alții cu mai puțin talent. Din aceștia, câțiva s'au ridicat mai târziu și au devenit scriitori de frunte, ca Eminescu, Slavici, Lambrior, Gane, d-na Cugler Poni.

Asemenea articole, prin fondul lor și mai ales prin forma lor, adesea destul de violentă, deteră naștere multor articole de

răspuns și de aceea Maiorescu e nevoit a-și consacra o parte din activitatea sa pentru a polemiza cu diferite reviste, scriind *Beția de cuvinte* (1873), *Răspunsurile Revistei contemporane* (1873) ș. a.

Activitatea critică a lui Maiorescu n'a încetat nici după ce se potoliră luptele între *Convorbiri* și alte reviste. Acum articolele sale sunt mai puțin polemice. Acum cercetează teoretic *progresul adevărului* în judecarea lucrărilor literare (1883), studiază chestiunea *neologismelor* (1881), arată că literatura română începe a fi cunoscută și apreciată în străinătate (1882), caută a stabili valoarea și locul în dezvoltarea literaturii noastre a u nora dintre scriitori cari dobândesc în vremea aceasta o mare reputație, ca *Eminescu*, *Caragiale*, ș. a.

În fine, în rapoartele sale relative la premiile Academiei, el are ocazia să releve talentele și să ceară răsplătirea unor scriitori ca : *O. Goga*, *M. Sadoveanu*, *Brătescu-Voinești*.

Studiile sale critice au fost reunite în volume prima dată în 1874, apoi în 1892—93.

Ca om politic, Maiorescu a făcut multe discursuri pe cari

Academia Română
 în cazul de față nu poate
 îndeplini mai bine datoria
 de a executa voința țării =
 a încuraja misiunea de
 a încuraja literatura ro =
 sărăcuie deosebit acordând pentru
 acest an premiul. Năsturel
 Florescu volumului de
 poezii al d-lui Octavian Goga
 Ianuarie 1906.
 T. Maiorescu

Autograf al lui T. Maiorescu

(Este sfârșitul raportului prin care propune Academiei să premieze volumul de poezii al lui O. Goga. Dosar din arhiva Academiei).

le-a reunit în 4 volume (1897—904) și în fruntea fiecărui a pus un studiu istoric asupra epocii, scris în chip foarte interesant și cu câtă imparțialitate îi putea îngădui situațiunea sa de actor principal în diversele lupte politice.

Maiorescu este și autorul mai multor traduceri de mare valoare: a tradus aforismele lui *Schopenhauer*, a tradus din *Spencer*, din *Ibsen*, etc. atrăgând mai totdeauna prin studii introductive atențiunea asupra operelor autorilor din cari traducea.

Maiorescu a fost sufletul mișcării literare provocate de revista *Convorbiri literare*, a fost criticul cel mai de frunte și susținătorul ei teoretic și această vreme, care formează un moment de căpetenie al dezvoltării literaturii noastre, este cea mai însemnată epocă din viața sa.

CRITICA DIRECȚIEI „CONVORBIRILOR“

Pasagiul ce urmează e reprodus dintr'un articol de polemică al lui Maiorescu: *Observări polemice* (1869). În el autorul aduce argumente pentru a justifica felul de critică pe care-l făcea, susținând că severitatea este o condiție esențială a criticei.

Interesante sunt sofismele ce se opun în contra direcției critice în literatura română, și cu arătarea lor vom termina deocândată observările de față.

Așa dar: ce este de zis în contra criticei în genere? Această întrebare se înțelege că nu se adresează la partizanii convinși ai tendințelor criticate. Cei ce cred în adevăr, că limba și scrierea română se va îndrepta după d-nii Cipariu sau Pumnul, că operele d-lui Barnuțiu sunt cărți de știință și că d. Heliade este poet, cu aceia nu avem de discutat. Timpul își ia sarcina asupra-și de a le arăta perspectiva adevărată, și nu va fi a noastră vina, dacă în această schimbare optică ceea ce astăzi pare figură serioasă devine din zi ce merge mai mult caricatură până când dispăre de

tot. Dar avem de discutat cu acei adversari, mai numeroși decât s'ar crede, cari în opinia lor intimă recunosc ca și noi greșelile criticate, însă își dau aerul de a le susține din alte considerări.

Și mai întâiu se zice, că așa numita „epocă de tranzițiune“ a fost la toate popoarele o epocă imperfectă și că prin urmare nici starea noastră literară nu poate fi deodată bună, ci trebuie să treacă încă prin multe schimbări până ce va ajunge la o expresie mai estetică.

Să admitem că este așa. Ce dovedește aceasta în contra criticei? Oare din starea imperfectă a unei epoce, poporul s'a ridicat lăudându-și imperfecțiunea, sau s'a ridicat criticând răul pentru a prepara binele? Din momentul în care se recunoaște că suntem în tranzițiune, din acel moment se recunoaște legitimitatea criticei și se osândește lenevirea care așteaptă binele în viitor fără nici o luptă și care, văzând răul, îl măgulește cu speranța că se va îndreptă dela sine. Dela sine nu se îndreptează nimic în capetele unei generațiuni; căci orice cultură este rezultatul unei lucrări încordate a inteligenței libere, și datorită de a afla devărul și de a combate eroarea, se impune fără șovăire fiecărui om, care nu se mulțumește cu existența sa privată de toate zilele, ci mai are o coardă în sine, ce răsună la fericirea și la nefericirea națiunii din care s'a născut.

Cine a tăgăduit vreodată că ceea ce este, are cauza și motivele sale de a fi așa cum e? De sigur, noi Românii, dacă suntem într'o stare deplorabilă, a trebuit să fi fost cotropiți de atâtea elemente nefaste în lăuntru și în afară, încât să nu putem ajunge la o stare mai bună. Dar a înțelege necesitatea unui lucru nu va să zică a-l primi fără împotrivire, ci ar putea să zică numai a provoca o judecată mai blândă pentru

persoanele, cari au marcat viața publică a poporului. În contra persoanelor însă, în valoarea lor privată nu s'a îndreptat niciodată critica noastră. Fiecare din noi simte și este gata să afirme că Petru Maior, Șincai, Cipariu, Pumnul sunt bărbați de valoare personală, cari și-au jertfit viața lor la binele public așa precum l-au înțeles, și anume și-au jertfit-o fără a căuta interese personale, precum face marea mulțime a urmașilor lor. Dar această onoare și demnitate personală nu schimbă întru nimic judecata obiectivă asupra operelor, ea nu poate face din cartea lui Petru Maior o istorie, din compilarea fără critică a lui Șincai o cronică, din etimologismul d-lui Cipariu și din limba lui Pumnul un adevăr limbistic. Din contră, cu cât persoanele sunt mai presus de critică, cu atât erorile literare trebuiesc supuse unei critice mai serioase, și numai simțirea și combaterea acelor erori e mijlocul propriu de scăpare. Căci dacă istoria scrisă admite explicări, adevărul de realizat nu admite tranșă. El neagă eroarea absolut, oricare ar fi fost motivele ei, precum se neagă în desvoltarea omenirii orice popor, care nu a știut să-și însușească elementele de cultură în timpul priincios.

Prin urmare din aceea că o stare de lucruri se poate explica istoricește, nu rezultă că se poate justifica, și numai prin o raționare sofistică s'ar aduce de aci un argument în contra criticei.

Dar în genere toată ideia aceasta are trebuință de o meditare mai strânsă. De câte ori se arată nulitatea unei lucrări literare, fie tractat științific, fie culegere de poezii, ni se obiectează: nu descurajați! toate începuturile sunt mici.

Toate începuturile sunt mici! Atârnă dela înțelesul, ce se dă cuvântului mic. Dacă e vorba de cantitate sau mai bine de extensiune, atunci e adevărat, că în-

ceputurile sunt mici; dar dacă e vorba de calitate, de valoare intensivă, atunci toate începuturile sunt mari. Un început de cultură, în orice ram al ei s'ar întâmplă, trebuie să cuprindă întâiu ceva ce nu a fost până atunci în viața publică a aceluia popor, dar al doilea tot deodată ceva ce poate servi de fundament pentru o clădire și urmare mai departe. Numai cu aceste două elemente este un început. Din cel dintâiu se vede pentru ce la prima sa ivire este mic, adică mic extensiv. În generația, în mijlocul căreia se prezintă, află cu necesitate un număr mai mare de adversari, decât de amici; fiindcă este o nouă combinare și percepțiuni de forme ale viitorului, pe cari numai spiritele eminente le pot înțelege și primi îndată; și acestea sunt în minoritate. Inșă numărul cel mic de adepți crește din zi ce merge, și pe când în scurta actualitate domnește eroarea învechită, ideilor de reformă li se păstrează o viitorime fără margini.

Dar pentru ca această continuare în viitor să se întâmple, începutul cel mic în întindere a trebuit să fie mare prin adevărul ce-l cuprinde, prin valoarea energetică, ce-i dă putere de a rezista și, biruind greutățile timpului, a produce șirul neîntrerupt de forme nouă de viață.

La erorile contimporane se observă tocmai contrarul. Corul de apologiști în cantitatea lui stă în proporție inversă cu valoarea din lăuntru a obiectului lăudat, și soarta prea blândă, fiindcă a rezervat nulităților disprețul uitării în viitor, le mângâie cu parfumul ieftin al lingușirilor majorității contimporane.

Prin urmare, obiecțiunea cu începuturile cele mici este sofistică în aceea că se folosește de cuvintele tezei adevărate: toate începuturile sunt mici (în cantitatea adepților, dar mari în valoare), pentru a-i sub-

stitui înțelesul absurd că toate începuturile pot fi mic în valoare și mari în adepți.

Asemenea încercări nu sunt nici un început, ci sunt timp pierdut, și toată cifra partizanilor nu le poate da viața din lăun'ru ce le lipsește dela naștere.

Critica neobosită în contra lor este una din datele cele mai urgente în împrejurările noastre. Căci Românii nu mai sunt acea *tabula rassa*, cari erau la începutul secolului prezent, un câmp roditor și nestricat pentru a primi semințele culturai adevărate. De două generații încoace direcția lor s'a pronunțat, și s'a pronunțat într'un mod primejdios pentru chiar existența poporului. A încercă prin toate mijloacele să punem o stavilă curentului de idei bizantine, ce învârtește capetele generației prezente, ne pare singura misiune oportună a publicității bine înțelese.

În această încredere nu ne poate slăbi opoziția de bună și rea credință ce am întâmpinat în marea majoritate a publiciștilor români, ea ne servește numai pentru a măsură întinderea răului. Căci să nu confundăm! Majoritățile sunt un fapt de cea mai mare însemnătate în politică, fiind termometrul sigur pentru a arăta până unde certe idei au intrat și s'au înrădăcinat într'o societate și când se pot prin urmare formula ca legi practice ale ei. Dar când e vorba de o lucrare în sfera ideală, fie operă de artă, fie teorie științifică, fie numai o critică, majoritățile nu însemnează nimic, fiindcă totdeauna asemenea lucrări au fost primite la început de o minoritate, și dacă și-au câștigat teren, și l-au câștigat numai în viitorul poporului lor.

Este o adevărată mângâiere de a se pătrunde de acest fapt al progresului culturii, mângâiere trebuincioasă în contra prea multor sarcini ale situației impuse. Căci nu fără lupte grele poți rupe roadele din

pomul cunoștinței, și îndărătul fiecărui adevăr, la care ai ajuns, lași o iluzie pierdută. Cu simțiminte de recunoștință și cu inima plină de speranțe ai intrat în templul tuturilor, și în loc de statue ai găsit idoluri, și în locul templului visat te ai deșteptat într'un haos de ruine, fericit dacă afli în mijlocul lor o inteligență amică, care să simtă cu tine dezolarea generală.

În asemenea momente este bine să nu cauți înapoi nici împrejur, ci, pășind înainte, să-ți păstrezi încrederea că progresul adevărului *trebuie* să se facă și că formula lui este aceasta: Mulți din cei ce astăzi sunt în rătăcire, vor veni mâine pe calea adevărului, dar nici unul din cei ce au înțeles odată adevărul, nu se va mai întoarce la vechile erori.

DIRECȚIA NOUĂ ÎN POEZIA ROMÂNĂ

Paginile ce urmează sunt reproduse din seria de articole asupra *direcției nouă* în poezia și proza română (1872). Aci autorul scoate la iveală pe câțiva din colaboratorii „Convorbirilor Literare” și-i înfățișează ca formând o *direcție nouă și superioară* celei de până atunci.

Din norocire, o reacție salutară a spiritului nostru literar se constată în producerile ultimilor patru ani. Nouă direcție, în deosebire de cea veche și căzută, se caracterizează prin simțimânt natural, prin adevăr, prin înțelegerea ideilor, ce omenirea întreagă le datorește civilizației apusene și totdeodată prin păstrarea și accentuarea elementului național. Ne pare timpul venit de a atrage atenția publică asupra-i, și în paginile următoare ne încercăm a arunca o scurtă privire asupra

câtorva reprezentanți ai acestui început de scăpare, ai acestei nașteri sau renașteri literare. Valoarea lor nu este deopotrivă; sunt câteva talente eminente între ei, sunt multe talente inferioare, și unii și alții sunt pe calea naturală și aspiră cu bună credință spre adevăr. Din acest punct de vedere toți împreună merită o atenție binevoitoare.

În fruntea noii mișcări e drept să punem pe Vasile Alecsandri. Cap al poeziei noastre literare în generația trecută, poetul *Doinelor și Lăcrămioarelor*, culegătorul cântecelor populare, păru-se a-și fi terminat chemarea literară. Și nici atenția publicului nu mai eră îndreptată spre poezie, o agitare stearpă preocupă toate spiritele. Deodată, după o lungă tăcere, din mijlocul iernei grele, ce o petrecuse în izolare la Mircești, și iernei mult mai grele ce o petrecea izolat în literatura țării sale, poetul nostru reînviat ne surprinde cu publicarea „Pastelurilor“.

În fund pe cer albastru, în zarea depărtată
La răsărit, sub soare un negru punct s'arată!
E cocostârcul tainic în lume călător,
Al primăverii dulce, iubit prevestitor.

El vine, se înalță, în cercuri line sboară
Și repede ca gândul la cuibu-i se coboară,
Iar copilașii veseli, cu pieptul desgolit,
Alerg sărind în cale-i și-i zic: bine-ai sosit!

În aer ciocârlia, pe case rândunele,
Pe crengile pădurii un roi de păsărele,
Cu lungă ciripire la soare se 'ncălzesc,
Și pe deasupra bălții nagâții se 'nvârtesc.

Ah! iată primăvara cu sânu-i de verdeață!
În lume-i veselie, amor, sperare, viață,
Și cerul și pământul preschimbă sărutări
Prin raze aurite și vesele cântări!

„Pastelurile“¹ sunt un șir de poezii, cele mai multe lirice, de regulă descrieri, câteva idile, toate însuflețite de o simțire așa de curată și de puternică a naturii, scrise într'o limbă așa de frumoasă, încât au devenit fără comparare cea mai mare podoabă a poeziei lui Alecsandri, o podoabă a literaturii române în deobște.

R O D I C A.

Purtând cofița cu apă rece
Pe ai săi umeri albi, rotunjori,
Juna Rodică voioasă trece
Pe lângă junii sëmănători.

Ei cu grăbire îi sar în cale
Zicând : „Rodico, floare de crin,
„În plin să-ți meargă' vrerile tale
„Precum tu, dragă, ne ieși cu plin !

✓ „Până la toamnă s'ajungi mireasă !
„Calea să-ți fie plină de flori
„Și casa casă și masa masă
„Și sânul leagăn de prunșori !“

Ei zic ș'o seamăn cu grâu de vară,
Apoi cofița întreag'o beu ;
Copila râde și'n cale-i sboară,
Scuturând grăul din părul său.

Am citat două din ele, le-am putea cită pe toate : nicăeri declamații politice, simțiri meșteșugite, extazieri și desperări de ocazie, pretutindenii concepție naturală și un aer răcoritor de putere și sănătate sufletească.

Cu totul osebit în felul său, om al timpului modern, deocamdată blazat în cuget, iubitor de antiteze cam exagerate, reflexiv mai peste marginile iertate, până

1 Apărute în „Convorbiri literare“ dela 1868—1871.

acum așa de puțin format, încât ne vine greu să-l cităm îndată după Alecsandri, dar în fine poet, poet în toată puterea cuvântului este d. Mihail Eminescu. De la d-sa cunoaștem mai multe poezii publicate în „Convorbiri literare“, care toate au particularitățile arătate mai sus, însă au și farmecul limbajului (semnul celor aleși), o concepție înaltă și pe lângă aceste (lucru rar între ai noștri) iubirea și înțelegerea artei antice.

Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este,
Lume ce gândia în basme și vorbia în poezii,
O! te văd, te aud, te cuget, tânără și dulce veste
Dintr'un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alți zei.

Venere, marmură caldă, ochiu de piatră ce scânteie,
Braț molatic ca gândirea unui împărat poet,
Tu ai fost divinizarea frumuseții de femeie,
A femeii, ce și astăzi tot frumoasă o revăd —

astfel începe strania sa poezie „Venere și Madonă“.

Ironia amară, care străbate din puținele poezii ale răposatului N. Nicolescu, este mult mai puternică și mai aprofundă la Eminescu.

Iară noi? noi epigonii —

întreabă el, după ce a cântat frumusețile poetilor anteriori,

simțiri reci, harfe zdrobite,
Mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne, urâte,
Măști răsând puse bine pe-un caracter înimic;
Dumnezeul nostru: umbră; patria noastră: o frază;
În noi totul e spoală, totu-i lustru fără bază;
Voi credeți în scrisul vostru, noi nu credem în nimic!

Și de-aceea spusă voastră eră sfântă și frumoasă,
Căci de minți eră gândită, căci din inimi eră scoasă,
Inimi mari, tinere încă, deși voi sunteți bătrâni.
S'a întors mașina lumii: cu voi viitorul trece!
Noi suntem iarăși trecutul fără inimi, trist și rece.
Noi în noi n'avem nimica, totu-i calp, totu-i străin!

Ocazia la observări critice nu lipsește în aceste poezii. *Venere și Madona* cuprinde o comparare confuză. Femeea a fost divinizată în Venerea antică și apoi (de Rafael) în Madona. Tot așa poetul asupra unei fețe „pală de o bolnavă beție“, aruncă „vălul alb de poezie“ și o divinizează. Însă Madona nu este o idealizare a Venerei, nici Venerea antică o realitate brută pe lângă Madona modernă, și strofa

O, cum Rafael creat-a...

prin care poetul rezumă încă odată compararea, nu o lămurește mai bine, ci slăbește poezia prin repetiție. Originală și plină de efect, însă prea calculată (*recherchée* cum ar zice Francezii) este tranziția „Plângi copilă?...“

„Epigonii“ cuprind o antiteză foarte exagerată. Pentru a arăta micimea epigonilor, se înalță peste măsură poeziile mai vechi, și lauda ditirambică a lui Tichindeal d. e. și a lui Heliade cu greu va putea încălzi cetitorii mai critici de astăzi.

Cea mai bună din cele trei poezii ale lui Eminescu ne pare a fi cea din urmă, *Mortua est*, un progres simțit în precizia limbajului și în ușurința versificării.

Dar și aici, ca în celelalte, sunt greșeli ce trebuiesc neapărat îndreptate.

Abuz de cuvântul *pală*, care poate n'ar trebui uzat de loc, uneori gândiri și expresii prea obișnuite, multe rime rele.

Nu înțelegem, nu putem primi această neglijență a formei. Nepăsarea publicului român, care în aceeași linie cu adevărații poeți pune și pe Tăutu și pe Sion și pe *tutti quanti*, și pe de altă parte precipitarea întregii noastre activități intelectuale, ce se vede produsă sub neliniștea unei amenințări statornice, explică dar nu excuză greșala arătată.

Tocmai spre deșteptarea publicului român din nepăsarea lui trebuie prezentate numai formele estetice cele mai curate, și în mijlocul agitărilor politice și sociale arta este anume chemată a ne da un liman de adăpost.

Când mișcarea astfel trecătoare a unei inimi plină de simțiri vrea să se întrupeze în forma poeziei, ea prin chiar aceasta intră într'o lume, unde timpul nu mai are înțeles. Cea mai scumpă îngrijire pentru curățenia formei este atunci o datorie a poetului, ca astfel concepția lui să rămână o moștenire neatinsă a generațiilor viitoare. Și care poet, în momentul adevăratului entuziasm, nu ar trebui să uite marginile actualității și, încălzit de raza unei încrederi adese iluzorie, nu și-ar înălța aspirarea spre o nemurire omenească?..

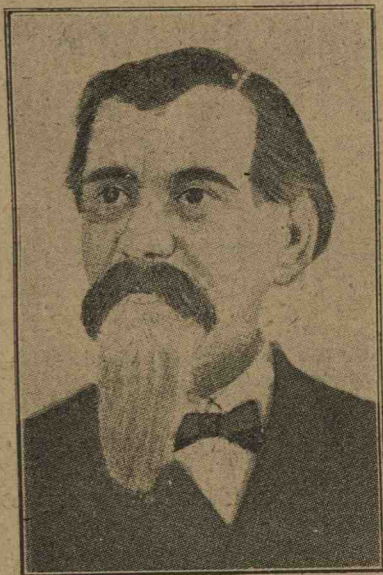
PETRE ISPIRESCU

1817—1891

Petre Ispirescu s'a rîscut în Bucureşti din părinţi săraci. A fost lucrător tipograf, apoi târziu conducător şi proprietar de tipografie. În atelierele lui tipări multă vreme / -cademia Română publica-
e ; de aceea se şi numise tipografia Academiei Române.

* * *

epaturile literare ale lui Ispirescu au fost foarte modeste. El însuşi nu şi-a preţuit niciodată îndeajuns însemnătatea. Basmele publicate ici colo prin reviste, snoavele şi ghicitorile atraseră atenţiunea celor mai de seamă oameni de litere ai noştri. După ce publică în roşuri (1873—1874) *Snoavele şi poveştile sale populare*, el avu cinstea ca ediţiunea *basmelor* din 1872 să fie precedată de o introducere a lui Hasdeu, iar ediţiunea din 1882 să aibă o prefaţă scrisă de V. Alexandri. Lucrările acestea sunt interesante nu numai ca obiecte de

Petre Ispirescu
(portret publ. în „Revista Nouă“)

folklor, dar sunt de mare preț mai ales pentru aceia cari voesc să studieze limba poporului.

Din culegător, el voi să devină și povestitor original. In această privință avem două serii de lucrări: deoparte a povestit în graiul poporului viața lui *Mihaiu Viteazul* și a lui *Ștefan cel Mare*; de alta a alcătuit o serie de *basmе păgânești*, adică a dat în graiul românesc povestiri din mitologia grecească. Aceste lucrări au fost reunite sub titlul de *Poveștile unchișului sfântos* și publicate în 1879 cu o prefață a lui Odobescu. Ele nu au însă valoarea primelor sale lucrări, mai ales cele mitologice, în cari lipsa sa de cultură clasică îl împiedică de a potrivi îndeajuns forma cu fondul care-i este strein.

Ispirescu va rămâne dar ca un mare și iscusit culegător de basme, precum zice Odobescu în discursul ce a ținut în Academie în 1877:

„Ceeace la noi a făcut pe tăcute și fără nici o pretențiune de erudit culegătoru! tipograf Petre Ispirescu, în Germania l-au făcut învățați de prima ordine, frații Grimm. Ei au adunat și au publicat basmele poporane ale semințiilor teutonice“.

NUMAI CU VITELE SE SCOATE SĂRĂCIA DIN CASĂ

Urmează aci un basm din colecțiunea intitulată „*Legende sau basmele Românilor*“ și publicată în 1872. Acest basm e nu numai instructiv, dar vădește iscusința de povestitor a lui Ispirescu.

A fost odată ca niciodată, etc.

A fost odată un țăran și-l chemă Neagoe. Acest țăran eră om voinic și harnic. Nu-i păsă lui de nu știu cine de-ar fi fost. Vezi că-și cătă de munculița lui, își plătă dajdia, se aveă bine cu toți din sat, și, cum făceă el, ce dregeă el, se chivernisiă omul ca să-i ajungă agoniseala muncii sale pentru mai multă vreme.

li veni vremea de însurătoare și, ca tot creștinul, își făcu și el rândul. Ca să vezi, d-ta? odată cu nevasta,

se strecură în casa lui și sărăcia. Ea găsisse un tron vechiu, urgisit într'un colț din bordeiul Neagului, la care nimeni nu luă aminte, și acolo, pe dânsul Sărăcia își făcù culcușul. Sta grecește pe tron cât e ziuica și nopticica de mare, și din loc să se miște, ba. Pa-să-mi-te tronul erà gol, nu mai puneà ;oamenii într'in-sul nimic, atât erà de vechiu și de odorogit.

Bietul Neagoe văzù că începe a da îndărăt, lucrurile nu-i mai mergeau strună ca mai nainte; se luă de gânduri fiindcă el se știa că muncește și mai și de cât înainte, și dela o vreme încoa, două în teiu nu puteà legà. Se spetise bietul om muncind, și să salte și el cevà, teăș! cătuș decăt! ferit-a sfântul!

Ba până într'atât ajunsese, decăt să-l împingă păcatele să se gândească ca să-și facă seama singur; vezi că dracul n'are de lucru, el nu face biserici ori puțuri pela răspântii.

Se sbăteà bietul om, cu mîntea și cu trupul, și par'că erà un făcut, mergeà din pagubă în pagubă, de ajunsese în sapă de lemn.

Tot satul îl luase la ochi: îl vedeà lucrând când la alde neica Burcilă, când la aleșii ori la frunțașii satului, când la taica popa. Totdeauna găsià de lucru; la toți sporià lucrul lui.

Când însă muncià și pentru dânsul, munca nu-i da în spor. De venià apa mare, arăturile lui le înneacă. Dacă vre-un prăpăd dela niscaiva lighioane ori dela ciori cădeà peste semănăturile megiașilor, ale lui erau stinse cu desăvârșire; de băteà piatra holdele, apoi pe ale lui le amestecà cu pământul, de nu se alegeà nici praful de dânsele; ba uneori porumbul se tăciunià; ba lăcuste, ba potop, ba toate relele numai pe capul lui cădeà

Sătenii, megiașii lui, puseră mîna cu toți de mai multe ori să-i dea câte vreun ajutor, să-i facă câte

vreo clacă; dar toate în deșert, că nu-i ieșă, în de bine nimic; în cele din urmă și vecini și tot satul îl părăsiră. Toți cu totul zicea că așa i-a fost osânda și credeă că trebuie să fi căzut asupra capului lui vreun blestem dela Dumnezeu.

Ajunsese omul să-și urască zilele. Și așa cu sufletul amărît, șezând într'o Duminică cu luleaua în gură și gândindu-se cum să-și curme viața, ca unul ce i se urise cu sărăcia, iată că vine soția lui și-i spune că peste puțin are să fie tată.

El, ridicându-și ochii la soția lui, i se părù că vede o slutenie de ființă stând grecește și ghemuită pe tronul cel vechiu și neîntrebuințat. Se frecă la ochi, se mai uită odată, și ce să vază? O sfrijită de lighioae, mai urâtă decât ciuma, cu barba adusă de părea că stă să o apuce de nasu-i, cu ochii numai scovârlille, părul îi sta în cap, de par'că ar fi pus cu furca, mâinile ei răschitoare goale, cocoșată și cucuiată, de seamă pe lume nu mai aveă.

Când văzù el o așa nemetenie spurcată, stând ca o cobe rea în casa lui și pe tronul lui, un șarpe rece îi trecù prin sân. El însă își ținù firea, și merse drept la ea, întrebând-o :

— Cine ești și ce cauți aici?

— Eu sunt sărăcia, răspunse ea și am venit nepoftită.

— Ieși afară din casa mea!

— O! o! stai că prea te pripești, voinicule, îi răspunse Sărăcia râzând la dânsul cu batjocură. Ca să scoți sărăcia din casă, trebuie să ai ce pune în locul ei.

Și rânjind încă odată, îi arătă niște colți, de care s'ar fi speriat și dracul.

Bietul om tăcù și înghiți gălușca. Cugetul că are să fie tată, vorba că trebuie să aibă ce pune în locul Sărăciei, îi mută gândul.

El voia să gonească Sărăcia din casa lui, căci nu putea mistui înfruntarea ce i-o făcuse ea, și apoi nu se îndură să-și lase odraslele pe mâinile cele blestamate ale Sărăciei.

Din nou se puse pe muncă, — muncă jidovească — se svârcoliă omul și în dreapta și în stânga, noaptea o făcea zi, da și din mâini și din picioare, cum se zice, și folos nici cât negru supt unghie. Nevolle îl năpădiau din toate părțile, și el nu mai știa ce să facă. De câte ori intră în casă, de atâtea ori și sfrijita de sărăcie, îi rânjiă în bătaie de joc.

Intr'una din zile, iată că și nevastei îi abătuse să facă, și născu un dolofan de copil sănătos și voinic ca tată-său.

Acum ce să facă el? parale n'avea de moară nici cât să orbească un șoarece; ceva țoale or vr'un dichis în casa lui, tufă; nimic, dar nimic n'avea de ce să prindă ochiul la el. Cum s'o scoață la căpătăiu? Ar fi voit și el, de! să-și boteze copilul cu vr'un naș mai de Doamne ajută, să facă și el o cumetrie. Dar cu ce? Sta bietul om cu mâinile încrucișate; se uită în cer și în pământ și nu știa la cine să cașce gura. Și de felul lui fiind om cinstit, nu voia să amăgească pe nimeni cu minciună. El știa una și bună. Când o zice da, să fie da, când o zice nu, apoi nu.

El cunoștea de mult un cioban chiabur. Dar nu era în sat. Când, iată că se pomenește că-l cheamă cineva să-l cinstească. Acolo ce să-i vază ochii? Prietenul lui suiă oile la munte. Părerea lui de bine nu se poate spune. Il rugă să se cumetrească, și ciobanul primi cu bucurie să-i boteze pruncul. Partea lui, să trăească bine!

La botez ciobanul dăruie finului său o oale fătătoare. Atât îi trebuie. Când fu să plece, mocanul zise:

— Cumetre, tot n'ai tu unde ține oița; las'o în turmă la mine și mi ți-oiu îngriji-o ca și pe ale mele.

— Bine, cumetre, răspunse Neagoe, să fie precum zici tu.

El eră bun bucuros că-i ia beleaua din băătăură, de oarece n'avea el ce să mănânce, dar încă-mi-te să mai dea și oii.

Mocanul se duse cu oile. Omul se puse iar pe muncă, dar munca lui d'abiă aducea cu ce brumă să-și ție zilele; cum am zice, munciă în sec.

După câtă-va vreme se pomenește cu un argat de la stâna mocanului.

— Neică, m'a trimes stăpânul meu cu lâna asta la dumneata.

— Ei, și ce să fac eu cu dânsa?

— Apoi să vezi d-ta, stăpânul meu a pus de și-a tuns oițele și a tuns și oaia finului său. Aceasta e lâna ei și a trimis-o cui se cuvine.

— Foarte mulțumim de bunătate. Să spui cumătru-trului multă sănătate și să auzim de bine.

Și, luând lâna din mâna argatului, intră în casă, merse drept către Sărăcie și, cu graiu țanțoș, îi zise:

— Dă-te, Sărăcie, la o parte, că am să puiu lâna asta acolo.

Sărăcia nu se îndură, neiculiță, să iasă din culcușul și-l făcuse acolo.

Rânji ea și de astădată, dar îi dete rânjitul prin piele, căci voinicul unde aduse odată lâna și buf! o lovi după ceafă de eră să-și muște limba și o răsturnă jos de pe tron. Sărăcia rămase locului unde căzuse ca vai de ea.

Oaia finului fătase un miel; acesta, după ce se mai mări mielul, îl mițui și pe dânsul ca și pe mieli ceilalți și îi trimise mițele acasă.

Țăranul și mai curajos intră în casă și merse iarăși drept la Sărăcie.

— Dă-te, rânjito, mai la o parte, că am să puiu mițele astea acolo.

Și fiindcă sărăcia tot cam întârziă o lovî odată cu mițele de l merse fulgii, și e dete peste cap mai către ușă.

Pe toamnă, se pomenește cu un alt argat că i aduce un burdușel de brânză.

— Baciul dela stână, zise el, a adunat laptele dela oaia finului, l-a făcut brânză și l-am adus acasă.

— Spune cumătrului, răspuse Neagoe, că finul d-sale îi sărută mâinile și să ne vedem sănătoși.

Apoi se întoarse repede în casă și îndreptându-se către sărăcie, îi zise:

— Dă-te, Sărăcie, la o parte, că am să puiu burduful ăsta în locul tău.

— Da unde să mai mă dau? răspuse Sărăcia.

— Ieși afară, dacă n'ai loc, și te du în oțelele puștii vr'unui vânător; că acolo ți-e locul.

— Ba aia-i vorbă; mai pune-ți pofta în cuiu.

Și lovind-o cu burduful în cap, o făcù mototol după ușă.

Bietul Neagoe fu nevoit să petreacă încă o iarnă întreagă cu Sărăcia pe vatră.

În vara viitoare mielul dela oaia finului se făcuse mare.

Acum îi aduse două lâne.

Țăranul intră cu amândouă în mână și bufnind și răsbufnind pe Sărăcie, o pofti să iasă afară cu ne-pusă masă. Sărăcia, dacă văzù zorul dete dosul pe ușe afară; și să te ți pârleo, îi sfârâia călcăele fugind până ce se duse că-și clocească ouăle în oțelele pușt'lor vânătorilor.

Și d'atunci a rămas de vânătorii sunt săraci; fiindcă

își pierd vremea prin colții de piatră, prin măcăcini, umblând toată ziua până să împuște și ei câte vr'o băbușcă de nu știu care păsărică.

Neagoe începui a bate în pinteni de bucurie, că se cotorosise de Sărăcie. Acum pe ce puneă mâna, puneă Dumnezeu mila.

Toate îl mergeau în de bine, începui și el a legă gură pânzei. Munca lui se vedeă cum mergeă înainte și aveă parte de ea. Ce să mai spunem multe? În scurtă vreme ajunse frunțaș al satului, după hărnicia lui, cu vițișoare, cu pluguleț și cu toate dichisurile unui om cu parte lăsată dela Dumnezeu.

Vezi că numai cu vitele se scoate sărăcia din casă afară.

POVESTEA APRODULUI PURICE

Bucata aceasta face parte din „povestile unchișului sfătos“, în care povestește în graiu popular pagini din istoria noastră. E un frumos model de vulgarizare.

Hroirot, știind pe Ștefan dus cu oaste în goana Turcilor, voi a năvăli în țară pe sub ascuns ca hoții și s'o prade.

Aflând de această nelegiuită voință, un Român ce eră pribeag la Unguri, încălecă calul, și în vipia¹ gătelii lor, scapă din tabără și fuge, fuge toată noaptea până ce la răsăritul soarelui ajunge la Roman. De-abia apucă să zică pârcălabului: vin Ungurii, și cade leșinat; iară calul plesni acolo pe loc de goana ce-i dase.

Cum auzi pârcălabul de pacostea ce are să cadă pe capu' lor, trimise în pripă veste pe la toți boieri-

¹ Vipia : focul graba.

nașii ca să se adune cu toți oamenii de oaste ce se vor găsi, cu vecinii și slujbașii lor. Ridică și satele mărginașe cu securi, topoare, coase și toți, cu mic cu mare se scoală să vie în apărarea țării. Totodată trimete și o ștafetă lui Ștefan-Vodă, spuindu-i cele ce aveau să se întâmple. Apoi strânse călărașii și parte din târgoveți, înarmați cu arcuri și săgeți, cu săbii și cu sulii, și ieșind afară din târg, așteptă pe vrăjmaș.

După ce intră în țară Hroirot, nu se putea dumeri cum de, cu cât înaintează, cu atâta pustiul întâlnește. Și dând peste un bătrân gârbovit îl întreabă și-i poruncește să-i spue pricina acestei goliciuni de țară. Moșneagul fără frică, carele nu știă să-și polească cuvintele, ci spune pe șleau românește tot ce știă, îi răspunde: — Și mai întrebă încă? Hoț turbat și fără lege! Pricina, vezi bine, tu ești. Tu, care vii cu cete de tâlhari să aduci jalea și pârjolul în locașul unor locuitori pașnici. N'avea grijă, curând ai să te întâlnești cu dânșii și ai să le papi papara.

„Să se spânzure! Să se taie! să se tragă în țeapă! să se frigă în frigare!“ strigară deodată catanele și husarii și haiducii.

Dar Hroirot porunci să-i dea drumul, ostașii se su-puseră, și mergând mai înainte, deteră peste oastea moldovenească.

Puțină eră la număr, dară numai spirit și inimă. Eră frumos de văzut această oștire: boierinașii care erau toți călări, fiecare din ei eră îmbrăcat cu țoale luate în războiu de pe la vrăjmași. Unii aveau câte un si-reap de armăsar ager, cu harșă¹ mulată numai fir, dela vr'un turc mare cu care se loviseră și-l biruiseră. Alții, câte un cal căzăcesc, dela vr'un tătar, cu frânele, chingile, șeaua ferecate cu argint dela vr'un Leah.

1 *Harșă*: pătură cu care se acoper caii.

Unii erau îmbrăcați cu câte o dulamă roșie muiată numai în fir; alții cu haine aurite, și alții cu câte un cepchen¹ verde îmblănit numai cu samur; iară alții cu arcuri și căciuli tătărești. Cea mai mare parte eră cu cușme țurcănești. Toate acestea erau semne de biruință asupra vrăjmașilor ce încălcau țara din când în când.

Deabia văzù oastea Ungurului venind spre ei, și deodată pârcălabul, carele eră în capul Moldovenilor, porunci să bată din tobe, să sune din buciume și din surle, și se năpustesc asupra Ungurilor, strigând:

— Dați de tot, copii! nu vă lăsați! — și unde se încinse o luptă și o măcelărire, de să te ferească Dumnezeu! Dau Ungurii, catanele și husarii nemiluit. Inșă dădeau și Românii de le scăpărau ochii vrăjmașilor. Mai cu seamă țărani cu coasele și securile dau orbiș, nu se mai uitau unde loviau. Și multă pagubă și stricăciune mai făcură oștirii protivnice.

Ungurenii o băgaseră pe mânecă. Incepuseră a se da îndărăt și se gătiau a o luà la sănătoasa, când iată că le vin în ajutor mai multe cete de ale lor. Românii se îndârjiseră grozav. Dară oastea protivnică se însuflețește și se încleștează la o luptă de cum nu s'a mai văzut.

Grăbi Ștefan Domnul pasul când auzi că lupta s'a început, și cu o a treia parte din oastea sa, tot oameni aleși pe sprânceană, știți, colea, hărșiți la necazuri, veni toată noaptea.

A doua zi la amiază, 6 Martie 1486, iată că sosi și el la fața locului. Pe lângă Ștefan erau și câțiva din căpitaniii cei mai viteji: vornicul Boldur, spătarul Clănău, paharnicul Costea, hatmanul Arbore și alții. Tocmai când Ungurii dovediseră pe Moldoveni și umblau

² *Cepchen* : haină boierească.

să ia în goană pe puţinii ce mai rămăseseră, iată şi Ştefan că se arată cu ai săi, şi năpustindu-se asupra vrăjmaşului taie în dreapta, taie în stânga, până ce ajunge la Hroiot. Atunci şi Ungurii se înglodesc toţi cu totul unde eră marele Ştefan, ca pe dânsul să-l răpuie. Şi cât pe ce eră să pue mâna pe dânsul, fiindcă un glonţ lovise calul lui Ştefan, care îndată căzuse mort. Aceasta văzând-o vrăjmaşii, dau navală să apuce pe Domnul Moldovenilor. Dară copiii din casă şi aprozii se făcură zid împrejurul lui Ştefan-Vodă, şi dădeau de moarte. În deşert husarii, în deşert haiducii se grămădesc ca fiarele sălbatice, să spargă zidul. Cel ce cuteză să se apropie rămânea mort pe loc.

Ştefan-Vodă se scoală şi cere alt cal. Purice-Aprodul descălecând, duce calul de frâu la Vodă; Ştefan fiind de stat mic, Purice îi zice:

— Mă voi face un moşinoiu pe care să te sui spre a putea încălecă. Indată se şi puse pe brânci la picioarele lui Vodă.

Acesta, după ce încălecă, se întoarse şi-i zise:

„Să ştii că, dacă ne a ajutà Dumnezeu să scăpăm cu faţa curată din această nevoie, am să te fac moşvilă!“

Deabia se urcă Ştefan pe cal şi începù a da porunci, că Ungurii pâliră. Şi repezindu-se din nou asupra vrăjmaşilor, îi culcă la pământ precum seceră coasa morţii. Atunci să te ţii, pârleo! Unde o luară, nene, la fugă, de le sfârâiau călcâiele. Iară Moldovenii în goniau şi-i tăiau fără cruţare. Şi mulţi oameni din ai Ungurilor mai pieriră aici. În goană Aprodul Purice puse mâna pe Hroiot şi-i reteză capul, şi înfigându-l în suliţă, vine cu el la Ştefan pe care îl găseşte mahnit. El aflase că Pârcălabul murise de multele răni ce dobândise în luptă.

Ungurii umplură dealurile şi câmpiile; iar cei ce mai

rămăseseră, căzură robi. După săvârșirea luptei, Ștefan descălecă și plecând cu toți genunchii la pământ, aduseră Domnului mulțumire pentru biruința ce le dete. Și poruncind a se adună toți morții, făcu deasupra lor o movilă.

A doua zi de dimineață toată oastea sosi în Roman cu pas lin. Ștefan Domnul o așteptă dinaintea bisericei. După săvârșirea sfintei slujbe, Vodă în mijlocul căpitanilor și mai marilor oastei, chemă pe Pârcălăbeasa și-i zise :

— Soțul tău, jupâneasă, a murit pe câmpul de bătăie ca un viteaz. Mai bine aș fi voit să pierd un ținut întreg, decât un astfel de om credincios. Dacă așa a voit Dumnezeu, fie lăudat numele său ! De aci înainte tu vei avea traiu din visteria țării. De filca ta voiu îngriji.

Apoi chemând pe Purice Aprodul, îl laudă pentru voinicia ce a arătat în războiu și sfârși zicând :

„De azi încolo Movilă te vei numi, ca să rămâie numele tău de pomenire. Pentru călul ce mi-ai dat eri împrumut, îți dau cinci moșii cu sate în ținutul Soroca. Și ca să trăești fericit, eu îți zic să iei de nevastă pe pe fata Pârcălabului. Pentru aceasta te înalț la rangul de Vel-Armaș“.

ION CREANGĂ

1837—1889

După cum însuși a notat într'o autobiografie, Creangă s'a născut în satul Humulești, județul Neamțu, din părinți români: efan a lui Petrea Ciobotarul și Smarand, fiica lui David Creangă din Pipirig.

A învățat la școală Humulești cu dascălul bisericeii din sat; apoi la școala din Broșteni, județul Suceava; la o biserică din Târgul Neamțului; în fine, la o școală de preoție din Fălticeni, de unde trecu la seminariul Socola lângă Iași.

Dela 1856 până la 1859 Creangă stete în seminaru; atunci luând atestatu veni în satul natal; apoi se însură la Iași și intră diacon la biserica Patruzeci de sfinți și pe rând la alte biserici.

Deși om în vârstă căsătorit de trei ani, Creangă dorind să se cultive și să găsească pentru viitor și un mijloc pentru a scăpa de cariera preo-

Ion Creangă

tească, pe care nu o iubiă, intră în școala normală „Vasile Lupu“

din Iași, și terminând, fu numit institutor la o școală din capitala Moldovei.

Mai târziu pe la 1871, părăsi preoția, ceea ce îi atrase destituirea din funcția de institutor.

Atunci se făcù negustor, fiind și profesor la o școală particulară din Iași; dar peste puțin, a fost reintegrat la locul său.

Imprietenindu-se cu Eminescu, a început să frecventeze întrunirile societății „Junimea” și a publicat în „Convorbiri literare” diverse povestiri, anecdote și amintiri.

* * *

Creangă a scris, și singur și în colaborare, câteva cărți didactice: *abecedare* (1868), *geografii* (1879) ș. a. dar el este însemnat prin operele sale literare.

O mare parte din acestea s'au adunat și s'au publicat în două volume (1890—1892). Multe edițiuni ulterioare au răspândit în public aceste lucrări.

În primul volum sunt publicate *basmele*. Culese din gura poporului de către un povestitor care însuși crescuse în mijlocul lumii dela sate, ele au un farmec deosebit, au expresiuni, construcțiuni și gândiri ciudate cari se întâlnesc rar aiurea. Vom cită dintre acestea „Harap-Alb”, în care aflăm zugrăvite cu o măiestrie deosebită, tipurile caracteristice ale lui Ochilă, Setilă, Flămânzilă, unul care vedeă „și în măruntaele pământului”, altul care bea „apă dela 24 de iazuri și o gărlă și strigă că se usucă de sete”, altul care mănca „brazdele de pe urma a 24 pluguri și strigă că crapă de foame”. Cunoscutele sunt de asemenea „Soacra cu trei nurori”, „Capra cu trei iezi”. Dar se citește cu o plăcere deosebită basmul „Dănilă Prepeleac”, ce ne înfățișează figura cunoscutului tip poporan Păcală, ale cărui întâmplări comice, combinări de dibăcie și de prostie, provoacă în cititor un interes deosebit.

Între basme sunt intercalate și două istorioare: „Moș Nichifor Coțcarul” și „Ivan Turbincă”. În acest din urmă regăsim tema din „Toderică”, povestirea lui Costache Negruzzi.

„Amintirile din copilărie” sunt partea cea mai personală a operei lui Creangă. Acestea i-au stabilit reputațiunea de mare prozator. În adevăr, alcătuirea meșteșugită a frazei, în care se vede totuși tonul poporan, — scoaterea la iveală a multor pro-

Refotă la povești & melle

Invisibile cetitorilor,

de când

Multe proștii ei și cetit, ^{trăiesc în} ^{pe} ^{acori}

este. Celeste roștile și certe, și unde

nele că nu-ți vină la socoteală,

ce prona în noroi, și, da, și tu

o! ce na noroi tuu la iDila

Căci cu otăta nu' am priceput, și otota

am făcut. — Autorii

Autograf al lui Creangă

(publicat în ediția din 1890 a scrierilor lui)

vincialisme cu o putere de expresiune deosebită, vivacitatea narațiunii și sinceritatea cu care povestește cele mai intime detalii ale vieții lui de copil, toate acestea fac din opera lui Creangă una din cele mai însemnate ale literaturii românești.

PUNGUȚA CU DOI BANI

Acest basm s'a publicat întâia oară în „Convorbiri literare“, an. IX, 1875—76; apoi în diferite edițiuni ale scrierilor lui Creangă.

Eră odat'o babă și-un moșneag. Baba aveà o găină și moșneagul un cucoș; găina babei se ouă de câte două ori pe zi, și baba mănca o mulțime de ouă, iar moșneagului nu-i da nici unul. Moșneagul, într'o zi pierdù răbdarea și zise :

— Măi babă, mănânci ca în târgul lui Cremene. Ia dă-mi și mie niște ouă, ca să-mi prind pofta măcar.

— Da, cum nu? zise baba, care eră foarte sgâr-cită. Dacă ai poftă de ouă, bate și tu cucoșul tău să facă ouă, și i mănca; eu așa am bătut găina, și ia-cătă-o cum se ouă.

Moșneagul, pofcios și hapsin, se ia după gura babei, și de ciudă, prinde iute și de grabă cucoșul și-i dă o bătaie bună, zicând :

— Na! ori te ouă ori du-te dela casa mea, ca să nu mai strici măncarea de geaba.

Cucoșul cum scăpă din mâinile moșneagului, fugi de-acasă și umblă pe drumuri bezmetec. Și cum merge el pe-un drum, numai iacă găsește o punguță cu doi bani. Și cum o găsește o și ia în clonț, se întoarnă cu dânsa înapoi, spre casa moșneagului. Pe drum întâlnește o trăsură c'un boier și cu niște cu-

coane. Boierul se uită cu băgare de seamă la cucuș, vede în clonțu-i o punguță și zice vezeteului :

— Măi! ia dă-te jos și vezi ce are cucușul cela în plis : ?

Vezeteul se dă iute jos din capra trăsorei, și c'un fel de meșteșug, prinde cucușul, și luându-i punguța din clonț, o dă boierului. Boierul o ia fără pasare, o pune în buzunar, și pornește cu trăsura înainte. Cucușul supărat de asta, nu se lasă, ci se ia după trăsura, spuind neîncetat :

Cucurigu ! boieri mari,
Dați punguța cu doi bani !

Boierul încludat, când ajunge în dreptul unei fântâni, zice vezeteului :

— Mă! ia cucușul ist obraznic și-l dă în fântâna ceea.

Vezeteul iarăși se dă jos din capra trăsorei, prinde iarăși cucușul și-l asvârle în fântână. Cucușul, văzând această mare primejdie, ce să facă ? Incepe a înghiți la apă ; și înghite, și înghite până ce înghite el toată apa din fântână... Apoi sboară de-acolo afară și iarăși se ia în urma trăsorei zicând :

Cucurigu ! boieri mari,
Dați punguța cu doi bani !

Boierul văzând această, s'a mirat cumplit și a zis :

— Mă! da'al dracului cucuș i-aista ! Ei las ! că ți-oiu da eu ție de cheltueală, măl crestaturele și pîntenaturele ! Și cum ajunge acasă, zice unei babe dela bucătărie să ia cucușul, să-l asvârle într'un cuptor plin cu jăratec și să puie o lespede la gura cuptorului. Baba, căinoasă la inimă, de cuvânt ; face cum i-a zis stăpânu său. Cucușul cum vede și astă mare

nedreptate, începe a vărsa la apă; și toarnă el toată apa cea din fântână pe jăratec, până ce stânge focul tot și se răcorește cuptoriul; ba încă face și-o apărie prin casă, de s'a îndrăcit de ciudă hârca dela bucătărie. Apoi dă o bleandă¹ lespezei dela gura cuptorului, iese teafăr și de-acolo, și fuga la fereastra boierului și începe a trânti cu ciocul în geamuri și a zice:

Cucurigu! boieri mari,
Dați punguța cu doi bani!

— Măi, că mi-am găsit beleaua cu dihania asta de cucuș, zise boierul, cuprins de mirare! Vezeteu! ia-l de pe capul meu și-l asvârle în cireada boilor și a vacilor! poate vr'un buhalu înfuriat i-a veni de hac! l-a luă în coarne și-om scăpa de supărare. Vezeteu! iarăși ia cucușul și-l asvârle în cireadă! Atunci, bucuria cucușului! Să-l fi văzut cum înghiția la buhai, la boi, la vaci și la viței; pân'a înghițit el toată cireada, și-a făcut un pânțece mare, mare, cât un munte. Apoi iar vine la fereastră, întinde aripele în dreptul soarelui, de întunecă de tot casa boierului și iarăși începe:

Cucurigu! boieri mari,
Dați punguța cu doi bani!

Boierul când mai vede și astă dândănae, crăpă de ciudă și nu știa ce să mai facă, doar va scăpa de cucuș.

Mal stă boierul cât mai stă pe gânduri, până-i vine iarăși în cap una:

— Am să-l dau în haznaua cu bani; poate va în-

¹ *Bleandă*: lovitură, palmă.

ghiți la galbeni, i-a sta vre-unul în gât, s'a înecă și-om scăpa de dânsul. Și cum zice, umflă cucoșul de-o aripă și-l svârle în haznaua cu bani (căci boierul cela de mult bănărit ce aveă, nu-i mai știă numărul!...). Atunci cucoșul înghite cu lăcomie toți banii și lasă toate lăzile pustii. Apoi iese și de acolo (el știe cum și pe unde), se duce la fereastra boierului și iar începe:

Cucurigu! boieri mari,
Dați punguța cu doi bani!

Acum, după toate cele întâmplăte, boierul, văzând că n'are ce-i mai face, îi asvârle punguța. Cucoșul o ia de jos cu bucurie, se duce în treaba lui și lasă pe boieri în pace. Atunci toate păsările din ograda boierească, văzând voinicia cucoșului, s'au luat după dânsul, de ți se părea că-i o nuntă și nu altăceva; iar boierul întristat, se uită galiș cum se duceau și păsările sale, și zise oftând:

Ducă-se și cobe și tot, numai bine că am scăpat de beleă; că nici un lucru curat n'a fost aici!

Cucoșul însă mergeă țanțoș, iar păsările după dânsul; și merge el cât merge, până ce ajunge acasă la moșneag, și de pe la poartă începe a cântă: cucurigu!!! cucurigu!!!

Moșneagul cum aude glasul cucoșului, iese din casă cu bucurie; și când își aruncă ochii spre poartă, ce să vadă? Cucoșul său eră ceva de speriat! Elefantul ți se părea purece pe lângă acest cucoș: și apoi în urma lui veneau cârduri nenumărate de păsări, cari de cari mai frumoase, mai cucuete și mai boghete¹. Moșneagul văzând pe cucoșul său așa de mare și de

¹ *Boghete*: cu pene pe la urechi.

greolu, și înconjurat de atâta amar de galțe, i-a deschis poarta. Atunci cucoșul l-a zis :

— Stăpâne! așterne un țol aici, în mijlocul ogrăzii.

Moșneagul, lute, ca un prâsnel, așterne țolul. Cucoșul atunci se așază pe țol, scutură puternic din aripi, și îndată se umple ograda și livada moșneagului, pe lângă păsări, și de cirezi de vite; iar pe țol toarnă o movilă de galbeni, cari străluciau la soare, de-ți luau ochii. Moșneagul văzând aceste mari bogății, nu știă ce să facă de bucurie, sărutând mereu cucoșul și dezmerdându-l.

Atunci iacă și baba veniă, nu știu de unde; și când a văzut unele ca acestea, numa-i sclipiau răutăcioasele ochii în cap și plesnia de ciudă.

— Moșnege, zice ea, rușinată. Dă-mi și mie niște galbeni.

— Ba pune-ți pofta în culu, măi babă. Când ți-am cerut ouă, știi ce mi-ai răspuns? — Bate acum și tu găina, să-ți aducă galbeni; c'ășa am bătut eu cucoșul, (știi tu din a cui pricină...) și iată ce mi-a adus!

Atunci baba se duce în poiată, gâbuește¹ găina, o apucă de coadă și o ia la bătaie, de-ți veniă să-i plângi de milă! Biata găioă, cum scapă din mâinile babei, fuge pe drumuri. Și cum mergeă pe drum, găsește și ea o mărgică, și-o înghite; apoi repede se întoarce acasă la babă, și începe de pe la poartă: cot, cot, cotcodac!!! Baba iese cu bucurie înaintea găinei. Găina sare peste poartă, trece iute pe lângă babă, și se pune pe cuibar, cotcodăcind. Baba atunci se duce cu fuga să afle ce i-a făcut găina! Și când se uită în cuibar, ce să vadă? Găina se ouase o mărgică!.. Baba, când vede că și-a bătut găina joc de dânsa, o prinde ș'o bate, ș'o bate, pân'o omoară în

¹ Gâbuește = prinde.

bătăile ! Și așa, baba cea sgârcită și nebună a rămas de tot săracă, lipită pământului. De-acu a mai mâncă și răbdări prăjite, în loc de ouă ; că bine și-a făcut răs de găină, și a ucis-o fără să i fie vinovată cu nimica sărmana !

Moșneagul însă erà foarte bogat; el și-a făcut case mari și grădini frumoase, și trăia foarte bine. Pe babă, de milă, a pus o găinăriță; iar pe cucoș îl purtă în toate părțile după dânsul, cu salbă de aur la gât și încălțat cu ciuboțele galbene și cu pinteni la călcâe, de și se părea că-i un irod de cei frumoși, iar nu cucoș de făcut cu borș.

P O V E S T E

Această bucată a fost publicată întâia oară în „Învățătorul copiilor“, ediția V, 1878. Mai târziu a fost îndreptată și adăogită în edițiile din urmă ale „Învățătorului copiilor“. O reproducem de pe ediția din 1902 făcută de D. Teodorescu.

A fost odată, când a fost ; că dacă n'ar fi fost, nu s'ar povesti.

Noi nu suntem de pe când poveștile, ci suntem mai dincoace cu vr'o două-trei zile : de pe când se potcoviă purecele cu nouă-zeci și nouă de oca de fier la un picior și tot i se părea că-i ușor.

Ci-că erà odată un om însurat, și omul acela trăia la un loc cu soacră-sa. Nevasta lui care aveà copil de țâță, erà cam proastă; dar și soacră-sa nu erà tocmai hâtră. Intr'una din zile, omul nostru iese de-acasă după trebi, ca fiecare om. Nevasta lui, după ce-și scaldă copilul, îl înfășă și-i dete țâță, îl puse în albie lângă sobă, căci erà iarnă; apoi îl legănă și-l desmerdă, până ce-l adormi. După ce-l adormi, stătù ea

154
puțin pe gânduri, ș'apoi începù a se boci cât îl luà gura : Aulio ! copilașul meu, copilașul meu !

Mama ei, care torcea după horn, cuprinsă de spaimă, svârli fusul din mână și furca din brâu cât colo, și sărind fără sine, o întrebă cu spaimă :

— Ce ai, draga mamei ? Ce este ?

— Mamă, mamă ! copilul meu are să moară.

— Când și cum ?

— Iată cum : vezi drobul cel de sare pe horn ?

— Il văd. Și ?

— De s'a sui mâța, are să-l trântească drept în capul copilului, și să mi-l omoare !

— Vai de mine și de mine, că bine zici fata mea ; se vede că i s'au sfârșit mititelului zilele !

Și cu ochii pironiți la drobul de sare după horn și cu mâinile încleștate, de par'că le legase cineva, începură a-l boci amândouă ca niște smintite, de clocotiă casa. Pe când se slușiau ele, cum vă spun, numai iaca și tatăl copilului intră pe ușă, flămând și năcăjit, ca vai de el.

— Ce este ? Ce v'a găsit, nebunelor ?

Atunci ele, vilndu-și puțin în sine, începură a-și șterge lacrimile și a-i povesti cu mare jale despre întâmplarea neîntâmplată.

Omul, după ce le ascultă, zise cu mirare : Bre ! mulți proști am văzut eu în vieța mea, dar ca voi n'am mai văzut. Măăă... duc în toată lumea ! Și de oiu găsi mai proști decât voi, m'oiu mai întoarce acasă ; iară de nu, ba.

Așa zicând, oftă din greu, ieși din casă, fără să-și iee ziua bună, și plecă supărat și amărit ca vai de om !

Și mergând el bezmetic, fără să știe unde se duce, după o bucată de vreme, oprindu-se într'un loc, i se

întâmplă iar să vadă ceva ce nu mai văzuse: un om țineă puțin un oboroc deșert cu gura spre soare; apoi repede-l înșfăcă și intră cu dânsul într'un bordeu; pe urmă iar ieșiă, îl puneă iar cu gura la soare și tot așa făcea... Drumețul nostru nedumerit se opri și zise:

— Bună ziua, om bun!

— Mulțumesc dumitale, prietene!

— Da ce faci aici?

— Ia mă trudesc de vre-o două-trei zile să car picutul ist de soare în bordeu, ca să am lumină și nici că-l pot...

— Bre! ce trudă, zise drumețul. N'ai vr'un topor la îndemână?

— Ba am.

— Ie-I de coadă, sparge ici, și soarele va intră singur înăuntru.

Indată făcù așa, iar lumina soarelui intră în bordeu.

— Mare minune, om bun, zise gazda; de nu te aduceă Dumnezeu pe la noi... eram să îmbătrânesc, că-rând soarele cu oborocul.

Încă un tont, zise drumețul în sine, și plecă.

Și mergând el tot înainte, peste cât-va timp ajunse într'un sat și din întâmplare se opri la casa unui om. Omul de gazdă fiind rotariu, își lucrase un car și-l înjghebase în casă, în toată întregimea lui: s'acum voinde să-l scoată afară, trăgea de proțap cu toată puterea, dar carul nu ieșiă. Știți pentru ce? — Așa: ușile erau mai strimte decât carul. Rotariul voia acuma să taie ușorii spre a scoate carul. Noroc însă că drumețul l-a învățat să-l desfacă în toate părțile lui, să le scoată pe rând afară, ș'apoi iarăși să-l înjghebe la loc.

— Foarte mulțumesc, om bun, zise gazda; bine m'ai

învăţat. Ia uită-te dumneata! Eră să dărâm bunătate de casă din pricina carului.

De aici drumeţul nostru mai numărând un nătărău, merse tot înainte, până ce ajunse iară la o casă. Acolo, ce să vadă? Un om c'un ţăpoi în mână voia s'arunce nişte nuci din tindă în pod.

Din ce în ce dau peste dobitoci, zise drumeţul în sine.

— Da' ce te frământă aşă, om bun?

— Ia vreu să svârî nişte nuci în pod şi ţăpolu 'ista, bată-l scârba să-l bată, nu-i nici de-o treabă...

Că de geaba te trudeşti, nene! Poţi să-l blastăm cât l-ei blăstămă, habar n'are ţăpolul de scârbăe. Ai un oboroc¹.

— Da cum să n'am.

— Pune nucile într'insul, ie-l pe umăr şi sue-le frumuşel în pod; ţăpoiul e pentru paie şi fân, iar nu pentru nuci.

Omul ascultă şi treaba se făcù îndată.

Drumeţul nu zăbovi aci mult, ci plecă mai numărând şi alt neghiob.

Apoi de aci merse mai departe, până ce ajunse ca să mai vadă aiurea şi altă năzbâtie la care nu se putu oprî de răs. Un om legase o vacă cu funia de gât şi suindu-se pe-o şură, unde aveà aruncat o leacă de fân, trăgă din răsputeri de funie, să urce vaca pe şură. Vaca răgeà cumplit, şi el nu mai putea de ostenit.

— Măi omule! zise drumeţul, făcându-şi cruce; dar ce vrei să faci?

— Ce să fac, mă'ntrebi? Da nu vezi?

— Ba văd, numai nu pricep.

— Ia hăramul ista e hămisit de foame şi nu vrea

¹ *Oboroc*: vas făcut din scoarţă de teiu.

nici în ruptul capului să vie după mine, sus pe iastă şură, să mănânce fân.

— Stăi puţin, creştine, că spânzuri vaca ! la fânul şi-l dă jos la vacă !

— Da, nu s'a irosi ? ¹

— Nu fii scump la tărăşe şi ieftin la făină.

Atunci omul ascultă şi vaca scăpă cu vieaţă.

— Bine m'ai învăţat, om bun ! Pentr'un lucru de nimica, eră cât pe ce să-mi gâtuiau vaca !

Aşa, drumeţul nostru mirându-se şi de această mare prostie, zise în sine : Mâţa tot s'ar fi putut întâmpla să deie drobul de sare jos de pe horn ; dar să cari soarele în casă cu oborocul, să arunci nucile în pod cu ţăpoiul şi să tragi vaca pe şură la fân, n'am mai gândit !

Apoi drumeţul se întoarse acasă şi petrecu lângă ai săi, pe care-i socoti mai cu duh, decât pe cei ce văzuse în călătoria sa.

Ş'am încălecat pe-o şea
 Ş'am spus povestea aşă,
 Ş'am încălecat pe-o roată,
 Ş'am spus-o toată,
 Ş'am încălecat pe o căpşună,
 Şi v'am spus, oameni buni, o mare minciună !

¹ S'a irosi : se va risipi.

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

Urmează aci începutul părții a doua din *Amintirile* lui Creangă. E un pasagiu de o valoare literară deosebită în care se vede cum umorul alternează cu fraze de o duioșie mișcătoare. Partea aceasta s'a publicat întâia oară în „Convorbiri literare“ XV, 1881.

Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde legă mama o șfară¹ cu motoci² la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei, la prichiciul³ vetrei cel humuit de care mă țineam când începusem a merge copăcel, la cuptoriul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi băieții de-a mijoarca, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă'mi saltă și acuma inima de bucurie ! Și, Doamne, frumos eră pe atunci, căci, și părinții și frații și surorile îmi erau sănătoși, și casa ne eră îndestulată, și copiii și copilele megieșilor erau deapănarea în petrecere cu noi, și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de par'că eră toată lumea a mea.

Și eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vântul în turbarea sa.

Și mama, care eră vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată: „leși, copile cu părul bălan, afară și râde⁴ la soare, doar s'a îndreptă vremea“. Și vremea se îndreptă după râsul meu...

1 Moldovenismul în loc de : sfoară.

2 Mici gheme.

3 Pervazul.

4 Râde : o curioasă formă verbală în loc de : *râzi*. Forma din infinitiv se întrebuițează la imperativul negativ : *nu râde*.

Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care și ea cu adevărat că știa a face multe și mari minunății: alungă nourii cei negri de pe de-asupra satului nostru și abăteă grindina în alte părți înfigând toporul în pământ afară, dinaintea ușii; închegă apa numai cu două picioare de vacă, de se încruciă lumea de mirare; băteă pământul sau păretele sau vr'un lemn, de care mă păliam la cap, la mână sau la picior, zicând: „Na, na!” și îndată îmi treceă durerea...

Când vuiă în sobă tăciunile aprins, care se zice că face a vânt și vreme rea, sau când țiuia tăciunile despre care se ziceă că te vorbește cineva de rău, mama îl muștră acolo, în vatra focului, și-l buchisă cu cleștele, să se mai potolească dușmanul; și mai mult de cât atâta: oleacă de nu-i veniă mamei la socoteală căutătura mea, îndată pregătiă, cu degetul îmbălat, puțină tină diu colbul adunat pe opsasul¹ încălțării: ori mai în grabă luă funingine dela gura sobei, zicând: „Cum nu se dioache călcâiul sau gura sobei, așa să nu mi se dioache copilașul!”, Și-mi făceă apoi câte un bengiu boghet² în frunte, ca să nu-și prăpădească odorul!... Și altele multe încă făceă.

Așa eră mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cât mi-aduc aminte; și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m'au legănat, când îl sugeam țâța cea dulce și mă alintam la sânu-i gângurind și uitându mă în ochii ei cu drag! Și sânge din sângele ei și carne din carnea ei am împrumutat; și a vorbi dela dânsa am învățat, iar înțelepciunea dela Dumnezeu, când vine vremea de a pricepe omul ce-l bine și ce-l rău.

1 Tocul sau partea încălțăminteii pe care stă călcâiul.

2 Semn în frunte.

Dar vremea trecea cu amăgele și eu creșteam pe nesimțite; și tot alte gânduri îmi sburau prin cap și alte plăceri mi se deșteptau în suflet; și în loc de înțelepciune mă făceam tot mai neastâmpărat și dorul meu era acum nemărginit; căci sprințar și înșelător este gândul omului, pe ale căruia aripi te poartă dorul neconținut, și nu te lasă în pace, până ce intri în mormânt.

Însă vai de omul care se ia pe gânduri: Uit'te, cum te trage pe furiș apa la adânc! și din veselia cea mai mare, cazi deodată în urâcioasa întristare.

Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată. Și drept vorbind, acesta-i adevărul.

Ce-i pasă copilului când mama și tata se gândesc la neajunsurile vieții, la ce poate să le aducă ziua de mâine, sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijire? Copilul, încălecat pe bățul său, gândește că se află călare pe un cal de cei mai strașnici, pe care alina gă cu voie bună, și-l bate cu biciul și-l strunește cu tot dinadinsul și răcnește din toată inima de-ți la auzul; și de cade jos, crede că l-a trântit calul, și pe băț își descarcă mânia în toată puterea cuvântului.

Așa eram eu la vârsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii, de când îi lumea asta și pământul, măcar să zică cine ce-a zice.

Când mama nu mai putea de obosită, și se lăsa câte o leacă ziua să se odihnească, noi băieții tocmai atunci rădicam casa în slavă. Când venia tata noaptea dela pădure din Dumesnicu, înghețat de frig și plin de promoroacă, noi îl spăriam sărindu-i în spate pe întuneric și el, cât era de ostenit, ne prindea câte pe unul, ca la „baba oarba“, ne rădică în grindă, zicând; „tata mare!“ și ne sărută mereu pe fiecare. Iar după ce se aprindea opaițul și tata se puneă să mănânce, noi sco-

team mâțele de prin ocnițe și cotruțe¹, și le flocăiam, și le șmotream dinaintea lui, de le mergea colbul; și nu puteau scăpa bielele mâțe din mânele noastre, până ce nu ne sgâriau și ne stuplau ca pe noi.

— Încă te uiți la ei, bărbate, zicea mama, și le dai paițele²! așă-i? — Ha, ha! bine v'au mai făcut, poghibale³ spurcate ce sunteți! că nici o lghioaie nu se poate aciuă pe lângă casă, de răul vostru. Iacă dacă nu v'am săcelat⁴ astăzi, fa-eți otrocol prin cele mâțe, și dați la om ca câinii prin băț. Ira! d'apoi aveți la știință că prea vă întreceți cu dedeochiul. Acuș ieu varga din coardă, și vă croesc de vă merg petecile.

— Ia lasă-i și tu, măi nevastă, lasă-i; că se bucură și ei de venirea mea, zicea tata, dându-ne huța. Ce le pasă? lemne la trunchiu sunt; slănină și făină în pod este deavolna⁵; brânză în puțină, asemenea; curechiu în poloboc, slavă Domnului! Numai de-ar fi sănătoși să mănânce și să se joace acum, când îs mititei; că le-a trece lor zburdăciunea, când or fi mai mari și i-or luă grijile înainte; nu te teme, că n'or scăpa de asta. Ș'apoi nu știi că este o vorbă: dacă-i copil, să se joace, dacă-i cal, să tragă, și dacă-i popă, să cetească...

1 Găurile cuptorului.

2 Le primești obrăznicile.

3 Ființe rele.

4 Formă mold. în loc de: țesălat.

5 Deajuns.

Intorcându-se din străinătate cu titlu de Magistru în teologie și litere, fu numit la Seminariul din Socola profesor de ermi-
neutică, dogmatică și scripturistică ecleziastică.

Distingându-se ca profesor printr'un mare zel, fu numit rec-
tor al Seminariului din Huși (1856).

Numit apoi arhimandrit, locțiitor al Episcopiei din Huși, apoi
arhiereu, Melchisedec luă conducerea provizorie a episcopiei
Dunării-de-jos, care aveă reședința în Ismail. Întărit apoi ca de-
finitiv în această demnitate, rămase acolo până după tractatul
din Beriin (1878), când cele trei județe ale Basarabiei fură lu-
ate de Rusia. Atunci se strămută la Galați, unde rămase până
la 1879, când fu ales episcop de Roman. Această episcopie o
țină până la moarte.

În timpul pe care ocupațiunile de profesor sau de conducător
al bisericii i-l lăsau liber el se ocupă cu literatura bisericească
și cu istoria țării. Pentru meritele sale ca scriitor fu ales mem-
bru al Academiei în 1870.

De asemenea nici politica nu-l lăsă străin, politica mare, de
idei, politica națională. Ales membru al Divanului ad-hoc în
1857, el susțină unirea în toate chipurile, ținu chiar predici în
biserica cu care îndemnă pe credincioși să-și dea mâna pen-
tru această măreață faptă. După ce ideia unirii izbuti să-și facă
drum și să fie pusă în practică prin îndoita alegere a lui Cuza,
M'hail Kogălniceanu, devenind prim-ministru al Moldovei, luă
în minister pe arhimandritul Melchisedec, pentru că tocmai a-
tunci începuse a se agită chestiunea secularizării averilor mă-
năstirești și eră nevoie de un om cunoscător al afacerii și pa-
triot. Adunarea electivă n'a primit numirea lui Melchisedec și
acesta, imediat ce s'a pronunțat un discurs contra sa, a și de-
misionat din înalta-i funcțiune.

* * *

Operele episcopului Melchisedec sunt foarte numeroase. Pe
lângă câteva manuale de școală (de „liturgică“, de „teologie“,
etc.), el se ocupă cu trecutul bisericii române studiind câteva
figuri mari, precum „Grigore Țamblac“, — „Dionisie, episcopul
Buzăului“, — „Antim Ivireanul“, — etc., precum și cu starea
ei actuală, căutând să îmbunătățească cultura preoților și să
ridice prestigiul bisericii române. Astfel scrise un „Memoriu a-
supra stării preoților în România și pozițiunii lor“; apoi, când
patriarhul din Constantinopole adresă o scrisoare sinodală zi-
când că sfințirea mirului nu o poate face clerul român, ci tre-

bue căpătată dela patriarhie, atunci episcopul Melchisedec fu însărcinat de Sinod să redacteze răspunsul. Cu această ocazie alcătui el „*Raportul asupra sfințirii mirului de către clerul român*“, în care susține independența bisericii românești, zicând că creștinismul a fost în germene adus în Dacia de coloniști că s'a dezvoltat de sine, și deci nefiind primit dela Constantinopol — fapt ce se dovedește prin aceea că nici un scriitor nu vorbește de creștinarea Românilor pe când de creștinarea tuturor popoarelor învecinate se vorbește precis — nu poate avea patriarhul din Constantinopol nici o supremație peste biserica noastră.

Vom mai cită dintre scrierile episcopului Melchisedec : „*Introducere în sfințitele cărți ale vechiului și noului așezământ...*“ — „*Despre cinstirea și închinarea icoanelor în biserica română*“, „*Lipovenismul, adică istoria schizmaticilor și ereticilor rusești*“, „*Biserica ortodoxă în luptă cu protestantismul în suta XVII*“ ; iar lucrările de căpetenie cari îi formează cel mai însemnat titlu de glorie literară sunt : „*Cronica Hușilor*“ și „*Cronica Romanului*“.

„*Introducere în sfințitele cărți ale Vechiului și Noului Așezământ, prelucrată pentru seminariile române din Principatele-Unite, Iași, 1860*“ e importantă prin faptul că a stabilit terminologia religioasă.

În „*Cinstirea și închinarea icoanelor în biserica română și icoanele făcătoare de minuni din România ortodoxă*“ combate pe iconoclaști : arată cum dorința de a păstră suvenirul unei ființe iubite, adorate, a născut trebuința de a-i fixa chipul într'un mod oarecare și deci nu este vorba de adorațiune nelegiuită. Această lucrare este interesantă și pentru deosebitul talent de vulgarizare ce vedem într'ansa.

„*Lipovenismul adică istoria schizmaticilor sau răscolnicilor și ereticilor rusești*“ cuprinde două părți. Partea I e un fel de introducere în care arată cum s'au format aceste eresuri în Rusia, cum biserica oficială rusească a căutat să le combată pe toate căile, prin convingere și prin persecuțiuni de tot felul, cum în fine din aceste persecuțiuni a rezultat emigrarea lipovenilor. Această emigrare s'a făcut pe o scară întinsă în țările române și mai mult în Moldova. În partea II se descrie pe larg în ce constau diferitele credințe eretice ; apoi ne dă o statistică a lipovenilor în România.

„*Despre biserica ortodoxă în lupta cu protestantismul, în special cu calvinismul, în suta XVII-a și cele două sinoade din Moldova*

în *contra calvinilor*“, memoriu citit în Academie în 1890, studiază, mai ales după izvoare grecești și rusești, acest important eveniment al istoriei noastre și ne dă interesante amănunte despre Mitropolitul Kievului, Petru Movilă, care a jucat mare rol în acele împrejurări.

„*Cronica Hușilor*“ cuprinde istoria orașului dela întemeiere și istoria episcopiei deia 1592 până la 1865. Aci întâlnim notițe privitoare la originea orașului Huși, cercetări asupra organizării administrațiunii în timpurile vechi, biografii ale episcopilor, studii despre introducerea limbii slavone în biserică, etc.

„*Cronica Romanului*“ vorbește despre întemeierea orașului, despre vechii locuitori, despre vechile biserici de acolo. Apoi studiază documentele privitoare la bisericile din acea eparhie.

Iată cum îl caracterizează I. Kalinderu în discursul său de recepțiune înaintea Academiei Române :

„O figură nobilă ; un învățat episcop, care a păstorit turma sa mai bine de o jumătate de secol cu înțelepciune și noroc ; una din podoabele acestei Academii, care s'a distins ca teolog, ca istoric, ca filolog ; un bărbat cu mintea bogată ; un apostol a cărui inimă luminează pe frații săi cu razele credinței și-i încălzi cu caritatea sa“.

DESPRE CINSTIREA ȘI INCHINAREA ICOANELOR ÎN BISERICA ORTODOXĂ

I.

Una din dogmele cele mai adânc înrădăcinate în credințele religioase ale popoarelor ortodoxe este cinstirea și închinarea sfinților, a icoanelor și a moaștelor. Aceasta se bazează pe puternica convingere a credincioșilor că după viața aceasta trecătoare și de suferință este o alta veșnică și fericită, împreună cu Dumnezeu și cu toți cei ce au plăcut lui Dumnezeu din veac ; că între spiritele sfinte din cealaltă lume și între credincioșii din viața aceasta actuală de pe pă-

mânt este o strânsă legătură, care se întreține prin rugăciune, și că atât Dumnezeu cât și sfinții mutați din viața aceasta ascultă și îndeplinesc cererile celor ce se adresează lor cu neîndoită credință și dedare lui Dumnezeu.

Această credință izvorăște din fondul doctrinei creștine. Dumnezeu s'a făcut om, ca să îndumnezească omenirea; Sfinții fiind oameni, s'au îndumnezeit prin puterea divină a Mântuitorului Hristos, încât ei și în viața pământească și după strămutarea lor la cer pot, prin puterea lor dată de Rescumpărătorul lumii, să facă fapte dumnezeiești, să producă minuni și să împlinească cererile credincioșilor pentru mântuirea lor trupească și sufletească. Mântuitorul Hristos a spus înținerilor săi Ucenici: „*Amin, zic vouă: cel ce crede întru mine, lucrurile care eu le fac, și acela le va face, și mai mari decât acestea va face; că eu merg la Tatăl meu, și orice veți cere dela Tatăl întru numele meu, voi face, ca să se proslăvească Tatăl întru Fiul; și orice veți cere întru numele meu, voi face. De mă iubește cineva, cuvântul meu va păzi și Tatăl meu îl va iubi pe el, și la el vom veni și lăcaș la el vom face*“ (Ioan, XIV). „*Amin, amin zic vouă, că orice veți cere dela Tatăl întru numele meu, va da vouă. Până acum nu ați cerut nimica întru numele meu; cereți și veți lua, ca bucuria voastră să se împlinească*“ (Ioan XVI). În rugăciunea ce a adresat Mântuitorul Hristos către Dumnezeu Tatăl, înainte de patima sa, pentru următorii săi a zis: „*Precum m'ai trimis în lume, și eu am trimis pre ei în lume. Și prin ei eu mă sfințesc pre sine ca și ei să fie sfinți întru adevăr. Nu numai pentru această mă rog, ci și pentru cei ce vor crede întru mine prin cuvântul lor, ca toți una să fie, precum Tu, părinte, întru mine, și eu întru tine, ca și aceia întru noi una să fie, ca și lumea să creadă că tu m'ai trimis*“

(Ioan, XVII). În alt loc Mântuitorul a zis despre credincioșii săi, că ei sunt nemuritori: „*Cel ce crede întru mine, de va și muri, viu va fi*“; și iarăși: „*Adevăr, adevăr grăesc vouă: cea ce aude cuvintele mele și crede celuiia ce m'a trimis, are viața vecilor, și la judecată nu va merge, ci va trece din moarte la viață*“.

Pe această credință despre strânsa legătură, proclamată de Mântuitorul lumii, între Dumnezeu și între Sfinți, se bazează credința și stima cea mare a credincioșilor în puterea supranaturală a Sfinților, ba și a obiectelor ce au aparținut lor, cari se păstrează cu sfințenie în creștinătate. De asemenea credința în puterea miraculoasă a Apostolilor eră așa de mare în credincioși, în cât aceștia își aduceau bolnavii în apropiere de ei, ca măcar umbra Apostolilor să se atingă de bolnavi, spre a se vindeca; de asemenea mahramele și ștergătoarele Apostolilor se credeau că au putere vindecătoare, comunicată prin atingerea de sfintele lor corpuri.

Din cele mai vechi timpuri ale creștinismului respectul către Sfinții lui Dumnezeu au fost așa de mare în cât sfintele moaște se păstrau și se stimau ca obiecte sfinte, se făceau adunări la mormintele lor, unde creștinii le făceau panegirice și le adresau rugăciuni, le dedicau biserici, împodobite cu icoanele lor. Bisericile se zidiau pe mormintele sfinților martiri și de atunci până în ziua de astăzi în Biserica creștină ortodoxă se păstrează datina, ca în altarul bisericilor nouă să se pună trei părțicele din sfintele moaște ale vreunui sfânt martir sau ale altui sfânt, ce le are la dispoziție autoritatea superioară bisericească.

Această credință tare despre unirea Dumnezeirei cu omenirea în taina întrupării Fiului lui Dumnezeu; această strânsă unire a sfinților cu Dumnezeu prin Iisus Hristos, această legătură duhovnicească între cer și

pământ, sau mai lămurit între lumea vremelnică cu cea veșnică, este cu atât mai aproape de inima creștinului ortodox, cu cât ea se bazează și pe un sentiment natural al inimei omenești. După o atragere firească a inimii noastre, pe cine iubim și stimăm cu adevărat, am dori să-l vedem cât se poate mai des, suntem gata totdeauna să-i arătăm semnele sincerei noastre stime. Neputând adesea vedea persoanele iubite și stimate de noi, împinși de aceeași atragere ne sârguim a avea cel puțin portretele lor, și cu portretele părinților, mamelor, fraților și ale altor persoane vrednice de stimă și apropiate inimii noastre, împodobim locuințele noastre și oarecum transplantăm în aceste portrete dragostea și stima ce simțim către prototipurile lor. Sub această considerațiune, nu este oare ceva firesc creștinilor de a avea și a cinste sfințitele închipuiri sau icoanele Domnului nostru, ale prea binecuvântatei Fecloarei Născătoare de Dumnezeu, ale sfinților îngeri și ale oamenilor proslăviți de Dumnezeu? Nu este oare firește a chină înaintea acestor icoane în acel înțeles că cinstea ce se dă de noi icoanelor se sue la înseși prototipurile însemnate pe ele? Este cu puțință oare ca cineva să cinstească, întru adevăr o persoană închipuită, zugrăvită, și în același timp să batjocurească închipuirea ei?

Reprezentând înaintea ochilor noștri fețele Domnului nostru, și a prea curatei lui Maice, fețele îngerilor și ale sfinților și diferite evenimente sfințite din Istoria Vechiului și Noului Testament, sfintele icoane viu ne amintesc înseși prototipurile închipuite pe dânsese, iară odată cu aceasta și nenumăratele binefaceri pe cari ei le-au săvârșit și le săvârșesc p' ntru noi, relațiunile ce noi trebuie să avem cu dânsii, acele înalte nevoinți ale cucernicieii, ce ei ne-au lăsat nouă spre imitare, și în acest chip, deșteaptă și nutresc în inimile noastre sen-

timentele credinței, a nădejdei, a dragostei și ale tuturor virtuților creștinești. În înțelesul acesta icoanele sunt, după zicerea celor vechi, ca niște cărți pentru toți accesibile și înțelegibile, și pentru cei culti, și pentru cei neculți, scrise, în loc de litere, cu persoane și cu lucruri. Și aceste cărți pot să lucreze asupra noastră chiar mai puternic decât cărțile obișnuite, pentru că când cetim sau ascultăm spunerile expuse în scrisoare despre oarecari persoane sau lucruri, noi obișnuit ni le reprezentăm în depărtare dela noi, și numai ni le imaginăm, din potrivă, când privim înseși închipuirile persoanelor și ale lucrurilor, atunci oarecum le vedem vii în mintea noastră, nemijlocit venim în contact cu dânsule.

Convingerea creștinilor ortodocși despre adevărul credinței în puterea sfinților lui Dumnezeu, de a ascultă rugăciunile credincioșilor și a mijloci la Dumnezeu împlinirea lor, s'a împuțernicit tot mai mult în curgerea veacurilor, prin nenumăratele semne și minuni, ce a binevoit Dumnezeu a săvârși asupra credincioșilor prin icoanele sfinților. Spunerile despre astfel de minuni abundă în Cronicile țărilor ortodoxe în genere. Este adevărat că multe din ele din forma istorică au trecut în forma legendară; dar legenda nu este decât aureola adevărului istoric. Orice persoană mare, orice fapte extraordinare, cu timpul în gura poporului trec în legendă; dar și legenda confirmă în trăsuri generale adevărul istoric. Unele dintre icoanele Mântuitorului Hristos, ale prea curatei lui Maice, ale Ierarhului Nicolae și ale altor plăcuți ai lui Dumnezeu, din cauza multor minuni săvârșite de ele prin rugăciunile credincioșilor, din vechime sunt cunoscute sub numirea de *făcătoare de minuni*, și aflându se răspând deosebite locuri ale țărilor ortodoxe, atrag cu deosebire pe credincioși și servesc ca niște curenți sau

conducători ai miraculoasei și mântuitoarei a-tot-puternicii Dumnezeuști, ce lucrează și acum mântuirea noastră în această lume, conform făgăduinței date de Mântuitorul ucenicilor săi: „*Unde vor fi doi sau trei adunați în numele meu, acolo sunt și eu în mijlocul lor*“.

Cu toată această profundă credință în dogma despre cinstirea și închinarea sfinților, a moaștelor și a icoanelor lor în Biserica ortodoxă, încă din o profundă vechime s'au găsit oameni destul de reci în credință și cari nu se îngrijiau pe atâta de relațiunile între lumea spirituală, cu cea corporală, pe cât de îmbunătățirea cât mai mult posibil a pozițiunii materiale a omului din lumea aceasta și tinzând a realiză din învățăturile Evangheliei și ale Apostolilor mai mult partea morală privitoare la relațiunile omenești din această lume, ceea ce face și școala materialistă de astăzi. Această tendință cu timpul s'a desvoltat tot mai mult în imperiul ortodox de răsărit și în veacul al VII-lea și al VIII-lea a format un puternic partid nu atâta religios pe cât politic, numit al iconomachilor sau al lupătorilor de icoane.

.....

II.

Românii ab antiquo au primit dogmele lor religioase dela primii propagatori ai creștinismului; le-au păstrat și perfecționat sub conducerea Bisericii ortodoxe, prin toate locurile prin cari ei au emigrat în deosebite timpuri, și ni le-au păstrat intacte până astăzi. Vorbind despre Principatele române, cari astăzi constituiesc România, dela înființarea acestor Principate, în veacul al XIII-lea și al XIV-lea s'au fundat treptat biserici în toate satele și cătunele, unde eră o grupă mai mare sau mai mică de locuitori; s'a fundat mâ-

năstiri cu biserici mărețe, Mitropolii și Episcopii precum se vede și astăzi. Unele din aceste biserici reprezintă o vechime respectabilă de 300—400 ani și mai mult. Toate aceste biserici, fie mari fie mici, fie de piatră sau lemn, sunt ornate pe dinăuntru cu icoanele Domnului Hristos, ale sfintei Fecioare, ale sfinților Prooroci, Apostoli, Martiri, Cuvioși și Drepti. Din vechime bisericile cele mari domnești erau zugrăvite și pe din afară. Resturi din această zugrăveală exterioară se văd încă și astăzi la unele biserici antice. A fost totdeauna și este datină creștinească ortodoxă ca orice biserică, ca să poată fi casă a sfântului Dumnezeu și loc sfânt de adunare a creștinilor la rugăciune, trebuie să aibă negreșit o catapeteasmă sau tâmplă, adică un perete despărțitor altarului de templu, fie acel perete de lemn sau de zid, și cu trei uși, una în mijloc, două pe de lături. Acel perete despărțitor sau catapeteasmă, trebuie să fie zugrăvit cu icoanele sfinților, așezați în mai multe etajuri (rânduri) unele deasupra altora, în ordinea următoare : În rândul sau etajul I-ii sunt la mijloc : Icoana Domnului Hristos, a Născătoarei de Dumnezeu, iar pe de lături, în dreapta icoana hramului, adică a sfântului căruia este dedicată biserică, în stânga icoana sfântului Ioan Botezătorul sau a sfântului Ierarch Nicolae. Pe ușile din mijloc, numite și împărătești, este icoana Bunei-vestiri, iar pe cele lăturașe chipurile sfinților Archangheli Mihail și Gavril, unii pun doi sfinți diaconi îmbrăcați diaconește și clădind biserică. În etajul al II-lea al catapetesmei sunt zugrăvite în formă mică rotundă cele 12 praznice sau sărbători împărătești anuale ale Domnului Hristos și ale prea curatei lui Maice, iar la mijloc, Cina Domnului și chipul cel nefăcut de mână al figurii Mântuitorului, de care tradiția spune că însuși Domnul Hristos l-ar fi trimis regelui Agvar al Armeniei. În etajul

al III-lea sunt icoanele celor 12 Apostoli și în mijlocul lor însuși Domnul Hristos în formă de Arhiereu, Cap al Bisericii, șezând pe tron. În etajul al IV-lea sfinții Prooroci, cari au proorocit despre întruparea Fiului lui Dumnezeu din sfânta Fecioară, ținând în mână simboalele proorocirii lor, iar în mijlocul lor se prezintă icoana Sfintei Fecioare, din care s'a născut Mântuitorul lumii. La mijlocul catapetesmei, deasupra se înalță triumfătoare Sfânta Cruce, cu Domnul răstignit pe ea, cu mâinile, cu picioarele și cu coasta sângerată și care pe tăcute spune tuturor: Aceasta este biruința, care biruește lumea!

Bisericile cele mai însemnate sunt zugrăvite peste tot cu sfinți. Aceste zugrăviri ale pereților bisericilor reprezintă tablouri din Istoria sfântă a Vechiului și Noului Testament, dela crearea lumii până la judecata cea de pe urmă, icoanele sfinților martiri, ale ierarhilor celor mari și ale sfinților sihaștri, sfintele sinoade ecumenice și alte subiecte din Istoria creștinătății, așa că bisericile acele reprezintă o bogată comoară științifică din sfera teologiei creștine ortodoxe. Românul ortodox intrând în biserică, el stă cu adevărat în casa lui Dumnezeu; el vede înaintea sa Dumnezeirea întrupată și tot corul sfinților, cari acum sunt în cer la tronul Dumnezeirii, dar cari odinioară au trăit și au lucrat pentru binele omenirii pe acest pământ, așa că creștinul stând în Biserică i se pare că se află în cer, precum se exprimă o cântare bisericească: „În Biserică mării tale stând, în cer a sta ni se pare“.

Poporul român cinstește sfintele icoane cu aprindere de lumânări, aduse înadins pentru aceasta, cu închinăciune și cu sărutare și cu cuvinte de rugăciune ca acestea: La icoana Domnului Hristos: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluește-mă pe mine păcătosul, sau pe noi păcătoșii“, Către Maica Dom-

nului : „Prea sfântă născătoare de Dumnezeu, mântu-
ește-ne pe noi“, sau „Roagă-te lui Dumnezeu pentru
noi păcătoșii“ ; Către sfinți : „Sfinte al lui Dumnezeu
(N) roagă te lui Dumnezeu pentru mine păcăt su!“ sau
„pentru noi păcătoșii“. Atât în biserică la rugăciunile
publice, cât și în casă la rugăciunile private, Românul
se roagă lui Dumnezeu înaintea sfintelor icoare, cari
nu lipsesc din nici o locuință a drept-credincioșilor.
Icoanele de prin case se țin mai întâiu în biserică în
curgere de 40 de zile, apoi se sfințesc de preoți prin
rugăciune și aghiasmă, se duc cu cinste și se așează
pe peretele despre răsărit al casei, dinaintea lor se
pune o candelă care se aprinde în timpul rugăciunii,
ca și în biserică. Casa fiecărui Român are un sfânt
protector, pe care el și-l alege când se căsătorește, la
finele rânduelii cununiei în biserică și care este hramul
casei sau sărbătoarea casnică, precum și biserica are,
fiecare hramul său, adică un sfânt căruia este dedi-
cată și căruia i se face serbarea anuală stabilită de
Biserică. Mulți poartă cu sine iconițe de-ale acestor
sfinți și în călătoriile lor. Părinții, la căsătoria fiilor și
a fiicelor, între alte obiecte de zestre, le dau și o i-
coană, ca semn al binecuvântării Dumnezezești, care ei
doresc să fie asupra noilor căsătoriți în toată viața lor.

MIHAIL EMINESCU

1850—1889

Născut în Botoșani, Eminescu, fiu al unui agricultor Gheorghe Eminovici, făcù primele studii într'o școală primară din

Mihail Eminescu în 1884

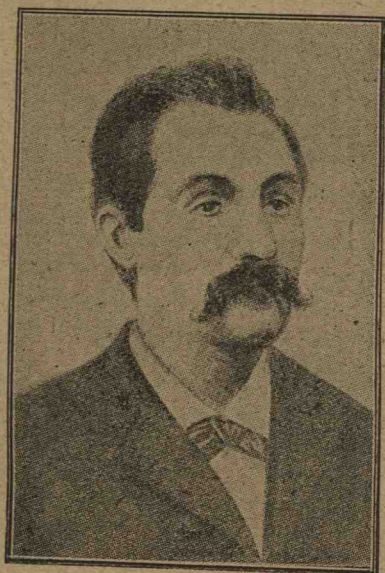
Cernăuți; apoi intră în gimnaziul de acolo, având ca profesor pe Aron Pumnul, a cărui moarte a deplâns-o într'o poezie „La moartea lui Aron Pumnul“ (1866). După ce făcù câteva clase, părăsi școala și câțiva ani umblă prin țară cu trupe de actori de provincie, îndurând cele mai grozave mizerii. În acest timp dete examene ca pregătit în particular și fu câțva timp funcționar la Tribunalul din Botoșani.

Ajutat după aceea de tatăl său, se duse în Transilvania și apoi la Viena ca să-și continue studiile. Aci se ocupă foarte serios cu studiile clasicității greco-romane și cu citirea filozo-

filor. Tot aci fiind, publică câteva poezii în revista „Familia“ (cu care prilej își schimbă numele din *Eminovici* în *Eminescu*) și tri-

mise la „Convorbiri literare“ poezia „Venere și Madonă“, în care redactorii revistei întrevăzură un talent deosebit (1870). De atunci urmă cu publicarea altor producțiuni în aceeași revistă și veni în Iași. Prietenii din societatea „Junimea“ îl trimiseră la Berlin ca să-și completeze studiile filozofice, dar nu le termină. De aceea, în loc de a lua o catedră universitară, cum doriă Titu Maiorescu, fu numit director al Bibliotecii din Iași, apoi revizor școlar.

Fiind scos din această ultimă funcțiune (1876), Eminescu conduse câțva timp o foaie din Iași („Curierul de Iași“); apoi veni în București și fu numit redactor la ziarul „Timpul“. Duceă o viață retrasă, na-i plăceă să se îngrijească fizicește, munciă din greu la ziar, trăiă în mare strâmtoare. Când se inaugură statul lui Ștefan la Iași compuse poezia „Doina“.

Eminescu în ultimii ani ai vieții.

În 1883 boala care îl mina de mult și pe care, fără cuvânt au socotit-o unii ca ereditară, se manifestă printr'un început de paralizie generală. Îngrijit câțva timp într'un spital din București și apoi în Viena, se făcū mai bine, dar eră foarte melancolic și slăbit peste măsură intelectualicește, lucru ce se vede în scrierile din acest timp. Numit (1884) sub-bibliotecar la Iași, are a doua manifestare a boalei (1886), dar, după o îngrijire de un an de zile la azilul de lângă mănăstirea Neamțului, ieși din nou în lume, dar nu mai lucră ca mai înainte.

Lovit de un nou atac (1889), sfârși după o scurtă suferință în spitalul din strada Plantelor din București.

170
Dela Eminescu avem un volum de poezii, câteva nuvele și o serie de articole politice.

Articolele politice sunt nspirate de ideile conservatoare pe cari le apără în ziarul „Timpul”. S’au adunat cele mai importante din ele și s’au publicat de Gr. Păucescu.

Ca lucrări de poezie în proză mai avem dela el o poveste „*Făt frumos din lacrimă*” și o nuvelă „*Sărmanul Dionisie*”, un amestec de metafizică și de descrițiune după realitate. Sunt aci pagine frumoase cari se pot socoti ca un fel de confesiune a autorului. A rămas și un roman „*Geniu pustiu*”, care s’a publicat după moartea lui.

Renumele cel mare însă al lui Eminescu se datorește poeziilor ce a publicat.

Primele încercări, înainte de a deveni colaborator la „Convorbiri”, sunt scrise într’o limbă românească destul de curată, dar sunt departe de a prevesti pe acela care avea să dea acea energetică și plină de plasticitate alcătuire frazei românești. Versificațiunea în special lasă mult de dorit: rime silite, ritm greșit, versuri cu măsură incorectă, etc. În aceste lucrări însă se arată foarte iubitor de patrie și lipsit de idei pesimiste. Vom cită : „*La Bucovina*”, — „*Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*”, — „*Junii corupți*”, etc.

Poeziile publicate în volum, pe când se află bolnav la Viena, adică poeziile cele cunoscute ale lui, au subiecte foarte variate.

Unele sunt poezii erotice : „*Ce e amorul*”, — „*Pe lângă plopii fără soț*”, — „*Adio*”, etc. Se disting prin armonia cuvintelor și a frazelor și prin plasticitatea expresiunii cum și prin sinceritate sentimentului.

Aflăm apoi câteva elegii : „*Melancolie*”, — „*Mai am un singur dor*”, (cu mai multe variante).

Poeziile lui în formă poporană : „*Ce te legeni, codrule*”, „*Doi-na*”, ș. a., ne arată adâncă lui cunoștință de limba și cugetarea poporană, pe care nici un altul dintre poeții noștri — afară de Alecsandri — n’a știut s’o reproducă cu așfin tele nuanțe și cu acea caracteristică naivitate care te farmecă.

Cele mai multe poezii sunt însă lucrări filozofice, în cari se oglindesc ideile lui pesimiste, desgustul de viață, adorația trecutului, disprețul prezentului, neîncrederea în viitor : „*Epigonii*”, — „*Satirele*”, — „*Impărat și proletar*”, etc.

Între poeziile lui cele mai frumoase sunt și câteva producțiuni de altă natură, povestiri romantice, descrițiuni ale naturii

reale sau ale inchipuitelor ținuturi din alte lumi; importante cu deosebire prin calitățile stilistice: *Călin*, *Luceafărul*, *Strigoi*.

Eminescu a fost multă vreme contestat, a fost chiar batjorcorit și chiar unii autori de literatură nu-i află nici un merit. Socotim însă că discuțiunea în această privință ar fi zădărnice. Totuși ar fi de lămurit o chestiune. S'a zis că poeziile lui Eminescu sunt frumoase, dar n'au formă: versurile sunt rele. Invinuirea este până la un punct dreaptă, căci multe din versurile sale, mai ales în primele poezii, sunt incorecte, și în loc de rime aflăm uneori asonanțe. Dacă aceasta scade perfecțiunea formei, nu poate să scade valoarea operei, după cum versurile rău făcute ale lui Grigore Alexandrescu nu i-au răpit titlul de mare poet, după cum numeroasele versuri incorecte chiar din Alecsandri, ca e mănăstire de altfel bine versul, nu i-au micșorat gloria pe care Eminescu i-a cântat-o, numindu-i

Introducere

De ce pana mea rămân în cermeala mîi mîrle
 De ce stîmbrul meu m'abate cu sepa... de la trele
 De ce domi negrîmădită sub gîrbenala filă
 În mînu sutor, brochei săltărețel cîmble
 Dacă în stîra problema aștei vieți cu care lupș
 Abia ar da drept chiar dacă pînă de de omul o as'fapt
 Căci mîrle la ce am mape să nascim o hartă decept
 Apoi a turna în formă unii lîmba verba și n'eluciplă
 Atăz tannu' sîmbre can doare o o... apă;
 În cuplete de textin să defaci ce pe o mărș
 Și cînd lupș să afli ^{formă} care poate să te încapi,
 Tu să scrii cum cere lumea... o istorie pe apă

Autograf al lui Eminescu

(Începutul Satirei II-a, manus. No. 2261 din colecția Academiei)

„rege al poeziei“. Dar, chiar din punct de vedere al versificației, autorul are bucăți, în perioada culminației talentului său, cari reprezintă o mare iscusință în alcătuirea versului și a strofelor.

Opera lui Eminescu e importantă nu numai ca fond, ci și ca formă, înțelegând prin aceasta stilul. Acea combinație măestrată de sunete, acea alegere potrivită de calitative, unele în antiteză cu calificatele lor, și tocmai prin aceasta mai izbitoare, acea armonie a frazelor, acea minunată pricepere de a-ți da, când nu te aștepți, câte un cuvânt de o energie extraordinară, acele expresiuni nouă cari la prima vedere ți se par ciudate dar cu timpul îți deviu familiare, toate acestea stabilesc valoarea poeziilor lui Eminescu, care — după expresia lui Titu Maiorescu — „a întrupat cele mai înalte gândiri într-o frumusețe de forme sub al cărui farmec limba română pare a primi o nouă viață“.

Iată cum îl caracterizează Anghel Demetrescu în studiul critic ce a publicat asupra-i.

„Așa se stinse acest talent nenorocit, care imprimă poeziei noastre o direcție nouă, îmbogăți metrica cu forme necunoscute până la dânsul, întineri limba veche punând în circulație literară cuvinte uitate prin cronici și psaltiri, dete limbei poetice o vigoare și o frumusețe pe care nimeni n'o întrevăzuse până la dânsul... Sensibilitatea sa delicată, acută și pe alocurea bolnăvicioasă, cultura sa exclusiv germană și prin urmare originală pentru noi, ambiția lui de a întrece pe toți cei dinaintea și din prejurul lui, i-au făurit un stil unic, aci simplu ca o poezie poporană, aci îmbogățit prin citiri întinse, un stil nou și viguros, scânteietor și întunecos, luminos și vag ca o legendă nordică, plămădit în cele din urmă cu dispreț suveran și cu o ură ce-l apropiă de Juvenal“.

CE-ȚI DORESC EU ȚIE, DULCE ROMÂNIE

Publicată în revista „Familia“, 1857

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Țara mea de glorie, țara mea de dor ?

Brațele nervoase, arme de tărie,
 La trecutu-ți mare, mare viitor!
 Fiarbă vinu'n cupe, spumege pocalul,
 Dacă fiii-ți mândri aste le nutresc;
 Căci rămâne stânca, deși moare valul...
 Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Vis de răsbunare negru ca mormântul,
 Spada ta de sânge dușman fumegând,
 Și de-asupra idrei fluture ca vântul
 Visul tău de glorii falnic triumfând,
 Spună lumii large steaguri tricolore,
 Spună ce-i poporul mare, românesc,
 Când s'aprinde sacru candida-i vâlvoare...
 Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Îngerul iubirii, îngerul de pace,
 Pe altarul Vestei tainic surâzând,
 Ce pe Marte în glorii să orbească-l face,
 Când cu lampa-i sboară lumea luminând,
 El pe sânu-ți virgin încă să coboare,
 Guste fericirea raiului ceresc,
 Tu îl strânge 'n brațe, tu îi fă altare...
 Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
 Tânără mireasă, mamă cu amor!
 Fiii tăi trăească numai în frăție
 Ca a nopții stele, ca a zilei zori.
 Viața în vecie, glorii, bucurie,
 Arme de tărie, suflet românesc,
 Vis de vitejie, fală și mândrie:
 Dulce Românie, asta ți-o doresc.

I N V I E R E A

Poezia aceasta s'a publicat după moartea autorului, în colecția de „Poezii postume, Buc. 1905“.

Prin ziduri înegrite, prin izul¹ umezelei,
 Al morții rece spirit se strecură 'n tăcere:
 Un singur glas îngână cuvintele de miere
 Inchise în tratajul² străvechei Evanghelii.

C'un muc în mâni moșneagul cu barba ca zăpada
 Din cărți cu file unse norodul îl învață
 Că moartea e în luptă cu veșnica vieată,
 Că de trei zile 'nvinge cumplit muncindu-și prada.

O muzică adâncă și plină de mândrețe
 Pătrunde tânguioasă puternicele bolți:
 „Peirea, Doamne sfinte, căzù în orice colț,
 „Căci a căzut în însuși izvorul de viețe.

„Nimica înainte-ți e omul, ca un fulg,
 „Ș'acest nimic îți cere o rază mângâioasă,
 „In pâlcuri sunătoare de plânsete duioase
 „A noastre rugi, Părinte, organelor se smulg“.

Apoi din nou tăcere, cutremur și sfială
 Și negrul întunec se sperie de șoapte...
 Două-spre-zece ceasuri răsună... Miez de noapte..
 De-odată 'n negre ziduri lumina dă năvală..

Un clocot lung de glasuri vui de bucurie;
 Colo 'n altar se uită preoții și popor
 Cum din mormânt răsare Christos mângâletor,
 Iar inimile toate s'unesc în armonie:

1 Muzezeală.

2 Carton pe care se scriau litere pentru elevii începători, în vremea veche; — carte veche.

„Cântări de laude 'nălțăm
 Noi ție Unuia.
 Primindu l cu psalmi și cu ramuri
 Plecați-vă neamuri
 Cântând Aleluia

„Christos a înviat din morți
 Cu cetele sfinte,
 Cu moartea pe moarte călcând,
 Lumina ducând
 Celor din morminte!“

S'A STINS VIAȚA

Publicată întâiu în „Convorbiri literare“ 1884.

S'a stins viața falnicei Veneții,
 N'auzi cântări, nu vezi lumini de baluri;
 Pe scări de marmură, prin vechi portaluri
 Pătrunde luna înălbind păreții.

Okeanos se plânge pe canaluri,
 El numa 'n veci e 'n floarea tinereții,
 Miresel dulci i-ar da suflarea vieții,
 Izbește 'n ziduri vechi, sunând din valuri.

Ca 'n țintirim tăcere e 'n cetate.
 Preot rămas din a vechimei zile,
 San Marc, sinistru, miezul nopții bate.

Cu glas adânc, cu graiul de Sibile,
Rostește lin în clipe cadențate:
Nu 'nvie morții — e 'n zadar, copile!

SE BATE MIEZUL NOPTII

Publicată întâiu în „Convorbiri literare“ 1884 .

Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă
Și somnul, vameș vieții, nu vrea să-mi iee vamă,
Pe căi bătute-adesea vrea moartea să mă poarte,
S'asemăn între-olaltă viață și cu moarte;
Ci cumpăna gândirii-mi și azi nu se mai schimbă,
Căci între amândouă stă neclintita limbă.

SCRISOAREA I

Publicată întâia oară în „Convorbiri literare“ 1881.

Când cu gene ostenite seara suflu 'n lumânare,
Doar ceasornicul urmează lunga timpului cărare;
Căci perdelele 'ntr'o parte când le dai, și în odae
Luna varsă peste toate voluptoasa ei văpae
Ea din noaptea amintirii o vecie 'ntreagă scoate
De dureri, pe care însă le simțim ca 'n vis pe toate.

Lună tu, stăpâna mării, pe a lumii boltă luneci
Și gândirilor din viață, suferințele întuneci;
Mii pusthuri scânteiază sub lumina ta fecioară

Și câți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară!
 Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
 Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate!
 Câte țărături înflorite, ce palate și cetăți
 Străbătute de-al tău farmec ție singură ți-arăți!
 Și în câte mii de case lin pătruns-ai prin ferești,
 Câte frunți, pline de gânduri, gânditoare le privești!
 Vezi un rege ce'mpânzește globu' 'n planuri pe un veac,
 Când la ziua cea de mâne abia cuget'un sărac.
 Deși trepte osebite le-au ieșit din urna sorții,
 Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții,
 La același șir de patimi deopotrivă fiind robi,
 Fie slabi, fie puternici, fie genii ori neghobi!
 Unul caută 'n oglindă de-și buclează al său păr,
 Altul caută 'n lume și în vreme adevăr;
 De pe galbenele file el adună mii de coji,
 A lor nume trecătoare le înseamnă pe răboj.
 Iară altu' 'mparte lumea de pe scândura țărălii,
 Socotind cât aur marea poartă 'n negrele-i corăbii.
 Iar colo bătrânul dascăl, cu-a lui haină roasă 'n coate,
 Intr'un calcui fără capăt tot socoate și socoate
 Și de frig la piept și 'ncheie tremurând halatul vechiu,
 Iși infundă gâtul 'n guler și bumbacul în urechi;
 Uscățiv așa cum este, gârbovit și de nimic,
 Universul fără margini e în degetul lui mic!
 Căci sub frunte-i viitorul și treutul se încheagă,
 Noapte' adânc'a veșniciei el în șiruri o desleagă;
 Precum Atlas în vechime sprijină cerul pe umăr,
 Așa el sprijină lumea și vecia într'un număr.

.
 Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l,
 Ce-o să aibă din acestea pentru el bătrânul dascăl?
 Nemurire, se va zice. Este drept că viața 'ntreagă,
 Ca și edera de-un arbor, de-o idee i se leagă.

„De-o iu muri—își zice 'n sine—al meu nume o să-l poarte
 „Secolii din gură 'n gură și l-or duce mai departe
 „Deapuri, pretutindeni ; în ungherul unor crieri
 „Și-or găsi, cu al meu nume, adăpost a mele scrieri !“
 O sărmane ! ții tu minte câte 'n lume-ai auzit,
 Ce-ți trecu pe dinainte, câte singur ai vorbit ?
 Prea puțin, pe ici, pe colo de imagini o fâșie,
 Vre-o urmă de gândire, vre-un petec de hârtie.
 Și când propria ta viață singur n'o știi pe de rost,
 O să-și bată alții capul s'o pătrunză cum a fost ?
 Poate vr'un pedant cu ochii cei verzui, peste un veac,
 Printre tomuri brăcuite așezat și el, un brac,
 Aticismul limbei tale o să-l pună la cântari,
 Colbul ridicat din carte-ți l-o sufla din ochelari
 Și te-o strânge 'n două șiruri, așezându-se la coadă
 În vr'o notă prizărită sub o pagină neroadă.

Poți zidi o lume 'ntreagă, poți s'o sfarâmi... orice-ai spune,
 Peste toate o lopată de țărână se depune.
 Mâna care-a dorit sceptrul universului și gânduri
 Ce-au cuprins tot universul încap bine 'n patru scânduri..

Or să vie pe-a ta urmă în convoiu de 'nmormântare
 Splendid ca o ironie, cu priviri nepăsătoare...
 Iar deasupra tuturor va vorbi vr'un mititel,
 Nu s'ăvindu-te pe tine — lustruindu-se pe el
 Sub a numelui tău umbră : iată tot ce te așteaptă.

Ba să vezi .. posteritatea este încă și mai dreaptă.
 Neputând să te ajungă, crezi c'or vrea să te admire ?
 Ei vor aplauda de sigur biografia subțire
 Care s'o 'ncercă s'arate că n'ai fost vr'un lucru mare,
 C'ai fost om cum sunt și dâșii... Măgulit e fiecare
 Că n'ai fost mai mult că dâșul. Și prostatecele nări
 Și le umflă ori și cine în savante adunări

Când de tine se vorbește. S'a 'nțelese de mai nainte
 C'o ironică grimază să te laude 'n cuvinte.
 Astfel, încăput pe mâna a ori căruia, te vor drege,
 Rele-or zice că sunt toate câte nu vor înțelege...
 Dar afară de acestea, vor căta vicleșii tale
 Să i găsească pete multe, răutăți și mici scandale...
 Astea toate te apropie de dânșii... Nu lumina
 Ce în lume-ai revărsat-o, ci păcatele și vina,
 Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sunt
 Într'un mod fatal legate de o mână de pământ,
 Toate micile mizerii unui suflet chinuit,
 Mult mai mult îi vor atrage de cât tot ce ai gândit.

.....
 Între ziduri, printre arbori ce se scutură de floare,
 Cum revarsă luna plină liniștita ei splendoare !
 Și din noaptea amintirii mii de doruri ea ne scoate.
 Amorțită l-i durerea, le simțim ca 'n vis pe toate,
 Căci în propria-ne lume ea deschide poarta 'ntrării
 Și ridică mii de umbre după stinsul lumânării..
 Mii pustiri scânteiază sub lumina ta fecioară,
 Și câți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară,
 Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
 Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate,
 Și pe toți ce'n astă lume sunt supuși puterii sorții
 Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții !

C Ă L I N

Această poezie s'a publicat întâia oară în „Convorb. lit.“ an. X, 1876—1877 p. 309. E vorba de o fată de împărat izgonită de tatăl său, care după multă vreme este iertată și se cunună cu Făt-Frumos. Acî se reproduce partea din urmă, povestirea nunții în codru.

De treci codri de aramă, de departe vezi albind
 Ş'auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
 Acolo, lângă izvoare, iarba pare de omăt,
 Flori albastre tremur' ude în văzduhul tămâiet;
 Pare-că şi trunchii veşnici poartă suflete sub coajă
 Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.
 Iar prin mândrul întunerice al pădurii de argint,
 Vezi izvoare sdrumicate peste pietre licurind.
 Ele trec cu harnici unde şi suspină 'n flori molatic,
 Când coboară 'n ropot dulce din tăpşanul prăvălatic.
 Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace,
 În cuiabar rotind de ape, peste care luna zace.
 Mii de fluturi mici albaştri, mii de roiuri de albine
 Curg în râuri scilpitoare peste flori de miere pline.
 Umplu aerul văratic de mireasmă şi răcoare
 A popoarelor de muşte sărbători murmuitoare.

Lângă lacul care 'n tremur somnoros şi lîn se bate,
 Vezi o masă mare 'ntînsă cu făclii prea luminate:
 Căci din patru părţi a lumii împăraţi şi 'mpărătese
 Au venit ca să serbeze nunta gingaşei mirese:
 Feţi-frumoşi cu păr de aur, zmei cu solzii de oţele,
 Cititorii cei de zodii şi şagalnicul Pepele.
 Iată craiul, socru mare, răzimat în jeţ cu spată,
 El pe capu-i poartă mitră şi-i cu barba pieptănată,
 Ţapăn, drept, cu schiptru 'n mână şade'n perine de puf
 Şi cu crengi îl apăr pajii de muscuţe şi zăduf.

Acu'n iată că din codru şi Călin mirele iese
 Care ţine 'n a lui mână mîna gingaşei mirese.
 Socrul roagă 'n capul mesei să poştească să se pună
 Nunul mare, mândrul soare, şi pe nuna, mândra lună.
 Şi s'aşeează toţi la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul;
 Lîn vloarele răsună, iară cobza ţine hangul. —
 Dar ce zgomot se aude? Bâzlit ca de albine?

Toți se uită cu mirare și nu știu de unde vine,
 Până văd painjinișul între tufe ca un pod,
 Peste care trece 'n zgomot o mulțime de norod :
 Trec furnici ducând în gură de făină marii saci
 Ca să coacă pentru nuntă și făină și colaci,
 Și albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
 Ca cercei din el să facă cariul, care-i meșter faur.
 Iată vine nunta 'ntreagă : vornicel e-un grierel,
 Ii sar purici înainte cu potcoave de oțel ;
 O cojiță de alună trag lăcuste, podu-l scutur.
 Cu musteața răsucită șede 'n ea un mire flutur.
 Fluturi mulți de multe neamuri vin în urma lui un lanț,
 Toți cu inime ușoare, toți șăgalnici și berbanți ;
 Vin țânțarii, lăutarii, gândăceii, cărăbușii,
 Iar mireasa viorica i-așteptă 'ndărătul ușii.
 Și pe masa 'mpărătească sare-un grier, crainic sprinten.
 Ridicat în două labe s'a 'nchinat bătând din pienten.
 El tușește, își încheie haina plină de șireturi :
 „Să iertați, boieri, ca nunta s'o pornim și noi alături“ .

LA STEAUA...

S'a publicat întâiu în „Convorbiri literare“ 1886.

La steaua care-a răsărit
 E-o cale atât de lungă,
 Că mii de ani i-a trebuit
 Luminii să ne-ajungă.

Poate de mult s'a stins în drum
 În depărtări albastre,
 Iar raza ei abiă acum
 Luci vederii noastre.

Icoana stelei ce-a murit
Incet pe cer se sue :
Erà, pe când nu s'a zărit,
Azi o vedem, și nu e.

Tot astfel când al nostru dor
Pieri în noaptea-adâncă,
Lumina stinsului amor
Ne urmărește încă.

ION SLAVICI

Principalele scrieri ale lui Slavici sunt: *Nuvele din popor* (1881); *Vatra părăsită* (1900); *Din bătrâni* (1902); *Mara* (1906); *Gaspar Grațiani* tragedie, (1888).

VECINII

Această nuvelă face parte din colecțiunea publicată în 1881. Pentru prima dată a apărut în „Convorbiri literare”.

I.

Om are nevoie de om în lumea aceasta, și nimeni nu e nici atât de bogat și de puternic, ca să n'aibă trebuință de alții, nici atât de sărac și de slab, ca să nu poată ajuta pe alții. Dureri și bucurii trec din om în om.

Baciu, om bogat și harnic, chibzuit la vorbă și pricepător în ale lui, era cunoscut în toate satele de dimprejur. Ar fi putut să trăească tihnit. Știind însă că ochiul stăpânului îngrășe vita, el nu se bizuia în slugile lui, ci alerga de dimineață până seara, ca toate să le vadă și să le fie în bună rânduială. Deși era om de inimă și gata de a le sări altora într'ajutor, grijele cele multe îl făceau adeseori supărăcios și pripit, și nu odată îl fericia pe vecinul său Andreiu, care, fiind sărac avea mai puține griji și astfel și mai puține supărări.

Nu odată, întorcându-se dela lucru, Baciul l-a văzut pe Andreiu șezând liniștit pe prispa casei lui. Eră, par'că toate bogățiile lumii ar fi ale lui. El eră cu toate acestea sărac și mai aveà și opt copii, dintre care singur Gheorghe eră mai mare! acesta însă eră dus de mai mulți ani, nimeni nu știà pe unde, și părinții lui nu mai aveau nici un ajutor de la dânsul.

Sosise iarna, o iarnă geroasă și grea.

Floarea, nevasta lui Andreiu, rupeà gardul ca să încălzească casa, și plângeà mereu, fiindcă n'avea ce să le pună copiilor la masă. Ar fi muncit sârmana cât a ținut vara ca să mai aducă și ea câte ceva la casă, dar n'o lăsau mititeii care nu puteau să rămâe singuri acasă. Iar Andreiu trăia de azi pe mâne și nu se mai gândia la nimic: își perduse voia de toate și nu mai căută de lucru.

Acum, în sfârșit, văzând-o cum plânge azi, și plânge mereu, el își luă inima 'n dinți și plecă la Baciul, ca să se împrumute dela dânsul, până la primăvară cu un sac de porumb. Il știà om bun și nici că putea să-i treacă prin minte gândul că-l va lăsa să iasă nemângâlat din casa lui.

N'a nemerit însă în ceas bun.

Eră mare gălăgie la casa lui Baciul.

Ilie, unul dintre argați, om volnic și harnic, dar pățimaș fără seamăn, scosese un car de gunoiu la câmp, Cum, cum nu, unul dintre boi, juncan pus de curând la jug, a luat câmpii, și Ilie l-a bătut cu furca de l-a spetit. Intors apoi acum acasă, el se mai și obrăznicise, când stăpânu-său i-a tras o gură. Astfel Baciul și-a pierdut răbdarea și l-a pâlmit. Lovit, Ilie s'a repezit asupra stăpânului, și numai Dumnezeu știe ce s'ar mai fi întâmplat, dacă n'ar fi intrat tocmai atunci Andreiu în curte și n'ar fi sărit și celalt argat, ca să-i despartă.

Andreiu l-a luat apoi pe Baci cu binele și l-a dus în casă, pentruca să-l domolească.

„Lasă-l focul de bou! — zise el. — Atâta să-ți fie paguba! — Om ca tine să nu-și facă venin pentru atâta treabă! Necazul să-l aibă cel ce pierde unul din doi, iar nu tu, care zici: mult a fost; mult a rămas! Și pentru un om ca Ilie! — Dacă ar fi ceva de capul lui, n'ar fi, om de patruzeci de ani, slugă la alții. — Ce dulceață-ți mai are bogăția, dacă în tot ceasul îți amărești viața cu ea!“

„Ba face-volu ca tine! — îi răspunse Baci — De! voi care n'aveți, nici nu știți cum s'adună averea și cu cât amar se păstrează. — Tot e mai bine să mă necăjesc decât ca să ajung a-mi trimite nevasta să rupă gardurile ca să fac foc în casă“.

Andreiu, om slăbit și galben la față, simți că sângele îi năvălește în obraji.

„Vecine, — zise el tare mâhnit, — e gardul meu; eu l-am făcut și tot eu am să-l și fac, dacă vrea Dumnezeu, iar la loc.“

„Nu zic nu, — întâmpină Baci, — dar prietenește mi-ai vorbit, prietenește-ți vorbesc și eu. Ai casă grea, și tot mai bine ai face să șezi mai puțin pe prispă și să-ți faci mai mult necaz.“

Andreiu se ridică de pe scaunul pe care se așezase, și-l eră par'că-i vine un fel de amețală.

Da, da! zise el. — Așa e! Așa zic și eu! Dar, vezi, așa numai din senin, nu-i vine omului lenea. N'am fost eu tot așa. Sunt bolnav, vecine, de-o boală ascunsă, care mă seacă pe picioare.

„Boala lenii, precum se vede, — grăi Baci cam în glumă. Dar să nu fie zis într'un ceas rău: o fi vre-o făcătură. A bine nu e, zic și eu adeseori“.

li părea rău de vorba, pe care o scăpase, și ar fi voit s'o dreagă cumva.

„Văd, urmă el, și eu, că nu poate să fie altfel.

E grea iarna: mi-ar părea bine, dacă aş putea să te ajut cu ceva!“

„Îți mulțumesc, îl răspunse Andreiu,—dar acum nu.

„Am auzit vorbe mai aspre în curte și am venit să văd ce e“.

Grăind aceste vorbe, el se întoarse iar la casa lui cea goală și plină de copii.

II.

Grea de tot a fost iarna pentru Andreiu. Trăia și nu trăia: se legăna pe picioare. Ziua stetea moleșit, în spre seară îl apucau un fel de călduri, noaptea nu dormia, dar trăia și nu-l durea nimic. A vândut ce mai rămăsese pe la casă, s'a împrumutat de pela oamenii de seama lui, dar la Baci u nu s'a mai dus, nici gardul n'a lăsat-o pe nevastă-sa să-l mai rupă, și tot a ieșit cu chiu cu vai din iarnă.

Și zi de zi Andreiu ieși în drumul cel mare și-i o-prea pe drumeți, ca să le zică: Spune, te rog, dacă-l întâlnești cumva pe undeva pe Gheorghe al lui Andreiu din Bârsești, să vie acasă la frații lui și muma lui, că mult îl dorește tatăl-său, care a ajuns om slab și neajutorat.

În săptămâna patimilor oamenii țin postul, se spovedesc și se cuminecă. Mai înainte de a lua sfânta cuminecătură, ei se duc și-și cer unii altora iertare, dacă au avut cumva vre-o supărare între dânșii.

Andreiu nu s'a dus la Baci u, fiindcă n'avea nici o supărare în inima lui, iar Baci u a voit, ce e drept, să vină la Andreiu, dar apoi tot nu s'a dus.

Mergând la biserică s'au întâlnit și au urmat drumul împreună, vorbind despre multe toate, numai nu despre vre-o supărare.

Noaptea, spre a doua zi de Paști, Andreiu, care nu dormia, se ridică deodată, încet și cam alene, din culcuș. Eră par'că o lumină în podul casei lui Baci, și ieșiă fum prin acoperiș.

El deșteptă pe Floarea și-i spuse că arde, pe semne, casa vecinului.

Trezită din somn, Floarea sări cuprinsă de spaimă în picioare.

„Nu te speria, îi zise el liniștit, că vântul nu bate spre noi, iar Baci n'o să prea simță paguba. E veche casa : o să-și facă alta mai frumoasă. Vorba e să scape dânșii. Scoală băiatul și-l trimete să-i deștepte din somn“.

Floarea însă, femeie ca toate femeile, și-a ieșit din fire, când a văzut flăcările mari, și a început să țipe și să strige cât o ținea gura.

Au auzit-o dar sătenii care erau încă deștepți ori dormiau mai ușor, dar în casa lui Baci lumea s'a trezit abia după ce vecinii au început să spargă poarta ca să intre la foc.

Și e grozav lucru să te pomenești din somn cu casa aprinsă în capul tău.

Baciul, omul cel chibzuit, nu mai știă ce să facă, unde să alerge și ce să scape mai nainte : se învărtia de ici până colo, se învărtia și se afurisia. Și fiindcă el își pierduse capul, nu mai eră cine să ție buna rândueală și alergau toți de-a valma, împedecându-se unii de alții și scoțând lucruri de nimica în curte, în vreme ce alte lucruri mai scumpe steteau uitate prin odăile în care pătrunsese focul.

Un singur om eră liniștit : Andreiu, care intrat în curtea lui Baci, pusese câțiva oameni să scoată caii și vitele din grajd și numără acum pe casnicii lui Baci, ca să vadă dacă au scăpat ori nu cu toții.

Lipsiã par'cã unul. Nițã, bãiatul lui Baciù, un copil de vre-o cinci ani, nu erã nicãieri.

„Unde e Nițã!? strigã el tare și respicãt — A scãpat cineva pe Nițã?”

Nimeni, din mijlocul învãlmășeli, nu-l bãgã'n seamã. El alergã la Ana, nevasta lui Baciù.

„Bãiatul, Nițã unde e?!”

Ea se cutremurã în tot trupul și își puse mâinile pe cap.

„Vai de mine! A rãmas dormind în casã”.

Iar vãpaia leșiã pe ferestre.

Andreiù cel plãpând și moleșit se cutremurã și simți cã sângele i se încãlzește și vinele i se încordeazã, cã inima îi crește și fruntea i se umple de sudori: auzind vaietele copilului, el se avântã spre casã și se aruncã în foc.

Știã ce face și simțiã cã are sã treacã prin foc; dar simțiã în el atãta viațã, în cãt nu se mai temeã de nimic și unul singur erã gãndul lui: sã nu întãrzie, sã-l gãseascã viu încã pe copil.

L-a gãsit în pragul uși, întins la pãmãnt, plin de arsuri și fãrã de simțiri, dar întreg l-a scos din flacãri și a început sã-l poarte prin curte legãnãndu-l mereu pe brațe și afurisind bogãțiile lui Baciù, ca praf și cenușe sã se aleagã de ele.

Puțin îi pãsã cã arde cãmașa în spinarea lui: cãci voiã sã-i dea copilului și rãcorealã ca sã-i vie viațã.

Viața însã nu se mai iviã. El a început deci sã se blesteme pe sine, fiindcã n'a alergat fãrã de întãrziere atunci când a vãzut focul.

„Eu! își ziceã, singur eu îi port pãcatul; eu sunt de vinã; pe mine are sã mã pedepseascã și Dumnezeu, și legea omeneascã!”

Erã mare, în adevãr, pãcatul lui Andreiù! n'a alergat fãrã de întãrziere, ca sã-i vie vecinului sãu într'a-

jutor. El însă își mărturisiă păcatul, se călă și Dumnezeu n'a volt să-l certe cu prea multă asprime.

Baciu eră desnădăjduit. Gândul că-și va pierde și copilul, l-a făcut să-și plardă rostul; el a început să strige în gura mare că vecinul său Andreiu i-a pus focul și că numai muștrarea cugetului l-a făcut să se arunce în foc ca să scape copilul.

Și mulți dintre acei ce auziseră vorbele lui Andreiu erau și ei de un gând cu Baciu. Intre aceștia eră și judecătorul din partea locului, care a și dat poruncă să-l lege pe Andreiu cot la cot.

Zadarnice au rămas bocetele Floarei și plânsetele copiilor, căci judecătorul trebuia să-și facă datoria, și încă noaptea aceea Andreiu a fost pus la închisoare.

Mergând la închisoare, el nu eră cătuși de puțin turburat. Durerea lui cea mare eră numai că Niță n'o să își mai vie poate în fire. Cât pentru celelalte el nu se temeă de nimic, fiindcă nu se simția vinovat.

Mare eră dar ușurarea, pe care o simția z'ua următoare, când Floarea a venit să-i spună că Niță s'a înfiripat și că doctorul, pe care Baciu îl chemase, are nădejde să-l pună iarăși în picioare.

Își făcea acum gândul că Baciu el însuși va veni la judecător și va cere să-i dea drumul. În loc de aceasta însă Baciu a făcut o cerere, în care arată supărările pe care le avusese cu dânsul, și temeiurile pe care-l bănuia de a fi pus focul.

În mîntea lui Andreiu nu intră cu toate acestea, gândul că poate să fie osândit și fără ca să i se fi putut dovedi vina, numai pentru că eră bănuț cu oarecare temei și nu se putea desvinovăți.

Dus în fața judecătorului, el dete cu socoteală că un singur om a putut să pună focul, Ilie, pe care Baciu îl alungase cu rușine dela casa lui. I se spuse însă că Ilie a plecat de mult din sat și a dovedit cu martori

că în noaptea despre a doua zi de Paști se află la Valea-Rea cale de trei ceasuri dela Bârsești. Iar Andreiu nu putea să ia de mărturie decât pe nevastă-sa și pe copiii săi, care nu puteau să stea martori pentru dânsul, și nu putea să arate de ce n'a alergat îndată ce a văzut focul.

Țiind dar seamă de toate împrejurările, judecătorul l-a socotit vinovat și l-a osândit.

III.

În marea lui întristare avea Andreiu și două mari mângâieri.

Din clipa în care se avântase spre casa aprinsă, ca să scape pe Niță, el era alt om. Nu se mai simțea slab și moleșit. I se desmorțise oarecum sângele, avea poftă de mâncare, dormea bine și era voios cu toată năpasta ce căzuse pe capul lui. Și, stând așa singur, nu o dată și-a făcut gândul că Dumnezeu a rânduit să stee la închisoare, pentruca nu cumva, umbând pe afară, să-l întoarcă boala.

În același timp Gheorghe, feciorul lui, se întorsese acasă cu bănișori frumoși, adunați pară cu pară în timp de patru ani, cât a lipsit de acasă.

N'a întâlnit, ce-e drept, pe nici unul dintre drumeții pe care-i rugase Andreiu să-l caute. Aflase însă că prin gazete se scrie despre un oarecare Andreiu din satul Bârsești, care i a pus foc vecinului său Baciu. Știind apoi că acest Andreiu nu poate să fie de cât tatăl-său, e grăbit cu inima încleștată la frații și la mama lui.

Aflând cum și în ce fel s'au petrecut lucrurile, Gheorghe era nemângâiat și tare pornit asupra lui Baciu. Dacă nu i-ar fi fost de fraților săi și de surloarele sale, ar fi fost în stare să ridice parul asupra lui.

„Lasă-l, fătul meu, îl zise Andreiu că destulă răsplată îl este păcatul lui. Se vede, că Dumnezeu le-a rânduit toate așa, ca să te întorci și tu acasă.

„Noi să rămânem tot cum am fost, oamenii cum se cade și să trecem prin fața casei lui ca și când nimic n'ar fi acolo unde o vedem. Dumnezeu să-i fie de bună pază, ca nici odată să nu mai avem nevoie de a-l sări într'ajutor“.

Și în ceas bun a grăit Andreiu.

Peste vre-o două săptămâni el scăpă din temniță ca om cinstit și năpăstuit.

Ilie, pălmașul, omorîse într'o încăerare pe un sătean, fusese prins și, luat de scurt, făcuse și mărturisirea că tot el a pus focul în niște călți din podul casei lui Baci.

Baci de aci înainte nu mai avea odihnă, nici zihnită, nici somn cu dulceață. Umblă cu ochii în pământ și nu mai cuteză să privească în fața altora. Jumătate din averea lui ar fi dat, ca să-l împace pe Andreiu, și umblă mereu cu gândul ca să-și vînză casa și moșia și să plece din sat. E grozav gândul c'ai năpăstuit pe omul care ți-a făcut un mare bine, a sărit chiar în foc pentru tine, și de câte ori vedeă plăgile de arsură pe fața lui Niță, Baci se făcea galben ca ceara și gemea ca omul greu chinuit.

Iar Andreiu eră voios și harnic, își făcuse gardul la loc și lucră toată vara în rând cu zidaril și cu dulgherii, ca să ridice casă pentru feciorul său, care eră logodit cu una din cele mai bune fete din sat și n'așteptă decât ca să fie gata casa, pentruca să facă și nunta.

IV.

Eră mare bucurie la casa lui Andreiu.

Mare e bucuria să ai un fecior volnic, cu minte și

harnic, cel dintâu și mai mare dintre feciorii tăi, sprințul tău la bătrânețe, și să-l vezi aducându-și nevestă bună la casa ridicată din hărnicia lui.

Eră deodată și nuntă și sfințirea casei. Ziua senină și frumoasă. Floarea rumenă și sprintenă. Băieții și fetele cu sufletul plin de neastâmpăr. Andreiu el însuși tot slab și supt la față, dar cu sângele cald și cu ochiul vioiu. Lume multă, mâncări și băuturi cu belșug, lăutari, chiote, nuntă mare și veselă eră în cele două case, la bătrâni și la tineri.

Andreiu, cu toate aceste, eră ca totdeauna voios, nu vesel, ci liniștit și chibzuit.

Prea multe erau necazurile prin care trecuse, prea mult se deprinsese cu gândul că viața e numai amar și necaz, dureri și greutate, și acum, când bunățile-l năpădiseră, se temeă că nu cumva amăgiri să fie toate. Știa cum toate se pot pierde de azi pe mâne, și nu îndrăzniă să se bucure din toată inima, pentruca nu cumva, pierzând mâne fericirea, să se simță prea greu lovit. Eră ca săracul care, găsind o comoară, nu îndrăznește să se atingă nici să se bucure de ea, nici să zică: A mea este!

Stetea deci liniștit în mijlocul celorlalți și se bucură de bucuria lor, și nu odată i se ivlă în minte gândul: Ferice de voi, care credeți că toate sunt adevărate și dănuitoare!

Iar Baci, bogatul, auziă chiotele și cântecele și lăutarii din curtea vecină și ședeă ascuns în casa lui cea nouă și nu voiă nici să mănânce, nici să bea, nici să vadă pe nimeni, nici să știe de nimic.

În altă parte a casei ședeă Ana cu băiatul cel cu fața plină de plăgi și plângeă și nu mai ștlă ce să facă.

Intr'un târziu ea se ridică ținând capul sus, își șterse lacrămile și ieși afară ca să împarță porunci.

În spre murgul serii intră apoi la Baci, gătită de sărbătoare și cu o tavă în mână.

Pe tavă eră un cocoș fript, cel mai frumos dintre cocoșii ei, o plăcintă, o garafă de vin, și împăturate frumos, altițele ei de borangic cele cusute în fir și mătase.

Niță băiatul stetea și el în prag, cu o creangă de rosmarin în mână.

„Să mergem,—zise ea,—să-i ducem cinste, că e timpul să se împartă cinstele“.

Baci se ridică în picioare ca deșteptat din somn și fața i se lumină.

„Da!—grăi el ușurat,—să mergem: în ceas bun să-ți fi venit gândul!“

Mulțimea adunată în curtea lui Andreiu rămase încremenită când Baci intră pe poarta deschisă, cu nevasta sa și cu băiatul. Eră par'că morții ar fi ieșit din mormintele lor, ca să ia și dânșii parte la bucuria obștească, și hora se oprî în loc, lăutar i tăcură, chioțele și vorbele vesele amuțiră.

Andreiu, care le vedeă și auziă toate, se sculă din capul mesei unde se află, ca să vază ce s'a întâmplat afară, de s'a făcut liniște—așa de odată. El însă n'apucă să-și părăsească locul, când Baci și Ana se iviră cu copilul lor în pragul casei.

Oamenii casei, nuntașii și cei în bun ceas sosiți rămaseră câtva timp muți și nemișcați ca stâncile de sub coaste.

„Aprindeți lumânările,—grăi Andreiu în cele din urmă; — aduceți toate lumânările și le aprindeți, că e bună și mare ziua la care am ajuns“.

Ochii lui se umplură de lacrimi, în vreme ce Baci și Ana steteau cu ochii în pământ, iar băiatul priviă volos și cu inima deschisă la meseni.

„Aici! — urmă Andreiu, — aici, vecine, aici, vecină!“

Faceți loc! — Aici în capul mesei! — Voi să fiți nunți celei mai frumoase nunte! — Vino, băiete, și învață, cum om cu om se bucură!“

Baciu și Ana s'au așezat în fruntea mesei, dar nimic n'au zis: fapta lor spune prin ea însăși ceace în graiul omenesc nu se poate spune.

Abia târziu, în toiul nunții, s'au deschis inimile la căldura bucuriei obștești.

POPA TANDA

Această nuvelă s'a publicat întâia oară în „Convorbiri literare“, an. IX 1875—76 p. 88; apoi în fruntea volumului „Nuvele din popor“ din 1881.

I.

Ierte-l Dumnezeu pe dascălul Pintilie! Eră om bun și cântăreț vestit. Și murăturile foarte îi plăceau. Mai ales dacă eră cam răgușit, le bea cu gălbenuș de ou, și i se dregea organul, încât răsunau ferestrele, când cântă „Mântuește, Doamne, norodul tău!“ Eră dascăl în Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și cu socoteală, pomeni și ospețe de bogat. Iară copii n'avea dascălul Pintilie decât doi: o fată, pe care a măritat-o după Petrea Țapului și pe Trandafir, părintele Trandafir, popa din Sărăceni.

Pe părintele Trandafir să-l țină Dumnezeu! Este om bun; a învățat multă carte și cântă mai frumos decât chiar și răposatul tatăl său, Dumnezeu să-l ierte, și totdeauna vorbește drept și cumpănit, ca și când ar ceti din carte. Și harnic și grijitor om este părintele Trandafir. Adună din multe și face din nimica ceva.

Strânge, drege și culege, ca să aibă pentru sine și pentru alții.

Mult s'a ostenit părintele Trandafir în tinerețea lui. Școlle cele mari nu se fac numai iac'așa, mergând și venind. Omul sărac și mai are, și mai rabdă. Iară cu capul se lucrează mai greu decât cu sapa și cu furca. Dar toate s'au făcut și nici n'a rămas lucru zădărnice: Trandafirică a ajuns popă în satul tătâne-său, în Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și cu socoteală; dar la pomeni și la ospete părintele Trandafir nu mergea bucuros.

Minunat om ar fi părintele Trandafir, dacă nu l-ar strică un lucru. Este cam greu la vorbă, cam aspru la judecată: prea de-a-dreptul, prea verde, fățiș. El nu mai sucește vorba, ci spune drept în față, dacă i s'a pus ceva pe inimă. Un om ca el nici doi ani n'a putut să stea în Butucani! Părintele Trandafir fu trimis dela Butucani la Sărăceni pentru buna înțelegere între credincioși.

Pe „Valea Seacă“ este un sat pe care oamenii îi numesc „Sărăceni“. Un sat „Sărăceni“ pe o vale „seacă“: mai rău nu poate să sune însemnarea unui loc.

„Valea seacă!“

„Vale“, pentru că este un loc închis între munți; „seacă“, pentru că pârâul ce și-a făcut cale pe mijlocul văli este sec aproape întregul an.

Iată cum stă valea:

În dreapta este un deal numit „Râpoasa“. În stânga sunt alte trei dealuri numite „Fața“, „Gropnița“, și „Aluniș“.

Pe „Râpoasa“ cresc stânci; pe „Fața“ sunt holde; pe „Gropnița“ este satul, iar pe „Aluniș“ sunt mormintele satului între aluni și mesteacănii.

Așa în dreapta, așa în stânga; dar lucrul de căpe-

tenie este tocmai în fund. Aici sunt munții: de aici vine ce vine.

Dincolo peste „Râpoasa“, este „Valea Răpiții“, o vale mai adâncă decât „Valea-Seacă“ și numită așa pentru că printr'ânsa curge „Răpița“. „Răpița“ este supărăcioasă mai ales în timpul de primăvară, iar pârâul de pe Valea-Seacă este un crac al „Răpiții“. Primăvara, când se topește neaua pe munți, „Răpița“ se supără, varsă o parte din mânia sa în cracul de pe „Valea-Seacă“, și încetează a mai fi „seacă“. În câteva ceasuri Sărăcenenii sunt numai prea bogați de apă. Așa o pat aproape în fiecare an. Când semănăturile din vale par mai frumoase, Valea Seacă minte cu numele și spală tot ce-i pică în cale.

Ar fi încă bine, dacă astă năpădire ar ține numai scurtă vreme. Apa rămâne însă pe vale, formând multe locuri de adăpost pentru neamul broscănesc.

Iar în locul grânelor, pe lângă bălți, cresc răchite și se îmbuibă sălcișul.

Este oare minune, dacă, în urma acestora, Sărăcenenii s'au făcut cu vremea cei mai leneși oameni? Pe „Fața“ locul nisipos, grâul crește cât palma și păpușoiul, cât cotul; pe „Râpoasa“ nici murele nu se fac, iară în vale apa mănâncă rodul. Unde nu e nădejde de dobândă, lipsește și îndemnul de lucru. Cine lucrează, vrea să câștige, iară Sărăcenenii și-au fost scos gândul de câștig, pentru aceea nici nu se aflau îndemnați să lucreze. Cât puteau, petreceau vremea întinși la răcoare; cât nu puteau, își mâncau zilele lucrând prin alte sate învecinate. Când veniă apoi iarna... vai și amar!

Iar cine e deprins cu răul, la mai bine nici nu gândește; Sărăcenenilor le pareă că, decât așa, nici nu poate fi. Peștele în apă, pasărea în aer, cârtița în pământ și Sărăcenenii în sărăcie

Sărăcenii? Un sat cum Sărăcenii trebuie să fie. Ici o casă, colo o casă... tot una câte una... Gardurile sunt de prisos, fiindcă n'au ce îngrădi; uliță este satul întreg. Ar fi prost lucru un horn la o casă: fumul află cale și prin acoperiș. Nici murueală pe pereții de lemn n'are înțeles, fiindcă tot cade cu vremea de pe dânsii. Câteva lemne clădite la olaltă, un acoperiș din paie amestecat cu fân. Un cuptor de imală cu prispă bătrânească, un pat alcătuit din patru țapi bătuți în pământ, o ușă făcută din trei scânduri înțepenite cu un par cruciș și cu altul curmeziș.. lucru scurt, lucru bun. Cui nu-i place, să-și facă altul mai pe plac.

În vârful satului, adecă la cel mai înălțat loc, este o alcătueală, pe care Sărăcenii o numesc „biserică”. Ce să fie și asta? Este o grămadă de groși¹ bătrâni, puși unii peste alții în chip de pereți. În vremile bătrâne, cândva, nu se știe când, acest fel de pereți se aflau cu partea de din sus privind tocmai spre cer; acum însă, nici asta nu se știe de când, ei se află în supusă plecare spre acea parte, care aveă să țină locul unui turn. — Asta, pentrucă stâlpii din față, fiind putrezi de când a bătut vântul cel mare, s'au plecat spre răbdătorul pământ, trăgând cu sine întreaga alcătueală. Așa a și rămas, apoi, fiind biserica, cel puțin în Sărăcenii, un lucru de prisos.

Popă? Se zice că nu e sat fără popă. Pe semne, cine a făcut zicală asta n'a știut de Sărăcenii. Sărăcenii eră un sat fără popă. Adecă — eră sat cu popă, — numai că popa lor totdeauna eră popă fără sat. Un lucru singur în felul lui cu Sărăcenii aștia. Mai că n'a fost încă popă care să fi stat mai mult decât trei zile în Sărăcenii: într'una vine într'alta rămâne, iar în a treia se duce. Câți popi vinovați, toți au trecut prin Sărăcenii, și care a stat mai multă vreme, aici s'au curățit de păcate.

1 *Groși*: bucăți de trunchiuri groase de copaci.

Iar acum părintele Trandafir ajunsese la acest canon de pocăință. El nu mai putea să aștepte că va face ca alții, să vină o zi. să stea alta și să se ducă în a treia. Știa că s'a pus prea rău la protopop, pentru ca să poată crede că-l va trimete la alt sat. Iar fără de sat nu putea să rămână. Popă fără de sat: roată fără de car, jug fără de boi, căciulă pusă în vârf de par. Iși puse dar de gând ca s'o iee precum i se face, și să stee bucuros în Sărăceni.

Chiar dela început părintele Trandafir a înțeles un lucru: cum că în Butucani era mai bine decât în Sărăceni. Oamenii aveau câte ceva; iar de unde este, poți lua. În Sărăceni însă toate încuetoarele erau de lemn. Și apoi părintele judecă: popa face treaba satului, iar satul să îngrijească de traista popei.

Multă vreme n'a trecut până ce părintele a început să prindă încredințarea că cu desăvârșire proști n'au fost oamenii cari au început cu pomenile și cu ospetele. „Este un lucru folositor — zicea el — când oamenii se adună spre a se mângâia și veseli împreună. Chiar Mântuitorul a început cu pomenile și cu nunta din „Cana Galileii“. Așa gândia acum părintele Trandafir; dar în Sărăceni nu era nici pomeni nici ospete.

„Un lucru!“ — își zise părintele mai în urmă. „În satul sărac popa nici spice n'are de unde culege. Câtă vreme vor fi Sărăcenenii leneși, ei vor rămâne săraci și eu stau flămând!“ Iși puse dar de gând, ca să facă din poporeni săi oameni harniți.

Omul harnic mănâncă piatră, scoate caș din apă de baltă și seceră fir de grâu unde au crescut cucute.

„Apoi — sfârși popa — când vaca are hrană, ea nu rămâne stearpă“.

Așa a zis; așa s'a și pus să facă.

În cea dintâi Duminică, părintele Trandafir ținu o predică înalntea oamenilor ce s'au adunat în număr

mare, ca să vadă pe popa cel nou. Nu este mai mare mulțumire pentru omul ce dorește binele altora decât când vede că este ascultat de către alții și că vorbele lui prind rădăcini. Părintele Trandafir se simțea norocit într'acea zi. Niciodată el n'a fost ascultat cu luare aminte, ca astădată. Părea că oamenii aceia ascultă ceea ce știu bine, și-i sorbiau vorbele cu atâta sete, în cât păreau c'ar voi să-i scoată sufletul, ca mai ușor să culeagă din el învățătura.

S'a citit în ziua aceea Evanghelia asupra fiului ră-tăcit. Părintele Trandafir a arătat cum Dumnezeu, în nesfârșita lui iubire de oameni, l-a făcut pe om spre fericire. Fiind omul în lume, Dumnezeu voește ca el să simtă toate plăcerile curate ale acestei vieți, pentru că numai așa poate să o iubească și să facă bine într'însa. Omul, care, din vina sa ori în urma altor întâmplări, simte numai amar și neazuri într'astă lume, nu poate iubi viața și, ne iubind o, disprețuește în chip păcătos acest înalt dar dumnezeesc.

Ce fac însă oamenii leneși, oamenii cari nu-și dau nici o silință, cari nici mâna nu ș'o întind ca să ia darul?

Sunt păcătoși, căci nu numai dorințe avem, ci și poște trupești. Poștele ce e curate sunt date omului, ca să le astâmpere prin rotul muncii; dorințe îi sunt date în suflet ca să cuprindă lumea, și pe Dumnezeu în sine, și fericit să le privească. Lucrarea este dar legea firii omenești, și cine nu lucrează, greu păcă-tuește. — După aceste, părintele a arătat, cu vorbe care dau gândirilor chip viețuitor, cât este de ticăloasă viața unui om pieritor de foame, și a dat credincioșilor săi sfaturi zemislite în mintea lui Înțeleaptă, — cum el ar trebui să lucreze în primăvară, în vară, în toamnă și în iarnă.

Oamenii au ascultat; în fețele lor era scrisă vorba

părintelui ; iară, mergând spre casă, ei vorbeau numai despre ceea ce auziseră în biserică și fiecare se simțea ca un om mai mult decât până acum. Erau poate mulți și de acela cari așteptau numai să treacă sfânta Duminecă, pentru ca în cea dintâiu zi de lucru să înceapă.

„Așă popă n'a mai fost în Sărăceni!“ grăi Marcu Florii Cucului, despărțindu-se de vecinul său Mitru.

„Popă, chiar popă ca la sat cinstit“, răspunse Mitru, ca și când ar fi simțit că cinstit, satul său, tocmai cinstit nu este.

Au venit apoi alte Dumineci. Părintele Trandafir a mai dat însă îndărăt cu predicele. Chiar în a doua Duminecă n'avea cui să vorbească. Eră vremea cam ploioasă, și oamenii au rămas pe acasă. Alte Dumineci însă eră vremea frumoasă : pe semne atunci nu se îndurau oamenii de vreme ; le venia greu a se despărți de cerul lui Dumnezeu. Așă câte o babă bătrână, câte un moșneag cam slab la vedere și mai slab la auz avea părintele prin biserică. Adeseori rămânea numai Cozonac clopotarul. Așă nu se face treabă !

Dacă ar fi fost altfel de om, s'ar fi oprit aici. Părintele Trandafir însă, ca și capra în grădina cu curechi. Când îl scoți pe ușă, îți intră prin gard ; când astupi gardul, sare peste gard și îți face mai multă pagubă, stricând și streășina gardului. Dar țină-l Dumnezeu ! — e numai vorbă ! Tot om buu rămâne părintele Trandafir.

„Așteptați ! — grăi el. — Dacă nu veniți voi la mine, mă duc eu la voi!“ — și apoi porni popa la colindă ; cât e ziua de mare gura lui nu se mai opriă. Unde prindea oamenii, acolo îi ținea la sfaturi. La câmp, dai de popă, la deal, dă popa de tine ; mergi la vale, te întâlnești cu popa ; intri în pădure, tot pe popa îl afli.

Popa la biserică, popa la mort, popa la nuntă, popa la vecin: — trebuie să fugi din sat, dacă voești să scapi de popa. — Și, unde te prinde, te omoară cu sfatul.

Vr'un an de zile a dus-o părintele Trandafir cu sfatul; oamenii ascultau bucuros, le plăcea să stea de vorbă cu popa și chiar se prindeau de sfaturi. Atâta însă, și mai departe tot povestea cea veche: știau oamenii cum să facă, dar nu făceau. Părintele se cam necăjiă. Dela o vreme a fost sfârșit cu sfaturile. Nu erà om în sat, asupra cărui să nu fi descărcat întreaga sa învățătură; nu mai aveà ce să spună.

„Ei! că nu e bine așa!“ — grăi iarăși preotul. — „Nu merge cu sfatul, să încep cu ceva mai aspru“.

Și începù batjocura. — Unde află un om, părintele Trandafir începeà a-l face de răs și a-și bate joc de el în tot chipul.

Trece pe lângă o casă, care nu erà tocmai de ieri acoperită.

„Măi! dar isteț om mai ești tu!“ — grăește către stăpân, — „și prin vârful casei ai ferestre. Tare iubești lumina și sfântul soare!“

Află o femeie cu cămașa nespălată. — „Uite măi! — dar de când ați început voi să purtați rochii de postav?“

Se întâlnește cu un copil nespălat. „Auzi, nevastă, mult lictar¹ aveți voi, de se mânjesc copiii atât de tare“.

Dă de un om culcat la umbră și-l zice: „Bun lucru, — bun lucru!“ Iară, dacă omul se scoală, il roagă să nu se lase de lucru, că are copii.

Așa începe și o duce mai departe tot așa. A ajuns treaba într'atâta, încât oamenii cale de-o poște se fe-

¹ Lictar : magiun.

resc din calea popei. A ajuns ca și ciuma. Dar mai rău decât toate este una: după atâta tândăllitură oamenii i au pus numele „Popa Tanda“. Apoi „popa Tanda“ a și rămas.

Vorbind drept, sătenilor numai într'un chip nu le plăcea felul popei. Fiește care râdea bucuros cu popa de alții; nici unuia nu-i prea plăcea însă când alții râdeau de dânsul. Așa e firea omului: fiecare pune bucuros șaua pe iapa vecinului. Și de asta le plăcea părintele Trandafir poporenilor săi: cu atâta însă popa nu se mulțumiă.

Nici n'a trecut anul până ce toți oamenii din sat erau batjocoriți; n'a mai rămas de cine să-și bată joc, căci dela o vreme și cei batjocoriți începeau să râdă. Aici apoi s'a sfârșit. A rămas numai una: ca satul să-și bată joc de popă.

Doi ani de zile au trecut, fără ca părintele Trandafir să fi mișcat satul înainte măcar numai atât cât e dela vorbă până la supărare. Oamenii ajunseseră atâta de sfătoși și atâta de batjocoritori, încât ziua întreagă stau grămezi câte odată la sfat, câteodată la batjocură. Eră lucru minunat: oamenii cunoșteau binele, râdeau de rău, dar nu se urniau din loc.

Ei! spună om cu suflet: să nu se supere părintele Trandafir.

Ba să se mânie, greu să se mânie!

Și el s'a mâniat. — A început să ocărăscă oamenii. Cum a purces la sfaturi, la batjocori, așa acum la ocări. Unde prindea omul, acolo îl ocără.

Dar acuma n'a dus-o departe. La început oamenii se lăsau ocărăți. Mai târzlu, mai răspundeau și ei câte ceva, așa pe sub căciulă. În sfârșit, văzând că merge prea gros, începură și ei să ocărăscă pe popă.

De aici înainte trebile se încâlciră. Mergeă când cruciș când curmeziș. Oamenii începură să spună popei

vorba că nu se vor lăsa de răs și de ocară, ci vor merge la Episcopie și-l vor scoate din sat.

Numai asta îi trebuia popei. Au nemerit-o poporenii !

Să-l scoată din Sărăceni : acumă începū popa cu adevărata ocară.

Așa a mers : poporenii s'au dus în car la protopop și de acolo la Episcopie.

Este în cartea învățăturilor despre viața lumească o scurtă învățătură ; binevoitorii de multe ori ne sunt spre stricare și rău voitorii spre folos. Părintele Trandafir astă-dată n'a avut noroc să tragă folos de răuvoitorii săi. Episcopul eră un suflet bun : i s'a făcut milă de bietul popă și i-a dat dreptate, ocărând pe poporenii.

Adică tot în Sărăceni a rămas popa Tanda.

În deobște, nenorocirile se grămădesc asupra omului. Una naște pe cealaltă, sau că ele sunt surori de cruce. Destul că le aflăm totdeauna ca umbra și lumina, una lângă alta.

Părintele Trandafir aveă acum trei copii. Când sosi acasă dela Episcopie, găsi pe preteasă în pat. Eră a patra bucurie la casă.

O soție bolnavă, trei copii mici, al patrulea de lapte, o casă numai hârb, prin pereți se furișă neaua, cuptorul afumă, și acoperișul eră tovarăș cu vânturile ; iar hambarele goale, punga deșartă și sufletul necăjit.

Părintele Trandafir nu eră omul care să fi putut afla calea pe care să iasă din această încurcătură. De-ar fi fost alții în starea lui, el le puteă da ajutor ; pe sine însuși nu se puteă mângâia. El stete multă vreme gânditor la opaițul ce aruncă o lumină somnoroasă ; împrejurul lui dormiau toți. Și bolnava dormia. Apoi nu îndeamnă mai mult spre întristare decât tocmai privegherea între cei ce dorm. Iar acești dormitori

erau iubiții lui, iubiți de a căror fericire el avea să răspundă, iubiți prin cari el viețuia și a căror iubire da preț vieții sale. Gând se înșiră cu gând în capul lui. Sufletul îi trecea în trecut și viitor, și viitorul, în starea în care se află, nu putea să și-l înfățișeze de cât cu cele mai triste culori. Copiii lui! soția lui! ce va fi de dânșil? Inima îi eră grea, dar nu află un singur gând mântuitor, un singur chip de scăpare; în lume nu află nimic de unde ar fi putut prinde speranța.

A doua zi dimineața eră Duminecă; părintele se duse la biserica cea închinată spre pământ, ca să citească utrenia. Ca în deobște oamenii, părintele Trandafir niciodată nu și-a dat seama despre cele ce făcea. Eră preot, și eră bucuros. Ii plăcea să cânte, să citească evanghelia, să învețe creștinii, să mângâie și să dea ajutor sufletesc celor rătăciți. Mai departe nu se gândia. De s'ar fi întreat cândva, dacă cuprinde el cu mintea și înalta sfințenie, tainicul înțeles al chemării sale, ar fi răs poate în tăcere de toate acele pe care omul numai în momentele grele le pricepe.

Parintele Trandafir intră în biserică! De câte ori a intrat el în astă biserică! Dar totdeauna, precum intră făurarul în făurărie. Acum însă el prinse o frică neînțeleasă; merse câțiva pași înainte, se opri, își ascunse fața în amândouă mâinile și începù să plângă greu și cu suspin înăbușit și viforos. De ce plângea el? Înaintea cui plângea? Din gura lui numai trei cuvinte au ieșit: „Puternice Doamne! ajută-mă!...” Și oare credea el că acest gând, cuprins cu atâta înfocare în disperarea lui, îi va putea da ajutor? El nu credea nimic, nu gândia nimic.

II.

Sfânta Scriptură ne învață că întocmai precum plugarul trăește din rodul muncii sale, și păstorul sufle-

tesc, care slujește altarului, din slujba sa, de pe altar să trăească. Și părintele Trandafir și într'asta eră credincios către sfânta învățătură; el totdeauna a lucrat numai pentru povățuirea sufletească a poporenilor săi, așteptând ca aceștia, în răsplată, să se îngrijească de traiul lui zilnic. Nu însă totdeauna lumea este întocmită după cum este scris și este poruncă; așa eră numai popa, iar nu și poporeni. Din slujba sa părintele trăgea foarte puțin folos, atât cât nu eră destul, adică: patru bucăți de pământ la țarină, birul dela poporeni și folosul dela cei născuți și cei morți. Toate la un loc — nimica, fiindcă pe pământ nu răsare aproape nimic, birul nu este decât de nume, cei născuți se botează de m'la și celor morți li se face pomană de către popă.

În apropierea bisericii se află o casă pustie: numai după nume casă. Stăpânul casei ar fi ținut vitele într'însa dar n'avea vite. Lângă casă eră și loc de grădină, grădină însă nu eră, fiindcă zis a fost cum că garduri în Sărăceni nu sunt. Părintele Trandafir cum-părase casa cu loc cu tot și locuia într'însa. De când casa eră a popei, prea multe îndreptări nu i se făcuseră, și acum eră tot hârb, păreții ciur și acoperișul mreje. Părintele numai de ale altor case purta grijă.

Masa popei nu eră mai bună decât casa. Vorba cu lumea gheboșilor: omul se îndreaptă după oameni, chiar și când ar fi volt să îndrepte oamenii după sine; popa trăia în felul satului. Noroc avea numai de zestre preotesei; dar de unde numai se ia, multă vreme nu se ia; și asta se apropiă de postul cel mare.

„Nu merge! — grăi părintele Trandafir. — „Așa nu merge!“ și începù a se face și el om ca lumea, a se îngriji înainte de toate de binele casei sale.

Numai decât, în primăvară, luă un țigan, îl puse să frământa imală și-și lipi casa. În câteva zile toți patru

pereții erau lipiți și muruiți. Acuma părintele ședeă mai bucuros afară decât în casă, fiindcă din casă nu se vedeă atât de bine muruiala casei; și eră frumos lucru o casă muruită în Sărăceni, mai ales când omul își puteă zice: „Asta e a mea!“ Eră însă un lucru, care de loc nu se potrivea. De câte ori ochii părintelui scăpărau peste acoperiș, el intră în casă; îi părea că a văzut acum destul. Nu privia la acoperișul stricat, și totuși decâte ori voia să vadă pereții, vedeă tot acoperișul Afurisitul de acoperiș! Nu mai eră chip să-l lase precum eră.

Colo jos în vale, pe unde sunt bălțile cele multe, nu cresc numai sălcii și răchite; pe ici pe colea este și șovar, pipirig, papură, ba chiar și câte un fir de trestie. — „Așa volu să fac!“ gândi popa. Luă un om, îl puse la șovar, la pipirig, la papură și trestie. Sâmbătă eră prin împreju ul casei — tot snopi legați cu nulele de răchită; iar în cealaltă Sâmbătă acoperișul eră cârpit și tivit pe vârf cu snopi de trestie peste care erau întinse două prăjini legate cu furci. Acuma lucrul eră chiar bun — și nu scump. Oamenii treceau pe lângă casa popei, clătinau din cap și ziceau câte odată: „Popa e omul dracu'ui“. Iar popa petreceă mai bucuros pe afară.

Dar nici astă bucurie n'a ținut multă vreme. Tot se mai află un lucru, care nu se potrivea. Popa se simția prea în câmp. Ca a lui nu mai eră nici o casă în sat; s'ar fi potrivit ca ea să fie cumva despărțită de sat. Părintele se cam sfiă a zice: „la mine acasă“, fiindcă vedeă că „la el“ este „în sat“. Un gard trebuia încă și o porțiță, pe care să intre oamenii, când vin la popa; să fie gard numai de nume, să fie porțiță numai pârleaz, dar să se știe că înainte de a intră în casa popei trebuie să intri în curtea lui.

Popa iarăși luă un om, îl trimise să tale spini și

pari, bătù paril în pământ, puse spinil printre pari, și gardul fu gata.

Înaintea casei, în spre biserică, pe o întindere de vre-o patru sute de stânjeni, locul fu îngrădit; iar porțița se făcù din patru pari înțepeniți cu alți doi, cari erau puși cruciș.

Mai ales preuteasa se bucurà foarte, când se văzù așa îngrădită; mai ales popa se bucurà, când vedeà că se bucurà preuteasa. Nu erà zi în care popa ori preuteasa să nu le zică copiilor de vre-o zece ori: „Auziți? să nu ieșiți afară din curte! Jucați-vă aici!”

Când omul a făcut începutul, el nu mai ajunge la capăt. O dorință naște pe cealaltă. Acuma preutesei i-a intrat un lucru în cap.

„Știl tu ce, popă?” — zise ea într'o dimineață. — „Eu aș gândi că ar fi bine să fac câteva straturi colo dealungul gardului.

— „Straturi?”

„Da! să seamăn ceapă, morcovi, fasole, barabule și curechiu!” Părintele rămase uimit. Ii părèa că asta ar fi poste puțină. Straturi în Sărăceni!... Dar câteva zile capul il erà plin numai cu straturi de barabule, curechiu și fasole; așa peste câteva zile, locul erà săpat, straturile erau făcute. Nu erà zi în care popa cât și preuteasa să nu fi mers măcar de zece ori la straturi pentru ca să vadă de nu răsărise semințele. Mare a fost bucuria într'o zi. Popa s'a sculat mai de dimineață. „Muiere, scoală!” — Ce-i?” — „Au răsărit!” — Toată ziua aceea, popa și preuteasa, cu copii cu tot, au petrecut șezând pe pup între stratnri. Care vedeà mai multe semințe încolțite, acela erà mai norocos.

Iară sătenli treceau pe lângă casa popei, priviau printre spini la straturile popei și își ziceau și astă dată: „Popa e omul dracului”.

„Auzi tu, preuteasă“, — grăi acum popa, — oare n'ar fi bine să semănăm păpușoi pe lângă gard și împrejurul straturilor? — Ba bine, zău așa! Mie-mi place păpușoiul verde!“

— „Și mie, mai ales copt pe jărat!“

Lucru nou! Popa se înconjură cu păpușoiu. Ii râdea inima când se gândia cât se va face de frumoasă treaba, când, jur împrejur, păpușoiul va crește și va acoperi spinii din gard, cari începeau a nu-i plăcea părintelui. Dar tot vorba veche: Un necaz naște pe celalt. În dosul casei era încă o bucată de loc de vre-o cinci ori mai mare ca cea îngrădită. Asta nu mai ieșea din mintea popei. Pentru ce să stea asta goală? Oare n'ar putea pune el păpușoiu și în dosul casei?

Marcu Florii Cucului, vecinul popei, avea un plug cam stricat... dar plug, iară Mitru Cătanaș, vecinul lui, avea doi boi slabi și un cal spetit. Popa, Marcu, Mitru, boii și calul, împreună, munciră o zi, de dimineață până seara; locul fu arat și semănat cu păpușoiu.

Popa de aci înainte sta mai bucuros în dosul casei. Era lucru minunat și frumos — așa brazde! Și printre brazde, pe ici pe colea câte un fir de păpușoiu abia încolțit. — Cu toate acestea, popa se scărpină câte odată, ba foarte adesea, după ureche. Părea că tot îl mai apasă ceva pe inimă. Era lucru greu, de care nu cuteză a se prinde: pământurile din țarină. Până acum le-a fost dat în parte; acum nu știa ce să facă cu ele. I-ar fi plăcut ca să lucreze el însuși. Să-și vadă el semănăturile lui, să meargă la ele cu preuteasa, apoi la toamnă... Era lucru foarte amăgitor!

S'a făcut multă vorbă cu preuteasa asupra acestui lucru. Trebulau cai, trăsură, plug, slugă, grajd, — o

nr ultime de lucruri trebuiau. Iară popa nu prea se pricepea la plugărie... Și totuși straturile erau verzi, păpușoiul încolția. — Popa își întări gândul, luă rămășița din zestrea preotesei, care sta încă încuiată în ladă și se apucă de muncă.

Plugul Marcului era bun pentru început. Un cal cumpără popa dela Mitru; alt cal se află la un om din Valea Răpîței; Stan Schiopul avea un car cu trei roate. Popa îl cumpără, fiindcă a câștigat o roată dela Mitru, ca adaus la calul spetit.

Cozonac, clopotarul, se prinse să fie și slugă la popă, fiind casa lui numai de o săritură de aici. Popa bătă apoi patru stâlpi la capătul casei, doi mai înalți, doi mai scurți; alcătuiind trei păreți de nuiele, făcū acoperiș de șovar și grajdul fu gata.

În vremea asta părintele Trandafir a îmbătrânit cu zece ani; dar întineriă, când încărcă preuteasa și copiii în trăsură, da biciu la cai și mergea ca să-și vadă holdele.

Sătenii îl vedeau, clătinau din cap și iarăși ziceau: „Popa e omul dracului!”

Preuteasa avea însă necazurile ei. Ea avea o icoană frumoasă, pe care a fost căpătat-o în cinste dela feciorul popei din Vierzura. Și acum icoana zăcea pusă în fundul lăzii învălțită în hârtie. Ar fi dorit mult s'o pună între fereste, să pună flori și busuloc împrejurul ei s'o vadă mai adese ori, fiindcă icoana era chipul Sfintei Măriei Maicii Domnului, și pe fiica preotesei o chemă Maria. Păretele era însă murdar și icoana n'avea privaz. Era și un alt lucru ce o supăra pe preuteasa: o fereastră era astupată cu o beșică de porc, iară în celelalte două erau trei ochi spârți și cârpiți cu hârtie. Era cam întuneric în casă.

Paștile se apropiau. Nu mai erau decât cinci zile până în săptămâna cea mare. Dacă popa voia să pe-

treacă Paștile cu preuteasa împreună, nu-i rămâneă decât să câștige trei lucruri de căpetenie: var pentru păreți, fereșt p tru casă și pervaz pentru icoana Sfintei Mariei Maicii Preacurate, — tot lucruri care numai în oraș se pot căpăta. La târg dară!

Aveă popa cai, aveă și trăsură. Il cam supărau însă lesele, din care n'au fost rămas decât spinarea cu coastele.

Il prindeă apoi rușinea ca popă ce eră, să meargă fără de lese la târg. În împrumut nu puteă lua, fiindcă eră în Sărăceni unde nici popa n'aveă lese cum se cade.

Nevoia este cel mai bun învățător. Părintele tri nise pe Cozonac la vale după nulele, bătù doi pari în pământ; între pari, tot în deșărtare de o palmă, bătù bețișoare mai subțirele, și apoi popa, preuteasa, copiii și Cozonac se puseră la împletit. Multă vreme nu trecù, până ce lesele și fură gata. De minune nu eră lucru; erau însă cele mai bune lese din Sărăceni, bune, încât Cozonac nu se putù răbdă să nu-și zică: „Popa e omul dracului!“

La târg și dela târg acasă, părintele se făliă cu lesele sale; află că alții au, ba chiar cumpără mai rele lese decât acelea pe cari le făcuse el.

— „Ce faci, popo?“

— „Lese“.

— „Dacă doar ai“¹.

— „Fac pentru cei ce n'au“.

După Paști Cozonac începù să curețe bălțile de nulele, iar popa să împletească la lese. Cu cât mergeă lucrul mai înainte, cu atât mai bine mergeă; cea din urmă leasă eră totdeauna cea mai bună.

¹ Da (dar) că doar ai.

Marcu Florii Cucului erà om sfătos. Ii plăceà să steà de vorbă cu popa. Cozonac curăță nuiele, popa împletește, iar Marcu zase întins pe burtă cu capul pe pumni și privește în dragă voie.

„Nuiaua asta e cam lungă, zise părintele, măsurând nuiaua cu privirea. Măi Marcule! ia dă-mi toporul cela ca s'o fac mai scurtă!“

Toporul erà la picioarele lui Marcu. Marcu ridică partea de dinainte a trupului, se rezemă pe cot, întinde piciorul și moșcotește, voind să tragă toporul cu piciorul.

„Tare ți-e de grabă!“ — îi grăește popa, și-i trage una cu nuiaua. Marcu sare și se încredințează că el este cu mult mai sprinten decât credeà. În urmă astă încredințare i-a fost de mare folos. Înainte de Rusalii părintele a gătit un car de lese, cu care voià să meargă la târg, și Marcu știa foarte bine că, dacă popa vinde lesele, și el o să aibă sărbători bune. I-a fost ajutat popii câteva săptămâni, și lucrul totdeauna îi aduce folos celui ce-l face.

Înainte de Rusalii începură însă niște ploii, cari părea să nu vor mai încetă.

„Nu știu, zău, eu ce voiu face“, zise popa. „Par'că m'oiu lăsa cu târgul până după Rusalii. Mi-e groază să plec pe ploaia asta. Dacă n'o sta ploaia până Jo apoi eu unul nu mă duc“.

Marcu se scărpină după urechi, dar nu zise nimic. Vedeà și el că popa nu se cade să fie plouat. Il supără însă lucrul și-l făcea să se gândească.

„Oare“ — grăi el într-o târziu, încetând a împleti — „oare n'am puteà noi împleti o rogojină? Șovar, rogoz și pipirig este în vale“.

„Măi, poate că ai dreptate“ îi răspunse popa. „Și aceea tot cam așa trebuie să fie, ca și asta ce facem noi“.

Ajutând popei, Marcu a început să facă mai bune lese decât popa. Rogojina a ieșit în cinstea lui Marcu, iar popa n'a venit plouat, ci cu punga plină de la târg.

Ziua sfintelor Rusalii astădată a fost zi bună.

Preuteasa avea rochie nouă, cei trei copii mai mariși aveau papucași din oraș. Mariuca cea micuță avea o pălărie de paie cu două flori roșii, iar păreții casei erau albi chiar și pe dinafară, ferestrele erau întregi, casa era luminoasă și icoana Sfintei Mariei Maicii Preacurate se vedeă bine pre um era pusă sus, între ferești, și împodobită cu florile crescute pe marginea straturilor. Faină albă, carne, unt, ba chiar și zahăr a adus popa dela oraș. Părintele o iubiă pe preuteasă; preuteasa a început să plângă — nu știu de ce, iar părintele Trandafir era să plângă și el, când a sosit în biserică! A văzut însă oameni pe la icoane și a intrat în altar cu lacrimile în ochi. Zic oamenii că el niciodată n'a cântat mai frumos decât într'astă zi. A rămas vorba: „Cântă ca popa la Rusalii!“

Poporeni mergeau la popa, intrau pe portiță înainte de a trece pragul, se curățau pe picioare, își puneau pălăria în băș, rezemau bățul de perete, își neteziau mustățile și părul, apoi intrau ca la popă.

Iar, când eșiau din casă, priviau odată împrejur, clătinau din cap și nu mai ziceau nimic.

Vremile vin; vremile se duc; lumea merge înainte, iar omul, când cu lumea, când împotriva ei.

III.

Drumul de țară vine din oraș, trece pe lângă Valea-Seacă și merge mai departe spre Valea-Răpiței. Unde se întâlnesc drumurile la împreunarea celor două văi, pe Răpița, este o moară, lângă Răpița este o rugă,

lângă rugă este o fântână, iar lângă fântână sunt opt paltini frumoși. Locul acesta se zice: „La rugă la Sărăceni!“ De aci până la Sărăceni nu este decât cale de un ceas. Cu toate acestea, de câte ori vine din oraș, Sărăceneanul se oprește aici, adapă calii și mai stă puțină vreme, așteptând ca să vie vreun drumeț, care să întrebe: „Ce sat e acela, unde se vede biserica cea frumoasă cu pereții albi și cu turn scilpitor?“ Fiind întrebat astfel, el își netezește mustățile și răspunde, privind fălos spre acel loc: „Acolo sus, pe Gropnița? Acela e satul nostru Sărăceni; dar clopotele să le auzi: ce clopote sunt în turnul acela!... s'aud cale de trei ceasuri“.

Unde se despart drumurile, este un stâlp cu două brațe; pe un braț stă scris: „Spre Valea-Răpiței“, pe celalt: „Spre Valea-Seacă“.

Drum ca acela, care trece prin Valea-Seacă în spre Sărăceni, jur împrejur nu este. Neteș ca masa și vârtoș ca sâmburele de cireș. Se vede că Sărăcenenii l-au făcut de dragul lor. În dreapta și în stânga, tot zece cincisprezece pași unul de altul, sunt niște nuci stufoși, la care omul privește cu drag. Albia râului rămâne la dreapta; drumul trece pe coaste, mai pe sus, ca să nu-l atingă năpădirea apei. Sărăcenenii au trebuit să sfarme stânci în calea lor; dar au făcut-o bucuroși, fiindcă din stânci și-au făcut drumul.

De aceea Sărăceneanul se simte acasă, de aceea mână numai în pas. De altmintrelea, nici nu i se urăște. Aproape la tot pasul întâlnește câte un cunoscut, cu care mai schimbă vorba „de unde și până unde?“

Ăsta duce un car de var, celalt un car de poame; mai apoi vine unul cu împletituri, altul cu un car de roate, doage ori alt lemn lucrat. Iară pe marginea drumului, din când în când, dă de pietrarii cari clo-

cănesc din zori de zi până la apusul soarelui. Astă cale nu e pustie.

Unde cotește calea și drumul, acolo sunt vărăriile. Aci apoi e târg întreg. Unul încarcă var, alții descarcă piatră și lemne; pietrarii fac tocot¹; vărarii aruncă lemne în foc, stăpânii fac larmă unul pentru cinci.

Dela acel loc și satul se vede mai bine. Grădinile sunt prea îndesate cu pomi; numai printre crengi ori peste pomi, pe ici pe colea, câte o bucată din păreți și acoperemintele caselor. Casa popei este tocmai sus, lângă biserică; nici din asta nu vedem însă decât cinci ferești și un acoperământ roșu cu două hornuri. În față cu biserica este școala. Casa, din care nu vedem decât o bucată de perete cu două ferești mari și acoperământul, este a Marcu Florii Cucului. Iară zidirea cea mare, care se vede mai în vale, este primăria. — Dacă satul nu ar fi atât de îndesat, ar trebui să ni se înfățișeze foarte frumos. Așa însă, rămâne învelișul, din care trebuie să ne închipuim cele ce nu vedem.

Toate s'au schimbat; numai părintele Trandafir a rămas precum a fost: verde, vesel și harnic. Dacă părul cărunt și barba căruntă nu ar vesti vremea lui, am crede că copilași cu care se joacă spre seară la laița cea de dinaintea casei, sunt copilașii lui.

Unul dintre copilași, pe care l-a ridicat, ca să-l sărute, îl fură pălăria din cap și fuge cu ea năstrușnic. Măriuca deschide fereastra și strigă: Trandafirică al mamei, nu lăsa pe moș-tătucă cu capul gol“. Apoi fuge dela fereastră, pentru ca să prindă pe Ileana, care a furat ceapța² bunichii, s'a împodobit cu ea și vine să se fălească la moș-tătucă. Moș-tătucă râde

1 *Tocot*: sfărământuri de pietre.

2 *Ceapța*: scufie (ardelenism).

din toată inima ; îi place gluma. Tocmai vine dela vecernie și părintele Coste și prinde atât pe Ileana cât și pe Măriuca, le sărută și apoi le pune pe laiță lângă socrul său. Marcul vecinul, vechiu prieten, socrul Măriucăi, vede alaiul și vine și el să stea de vorbă. „Bătrânule, na-ți căciula ; nu sta cu capul gol“ — grăește bunica întinzând căciula pe fereastră.

Un om din sat trece, le poștește „bună odihnă“ și-și zice : „Ține-l Doamne, la mulți ani, că este omul lui Dumnezeu“.

NICOLAE GANE

1835—1916

Născut în Fălticeni, a făcut studiile în Iași și în Paris. A fost magistrat, apoi avocat și om politic; a fost primar al Iașilor și ministru, precum și președinte al Senatului.

A început cariera de scriitor publicând nuvele în „Convorbiri”, de care s'a depărtat mai târziu.

După 1886, în vreme de vre-o zece cincisprezece ani a lăsat pe al doilea plan preocupările literare.

În 1908 a fost ales membru al Academiei.

* * *

Gane a debutat cu nuvela „Fluerul lui Ștefan” (1867) și de atunci a urmat să dea la lumină opere felurite: poezii, nuvele, amintiri, traduceri.

Poeziile sale exprimă mai ales stări sufletești vesele, zugrăvind mulțumirea omului care iubește viața și dorește binele semenilor săi și al patriei.

Nuvelele au subiecte foarte variate. Sunt câteva istorice, ca „Stejarul din Borzești”,

N. Gane

„Petru Rareș“ ș. a. Altele sunt tragedii din viața sătenilor moldoveni, ca „Piatra lui Osman“ ș. a.; câteva sunt glumețe ca „Două nebunii“ și multe au de subiect întâmplări din viața vânătoarească, cum e „Petrea Dascălu“, „Vânătoarea“. El este continuatorul lui C. Negruzzi, V. Alecsandri și A. Odobescu.

Nuwelele sale au fost adunate în două volume publicate în 1880; apoi în trei volume în 1886 (urmate de alte ediții).

Amintirile sale coprinde episoade din viața sa particulară sau întâmplări din viața publică, la cari a luat parte, ca scriitor, ca magistrat, ca om politic. Diferitele volume de amintiri se numesc: „Pagini răslețe“ (1901), „Zile trăite“ (1903), „Păcate mărturisite“ (1904).

Dintre traducerile sale, cea mai însemnată este *Infernul* lui Dante, în care, dacă n'a păstrat forma de versuri din original, a izbutit de multe ori să redea în modul cel mai fericit paginile pline de mișcare, de grozăvii și de inchipuiri îndrăznețe cari caracteriză opera genialului poet al Italiei.

Iată câteva din cuvintele cu cari îl întâmpină d. I. Negruzzi la intrarea în Academie (1909):

„Ai avut fericirea să îmbogățești literatura română cu un șir de nuvele, povestiri, poezii lirice, manifestări ale sentimentelor celor mai nobile ale sufletului tău și cu o traducere în versuri din cea mai vestită poemă ce s'a produs la popoarele moderne.

„Nuvela *Andrieu Florea Curcanul* avu cu drept cuvânt un mare răsănet în publicul nostru, căci, afară de frumusețea limbii în care e scrisă, ea a fost cea dintâiu bucată literară în proză ce-și luase ca subiect scene din recentul războiu al Independenței și caracterizarea ostașului, în special a dorobanțului român. Exemplul lui avu mulți urmași, printre cari Duiliu Zamfirescu, Dumitru Ollănescu și Mihail Sadoveanu.

„Fii dar binevenit între noi și primește urările ce-ți facem ca, în bătrânețea verde de care te bucuri, să adaogi încă multe verigi la lanțul scrierilor tale, spre îmbogățirea literaturii naționale și bucuria tuturor membrilor din Academia Română.“

ANDREIU FLOREA CURCANUL

Această bucată s'a publicat întâia oară în „Convorbiri literare“
An. XI (1877—78) pag. 365.

I.

Sunt Vasluian de loc din satul Florești. Eram abia de douăzeci și unu de ani când îmi veni rândul să trag la sorți. Imi aduc aminte cu ce sfială vârâi mâna într'un vraf de hârtiuțe răsucite și scosei No. 13. — „Bun!“ strigară cei d'împrejurul meu. „Ești băiat cu noroc“. Apoi doftorul mă desbracă până la piele, mă căută în gât, mă ciocăni în piept și 'n spate, iar comandantul mă măsură cu o curelușe să vadă dacă sunt destul de înalt, mă întrebă de tată, mamă, frați, surori, par'c'ar fi volt să-mi afle spița neamului, și după ce-îmi trecú numele într'o condică, îmi zise :

— Măi băiete, n'avem ce-ți face, ai scos număr mic, ești sănătos și bine făcut, n'ai nici un drept de scutire; trebuie să rămâi în oaste. Și nouă ne trebuie voi-nici ca tine.

Nu bine sfârși comandantul de vorbit, că un gulerat ce ședeà lângă mine strigă cât îl luă gura: „la tuns!“

Indată doi dorobanți mă împinseră într'o oada de alătura și mă așezară pe un scaun, foarfecele începură să sune prin pletele mele întocmai ca secera în grâu, și cât ai bate în palme mă trezii gol la cap ca un harbuz.

Nu eram, ca să zic așa, nici vesel nici supărat, căci tocmai bine nu puteam să-mi dau seama de ce se petrecea cu mine în ziua aceea. — Numai când văzui pe tata răzemat de ușorul odăii, mâhnit pa'c'ar fi ră-

mas singur pe lume, simți atunci că mă taie la inimă. Inșă m'am stăpânit, și mi-am înghițit lacrimile cari cercau să-mi năvălească în ochi, căci îmi eră frică să nu rîdă satul de mine. Avui noroc că tata eră om cuprins, cu popușoi în coșare și cu vitișoare împrejurul casei, încât el se prinse să-mi facă uniforma cu chel-tuiala lui numai să nu mă piarză de lângă el, și astfel rămăsei soldat în regimentul de dorobanți No. 13.

Fără să mă laud, pot zice că nu-mi ședeă tocmai rău în uniforma mea de dorobanț cu opincile bin-șfăruite la picioare, cu mantaua cea lungă încinsă la mijloc cu cureă, și mai ales cu căciula cea îndoită pe ureche și împodobită cu pene de curcan.

Slujoa mea nu eră tocmai grea; căci ședeam zece zile la cazarmă și douăzeci acasă. Ce m'a încurcat mai mult a fost reglementul pe care a trebuit să-l învăț pe de rost ca tatăl nostru. Noroc că știam câteva buche dela dascălul Chiriac din sat. Iar celelalte datorii ale slujbei, „La stînga, la dreapta, pușca la umăr, la picior“ !.. le-am deprins ca apa, pentrucă nu eram stîngaciu din fire și mîna-mi eră dată pe pușcă, de când vînam vulpile și căprioarele prin codrii Racovei. Când mă aflam în front mergînd cu pași măsurați: „una, două, trei“, sau când dinaintea comandanților cu mîna la cocardă strigam: „Ascult, domnule căpitan !.. Să trăiți, domnule maior !..“ ar fi zis cineva că-s croit pe soldăție.

Astfel o dusei doi ani și mai bine în care timp mama muri, iar tata din ce în ce se gârboviă. Într'una din zile el mă chemă la o parte și-mi zise :

— Mă băietе, eu ca mîne o să mă duc pe urmele maică-ta și tu încă nu ești pus la cale. N'ar strică să avem în casă o gospodină care să caute de tinerețele tale și de bătrînețele mele. Eu gîndesc că fata Catrina, deși nu-i bogată, dar e cuminte și harnică, și

va ține la cinstea casei noastre... dar tu cum socotești?

Aceste vorbe ieșite din gura bătrânului tată mă pătrunseră la inimă. Eu nu mă gândisem la Catrina și nici pot zice că-mi eră dragă precum nu-mi eră dragă nici o fată din sat, însă cuvintele lui erau pentru mine o tanică poruncă care părea că vine de sus. M'am dus drept la Catrina și i-am spus voia tatei care acum eră și a mea; iar ea nu-mi răspunse nimic, ci se înroși ca focul și plecă ochii în jos. Apoi dela Catrina făcui stânga împrejur și mă dusei la căpitanul pentru a-i cere voie să mă însor, însă căpitanul îmi răspunse:

— Andreu, nu i vreme acum de însurat; în curând avem să plecăm în jos spre Dunăre cu tot batalionul din Vaslui, și dacă o vrea Dumnezeu să ne întoarcem sănătoși, îți voi fi eu nun; până atunci trebuie să mai îngădui, fătul meu.

— Să trăiți, domnule căpitan! zisei eu întorcându-mă pe călcâie ca un șurub, și fără mai multă vorbă plecai spre casă. Tot drumul nu putui să deschid gura pentru a zice bună dimineața trecătorilor cu care mă întâlneau. Eram mâhnit cum nu fusesem niciodată... și de ce, nu știu... că doară nici tata nu eră pe pragul morții, nici Catrina nu aveà să se mărite cu un altul, și nici Dunărea nu mă speria pân' pe-acolo, căci mai fusesem eu în jos toamna cu oștirile, și mulțămită Domnului m'am întors bine acasă. Cu toate aceste inima nu-mi eră la loc. Ajuns în sat auzii felurite zgomete cari posomorau fețele: ba că Rușii trec Prutul, ba că Turcii năvălesc în țară, ba că Românii intră în bătăie cu Turcii, ori cu Rușii, nimic lămurit, tot vorbe fără șir, — însă eră ceva; văzduhul părea a furtună!

Peste câteva zile un vătăjel mă chemă la Primărie unde găsil adunați toți flăcăii din sat, cari erau sol-

dați din batalionul meu. Căpitanul ședeà în capul mesei cu o hârtie în mână.

— Andreiu Florea ! strigă el.

— Față !.. răspunsei eu.

— Neculai Drugă !

— Față !

— Petrea Doncilă !

— Față !

— Vasile Grăunte !

— Față !

Și tot așa mai departe ne cheamă pe toți deărându-l după izvodul ce ținea în mână.

— Copii !.. ne zise el... avem poruncă să mergem în lagăr la Dunărea ; îngrijiți-vă bine armele, luați-vă schimburi în deajuns, și de astăzi în patru zile să vă aflați la Iași, de unde vom plecă împreună cu armata de acolo. Căutați ca nimeni din voi să nu lipsească.

— Ascultăm !.. răspunserăm cu toții punând mâna la cocardă.

Apoi ieșirăm din primărie spre a ne duce fiecare la casele noastre. Niculai Drugă se apropie de mine și-mi zise :

— Ai auzit, Andreiu ?.. Trebile se încurcă. Nu-i a bine.

— Bine, rău, n'ai ce-i face, răspunse Vasile Grăunte ; dacă-i poruncă, s'a mântuit. Zi că nu ți-e tată, vorba ceea.

— Ș'apoi ce mai la deal la vale ? adăose Petrea Doncilă ; putem oare să ne ferim de ceea ce-i scris să fie ?.. Câți se întorc sănătoși din bătălie, și câți mor acasă pe cuptor ? Asta nu-i voia omului, ci a Domnului.

— Bine vorbești, Petre, zise moș Toader a Paraschivei un om bătrân care fusese treizeci de ani pușcaș la curtea boierească. De când aud că o să fie

bucluc în jos par'că mă umflu în coș să merg și eu. Păcat că picioarele și mâinile nu-mi sunt după inimă căci acum ar fi vremea să văd dacă durdulița cu care m'am hrănit treizeci de ani mai știe să facă treabă. — Ei băieți!.. omului nu-i dat numai să se întindă la soare: în viață este și vole și nevoie, și dacă nu vom fi harnici să ținem piept la nevoie, apoi mai bine să lăsăm babele să ne apere casele, iar noi să toarcem la furcă.

Grăind astfel, ochii lui moș Toader a Paraschivei străluciau și trupul lui rezemat în cârjă se îndreaptă ca lumânarea. Ai fi zis că întinerește pentru a doua oară.

— Haideți, băieți, cu mine, adause el, să cinstim un pahar de vin. Când vremile se înăspresc, nu-i bine să ne despărțim fără să ne urăm unul altuia noroc bun.

Cu toții meraserăm la crășma din sat și ciocnirăm câte un pahar, însă mie unuia, drept să spun, nu-mi lunecă vinul pe gât, căci voia bună îmi era, ca și spuma vinului numai în față, iar în inimă drojdiile griji. Mă gândiam la tata, la Catrina, la casă, la vitele noastre, apoi la Turci, la Ruși, la ghiulele, și, luat înainte de vârtejul gândurilor, ședeam tăcut pe o laviță fără să bag de seamă că rămăsesem în crășmă numai cu moș Toader a Paraschivei care se uită cu milă la mine.

— Nu-ți mai face inimă rea, copile, îmi zise el, punându-mi mâna la umăr. Du-te acasă și te pregătește de drum, căci la slujbă ceasurile sunt numărate.

Trei zile după aceea eram îmbrăcat soldățește și gata de plecare. Opincile îmi erau nouă nouțe, mantaua curată, încât bumbii pe dânsa străluciau ca aurul; în spate aveam ranița cu schimburile și pe umăr pușca. Când mă dusei la tata să-mi iau ziua bună, mi se umeziră ochii, iar el, după ce mă sărută pe frunte, îmi zise cu glas înduioșat:

— Mergi cu bine, Andreiu !.. Dumnezeu să te apere de primejdii și să te întoarcă sănătos acasă.

Imi luai asemenea ziua bună dela vecini, însă pe Catrina n'o găsiți nicăierea. Pe la prânz eram în crucile satului împreună cu toți flăcăii din batalionul meu.

Bătrâni și copii, babe și fete, toți afară de Catrina, erau adunați împrejurul nostru ca să ne vadă plecând. Iar noi, optsprezece de toți, eram înșirați doi câte doi cu caporalul în frunte.

— Pușca la umăr !.. Marș !..

Atunci cu piciorul stâng înainte plecarăm. O sută de căciuli și de pălării, o sută de năframe se ridicară deodată în aer pentru a ne ură drum bun. Tot satul ne petrecu până la poarta țarinei; moș Toader a Parachivei cu vorbe de îmbărbătare în gură veni și el în cârja lui dimpreună cu mulțimea, iar Anton Aghiută, un pitic ghebos care era caraghiosul satului, se agăță deasupra porții strigându-ne în gura mare :

— Mergeți sănătoși, copii ! Să-mi aduceți fiecare câte un pistol ca să aflu, cum e Turcul ; că știți : după Turc și pistol.—Tot satul porni într'un hohot de râs, iar noi le mulțumirăm militărește cu mâna la cocardă.

II.

Greu e omului până a nu intra în nevoie, dar odată intrat, apoi vorba ceea, își pune capul între umere și merge orb înainte. Așa se întâmplă și cu mine. După ce am plecat de acasă, intrând în viața de oștean, începui să-mi las grijile îndărăt și puțin câte puțin venii în cheful meu obișnuit. Un singur lucru mă mai supăra. Imi părea rău că n'am găsit pe Catrina să-i zic rămas bun, căci cine știe ? — se putea să n'o mai vad. Cu acest ghimpe în inimă mersei până în seară.

Era pe la începutul lui Aprilie, pe când ciocârlile

se învață a cânta și codrul prinde muguri. O lună plină și frumoasă îmi lumină calea, când lată că la câțiva pași de mine zării o umbră de femeie ascunsă în dosul unui frunzar. Numai o săritură făcui până la dânsa și o apucaii de mână. Eră Catrina, însă așa de slabă încât mi se părù că ochii i se mărise în cap.

— Bine că te văzui, Catrino, înainte de a mă duce la bătălie, îi zisei uitându mă cu jale la dânsa; dar ce-ți sunt mâinile așa de reci?

Mi e frică să nu mă uiți, răspunse ea cu glas înecat în lacrimi.

— Eu să te uit!.. Doar nu mă duc la joc sau la șezătoare, a olo. Roagă-te mai bine la Dumnezeu să nu mor, Catrino.

— Să știi bine, Andreiu, că ceasul în care-ți vei călca acest jurământ, va fi ceasul morții mele. Așa simt eu că-mi este scris.

— Atunci vei trăi mult, Catrino, afară numai dacă vre-un glonte îmi va curmă zilele.

— Tu nu vei muri în războiu, adause ea c'un glas care semăna a proorocie.

— Mergi sănătos, Andreiu, și nu mă uită!

Acuma pot să zic că-mi venise cheful la loc. Nu știu pentru ce, dar mă simțiam mult mai îmbărbătat de când auzisem din gura Catrinei că n'am să mor în războiu. Imi închipuiam că femeile au câte odată prevestiri tainice asupra viitorului; iar grija ei să nu o uit îmi părea prea copilărească ca să mă supere câtuși de puțin.

Trecuse miezul nopții când ajunserăm în pădurea din valea Racovei. Acuma nu mai păziam rânduiala pasului milităresc, ci fiecare mergea cum șputea, după cum îi mergeau și gândurile prin cap. Luna începea să se coboare pe cealaltă parte a cerului, și umbrele se întindeau lungi pe pământ ca niște brațe de uriași.

Îmi adusei aminte de spusa bătrânilor că aici Români se răsboise odinioară cu Turcii și risipise oardele lor, și iată că acuma după atâția amar de ani, ne veni și nouă rândul să ne măsurăm cu dânșii... Ciudată potrivire!... Bine-a zis cine-a zis că nimeni nu știe ce-ascuns în poala vremilor. Și cum mergeam așa gânditor prin acest loc udat de sânge omenesc, îmi simțeam creerii înfierbântați, și nu odată mi se părû că văd în zarea lunei răsărind din pământ tidve goale cari se rânjiau la mine.

Trei săptămâni după aceea străbătusem țara de-a lungul până la Dunăre, pe malul căreia mii și mii de Români erau adunați în deosebite locuri așteptând numai ordinul de trecere. Dar, până când veni ordinul, în nenumărate rânduri ne jucaram de-a mingea cu Turcii trimetând ghiulele în cetățile lor și primind altele dela dânșii.

Apoi, pela mijlocul verii, un pod se făcû peste Dunăre al căui capăt abia se zăria la malul celălalt, și înșirați cinci câte cinci, prinserăm a trece dincolo. Erau frumoase de văzut șirurile noastre de călăreși și pedestri ale căror arme străluciau la soare, mergând cu steagurile fâlfâind și urmate de-o sută de tunuri de oțel sub roatele cărora părea că geme pământul.

— Strigați, copii, să trăească Măria sa! zise comandantul; căci sunt multe sute de ani de când vulturul și zimbrul Românilor n'au călcat în țara păgânească.

— Ura!... Să trăească Măria Sa!... strigară odată mii de glasuri cari ciocotiră departe în văile Dunării.

Inima se bătea tare în piepturile noastre, și hotărâți cum mergeam pe viață și pe moarte, simțiam pentru întâia dată în noi o tainică mândrie. Acum eram și noi *ceva!*

Peste șase zile ajunserăm în fața întăriturilor Plevnei

împotriva cărora oștile rusești se frânseseră de-atâtea ori. Aici începù pentru noi o viață mai grea, mai ostentitoare, căci fiind aproape de Turci, trebuia mereu să străjuim și să săpăm la șanțuri, pentru a nu fi loviți pe furiș. Totdeauna îmbrăcați și cu arma lângă noi, totdeauna gata a sări la cel mai mic semn, dormiam noaptea somnul iepurelui, și ziua de multe ori nu ne tlcniă mâncarea amestecându-se în borșul nostru glonții turcești!. Inșă omul se deprinde și cu binele și cu răul; fiecare își făcea slujba fără să se plângă. numai când cădeau plotele cele putrede, când, uzi până la oase, trebuia să dormim în glod, atunci fără voie ne aduceam aminte de-acasă și fețele noastre se posomorau. Dar, vorba ceea, un ceas de bine te face să uiți un an de necaz; cum se furișă printre spărturile nourilor o rază caldă de soare, îndată ne venia cheful la loc, și doinele începeau să răsune în șanțurile Plevnei.

În unele locuri eram așa de aproape de Turci, încât puteam vorbi unii cu alții. Într'o zi Vasile Grăunte, tovarășul meu care era un poznaș și jumătate, strigă la dânșii :

— Bre bostangii, bre clorbagii, așa-i că vă dorm șoarecii în pânțele!... Ce nu vă închinați nouă mai bine ?

— Minciuni spui; iacă ce mâncăm noi, răspunse un glas dela dânșii, și în aceeași clipă o pâine albă căzù în șanțurile noastre ?

— Asta e furată dela noi, jur pe fesul lui Mahomet!

— Cine-a zis vorba asta să-și arăte fața dacă-l ține cureaua !

— Indată, răspunse Grăunte, și punându-și un fes în cap, ieși până la jumătatea trupului din șanț afară.

Atunci o ploale de gloanțe îi șueră pe la ureche.

— Dar din voi care-i harnic să și arate scăfârlia, strigă el coborându-se în șanț ?

— Eu, răspunse un turc care se arătă cu o căciulă de curcan pe cap ?

— Aferim ! strigară ai noștri improșcându-l la rândul lor cu o salvă de puști. Turcul se făcù nevăzut.

Glumele acestea ușor se puteau întoarce în rău, căci cu moartea nu-i de șăguit : dar ce erà să facem ?.. Să ne arătăm mai mișei decât Turcii — asta nu se putea. E ciudat cum eu, om milos de felul meu, trăgeam aici drept dragu în carne de om, ba încă îmi părea rău de câte ori plumbul meu mergea în deșert. Par'că nu mai eram eu băiatul Andreiu Florea cel blajin din sat dela Florești. Războiul mă încruntase în sânge și-mi schimbase firea, și de aș fi avut putere aș fi ucis pe toți Turcii din țara turcească ca să se mântue buclucul și să mă întorc mai curând acasă. Inșă treaba mergea mai încet decât dori-am, căci fiecare zi aducea cu sine nouă întâmplări și nouă muncă.

După ce întăririle noastre fură isprăvite, prinserăm să umplem saci cu nisip, să facem legături de strujani și arcuri de nulele pe cari Românii, în deprinderea lor de a porecli lucrurile, le numiră „Frăsini“¹. Toate acestea erau menite să slujească de apărătură în șanțurile noastre, sau să fie aruncate în șanțurile Turcilor în ziua când vom năvăli asupra lor. Iar șăgile întovărășiau necurmat lucrul.

— Măi, Frăsina ta e mai înfocată, zicea unul, mă tem că n'ai s'o poți duce peșcheș la Turci.

— Ba e numai bună de strâns în brațe, răspundeà celălalt ; cu dânsa mă duc până în pânzele albe.

Astfel, făcând treabă, glumiau între dânșii băieții noștri depe obiceiul lor din copilărie ; căci fie zilele

¹ Fașini din fascine.

cât de aspre și împletite cu primejdii, ele tot se mai îndulcesc dacă le presuri cu ceva chef și vole bună.

III.

În ziua de 30 August, o mare mișcare domniă în tabăra noastră. Cerul eră înnourat și o ploaie subțire curgea ca prin sită. De cum se ivise zorile, generalii, colonelii, maiorii alergau călari în toate părțile dând felurite ordine; trupele noastre se înșirau în linie de bătaie, altele se înșirau în coloane la aripi! iar după ce soarele se ridicase ca de-o suliță, începù o groaznică împușcătură de tunuri care mergea într'un șir ca bătaia darabanei. Erau tunurile noastre, o sută de guri de oțel ghintuite cari salutau pe împăratul Alexandru de ziua lui, improșcând cu foc întăririle Griviței. Fiecare lovitură, spărgea, brăzdă, detună păreții de pământ ai dușmanului. Trei ceasuri ținù acest foc înfrișat, apoi se oprì.

Eră acum soarele sus. Un mic paraclis se făcù în câmp; apoi se dădù un prânz în cinstea împăratului, la care Măria Sa Domnul închină cel întâiu pahar. Se spune însă că Măria Sa nu a deșertat paharul și că ar fi zis cu tristețe generalului său de alături:

— Mulți băieți de-ai mei n'o să mai vadă asfințitul soarelui!

Apoi se împărți mâncare la soldați ceva mai mult decât de obicei. Eram toți tăcuți și gânditori ca în apropierea unui ceas de cumpănă! Fiecare își amintia câte un dor de-acasă: unul de tată sau de mamă, altul de soție sau de copii; și fiecare punându-și nădejdea în Dumnezeu, zicea în gândul său; „*Cum mi-a fi scris!*” Iar eu îmi adusei aminte de cuvintele Catrinei că n'am să mor în războiu, și simții atâta încredere în inimă încât aș fi înfruntat fără grijă toate bombele dușmane.

Ce putea ea să știe o biată fată dela țară?... nimic... dar eu credeam, și credința mântue pe om. Poate că eră numai o nădejde, o vorbă spusă într'un ceas bun, însă și aceasta e de ajuns pentru a vărsa mângâiere în sufletul unui om a cărui viață atârnă într'un fir de păr.

Iar Vasile Grăunte cel poznaș, pe care niciodată nu l-am văzut supărat, îmi zise la ureche :

— Măi Andreiu, am semne că am să mor !

Voi să-i răspund, însă el îmi curmă vorba.

— Ascultă, Andreiu... adause el; de-a fi să mor, să nu spui vestea asta mamei așa deodată; s'o cruți, sărmana, că-i bătrână, și să-i dai părăluțele ce am aici în raniță, adunate din leafă.

— Ia taci măi, îi răspunsei eu, că nimeni nu-și știe sfârșitul zilelor.

— N'ai tu grijă, Andreiu, că nu-mi fac eu inimă rea pentru atâta lucru. Oiu căută și eu să mi vând pielea cât se poate mai scump, ca să nu-mi pară rău pe ceea lume c'am fost înșelat.

Vasile după ce-și ușurase inima, spunându-mi taina lui, intră iar în firea lui obișnuită, cu veselia pe față și cu glumele pe buze.

Apoi după ce soarele trecu de amiază, căpitanul veni în fața noastră și ne spuse următoarele cuvinte cari se pecetluiră în mintea mea :

— Copii!... Vedeți întăririle Griviței din fața noastră?... trebuie să le luăm din mâna dușmanilor. Voi merge în fruntea voastră; iar voi să mă urmați cu bărbăție, căci cinstea și viitorul țării stau astăzi în mâinile voastre... Să nu aveți grije de dușman; să nu aveți decât o singură grijă, ca el să nu rădă de voi. Acei cari vor cădea pe câmpul de luptă, vor fi aleși lui Dumnezeu, căci numele lor va fi pus în rândul vitejilor țării și țara întregă și urmașii urmașilor noștri

ii vor binecuvânta. Așa dar după mine, copii, și strigați: să trăească România !..

— Să trăească ! strigară cu toții într'un glas.

Trâmbițele dădură semnalul de atac.

Căpitanul scoase sabia din teacă și plecă înainte, iar rândurile noastre ca valurile apei porniră în spre Grivița.

Din dreapta mea eră Vasile Grăunte, din stânga Petrea Doncilă. Imi eră îndemână între dânșii, căci oricum, erau prieteni ai mei dintr'un sat, și împărțită între prietini nevoia se ușurează. — „Să ne ținem bine, ne ziserăm între noi, și ce-a da Dumnezeu!..“ De ce înaintam, de ce capetele noastre se înfierbântau, iar Turcii adăpostiți în întăriturile lor, de unde numai fesurile li se zăriau, ne primiră cu o grindină de plumbi când ajunserăm la bătaia puștii lor. Mulți de-ai noștri căzură la cea d'întâiu salvă a dușmanului, dar nici unul nu dădù înapoi. Inșă de ce ne apropiam, de ce focul eră mai tare. Șuerau gloanțele pe la ureche, treceau prin căciulă, treceau prin mantă, curgeau mai dese de cât ploaia de sus încât s'ar fi zis că iadul se deschide înaintea noastră. Nu eră chip să ne răsufăm. Românii cădeau acum ca snopii și ar fi căzut toți până la unul, dacă căpitanul nostru, cu sabia goală și cu steagul în mână, n'ar fi prins să alerge în fuga mare spre a scurtă calea până la dușman.

„După mine, copii.. nu-i vreme să ne codim !.. strigă el din toate puterile“.

Atunci tot șirul nostru începù să alerge cu pas voinesc și în câteva minute ajunse la șanțul de lângă perețele Griviței. Cât ai clipi din ochi, șanțul fu umplut cu strujani, cu țarcuri de nulele, dar mai mult cu trupuri de oameni, apoi sute de scări aduse în spate fură lipite la perete, și căciularii noștri deprinși din copilărie a sări garduri și pârlazuri, se agățară pe ele ca

mățele. Aici priveliștea se făcù îngrozitoare, căci lupta erà mai pe aproape, mai piept la piept; dar aceasta ne venià și nouă la socoteală, pentrucă până atunci noi trăsese în pământ, iar Turcii în carne vie. Doamne sfinte!... multe scări de-ale noastre se rupseră în două, multă dorăbănțime căzù în șanț făcând pod cu trupurile lor și tot oameni unul și unul, Suseni de cei cumpătați la vorbă și răbdători la treabă, însă astă-dată și dintre Turci mulți căzură ca niște țarci¹ din înălțimile Griviței, fulgerați de flăcâii noștri.

Căpitanul erà totdeauna în frunte, acolo unde primejdia erà mai mare. El se suià acum pe scară în mijlocul unei vijelii de gloanțe; aproape erà să puie piciorul deasupra și să împlânte steagul în pământul dușman, când un plumb îl lovì în piept. — „Inainte copii!” strigă el pentru cea din urmă dată, apoi căzù de pe scară în mijlocul nostru. Imi veniră lacrimile în ochi când îl văzui dându-și sufletul, căci fusese om bun, căpitanul nostru, dulce și purtător de grijă pentru noi, iar pentru dânsul fără de pășare. Imi adusei aminte de făgăduința ce-mi dăduse că mă va cununa cu Catrina după ce ne vom întoarce acasă, și cum îl țineam încă cald în brațe, îmi veni un dor atât de înfocat de a-l răsbună, încât fără voie luai steagul din mâinile lui și mă aruncai pe scară în știrea lui Dumnezeu.

Vasile Grăunte și Petrea Donci'ă veniau după mine. Din nenorocire însă scara nu ajungeà până la muhea paretelui și trebuia să mă agăț cu mâinile pentru a mă urca sus. Atunci mă simții lovit la mâna stângă de un tăiuș de sabie; însă în ferbințelea luptei nu băgai de seamă, îmi făcui vânt și sării deasupra.

Turcul care mă rânise sta gata să-mi mai dea o lo-

¹ Țarcă: coțofană.

vitură, dar, vorba ceea, îi luai apa dela moară, pocnindu-l cu stratul puștei peste scăfârlie, de s'a dus de-a tăvălugul cum s'ar duce un harbuz în vale. Apoi înfipsei steagul în Grivița!

Năvălise acum ai noștri ca furnicile din toate părțile și amestecându-se cu Turcii, începură să se lupte cu ei piept la piept. Când e vorba de luptă dreaptă și de ciomag, apoi las' pe flăcăii noștri, că nu li-s mâinile amorțite! Eră drept dragul de văzut cum se învârtiau în aer straturile de pușcă lovind câte două, trei tidve odată, cum sburau fesurile cu creeri cu tot, cum se împlântau baionetele până'n rădăcină în carne de Turc, încât înăbușiți, striviți de puterea noastră covârșitoare, dușmanii căzură până la unul. Dar ce-i drept, și ei s'au apărat ca niște zăvozi!

— Așa mai înțeleg, zise Vasile Grăunte, care dimpreună cu Doncilă și cu mine apărasem steagul din toate puterile, plătind cu dobândă loviturile ce ni se dăduse. Doncilă căpătase o rană la picior; eu o a doua în coaste, dar mă țineam bine; iar Vasile Grăunte eră teafăr ca oul, numai căciula și mantaua lui se făcuse ciur.

— Asta știu c'a fost nuntă nu șagă! adause el glumind; păcat că n'am avut și lăutari!

Nu bine își isprăvi vorba, că un Turc lovit de moarte cum sta lungit la picioarele lui, oftă din greu. Milos cum eră, se plecă spre el și-l întrebă ce voește, iar drept răspuns Turcul, care mai aveà încă o rămășiță de viață, scoase un pistol dela brâu și-l descărcă în pieptul lui Grăunte.

Acesta își aținti ochii într'al mei cu o căutătură pe care nu o voiu uita niciodată, apoi căzù lângă Turc fără suflare.

Sărmanul Grăunte!.. când mi-a spus că are semne de moarte, a grăit pe semne într'un ceas rău.

Dar și în mine s'a rupt ceva când a murit Grăunte, căci deodată puterile m'au părăsit și am căzut jos leșinat.

IV.

Eram acum în spital. Multă vreme frigurile mă chinură așa de cumplit că nu știam pe ce lume mă găsesc, dar într'o noapte dormii mai liniștit și a doua zi îmi simții durerile alinate și capul mai deștept. Bietul Doncilă care se află cu mine în aceeași odă, suferise și el grozav, însă acu n mergea spre bine. Când lată că văzui o mișcare neobișnuită în spital.

— Ce este ? întrebai.

— Vine Măria Sa Doamna ! mi se răspunse.

— Auzi, Doncilă !... cată să fii desghețat, să nu spui vr'o prostie ca la noi la șezătoare.

— N'ai grijă că doar m'am deprins acum cu fețele domnești ca țiganul cu scântele. Nu-ți aduci aminte colo pe Grișta după ce am curățit-o de Turci, că a venit Măria Sa și m'a bătut cu mâna peste umăr, zicându-mi: „Te-ai purtat bine, băiete, îți mulțumesc ! Din curcan te-ai făcut Vultur !“ Iar eu stând drept dinaintea lui cu mâna la cocardă, am strigat de i-au trecut prin urechi : „Să trăești, Măria Ta !.“ Dar ce spun eu ? !.. tu n'ai de unde să-ți aduci aminte... erai leșinat... dormiai lângă Vasile Grăunte care și el dormia, sărmanul, însă de somnul cel veșnic.

Nu-mi mai vorbi, Petre, de dânsul, că mi se deschid ranele. Ia mai bine să vorbim de cei ce ne așteaptă acasă, ca să ne mai îndulcim inima.

— Ei bre !.. da și când a vrea Dumnezeu să ajungem la vetrișoarele noastre, să ne facem trei cruci mari și să sărutăm pragul ușii că doar am avut zile câte buruene.

Deodată se auzi un zgomot afară, ușile se deschiseră în două laturi, și Doamna țării, întovărășită de multă lume, intră în odă.

— Cine-i Andreiu Florea? întrebă Doamna uitându-se la noi toți.

— Eu sunt, Măria Ta, îi răspunsei.

Atunci Doamna se apropiă de căpătâiul meu și mă privi cu ochi miloși:

— Tu ai pus steagul pe Grivița?

— Eu, Măria Ta.

— Fiindcă te-ai purtat bine în fața dușmanului și ai apărat cinstea steagului tău, am venit să-ți răsplătesc vrednicia. Iată crucea *Sf. Gheorghe* pe care ți-o hărăzește marele Împărat al Rusiei, iată și *Steaua României* din partea Măriei Sale Domnitorului. Când vei merge acasă să spui părinților și rudelor tale că ai câștigat aceste semne de vitejie cu prețul sângelui tău, și să le păstrezi întotdeauna ca lucruri sfinte!

— Să trăești, Măria Ta!

— Apoi Doamna îmi anină ea singură crucile pe piept; iar eu abia îmi puteam stăpâni inima de tare ce se batea, și doar nu știu să fi făcut așa mare izbândă.

Apoi, pe când Doamna se întoarse să vorbească cu ceilalți, o ducă care venise cu dânsa, cea mai tânără din toate, cu niște ochi negri și gene lungi cum nu mai văzusem încă, se apropiă de mine și îmi zise:

— Andreiu, așa-i că nu mă cunoști?

— Nu, zău nu-mi aduc minte să vă fi văzut.

— Eu te am căutat când aveai frigurile cele mari; mâne o să vin iară

— Să-ți dea Dumnezeu sănătate, răspunsei eu uitându-mă cu recunoștință în ochii ei cei cu gene lungi.

Doamna, după ce spuse fiecăruia câte o vorbă bună, ieși din odaie împreună cu lumea ce o întovărășea. Petre Doncilă căpătase și el *Steaua României*, și o privi acum cu ochi aprinși de bucurie; fiecare primise câte ceva, câte o cruce sau câte alt dar potrivit cu

vrednicia lui, numai unul singur ședeà într'un colț și plângeà.

— Nu mai plânge atâta, că doar nu pierе lumea pentru o cruculiță, îi zise Doncilă, ai cărui ochi nu se desliptau de pe a lui.

— Ție ți-e ușor a zice, că dacă vei merge acasă au să creadă oamenii că te-ai bătut, dar pe mine au să mă lee în bătaie de joc.

— N'ai rană ?

— Or zice că am căpătat-o prăvălindu-mă cu carul.

— Ai dreptate, îi zisei eu. Și tu te-ai purtat ca toți ceilalți. Las c'oiu pune eu un cuvânt pentru tine când o mai veni Doamna pe la noi.

Mă simțiam oarecum în drept a-i făgădui mijlocirea mea către Doamna, căci ea cu mine stătuse mai mult la vorbă, și numai mie dintre toți îmi dăduse două cruci. Apoi, mulțumit în suflet, mă acoperii cu plapoma închisei ochii și prinsei să gândesc la duduca cea frumoasă.

A doua zi, când mă deșteptai, simții o mare hucurie văzând-o la căpătâiul meu. Inșă acum nu erà îmbrăcată cu haine alese, ci aveà pe cap un tulpan alb sub care ochii ei cei negri cu gene lungi păreau și mai luminoși; aveà la piept o pestelcă¹ albă cu semnul crucii roșii.

— Cum îți mai este, Andreiu?... mă întrebă ea cu glas dulce, pătrunzător.

— Mai bine, duduca, mai bine.

— Ia spune-mi, Andreiu, ce simția când erai în bătaie, fostu-ți-a frică sau nu ?

— Apoi de! ce să spun?.. Tocmai îndămână nu mi-a fost; dar am făcut și eu cruce și am mers înainte ca toți ceilalți; și dacă am avut zile, am scăpat.

¹ Pestelcă = șorț.

— Și nu ți-a venit nici odată prin gând să dai înapoi ?

— Da unde se poate una ca asta, duducuță! Nu știți că-i scris în reglement că nu putem da înapoi de cât atunci când se dă semnalul de retragere ? Morți, copti, trebuie să mergem înainte, așa-i pravila noastră.

Vedeam că vorbele mele îi făceau mulțumire, căci ochii ei s'aprindeau și mai viu. La vremea prânzului, ea îmi răcoria mâncarea și mi-o puneă dinainte. Uneori mă pipăia la braț ca să-mi vadă bătaia vinelor, altă dată îmi puneă mâna pe frunte să vadă dacă-mi arde capul.

Treceau iute ceasurile cu dânsa, căci eră veselă și harnică la treabă, gata să ne dea totdeauna ce doriam, și așa de pricepută că par'că ne ghicia gândurile. În spre seară ea se apropie de mine zicându-mi

— Andreiu, caută să dormi bine, să te gălesc deplin sănătos când mă voiu întoarce.

— Când vă întoarceți ?

— După o săptămână, răspunse ea ; apoi zâmbind ieși din odale.

Aș fi voit să i spun că-i mult până atunci, dar nu îndrăznii. Rămăsei deci cu inima înecată în părere de rău văzându-mă părăsit de dânsa. În zilele următoare veniră multe alte cucoane și duducl să ne privigheze, însă nici mă uitam la dânselle ; eram într'una posomorât, și vorbele mi se scoteau cu cleștele din gură. Rănile începeau iar să mă doară, și pe lângă dânselle simțiam că mi se deschide o altă rană mai adâncă în inimă. Catrina din ce în ce se depărtă acum din mintea mea ; mai, mai că uitasem cum e la față. Frigurile iar îmi veniră decând mîntea mi se turburase, și nopțile nu închideam ochii.

A șaptea zi dimineață ușa se deschise și duduca cea frumoasă intră în odale cu zâmbetul ei obișnuit.

Mi se părû că un nou soare răsări pentru mine. In-
dată durerile mi se stinseră, frigurile îmi încetară și o
veselie copilărească mă cuprinse. Vorbiam, glumiam
neconținut, căutam să o fac să râdă, simțiam atunci
că-mi crește inima de fericire. Când veni doftorul să
mă vadă, ea singură îmi deslegă mâna cea rănită, iar
doftorul văzând-o, încreți din sprâncene :

— Vei fi destul de bărbat, îmi zise el, să mă lași
să-ți tai carnea cea rea ?

— O da ! negreșit, răspunse ea în locul meu.

Auzind-o, aș fi lăsat să mi se scoată și inima din
piept. Atunci închisei ochii și întinsei brațul. Doctorul
îmi curăți rana fără ca un singur suspin să iasă din
pieptul meu, căci mulțumirea ce aveam de a o simți
lângă mine covârșia însăși durerea. Apoi în spre seară
la ceasul obișnuit se duse lăsându-mă iarăși singur cu
nădejdea de a o revedea peste șapte zile.

Așa treceau zilele una câte una, pline, când de u-
rât când de bucurie, și ranele mele, în ciuda inimii se
vindecau acum văzând cu ochii, iar eu mă'nspăimân-
tam când mă gândiam că o să părăsesc spitalul și să
nu mai văd pe duduca cea cu gene lungi. De ce nu
vrea Dumnezeu să mor aici ?... îmi ziceam uneori. Și
doară vedeam prea bine că dragostea care mă orbise,
eră o curată nebunie, însă nu mă puteam opri, pre-
cum nu se poate opri puhoiul de-a curge la vale.

Intr'o zi, în cea din urmă când am văzut-o, îmi a-
duc aminte că-mi deslegă ea rana dela mână și după
ce-o privi câteva minute, îmi zise cu fața veselă.

— Așa-i că acum te simți mai bine ?

Iar eu nu-i răspunsei nimic.

.....
— Andreiu, îmi zise doftorul, privindu-mă rece ;
ranele tale sunt aproape vindecate, nu mai este trebu-
ință să mai stai în spital. Măria Sa Doamna m'a în-

sărcinat să-ți dau această pungă cu parale ca să ai de cheltueală pe drum.

— Și când trebuie să plec ?

— Chiar acum.

— Dar este voie să-mi iau ziua bună dela cei cu care am stat într'o oțale ?

— Nu-i trebuință.

— Aș vrea să văd măcar pe Doncilă, zisei cu lacrimile în ochi.

— Doncilă doarme.

Așa dar, nefiindu-mi iertat să mai stau acolo, mă îmbrăcai în uniformă mea de dorobanț și trist, mai trist decât în ziua în care plecasem de-acasă părăsind acest loc de care mă lega inima mea.

Douăzeci de zile lungi și obositoare mersului până la Florești, frământând între dorul de acasă și dorul din dărăpt, dar când ajunsei la poarta țarinii și văzui de departe fumul dela ursoaica caselor noastre, când mă gândii la bătrânul tată rezemat în carjă, la ogorul și vițișoarele cari își așteptau stăpânul, mi se lărgiră pașii într'atâta, încât mai, mai că alergam. Pe ulițele satului care cum mă întâlnea se luă după mine și când ajunsei acasă tot satul era la ușa mea. Nu-mi este cu puțință să spun bucuria tatei când mă văzù și mă strânse în brațe: lacrimile curgeau pârae pe brazdele feței lui; de ce se uită la mine, de ce mai mult plângea și suspină, par'că nu-și credea ochilor.

Apoi care din cotrò începù să-mi caute cu deamănuntul rănile, crucile, hainele cela bortite de gloanțe și să mă întrebe de întâmplările războiului prin care trecusem. Unii cu mâna la gură se minunau, alții râdeau și glumiau zicându-mi că iarba rea nu piere. Aghiuța mă cercetă mereu dacă i-am adus un pistol ca să știe cum e Turcul. Moș Toader a Paraschivei se uită cu ochii galeși la mine par'că i-ar fi părut rău că

n'a fost el în locul meu... când deodată auzii clopotul satului sunând !...

Fără să știu pentru ce, îmi simții inima ghiață.

— Ce este ? întrebai eu.

— Nimic, răspunse Aghiuță. Ia, biata Catrina merge la groapă. O boală răprasică a fulgerat-o prin inimă acum douăzeci de zile luându-i graiul și vederile, și tocmai astăzi a voit Dumnezeu să o ierte. S'a luptat mult cu moartea biata Catrina, știind că ai să vii, dar nu i-a fost scris să te vadă. Tot satul o jălește, că a fost bună fată, sărmana !

— Bună fată, adause tata clătinând din cap.

Iar eu am simțit atunci că un nour îmi trece pe dinaintea ochilor, și sunetul cel de clopot m'a pătruns într'atâta că și astăzi par'că-l aud !

I. L. CARAGIALE

1853—1912

Născut în județul Prahova, a avut o copilărie și tinerețe foarte zbuciumată. N'a dobândit o învățatură sistematică, ci a învățat singur.

I. L. Caragiale

S'a făcut cunoscut prin comediile sale publicate în „Convorbiri literare“.

A fost funcționar în diferite administrații, a fost Director al teatrelor (1888) și câțva timp comerciant. În vremea din urmă se stabilise la Berlin.

* * *

Caragiale a debutat ca autor dramatic. Prin comediile sale el a voit să arate cum se oglindesc unele idei politice sau sociale în unele minți cu o învățatură prea superficială și cum se aplică mecanismul vieții noastre constituționale de unii oameni lipsiți cu totul de cultură morală cari nu pricep sau falsifică lucrurile.

„In acest caleidoscop de figuri, înlănțuite în vorbele și faptele lor spre efecte de scenă cu multă cunoștință a artei dramatice, Caragiale — zice Maiorescu — ne arată realitatea în

partea ei comică... Lăsând la o parte întrebările de o ordine secundară, dacă de exemplu unele situații și expresii nu sunt din punct de vedere al chiar realității ce vor să reproducă, dacă în unele piese nu este un fel de monotonie a figurilor înfățișate sau cel puțin a modului înfățișării lor, o lipsă aproape desăvârșită a părților mai bune ale naturii omenești, etc., putem constata și recunoaște meritul necontestabil al autorului în scoaterea și înfățișarea plină de spirit a tipurilor și situațiilor din miezul unei părți a vieții noastre sociale fără imitare sau împrumutare de literaturi streine“.

Comediile sale sunt: *Conul Leonida față cu reacțiunea*, *Scrisoarea pierdută* (reprez. în 1884), *O noapte furtunoasă* (1880); pe lângă acestea o farsă: *D'ale Carnavalului* (reprezentată în 1885 și fluerată la prima ei reprezentare).

După ce a mai dat teatrului o dramă, *Năpasta*, a început a scrie nuvele, unele psihologice, ca *Făclia de Paști*, altele satirice, altele fantastice.

Aceste nuvele au fost în genere bine primite de public și judecate foarte favorabil de unii critici. Iată ce zice D. Ollănescu Ascanio într'un raport adresat Academiei :

„Scrise cu o veselă dar mușcătoare ironie, ele dau o vie și caracteristică întrupare ființelor ce se mișcă într'insele și creștează în trăsături rămăiețoare moravurile sau slăbiciunile lor prinse în acele trăite clipe.

„Cu darul său minu at de observație, autorul pătrunde lesne în intimitatea personagiilor sale, le descoperă părțile stângace sau mucalite și ni le prezintă apoi așa cum îi apar, în cadrul realității, cu portul, cu graiul, cu apucăturile, cu înclinările lor sufletești. Lucrarea este un interesant studiu de năravuri, care învăluie într'o binefăcătoare veselie amărăciunea critice și loviturile satirei“.

Desigur, nuvelele lui Caragiale ne arată că el este un artist desăvârșit în povestire, că are o varietate de proceduri originale și că prin stilul lui care îngrijește de cele mai mici detalii, reușește să impresioneze chiar prin subiecte cari sunt prin ele înseși lipsite de vreun interes — cum este schița „Petițiune“. Pe de altă parte însă este de regretat că lipsește curățenia morală în cele mai multe din ele, astfel că citirea lor nu e de loc educativă.

Partea cea mai mare a nuvelor s'a publicat sub titlul de *Momente* în 1901; iar în 1910 a reunit ultimele sale lucrări sub titlul de *Schițe nouă*.

CONUL LEONIDA FAȚĂ CU REACȚIUNEA

Piesa aceasta s'a publicat pentru prima dată în „Convorbiri literare“ 1 Fevr. 1880. Ea are două persoane principale: CONUL LEONIDA, pensionar, —60 de ani, și COANA EFIMIȚA, consoarta lui, —56 de ani.

Scenele se petrec în București la Leonida. Teatrul înfățișează o odăe modestă de mahala. În fund, la dreapta, o ușă; la stânga o fereastră. De-o parte și de alta a scenei câte un pat de culcare. În mijlocul odăei o masă împrejurul căreia sunt așezate scaune de paie. Pe masă o lampă cu gaz, pe globul lămpii un *abajur* cusut pe canavă. În planul întâiu la stânga, o sobă cu ușa deschisă și cu câțiva tăciuni pâlând. Leonida e în halat, în papuci și cu scufia de noapte în cap. Efimița în camizol, fustă de tlanelă roșie și legătură la cap cu tulpan alb. Amândoi șed de vorbă la masă.

SCENA I

LEONIDA. Așa cum îți spusei, mă scol într'o dimineață, și știi oblaceiul meu, pui mâna 'ntâiu și 'ntâiu pe „Aurora democratică“, să văz cum mai merge țara. O deschiz... și ce citesc? Uite, țin minte ca acuma. „^{11/23} Făurar... A căzut tirania! Vivat republica!“

EFIMIȚA. Auzi colo!

LEONIDA. Răposata dumneaei — nevastă-mea a din-tâiu — nu se sculase încă. Sar jos din pat și i strig: „Scoală, cucoană, și te bucură, că ești și dumneata mumă din popor; scoală c'a venit libertatea la putere“.

EFIMIȚA (afirmativ). Ei!

LEONIDA. Când aude de libertate, sare și dumneaei răposata din pat... că eră republicană! zic: gătește-te de grab, Mițule, și... hai și noi pe la revoluție. Ne îmbrăcăm, domnule, frumos, și o luăm repede pe jos pân'la teatru. (Cu gravitate). Ei, când am văzut... știi că eu nu intru la idei cu una, cu două...

EFIMIȚA. Ți ai găsit... dumneata nu ești d'ăia. Ehei ca dumneata, bobocule, mai rar cineva.

LEONIDA. Ori să zici, nu știi cum, că adicătele acu unde ești tu republican, ții parte națiunii.

EFIMIȚA. Ași !

LEONIDA. Dar, când am văzut, am zis și eu : să te ferească Dumnezeu de furia poporului !.. Ce să vezi, domnule ? steaguri, muzici, chiote, tãmbãlãu, lucru mare și lume, lume... de-ți veniã amețea, nu altceva.

EFIMIȚA. Bine că n'am fost în București pe vremea aea ! cum sunt eu nevriceasă, Doamne ferește ! pățiam alte alea...

LEONIDA. Ba nu zi asta ; puteai trage un ce profit. (Schimbând tonul). Ei, cât gândești c'a ținut toiul revoluției ?

EFIMIȚA. Până seara.

LEONIDA. (zãmbind de așa naivitate, apoi cu seriozitate). Trei săptămâni de zile, domnule.

EFIMIȚA (minunându-se). Nu mă 'nebuני, soro !

LEONIDA. Ce te gândești dumneata, că a fost așa un bagadel lucru ? Fã-ți ideie : dacã chiar Galibardi, de acolo, de unde este el, a scris atunci o scrisoare cãtre națiunea romãnã.

EFIMIȚA (cu interes). Zãu ?

LEONIDA. Mai e vorbã !

EFIMIȚA. Adicã cum ?

LEONIDA. Vezi dumneata, i-a plăcut și lui cum am adus noi lucrul cu un sul subțire ca să dãm exemplu Europei, și s'a crezut omul dator, ca un ce de politicã, pentru ca să ne firitisească..

EFIMIȚA (curioasă). Da.. ce spuneã în scrisoare ?

LEONIDA (cu importanță). Patru vorbe, numai patru, da vorbe, ce-i drept ! Uite, țiu minte ca acuma : Bravos națiune ! Halal sã-ți fie ! Sã trãească Republica ! Vivat Principatele-Unite ! și jos iscãlit în original „Galibardi“.

EFIMIȚA (satisfãcutã). Apoi, atunci dacã-i așa, a vorbit destul de frumos omul !

LEONIDA. Hehei ! unul e Galibardi : om, odatã și jumãtate ! (cu mãndrie și siguranță). Ei ! giantã latinã, dom-

nule, n'ai ce-i mai zice. De ce a băgat el în răcori, gândești, pe toți împărații și pe Papa dela Roma?

EFIMIȚA (mirată). Și pe Papa dela Roma? Auzi, soro?

LEONIDA. Ba încă ce! i-a tras un tighel, de i-a plăcut și lui. Ce-a zis Papa — iezuit, aminteri nu-i prost! când a văzut că n'o scoate la căpătâiu cu el?, „Mă nene, asta nu-i glumă; cu ăsta, cum văz eu, nu merge ca de, cu fitecine; ia mai bine să mă iau eu cu politică pe lângă el, să mi-l fac cumătru“. Și de colea până colea, tura vura, c'o fi tunsă, c'o fi rasă, l-a pus pe Galibardi de i-a botezat un copil.

EFIMIȚA (cu ironie). Și-a cunoscut omul nașul!

LEONIDA. Vezi bine!.. Acu ia spune, cam câți oameni te bate gândul ca să aibă Galibardi!

EFIMIȚA. Sîmedenie!

LEONIDA. O mie, domnule, numa o mie.

EFIMIȚA. Ei! fugi că mor! și adică numa cu o mie să...

LEONIDA (întrerupînd-o). Da, da'ntreabă-mă să ți spun ce fel de oameni sunt?

EFIMIȚA. Ceva tot unul și unul.

LEONIDA. Ai mai prima, domnule, aleși pe sprânceană, care mai de care, dă cu pușca 'n Dumnezeu; volintiri, mă rog: azi aici, mâine 'n Focșani, ce-am avut și ce-am pierdut!

EFIMIȚA. Ei! așa da.

LEONIDA. Și toți se 'nchină la el ca la Hristos; dehatârul lui, sunt în stare, trei zile d'a-rîndul, să nu mămance și să nu bea, dacă n'or avea ce.

EFIMIȚA. Ce spui, soro?

LEONIDA. Ce-ți spuiu eu, și câte și mai câte altele și mai și.

EFIMIȚA. Bravos! (O mică pauză și căscături de amîndouă părțile).

LEONIDA. Trebuie să fie târziu, Mișule; ne culcăm?

EFIMIȚA (se scoală și se uită la ceas). Douăspce trecute, bobocule.

LEONIDA (sculându-se și mergând spre patul din stânga). Vezi dumneata cum trece vremea cu vorba..

EFIMIȚA (dregându-și patul). Ei! cum le spui dumneata, să tot stai s'ascuți; ca dumneata, bobocule, mai rar cineva.

LEONIDA (la pat și intrând sub plapumă). Mișo, ai zis matala fetei să vie mâine mai de dimineață, ca să facă focul?

EFIMIȚA (stingând lampa). Da. (Se 'nchină și se așează în pat la dreapta. Odaia rămâne luminată numai de flacăra tăciunilor din sobă).

LEONIDA (după ce s'a învârtit în pat până să-și facă culcușul, cu satisfacție). A! așa! (Un moment pauză, în timp ce fiecare se așează bine în așternutul său).

EFIMIȚA (din așternut). Și zi așa cu Galibardi, ai?

LEONIDA (asemenea). Așa zău!. Ei! mai dă-mi încă unul ca el până mâine seara, — nu-mi trebuie mai mult, — să-ți fac republică... (cu regret). Da nu e! Da o să-mi zici că cu încetul se face oțetul, ori că mai rabdă, că n'a intrat zilele 'n sac. (Cu tărie). D'apoi bine, frate, până când rabdă azi, rabdă mâine? că nu mai merge, domnule, s'a săturat poporul de tiranie, trebuie republică!

EFIMIȚA. Adică, zău bobocule, de! eu cu mintea ca de femeie, pardon să te 'ntreb și eu un lucru: ce procopseală ar fi și cu republica?

LEONIDA (minunat de-așa întrebare). Ei! bravos! ș'asta-i bună! Cum ce procopseală? Vezi asta-i vorba: cap ai, minte ce-ți mai trebuie? Apoi închipește-ți dumneata numai un condeiu, stăi să-ți spui: mai întâiu și 'ntâiu că, dacă e republică, nu mai plătește nime-ne bir...

EFIMIȚA. Zău?

LEONIDA. Zău... Al doilea că fieștecare cetățean ia câte o leafă bună pe lună, toți într'o egalitate.

EFIMIȚA. Parol?

LEONIDA. Parol... Par egzamplu, eu...

EFIMIȚA. Pe lângă pensie?

LEONIDA. Vezi bine; pensia e bașca, o am după legea a veche, e dreptul meu: mai ales, când e republicană, dreptul e sfânt: republica este garanțiunea tuturor drepturilor.

EFIMIȚA (cu toată aprobarea). Așa da.

LEONIDA Și al treilea, că se face și lege de murături?

EFIMIȚA. Cum, lege de murături?

LEONIDA. Adicăte! că nimeni să nu mai aibă drept să-și plătească datoriile!

EFIMIȚA (crucindu-se de mirare). Maică Precistă, Doamne! apoi dacă-i așa, de ce nu se face mai curând republicană, soro?

LEONIDA. Hei! te lasă reacționarii, domnule? Fi-rește, nu le vine lor la socoteală să nu mai plătească niminea bir! e aproape de mintea omului: de unde ar mai mânca ei lefurile cu lingura?

EFIMIȚA. Așa e... da'... (reflectând mai adânc) un lucru nu 'nțeleg eu.

LEONIDA. Ce lucru?

EFIMIȚA. Dacă n'o mai plăti niminea bir, soro, de unde or să aibă cetățenii leafă?

LEONIDA (în luptă cu somnul). Treaba statului, domnule, el ce grijă are? pentru ce-l avem pe el? e datoria lui să 'ngrijească să aibă oamenii lefurile la vreme...

EFIMIȚA (lămurită). Așa da... vezi mie nu-mi dădea în gând: (După o pauză de reflecție). Ce bine ar fi! unde dă

1 E o schimonosire și o înțelegere rea a termenului juridic *moratoriu*.

Dumnezeu odată să o mai vedem ș'asta, republica!
 (Leonida începe să sforăe). Dormi, soro?... (Leonida sforăie
 înainte). A adormit.

SCENA III

LEONIDA (sculându-se din somn spăimântat). Ai! ce e?

EFIMIȚA. Zeonido! scoal' că-i foc, Leonido!

LEONIDA (speriat). Unde-i foc?

EFIMIȚA. Scoal' că-i revoluție, bătălie mare afară!

LEONIDA. Aș! vorbă să fie! Ce te pomenești vorbind, domnule?

EFIMIȚA. Bătălie la toartă, soro: pistoale, puști, tunuri, Leonido, țipete, chiote, lucru mare, de am sărit din somn!

LEONIDA (luând-o cu binișorul). Mițule, nu-i nimica; știi cum ești dumneata nevriceasă, unde am vorbit toată seara de politică, te-i fi culcat cu fața 'n sus și ai visat cine știe ce.

EFIMIȚA (impacientă). Leonido, deșteaptă sunt eu acum?

LEONIDA. Apoi de! Mițule, asta dumneata știi.

EFIMIȚA (atinsă). Bravos, bobocule! nu m'așteptam ca tocmai dumneata să te pronunți cu așa l'uzii în contra mea; te credeam mai altfel... îmi pare rău!. Cocoane Leonido, sunt deșteaptă; am auzit cum te-auz și m'auzi... revoluție, bătălie mare!

LEONIDA. Bine, Mițule, stăi, nu te importa de geaba. De când m'ai deșteptat pe mine, ai mai auzit ceva?

EFIMIȚA. Nu.

LEONIDA. Apoi de! cum vine treaba asta? spune matale...

EFIMIȚA (cam în nedumerire). De, soro, știu și eu?

LEONIDA. Apoi, vezi? Dar.. s'o mai luăm și pe partea ailaltă, să vedem ce-ai să mai zici. Bine, chiar re-

vuluție să fi fost, să zicem... nu știi dumneata că n'are nimini voie să descarce focuri în oraș? e ordin dela poliție...

EFIMIȚA (aproape răsconvinsă). De! bobocule, să zic și eu cum zici, că după cum le spui dumneata, una și cu una fac două, n'are de unde să te mai apuce omul... (stând la gânduri și iar îndoindu-se). Da bine, soro, am auzit, am a-u-zit; cum s'auz ce nu eră? ce-am auzit, dacă nu eră nimica?

LEONIDA. Ei! domnule, câte d'astea n'am citit eu, n'am păr în cap! Glumești cu omul! Se întâmplă... (cu tonul unei teorii sigure) că fiindcă de ce? o să mă 'ntrebi... Omul bunioară, de par egzemplu, dintr'un nu știu-ce ori ceva, cum e nevrinos, de curiozitate, intră la o ideie; a intrat la o ideie? fandacsia e gata; ei! și după aea, din fandacsie cade în ipohondrie. Pe urmă, firește, și nimica mișcă.

EFIMIȚA. Comédie, soro! (Minunându-se). Așa o fi!

LEONIDA. Bunioară și la dumneata acuma, o ipohondrie trecătoare; nu-i nimica... Hai să ne culcăm: noapte bună, Mițule.

EFIMIȚA. Noapte bună. (Încă nedomirită oare-cum, stinge lampa și se vâra în pat).

LEONIDA (după o pauză). Nu te mai culcă cu fața în sus, Mițule, că iar visezi. (Cocoana s'așează p'oreche; în odaie întuneric; în orchestră melodramă; o pauză, după care d'odată se aud în depărtare chiote, strigăte și detunături).

SCENA IV.

EFIMIȚA. Ai auzit!

LEONIDA. Ai auzit? (Amândoi d'odată, se ridică înfiorați. Sgomotul s'apropie).

EFIMIȚA (sărind din pat). E ideie, Leonido?

LEONIDA (cu spaimă). Aprinde lampa. (sare și el din pat. Sgomotul mai aproape).

EFIMIȚA (aprinzând lampa). E fandacșie, bobocule ?

LEONIDA (tremurând). Nu-i lucru curat, Mițule ! Sgomotul tot mai tare).

EFIMIȚA. E ipohondrie, soro ? (Sgomotul crește mereu).

LEONIDA. E primejdie mare, domnule ! Ce să fie ?

EFIMIȚA. Ce să fie ? dumneata nu vezi ce să fie ?
Revoluție, bătălie mare, Leonido !

LEONIDA (ciudându-se). Bine, frate, revoluție ca revoluție, da nu-ți spusel că nu-i voie dela poliție să dai focuri în craș ? (Sgomotul crește înainte).

EFIMIȚA (tremurând). Vole, ne-voie, auzi ?

LEONIDA (asemenea). Auz ; da nu e, nu se poate să fie revoluție.

EFIMIȚA. De, întreabă-mă să te întreb... (Sgomot mare)
Auzi ?

LEONIDA. Unde mi-este gazeta ? (nervos) că dacă o fi să fie revoluție, trebuie să spue la „Ultime știri“. Unde mi-e gazeta ? (Merge la masă, ia gazeta, își aruncă ochii pe pagina a treia și dă un țipăt). A !

EFIMIȚA. Ei !

LEONIDA (pierdut). Nu e revoluție, domnule, e reacțiunea ; ascu tă : (citește tremurând). „Reacțiunea a prins iar la limbă. Ca un strigoi în întunec, ea stă la pândă ascuțindu-și ghiarele și așteptând momentul oportun pentru poftetele ei anti-naționale... Națiune, fii deșteaptă“. (Cu dezolare). Și noi dormim, domnule !

EFIMIȚA (asemenea). Cine strică, soro, dacă nu mi-ai citit gazeta de cu seară ! (Sgomot tare).

LEONIDA (prăpădit). Și pe mine mă știe toți reacționarii că sunt republican, că sunt pentru națiune.

EFIMIȚA (tremurând și începând să plângă). Ce-i de făcut, soro ?

LEONIDA (stăpânindu-se ca să-i facă curaj). Nu te speria, Mițule, nu te speria..

(Salve și chiote foarte apropiate).

EFIMIȚA: Iute, soro, pune mâna! (Amândoi trag ciarșafurile din paturi în mijlocul casei, golesc dulapul, scrinul, și fac două legături mari; apoi baricadează ușa cu paturile și cu mobilele.

LEONIDA (lucrând). Mergem la gară p'în dosul Cișmejiului, și plecăm până'n ziuă cu trenul la Ploești.. Acolo nu mai mi-e frică: sunt între ai mei! republicani toți săracii! (Sgomot și mai aproape).

EFIMIȚA (îngrozită, oprindu-se din lucru și ascultând). Soro! Soro! auzi dumneata? Zavragiile vin încoace!

LEONIDA (asemenea). Auz... (tremură). Și cum sunt eu deochiat, drept acilea vin, să ne dărâme casa.

EFIMIȚA (îndoindu-se de genunchi și înecându-se). Nu-mi spune, soro, că mor!

LEONIDA. Fă iute, iute! (Sgomotul și mai aproape; Leonida cade 'n genunchi).

EFIMIȚA. Soro, mor! a intrat în ulița noastră!

LEONIDA. Stinge lampa! Cooana suflă iute în lampă; sgomotul este sub ferestre. Amândoi sunt trăzniți, o pauză, zgomot și apoi câteva bătăi în ușa d'afară).

EFIMIȚA (șoptind). Sunt la ușă.

LEONIDA (asemenea). Atât mi-a fost!.. Nu te mișca! (Bătăile se repetă mai tare; sgomotul s'a cam depărtat). Să ne ascundem în dulap...

EFIMIȚA. Să lăsăm calabalâcul și să sărim pe fe-reastră..

LEONIDA. Dar dacă o fi intrat în curte? (Bătăile dela ușe se îndesesc cu nerăbdare: sgomotul se depărtează mereu).

UN GLAS DE FEMEIE (d'afară). Dar asta? comédie!

EFIMIȚA (cu uimire, plecându-se spre ușe s'asculte). Ai?

LEONIDA (oprind-o). St! nu te mișca! (Pumni, tari în ușă; sgomotul și mai departe).

GLASUL (d'afară). Ei! Doamne! (strigând). Coniță!

EFIMIȚA (uimită). E slujnica, Leonido, Saffa. (Chiotele și împușcăturile d'abia se mai aud foarte departe).

LEONIDA. St! par'că s'a mai depărtat zavera! (Bătăi desperate în ușă).

GLASUL (d'afară). Deschide, cocoană, să fac focul. (O pauză. Leonida și Efimița ascultă uimiți, neștiind ce să crează). Vai de mine! nu-i bună asta! a pățit boierii ceva!

EFIMIȚA. E Safta... (Vrea să meargă la ușă).

LEONIDA (oprind-o). St! nu deschide odată cu capul!

EFIMIȚA (ne mai putând răbdă și smucindu-se). Trebuie să deschiz, soro, că 'ncepe dobitoaca să țipe și-i mai rău: ne dă de gol la zavrăgii. (Bătăi din toate puterile în ușă).

LEONIDA (comprimându-și inima și cu un ton de supremă rezignare). Deschide!

EFIMIȚA (mergând în vârful degetelor la ușă, întreabă cu gura jumătate). Cine e?

GLASUL (d'afară). Eu, cocoană, am venit să fac focul.

EFIMIȚA (stă un minut la îndoială, apoi se hotărăște și, dând în lături baricada, deschide și cu glasul alterat). Halde, 'intră. (În odaie e întunerec. Coana Efimița ține piept Saftei la ușă).

SCENA V.

EFIMIȚA (mișcată, cu tonul misterios). Ce-i afară, Safto?

SAFTA (care a intrat cu un braț de lemne). Bine, cocoană, ce să fie! Da până acuma n'am putut închide ochii: toată noaptea a fost masă mare la băcanu' din colț; acu d'abia s'a spart cheful. Adineaori a trecut p'aici vre-o câțiva, se duceau acasă pe două cărări; eră și Nae Ipingescu, ipistatul, beat frânt; ch'uiă și trăgea la pistoale.. obiceiul mitocănesc.

LEONIDA (nedomerit). Ce obicei?

SAFTA. Știi, a făcut oamenii chef, c'aseară a fost lăsată secului.

EFIMIȚA (înseninându-se și prinzând limbă, către Leonida cu umor). A fost lăsată; secul!

LEONIDA (îmbărbătat). Ei vezi? (Plin de triumful teoriei). Tot vorba mea, domnule! Omul bunioară de par eg-

zamplu, dintr'un nu-știu-ce ori ceva, cum e nevrinos, de curiozitate, intră la o idee; a intrat la o idee; fandacsla e gata; și după aea, din fandacsie, cade în ipohondrie. (Către cocoana). Văzuși?

EFIMIȚA (cu chef). Ei! soro! par'că ziceai că nu e voie dela poliție să se dea cu pistoalele în oraș?

LEONIDA (sigur). Apoi bine, nu vezi dumneata că aici a fost chiar poliția în persoană..

EFIMIȚA. Ei, bobocule, apoi cum le știi dumneata toate, mai rar cineva! (Aprinde lampa. Amândoi sunt foarte veseli. Safta rămâne încremenită văzând răsturnarea odăii). (Cortina).

PETIȚIUNE...

Această nuvelă s'a publicat întâia dată în ziarul „Universul“, apoi în volumul „Momente“ (1901).

E în toiuł verii, când serviciile publice încep dimineața la 7 și sfârșesc la 2 d. am. Toată noaptea a bântuit căldură apăsătoare și acuma pe un cer senin, a răsărit soarele, amenințând cu groaznică dogoare. Ce are să fie peste zi?

Sunt 7 ceasuri fără 10 minute de dimineață. În biu-roul registraturii generale a unei mari administrațiuni, împlegatul își pregătește registrul, așteptând să bată ceasul, ca să ridice oblonul dela fereștrua pe unde i se înmânează corespondența oficială și petițiile particulare. Pe când se ștergea de sudoare, gândind la cine știe ce, aude ciocănituri la oblonul lăsat. Se uită la ceasul său, regulat adineaori după cel oficial: 7 fără 5 minute... Dă din umeri, se șterge iarăși, și gândește

mai departe... Ciocăniturile de afară au trecut; dar peste câteva momente iar încep cu mai multă tărie și insistență. Impiegatul din năuntru se uită iar la ceas: 7 fără 2 minute. Dă din umeri, se șterge de sudoare și își urmează gândirile intime... Ciocăniturile se îndoesc cu violență... În sfârșit cele două minute au trecut; ceasul arată 7 punct. Impiegatul trage zăvorul și ridică oblonul, lăsând ferestruia închisă numai cu geamul. Se uită afară. La geam e un domn care așteaptă; probabil acela ciocăniă. Impiegatul ridică și geamul.

— D-v. ciocăniați așa?

— Da.

— D-v. nu știți că biuroul se deschide la 7?

— Ba da.

Și zicând aceasta, domnul vâra adânc capul pe ferestruică înăuntru; impiegatul surprins de această mișcare, se dă înapoi și lasă din mână geamul mobil, care pică peste gâtul domnului ca tăișul unei ghilotine. Domnul vrea să tragă afară capul, dar nu poate.

— Ridică! domnule! strigă domnul cu ochi mari.

Impiegatul ridică binișor ferestruica; domnul își retrace capul.

— Ce poftiți?

— Am o afacere de registrat...

Și domnul iar vrea să bage capul. Dar impiegatul prinde de veste, lasă repede geamul care atinge vârful nasului domnului.

— Pofțiți pe ușă înăuntru, dacă aveți vre-o afacere! strigă impiegatul, făcând acelui domn semn cu mâna pe unde poate intra în biurou.

Domnul ascultă, pleacă dela ferestruică și îndată apare în ușă. Este un om nici prea tânăr, nici prea bătrân; pare foarte ostenit, și un ochiu deprins ar pricepe îndată că domnul acesta n'a dormit noaptea. E

asudat și prăfuit; mișcările îi sunt nesigure ca și articularea vorbelor. Apărând în pervazul ușii, ține într-o mână pălăria de paie cam ghemuită; cu cealaltă mână se ține de nas.

— Eră să-mi tai nasul! Știi ce teribil m'ai lovit?

— Pardon!... dar nu stric eu... Dacă vâriți așa capul...

— Nu face nimic... N'aveți un scaun?

— Poftiți.

Domnul șade alături de biurou...

— Teribil sunt de ostenit...

Zicând acestea, domnul se uită lung la un pahar ce stă pe masă aproape gol, și din care a băut impiegatul.

— Mă rog, dacă nu vă supărați, aveți apă?

— Da.

— E rece?

— Potrivită.

— Nu-i puneți gh'iață?

— Ba da.

— Așa? îi puneți ghiață?

— Firește.

— E fir... e fir?... ăsta...

— Da, avem filtru.

— Monșer! te superi dacă te-oiu ruga pentru un pahar de apă?... Teribil mi-e de sete!

Impiegatul sună; un aprod se prezentă.

— Un pahar cu apă...

Apoi, după o pauză, către domnul:

— Ați zis că aveți o afacere...

— Da, am o afacere.

— Aici la noi?

— Da, la d-v... o afacere.. Pe semne că acum s'a dus s'o scoată din puț...

— Cum s'o scoată din puț?

— Apa... că văz că nu mai are amicul de gând să vie...

Aprodul intră. Domnul ia paharul și-l soarbe întreg pe nerăsuflete, apoi, ridicând niște ochi foarte dulci și plini de mulțumire, către aprod :

— Mersi... Dacă nu te superi... mai îmi dai unul ?

Aprodul pleacă. Domnul, după ce s'a căutat prin toate buzunarele, către impieगत :

— S'a dus dracului ! am pierdut-o !

— Ce ?

— Ce, ne-ce... e vorba, am pierdut-o !

— A fost o petiție. .

— Nu, frate, batista... Monșer, te superi dacă te-oiu rugă să-mi dai batista d-tale ?.. numai un moment.

Zicând acestea, ia de pe masă batista impieगतului, și până când acesta să scoată măcar o exclamație, se șterge cu ea la gură de apă...

— Și dumneata nădușești ca mine.

Impieगतul dă să-și ia batista înapoi ; domnul își trage mâna, se șterge de sudoare și pe urmă la nas ; apoi înapoează batista, punând-o iar la loc pe masă.

— Și eu nădușesc al dracului !

Impieगतul ia batista și o trânteste departe în partea cealaltă a mesei ; apoi se așează, ia condeiul și începe a trece hârtii la registru. Aprodul intră, aducând al doilea pahar. Domnul ia paharul și-l dă pe gât ; pe urmă, cu tonul dulceag, făcând semne să-i treacă batista :

— Dacă nu te superi...

Impieगतul se face că n'aude. Domnul se scoală, trece pe dinaintea mesei în partea cealaltă, se apleacă peste ea și ia batista. Impieगतul vrea să i-o apuce ; dar domnul s'a șters la frunte și la nas ; pe urmă, aruncând batista la loc :

— Mersi !

— Domnule, zice impiegatul, zici că ai venit cu o afacere... Mă rog.. Noi n'avem timp aici să stăm de vorbă... Nouă ne plătește Statul leafă să lucrăm... Mă rog, ce afacere?

— Stăi că-ți spun... E cald al dracului!

Se duce la butonul soneriei, pe care-l apasă. Sone-
ria sbârână lung.

Impiegatul, impacientat :

— Destul, domnule! Ce poștești?

— Dacă nu te superi, încă un pahar... mi-e sete al
dracului. Azi noapte am umblat forfota cu niște pri-
teni... Nici n'am dormit... Știi...

După o pauză :

— Nu-i așa că se cunoaște că n'am dormit?

— Ba bine că nu!

— Pe unde n'am fost!

Aprodul vine. Domnul, cu multă politeță :

— Drăguță, dacă nu te superi, m'aș ruga... încă un
pahar cu apă...

Aprodul iese. Domnul, către impiegat, cu delicatețe :

— Aveți mult de lucru?

Impiegatul :

— Nici prea-prea, nici foarte-foarte... potrivit.

Aprodul aduce paharul. Domnul îl bea pe nerăsu-
flăte ; către aprod :

— Mersi.

Apoi către impiegat :

— Dacă nu te superi, te-aș ruga... batista...

— Domnule ! strigă impiegatul ; înțelege odată că
nouă nu ne plătește Statul aici ca să stăm de vorbă ;
avem treabă ; n'avem vreme de conversație... Spune :
ce poștești ? Aici n'are voie să intre nimeni fără afa-
ceri. Ce afacere ai ?

— Ce afacere ?

— Da ! ce afacere ?

— Am dat o petițiune... Vreau să știu ce s'a făcut.

Să-mi dați un număr.

— Nu ți s'a dat număr când ai dat petiția?

— Nu.

— De ce n'ai cerut?

— N'am dat-o eu.

— Da cine?

— Am trimes-o prin cineva.

— Când? In ce zi?

— Acù vre-o două luni. .

— Nu știi cam când?

— Știu eu?

— Cum, nu știi? Cum te chiamă pe d-ta?

— Nae Ionescu.

— Ce cereai în petiție?

— Eu, nu ceream nimic.

— Cum?

— Nu erà petiția mea.

— Da a cui?

— A unui prietin.

— Care prietin?

— Unul Ghiță Vasilescu.

— Ce cereà în ea?

— El, nu cereà nimic.

— Cum, nu cereà nimic?

— Nu cereà nimic: nu erà petiția lui.

— Da a cui?

— A unei mătuși a lui... Știà că viu la București și mi-a dat-o să o aduc eu.

— Cum o chiamă pe mătușa lui Ghiță?

Nu știu.

Nu știi nici ce cereà...

— Ba, mi se pare că cereà...

— Ce?

— Pensie.

Impiegatul, ieșindu-și din caracter și sbierând :

— Domnule, aici este Regia Monopolurilor ! aici nu se primesc petiții pentru pensii ! Du-te la pensii, acolo se primesc petiții pentru pensii !

— Așă ? la pensii, care va să zică ?

Merge la sonerie, apasă butonul ; soneria sbârâne foarte lung.

— Destu', domnule !

— Uite ce e : dacă nu te superi, te-aș mai ruga pentru un pahar cu apă.

Aprodul intră.

— Uite, ce e, drăguță, dacă nu te superi, te-aș mai ruga pentru un pahar cu apă.

Aprodul iese.

Impiegatul bufnește și scrie cu ochii aplecați în registru.

— Așă ?... care va să zică, la pensii ?

Aprodul vine. Domnul ia paharul.

Impiegatul, după ce l-a lăsat să bea în tihnă, către aprod :

— Dă-l afară !

Domnul, plecând, foarte politicoș :

— Mersi... Mă du... Așă ? care va să zică, la pensii, care va să zică ?!

ALEXANDRU VLAHUȚĂ

1853—1919

Născut în județul Tutova în 1858, Vlahuță a studiat la Bârlad și la București. A fost câțeva vreme profesor și avocat la Târgoviște, dar curând s'a stabilit în București ca ziarist și profesor în școale particulare. Aci a început a publica poezii prin reviste și curând s'a făcut cunoscut. A colaborat la „Convorbiri literate” și cu deosebire la „Revista Nouă” a lui Hașdeu.

A întemeiat și condus revista „Viața” cu dr. Urechia și mai târziu „Sămănătorul” cu G. Coșbuc (1902). În timpul din urmă, a stat în genere retras din luptele literare, ocupat cu funcțiunea sa din administrația Casei Școlilor și cu scrierile sale asupra istoriei și geografiei țării.

Primul său volum de *Poezii* a apărut în 1887. Incepându-și activitatea poetică ca elev al lui Eminescu, pentru care a păstrat totdeauna un cult, el s'a emancipat încet, încet de model. Această emancipare a explicat-o și teoretic într-o conferință ținută la Ateneul din București în 1892 asupra curentului emi-

Alexandru Vlahuță

nescian în literatura noastră și apoi a înfățișat-o într'o formă plastică în poezia „Unde ne sunt visătorii?“, din care se vede că el consideră ca o datorie pentru poeții tineri de a căuta drumuri nouă și a părăsi pe cele bătute. Poeziile sale nu prezintă concepțiuni mărețe ca Eminescu, dar prin analize amănunțite caută să pătrundă tainele sufletului omenesc.

După publicarea unui al doilea volum de poezii, *Iubire* (1896), el a dat la lumină un roman, *Dan* (1894), și apoi o sumă de nuvele și cronici.

Iată cum caracterizează Anton Naum, într'un raport academic, cele dintâi lucrări ale lui Vlahuță.

„La publicarea celor dintâi poezii ale d-lui Vlahuță, critica nepărtinitoare și sinceră i-a însemnat un loc distins în rândul versuitorilor cari s'au ivit dela Eminescu încoace, iar detractorii săi au mers până a face din el un imitator direct al poetului Epigonilor.

„Elementul dramatic domnește în toate nuvelele sale. Stilul este limpede și curat, cetirea se face ușor ; delicate analize sufletești țes adese dramele sale“.

În a doua parte a activității sale a produs puține poezii, dar acum a descris frumusețile țării în *Romania pitorească* (1901) și faptele mai însemnate din istoria patriei în *Din trecutul nostru* (1908). Apoi a consacrat un mare studiu pictorului *Grigorescu* (1910), pe care l-a iubit și l-a admirat ca pe artistul desăvârșit al naturii și al țării române.

Deși legat de curentul „Convorbirilor literare“ prin influența ce exercită asupra-i Eminescu, Vlahuță se desparte cu vremea cu totul de această revistă și mai târziu se alipește curentului celui nou care se desemnează cu Delavrancea și ia loc astfel, împreună cu acesta și cu Coșbuc, între întemeietorii unei școli literare care are ca punct central dragostea de țară și în special de viața țărănească.

LUI EMINESCU

Tot mai citesc măiastra-ți carte,
Deși ți-o știu pe din afară.
Par'că urmând șirul de slove,
Ce-a tale gânduri semănară,

Mă duc tot mai afund cu mintea
 In lumile de frumuseți
 Ce-au izvorit, eterni luceferi,
 Din noaptea tristei tale vieți...

Și te 'nțeleg — te simt aproape,
 Cu-aceeași suferință 'n față,
 Cu ochiul gânditor și galeș,
 Sătul de trudnica-ți vieață.

A, nu mă mir că ți se dete
 O zodie atât de tristă,
 Că, sbuciumat de-atâtea patimi,
 Râvnești pe cei ce nu există

Și că potop de negre gânduri
 Se strâng și ți se bat sub frunte :
 Pe veci întunecații nori
 Sunt frații vârfului de munte !

O, dacă geniul, ce scoase
 Ca din adâncul unei mări,
 Din fundul inimii zărobite,
 Comoara asta de cântări,

Nute-ar fi ars—svâcnindu-ți tâmpla
 De ilacările năbușite,
 Ce-ți luminau ale gândirii
 Impărății nețarmurite,

Și de-ar fi fost lăsat prin lume
 Să treci ca orice om de rând,
 Ce lesne ai fi pus frâu durerii
 Și răsvrătitului tău gând !

Și cât de fără de pă sare
 Ai fi privit atunci la toate
 Mizeriile 'n care lumea
 Ursită-i pururea să 'nnoate!...

Dar ți-a fost dat să fii de-asupra
 Acestor inimi seci și strimte
 Și tu să 'nduri toată durerea,
 Pe care lumea n'o mai simte.

Să plângi tu plânsul tuturoră...
 Din sbuciumul eternei lupte
 Să smulgi fermecătoare versuri,
 Bucăți din inima ta rupte...

S'aprinzi în bolta vremii astri
 Din sborul tristului tău gând...
 Văpae!.. Ce-o să-i pese lumii
 Că tu te mistui luminând?

IN PĂDURE

Face parte din prima grupă de poezii, publicate în volumul din 1887.

Cum m'adâncește 'n visuri lăuntru tău feeric,
 Și cât îmi pari de sfântă!... Tu mă uimești, pădure,
 Când pe sub bolți tăcute și pline de 'ntuneric,
 Las pașii să mă poarte și gândul să mă fure...
 Cum m'adâncește 'n visuri lăuntru tău feeric!...

Când mă adormi de farmec, în pacea umbrei tale,
 Ce dulci vedenii, tainic sub ochi mi se strecoară...
 Se 'ntorc morții din groapă și vremile din cale
 Și iar mă simt copilul nebun de-odinioară,
 Când mă adormi de farmec, în pacea umbrei tale,

Căci peste-a mele chinuri uitarea se așterne.
 Din vremi re'nvie basmul și-mi torn palate iarăși
 Din aurul luminii, ce printre crengi se cerne..
 Veniți, cral din poveste, ne-om prinde iar tovarăși,
 Căci peste-a mele chinuri uitarea se așterne

Departe de-ale lumii dureri neîntrerupte,
 Cătă-vom Cosinzene, ascunse prin palate;
 Iar zmeii, pe la poduri, de-or sta cu noi să lupte,
 I-om birui și 'n alte tărâmurii vom răsbate,
 Departe de-ale lumii dureri neîntrerupte.

Incet... din fund de vremuri, un glas iubit mă chiamă..
 Revino, cal năprasnic și știutor de gânduri!
 De dorul, ce mă arde, aprinde-te și ia-mă,
 Mai du-mă'n sbor, pe unde m'ai dus și'n alte rânduri...
 Incet... din fund de vremuri, un glas iubit mă chiamă...

Copaci bătrâni — amicii copilăriei mele,
 Lăsați potop de frunze alcea să mă 'ngroape
 In farmece de visuri și 'n pulbere de stele,
 Să dorm sub straja voastră, în veci de voi aproape,
 Copaci bătrâni — amicii copilăriei mele!

UNDE NE SUNT VISĂTORII?..

Această poezie s'a publicat ca anexă la conferința despre „Curentul Eminescu“.

Nu știu, e melancolia secolului care moare,
 Umbra care ne înneacă la un asfințit de soare,
 Sau, decepția, durerea luptelor de mai nainte,
 Doliul ce se exală de pe-atâtea mari morminte,
 Răspândindu-se 'n viață, ca o tristă moștenire,
 Uplete sufletele noastre de 'ntunerice și mâhnire

Și împrăștiie în lume o misterioasă jale,
 Parc'ar sta să bată ora stingerii universale.
 Căci mă 'ntreb, ce sunt aceste vaiete nemângâiate,
 Ce-i acest popor de spectri cu priviri întunecate, —
 Chipuri palide de tineri osteniți pe nemuncite,
 Triști poeți ce plâng și cântă suferinți închipuie,
 Inimi lașe, abătute, făr'a fi luptat vr'o dată,
 Și străine de-o simțire mai înaltă, mai curată!
 Ce sunt brațele acestea slabe și tremurătoare?
 Ce-s acești copii de ceară—fructe istovite 'n floare?..

Și în bocetul atâtor suflete descurajate,
 Când, bolnavi, suspină barzii pe-a lor lire discordate,
 Și când toți, în cor funebru, înșirați la pragul muzii,
 Iși ard mintea ca să spună c'au pierdut orice iluzii,
 Blestemând deșertul lumii ș'al vieții, în neștire,—
 Când își scaldă toți în lăcrămi visul lor de nemurire,—
 Tu, artist, stăpânitorul unei limbi așa divine,
 Ce-ai putea să ne descoperi, ca un făcător de bine,
 Orizonturi largi ș'atâtea frumuseți necunoscute,
 Te mai simți atras s'aluneci pe aceleași căi bătute,
 Să-ți adormi și tu talentul cu-al desgustului narcotic,
 Ca în propria ta zonă să te-arăți străin, exotic?...
 Cu n, când ești așa de tânăr, e o glorie a spune
 C'ai îmbătrânit și sila de viață te răpune,
 Că nimic pe astă lume să te miște nu mai poate,
 Că te-ai sbuciumat zadarnic și te-ai săturat de toate?..

Știi tu încă ce-i viața? Ai avut tu când pătrunde,
 Nu problemele ei vaste, încâlcite și profunde,
 Dar un tremurat de suflet, licărirea ta de-o clipă, —
 Când atâtea-ți schimbă vremea c'o bătaie de aripă
 În vertiginosul haos de priveliști, ce te 'nșală
 Sub imensa și eterna armonie generală?..

Ești de-abia în pragul lumii. Ți-i așa de sprinten gândul.
 Câte n'ar ști el să prindă, în vlață aruncându-l!
 Câte frumuseți ascunse vi s'arată numai vouă,
 Fericiți poeți: — natura, lumea pururea e nouă!
 Pe sub ochii tăi tablouri lunecă strălucitoare,
 Glasuri, și colori, și forme tu le lași să se strecoare,
 Legănând a tale gânduri adormite, ca pe-o apă,
 Când atâtea adevăruri nerostite încă-ți scapă!
 Știu. Am fost și eu ca tine amăgit să cred că'n artă
 Pot să trec la nemurire cu revolta mea deșartă
 Și cu lacrimi stoarse'n silă—nu mi-aș mai aduce-aminte—
 Am bocit și eu... nimicuri, ce-mi păreau pe-atuncia sfinte!..
 Dar când m'am uitat în juru-mi ș'am văzut că e o boală
 Și că toți începătorii, de abiă scăpați din școală,
 Ofiliți în floarea vârstei de-un desgust molipsitor,
 Iși zădărnicesc puterea, focul tinereții lor,
 Ca să legene 'n silabe, pe tiparele găsite,
 Desperări de porunceală și dureri închipuite,
 Când am înțeles c'aceasta e o modă care soarbe
 Seva tinereții noastre, am zis gândurilor oarbe
 Ce-și rotiau peste morminte sborul lor de lilieci
 Să s'abată lăsând morții în odihna lor de veci,
 Și din florile vieții să aleagă și s'adune
 În neperitorul fagur adevăr și 'nțelepciune!
 Câte nu-s de scris pe lume! Câte drame mișcătoare
 Nu se pierd nepovestite în năprasnica vârtoare
 A torentelor vieții! Câți eroi, lipsiți de slavă,
 Nu dispar în lupta asta nesfârșită și grozavă!
 Și sub vijelia soartei, câte inimi asuprite,
 Câți martiri, pe care vremea și uitarea îi înghite!

Și, când lumea asta toată e o veșnică mișcare,
 Unde cea mai mică forță împlinește o chemare,
 Și când vezi pe-ai tăi cum sufăr cum se zbuțumă și luptă
 În campania aceasta mare și neîntreruptă,

Tu, departe de primejlii, razna ca un dezertor,
 Să arunci celor ce-așteaptă dela tine-un ajutor
 Jalea și descurajarea cântecului tău amar
 Și să-ți cheltuești puterea celui mai de seamă dar
 Ca să-i faci mai răi pe oameni și mai sceptici și mai triști?
 Asta vi-l chemarea sfântă de profeți și de artiști?..
 Unde ni-s entuziaștii, visătorii, trubadurii,
 Să ne cânte rostul lumii și splendorile naturii?
 Unde ni-s sămănătorii generoaselor cuvinte,
 Magii ocrotiți de stele, mergătorii înainte,
 Sub credințele sfârmate și sub pravilele șterse
 Ingropând vechia durere, cu-al lor cântec să reverse
 Peste inimile noastre mângâiere și iubire, —
 Și cuvântul lor profetic, inspirata lor privire
 Valurile de 'ntuneric despiciându-le în două,
 Splendidă 'naintea noastră să ne-arate-o lume nouă!

UN SOL AL NEAMULUI

Casa Școalelor voind a răspândi în publicul românesc cunoștința
 vieții și a operelor marelui pictor Grigorescu, a decis a publica
 reproduceri de pe cele mai însemnate lucrări ale lui și studii bio-
 grafice. Această lucrare a fost încredințată lui Vlahuță. Ea a apă-
 rut în anul 1910. Reproducem aici introducerea lucrării.

Popoarele vorbesc rar. E un anume grad de căl-
 dură, care lămurește cugetarea lor și-i dă glas. Și a-
 tunci vorbesc tare — în auzul veacurilor. Ele își au,
 pentru aceasta, interpreții și împuterniciții lor — crai-
 nicii gândului lor. Prin ei marele suflet înfierbântat
 al mulțimii se desvălește, în răstimpuri depărtate, cum
 se desvălește jarul pământului prin gura vulcanilor.
 Aprins și luminos în totdeauna — câte odată spăi-
 mântător.

Neamul nostru, din firea lui, vorbește puțin. Strămoșii noștri — oameni de războiu — erau tăcuți. Apoi, și fără asta, valorile grele prin cari am trecut, atâtea veacuri de griji, de zbucium, de luptă pe viață și pe moarte, nu ne-au îngăduit reculegerea, concentrarea prisosului aceleia de puteri disponibile, cari ard par'că de nerăbdare de a se descărcă, de a se turnă în formele trainice ale artei.

Mai ales pictura cere liniște și siguranță, îndetulare materială, zidiri spațioase cu ferestre largi — o viață înfloritoare și liberă, primitoare de acea înaltă aristocrație sufletească, pe care arta ar putea-o numi aerul ei. Noi n'am avut nimic din toate acestea. Câte vijelii au trecut peste viața și peste așezările noastre, ar fi risipit fără de urmă, cum au și risipit atâtea, orice înfiripare de artă plastică, ce-am fi putut și noi porni. În multe din bisericile cari ne au mai rămas de pe vremuri, se văd și astăzi resturi de icoane arse, ziduri sparte de ghiulele, sfinți cu ochii scoși de sulițele Turcilor. Căci mai ales în potriva acestor vrăjmași ai tuturor creștinilor am luptat noi aici, neajutați de nimeni, atâta amar de vreme. Câmp de războiu ne-a fost țara dela Mircea până la Mihaiu Viteazul. Pictorii noștri artiștii noștri, toți aleșii neamului nostru, au pierit în bătăliile cu Turcii. Deschideți istoria, și vedeți ce eră aici, la gurile Dunării, în veacul de aur al artei creștine !

Din aceeași rasă de oameni mari au fost de sigur și Ștefan al Moldovei, ca și Leonardo da Vinci al Italiei. Și în aceeași vreme au strălucit, fiecare aducându-și partea lui de bine pe lume.

Înainte a lui Dumnezeu, în adâncimile tainice ale destinelor omenești, cine știe dacă nu e o legătură între paloșul dela Războeni și penelul dela Florența !

Sufletul artist al poporului s'a destăinuit adesea în

șoaptă de grije și de dor pe minunatele cusături și alesături ale țărăncilor noastre, în măestria cu care își ciopleau voinicii ghioaga de luptă, plugul de arat și fluerul de doinit, în felul cum știau toți la țară să-și împodobească portul, casa și viața lor. Ai zice că pe fiecare lucrător mijeste geana de lumină a unui răsărit care întârzie.

În ce vifor am trăit noi, e de mirare că mai avem și ce avem. Mă gândesc la cât sânge s'a vărsat pe bucățița asta de pământ, și pentru prima oară bag de seamă că în limba noastră instrumentul de țesut se cheamă "răsboiu".

Cântece însă, cântece de vitejie și de dor, avem cum nici un alt neam de pe pământ, nu cred să mai fi avut vr'odată. E aproape singura artă ce ne-a rămas întreagă din zilele acelea. Binecuvântată mântuitoare doină, numai sufletul nostru te înțelege!

Sunt insule cari răsar deodată din valuri, în urma unei uriașe zguduri telurice. Așa am ieșit noi în vază după marile zguduri politice dela începutul veacului al nouăsprezecilea. Și ca într'o tabără, [când sună goarna deșteptării,— un freamăt și un zor de pregătire a fost viața noastră dela un capăt la altul al țării. Din această proaspătă înviore de puteri, aproape sălbatice în izbucnirea lor, din acest clocot de viață frenetică, au răsărit eroii mântuirii noastre — oameni de aceia unici, aproape divini, a căror apariție în mijlocul unui popor înalță stâlpi de lumină în istoria universală și despre cari cu drept cuvânt se zice că n'au înaintași, nici urmași. Un astfel de om a fost pictorul Grigorescu.

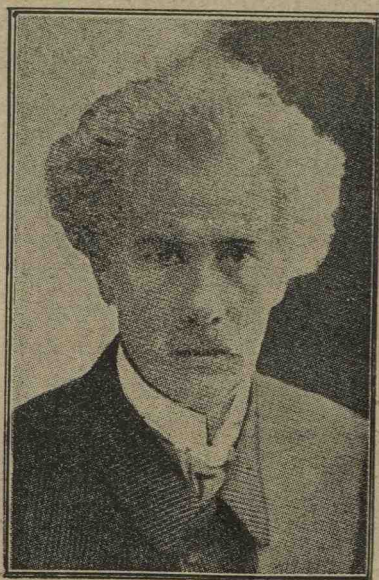
Înainte de venirea lui — în afară de acea veche, amestecată și risipită pictură bisericească, la care nu se prea ultau cei cari mergeau să se închine, pe care foarte puțini știau s'o prețuească și din care nimeni

nu învăță ce eră de învățat — nici o cărare, nici un semn luminos nu se arată sufletului artist care ar fi vrut să afle încotro e adevărul. Atingerea cu apusul așterneă doar o poleeală, o îngânare de artă și de cultură la suprafața vieții noastre. Și noi aveam nevoie de un glas care din adâncul acestei vieți să se ridice și despre această viață să ne vorbească. Un asemenea glas am avut în Grigorescu. Cum a vorbit el, în limba formelor și a colorilor, despre țară și despre neamul lui a fost mai mult decât îndeplinirea unei chemări de artist. Un apărător inflăcărat, un sol neadormit al geniului nostru, în fața lumii care nu ne cunoștea, și în fața veacurilor viitoare, iată ce a fost omul acesta pentru noi. Ce-a fost pentru cealaltă lume, ce noutăți a spus el artei universale și cum le-a spus, și întrucât le-a spus în chip deosebit de ceilalți — aceasta se va lămurii deplin de către cei cari uitându-se îndărăt, la lucrurile timpului nostru, vor putea îmbrățișa cu o privire mai senină, în orice caz mai pregătită, vederea largă pe care o deschide ochiului o anume depărtare.

BARBU DELAVRANCEA

1858—1918

Barbu Ștefănescu (De la Vrancea) s'a născut într'un sat din județul Ilfov. A învățat la liceul Sf. Sava, apoi a făcut studii

Barbu Delavrancea

literare și juridice în străinătate. Și-a început cariera de publicist prin ziaristică. De tânăr s'a făcut cunoscut prin nuvelele sale, scrise într'o limbă ce se siliă a reproduce cât mai de aproape graiul poporului și în special graiul din mahalalele Bucureștilor, având și subiecte luate din același mediu. Foarte criticat la început, el s'a impus încet încet și a devenit novelist de frunte.

Răpit de ocupațiunile politice, căci a fost deputat și primar al Capitalei, și de advocatură, el a părăsit pentru câțva timp literatura. În anii din urmă s'a întors însă la ea și s'a manifestat printr'un

teatru și în special prin drame istorice.

Dotat cu mare talent oratoric, el a fost amestecat și în luptele politice : a fost deput, primar al Capitalei, ministru în mai multe rânduri.

* * *

Principalele lui lucrări sunt : *Sultănica*, colecție de nuvele (1885), *Trabadurul*, idem (1887), *Paraziții*, idem (1893), *Intre vis și viață* (1893) ; *Hagi Tudose* (1903) ; apoi *Avus de soare* (1909), *Viforul* (1910) și *Luceafărul* (1910) drame.

Iată cum a fost apreciată activitatea sa de către unul din membrii Academiei, când în 1908 a fost ales membru corespondent :

„Un șir de nuvele interesante l-au făcut cunoscut publicului nostru și au atras asupra sa luarea aminte a iubitorilor și cunoscătorilor de literatură. Nuvelele sale se deosebesc nu numai prin bogata imaginație a autorului, dar și prin frumoasa limbă română și puritatea stilului în care au fost scrise. Dela început chiar autorul acestor scrieri s'a așezat în rândul întâiu al prozatorilor noștri, loc pe care nu l-a mai părăsit.

„Dar pe lângă talentul său de scriitor, ceea ce distinge pe d. Delavrancea este elocuența sa. Cine i-a ascultat discursurile relative la literatura populară și în special la frumoasa poezie a poporului român, a fost fermecat de analiza fină, de pătrunderea spiritului, a sufletului popular, de frumusețea formei, de bogăția comparațiilor și figurilor în care își exprimă admirația sa pentru producerea poporului nostru“.

T. Maiorescu merge mai departe și-l numește : „cel mai strălucit orator al României contemporane“.

Nu putem ști dacă discursurile lui Delavrancea vor avea puterea să treacă peste marginile vremii sale și să impresioneze și pe cei ce nu vor fi avut prilejul să-l asculte. Este sigur însă că nuvelele și piesele sale de teatru vor însemna o epocă nouă în literatura română.

Nuvelele sale vădesc o imaginație puternică, un stil deși nu totdeauna precis, dar destul de clar și o limbă uimitor de bogată în cuvinte și construcții inadins luate din vorbirea populară spre a se potrivi cu mediul în care trăesc persoanele din cele mai multe povestiri.

Mai mare artist în stil s'a arătat el în teatru. Aci — dacă într'unele piese acțiunea propriu zisă și conflictul dramatic prezintă oarecari lipsuri și neîndemânări — limba românească dobândește un farmec deosebit, arhaismele sunt ascultate cu multă

plăcere și unele caractere și momente au așa de mare putere a deșteptă simțimăntele patriotice încât vor fi totdeauna din acest punct de vedere niște podoabe ale literaturii române.

H A G I T U D O S E

S'a publicat întâia oară în „Revista Nouă“ (1888). E povestea vieții unui sgârcit, una din cele mai izbutite lucrări ale autorului în care atinge uneori culmi tragice. Aci se reproduce o parte din cap. III și partea dela sfârșit.

Fum pe coșul Hagiului nu s'a pomenit. Poate viscolul să ridice nămeții până la streșini ; pot apele să înghețe tun. Treaba lor. Hagiul nu vrea să știe dacă crapă pietrele de gerul Bobotezei, nici dacă în lulie turbează câinii de căldură. Iarna tremură, vara găfâe.

În toată viața lui, de câte ori nepoată-sa, care trăia aciolată pe lângă dânsul, îi pomenia ca, la Crăciun, să taie și ei un porc, ca tot creștinul, bătrânul răspundeă :

— Imi face rău, nepoată, s'auz cum guiță. Imi face rău, c'așa sunt eu, milos.

— Cumpără-l, nene, tăiat gata.

Dacă așa îl aducea din cuvânt Leana, înghițind în sec cu gândul la șoricu, bătrânul răspundeă liniștit :

— Un porc... carne multă ! Se strică căci numai două guri suntem.

Veniă Paștele.

— Să 'nroșim și noi ouă, îi zicea Leana.

— Ce prostie ! Ouă roșii ? Nu e mai bine să le mâncăm proaspete ? Ouă roșii, ouă ținute.

— Să roșim puținele.

— Dacă roșim puține, ardem focul de geaba, cum-părăm d'asurda băcanul. Cheltueală zadarnică... Vremuri grele !

— Dar... o ciosvârtă de miel...

— Miel? Ce fel miel? Cum miel? Paștele prea e în vară; mielul miroase a oaie.

— Ce pustia de vară, nene Țudose, nu vezi că plouă și fulguesește?

— Ei, fulguesește, fulguesește... tu nu vezi că nu ține? Unde ține? Cum cade, se topește. Eu mor de căldură. Uf! Uf.

— Și eu mor de frig.

— Mori de frig.. crăpi! Așa te-am pomenit: lacomă și nemulțumitoare!

Leana tace și înghite în sec: e săracă și n'are pe nimeni. Tace, căci bătrânul, când se mânie, strigă, trânteste ușile, ocolește cele două odăi, apoi se aruncă în patul de scânduri și se vaetă până la miezul nopții, făcându-se că-și uită să-i dea și de pâine.

.....
Până la optzeci de ani nu i s'a întâmplat nimic Hagiului; nu l-a durut un dinte măcar; i-au căzut toți de bătrânețe, perzându-i pe unii în coajă, pe alții în miez de pâine.

Tocmai în anul acela căzù o iarnă grea. Trosniau pomii în grădină; pe geamurile Hagiului înflorise ghița cu frunze mari și groase. De geaba se încercă nepoată-sa să facă ochiuri în geam. Rotunjiă biata fată gura, suflă din toată inima: se croiă câte un rotocol, dar se prindea la loc.

— Suflă mai cu inimă, Leano, îi strigă Hagiul,ocoloșit într'un colț al patului.

— Suflu, nene Hagiule, suflu, dar mă taie frigul, și mi-a înghețat răsufierea, îi răspunde nepoată-sa, care tremură c'o cergă în spinare; ar trebui să-mi dai de lemne, că înlemnim până mâine.

— Cum? lemne acum? pe frigul ăsta? zise Hagiul necăjit. P'asa frig, o cioaclă de lemne costă un galben, un galben!

Leana plecă bombănind în odaia d'alături; Hagiul rămase singur. Trist, întuneric și frig. Vântul izbește în coșul casei, se repede rece ca ghiata pe gura sobei și nu găsește în vatra moartă nici scântele de aprins, nici pic de cenușe de risipit. Hagiul tremură și morfoleşte un codru de pâine în gingii. Niște fiori reci îi trec prin șira spinării; picioarele nu și le mai simte din tălpi până la genunchi. I au amorțit de frig și de nemișcare. Când își atinge mâinile de nas, i se pare că a dat de un ciubuc de ghiță.

Zăpada se așterne și se ridică până la geamuri. În toată mahalaua nu s'aude nici om, nici câine.

Hagiul a adormit mâhnit că, dacă iarna va ține tot așa, n'o mai duce fără lemne și ce scumpe trebuie să fie lemnele! așa e: o să iasă din iarnă sărac lipit. A adormit; se mișcă; se învârteste. Toată noaptea visează că se prigorește la un foc mare.

A doua zi nepoată-sa îl găsi pe jumătate înghețat. Fără să poată zice altceva decât: „Leano, foc, că mor!“, i-a întins un bănuț de aur și, când l-a întins, a închis ochii, par'că i-ar fi fost rușine ca să-l vază acel ochiu de aur cu câtă ușurință l-aruncă în mâinile nemiloase ale lumii. Uplu odaia cu un oftat dureros și adânc.

Focul pâlpăe în vatră; mormanul de jeratec dogorește și aruncă un poleiu, cald și rumen, asupra peretelui din față. Tavanul trosnește desmorțit și zidurile asudează. Leana, cu picioarele goale până la genunchi, se pârălește la gura sobei. Bătrânul a ieșit din pătură și-i e cald, și-l ia cu fiori; picioarele tremură sub el; e lihnit; îi cere inima a ciorbă ca nici odată în viața lui.

— Ce pui atâtea lemne? zise bătrânul. Prea multe lemne, Leano, n'auzi? Și tot mi-e frig. Prea multe

lemn! Mi-e foame; mi-e greu. O să dai foc casei!
Ah! pâinea nu mă satură. Picioarele nu mă mai țin!

— Ai fi bolnav, respunse Leana. Să chem pe cineva. Lângă spițerie e un doftor...

— Să nu calce nimeni în casa mea! strigă Hagiul. Câte scrie doftorul pe hârtie, nu plătești cu viața toată. Sunt sănătos, mă simț voiric! Sunt mai bine ca în totdeauna.

Dar, vo'nd să umble prin odaie, căzù în latul patului zicând: „oh! da! niciodată n'am fost mai bine!”

După trei zile de friguri, Hagiul s'a sculat din pat, uscat și galben, cu ochii duși în fundul capului, cu părul lung și ciufulit. Leana îl întrebă încetișor, dacă n'ar vrea ceva.

— Aș vrea, răspunse trist Hagiul, aș vrea o ciorbă de găină grasă cu nițică lămâe... dar lămâea e scumpă, Leano: câteva boabe de sare de lămâe, mai bine. Și vezi găina să nu fie prea mare. Mică și grea.

Pe seară, Leana a întins în mijlocul patului un ștergar. În mijlocul ștergarului a pus o strachină cu ciorbă caldă. Aburii se ridică din strachină, împletindu-se. O aripă galbenă iese afară din strachină, cu steluțe de grăsime. Pe buzele strachinei stă o lingură de cositor. Alătura un clondir cu două degete de vin în fund, astupat cu un dop de hârtie. Hagiul privi mâncarea cu lăcomie, se șterse pe frunte și zise cu oarecare părere de rău:

— Ce poftă de copă!

Par'că, se vedea topind, el cu mâna lui, bulgări de aur, turnându-i în strachină și sorbindu-i cu lingura.

Se apropie de pat. Incepe a mânca. Se oprește. Plescăe, își sughe gropile din obraji, se încruntă, și-a-coperă ochii cu sprâncenele și se răstește la Leana, aruncând lingura:

— Adu-mi una de lemn; asta e coclită!

Leana, râvnind la ciorbă și înghîțind în sec, iese afară și-i aduce una de lemn.

Hagiul începù iarăși a sorbi sgomotos; iarăși se opri. Se scutură și scui pă de mai multe ori.

— Ia ciorba d'aci! M'am săturat. Simt pe gât o cocleală acră, sărată, un miros nesuferit! Ia ciorba, fugi cu ea, căci îmi sorb viața, lingură cu lingură!

Leana luă strachina și eși în tindă.

Hagiul își trânti capul pe perna de pale. Trupul lui eră o flacăra. Ce friguri! Sub el par'că se deschisese o mare fără fund, și se afundă și se duceă adânc, adânc, tot mai adânc, fără a se mai opri. Și pe gâtul lui simția gustul anrului! Acest nefericit părinte gustase din carnea copiilor săi! Ciorba aceea îi miroșiă a aur!

Când, mai târziu, Leana a intrat în odale, el s'a ridicat pe coaste și i-a strigat:

— Să stingi focul și să dai cărbunii și cenușa înapoi! Să arunci ciorba și să dai fulgii și bucățelele înapoi! Vreau banii pe jumătate, dacă nu toți!

Și începù să plângă cu hohote.

— Ucligaș! nebun! nelegiuit! niciodată n'o să te mai sature!

Leana se uită la el înmărmurită. Dar tocmai atunci se auzi miorlăind la ușe cotoiul ei, tovarășul ei de foame și de tremurat, singura ființă care o mângăie și pe care o mângăie.

Leana crăpă ușa; Hagiul își ridică capul speriat și văzând cotoiul care se strecură pe ușă, se răsti!

— Să-i tai coada! Să-i tai coada! Are o coadă d'un stânen... Până să intre, să răcește odala! Să cheltuesc și pentru el! Unde e toporul! Am să i-o taiu eu!

Și se ridică în picioare; dar picioarele-i tremurără, i se îndoiră, trosniră din încheieturi. Hagiul se curmă

de mijloc ; deschise ochii mari și roșii ; căscă gura, ca și cum ar fi voit să soarbă toată casa, și căzù pe spate.

Leana speriată, fugi afară închinându-se... S'a înnop-tat... Ea pândește pe la ușă ; tremură și inima i se bate. Ar vrea să intre și spaîma că e mort ori nebun, o îngheață. Afară vântul suflă în streășina casei ; ză-pada le-a troenit ușa p'afară. În tindă e frig și întu-neric.

Cam pe la miezul nopții i se părù că, în odaea Ha-giului, se târăște cineva d'abușile. Ascultă și auzi des-lușit un sunet de ban!

— El este, n'a murit, șopti Leana ; banii îi prelun-gesc viața. Săracu', nenea Hagiu !

Liniștită puțin, dibui pe întuneric clanța dela odaia ei, deschise ușa binișor și se duse să se culce tângu-înd încet pe nen'su Hagiu :

— Săracu', ce bogat este !

A doua zi de dimineață, Leana intrând în odaia Ha-giului, l-a găsit numai în cămașă, cămașa sa, petec de petec, trântit cu fața în jos, pe aur, îngropat în galbeni, cu fruntea p'un purcoiu de lire mari, cu ochii închiși.

Cum l-a văzut, a început să plângă.

Dar, ca prin minune trupul Hagiului se cutremură ; banii sunară d'alungu!, dela picioare până la frunte. Săltă puțin capul ; deschise ochii stinși și-i îndreptă, ca niște sticle reci, asupra Leanei ; bolborosi câteva cuvinte nedeslușite ; mușcă în vânt cu gingiile albe și izbuti să slomnească cu'n glas mort :

— Nu te uita... închide ochii... ochii fură... închide ochii !

Căscă gura mare... limba i se mototoli în gât.. ca-pul îi căzù într'o parte... picioarele i-se lungiră... mîi-

nile i-se înfîlseră în bani... și adormi de veșnicie, cu ochii deschiși și țintă asupra Leanei.

Când l-au scădat, pe genunchi pe piept și pe frunte i se vedeau rotocoale de bani. Și i-au rupt pleoapele de sus și ochii lui spăimântați nu i s'au închis.

* * *

Leana l-a îngropat cu alaiu mare: zece popi, arhleru, oranist¹ colivă, steagul bisericei Troița, flori, lumânări, zăbrance; așa că lumea, privindu-l, zicea :

— Ce frumusețe ! bine de el !

În capul alaiului mergea Leana; după ea câțiva bătrâni, ctitorul în mijloc.

Unul din bătrâni întrebă pe ctitor :

— Ce bani a lăsat ?

— Un milion, răspunse ctitorul.

— Cât face un milion ?

— Un milion ? De zece ori câte o sută de mii.

— Săracu' Hagiu !

— Dacă ar vedea el cât se cheltuiește cu înmormântarea lui ?

— Ar muți, răspunse unul din bătrâni.

Și oranistul clătînându-și ceprazurile de fir intră în curtea bisericii. Mai multe glasuri s'auziă în depărtare: „Veșnica lui pomenire, veșnica lui pomenire!“

APUS DE SOARE

E o piesă în 4 acte. În toamna anului 1503 Ștefan se află cu soția sa Maria în castelul dela Suceava. E îmbătrânit și-l supără rana dela picior. Cu toate acestea pleacă la războiu cu Polonia ca să pună stăpânire pe Pocuția. În vara următoare se întoarce dela luptă. Bucuria ar fi mare, căci a luptat cu izbândă, dacă Domnul n'ar simți prea des durerile ranei. Lucrurile par a-și lua drumul obișnuit, când iată că descoperi o conjurație: câți va boieri vor

1 Oranist sau uranist: pat mortuar frumos împodobit.

să pregătească pentru scaun pe un nepot al lui Ștefan și să înlăture pe Bogdan, pe care-l iubiă Domnul. Atunci Ștefan hotărăște să adune curtea pentru ziua de 1 Iulie. În vremea aceea doctorii cari îl îngrijeau iau înțelegere să-i arză rana, îndată după ceremonia ce pregătiă. Se adună boierii, sunt de față și conspiratorii, cari nu știu că sunt descoperiți. Atunci Ștefan, în fața curții și oștenilor rostește următoarele :

ȘTEFAN (se ridică din jeț). — Ostași, boieri curteni, v'am adunat aci să stați mărturie după ce n'oiu mai fi. Sunt patruzeci și șapte de ani... mulți și puțini... de când Moldova îmi ieși înainte cu Mitropolit, episcopi, egumeni, boieri, răzași și țărani, în câmpul dela Dreptate, și cum vru Moldova așa vrusei și eu. Că vru ea un Domn drept, și n'am despuiat pe unii ca să îmbogățesc pe alții... că vru ea un Domn treaz, și am vegheat, ca să-și odihnească sufletul ei ostenit... Că vru ea ca numele ei să-l știe și să-l cinstească cu toții, și numele ei trecu granița, dela Caffa până la Roma, ca o minune a Domnului nostru Iisus Hristos...

HATMANUL ARBORE. — Numele tău, măriă ta!

TOTI. — Așa e.

ȘTEFAN. — Nu... nu !... Eu am fost biruit la Răsboeni și la Chilia; Moldova a biruit pretutindenea! A fost norocul, a fost tăria !... Sunt bătrân... (Se întoarce și privește grupul unde stau paharnicul Ulea, Stolnicul Drăgan și Jitnicerul Stavăr, conspiratorii).

MULȚIMEA. — Nu! nu!

ȘTEFAN. — Oh! pădure tânără!... Unde sunt moșii voștri? Presărați... la Orbic, la Chilia, la Bala, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Racova, la Răsboeni... Unde sunt părinții voștri? la Cetatea Albă, la Cătlăbugi, la Scheia, la Cosmin, la Lențești... Unde sunt... bătrânul Manuil și Goian, și Știbor și Cânde, și Dobru și Iuga, și Gangur și Gotcă, și Mihailu Spătarul, și Ilea Huru Comisul, și Dajbog pârcălabul, și Oană, și Gherman, și fiara paloșului... Boljur?... Pământ... Și pe oa-

sele lor s'a așezat și stă tot pământul Moldovei ca pe umerii unor uriași! (Se oprește ostenit). Suflarea... bătrânețea... (Săgetează cu privirile grupul lui Ulea). C'am cercat să unesc apusul într'un gând, că zic că sunt creștini, și trimeșii mei au bătut din poartă în poartă, rugându-se mai mult pentru ei ca pentru noi, să lase războaiele de zavistie și să se ridice împotriva primejdiei obștești a creștinătății... Le trebuiă un om?.. Eră... A fost... acum e bolnav... Văzând că rămălu cu făgăduielile, am căutat să unesc răsăritul. (Fulgeră, plouă repede). Ș'am trimis la Unguri, la Leși, la Litvani, la Ruși, la Tătari... Au făcut cărări bătând drumurile pustii oamenii mei, și de geaba. Invoieli, cu peceți în calapoade, iscălituri fudule... Și praful s'a ales de învoeli. Vladislav, un molău, un întristat; Alexandru, un fudul, un lagelon, o slugă a popii dela Roma; Ivan, un năuc, căzut în copilărie... (Un tunet urmat imediat de un trăsnet). Când voiu fi în fața lui, vo'iu îndrăzni să-i zic. „Doamne, „tu singur știi ce-a fost pe inima mea, că'n tine am „crezut, că nici-o deșertăciune nu s'a lipit de sufletul „meu, că am stat zid neclintit în fața păgânilor... Dar „toți m'au părăsit... Doamne, osândește-mă după păcatele mele, ci nu mă osândi de pacea cu Turcii spre „mântuirea sărmanului meu popor!“ (Fulgere și tunete). Bogdane, Turcii sunt mai credincioși ca creștinii, cuvântului dat... Țineți minte cuvintele lui Ștefan care v'a fost baci până la adânci bătrânețe... că Moldova n'a fost a strămoșilor mei, n'a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri ș'a urmașilor urmașilor voștri în veacul vecilor... Ah!... nimic... Bătrân, bolnav și neputincios... Mantia asta e prea grea... S'o poarte altcineva mai tânăr... (Mișcare în mulțime. Mirare). Bogdanel!... I-o pune pe umeri). Și voi mărturie a ceea ce ați văzut spuneți țării (Tunetele se întetesc) că voința mea e să se ungă Bogdan de când sunt în viață.. Că voința mea

și a ei a fost pururea una... (Capetele boierilor se pleacă în semn de ascultare. Ștefan trage pe Bogdan spre tronul Moldovei). Bogdane... vino... sue-te... așează-te... pune coroana... Bine... (Ingenuchiă). Doamne, bine cuvintează... (Dă să-i sărute mâna). Ah!... (Se rostogolește de pe treptele tronului în brațele Mariei și a doctorului Cesena).

În actul din urmă doctorii fac operația pregătită Ștefan nu primește să fie legat de pat, cum se făcea cu bolnavii de obicei. El nu se va mișcă; și în timpul când doctorii îi sfredelesc piciorul cu fierul ars, el zice: „Tatăl nostru“. Partea aceasta este foarte mișcătoare, ea arată țaria fizică și morală cari au caracterizat în toată viața pe acest om minunat.

Acum ar fi trebuit liniște bolnavului și odihnă.

Dar se știe obiceiul vremii. Trebuia ca poporul adunat în piață să aclame pe noul Domn. Această aclamație avea să se facă atunci la 2 Iulie 1504. Din odaia bolnavului se puteau auzi zgomotele din piață. Ele încep... Pe cine aclamă? Cei mai mulți zic „Bogdan!“ Dar și unii strigă „Ștefăniță!“ Bătrânul Ștefan se deșteaptă din amorțeala în care zăcea și... ca leul rănit de moarte care-și sbârlește coama și se repede să sfășie pe vânător, zice și el:

ȘTEFAN. — Î... î... î... Par'că ș'un alt nume... Nu strigă toți la fel... Cine să trăească? (Se scoală pe jumătate). Cine să trăească?... Ștefan! Eu? Fiul c i?... Nepotul cui?... Moghilă, vezi ce strigă... (Moghilă se duce la fereastră și se întoarce schimbat la față). Spune-mi vorba care ar ucide pe oricare altul în locul meu... Ce?...

Deși doctorii spusese că orice mișcare e moartea, el se scoală din pat, ia sabia și se repede în mijlocul mulțimii.

ȘTEFAN. — Oană! sabia!... sabia... c'am să judec!... (Oana îi dă sabia). Ștefan, nu Ștefăniță... viu, viu, numai decât! O! ho! ho! să se îplinească legea!... (Ștefan pleacă repede și, schiopătând mai greu, iese prin stânga. Peste câțva timp se întoarce).

Ștefan se oprește pe treptele intrării, cu părul în neorânduială, turburat, ca un halucinat. De pe sabia fără teacă, curge sânge. Toți fac câțiva pași spre el și se opresc încremenți de durere și de spaimă.

ȘTEFAN. — O! cine vrea pe Ștefăniță, nepotul răposatului Domn al Moldovei?... Cine a zis că sunt bătrân și bolnav?... Pe Ulea l-am măsurat cu privirea.. Murise înainte de a-l izbi... Plcăturile astea sunt calde.. In flece ostaș este o fiară!.., lată-l... Pândește călare... Calul îl tremură și joacă.. Bagă pintenil pân' la rădăcină. Chiue de înfioară valea Racovațului... Unde e mai greu, acolo cade... Un leu în mijlocul dihorilor... Sboară capetele până nu mai simte mâna din umăr... Când mă văzû, își coprinse fața cu amândouă mâinele, și eu cu amândouă o învârtli și trecû priu el ca printr'un aluat ce se dospește... Dumnezeu să-l ierte... Dumnezeu?... Dar cine e de vină? Io Ștefan Voevod am suit pe Bogdan pe tron... Io Ștefan Voevod i-am așezat cu mâna mea coroana strămoșilor mei... El fu de față și văzû ce vreau eu, și tot sfatul, și toată ostășimea... Sufletu-mi nu vrea și ca un scos din fire se aruncă în sabia mea... Cine e de vină?... Se cutremură Moldova și-o prăpastie se deschide... Și cu acest sfânt oțel oprii cutremurul și umplui prăpastia!... (S'aude: să trăească Domnul Bogdan!). Î... î.. î... Da..! S'a împlinit legea! (Scoboară treptele și aruncă sabia). Ți-ai împlinit menirea ca și mine! Maria... Oana... Răsuflarea... (Cade pe brațele lor și-l duc pe scaunul cu stemă). Deschideți geamurile... Apă... (Oana îi dă apă în paharul de alabastru).

Astfel se sfârșește Ștefan în ziua de 2 Iulie 1504.

G. COȘBUC

1866—1918

Născut în satul Hordău din Transilvania, Coșbuc și-a trecut copilăria în mijlocul sătenilor, din a căror viață s'a împărtășit și ale căror obiceiuri le-a cunoscut de aproape. A făcut studii secundare (în Năsăud) și superioare (în Cluș), dar o bună parte din cultură și-a făcut-o mai târziu singur. După ce a lucrat câțiva ani la ziarele de peste munți, în deosebi la „Tribuna“ din Sibiu, a trecut în România în anul 1883. Aci, în București, a fost câțva timp profesor și apoi ziarist, colaborând la mai multe din cele mai însemnate publicațiuni de acest fel și întemeind apoi însuși câteva reviste, dintre cari vom cită „Vatra“ (1894). A fost funcționar superior la Casa Școalelor.

G. Coșbuc

* * *

Primul volum de poezii, cari i-au și stabilit reputația, este *Balade și Idile*

(1893). A urmat apoi *Fire de tort* (1896), *Ziarul unui pierde vară* (1902), *Cântece de vitejie* (1904). Pe lângă poeziile sale, a pu-

blicat traduceri din limbile clasice, precum *Eneida* lui Virgil și apoi din italienește *Divina Comedie* a lui Dante. În timpul din urmă se ocupă de folclor și în special de credințe și superstiții, asupra cărora a dat la lumină cercetări originale și pline de interes.

În „Idilele” sale Coșbuc ne înfățișează scene din viața țărănească în cari produce mare efect redând toată naivitatea sufletelor tinere și primitive. În cele în cari zugrăvește frumusețile naturii ajunge la o mare perfecțiune, întrece pe Alecsandri.

Cele mai de valoare poezii ale lui se socotesc de cei mai mulți critici că sunt „baladele”, poezii în cari povestește fapte din istoria neamului: „o adevărată reînviere a istoriei țării”.

Criticul Gherea, numindu-l „poetul țărănimii”, îl pune alături cu Alecsandri și Eminescu: „cei mai mari poeți ai noștri”.

ARMINGENII

Poezia aceasta face parte din volumul „Balade și idile”.

Forma „armingeni” este pluralul cuvântului „armingen” cu pronunțare dialectată transilvăneană în loc de „arminden”. Se înțelege sub acest nume și ziua de 1 Maiu și un arbore nalt cu frunze numai la vârf, ce se obișnuiește a se pune la poarta caselor în ziua de 1 Maiu. Obiceiul acesta se practică mai ales prin Moldova și Transilvania.

Pre când umblă Hristos prin țară
Lățind cuvântul său frumos,
Ovreei toți i-au scos ocară
Și cărturaril lor cercară
Prilej să piardă pe Hristos.

Așă, 'ntr'o noapte 'ntunecată
Când veșnicul Mântuitor
Dormiă 'ntr'o casă 'ncreștinată,
Găsitul-au Ovreei 'ndată
Și sfat făcut-au de omor.

La mează-noapte-aveau să vie
 La casa unde el dormia —
 Și, casa pentru ca s'o știe,
 Au pus ca semn o mărturie
 În fața casei o nuiă.

Dar Dumnezeu, cel ce scoboară
 Și'n gândul cel mai nevădit,
 Nu lasă p'al său fiu să moară,
 Căci a răscumpărării oară
 Și vremea morții n'a sosit.

Și Dumnezeu orbit-a firea
 Ovreilor împinși la râu,
 Încât să n'aibă nicăierea
 Vr'un chip de-a faptului perirea
 Năsuțului de Dumnezeu.

La miezul nopții 'n gloată mare
 Ovreii pe furiș pornesc —
 Și-Ovreii urlă de mirare
 Că ei la casa fie-care,
 Ca semn câte-o nuă zăresc.

„Dac'am pierdut și astăzi prada,
 Cu greu putea-vom s'o găsim“.
 Pornește-apoi răcnind grămada,
 Perândă'n sgomot toată strada
 Tăcutului Ierusalim.

Dar neputând să mai găsească
 Pe Christ ca să-l omoare 'n somn,
 Perdut au noaptea dușmănească
 Și n'au putut să 'ndeplinească
 Perirea veșnicului Domn.

Și din acea zi 'nainte
 Rămas-a obicei, și spun
 Că pentru aducerea aminte
 De noaptea mântuirii sfinte
 Românii și-azi Armingeni pun.

P A C E

Poezia aceasta face parte din volumul „Ziarul unui pierde vară”.

Galbene văpăi de soare
 Peste deal acum se scurg,
 Și 'n noptateca răcoare
 Peste sat se 'nalță fumul,
 Codrii-alene cântă 'n drumul
 Vântului de-amurg.

În curând o să s'aline
 Truda chinului de azi.
 Vei privi prin zări senine
 Stelele, sclipind mărunte,
 Cum încet de peste munte
 Ies de printre brazi.

Ca și eri rotundă luna
 O să ias' acum-acum,
 Steag de aur pe cununa
 Dealului, privind în luncă
 Plopii doimitori ce-aruncă
 Umbră peste drum.

Coasa va dormi și sapa,
 Va tăcea cântarea 'n grâu.

Și-o s'auzi ca 'n vis cum apa
 Pe sub iaz se mai frământă
 Și privighetori ce cântă
 Dincolo de râu.

Noaptea 'ntreag'o să-și murmure
 Apele povestea lor
 Și ieșind de prin pădure
 Căprioarele pe creste
 Vor căta prin văi de este
 Pace la izvor.

Și va fi! De sus, va face
 Dătătorul de vieți
 Parte tuturor de pace,
 Și-o să-ți uiți și tu mâhnirea,
 Suflete,-așteptând ivirea
 Albei dimineți.

IN MIEZUL VERII

Poezia aceasta face parte din colecția „Ziarul unui pferde vară”.

Sub paltin aici e răcoare,
 S'aud rândunele pe sus
 Cântând și jucându-se 'n soare.
 Tăcută e valea 'nflorită
 Și-un nor ca o pânză'aurită
 Se duce spre-Apus.

Pădurea, pe culme, mai tace,
 Mai cântă cu freamăt încet;

Iar uneori vârfu-și desface,
 Dând vântu'ui loc să colinde.
 Un gangure puli-și deprinde
 Să cânte 'n făget.

Eu văd cum se urcă pe-o creastă,
 Călare pe-o gloabă de cal,
 Merinde ducând o nevestă.
 El merge prin iarbă cu botul,
 În urmă s'oprește cu totul
 Să pască pe mal.

Nevasta pe coamă s'apleacă,
 Trăgând cu mânie de frâu.
 Cu troscotu' 'n gură el pleacă,
 Și 'nghite de-abia 'mbucătura
 Și iarăș s'oprește cu gura
 Să rupă din grâu.

Se 'ntâmplă cu zgomot acestea
 Și tot cu mare necaz
 Și tot mai de râs e povestea;
 Iar iepuri, din verdea săcară,
 Scot veseli urechile-afară —
 Șireții, fac haz.

În urmă, colina-i ascunde.
 Eu șuer o doină. Când tac,
 Din crânguri o mierlă-mi răspunde,
 Din vale vin doine de jale
 Și roșu, ca focul, prin vale
 Văd câmpul cu mac.

Slăbite, de-atâta căldură
 Și leneșe apele curg;

Iar pacea naturii te fură.
 Și deal și câmpie-aromește
 Visând cât de vesel doinește
 Răcoarea 'n amurg.

Sub paltin aici e răcoare.
 S'aud rândunele pe sus
 Cântând și jucându-se 'n soare.
 Tăcintă e valea 'nflorită
 Și-un nor că o pânz'aurită
 Se duce spre-Apus.

SPADA ȘI CREDINȚA

Face parte din colecția „Cântece de vitejie“.

Ce furtuni n'au mai pornit
 Pofta răilor și ura
 Ca să pieri tu neam iubit!
 Dar de toți ne-au mântuit
 Spada noastră și scriptura.

Sfântul steag ne-a fost altar
 Și supt el sărlam grămadă
 Să ne batem la hotar.
 Ghioagă dă orice stejar,
 Ori-ce coasă dă o spadă.

Iar când brațul ne cădea
 Uneori fără putere,
 Nici atunci nu ne scădea

Inima, c'aveam în ea
Scris Hristos ca mângâiere.

Ce de ură s'a pornit
Căutând a ta pierzare!
Dar ai stat și-ai biruit,
Căci prin spadă-ți a grăit
Domnul cel ce'n veci e tare.

CURRENTUL POPORAN

Influența literaturii populare începe a se simți în scrierile autorilor români încă de la finele secolului XVIII, cum este de pildă la *Ienăchiță Văcărescu*, a cărui „Amărată Turturică“ este desigur direct inspirată dintr'o doină pe care mai târziu a publicat-o Alexandri. Asemenea urme se găsesc și în „Țiganiada“ lui *Budai Deleanu* și în alți poeți din primele decenii ale secolului XIX, ca *Iancu Văcărescu*, *Conachi* ș. a.

Toate acestea însă sunt numai semne premergătoare ale unui eveniment ce se apropie: este ridicarea literaturii populare din uitarea în care zăcea. Această literatură — pe când literatura cultă era d'abia la primele și timidele ei manifestări — avea o sumă de genuri și de specii de producțiuni. Avea *poezii lirice*, doinele plângătoare, melancolice sau înfuriate și îndemnătoare la luptă; avea *poezii epice*, cântecele bătrânești, cari povestiau viața unor eroi necunoscuți, înfățișau suferințele poporului și credințele

străvechi ale lui ; aveà *poezie dramatică* în vicleim și corurile dela stea ; aveà *poezie didactică*, fabule, anecdote, proverbe ; aveà *basme* ; aveà *cărți* tipărite sau scrise cari circulau prin sate și treceau din generație în generație.

Acest tezaur necunoscut fu dat la lumină, cercetat, studiat și dintr'însul se vărsară puteri nouă în producțiunea literară românească.

Alecu Russo socotiă că numai în literatura poporană se găsește nota specific românească a poeziei, pe când tot ce au scris poeții sunt imitații de pe limbi streine. El culese poezii și îndemnă și pe amicul său *Aleksandri* să facă același lucru. Din prietenia lor ieșiră cele dintâiu publicațiuni de balade poporane, date la lumină de *Vasile Aleksandri* în 1852.

Mirarea publicului cititor fu mare : erau frumuseți nu numai necunoscute, dar pe cari nu le bănuia nimeni. Eră o lume nouă care apărea în fața ochilor lor uimiți.

Și pe când *Aleksandri* înfățișă această parte — poezia epică și lirică a poporului — păturei sociale ridicate, care aveà o cultură europeană, un alt scriitor, *Anton Pann* făcea același lucru pentru o altă parte, pentru poezia didactică și se adresă păturilor de jos, mai puțin instruite.

Astfel producțiunile poporane se făcură cunoscute și poeții se adresară lor ca unui izvor de inspirație.

Așa face Alecsandri, care împrumută forme, imagini, subiecte și dă poeziei o notă necunoscută până atunci. Așa face *Odobescu* și *Hasdeu*. Așa face *Slavici* și *Delavrancea*, cari au în nuvelele lor eroi din popor și se silesc a redă, cultivată, limba poporului. Așa face mai târziu *Eminescu*; în fine *Coșbuc*.

Un alt aspect al influenței curentului poporan îl arată scriitorii cari publică bucăți culese din popor însă trecute prin personalitatea lor artistică. Astfel este *Petre Ispirescu* și *Creangă*, care ajunge la o adevărată perfecțiune în genul său.

CARACTERIZARE GENERALĂ

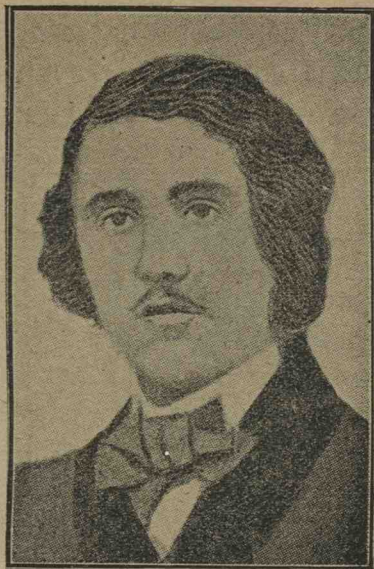
În a doua jumătate a secolului XIX, literatura română este frământată de o sumă de curente; iar operele ce se produc sunt numeroase, și multe din ele de o valoare deosebită, astfel că, afară de scriitorii cei mari, avem de înregistrat și alții de o mai mică însemnătate, cari totuși sunt interesați de cunoscut.

O bună parte din această epocă este ocupată de activitatea revistei „*Convorbiri literare*“. În 1864 se întemeiază în Iași o societate literară de către mai mulți tineri ce făcuse studii în străinătate și cu deosebire în Germania, și are de scop să țină conferințe publice. Cei dintâi membri sunt: *Titu Maiorescu*, *Petre Carp*¹ și *Vasile Pogor*². Această societate se numește „*Junimea*“. Ea înfiin-

1 *Petre P. Carp* (1837—1918), om politic. Deputat, senator, de mai multe ori ministru, președinte al consiliului. În tinerețe s'a ocupat de literatură. A publicat câteva articole critice și traduceri, între cari „*Macbeth*“, tragedia lui Shakespeare.

2 *Vasile Pogor* (1833—1906), om politic, deputat în mai multe rânduri, a publicat poezii originale și traduceri din Goethe, din Bükle, ș. a.

țează în 1867 o revistă cu numele de „Convorbiri literare“, destinată să răspândească și să susțină ideile membrilor ei¹ Activitatea sa a fost pe deoparte negativă, prin critica severă și distrugătoare ce a îndreptat înotriva unor scriitori sau unor publicațiuni românești; de pe alta,

Alexandru Sihleanu
(portret publ. în „Revista Nouă“)

¹ Revista „Convorbiri literare“ apare la 1 Martie 1867 ca foaie lunară în Iași, având ca redactor pe I. Negruzzi, care semnează și primul articol. Cu anul XIX 1885-86 revista apare în București, având ca director tot pe I. Negruzzi. La 1 Aprilie 1893 directorul anunță că și-a asociat câțiva tineri la conducerea revistei, iar în anul 1895 (XXIX) se retrage și anunță pe cititori că lasă direcțiunea unui comitet compus din: Teohari Antonescu, I. Al. Brătescu-Voinești, M. Dragomirescu, D. Evolceanu, I. S. Flora, P. P. Negulescu, C. Rădulescu Motru, I. A. Rădulescu, Fr. Robin. Acest comitet, la care se adaugă și N. Basilescu, conduce revista până în anul 1900 (XXXIV), când se alcătuește astfel: Gr. Antipa, T. Antonescu, Dr. Babeș, N. Vasilescu, D. Bungeșianu, M. Dragomirescu, D. Evolceanu, I. S. Flora, C. Litza, S. Mehedinți, P. Missir, L. Mrazec, A. Naum, P. P. Negulescu, D. Onciul, St. Orășeanu, E. Pangrati, I. Paul, A. Philippide, I. A. Rădulescu, F. Robin, M. Săulescu, D. Voinov, N. Volenti.

Dela 1 Ianuarie 1902 (anul XXXVI) e director I. Bogdan, păstrându-se comitetul de redacție, cu mici schimbări, până în 1907, când trece revista sub direcția d-lui S. Mehedinți,

pozitivă, prin scoaterea la lumină a câtorva tineri autori și prin publicarea unor nouă lucrări datorite autorilor mai bătrân.

N. Nicolescu

(portret publ. în „Revista Nouă“)

următorilor autori: *Gr. Alexandrescu, Alecsandri, Bolintineanu, M. Corne*¹, *G. Crețeanu*²

1 *Mihail Cornea* (1844—1901) s'a ocupat în tinerețe cu literatura; a publicat un volum de poezii în 1869; cea mai mare parte a vieții și-a consacrat-o baroului, fiind unul din cei mai străluciți avocați din București.

2 *George Crețeanu* (1829—1887), om politic, jurisconsult; a fost puțină vreme ministru, mai mult timp magistrat. Ca literat, a colaborat la diferite reviste și ziare și a publicat un volum de poezii *Melodii intime* (1855).

Astfel, Titu Maiorescu începe printr'un studiu asupra poeziei române, arătând condițiunile pe cari trebuie să le îndeplinească opera poetului și constatând că din tot ce se scrisese până atunci, în 1867, nu se pot cită ca „poezii mai bune“ de cât 11 poezii lirice, 10 fabule și 13 balade, datorite

A. Donici, I. Negruzzi¹, N. Nicoleanu², T. Șerbănescu³ și A. Sihleanu⁴.

A doua serie de articole sunt acelea cari au de scop să arate cât este de stricată limba română în ziarele din Austria.

Prin aceasta începe lupta împotriva curentului latinist, pe care o va urmări și cu chestiunea ortografiei, și cu chestiunea teoriilor de limbă ale lui Cipariu, și cu chestiunea teoriilor istorice și juridice ale lui Simion Bărnuț, și cu discuția modului de apreciere a scriitorilor. Deși mare parte din atacurile acestei critice erau întemeiate, totuși focul luptei sili pe critic să exagereze și să tăgăduiască nu numai meritele literare, dar și cele politice ale generațiunii dela 1848 și să

1 *Iacob Negruzzi*, născut în 1848, fiul lui Costache Negruzzi, a învățat în Iași, apoi la Berlin. Profesor de drept comercial la universitatea din Iași (1864), a trecut apoi în București, unde a profesat până în 1897, când s'a retras la pensie. A condus revista „Convorbiri Literare în vreme de 28 de ani. Membru al Academiei din 1881, deputat în mai multe legislaturi, el a publicat scrieri numeroase: juridice, politice, istorice, dramatice, critice; a tradus mai multe drame ale lui Schiller. Cea mai veche scriere: *Poezii*, 1872.

2 *Nicolae Nicoleanu* (1833—1872), a fost profesor, funcționar, a dus o viață foarte agitată. Avem dela el un mic volum de poezii (Ed. I-a, 1865).

3 *Teodor Șerbănescu* (1837—1901), fost ofițer, a ajuns până la gradul de colonel; apoi s'a retras din armată. A lăsat un număr de poezii bune, mai ales intime, cari s'au publicat în volum în 1902.

4 *Alexandru Sihleanu* (1834—1857), a studiat în țară și în Paris. A murit tânăr. A rămas dela el un volum de poezii: *Armonii intime*, 1857.

desaprobe admirațiunea ce tinerimea arată pentru dânsa.

Direcțiunea din Iași întâmpină o contra-mișcare nu numai în Transilvania, dar și în București în ziarele și revistele timpului: „*Columna lui Traian*“¹, „*Revista contemporană*“², „*Revista științifică și literară*“³. Acestea considerau ca nereserioase atacurile „*Convorbirilor*“ în contra direcțiunii în cultura română și cereau mai multă iubire de neam și mai multă bunăvoință în privința scriitorilor vechi. Polemica a ținut ani întregi, alunecând uneori pe terenul personalităților celor mai violente și s'a potolit încet, fără ca vreuna din taberi să se declare învinsă și aceasta mulțumită în parte întâmplărilor politice cari au împrietenit oameni aflați mai nainte în câmpuri literare eosebite.

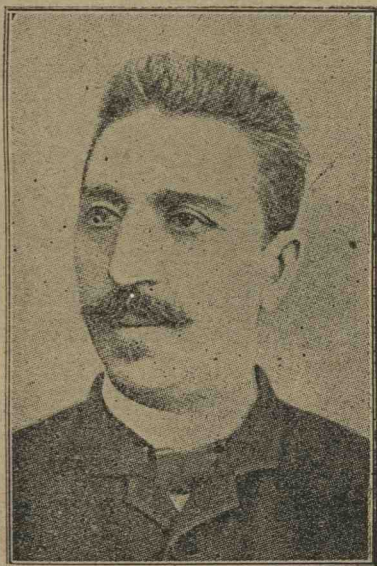
1 „*Columna lui Traian*“ apare sub direcția lui *B. P. Hasdeu*, ca continuare a ziarului „*Traian*“, la 2 Martie 1870 și urmează până la 1877. După o întrerupere, anul IX și X apar în 1882 și 1883.

2 „*Revista Contemporană*“ apare în 1873 în București cu *Angel Demetrescu*, *Pantazi Ghica*, *Petre Grădișteanu*, *D. A. Laurian*, *G. Marian*, *Stef. Mihăilescu*, *G. Sion*, *V. A. Urechia*, *Ciru Economu*, *G. Crețianu*, *M. Zamfirescu*, *N. Scurtescu*. Incetează în 1876.

3 „*Revista științifică și literară*“ iese la 15 Februarie 1876 sub direcția lui *B. P. Hașdeu* și *Dr. Brândză* și cu un comitet de redacție: *Gh. Crețianu*, *Densușianu*, *P. Grădișteanu*, *Ciru Economu*, *D. Gusti*, *M. Kogălniceanu*, *N. Quintescu*, *N. Scurtescu*, *D. Sturdza*, *N. Tincu*, *V. A. Ureche*, *M. Zamfirescu*, ș. a. iese numai un an.

Au fost erori și într'o parte, și în alta, dar din lupta aceasta a rezultat un mare câștig pentru literatura noastră și ideile cele bune ale „Convorbirilor“ și-au făcut drum și au călăuzit toată mișcarea literară până pe la 1890. S'au modificat judecățile entuziaste pentru unii scriitori din trecut și li s'a fixat mai bine rolul în mișcarea culturală a vremii lor. Pentru scriitorii contemporani s'a cerut o mai serioasă valoare intrinsecă, so-

cotindu-se că nu e suficientă numai intențiunea patriotică și națională pentru a face o operă frumoasă. Exagerările stilistice stilul bombastic au fost ridiculizate și astfel [stilul a dobândit mai multă simplitate și seriozitate. S'a introdus, înfine, un spirit critic, care a devenit uneori un spirit de critică, ast-

Iacob Negruzzi

fel încât la 1874 Maiorescu tipărind în volum criticile sale, zice: „Iluzii pierdute — iată semnul timpului. Numai deziluzionarea

să nu treacă în scepticism“. Această temere s'a îndeplinit pentru unii scriitori și pentru unele pături din societatea noastră.

Mai interesantă decât partea negativă sau distructivă a activității „Convorbirilor“ este partea cealaltă: scrierile ce s'au dat la lumină prin această revistă și prin colaboratorii ei.

În „Convorbiri“ publică *Eminescu* poeziile prin cari se făcù cunoscut. Singur T. Maiorescu, în epoca în care poetul nu erà încă format, avù deplină convingere despre talentul

Dimitrie Petrino
(portret publ. în „Revista Nouă“)

lui și avù curajul să spună aceasta când mulți tăgăduiau orice merit lui *Eminescu* și-l puneau în rândul celor din urmă începători mediocri.

Alecsandri îmbrățișează această mișcare cu toată inima și în „Convorbiri“ apar de acum înainte aproape toate producțiunile lui, pre-

cum Pastelurile, Legendele, Dramele, cari sunt cele mai însemnate lucrări ale lui.

Publicând în aceeași revistă, se fac cunos-

cuți: *Iacob Negruzzi*, fiul lui Constantin, care se deosebește prin nuvelele sale satirice „Copii de pe natură”; *Dimitrie Petrino*, poetul din Bucovina¹; *I. Slavici*, ale cărui „Nuvele” se traduc și se apreciază și în Germania; *I. L. Caragiale*, care însemnează o epocă nouă în istoria teatrului român; *I. Creangă*, marele

G. Crețianu

(portret publ. în „Revista Nouă”)

povestitor popular; nuvelistul *N. Gane*; poeții *N. Volenti*² și *A. Naum*³; *D. Ollănescu* (As-

1 *Dimitrie Petrino* (1846—1878) a petrecut mare parte din viața sa în Bucovina, a publicat câteva volume de poezii: *Flori de mormânt* (1869), *Ēumine și umbre* (1870), *La gura sobei*.

2 *Nicolae Volenti* (mort 1910) fost magistrat, a trăit mai mult în Iași. Primul său volum: *Câteva strofe* (1875). Apoi diferite volume de poezii (1891, 19 3) și alte publicații literare.

3 *Anton Naum* (1835—1917), a studiat în țară și la Paris; a fost profesor la liceu și apoi la universitatea din Iași până când a eșit la pensie. În 1894 a fost ales membru al Academiei

canio¹⁾), iscusitul traducător al lui Horațiu. Revistele din București nu pot să dea în

M. Zamfirescu
(portret publ. în „Revista Nouă“)

vremea aceasta scriitori de un talent deosebit. Trebuie să cităm pe Mihail Zamfirescu²⁾, pe G. Crețeanu, pe Nicolae Scurtescu³⁾. Dar mișcarea eră susținută de marile polemisti Hasdeu, care dete multe lovituri spirituale criticului Junimeii.

Același Hasdeu, când acțiunea revistei ieșene slă-

A publicat traduceri din diferiți autori (1875) și poezii originale, cum și o poemă satirică: *Povestea vulpii* (1903).

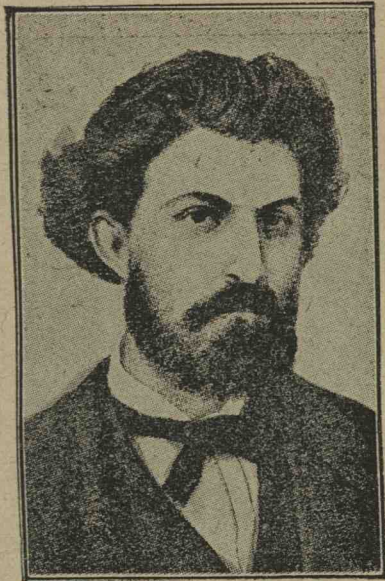
1 *Dimitrie Olănescu* (1849—1908), a studiat în țară și în străinătate; a fost magistrat, apoi a intrat în diplomatie, ajungând să ocupe funcțiunea de ministru plenipotențiar. Comisar general al guvernului la expoziția din Paris din 1900, a publicat un prețios volum despre activitatea țării. A tradus mai multe piese din limba franceză, a publicat piese, poezii și nuvele originale. Cea mai însemnată lucrare e traducerea în versuri a operelor lui Horațiu.

2 *Mihail Zamfirescu* (1839—1878) a trăit în București; a fost funcționar; a colaborat la diferite reviste. A publicat poezii, din cari principala colecție este *Cântece și plângeri* (1881). Lui i se datorește și o satiră împotriva Convorbirilor literare: *Muza dela Borta rece*.

3 *Nicolae Scurtescu* (1844—1879) a fost profesor în București

bește, dă naștere unei mișcări literare de mare interes, căci grupează la „Revista Nouă” (1888) pe mulți scriitori, între cari pe tinerii *A. Vlahuța* și *B. Delavrancea*, iar din cei bătrâni pe *Ion Ghica*¹.

După ce „Convorbirile” se mută la București, apare la Iași „Arhiva” (1889)², care nu se prezintă decât cu poetul *N. Beldiceanu*³, iar cea mai mare parte a

N. Scurtescu
(portret publ. în „Revista Nouă”)

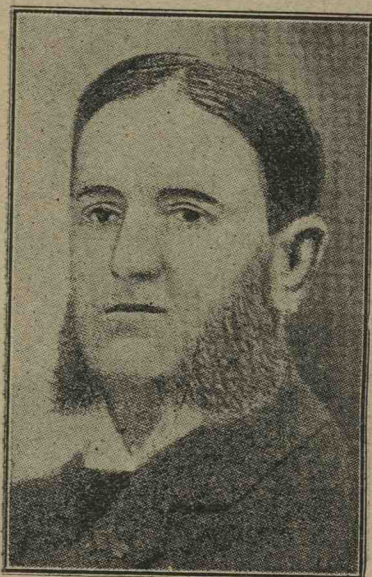
și ziarist. A publicat poezii, articole de critică și piese de teatru, în're cari *Rhea Sylvia*.

1 „Revista Nouă” a apărut la 15 Dec. 1887, cu un articol program semnat de *B. P. Hașdeu*. Comitetul este format din *Borbu St. dela Vrancea*, *Al. Vlahuța*, *V. Bilciurescu*, *D. D. Racoviță*, *Ionescu Gion*, *I. Bianu*, *Th. Speranția*. Ieșind odată pe lună, și-a urmat cursul până în 1894.

2 „Arhiva societății științifice și literare din Iași” a început să apară în 1889 sub direcția comitetului societății, al cărui președinte era *Grigore Cobălcescu*. Apare și azi.

3 *Nicolae Beldiceanu* (1845—1896) a învățat în țară, a fost profesor; s'a ocupat cu studii arheologice. A publicat un poem *Pământul*, și *Pasteluri*.

activității sale o consacră științelor naturale și cercetărilor istorice și filologice.

D. C. Olănescu

(portret publicat de revista „Literatură și Artă“)

În toată această perioadă de 10 ani (1890 — 1900) caracterul principal al literaturii este influența covârșitoare a lui Eminescu. Subiecte imitate, forme de versuri, rime căutate ca la el: acestea se întâlnesc într'un număr de producțiuni poetice mediocre și chiar la scriitorii mai de talent. Eră așa de mare aceas-

tă pornire, încât Vlahuță, el însuși un elev de talent al „maestrului“, ridică glasul și combate acest curent pe care îl socotește ca o piedică pentru dezvoltarea literaturii.

Se așteptă de undeva o îndrumare nouă.

Aceasta n'a putut să vină nici dela așa numita „poezie socială“, reprezentată prin *Al. Macedonschi*¹, un reflex al literaturii simbo-

¹ *Alexandru Macedonschi*, (1854–1920), a debutat ca poet în 1870; a colaborat la multe reviste și a fondat „Literaturul“;

liste și decadente din Franța; nici dela activitatea partidului socialist, reprezentat în mișcarea culturală prin „Contemporanul”¹ și prin „Literatură și știință”² revistă sub direcția criticului *Dobrogeanu-Gherea*³. Cel dintâiu avea pe deoparte ceva prea străin de spiritul culturii noastre, pe de alta căută să zugrăvească părțile josnice din viață. Dintre colaboratorii „Literaturii”⁴ s'a distinge *Duiliu Zamfi-*

N. Beldiceanu
(portret publ. în „Figuri Contemporane”)

a fost funcționar și ziarist. A publicat: nuvele, poezii, critici, piese de teatru, și lucrări în limba franceză.

1 „Contemporanul” a apărut în Iași între 1881—1887 sub direcția d-lor *I. Nădejde* și *V. G. Morțun*.

2 „Literatură și știință” publicație semestrială sub direcția lui *C. Dobrogeanu-Gherea*, apare în 1893 și 1894.

3 *Gherea (C. Dobrogeanu)* (1858—1920) publicist, critic literar a publicat mai multe scrieri dintre cari cele mai însemnate sunt cele 3 volume de *Studii critice* (1890, 1891, 1897).

4 „Literaturii” iese în București la 20 Ianuarie 1880 cu *Al. Macedonschi*, *B. Florescu*, *Th. Stoenescu*. Mai târziu vedem articole de: *G. Sion*, *St. Velescu*, *Carol Scrob*, *D. D. Racoviță*, *Duiliu Zamfirescu*. Din anul 1883 vedem că este director *Al. Mace-*

*rescu*¹, care l-a părăsit pentru a trece mai târziu la „Convorbiri“. Cel de al doilea curent a pus ca principiu că poezia trebuie să aibă tendința de a exprima opinia politică sau socială a poetului și a grupului din care face parte și, deși a atras multe simpatii ale tinerimii, nu a dat ceva trainic pentru literatură decât poeziile lui *O. Carp*².

Ridicarea literaturii și în special a poeziei s'a produs prin reluarea unora din ideile generației dela 1848. Acel care reprezintă nota patriotică unită cu sinceritatea [poeziei] populare este *G. Coșbuc*. El este centrul unui curent nou cu care se începe secolul XX.

donschi. În 1885 își modifică titlul : „*Revista literară (Literatorul)*“ sub direcția lui *St. Velescu*; dar *Macedonschi* scoate în 1886 vechea revistă „*Literatorul*“, declarând că *Revista literară* nu mai este continuarea *Literat*ului, ci o altă revistă. De atunci *Literatorul* apare neregulat în anii 1890, 92, 93, 94, 95, în 1899, în 1904.

1 *Duiliu Zamfirescu*, (1858 – 1922), a fost magistrat, apoi a intrat în diplomație, ocupând postul de ministru plenipotențiar, apoi delegat al României în comisiunea danubiană. A fost membru al Academiei din 1900. A publicat mai multe volume de poezii și nuvele și o serie de romane.

2 *O. Carp* este pseudonimul sub care a publicat poeziile sale doctorul *G. Proca*, născut în 1867. E profesor la facultatea de medicină din București. A adunat poeziile sale într'un volum : „*Rândunel*“.

LITERATURA ROMÂNĂ LA ÎNCEPUTUL
SEC. XX

LITERATURA ROMÂNĂ la începutul sec. XX¹

Primul deceniu al secolului XX este începutul unui curent nou în literatura română. Acesta se caracterizează mai ales prin două idei fundamentale: *naționalismul* și *democratismul*, adică tocmai ideile generației dinaintea de 1870; însă dobândește o notă nouă, pe care n'o avea literatura de atunci și pe care a luat-o din direcția „Convorbirilor literare“, adică a recunoscut *necesitatea critice*, a cercetării severe a valorii intrinsece a unei opere, chiar dacă ar corespunde ca intenție ideilor fundamentale dominante. De altă parte curentul cel nou a înlăturat scepticismul caracteristic al direcției „Convorbirilor literare“ și a pus în loc o puternică *încredere în forțele națiunii* pe terenul literar și o *mare admirație pentru trecut*.

¹ Programul seminariilor prevede studiul literaturii române numai până la finele secolului XIX. Ca să aibă școlarii o idee sumară și despre dezvoltarea anterioară, am dat aci acest capitol afară din program.

Literatura nouă din secolul XX și-a stabilit legătura cu opera generației precedente prin opera lui Eminescu și a lui Creangă; adică ea a îmbrățișat dela Eminescu numai nota naționalistă și dela Creangă numai nota democratică.

Ca *om nou* în această nouă perioadă de activitate este George Coșbuc. Cu el se asociază Alexandru Vlahuță. Prin lucrările sale cele mari de proză poetică (România pitorească, Din trecutul nostru, Grigorescu) Vlahuță caută să întărească tocmai încrederea în forțele națiunii (care are un trecut strălucit, care are un pământ binecuvântat de Dumnezeu și ca bogăție și ca frumusețe, care poate produce genii ca Grigorescu).

Pornind dela asemenea idei și principii, ei întemeiază în București (1901) revista «*Semănătorul*», care înscrie în programul său de luptă: «*adâncă evlavie pentru trecutul glorios*» — «*iubire entuziastă pentru țară*».

Opera lor este un fel de chemare la datorie a tinerimii, este dorința de a pregăti generațiile cele noi pe alte temeuri de educație în vederea unor scopuri mai înalte, în vederea unei misiuni mari pe care poate geniul lor o întrevedea, fără s'o poată preciza. Tinerimea a și răspuns la acest apel. Patriotismul nu mai e satirizat; toate împrejurările se folosesc pentru a întări acest senti-

ment în inima școlărimii de toate vârstele, dela școala primară până la universitate.

Ideea e îmbrățișată de doi profesori: N. Iorga și Ovid Densușianu, cari iau conducerea revistei după retragerea fondatorilor. După scurt timp d. Densușianu se retrage și rămâne singur d. Iorga.

În acest timp se începe o mișcare literară foarte puternică, poate cea mai puternică din tot cursul dezvoltării istoriei noastre literare, mai ales prin numărul mare de forțe luptătoare și prin numărul foarte crescut al cititorilor.

Diferite reviste apar în diferite puncte ale teritoriului românesc, unele urmând în totul programul „*Semănătorului*“, altele deosebindu-se în detalii, altele combătând cu vigoare parte din tendințele și din procedeele celor grupați la revista întemeiată de Coșbuc și Vlahuță. Astfel apar: „*Viața nouă*“ în București (1905), „*Făt frumos*“ în Bârlad (1904), „*Viața românească*“ în Iași (1906), „*Revista idealistă*“ în București (1904), „*Luceafărul*“ în Pesta și apoi în Sibiu (1902), „*Junimea literară*“ în Cernăuți, „*Ramuri*“ în Craiova, „*Convorbiri critice*“ în București (1907).

La acestea se adaugă vechea publicație „*Convorbiri literare*“, care caută să se adapteze vremurilor noi prin care trece, precum și câteva reviste fondate de d. N. Iorga, după

ce a părăsit conducerea „Semănătorului“ în 1906, anume: „*Floarea darurilor*“ și „*Neamul românesc literar*“.

Cele direct legate de acțiunea d-lui N. Iorga au fost:

„*Făt frumos*“, condusă de câțiva tineri scriitori; unii debutanți, între cari vom cită pe nuvelistul *Em. Gârleanu*;

„*Luceafărul*“ diriguată de *O. Goga* și *I. A. Gârbiceanu*, care a regenerat literatura ardeleană și a întărit legăturile cu vechiul regat;

„*Junimea literară*“ întemeiată de profesorul din Cernăuți *Sextil Pușcariu*, care a căutat să grupeze forțele literare bucovinene și să facă aceeași legătură cu cei din vechiul regat ca și „*Luceafărul*“.

Cele cari au combătut direcția d-lui Iorga au fost mai ales două:

„*Viața nouă*“ de sub direcția d-lui *Ovid Densusianu* a socotit că este o exagerație în tendința de a se lua ca izvor de inspirație numai viața poporului rural, căci viața națională are aspecte felurite și că o literatură nu poate oprî orice contact cu alte literaturi.

„*Viața românească*“ întemeiată de d. *C. Stere* și *P. Bujor*, plecà dela ideea că neamul nostru nu poate aduce nota specifică a lui în concertul culturii generale a omenirii până nu se va fi ridicat și pe teren politic și pe

cel cultural poporul, adică masa cea mare a națiunii.

Revista „*Convorbiri critice*“, întemeiată de d. Mihail Dragomirescu, cere un criteriu mai obiectiv pentru aprecierea scriitorilor, adică criticul să nu se influențeze de conținutul operei de artă, ci de modul cum se realizează condițiile artei.

În revistele acestea și în altele au publicat operele lor un mare număr de scriitori unii cunoscuți de mai nainte, alții debutând chiar acum. Unii din ei au ajuns în această perioadă la deplina lor maturitate și și-au fixat locul în literatura noastră.

Poezia este reprezentată prin trei nume mai mari:

Ștefan O. Iosif (1877—1913) dela care au rămas câteva colecții de lucrări originale (*Patriarhale*, 1901, *Credințe*, 1905), o dramă istorică (*Zorile*, 1907) și multe traduceri, cari se socotesc din cele mai reușite;

Panait Cerna (1881—1913) dela care avem un singur volum (1910);

Octavian Goga (n. 1879) care a cântat suferințele și idealurile fraților săi Ardeleni (*Poezii*, 1905; *Ne chiamă pământul*, 1909);

Nuvela este reprezentată cu deosebire prin:

Brătescu-Voinești (n. 1867) dela care avem până acum câteva colecții (*In lumea dreptății*,

1908; *Intuneric și lumină*, 1912), o piesă de teatru și o lucrare de cugetări asupra vieții sociale (*In slujba păcii*);

Mihail Sadoveanu (n. 1880) cel mai fecund nuvelist, care ne-a dat până azi vreo 30 de volume de nuvele și câteva romane, descrieri de locuri din țară, reînvieri ale vieții trecute, ș. a. (*Dureri înăbușite*, 1904; *La noi în Viișoara*, 1907; *Vremuri de bejenie*, 1907; *Povestiri din războiu*, 1905; *Oameni și locuri*, 1908; *Șoimii*, 1904, roman; *Floare ofilită*, 1905, roman; *Apa morților*, 1911, roman);

Emil Gârleanu (1878—1914) ne-a lăsat mai multe volume de nuvele (*Cea dintâiu durere*, 1907; *Nucul lui Odobac*, 1909);

Ion Agârbiceanu (n. 1882) preot din Ardeal dela care avem nuvele (*Dela țară*, 1906; *In întuneric*, 1910), romane (*Arhanghelii*, 1914) și cuvântări patriotice (*O lacrimă fierbinte*, 1918).

Afară de întemeietorii de reviste și de scriitorii despre cari am vorbit fie pentru că au trecut din viață, fie că personalitatea lor literară a ajuns la deplina ei desvoltare, epoca aceasta, până la intrarea noastră în marele războiu, are încă multe nume de scriitori cari s'au distins prin operele lor și trebuie să fie știuți.

Sunt cunoscuți mai ales ca **poeți**: *D. Nanu*, *Corneliu Moldovan*, *I. Minulescu*, *Al. Stama-*

tiad, Z. Bârsan, Maria Cunțan, M. Cruceanu, M. Codreanu, G. Rotică, I. U. Soricu, Mircea Rădulescu, N. Crainic.

Ca **epigramiști**: A. C. Cuza, Cincinat Pa-
velescu.

Ca **critici literari**: *Ilație Chendi* (1874-1913),
G. Bogdan-Duică, G. Ibrăileanu, H. Saniele-
vici, E. Lovinescu.

Ca **nuveliști**: Ion Gorun, D. Anghel, Sandu-
Aldea, N. Dunăreanu, N. N. Beldiceanu, I.
Ciocârlan.

Ca **romancieri**: L. Rebreanu.

Ca **moralști și critici sociali**: S. Me-
hedinți.

Ca **povestitori**: C. Hogaș, Sp. Popescu,
Al. Cazaban, I. Vissarion.

Ca **autori dramatici**: Al. Florescu, G.
Diamandi, I. Peretz, Caton Theodorian, M.
Sorbul, V. Eftimiu.

Ca **istorici**: I. Bogdan, C. Giurescu.

Ca **traducători**: G. Murnu.

CUPRINSUL

CŪPRINSUL

	<u>Pag.</u>
<i>Prefață la ediția I</i>	3
" " " <i>II</i>	5
<i>Introducere</i>	7
I. Literatura română în prima jumătate a sec. XIX	
VENIAMIN COSTACHE, <i>Biografie</i>	13
Din prefața „Vieții sfinților”	17
IANCU VĂCĂRESCU, <i>Biografie</i>	21
La pecetea țării	22
La Milcov	25
VASILE CĂRLOVA, <i>Biografie</i>	27
Ruinele Târgoviștei	28
Ođă oștirii române	30
GEORGE ASACHI, <i>Biografie</i>	33
La restatornicirea domnilor pământeni	35
Broasca și Boul	37
Greerul și furnica	40
Inainte cuvântare la „Albina românească”	40
Pentru ziua aniversală a teatrului	44
ANTON PANN, <i>Biografie</i>	45
Povestea vorbeii	48
Cuiul lui Nastratin	50
Lupul pocăit	54
O șezătoare la țară	55
Cântăreții	59
Adiata	61
I. HELIADE RĂDULESCU, <i>Biografie</i>	63
Dispozițiile și încercările mele de poezie	66
Cântarea dimineții	73

	Prefața gramaticii din 1828	74
	Rugăciunea pruncului	80
	Scrisoare către Negruzzi	84
	Mihaida	91
	Limba română este latină	93
	Foile și cărbunele	95
	Cântecul ursului	98
	Tandalida	99
	La Schiller	102
NICOLAE	BĂLGESCU, <i>Biografie</i>	105
	Izvoarele istoriei Românilor	107
	Starea socială a muncitorilor plugari	116
	Din „Istoria lui Mihaiu”. Inceputul	126
	Bătălia de la Călugăreni	128
	Intrarea lui Mihaiu în Alba Iulia	143
	După lupta de la Mirislău	147
	Departa de patrie	148
COSTACHE	NEGRUZZI, <i>Biografie</i>	150
	Din „Aprodul Purice”	153
	Din „Alexandru Lăpușneanu”	160
	Urișul	169
	Scrisoarea 2-a	171
	Scrisoarea 6-a	174
GRIGORE	ALEXANDRESCU, <i>Biografie</i>	179
	Epistolă către Văcărescu	184
	Căinele soldatului	189
	Anul 1840	191
	Umbra lui Mircea	194
	Ucișorul fără voce	197
	Satira duhului meu	200
	Boul și vișelul	205
	Toporul și pădurea	207
DIMITRIE	BOLINTINEANU, <i>Biografie</i>	209
	O față tânără pe patul morții	213
	Mihnea și Baba	215
	Cupa lui Ștefan	220
	Moartea lui Mihaiu	222
	Sar Marina	226
ALEXANRU	RUSO, <i>Biografie</i>	228
	Din „Critice”	229
	Din „Amintiri”	232
	Din „Cântarea României”	236

MIHAIL KOGĂLNICEANU, <i>Biografie</i>	238
Literatura în principate între 1830--1840	242
Unirea principatelor	243
Opera generațiunii dela 1848	248
Dunărea	253
VASILE ALECSANDRI, <i>Biografie</i>	256
Strungă	262
Adio Moldovei	263
Deșteptarea României	265
N. Bălcescu murind	267
Pohod na Sybir	268
Legenda Iăcrămioarii	272
Lunca din Mircești	273
Miezul iernii	275
Balcanul și Carpatul	276
Larbu Lăutarul	278
Chirița în provincie	284
Din Despot Vodă	290
Din Ovidiu	300
Carentul latinist	303
Influența franceză	323
Caracterizare generală	332

II. Literatura română în a doua jumătate a sec. XIX

ION GHICA, <i>Biografie</i>	345
Munca	347
Creditul	352
In insula Samos	356
ALEXANDRU ODOBESCU, <i>Biografie</i>	367
Moartea Doamnei Chiajna	371
Engolpionul dela Snagov	375
Din Pseudocyneticos	380
Horia la împărat	380
Biserica dela Curtea de Argeș și Legenda lui Manole	393
BOGDAN P. HASDEU, <i>Biografie</i>	405
Ion Vodă cel cumplit	410
Cerințele istoricului, din „Istoria critică”	414
Adevăr, din „Etymologicum”	415
TITU MAIORESCU, <i>Biografie</i>	419
Critica direcției Convorbirilor	422

	Direcția nouă în poezie	427
PETRE ISPIRESCU, <i>Biografie</i>		433
	Numai cu vitele se scoate sărăcia din casă	434
	Povestea Aprodului Purice	440
ION CREANGĂ, <i>Biografie</i>		445
	Punguța cu doi bani	448
	Poveste	453
	Amintiri din copilărie	458
EPISCOPUL MELCHISEDEC, <i>Biografie</i>		462
	Despre cinstirea și închinarea icoanelor	465
MIHAIL EMINESCU, <i>Biografie</i>		474
	Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie.	478
	Invierea	480
	S'a stins viața.	481
	Se bate miezul nopții	482
	Scrisoarea I	482
	Călin	485
	La stoaua	487
ION SLAVICI, Vecinii		489
	Popa Tanda	500
NICOLAE GANE, <i>Biografie</i>		522
	Andreiu Florea Curcanul.	524
ION L. CARAGIALE, <i>Biografie</i>		546
	Conu Leonida față cu reacțiunea	548
	Petițiune	558
ALEXANDRU VLĂHUȚĂ, <i>Biografie</i>		565
	Lui Eminescu	566
	În pădure	568
	Unde ne sunt visătorii?	569
	Un sol al neamului	572
BARBU ST. DELAVRANCEA, <i>Biografie</i>		576
	Din „Hagi Tudose“	578
	Din „Apus de soare“	584
GEORGE COȘBUC, <i>Biografie</i>		589
	Armingenii	590
	Pace	592
	În miezul verii	593
	Spada și Credința	595
	<i>Curentul poporan</i>	597
	<i>Caracterizare generală</i>	600
	<i>Adaos; Literatura română la începutul Sec. XX</i>	613

Ilustrațiuni, portrete, facsimile, etc.

	<u>Pag.</u>
1. Portretul lui Veniamin Costache	13
2. Seminarul dela Socola.	14
3. Autograf al lui Veniamin	15
4. Titlul cărții „Funia întreită“ din 1831	16
5. Portretul lui Iancu Văcărescu	21
6. Pecetea condicii lui Caragea 1818	23
7. Titlul colecției de poezii a lui Văcărescu din 1830	26
8. Portretul lui V. Cârlova	27
9. Portretul lui Asachi	33
10. Titlul cărții „Către neamul Moldovenesc“ de Asachi 1822	36
11. Lupta dela Marienburg tablou de Asachi	38
12. Albina românească din 1820	41
13. Portretul lui A. Pann	45
14. Căntece de stea de A. Pann	46
15. Portretul lui Heliade din 1848	63
16. Alt portret al lui Heliade	65
17. Gramatica din 1828	75
18. Curierul de ambeșex 1836	81
19. O scrisoare a lui Heliade din 1836	85
20. Curierul românesc 1829	90
21. Portretul lui N. Bălcescu	105
22. Magazinul istoric 1845	109
23. Autograf al lui Bălcescu	127
24. Portretul lui Mihaiu	129
25. Mihaiu în lupta dela Călugăreni	138
26. Alt portret al lui Mihaiu	141
27. Intrarea lui Mihaiu în Alba Iulia	144
28. Portretul lui C. Negruzzi	150
29. Aprodul Purice	158
30. Autograf al lui C. Negruzzi	174
31. Portretul lui Gr. Alexandrescu	179
32. Autograf al lui Gr. Alexandrescu	183
33. Eliezer și Neftali	185
34. Portretul lui Mircea dela Cozia	195
35. Portretul lui Bolintineanu	209
36. Autograf al lui Bolintineanu	223
37. Portretul lui A. Russo	228
38. Portretul lui M. Kogălniceanu la 18 ani	238

39. Portretul lui Kogălniceanu în 1877	239
40. Autograf al lui Kogălniceanu	241
41. Letopisețele, ed. 1852	249
42. Portret al lui V. Alecsandri	256
43. Autograf al lui Alecsandri	258
44. Moise din Lipitorile satelor creat de Millo	260
45. Basbu lăutarul creat de Millo	279
46. Portretul lui Gh. Lazăr	304
47. Portretul lui Aaron Florian	305
48. Portretul lui Gavr. Munteanu	306
49. Portretul lui Fontaninu	307
50. Portretul lui I. Măiorescu	308
51. Portretul lui Papiu Ilarian	309
52. Portretul lui I. Gherasim Gorjan	311
53. Portretul lui Gheorghe Ioanid	312
54. Portretul lui A. T. Laurian	314
55. Portretul lui Timoteiu Cipariu	315
56. Portretul lui Cezar Bolliac	316
57. Portretul lui C. Bariț	317
58. Portretul lui Al Donici	318
59. Portretul lui Simion Bărnuț	319
60. Portretul lui Andreiu Mureșanu	320
61. Portretul lui C. Cichindeal	321
62. Portretul lui Petrache Poenaru	327
63. Portretul lui Eufrosin Poteca	328
64. Portretul lui Dinicu Colescu	329
65. Portretul lui Costache Arștia	333
66. Gazeta Transilvaniei	336
67. Foaiă literară	338
68. Portretul lui Ion Ghica	345
69. Alt portret	346
70. Autograf al lui Ghica	357
71. Portretul lui Odobescu	367
72. Autograf al lui Odobescu	369
73. Engolpionul dela Snagov	377
74. Altă parte a engolpionului dela Snagov	378
75. Horia și Cloșca la închisoare	391
76. Biserica episcopală dela Curtea de Argeș 1860	395
77. Portretul lui Hasdeu	405
78. Autograf al lui Hasdeu	408
79. Ion Vodă cel Cumplit	411

	<u>Pag.</u>
80. Portretul lui Titu Maiorescu	419
81. Autograf al lui Titu Maiorescu	421
82. Portretul lui Petre Ispirescu	433
83. Portretul lui Ion Creangă	445
84. Autograf al lui Creangă	447
85. Portretul lui Melchisedec	462
86. Portretul lui Eminescu în 1884	474
87. Alt portret din ultimii ani	475
88. Autograf al lui Eminescu	477
89. Portretul lui Gane	522
90. Portretul lui Caragiali	546
91. Portretul lui Vlahuță	565
92. Portretul lui Delavrancea	576
93. Portretul lui Coșbuc	589
94. Portretul lui Al. Sihleanu	601
95. Portretul lui N. Nicolescu	602
96. Portretul lui Iacob Negruzzi	605
97. Portretul lui D. Petrinar	606
98. Portretul lui G. Crețeanu	607
99. Portretul lui M. Zamfirescu	608
100. Portretul lui Scurtescu	609
101. Portretul lui D. Olănescu	610
102. Portretul lui N. Beldiceanu	611

